T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TASAVVUF TARİHİ BİLİM DALI

GAZZİZÂDE ABDULLATİF'İN HAYATI, ESERLERİ ve VÂKIÂT'I

97394

İNCELEME-METİN

DOKTORA TEZİ

HAMDİ TEKELİ

BURSA-2000

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TASAVVUF TARİHİ BİLİM DALI

GAZZİZÂDE ABDULLATİF'İN HAYATI, ESERLERİ ve VÂKIÂT'I

97394

İNCELEME-METİN

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. MUSTAFA KARA

HAZIRLAYAN
HAMDİ TEKELİ

BURSA-2000

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....III
KISALTMALAR VI

GİRİŞ

TASAVVUF TARİHİNDE BURSA'NIN YERİ.....1
I. Kültür Tarihinde Bursa'nın Yeri.....4
II. Bursa Tarihi ve Bursa'da Tasavvufî Faaliyetlere Toplu Bir Bakış.. 7

BİRİNCİ BÖLÜM

GAZZİZADE'NİN HAYATI ve ESERLERİ.....22
I. YAŞADIĞI DÖNEM ve AİLE ÇEVRESİ.....23
II. HAYATI.....25
III.HOCALARI ve ŞEYHLERİ.....28
IV.ESERLERİ.....35
V.FİKİRLERİ..... 67

İKİNCİ BÖLÜM

VAKIAT GELENEĞİ ve VAKIAT'IN TANITIMI.....91
I. VAKIAT GELENEĞİ.....92
II. VAKIAT'IN TANITIMI.....98

SONUÇ.....114
BİBLİYOGRAFYA.....116
EKLER.....122

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VAKIAT'IN TRANSKRİPSİYONLU METNİ.....1-373

ÖN SÖZ

Osmanlı'nın ilk başkenti olan Bursa'yı tanımak, tarih boyunca önemli bir ilim, kültür, sanat ve ticaret merkezi olma özelliği taşıyan eski bir yerleşim alanını tanımak demektir. Osmanlı Devleti'nin ilk başkentliğini üstlenmesi ve dünya şehirleri arasında müstesna bir yeri bulunan İstanbul'un görkemli bir ilim, kültür ve sanat merkezi olarak teşekkülünde hiç de küçümsenemeyecek katkıları sebebiyle tarih açısından büyük bir önem arz eden Bursa; kuruluş devrine ait tarihî anıtları, dillere destan kaplıcaları, tabiî güzelliklerine ilave olarak günümüzde de sanayileşmiş bir şehir olarak dikkatleri her zaman üzerine çekmektedir. Bu sebeple yerli veya yabancı birçok seyyahın odağında olan Bursa, cazibesiyle gündemdeki yerini de korumaktadır.

Osmanlı Devleti'nin özellikle idarî, siyasî, iktisadî ve sosyal yönleri üstüne değerli araştırmalar yapılmış olmakla birlikte bunların yeterli olduğunu söylemek zordur. Altı asır gibi bir süre ayakta kalan ve yerini cumhuriyetimize bırakan bir devletin kurulduğu şehirde yaşayan ilim ve gönül adamlarını tanımak ve tanıtmak da bir görevdir.

Bu noktadan hareket ederek dikkatimizi bu tarihî şehirde yaşayıp da en fazla eser bırakan ilim adamlarını tanıtmaya yönelttik. Bilindiği gibi, kültür tarihinin en önemli kaynaklarından biri de yazma eserlerdir.

Farklı dönemlerde ayrı yazarlar tarafından kaleme alınmış muhtelif tür, muhteva ve hacimdeki bu eserlerin genel bir değerlendirmeye tabi tutulması, birçok zorluğu da beraberinde getirmektedir. Ancak bir araştırmacı gözüyle bu eserleri okuyup incelemek özel de Bursa, genelde ise Osmanlı toplumunu tanımak açısından oldukça anlamlıdır.

Biz bu araştırmada Bursa'da yaşayıp en fazla eser veren sufîler arasında İsmail Hakkı Bursevî'den sonra ikinci şahıs olarak gözüken Gazzizâde Abdullatif'i tanıtmayı amaçladık. İncelediğimiz şahsın hayatı ve eserleri tanıtılarak eserlerinden bir tanesi

transkripsiyonlu metin olarak sunulmaktadır. "Metnin Tespitinde Tutulan Yol" başlığı altında bu konuyla ilgili dikkat edilmesi gereken noktalar verilmeye çalışılmıştır.

Girişte, kültür tarihinde ve tasavvuf tarihinde Bursa'nın yerine toplu bir bakışta bulunularak şehrin sosyal ve kültürel gelişme seyrine ana çizgileriyle temas edilmeye çaba gösterilmiş ve Gazzîzâde'nin görev yaptığı dergâh ana hatlarıyla tanıtılmıştır.

Birinci bölümde, Gazzîzâde'nin hayatı, aile çevresi, hocaları, yetişme tarzı, çevresindeki kişilerle olan diyalogu, eserleri ve kısaca fikirleri tanıtılmıştır.

İkinci bölümde, Vakıat'ın kelime ve ıstılah anlamı, vakıat geleneği tanıtılmaya çalışılarak bu bağlamda da tasavvufî bir tür olan Vakıat'lara değinilmiştir. Ayrıca ikinci bölümün sonlarında Gazzîzâde'nin *Vakıat* isimli eserinin nüsha farklılıklarına atıfta bulunularak, metnin yazılımında kullanılan transkripsiyon işaretleri sunulmuştur.

Üçüncü bölümde ise, Gazzîzâde Abdullatif'in *Vakıat* adlı eserinin -Bursa nüshası- esas alınarak, eserin sahife tertibine uygun transkripsiyonlu metni verilmiştir.

Bu çalışmada sarfedilen çabalara rağmen gözden kaçan noksanlık ve hataların düzeltilmesi için yapılacak eleştirilerden faydalanacağımı beyan eder, danışman hocam Prof. Dr. Mustafa KARA'nın her konudaki desteği ve engin hoşgörüsünden dolayı kendilerine minnet ve şükranlarımı arz etmeyi bir borç bilirim.

12 Mayıs 2000 Hamdi TEKELİ

KISALTMALAR

AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi
BEEK	: Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi
DFEFM	: Darü'l-Fünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DTCF	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
HÜ	: Hacettepe Üniversitesi
İA	: Millî Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi
İİFD	: İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi
İKTCYK	: İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogu
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
MÜ	: Marmara Üniversitesi
MK	: Millî Kütüphane
OA	: Osmanlı Araştırmaları
OM	: Osmanlı Müellifleri
Sos. Bil. Ens.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sül. Ktp.	: Süleymaniye Kütüphanesi
TDA	: Türk Dünyası Araştırmaları
TED	: Tarih Enstitüsü Dergisi
TSMK	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
TÜYATOK	: Türkiye Yazmaları Toplu Katalogu
UÜ	: Uludağ Üniversitesi
VD	: Vakıflar Dergisi

GİRİŞ

TASAVVUF TARİHİNDE BURSA'NIN YERİ

Tasavvuf tarihinin başlangıcını insanlık tarihiyle başlatmak mümkündür. Çünkü insanın bedenî ihtiyaçları olduğu gibi rûhî ihtiyaçları da vardır. Rûhî ihtiyaçlar ise insanlık tarihiyle birlikte ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan insanla yaşıt olan düşüncelerden biri de mistik düşüncedir [1].

Mistik düşüncenin İslâm öncesi boyutundan ziyade İslâm tasavvufu konumuzu ilgilendirdiği için kaynaklarda geçen ilk sufîlerden yüzyılımıza kadar geçen zamana yönelmek isabetli olacaktır.

Tasavvuf kültürü iki yoldan günümüze ulaşmıştır. Bunlardan biri şifahî kültür denilen sohbetler, diğeri ise kitabî kültür adını alan yazılı eserlerdir. Şifahî kültür nesilden nesile intikal ederken, bazı müellifler tarafından kaleme alınan eserler vasıtasıyla da kitabî kültür hayatiyetini sürdürmüştür. Gerek şifahî, gerekse yazılı kültür Hicri II. asra kadar ferdî gayretlerle yaşatılırken[2] tekkeler H. II. yüzyıldan itibaren tarih sahnesine çıkmış; tarîkatlar ise H. VII. yüzyılda oluşmaya başlamıştır.

Tasavvufî müesseseler, insanlara sahip çıkarak onlara yardımcı olmaktan tutun da sevk ve idâre, ticarî hayat, taşrada devlet otoritesinin temini, yol güzergâhlarında sunulan hizmetler, musikî, psikoloji, sosyoloji, tıp, dil, edebiyat, sportif faaliyetlerden vatan müdafaasına kadar toplumun değişik kesimlerine ulaşabilen aktivitelerle ilgilenmişlerdir.

Tasavvufun Anadolu'ya intikali esnasındaki farklı güzergâhlar bulunmakla birlikte ana istikamet Orta Doğu -Horasan-Anadolu olarak çizilebilir. İslâm'ın Anadolu topraklarına yayılma tarihini sahabe dönemine kadar dayandırmak mümkün ise de Anadolu'nun fethedilmesi tarîkatların müesseseleşme dönemine rastlamaktadır.

---

[1] Kara, Mustafa:*Tasavvuf ve Tarîkatlar Tarihi*, İst. 1985, s. 11

[2] Fazlurrahman, *İslâm*, çev. Dağ, Mehmet - Aydın, Mehmet, İst. 1981, s. 160-166 v. d.

İnsan sosyal bir varlık olduğu için genellikle toplu yaşamayı tercih etmekte ve sosyal ihtiyaçlarını yerleşim merkezlerinde temin etmektedir. Kültürü bütün boyutlarıyla gözler önüne seren şehirler, bu yönleriyle bir milletin tarih boyunca meydana getirdiği eserleri içine alan, deyim yerindeyse, bir nev'i "açık hava müzesi" hüviyetini taşırlar. Bu açıdan, "bir milletin kültür ve uygarlığı üstüne en iyi fikri, bize onun şehirleri verir" demek mübalağalı bir ifade sayılmamalıdır. Çünkü şehirler, medeniyetlerin en mütekâmil bir bestesidirler [3].

Şehrin özellikleri ve şehirde yaşayan insanlar arasında özdeşleşmeden de söz edilebilir, bir bakıma insanları yönlendiren kuvvetlerden biri de şehirlerdir denebilir. "Osmanlı döneminde şehirlerin kendine has bir *veli*'si bulunduğunu ve genellikle şehrin dışında, bir tepenin üstüne inşa olunan veli kabirlerinin, İslâm tasavvuf geleneği ile İslâm öncesi bir dağ kültünü birleştirdiğini belirtmek ve şehirlerin kişi kabul edilip şehrin ismini muhtevî bir evrad u ezkâr okunduğundan bahsetmek" de mümkündür [4].

Bu bağlamda İstanbul için Eyüp Sultan'ın, Ankara için Hacı Bayram-ı Veli' nin, Konya için Mevlâna'nın ifade ettiği anlam Bursa'da da Emir Sultan'ın şahsında temerküz etmiş görünmektedir[5]. Mensup olduğu tarîkat konusunda kaynaklarda verilen bilgilerde çelişkiler olsa da Emir Sultan'ın Kübreviyye tarîkatına mensup olduğunu söylemek mümkündür[6]. Nitekim Osmanlı döneminde kaleme alınan vefeyatnâme türündeki eserlerin çoğunda da Bursa, *Burc-ı Evliya* olarak vasfedilmektedir.

---

[3] Atlansoy, Kadir: "Kültür Tarihinde Bursa'nın Yerine Bir Bakış" *Yedi İklim*, 40, İst. Temmuz-1993; Atlansoy, Kadir: *Bursa Şairleri*, Bursa 1998, s. 17.

[4] İnalcık, Halil : " İstanbul : Bir İslâm Şehri ", *Dergâh*, II, 24, Şubat 1992, s. 14.

[5] Atlansoy, *a. g. e.*, s. 18 ; Emir Sultan'la ilgili olarak bkz., Algül, Hüseyin : *Bursa'da Medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan*, İst. 1982;Algül, "Erguvan Bayramı", *UÜ İFD*, S. 3, C. 3, Bursa 1991, 89-97; Tanpınar, Ahmet Hamdi: *Beş Şehir*, İst. 1969, s. 126-129; Ocak, Ahmet Yaşar: *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri*, Ank. 1983, s. 52-53.

[6] Mehmed Şemseddin Halvetiyye'ye mensup olduğunu belirtirken, Mecdî ise Nakşbendiyye'nin Nurbahşiyye koluna mensup olduğunu belirtmektedir. Ayrıca zaman zaman da Emir Buhari ile Emir Sultan birbirine karıştırılmıştır. krş. *DİA* , II/146-148.

I. Kültür Tarihinde Bursa

Kültür tarihine bakıldığında Bursa'nın yeri ve önemi hemen farkedilebilir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin temellerinin atıldığı XIV. ve XV. yüzyıllar içinde bu şehir, ilim ve kültür faaliyetleriyle bir merkez hâline gelmiştir[7]. Devletin sınırları genişledikçe, yerleşim alanlarında ilmî ve sosyal kurumlar serpilip gelişmiştir[8]. Kültür tarihi içinde Bursa'nın yeri ve önemi araştırılırken göz önüne alınması gereken noktalardan biri de bu şehrin, temelleri yeni atılan Osmanlı Devleti'nin yöneticilerine ev sahipliği yapmış olmasıdır. Bunun tabiî sonucu olarak Bursa'da kurulup gelişen kültür hayatının, bu fonksiyona lâyık olması gerekmekteydi.

Anadolu'da Türklüğün ve Müslümanlığın yayılışında, askerî fetihlerin yanı sıra Alperenler, Gaziler, Abdallar ve Bacılar adı verilen teşkilâtların da büyük rolleri olduğu bilinmektedir. Bu faaliyette Ahîlerin de önemli bir yer aldıkları görülmektedir :

> "Bu topluluklar Anadolu'nun doğusundan batısına kadar boş yerlere gelip yerleşmişler, ellerinde imkânları ve malî güçleri olanlar yalnız yerleşmekle kalmamışlar; gelenin gidenin, gariplerin, gezginlerin, kendileri gibi Asya içlerinden göçüp gelenlerin konuk olması için 'zaviye' adını verdikleri bir çeşit konukevleri yaptırmışlardır. Zamanla bu tesislerin çevresinde çiftlikler, köyler, kasaba ve kentler oluşmuştur. Şehirlerin varoşlarında kurulan zaviyelerin etrafına yine zamanla yapılan binalarla sokak ve mahalleler ortaya çıkmış, asıl şehre eklenip kentlerin büyümesine âmil olmuşlardır. Ahîler esnaf, sanatkâr, tüccar ve diğer dallardaki meslek adamları olarak şehirlerde sosyal ve ekonomik düzenin kurulması yanında kültürün de gelişmesini sağlamışlardır " [9].

XIII. - XV. yüzyıllarda, Ahî zaviyeleri çevresinde kurulan mahalle, köy ve kasabalara hemen hemen bütün Anadolu'da tesadüf edilmektedir. İlk yerleşimler sırasında kurulan zaviyeler o bölgenin ileri gelenleri tarafından desteklenmişlerdir. Bunlardan biri de Bursa'da bulunan Ahi Şemseddin Zaviyesi'dir. Bu hak ve imtiyazlar

---

[7] Genişbilgi için bkz., Arif Bey, "Devlet-i Osmaniye'nin Teessüs ve Takarruru Devrinde İlim ve Ulema", *DFEFM*, I, Mayıs 1332, S. 2, 137-144. İzgi, Cevat: *Osmanlı Medreselerinde İlim*, İst. 1997, s. 128; Atlansoy, *a. g. e.*, s. 18

[8] Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: *Osmanlı Tarihi*, I, Ank. 1988, s. 522 v. d.

[9] Cumbur, Müjgan:"Anadolu Şehirlerinin Kuruluşunda Ahilerin Yeri", *Türk Kültürü ve Ahilik*, İst. 1986, s. 87-93; *İbn Batûta Seyâhatnamesi Tuhfetü'n-Nuzzar fi Garaibi'l-Emsar*, I/ 318-338, çev. M. Şerif, İst. 1333/1914

çoğunlukla "âyende vü revende"ye hizmet mukabilinde verilmiştir. Osmanlıların özellikle fetihlerde yararlılıkları görülenlere büyük tahsisler yaptıkları da belgelerden anlaşılmaktadır[10]. Nitekim şeyhler, emniyeti temine kadir tabiatta insanlardır. Bu hizmetleri karşılığında örfî mükellefiyetlerden muaf tutulmuşlardır [11].

İstanbul'un fethinden önce ve Edirne'nin henüz gelişmediği dönemde Bursa, âlimleri, mutasavvıfları ve her türlü ilim ve kültür kurumları ile önde gelen bir merkezdi. XIV. yy. 'ın birinci yarısında Bursa'da, ilk kültür müesseseleri olarak bazı mutasavvıf, baba ve abdallara tekke ve zaviyeler inşa edildiği görülmektedir.

Nitekim Osmanlı Beyliği'nin ilk yöneticilerinin çoğunun ahî olduğu görülmektedir. Bunlardan Osman Bey, Orhan Bey, Alâeddin Paşa, Murad I. ve Şeyh Mahmud'un doğrudan ahî teşkilâtından olup fetihlerde bu teşkilâttan askerî güç olarak yararlandıkları bilinmektedir[12]. Gerçekten de Osman Bey ve Orhan Bey, savaşlarında hazır bulunup kazanılan zaferler üzerinde müessir olan Abdal Murad, Geyikli Baba, Abdal Kumral ve Abdal Musa gibi dervişler için muhtelif zaviyeler inşa ettirmişlerdir [13].

Daha sonra, İslâm diyarının çeşitli yerlerinden ve özellikle Anadolu'nun her tarafından Bursa'ya çeşitli tarîkatlara mensup mutasavvıflar gelmiş; bunlar şehrin gelişmesinde olduğu kadar manevî havasının teşekkülünde de rol almışlardır [14].

Padişahlar ve âlimlerin çoğu tarîkat muhibbi olduklarından büyük halk kitlesi de tasavvuf akımlarına bağlanmış ve ilk zamanlarda Bursa; fakihlerin nüfuz ve tesiri

---

[10] Çağatay, Neşet : *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik,* Ank. 1989, s. 142. v. d.

[11] Barkan, Ömer Lütfi: "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstilâ Devirlerinin Kolonizasyon Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *VD*, Ank. 1942, II/300.

[12] Ülgen, Erol: Ahilik, *Osmanlı Ansıklopedisi,* I, İstanbul 1993, s. 24; Âşıkpaşazade, *Tevârîh-i Âl-i Osman* haz. Çiftçioğlu, N.Atsız İst.1947 s. 46; Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-nümâ* yay. Unat, F. Reşit-Köymen , M.Altan Ank. 1987, I/169

[13] Barkan, a. g. m., *VD*. II/300; Kara, Mustafa: "Anadoluya İlk Gelen Tarîkatlardan Biri Kâzeruniye ve Bursa'daki Dergâhı", *Tarih ve Toplum*, Eylül 1991, s. 93; aynı müellif, "Osmanlılar'da Tasavvuf ve Tarîkatlar", *OA* . I, İstanbul 1993, s. 169-179

[14] Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar,* Ank. 1966, 38, 217, 302;Köprülü, Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, Ank. 1991, 101; Çetin, Osman : *Selçuklu Müesseseleri veAnadolu'da İslâmiyetin Yayılışı*, İst. 1981; Ocak, A. Yaşar: "Bazı Menâkıbnamelere Göre XIII-XV. Yüzyıllardaki İhtidalarda Heterodoks Şeyh ve Dervişlerin Rolü", *OA*, II, İst. 1982, s. 31, 42.

altında bir şehir hüviyetinden ziyade, mutasavvıflardan etkilenen bir merkez hâline gelmişti[15]. Orhan Bey, İznik'te cami ile birlikte bir medrese yaptırmak suretiyle bu alanda da ilk adımı atmıştır[16]. 1331'de kurulan İznik Medresesi'nin başına Davud-ı Kayserî gibi güçlü bir âlim ve mütefekkirin getirilmesi, o zamanın şartlarında bu müesseseye verilen önemi göstermektedir[17].

Ancak, daha sonra XIV. yy. sonlarında bu medresenin, yerini Bursa medreselerine bıraktığı görülecektir

"Dinî-tasavvufî hizmetlerin ayrılmaz bir parçası olan vakıflar da ilk yıllarla birlikte hizmete sokulmuştur. Bir zaviyeyi de ihtiva eden Orhan Gazi vakfiyesinin tarihi ise 761/1359'dur. Bu asırda kurulan Şeyh Danişmend, Şeyh Ali b. Şeyh Isfahanî vakıflarının vakfiyeleri günümüze kadar ulaşmıştır"[18]. Semerkand, İran, Mısır, Suriye ve Bağdat gibi merkezlerin etkisinin Bursa'ya kadar uzanması da bir kültür hattının harekete geçirilmiş olmasındandır [19].

Bursa'daki Abdal Murad, Abdal Mehmed, Abdal Musa, Emir Sultan, Davud Dede, Ali Mest Edhemî (Elmasbahçeler), Ebu İshak (Absak), Seyyid Behlül (Çıraklı Dede), Özbekler, Acem Reis, Hakim Şirvanî, Araplar ve Tatarlar gibi semt, mahalle ve sokak isimleri bunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir[20].

II. Bursa Tarihi ve Bursa'daki Tasavvufî Faaliyetlere Toplu Bir Bakış

Sadrazam Keçecizâde Fuad Paşa'nın ifadesiyle "Osmanlı tarihinin dibacesi"[21] olarak vasfedilen Bursa ve çevresi hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır.

---

15 Yınanç, M. Halil:*İA*, İst. 1979 II/811; Gökbilgin, M. Tayyib: "Bursa'da Kuruluş Devrinin İlim Müesseseleri, İlim Adamları ve Bursa Tarihçileri Hakkında" *Necati Lugal Armağanı*, Ank. 1968 s. 261

16 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* I/522, İznik ve Bursa üstüne. geniş bilgi için bkz., Koyunluoğlu, A. Memduh, Turgut: *İznik ve Bursa Tarihi*, Bursa 1935; Kurmuş, Ö. Saim: Bursa Hakkında Yazılmış Kitaplar Bibliyografyası, *TDA* 1986 Haziran, s. 185-245; Çavdar, R. Tûba: "Bursa Kütüphaneleri", Kütüphanecilik Dergisi, S. 2, İst. 1989.

17 Bayraktar, Mehmed: *Kayserili Davud*, Ank. 1988 s.14

18 Kara, Mustafa : Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarîkatlar, *OA*, I/191

19 Uzunçarşılı, *a. g. e.*, I/520-521, Tasavvuf kültürünün Anadolu'ya gelişi konusunda bkz., Kara, Mustafa: *Bursa'da Tarîkatlar ve Tekkeler*, Bursa, 1990 c. I, s. 9-43.

20 Atlansoy, Kadir: *Bursa Şairleri*, s. 21; Özdeğer, Hüseyin: *1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri*, İst. 1988, s. 34-39,

21 Kaplan, Mehmed: "Bursa", *Türk Yurdu*, S. 249, İst. 1955, s. 245.

Bursa, ilk olarak Osman Bey tarafından kuşatma altına alındı. On yıl süren bu abluka sonunda şehir, 6 Nisan 1326'da Orhan Bey komutasındaki Osmanlılara teslim edildi.

Şehir, Orhan Bey tarafından Osmanlı Beyliği'nin merkezi yapıldı. 727/1327'de beyliğin teşkilâtlanmasının alâmeti olarak gümüş sikke bastırıldı[22].

Bursa'da sur dışında ilk defa inşa edilen külliyye; 1340'ta Orhan Bey tarafından yaptırılan, camii, imaret, medrese, hamam ve handan oluşmaktaydı. Fetihden sonra büyüyen şehirde inşa edilen ve o devirden günümüze kadar sağlam olarak kalan en eski eser ise Alâaddin Camii'dir.

I. Murad (Hudavendigâr) ise, Bursa Çekirge'de inşa ettirdiği külliyye ile şehrin batı yönüne doğru gelişimini sağlamıştır. Ters T plânlı veya yan kanatlı, Bursa tipi camiler olarak bilinen bu çok işlevli zaviyeli-camiler, yeni fethedilen yerlerde oturanların Türkleşmesini ve Müslümanlaşmasını sağlamak, Osmanlı Beyliği'nin askerî ve politik gücünü sağlamlaştırmakta çok önemli hizmetler görmüşlerdir.

Bilindiği gibi askerî mülâhazalarla bu arada hükümet merkezi Edirne'ye taşınmış, ancak Bursa'yla olan ilgi devam etmiş; hatta İstanbul'un fethine kadar Edirne ile birlikte etkisi söz konusu olmuştur. Bursa'nın arz ettiği fikrî manzara, ne Edirne'nin devlet merkezi olmasından dolayı ne de İstanbul'un alınmasından ötürü sönükleşmemiş ancak Edirne Rumeli'deki fetihler için ileri bir karakol görevini üstlenmiştir. Çünkü Bursa, tahta çıkma, kılıç kuşanma, doğum ve ölüm merasimlerinin yapıldığı bir merkez olmanın yanı sıra kültür merkezi olma özelliğini de sürdürmüştür[23].

---

[22] Uzunçarşılı, *a. g. e.*, I/124-125; krş. Başar, Fehamettin: İlk Osmanlı Parası, *OA*, I/68

[23] "Osmanlılar'ın devlet merkezi 1402'ye kadar Bursa idi. bkz., İnalcık, Halil : " Osmanlı İmparatorluğu", *Türk Dünyası El Kitabı*, I, Ank. 1992, s. 460; Fındıkoğlu, *İstanbul'un Kültür Merkezi Olarak Teşekkülü Meselesi*, 9; Dağlıoğlu, Hikmet Turhan: *Onaltıncı Asırda Bursa*, Bursa 1940, s. 3.

Şehirde en büyük gelişme Yıldırım Bayezid zamanında 802/1399'da Ulu Camii'n inşasıyla gerçekleşmişdir[24]. İlk hutbesini halk arasında Somuncu Baba[25] ismiyle meşhur olan Hamidüddin-i Aksarayî (öl. 815/1412)'nin okuduğu bu cami, o günden bu güne Bursa'nın manevî atmosferinde etkili olmuştur.

Aynı yıllarda, Yıldırım Bayezid'in, Kâzeruniyye dervişlerine bir zaviye yaptırması ve vakıf kurması da kayda değer bir durumdur[26]. Osmanlı Devletinin ilk şeyhülislâmı olan Molla Fenârî (öl. 834/1430) aynı zamanda Ekberiyye, Bistamiyye ve Zeyniyye gibi tasavvuf ekollerinin yayılmasına katkıları dolayısıyla burada anılması gereken çok yönlü bir ilim adamıdır[27].

Bu devrin en önemli şahsiyeti hiç şüphe yoktur ki Buhara'dan Bursa'ya gelen Şemseddin Muhammed-i Buharî (öl. 833/1430)'dir. XV. yy. 'dan itibaren hafızalara silinmez izler bırakan Kübrevî şeyhi, halk arasında "Emir Sultan" diye şöhret kazanmış ve bu adla Bursa şehriyle adetâ özdeşleşmiştir.

Ankara savaşıyla (805/1402) araya giren fetret devrinde, Timur'un ordusu tarafından şehir kısmen tahrip edilerek Ulucami yakılmıştır. Türk-İslâm edebiyatının abidevî şaheseri*Mevlid (Vesîletü'n-Necat)* ilk defa yine bu ulu mabedin manevî havası içinde 812/1409'da tamamlanmıştır [28].

Yine bu dönemde, şehir doğu istikametinde Yıldırım'ın kendi adıyla anılan külliyenin inşası yönünde gelişme göstermiştir. Külliye içinde yer alan Dârüşşifâ, Osmanlılarda ilk Tıp Fakültesi olması açısından da ayrı bir öneme sahiptir [29].

---

[24] Evliya Çelebi, *Seyahatname*, II, İst. 1314, s. 13;. Ulucami konusunda geniş bilgi için bkz., Baykal, Kâzım: *Bursa'da Ulucami*, Bursa 1989.

[25] Akgündüz, Ahmet: *Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba Şeyh Hâmid-i Velî ve Neseb-i Âlîsi*, İst. 1992, s. 31-35.

[26] Kara, Mustafa : Anadolu'ya İlk Gelen Tarîkatlardan Biri: Kazeruniye ve Bursa'daki Dergâhı, *Tarih ve Toplum*, Eylül 1991 s. 93; Öcalan, Hasan Basri: *XVII. Yüzyılda Bursa'da Tasavvuf Kültürü*, UÜ Sos. Bil. Ens., Bursa 1999, s.116 Basılmamış doktora tezi

[27] Geniş bilgi için bkz., Mecdi , *Hadaiku'ş-Şakaik*, haz. Özcan, Abdülkadir: İst. 1989, s. 47-53; Aşkar, Mustafa: *Molla Fenari ve Vahdet-i Vücud*, Ank. 1993

[28] Süleyman Çelebi, *Mevlid*, nşr. Rıza Efendi, İst. 1314; Aynı müellif: *Mevlid*, nşr. Pekolcay, Neclâ, İst. 1980.

[29] Çetin, Osman:"Osmanlılarda İlk Tıp Fakültesi Bursa Darü'ş-Şifası ve Tıbbî Faaliyetler" *AÜ.Os. Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* , Ank.1993, s.122.

Çelebi Mehmet zamanında, 822/1419'da inşa edilen ve adını çevresindeki semte veren Yeşil Külliyesi ise, Bursa'ya hakim bir tepe üzerinde bulunmaktadır.

Külliyelerin dışında inşa edilen yapılarla mahallelerin dolduğu ve şehrin nüfusunda bariz artışlar olduğu görülmektedir. Nitekim, XV. yy. 'da Anadolu'nun en büyük şehirlerinden biri durumuna gelen Osmanlı Bursa'sı, genişleyen devletin siyasî merkezi olarak süratle gelişmesinin yanı sıra, aynı zamanda Anadolu ile Rumeli arasındaki ticaretin odak noktası hâline gelmekle kalmamış; Batı ile Doğu arasında milletlerarası ticaretin en mühim merkezlerinden biri olmuştu.

Bursa şehrinin iskânlarla nüfusu artarken yeni mahaller de kurulmakta idi. Bazı mahalle isimleri, taşıdıkları özellikler yönünden Bursa'nın Türkler tarafından kuruluş tarihinin de izlerini taşımaktadır [30].

Bursa'nın, Osmanlı idâresine geçtikten kısa bir süre sonra siyasî bir merkez olduğu kadar milletlerarası bir ticaret merkezi hâline gelmesi, Anadolu yollarının gelişmesi için önemli bir faktör olmuştur. XV. yy.'da Şam-Bursa yolunun kazandığı önem bunun bir göstergesidir:

> "XV. Asrın sonlarında Avrupalılar, Amerika'ya ve Afrika'ya ulaşırken; birçok tüccar da İran'dan, Arap illerinden, Hindistan'dan ve Çin'den Bursa'ya ticarî emtia taşıyordu. Osmanlı'lar bu malları kısmen imparatorluklarının belli başlı şehirlerine dağıtırken, İtalyan tacirleri de bunları Avrupa'ya sevk ediyordu. Tüccarın İranlısı, Hintlisi, Suriyelisi, Mısırlısı, Kuzey Afrikalısı hatta Endülüslüsü ticaret için gelip gittiği Anadolu'da zamanla yerleşiyor ve ticaretini buradan idâre etmeye çalışıyordu. Ticaret yapan Frenklerin, XV. yy. 'ın ikinci yarısında Bursa'da mahalleleri vardı" [31].

Bu arada kredili satışlarla ilgili işlemleri de bir nev'i noter olarak kadılar yürütüyordu[32]. Sonraki dönemlerde gelişmesi daha da hızlanan şehrin başka semtlerinde padişahlar ve diğer ileri gelenler tarafından zengin vakıfların tahsis edildiği

---

[30] Özdeğer, s. 32-39; Köseoğlu, Neşet: *Tarihte Bursa Mahalleleri XV ve XVI. Yüzyılda,* Bursa 1946; Uzer, İhsan: *Bursa Mahalle ve Sokakları Rehberi,* Bursa 1945.

[31] İnalcık, Bursa XV. Asır "Bursa XV. Asır Sanayi ve Ticaret Tarihine Dair Vesikalar" *Belleten,* XXIV, S. 93, Ank. 1960, 45-46.

[32] Ortaylı, İlber:Osmanlı Kadısı, Tarihî Temeli ve Yargı Görevi, *AÜ SBFD*, XXX/1-4, Ank. 1977, s. 126.

birçok dinî ve ticarî merkez teşekkül ettirildi. Bunlar Yıldırım, Yeşil gibi külliyelerin çevresinde yeni semt ve mahallelerin ortaya çıkışına zemin hazırladı [33].

Bu noktada, Bursa'da yaşayan Ahmed Daî'yi, Uluğ Bey'i Kadızâde-i Rumî'nin ilim tarihimiz açısından mühim bir şahsiyet olduğunu belirtmekte yarar vardır[34].

"II. Murad tarafından 830/1426 yılında inşası tamamlanan külliye ise Muradiye mahallesinin oluşmasını sağlamış böylece, inşa edilen külliyelerin çevresinde oluşan mahallelerle giderek büyüyen Bursa'da, XIV. -XV. yy. 'lar arasında Bursa sadece idârî yönden değil; aynı zamanda kültür ve ticaret merkezi olarak da gelişimini sürdürmüştür [35]. "

Yine bu dönemde, Şair Ahmed Paşa'yı ve Bursalı Hocazâde'yi anmadan geçemeyiz. XVI. yy. 'da Bursa'da önemli birçok tesis meydana getirilmiştir. Bunlardan biri de, Bursa'nın kuruluş dönemi ilim ve kültür hayatına büyük bir şeref bahşeden Lâmiî Çelebi'nin medresesidir. Lâmiî Çelebi'nin tercüme ettiği *Nefehat*'ı hatırlamalıyız [36].

Orta Çağ dünyasının temel taşlarından birini oluşturan aile-akrabalık ilişkilerinin de Bursa'nın kültür hayatına çok yönlü bir biçimde yansıdığı söylenebilir. Bayezid Paşa, Çandarlı[37], Hacı İvaz Paşa[38], Molla Fenârî[39], Lala Şahin Paşa, Molla Gürânî, Timurtaş Paşa[40], Molla Yegân, Kınalızâde, İlâhîzâde, Üftâdezâde[41],

---

33 İnalcık, DİA "*Bursa*" *mad.* , İst. 1992, VI/446.

34 Geniş bilgi için bkz., *Hadaiku'ş-Şakaik,* 37-40.

35 Yenişehirlioğlu, a. g. m. 1347

36 Abdurrahman Cami, *Nefehatü'l-Üns Evliya Menkıbeleri,* trc. Lamii Çelebi, hazırlayanlar :Süleyman Uludağ, Mustafa Kara, İst. 1980

37 Uzunçarşılı, *Çandarlı Vezir Ailesi* , Ank. 1988.

38 Pay, Salih: *İvaz Paşa Külliyesi* , Bursa 1996

39 Gülle, Sıtkı: *Şemseddin Muhammed bin Hamza Fenârî'nin Hayatı ve Eserleri,* İÜ Sos. Bil. Ens., Basılmamış yüksek lisans tezi, İst. 1990

40 Yüksel, Murat: "Kara Timurtaş-oğlu Umur Bey'in Bursa'da Vakfettiği Kitaplar ve Vakıf Kayıtları", *TDA,* Ağustos 1984, s. 134-147.

41 Bahadıroğlu, Mustafa: *Celvetiyye'nin Piri Hz. Üftade ve Divanı,* Bursa 1995; Yılmaz, Hasan Kamil: *Aziz Mahmud Hüdâyî ve Celvetiye Tarîkatı,* İst. tsz.

Eşrefzâde[42], Gazzîzâde[43], Kara Çelebizâde[44], Baldırzâde, Cizyedârzâde gibi köklü ailelerin, kültürel hayata farklı boyutlarda çeşitli katkıları söz konusudur.

Bursa'daki kültür hayatının oluşumunda saray çevresi ve aile-akrabalık gibi kurumların yanı sıra; medrese, tekke, asker ocağı ve esnaf muhitinin de kendi çaplarında rol aldıkları görülmektedir[45].

Bursaya dair kaleme alınan eserlerde, şehrin özellikle tarihî ve doğal güzellikleri ile medenî seviyesi tema olarak işlenmiştir. Nitekim, XIV. yy. 'dan günümüze gelinceye kadar İbn Batûta, Evliya Çelebi, Kâtip Çelebi, Hayrullah Efendi, Jean de Thevenot, Charles Texier, Clement Huart gibi seyyahlar; Von Moltke gibi devlet adamları; Andre Gide, Piyer Loti, Joseph Brunne gibi yabancı yazarların yanı sıra birçok Divan şairi de bu şehri çeşitli biçimlerde aksettirmişlerdir[46]. Hekim, devlet adamı Keçecizâde Fuat Paşanın 1849'da memlekete dönünce bâlâ rütbesi ile taltif edilerek sadâret müsteşarlığına atanması Rusya'da görevli iken hastalanıp hekimlerin kaplıca tedavisi önermesi üzerine 1849-1850 yılları arasında Bursa'da bulunması bu şehrin cazibesini göstermektedir.

Osmanlı şehirleri gibi Bursa da kendisinden önceki İslâm şehirlerinden etkilenmiştir. Beş Şehir'de Ahmet Hamdi Tanpınar şöyle diyor:

> "Şimdiye kadar gördüğüm şehirler arasında Bursa kadar muayyen bir devrin malı olan bir başkasını hatırlamıyorum. Bursa'nın fethinden 1453'e kadar geçen sürede sade ve iliklerine kadar bir Türk şehri olmasına yetmemiş aynı zamanda onun manevî çehresini gelecek zaman için hiç değişmeyecek şekilde tespit etmiştir. Bu hakîkati gören Evliya Çelebi, Bursa'dan bahsederken 'rûhaniyetli bir şehirdir' der. Buluşlarında hemen hiç yanılmayan Sadrazam Keçeci Fuad Paşa ise 'Osmanlı tarihinin dibacesi' diyerek bu mazi damgasını başka şekilde belirtir.

---

42 Öcalan, Hasan Basri: *XVII. Yüzyılda Bursa'da Tasavvuf Kültürü*, s.108.

43 Tekeli, Hamdi: *Ahmed Gazzî'nin Hayatı ve Tasavvufî Görüşleri* UÜ.Sos Bil Ens. Basılmamış yüksek lisans tezi, Bursa, 1991.

44 Krş. *Güldeste*, 314-316, Köprülü, Orhan F. : "Şeyhülislâm Kara Çelebizâde Abdülaziz Efendi ve Müftü Suyu" *B*, XI /41, Ank. 1947, 137. Babinger: *İA*, I, "Abdülaziz Efendi, Kara Çelebizâde" mad, İst. 1978, s. 64-65; Tanpınar: *Beş Şehir*, 119;

45 Öcalan, Hasan Basri : *B 97/302 No'lu Bursa Şeriyye Siciline Göre Bursa'da Hayat (Sosyal ve Dînî)* , MÜ. Sos Bil Ens. Basılmamış yüksek lisans tezi, İst. 1993.

46 Atlansoy, *Bursa Şairleri*, Bursa 1998, s. 33, Yınanç, a. g. e. , II/811

Bu şehirde muayyen bir çağa ait olmak keyfiyeti o kadar kuvvetlidir ki insan 'Bursa'da ikinci bir zaman daha vardır' diye düşünebilir[47]. "

İlk dönemlerden asrımızın başlarına kadar -ulaşabildiğimiz kadarıyla-tarihi seyrini ve tasavvufî faaliyetlerini incelemeye çalıştığımız Bursa'ya dışarıdan gelen tarîkatler sadece yukarıda belirtilenlerle sınırlı değildir.

Anadolu dışında kurularak Anadolu'ya dolayısıyla Bursa'ya ulaşan tarîkatların isimlerini ve kurucularını şöyle sıralamak mümkündür:

Tarîkat Adı	**Kurucusu**	**Vefat Yeri ve Tarihi**
Kâzerûniye	Ebû İshak	Kâzerûn, 426/1034
Kâdiriyye	Abdulkadir Geylanî	Bağdat, 562/1167
Rifâiyye	Ahmed Rifâî	Basra, 578/1182
Sâdiyye	Sâdu'd-din Cibâvî	Suriye, 700/1300
Nakşibendiyye	Bahau'd-din Nakşibend	Türkistan, 791/1390
Halvetiyye	Ömer Halvetî	Herat, 800/1397
Zeyniyye	Zeynuddin Hafî	Malin, 838/1434

Anadolu'da Kurulan Tarîkatlar :

1. Bektâşiyye	H. Bektâş-ı Velî	Nevşehir, 665/1270
2. Mevleviyye	Mevlana	Konya, 672/1273
3. Bayramiyye	H. Bayram-ı Velî	Ankara, 833/1430

şeklinde sıralanabilir.

Bu tarîkatlerden konumuz ile ilgili olarak Gazzîzâde'nin irtibatlı olduğu Halvetiyye, Celvetiyye ve Nakşibendiyye hakkında kısaca bilgi verilecektir. Halvetiyye ve Nakşibendiyye kurulduktan sonra Anadolu'ya gelen tarîkatlardandır. Celvetiyye ise ister Bayramiyye'nin kolu olarak kabul edilsin isterse müstakil bir tarîkat olarak ele alınsın Anadolu'da kurulan bir tarîkattir. Çünkü gerek Bayramiyye'nin kurucusu Hacı Bayram-ı Veli, gerekse Celvetiyye'nin kurucusu olarak kabul edilen Üftâde ve Aziz Mahmud Hüdâyî Anadolu'da yaşamışlardır.

---

[47] Tanpınar, *a. g. e.*, s. 107-108; Kaplan, Mehmed: "Bursa", *Türk Yurdu*, S. 249, İst. 1955, 245.

Konumuz Halvetiyye tarîkatını incelemek olmadığı için burada detaya girmeden ana hatlarıyla Halvetîliğin esaslarını vermekle iktifa edeceğiz.

1. Kıbleye karşı diz çöküp oturduktan sonra zikre La ilahe İllallah ile 33 veya 125 defa tekrar etmek, ardından ism-i Celâl ile, daha sonra da esmâ-i seb'a ile meşgul olmak.

Esmâ-i Seb'a (yedi isim) şunlardır:

a) La İlahe İllallah, b) Allah, c) Hû, d) Hakk, e) Hayy, f)Kayyûm, g) Kahhâr.

Seyr-i sülûkda bu esmâ-i seb'a'nın zikriyle ilk defa Şeyh İbrahim Zahid Geylânî iştigal etmişlerdir[48].

2. Zikrullaha istiğfar ile başlamak ki kelime-i istiğfar şudur : "Estağfiru'l-lah el-azîm ellezî La İlahe İlla Hû, el-hayyel kayyûme ve etûbü ileyh".

Mürîd, günlük zikrine hangi şartlarda olursa olsun bu kelime-i istiğfarı 100 defa söylemeden başlamaz.

3. İstiğfarın peşinden 100 Adet de salavât-ı şerîfe getirilebilir ki o da şudur : "Allahümme salli alâ seyyidinâ Muhammedin Abdike ve Nebiyyike ve Habibike ve Rasulike'n-Nebiyyi'l-ümmiyyi ve alâ âlihî ve ashâbihî"[49] .

Yukarıda sayılan esaslar: a) Zikre La İlahe İllallah ile devam etmek, b) Esmâ-i seb'a ile meşgul olmak, c) Kalbin tasfiye ve tezkiyesini temin etmek şeklinde özetlenebilir.

Halvetin zıddı, celvettir. Halvetiyye zikir olarak tekrar edilen esmâu'l-hüsnâ adedini çoğaltmıştır. Yani Allah, Hayy, Kahhar gibi isimlere başkalarını da ilave etmiştir [50].

Halvetîlik çok yaygın bir tarîkat olduğu için pek çok tekke kuruluşundan itibaren Halvetî olduğu halde, günün yaygın akımı olan Halvetîliğe sonradan dönüşen tekke örneği de çoktur. Ancak biz bir tanesini yazalım; o da Bahri Dede Zaviyesidir. Bursa

---

[48] Sadık Vicdânî, *Tomar-ı Turuk-u Aliyye (Halvetiye)* , İst. 1338, III. Kitap s. 29.
[49] Sadık Vicdânî, *a. g. e.* ,III. Kitap s. 30.
[50] Sadık Vicdânî, *a.g.e.*, s. 30.

Muradiye mahallesinde kurulan Dergâh, kurucu şeyhin döneminde Melâmi ve Nakşibendî iken tekkenin daha sonraki postnîşinleri ise Halvetiyye'ye mensup kişilerdir* [51].

Osmanlılar döneminde Halvetîlerle ehl-i zahir arasında zikir ve deverân sebebiyle büyük tartışmalar olmuştur. Katip Çelebi Mizanü'l-Hakk isimli eserinde bunları ele alarak tartışmıştır[52].

Gazzîzâde'nin hayatına geçmeden önce Halvetiyye'nin Mısriyye koluna mensup olan Gazzî Dergâhını ve postnişinlerini tanıtmak yararlı olacaktır:

Şeyhin Adı	**Başlama Tarihi**	**Vefatı**	**Şeyhlik süresi**
Kurucu Şeyh Ahmed Gazzî	Kuruluş1108/1696	1150 / 1737	42
Mustafa Nesib	1150 / 1737	1202 / 1788	52
Gazzîzâde Abdullatîf	1202 / 1788	1247 / 1831	45
Ahmed Hasib	1247 / 1831	1283 / 1866	36
Necib Efendi	1283 / 1866	1285 / 1868	2
Cemal Efendi	1285 / 1868	1296 / 1879	11
Ali Sırrı Efendi	1296 / 1879	1322 / 1904	16
Bedreddin Efendi	1322 / 1904	?	

Şimdi ise yukarıda isimleri sıralanan kişileri kısaca tanıyalım:

Ahmed Gazzî (öl. 1150/1738) :

Osmanlı döneminin en tartışmalı ve en meşhur sufîlerinden biri olan Niyazî-i Mısrî'nin Bursa'da tanışıp yetiştirdiği ve halife tayin ettiği kişi Ahmed Gazzî'dir. Mürşidi Mısrî gibi Bursa'ya sonradan gelen Gazzî, Kudüs civarında bulunan Gazze'de 1054/1643 yılında dünyaya gelmiştir. Tam adı şöyledir: Ahmed el-Gazzî b. İsa b. Müferrec Pâk b. Abdullah Paşa b. Abdulhalık Paşa b. Abdullah b. Haşim el-Hüseynî.

---

* Çalışmamıza başladığımız zaman *Yadigâr-ı Şemsî* isimli eser, henüz *Bursa Dergâhları* adıyla yayınlanmadığı için mahtut veya Osmanlıca matbu nüsha kullanılmış idi. Daha sonra yeni yayınlanan nüshadan da faydalanılmıştır. Bu nedenle dipnotlarımızda değişik nüshalar kullanılmaktadır.

[51] Baldırzade, Mehmed: *Ravza-i Evliya,* BEEK Orhan Kit. 1018/1, Kepecioğlu, Kamil: *Bursa Kütüğü,* I/25, 179, 220, 273, II/357, III/293, *Bursa Dergâhları I-II, Yadigâr-ı Şemsî* s. 291-297

[52] Kara: *Tasavvuf ve Tarîkatlar Tarihi* s. 289; bkz., Katip Çelebi, *Mizânu'l-Hakk fî İhtiyâr-ı âhakk İslâmda Tenkid ve Tartışma Usûlü* (sad. S. Uludağ, M. Kara) İst. 1981. Sadık Vicdânî: *Tomar-ı Turuk-u-Aliyye (Halvetiyye),* s. 1.

Gazzîzâde Abdullatîf (öl. 1247/1831)'in ifadesiyle deniz, her türlü ağaç ve çiçeğiyle süslenmiş bir gelin misali olan Gazze'de vezirlik yapan bir ailenin çocuğu olan Ahmed Gazzî, ilk tahsilinden sonra on iki yaşında iken babasından izin alıp Mısır'a; Kahire'ye 1065/1655 yılında hareket etmiştir.

Devrin tanınmış âlimlerinden Ahmed Beşişî (öl. 1096/1685)'den ilim tahsil etmiş, akabinde Ezher'e hoca tayin olunmuştur. Toplam otuz yıl Ezher'de kalan Gazzî, 1086/1675'de İstanbul'a, 1087/1676 tarihinde de Bursa'ya gelmiştir. Bursa'da önemli ilim merkezlerinde müderrislik yapan Ahmed Gazzî, 1103/1691 senesinde Niyazî-i Mısrî ile tanışmıştır.

1104/1692 Ramazan ayının 23. gününde Niyazî-i Mısrî, Gazzî'ye halifelik görevini öğle namazından sonra düzenlenen bir törenle cemaatın huzurunda teslim etti. Kısa bir müddet Mısrî Dergâhında şeyhlik yapan Ahmed Gazzî, Mısrî Dergâhından Mısrî'nin oğlu Çelebi Ali tarafından çıkarılınca bir müddet Şekerhoca mescidinde öğrenci okutmuş ve 1108/1696 yılından vefat ettiği 1150/1737 yılına kadar 42 yıl şeyhlik yapan Ahmed Gazzî ilk iki yılın dışındaki kırk yılı inziva ile geçirmiştir.

Ahmed Gazzî 6 Şevval 1150/ 6 Aralık 1737'de pazartesi gecesi vefat etmiş ve cenaze namazı Ulucami'de kılınarak dergâhtaki odasına defnedilmiştir. Hâlen Süleyman Çelebi İlköğretim Okulu olarak kullanılan bina 1979'da yıkılıp, yeniden yapılırken Pınarbaşı Mezarlığı'na nakledilmiştir. Kabrin nakledildiği yer kesin olarak tespit edilememiştir. Dergâhın hatırasını sadece sokak levhasındaki "Ahmet Sokağı" ifadesinden yâd edebiliyoruz.

Ahmed Gazzî'nin vefatına düşürülen tarihlerden bir tanesi :

Ba mücevher çıkdı üç er dediler tarihini
Kutb-ı Bursa Şeyh Ahmed azm-i ukba eyledi
1150

Hayatında eser telifinden ziyade öğrenci okutmaya ve insan yetiştirmeye önem veren Gazzî'nin 5 adet telif ve 2 adet istinsah ettiği eseri günümüze ulaşmıştır[53].

Dergâhın Mimarî Görünümü :

Tarihî kaynaklardan hareketle dergâhın bölümlerini şöyle sıralamak mümkündür:

a. Kütüphane: Mescide bitişik olan odayı kütüphane olarak tahsis eden Ahmed Gazzî vaktinin çoğunu burada geçirirdi. Gazzî'nin kendi kitapları ile Niyazî-i Mısrî'nin vakfettiği yetmiş kadar eser burada hizmete sunulmuştu.

Daha sonra genişleyen kütüphanede Gazzîzâde Abdullatîf (öl. 1247/1831)'in şeyhlik yaptığı yıllarda gerek satın alma veya hediye yoluyla gerekse kendi tahrir etmesiyle kütüphanedeki kitap miktarının yedi yüz cilde kadar ulaştığı tespit edilmektedir.

Dergâh'taki kütüphane bölümünde Ahmed Gazzî'nin, Mustafa Nesib'in ve bilhassa Gazzîzâde Abdullatîf Efendi'nin eserlerinin yanı sıra başka müelliflere ait olan değerli ve sayı bakımından çok eser bulunmaktaydı.

Dergâhın kütüphanesi Ahmed Vefik Paşa'nın Bursa Valiliği yaptığı yıllarda Orhan Camii'ne nakledilmiştir. Orhan Camii'nde uzun yıllar kalan kitaplar, -Şeker Hoca Mahallesi'nde bulunan- tarihî İnebey Medresesi'nin Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi olarak hizmete açılmasından sonra buraya intikal etmiştir.

b. Mektep: Dergâhın içinde bulunan mektepte her yaştaki insana dini bilgiler öğretilmekteydi. Burada, Hastazâde Abdullah -Ahmed Gazzî döneminde- görev yapmaktaydı.

c. Mescit: Dergâhta ilk olarak inşa edilen kısım mescittir. Buranın büyüklüğü hakkında kesin bilgimiz bulunmamakla beraber mescidin içinde altı adet büyük halı serili olduğu belirtilmektedir.

d. Kadınlar Bölümü: Haremin zemin katındaki büyük bir oda kadın ziyaretçilere ayrılmıştı. Haftada bir gün burada toplanan kadınlara içlerinden biri

---

[53] Geniş bilgi için bkz., Tekeli, a. g. t., s.59-62.

tarafından Türkçe kitaplardan vaaz ve nasihat edilir, mevlid okunurdu. Zikir merasiminden sonra dağılırlardı.

e. **Harem:** Şeyhin ailesinin yaşadığı haremde Gazzî'nin iki hanımı, beş-altı cariyesi ile kızları, gelinleri olmak üzere otuz kırk kadın yaşıyordu. Gazzî'nin yirmi dört çocuğu olmuş bunların yirmi bir tanesi kendinden önce vefat etmiştir. Gazzî'nin odası oldukça sade ve mütevazi bir şekilde döşenmişti.

f. **Terzi ve Berber:** Dergâhta bulunan dervişlerin ve öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla terzi ve berber dükkânı açılmıştı. Buralara gerekli olan malzeme dergâh tarafından temin edilir, terzi ve berber olan mürîdler de arkadaşlarına ücretsiz hizmet ederlerdi.

g. **Mutfak-Kiler:** Dergâhta yemeklerin pişirildiği mutfak ve erzakın muhafaza edildiği kiler bölümü de mevcuttur. Mutfakta kullanılan erzakın azalması ve aşçının gelerek ihtiyaçları bildirdiği zaman Allah'a şükredilerek dergâh, peygamber hanelerine benzetilmiştir. Gazzîzâde'nin dergâha vakfettiği mutfak eşyaları ise kendi kaleminden şöyle sıralanır:

"Azizim Şeyh Ahmed Gazzî zaviyesine vakf eylediğim eşyâ beyân olunur:

-Kel Mehmed Ağadan alınan, kebîr meydan sinisi 1 adet; Ninemden mevrûs orta sini 1 adet; Tabh-ı taam içün tencere 4 adet; Lenger-i kebîr 1 adet; Saplı tas 1 adet, ; Mevlid-i Nebî a. s. kıraatinde şerbet için gügüm 1 adet; Et satırı 1 adet; Kadayıf tepsisi 1 adet; Pirinç mangal 1 adet, Fincan tepsisi 1 adet, Kahve-şerbet ibriği 1 adet, İbrik 5 adet, Fincan zarf-ı Bosnevî bakır 12 adet, Buhurdan 7 adet, Gülabdan 3 adet .[54]

h. **Bahçe:** Meyve ağaçlarının bulunduğu bahçe oldukça büyüktür. Meyveler olgunlaşınca Gazzî'nin emriyle toplanıp mescit kapısında namazdan çıkanlara dağıtılırdı.

Ahmed Gazzî Dergâhı ile ilgili olarak *Güldeste* müellifi İsmail Beliğ (öl. 1142/1729) dergâhı ziyaret ettiği zaman şu tarihi düşürmüştür:

---

[54] Gazzîzâde, *Mecmûatü'l-Hutbe* Orhan 740, kapağın iç kısmı

Dedi itmamını gördükte tarihin Beliğzâr
Bu tekye kudsiyan-ı asuman-ı cilvegâhîdir [55].
1114

Mustafa Nesib Efendi (öl. 1202/ 1787:

Kurucu Şeyh Gazzî'nin vefat eden oğlu Şeyh Abdullatîf (öl. 1143/1730)'den olma torunudur. Doğum tarihi *Gülzar-ı İrfan*'a göre 1135/1723 tarihidir[56]. Babasını küçük yaşta kaybettiği için dedesi Ahmed Gazzî tarafından yetiştirilmiştir. Dedesinin ölümünden sonra onun vasiyeti üzerine[57], 1150'de dergâha şeyh olmuştur. Elli iki yıl süre ile dergâhta en uzun şeyhliği yapmıştır. 1202/1787'de vefat edince, Gazzî dergâhında dedesinin yanına defnedilmiştir [58].

Mustafa Nesib'in biri divan, biri manzum eser olmak üzere toplam dört eseri mevcuttur.

Gazzîzâde Abdullatîf Efendi (öl. 1247/1831):

Gazzî Dergâhı'nın kurucusu Ahmed Gazzî (öl. 1150/1738), ve Mustafa Nesib (öl. 1202/1787)' den sonra dergâhta üçüncü olarak şeyh olan kişi Gazzîzâde'dir. İleride hayatı ve eserleri ayrıntılarıyla anlatılacaktır.

Ahmed Hasib Efendi (öl. 1283/1866):

Dergâhta dördüncü postnîşîn olarak Ahmed Hasib görev yapmıştır. Babası Gazzîzâde'nin ölümünden sonra 1247/1831 yılında dergâha şeyh olmuş ve 1283/1866 yılına kadar görevine devam etmiştir.

Ahmed Hasib'in telif eseri yoktur ancak kendi yazısıyla babasının eserlerinden bazılarını istinsah etmiştir ki Vakıât'ın Bursa nüshası bunlardan birisidir. *Yadigâr-ı Şemsî*' nin müellifi Mehmed Şemseddin, babasının verdiği bilgiye göre Ahmed Hasib'in

---

[55] *Sefine*, V/123; *Yadigâr-ı Şemsî* (m) 153; *Gülzar-ı Mısrî*, 123;

[56] Mehmed Fahreddin, *Gülzar-ı İrfan*, Millet Ktp. Ali Emiri Ef. Nu. 1098 vr. 166b

[57] *Yadigâr-ı Şemsî*, (m)159

[58] *Sefine*, V/125; *Vefeyat-ı Süleyman Halis*, vr. 12b'de Süleyman Halis eserini yazarken Mustafa Nesib'in dergâhda halen şeyh olduğunu yazmaktadır. *Hulâsatü'l-Vefeyât*, 30a; *Ravzatü'l-Müflihûn*, 6a-b; *Menâkıb-ı Gazzî*, 44a; *Gülzar-ı İrfan*, 167; *Mu'cemü'l-Müellifîn*, XII/237; *Osmanlı Müellifleri*, I/138; *Yadigâr-ı Şemsî* (m), 159

çok güzel *Kur'an-ı Kerim* okuduğunu anlatmaktadır. Eğitim-öğretime son derece düşkün olan Ahmed Hasib 1283/1866 yılında vefat etmiş ve Ahmed Gazzî Dergâhı'nın haziresine defnolunmuştur.

Necib Efendi (öl. 1285/1868) :

Dergâhta en kısa süre şeyhlik yapan kişi Necib Efendi'dir. 1283/1866'da dergâha şeyh olmuş iki yıl şeyhlik yaptıktan sonra vefat etmiştir.

Cemal Efendi (öl. 1296/1879) :

Gazzî Dergâhında dördüncü postnişin olarak görev yapan Cemal Efendi, Ahmed Hasib Efendi'nin Sıddîka adındaki kızı ile İzzet Ağa'nın evlenmesinden dünyaya gelmiştir. 24 Receb 1285 tarihli i'lam-ı şer'î gereğince Gazzî dergâhına şeyh olmuştur. 1296/1879'da vefat eden Cemal Efendi on bir yıl şeyhlik yaptığı Gazzî dergâhına defnedilmiştir. Çocuğu olmamıştır [59].

Ali Sırrı Efendi (öl. 1322/1904) :

Galip Efendi'nin oğludur. Babasından intikal eden şeyhlikten dolayı İznik'teki Eşrefzâde Dergâhı mütevelliliğine tayin edilmiştir. Daha sonra da Ahmed Gazzî Tekkesi şeyhliği görevine atanmış ve onaltı yıl bu görevi sürdürmüştür.

Ali Sırrı Efendi İstanbul'da Abdiye Tekkesinde zikrederken 1322/1904 senesinde vefat etmiştir. Biri Ayasofya'da diğeri Üsküdar'da olmak üzere iki defa cenaze namazı kılınmış ve Karaca Ahmed civarında Şeyh Osman Fazlı Efendi'nin yanına defnedilmiştir. Hattattır [60].

Bedreddin Efendi (öl. ?)

---

[59] *Yadigâr-ı Şemsî* (m), 166

[60] *a. g. e.*, 167; *Bursa Kütüğü*, I/161

Elimizdeki kaynaklara göre 1322/1904 yılında göreve başlayan Bedreddin Efendi 1332/1914 yılında görevine devam etmekteydi. Bu tarihten sonra Bedreddin Efendi'nin ne kadar görevde kaldığına dair bilgi elde edilememiştir[61].

Dergâhın son dönemlerine dair bilgi bulmak zor olmakla birlikte Kâzım Baykal'ın bildirdiğine göre ilk defa 1232/1817 tarihinde dergâh tamir edilmiştir[62]. Nitekim Baykal, eserinde dergâhın avlusundaki kitabenin de dergâhın tamir tarihi olduğunu bildirir.

Dergâh'ı ziyaret eden *Bursa'dan Konya'ya Seyahat* isimli eserin müellifi Mehmed Ziya ise şunları söylüyor:

"*Şeyh Ahmed Gazzî Dergâhı kısmen mail-i inhidam olduğundan mukabele-i şerife küçük bir odada icra ediliyordu. Muharrir-i aciz bilahare Bursa'da me'mûren bulunduğum zaman tekyeyi bu hâl-i garîbede gördüm.* " [63]. Dergâhın tamiri için orada bulunan insanlarla müzakerelerde bulunduğunu, neticede Evkaf-ı Hümayun'a müracaat etmeye karar verdiklerinden bahseder. Yapılan müracaat sonucunda Dergâhın tamiri için hazineden mali yardım yapılamayacağı cevabı alınınca, başka bir yoldan tamire kara verilir. O tarihde Bursa Valisi olan Münir Paşa'ya konu arzedilince, "*Muavenet ve mürüvvet-i umûmîyyeye müracaat suretiyle tamir*" 'in mümkün olacağı ifade edilmiştir[64]. Mehmed Ziya'ya ziyareti esnasında bir yazılı belge sunulur. Belgede içerisinde " *Valinin muaveneti, Reşid Bey Efendi"nin malen ve bedenen himmeti ve ihvanın gayret ve mürüvveti ile o vakit zarfında gerek merkez ve gerek müştemilatında dört, beş yüz liraya yakın para toplandı*" denilmekte ve güzel bir semahane ile mükemmel bir şeyh dairesinin, dervişlere mahsus odaların tamamlandığı, Bursa Valisinin de hazır bulunduğu kalabalık bir insan grubunun katıldığı resmi bir açılış töreninin yapıldığından bahsedilmektedir. Açılışta fakir fukaraya yemek yedirildiği ve

---

61 *Yadigâr-ı Şemsî*, (m) 170 *Yadigâr-ı Şemsî* 1914'te basıldığında "Bedreddin Efendi halen görevdedir" denilmektedir.

62 Baykal, Kazım: *Bursa ve Anıtları* İst. 1982 s. 82 'de "Süleyman Çelebi okulu eskiden Ahmed Gazzî tekkesi idi" denilmektedir.

63 Mehmed Ziya, *Bursa'dan Konya'ya Seyahat* s. 54

64 *a.g.e.* , s. 55

o gecede Mevlevî ayininin icra edildiği de kaydedilerek 1328/1910 tarihinde Bursa'nın en mamur ve güzel tekkelerinden birinin Gazzî Dergâhı olduğu anlatılmaktadır[65].

Söz konusu iki binadan Gazzîzâde'nin ve dergâhta şeyhlik yapan beş kişinin kabirlerinin bulunduğu dergâhın eski binası ilkokul olarak kullanılmakta iken, 1979 yılında yıkılarak yenilenmiş ve halen ilköğretim okuludur. Önceden dergâh haremi olarak kullanılan lise binası da yıkılarak daha geniş olarak yeniden inşa edilmiştir.

---

[65] *a.g.e.* , s. 55.

BİRİNCİ BÖLÜM

GAZZİZÂDE'NİN HAYATI
ve
ESERLERİ

I. YAŞADIĞI DÖNEM VE AİLE ÇEVRESİ

İstanbul'un fethi ile daha önceki "hareketli olma" özelliğinden mahrum kalan Bursa, Gazzîzâde Abdullatîf Efendi'nin yaşadığı XVIII. yüzyılda ticaret yönünden sakin bir şehir görünümüne bürünmüştür. Çünkü ticaret sebebiyle görülen hareketlilik İstanbul'a intikal edince İstanbul'a kıyasla Bursa sakin bir şehir olmuştur. Diğer bir ifadeyle İstanbul'un fethine ve gelişmesine katkıda bulunan Bursa, İstanbul'un hareketliliğine oranla sakinleşmiştir denilebilir. İlmi faaliyetler de eskisi kadar canlı olmamıştır. Ama örf ve âdetler açısından durum değişiktir. Millî örf ve âdetler gerek halk, gerekse yetkililerce büyük bir titizlikle korunmuştur[66]. Nitekim Batılı yazarlar bile ictimaî düzenin bütün münasebetlerinde iyi niyet ve dürüstlüğün korunduğunu itiraf etmektedirler[67].

İstanbul'un yakınında bulunması nedeniyle şehir dışında zorunlu ikâmete tabi tutulan kişilerden bazıları Bursa'da yaşamıştır. Bu gayeyle Bursa'ya gönderilen kişiler bazen devlet ricalinden bazen de ilim çevrelerinden olmuştur[68].

Gazzîzâde'nin yaşadığı devir genelde bütün dünyada, özelde de Osmanlı'da en dikkate değer olayların sergilendiği bir devirdir. 1190/1776-1247/1831 yılları arası, dünyada hem coğrafî hem de teknik ve tefekkür bakımlarından hızlı ve dikkat çekici değişmelerin birbirini izlediği bir dönemdir. Avrupa ülkeleri ve milletleri için yükselme ve ilerlemenin doğum sancıları olan bu değişme ve gelişmeler, Osmanlı Devleti için, ölüm-kalım mücadelesi mahiyetinde tecelli ediyordu[69]. Padişahlara, devlet adamları ve idârecilere çalışma aşkı veren ulemâ ve meşâyihin yerini ehliyetsiz kişiler almıştı. Sultanlara şuur veren âlimler gitmiş, yerine gaflet içinde ömür tüketen mukallidler

---

66 D'ohsson, M. de M. :*18. Yüzyıl Türkiyesinde Örf ve Adetler*, İst. tsz s. 195, çev. Yüksel, Z.

67 D'ohsson, *a. g. e.*, s. 189

68 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* , IV. Cilt 2. kısım s. 473

69 Öztürk,Yaşar Nuri: *Kutsal Gönüllü Veli Kuşadalı İbrahim Halvetî Hayatı, Düşünceleri, Mektupları*, İst. 1982, s. 1 (Kuşadalı ile Gazzîzâde muasır olduğundan dünya gündemindeki aynı meselelerle ikisi de ilgilenmiştir.)

zümresi gelmişti[70]. Türlü medeniyetlerin konup göçtüğü Anadolu'nun samimi insanları için su, hava, ekmek gibi tabiî gıdalar kadar maddi hayatına da girmiş bulunan tarîkatlar, mazideki şöhret, meziyet ve niteliklerine rağmen artık tarihî gelişim içindeki fonksiyonlarını yitirmeye başlamışlardı [71].

Gazzîzâde'nin yaşadığı asırda Bursa ailesinin sosyo-ekonomik yapısı Bursa Şer'iyye sicilleri esas alınarak -sosyolojik bir yaklaşımla- tahlil edilmeye çalışıldığı zaman geniş kapsamlı ve ataerkil bir aile olmadığı ortaya çıkmaktadır[72]. Gazzîzâde de evlâd-ı vüzeradan olduğu bütün kaynaklarda ittifakla belirtilen ve Kudüs civarında bulunan Gazze şehrine izafeten "Gazzî" diye anılan bir aileden gelmektedir[73]. Aile içerisinde babasının vefat etmesi üzerine sıkıntı yaşanınca Abdullatîf'in terbiyesini anne tarafından dedesi Mustafa Nesib 1202/1788 üstlenmiştir.

Gazzîzâde'nin nesebi şematik olarak şöyle gösterilebilir:

Adı	Doğum tarihi	Ölüm Tarihi
Ahmed Gazzî (Dergâhın kurucusu)	1054 /1643	1150 / 1738
Abdullatîf (Dergâh Kurucusunun oğlu)	1103 / 1691	1143 / 1731
Mustafa Nesib (Dergâh Kurucusunun torunu)	1134 / 1721	1202 / 1787
Bursa Ulu Cami İmamı Mehmed Esad (M. Nesib'in damadı)		1192 / 1778
Gazzîzâde Abdullatîf	1190 / 1776	1247 / 1831

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere dergâhın kurucusunun oğlu Abdullatîf 1103/1691 tarihinde dünyaya gelmiş ve 1143/1731 yılında 40 yaşında iken babası Ahmed Gazzî'den yedi yıl önce vefat etmiştir. Mustafa Nesib ise Ahmed Gazzî'nin oğlu Abdullatîf'ten 1134/1721 tarihinde doğmuş torunudur. Abdullatîf vefat edince Mustafa Nesib, dedesi Ahmed Gazzî tarafından yetiştirilmiş ve dergâhta kendisinden sonra ikinci postnîşin olarak şeyhlik görevini üstlenmiştir. Kendisinin erkek çocuğu

---

70 Uludağ, Süleyman: "İçtimai ve Dinî Açıdan Taklid Mes'elesi" *Hareket*, VII (1979); s. 6; Işık, Emin *Devleti Kuran İrade*, İst. s. 46-47; Gündüz, İrfan *Osmanlılarda Devlet Tekke Münasebetleri*, İst. 1989 s. 180.

71 Küçük, Hasan:*Osmanlı Devletini Tarih Sahnesine Çıkaran Kuvvetlerden Biri:Tarîkatlar*, İst. 1976 s. 255.

72 Kurt, Abdurrahman Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876) Bursa 1998, s. 135.

73 Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya-yı Ebrar*, Sül. Ktp. Yazma Bağışlar Kit. No:2309 vr. 122-127.

bulunmamaktadır. Mustafa Nesib'in kız çocuğu Ulu Cami İmamlarından Es'ad Efendi (1192 / 1778) ile evlenmiştir[74].

II. HAYATI

Gazzîzâde Abdüllatif, 1190/1776 tarihinde Bursa'da dünyaya gelmiştir[75]. Bursa Cami-i Kebîr İmamı Seyyid Mehmed Esad (öl. 1192/1778)'ın oğludur. Gazzîzâde, henüz iki yaşında iken babasının ölümü üzerine; anne tarafından dedesi Mustafa Nesib (öl. 1202/1788)'in himayesine girmiştir. Mustafa Nesib ise, Anadolu'daki en yaygın tarîkatlardan olan Halvetiyye'nin Mısrıyye koluna bağlı dergâhın kurucu şeyhi Ahmed-i Gazzî (öl. 1150/1737)'nin torunu ve dergâhın ikinci şeyhidir.

Gazzîzâde'nin ailesinin tespit edilmesi konusunda araştırmacılarca yapılan yanlışlar tahlil edilecek olursa bir eserde[76] araştırma konumuz olan Gazzîzâde, Abdullatîf ile Mustafa Nesib kardeş olarak gösterilmekte diğer bir ifadeyle dede ile torun kardeş zannedilmektedir. Mustafa Nesib'in babası Abdullatîf 1103/1143'de; Gazzîzâde'nin babası Mehmed Es'ad ise 1192/1778'de vefat etmiş iken her ikisi de 1150/1738'de vefat eden Ahmed Gazzî'nin evlâdı olarak gösterilmektedir. Yine aynı eserde [77] Gazzîzâde Abdullatîf dedesi Mustafa Nesib'in oğlu olarak gösterilirken diğer bir yanlışlık ise Mustafa Nesib'in Ahmed Gazzî'nin oğlu olarak gösterilmesidir[78].

Aynı zamanda Nesib mahlâsıyla şiir yazan ve mürettep divan sahibi bir şair olan Mustafa Nesib, çok küçük denilebilecek bir yaşta babasız kalan torunu Abdüllatif'in

---

[74] Hüseyin Vassaf, *a.g.e.*, s. 127.

[75] Hüseyin Vassaf, *a.g.e.*, s. 127'de Gazzîzade'nin doğum tarihini 1191/1777 olarak göstermekte ise de diğer kaynaklar 1190/1776 yılını esas almaktadırlar. Gazzîzâde Abdüllatif'in hayatı için bkz., *Ravzatü'l-Muflihun*, BEEK, Orhan Kit. , nu. 1041, vr. 1b-38b-39a; Mehmed Fahreddin, *Gülzar-ı İrfan*, İst. Atıf Ef. Ktp. nu. 1923, vr. 165b-166b; *Yadigâr, (m)*, 163-165; Bursalı, Mehmed Tahir: *Meşayıh-ı Osmaniyyeden Sekiz Zatın Teracim-i Ahvali*, İst. 1318, 46- 48; Bursalı, M. Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İst. 1333 I/138 Gökbilgin, a.g.m., 272

[76] Baykal, Kazım: *Bursa ve Anıtları*, İst 1982 s. 82

[77] Bursalı Mehmed Tahir, *Meşayıh-ı Osmaniye'den Sekiz Zatın Teracim-i Ahvâli* , İst. 1318 s. 46-48

[78] Mustafa Nesib için bkz., Gazzîzade Abdüllatif, *Ravzatü'l-Muflihun*, vr. 1b; *Gülzar-ı İrfan*, vr. 165a-166b; *Osmanlı Müellifleri*, I, 138; II, 103.

yetişmesinde büyük rol oynamıştır. İlk defa 1201/1787 yılının bir cuma günü kendisine zikir telkin etmesinin yanında dinî ilimleri öğretmede de etkili olmuştur [79].

Henüz dokuz yaşında iken kendisine zikir telkin edilen ve on iki yaşında iken dedesi vefat eden Gazzîzâde Abdüllatif, dergâhın evlâda meşrut olması sebebiyle, Bursa Gazzî Dergâhı şeyhliğine getirilmiştir. Gazzîzâde Abdullatîf'in eseri olan *Vakıât* 'ın ilk sayfasında bu konuyu kendi ifadesiyle şöyle izah eder:

*"**Ve ba'dü** sebeb u tasdîr-i kelâm ve tebyîn-i merâm oldur ki bu abd-i fakîr-i pür taksîr Ġazzī-zāde ᶜAbduʾl-laṭīf bin Muḥammed Esᶜad şaḥīfe-i cihān ḳadem-zen-i şühūd ve sinni yeksālede mevcūd iken vālid-i mācidim ᶜālem-i milk-i baḳāya ḫırām eyledikde mīrāṯ-ı yetīmiyyete sırr-ı Aḥmedīye vāriṯ ve ceddim Ġazzī-zāde ᶜārif, bāşır mürşid-i āgāh Şeyḫ Muṣṭafa en-Nesīb Ḥażretleriniñ ẓāhiren ve bāṭınen taḥt-ı terbiyelerinde eyyām-güzār ve taᶜallüm-ı ᶜulūmı ᶜāliyeyi tekrārda iken sinn-i ᶜācizānem ṭoḳuza resīde oldıḳda ceddim Nesīb Ḥażretleri bir cumᶜa güni baᶜde edā-ʾi ṣalātiʾl-cumʿa āyīn-i ḳadīmleri üzre āsitāne-i Ḥażret-i Ġazzī'de vaᶜẓ u teẕkīr ve ẕikr-i şerīfden şoñra bu faḳīri ḳuṭb-ı dāire-i velāyet-i merkez-i devvāre kerāmet-i Şeyḫ ʾAḥmed el-Ġazzī Ḳuddise Sırruhū ḥużūr-ı devletlerine ceddim Nesīb Ḥażretleriyle zānū-be-zānū iclās ʾidüb cemᶜiyyet-i kübrā-yı ᶜuşşāḳ olan meclīs-i ᶜālīde Leḳad raḍıyaʾl-lāhu ᶜaniʾl-müʾminīne iẕ yübāyiᶜūneke taḥteş-şecerati. . . el-āyet ḥükmünce sünnet-i seniyye ve ādāb-ı ḥasene-i pīrān üzre mübāyaᶜa-i telḳīn-i ẕikr māye-i ṣāfiye-i ḫālişa-i fıṭrat-ı ġarībāneme ʾibdāᶜ buyurdılar"* [80].

Gazzîzâde, Halvetiyye-i Mısrıyye şeyhi olmasının yanı sıra, önce üç seneden fazla Üftâdezâde Şeyh Mustafa (öl. 1217/1802) ile on iki seneden ziyade Enarlı şeyhi Mehmed Bedreddin (öl. 1224/1809)'den ders okuyarak Celvetiyye ve Seyyid Şeyh Mehmed Emin Kerkükî (öl. 1228/1813)'den de Nakşibendiyye icazetnâmelerini almak suretiyle değişik tarîkatların hilâfetine nail olmuştur[81]. Kendi dergâhında Halvetî-Mısrî usulünün yanı sıra Hatm-i Hacegân da icra ettirdiği bilinmektedir[82].

Zamanında reîsü'l-meşayıh olup, cuma günleri kürsüde halka vaaz eden Gazzîzâde, 14 Şaban 1247/19 Ocak 1832 Salı gecesi eskiden beri rahatsızlığını çektiği göğüs darlığı hastalığından kurtulamayarak 57 yaşında vefat etmiştir[83]. Cenazesi 45

---

79 Gazzîzade Abdüllatif, *Vakıat*, BEEK, Orhan Kit. , no. 705, vr. 160a; *Ravzatü'l-Muflihun*, vr. 1b.

80 Gazzîzâde, *Vakıat*, Süleymaniye Pertev Paşa 341 vr. 1b; *Vakıat*, BEEK, Orhan kit. No: 705 vr.1a

81 Gazzîzade, *Ravzatü'l-Muflihun*, adlı eserini son olarak adı geçen bu şeyhin tasvibi ile yazmış ve kendisine de geniş yer ayırmıştır. krş. *a.g.e.* , vr. 22a-25b.

82 *Yadigâr*, (m), 164.

83 Vassaf, *Sefine* , V/127 ; M. Fahreddin, *Gülzar-ı İrfan*, vr. 167-b, Gazzîzâde, *Ravzatü'l-Müflihûn* vr. 39'a sonradan yazılmış ilave not;Fındıklılı İsmet, Şakaik, V/329, Ö. Rıza Kehhale, *Mu'cemü'l-Müellifîn Dımeşk*, 1378/1958 VI/14; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-Arifin*, İst. 1951, I/618; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, I/138, Bursalı Mehmed Tahir, *Meşayıh-ı Osmaniye'den*

sene şeyhliğinde bulunduğu Gazzî Dergâhı'nda, büyük dedesi Ahmed Gazzî'nin mezarının sağ tarafına defnedilmiştir.

Kabrin bugünkü durumuna gelince; 1925 yılına kadar faaliyette olan tekke binası 1929 yılına kadar kapalı kalmış; 1929-1930 ders yılından itibaren de İvaz Paşa İlkokulu olmuştur. Okulun adı, İvaz Paşa semtindeki yerin Gazzîzâde Abdullatîf'in vakfı olmasından dolayı halk arasında "Gazzîzâde" kelimesi yanlış telâffuz edilerek "Gazzîhane" veya "Kazgani" adıyla anılmıştır. 17 Ekim 1938 yılına kadar Kazganî adıyla bilinen okul, 20 Aralık 1948 yılına kadar III. Okul olarak kayıtlarda geçmektedir. 1948 yılından itibaren okulun adı Süleyman Çelebi İlkokulu olmuştur. Yaşayan şahitlerin ve vesikaların bildirdiğine göre önceden dergâh olan bina 1232/1817 tarihinde Kâzım Baykal'ın ifadesine göre[84] tamir edilmiştir. Nitekim Baykal, eserinde dergâhın avlusundaki kitabenin dergâhın tamir tarihi olduğunu bildirir. Okul bahçesinde bulunan iki binadan birinde Gazzîzâde'nin ve dergâhta şeyhlik yapan beş kişinin kabirlerinin bulunduğu bina ilkokul, diğer bina ise lise olarak kullanılmakta iken daha önceden dergâh iken ikametgâh olan bina yıkılarak günümüzdeki hâliyle Süleyman Çelebi Lisesi, dergâh binası ise ilköğretim okulu olarak faaliyetini sürdürmektedir.

1979 yılına kadar ahşap olan okul binası yıkılıp yerine bugünkü bina yapılırken, kabir Pınarbaşı Mezarlığının giriş kapısından takriben 50 metre sol tarafa doğru bir yere nakledilmiştir[85]. Kabir nakledildiğinde mezar taşı konulmadığı için Gazzîzâde'nin kabri bugün tam olarak bilinememektedir[86].

Sekiz Zatın Teracim-i Ahvali , İst. 1318 s. 46; Mehmed Şemseddin, *Yadigâr*, s. 163 (m), Mehmed Şemseddin, *Yadigâr*, (yz.) vr. 134

Gazzîzâde Abdüllatif'in vefatı, Fındıklılı İsmet'in *Tekmiletü'ş-Şakaik fî Hakk-ı Ehli'l-Hakaik* (haz. Özcan, Abdülkadir: İst. 1989, 329-330)'ında yanlış olarak 44 yaşında iken 1142/1729 tarihinde gösterilmekte ve Ahmed-i Gazzî (ö. 1150/1737)'nin oğlu olduğu ifade edilmektedir. Ahmed Gazzî'nin kendisinden önce ölmüş olan oğlu Abdüllatif-i Gazzî (ö. 1143/1730) ile karıştırılmıştır.

Yine Levend, Agah Sırrı: Türk Edebiyatı Tarihi Ank. 1984 I/409'da Gazzîzâde'nin kabrini "Narlı Tekke'sinde büyükbabası Ahmed'in yanında gömülüdür" diye söylerse de bu bilgi yanlıştır.

84 Baykal, Kazım: *Bursa ve Anıtları* İst. 1982 s. 82 'de "Süleyman Çelebi okulu eskiden Ahmed Gazzî tekkesi idi" denilmektedir.

85 O dönemde Tahtakale Mahallesi Muhtarı olan İsmail TUNER aynı zamanda okul aile birliğinin de başkanı imiş o günleri şöyle anlattı: "Okulun eski ahşap olan binası ihtiyaca cevap veremeyince yıkıldı. Yıkım esnasında çok fazla ve sağlam kereste çıktı. Yıkılan duvarlar arasında mihrap

Ahmed Ataullah, Mehmed Said, Ahmed Hasib (öl. 1283/1866) adlarında üç oğlu; Zeyneb Zehra ve Hüsniye (öl. 1256/1840) isimli iki kızı dünyaya gelmiştir. Oğullarından yukarıda zikredilen ilk ikisi kendisinden önce vefat etmiş, Ahmed Hasib ise babasının ölümü üzerine Gazzî Dergâhı şeyhliğine getirilmiştir. Kızlarından Zeyneb Zehra Hanım İncirli Dergâhı şeyhi Nafiz (öl. 1282/1865) ve Hüsniye Hanım da Enârî Dergâhı şeyhi Mehmed Fahreddin (öl. 1272/1855) ile nikâhlanmışlardır. Hüsniye Hanım'ın hiç çocuğu olmamış, Zehra Hanım'ın iki oğulu dünyaya gelmiştir. Bunlar, daha sonra Eşrefzâde Dergâhı'na şeyh olan Ahmed Ziyaeddin ve İsmail Galib (öl. 1284/1867)'dir[87]. Galip Efendi'nin oğlu Ali Sırrı Efendi (öl. 1322/1904) de Ahmed Gazzî Dergâhında şeyhlik yapmıştır. Ali Sırrı'nın oğlu Bedreddin Efendi ise babasından sonra aynı dergâhta şeyh olmuş ve *Yadigâr-ı Şemsî*'nin yazıldığı 1332/1914 tarihinde görevine devam etmekte idi[88].

III. HOCALARI ve ŞEYHLERİ:

A- Ahmed Gazzî (öl. 1150/1738) :

Gazzîzâde'nin dedesinin dedesi ve Gazzî Dergâhı'nın kurucusu olan Ahmed Gazzî'den fiilen ders okumamıştır. Ancak Gazzîzâde, dedesi Mustafa Nesib'in Ahmed Gazzî'den okumasını örnek göstererek kendi hocalarının arasında Ahmed Gazzî'yi de sıralamaktadır. Ama Gazzîzâde'nin ilk hocası Mustafa Nesib Efendi (öl. 1202/ 1788)'dir.

çıktığını görünce burası cami olmalı diyerek çekindik. Daha sonra içi beyaz kireçle sıvalı mezarlar çıktı, kemiklerin tertemiz, sağlam hatta derilerin üzerindeki tüyler duruyordu. Kendisi ve diğer vatandaşlarca kemikler temiz torbalara konulup bir kaç gün bekledik. Geceleri beni rüyamda birkaç kez korkuttular sonunda Üftade Camii'nin imamı tarafından cenaze namazı kılınarak kemikler Pınarbaşı mezarlığına nakledildi ve biz de rahatladık" dedi. (Kendisiyle 8 Kasım 1990'da görüşülmüştü.)

86 Tekeli, a. g. t., s. 77-78.

87 Adı geçen dergâhın daha sonraki şeyhi Ali Sırrî (ö. 1322/1904) de İsmail Galib'in oğludur. Ali Sırrî' nin iki oğlundan Bedreddin, Ahmed-i Gazzî Dergâhı'na; Mehmed Şemseddin ise EşrefzadeDergâhı'na şeyh olmuşlardır. krş. *Yadigâr*, 72-74.

88 *Bursa Dergâhları, Yadigâr-ı Şemsî I-II*, Bursa 1997, (haz. Kara, M., Atlansoy K.) s. 220.

B- Mustafa Nesib (öl. 1202/1788) :

Kurucu Şeyh Ahmed Gazzî'nin 1143/1730'da vefat eden oğlu Şeyh Abdullatîf'den olma torunudur. Doğum tarihi *Gülzar-ı İrfan*'a göre 1135/1723 tarihidir[89]. Babasını küçük yaşta kaybettiği için dedesi Ahmed Gazzî tarafından yetiştirilmiştir. Dedesinin ölümünden sonra onun vasiyeti üzerine[90], 1150'de dergâha şeyh olmuştur. Elli iki yıl dergâhta şeyhlik yaparak en uzun süre hizmet etmiştir. Mustafa Nesib vefat edince Gazzî dergâhında dedesinin yanına defnedilmiştir [91].

Mustafa Nesib'in eserlerinden *Tezyinü'l-Makamât* isimli eser, Abdullatîf Kudsî (öl. 856/1452)'nin*Tuhfetü'l-Vahibi'l-Mevahib fî Beyân-ı Makâmât ve'l-Merâtib*' in tercümesi elimizdedir[92]. Elimizde bulunmayan diğer eserleri ise şunlardır :

a) *Aşknâme* adında bir manzûme

b)*Devran-ı Sûfiye* hakkında bir risâle,

c)*Müretteb divan*

d)*Kadı Beydavî Tefsiri* üzerine ta'lîk[93].

C. Diğer Hocaları ve Şeyhleri

Dedesinden başka dönemin tanınmış âlimlerinden de ders alan Gazzîzâde'nin istifade ettiği diğer zâtlar *Yâdigâr*'da şöyle geçmektedir:

Ulûm-ı âliye ve aliyyeyi Hacı Ebu Bekir Efendi (öl. 1217/1802)'den; Arapça'yı ve hadisi tanınmış muhaddislerden Seyyid Abdullah el-Mısrî (öl. 1228/1813)'den[94] tahsil ettiği gibi, lisan-ı Farisî'yi de Bursa Mevlevîhânesinde medfûn bulunan Ali Behçet (öl. 1238/1822) ile Ali Sıddık Baba (öl. 1244/1328)'dan öğrenmiştir [95].

---

89 Mehmed Fahreddin, *Gülzar-ı İrfan*, Millet Ktp. Ali Emiri Ef. Nu. 1098 vr. 166b.

90 *Yadigâr-ı Şemsî*, (m)159.

91 *Sefine*, V/125; *Vefeyat-ı Süleyman Halis*, vr. 12b'de Süleyman Halis eserini yazarken Mustafa Nesib'in dergâhda halen şeyh olduğunu yazmaktadır. *Hulâsatü'l-Vefeyât*, 30a; *Ravzatü'l-Müflihûn*, 6a-b; *Menâkıb-ı Gazzî*, 44a; *Gülzar-ı İrfan*, 167; *Mu'cemü'l-Müellifîn*, XII/237; *Osmanlı Müellifleri*, I/138; *Yadigâr* (m), 159

92 BEEK- Orhan Kit. Nu. 694/1

93 *Ravzatü'l-Müflihûn*, 6b.

94 *Gülzar-ı İrfan*, vr. 165b-166a.

95 *Yadigâr*, (m), 163-165; *Bursa Dergâhları Yadigâr-ı Şemsî*, s. 214

Dokuz yaşında iken dedesi Mustafa Nesib tarafından kendisine zikir telkin edilmiş, dedesinin vefatı üzerine on iki yaşında dergâha şeyh olmuştur. Gazzîzâde *Vakıât*'da yazdığına göre dedesinin vefatını müteakıben 1202 senesi Muharrem ayı başlarında İstanbul'a giderek Beşiktaş Şeyhi Muhammed Sıddık Efendi'yi ziyaret etmiş ve oralarda kalmayı arzulamıştı. Gördüğü ru'yada dedesinin "bizi bırakıp nereye gidiyorsun" diye ikaz etmesi üzerine Bursa'ya dönmüş ve "*eş-Şeriatü şeceratün ve't-tarîkatü ağsanuha ve'l-hakîkatü esmâruhâ*" düşüncesinden hareketle zahirî ilimlere meyledip Müveccehzâde Hüseyin Efendi'den alet ilimleri ve fıkıh'dan *Kudurî*, Hoca Seyyid Ahmed'den ilm-i kırâet ve Halebî, meşhuru'l-afak gavvâs-ı derya-yı ulûm Seyyid Nuh Efendi'den Farsça ilm-i aleti on beş yaşına kadar okumuştur[96].

Üftâdezâde Şeyh Mustafa Efendi'ye intisap ederek yedi sene haftada üç-beş defa Kızılcabayır'da bulunan Üftâde Dergâhı'na giderek şeyhinden Kâdiriyye ve Celvetiyye tarîkatından icazet almıştır [97].

Enarlı Şeyhi Bedreddin Efendi(öl. 1216/1801)'nin yanına da haftanın her günü giderek Enarlı Şeyhine biat ve hizmet eder. Bedreddin Efendi babası Şeyh Sadreddin Efendi (öl. 1195/1780)'den faydalanmış, Sadri Efendi ise Ahmed Gazzî (öl. 1150/1738) tarafından yetiştirilmiştir. Ahmed Gazzî, daha önceden de belirtildiği üzere Gazzîzâde'nin anne tarafından dedesi olan Mustafa Nesib'in baba tarafından dedesidir. Bedreddin Efendi icra ettiği şeyhlik görevini babası Sadri Efendi'den alırken babasının kendisine "bu meşihate iyi sahip olun, o bir emanettir, bu emanetin Gazzî sülâlesinden sahibi vardır" dediğini nakleder. Uzun müddet Bedreddin Efendi'nin yanına devam eden Gazzîzâde'ye mürşidi, bir gün mürîdlerden Yiğitbaşı Ahmed Efendi'nin Hacı Kahraman isimli zâttan icazet gönderir[98].

Gazzîzâde, Kütahyevî Şeyh Muhammed Sücûdî Efendi'den ders almış akabinden Cehîzü'l-Ulemâ el-Hac Bekir Efendi'den günde üç kez derse başlayarak, sabah alet ve usûl, öğleden sonra tefsir, ikindiden sonra ise hadis okumaya başlamıştır.

---

96 Gazzîzâde, *Vakıat*, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa 341 vr. 2-b,
97 Gazzîzâde, *Vakıat*, BEEK Orhan Kit. No. 705 s. 2
98 Gazzîzâde, *a.g.e.*, s. 3

Cehîzü'l-Ulemâ el-Hac Bekir Efendi'den ders almaya devam ederken sabah derslerinden sonra "*Enarlı Zaviyesi'ne ḥużūr-ı pīre vārub anda daḫī levāzım-ı ṭarīḳati rivāyet ve baʿżı sülūke dair resāil taḥrīrine bezl-i maḳderet olunub ʿazīz-i müşārun ileyh ḥażretleri fürūʿāt-ı ḫamse dahī gösterüb, esmā-ı iṣnā ʿaşere üzere orta kol taʿbīr olan Ḥażret-i Mıṣrī Ḳuddise Sırruhū ṭarīḳından tertīb-i pīrān üzre müretteb ve mevzūn icāzetnāme-i taḥrīr ve imżā ve temhīr ʾidüb iḥsān eylediler ve sāir evrad u eẕkār ve edevāt-ı ṭarīḳati daḫī ʾirāʾe esnāsında meger pederleri Ṣadri Efendi eyyām-ı şebābetinde Şeyḫ Murad Efendi en-Naḳşbendī'yi görüb duʿālarını alıb ḫacegān-ı Naḳşbendiyye'nin ḫatm-i şerīflerini aḫẕ buyurub anlarda oġulları ʿazīzim Bedreʾd-dīn Efendi Ḥażretlerine iḥsan eylemişler idi.* [99].

Bedreddin Efendi. Nakşibendiyye tarîkatını Gazzîzâde'ye öğreterek hatm-i şerife izin verdiler. Hatta birgün Gazzîzâde, "*yetmiş bin tevhide*" izin isteyince "*pederimden me'zun olduğum gibi cümlesine size izn u icazet virdim*" buyurdular.

O zamandan itibaren hocası Bekir Efendi'den izin isteyip Gazzî dergâhında va'z etmeye ve tefsir yazmaya başladı [100].

O günlerde İstanbul'a Eyyûb Ensâri'ye gidip Hamdullah Efendinin konağında misafir olur. Eyyub Sultan Camiinde defalarca va'z u tezkîr hizmeti ifa eder. Dönemin Şeyhu'l-İslâmı Samanîzâde Ömer Hulusi Efendi'nin Otlukçu yokuşunda yaptırdığı zaviyelerine Gazzîzâde'yi şeyh olarak görevlendirmeyi teklif edince;

Ḥubb-i dünyā iġvāsıyla ṭabʿım meyl eyledi ol gece ʿālem-i māʿnāda Burūsa'da Ceddim türbesine geldim şanduḳa-i şerīfelerinden bülend avazıyla be oġlān benī bıraḳıb nereye gidersin deyü öyle ḥayḳırdı ki ʿaḳlım çāk ola şandım ve leyl-i merḳūmede āsitānede bir ẓulmet ve havada bir şiddet olub on sekiz maḥalle şāʿiḳa işābet eyledi ertesi güni baġteten āsitāneden firār ve bir günde Burūsa'ya gelüb dergâhda ḳarar ʾider itmez ʿazīzim Bedreʾd-dīn Efendi'nin bir dervişi gelüb buyurub

---

[99] Gazzîzâde, *Vakıat*, BEEK Orhan Kit. No. 705 s. 3-4

[100] Gazzîzâde, *a.g.e.*, s. 4

efendimiz sizi ister dîdi derḥāl Ḥażretiñ dergāhına rū-māl oldım meger hasta olmuşlar ḥaremlerine dāḫil ve oṭalarına vāṣıl oldım" demiştir.

Gazzîzâde'nin tekrar geldiğini gören Bedreddin Efendi kendi oğlu Şerefeddin Efendi ile Gazzîzâde'yi ayaklarının dibine oturtarak ikisine de nasihat etmiş "*biriniz zahir evlâdım biriniz batın evlâdım göreyim sizi birbirinizden cüdâ olmayıp ittifak üzre olun*" demiştir [101].

1216/1801Yılında Şeyh Bedreddin Efendi vefat ettikten sonra Gazzîzâde Abdullatîf Efendi tefsir derslerinde Nahl (16/1) Suresinin başına ulaştığında Hacı Bekir Efendi Dergâha gelip "*oğlum bize sefer göründü*"dedi. Gazzîzâde ise "Aman Hoca Efendi, kerem eyle biz tefsir–i şerifi hatm idüp *Buhârî* ve *Müslim* okuyacağız" deyince hocası "*oğlum benim maʿlūmumdur bundan şoñra sen Camiʿi Kebîr'e gelüb bir ḫoʾcadan daḫî telemmüz eylemezsen Allah Taʿālā seniñ maṭlūbuñ olan ʿilm-i şerîfi saña keşf eylesün eger üstāda taʿlîḳ olunmuş ise Allah Taʿālā aṣḥāb-ı kemāli sana müsaḫḫar eylesin deyü duʿā ve seni Allah Taʿālā'ya emānet eyledim* " [102] deyip ertesi gün vefat etti.

Hocasının duasıyla Gazzîzâde Farsça derslerine el–Hac Ali Sıddık Efendi'den hadis derslerine de Mısri Seyyid Abdullah Efendiden devam ederek icazet almıştır.

Gazzîzâde hakkında dedesinin yaptığı dua, gerçekleşerek on sekiz yaşında iken Ulucami'de tefsir okutmaya başlamıştır. 1208/1793 tarihinde tefsir okutmaya başlayan Gazzîzâde başkalarına hocalık yaparken bile öğrenciliğine devam ederek Süleyman Neş'et Efendi'nin "bir kimse ne kadar kâmil olursa olsun nisyandan hâlî değildir" tavsiyesiyle kendisine yeni bir mürşid aramış ve aslen Kerkük'ten gelen Mehmed Emin Nakşibendî ile tanışmıştır.

---

[101] Gazzîzâde, *a.g.e.*, s. 5
[102] Gazzîzâde, *a.g.e.*, s. 5

D. Mehmed Efendi Kerkükî (öl. 1228/1813):

Gazzîzâde, 1215/1800 yılında Mehmed Emin Efendiyle tanışarak, vefat ettiği yıla kadar on üç sene süresince hem hoca-talebe hem de şeyh-mürîd ilişkilerini sürdürmüştür. Bu süre zarfında Emin Efendi'den İmam Şa'ranî'nin *Uhud-ı Muhammediyye*, Necmeddin Kübra'nın *Usul-i Aşere*, Ataullah İskenderî'nin *Hikem*'i ile Mevlânâ'nın *Mesnevî* isimli eseri ile çok kıymetli kitapları okumuştur. Mehmed Emin Efendi'den iki yıl ders alıp, üçüncü sene Gazzîzâde'nin adeti üzere Şaban ayının onbeşinden Ramazan bayramına kadar inzivaya çekilmek istediğini hocasına söyledi. Hocası Mehmed Emin Efendi'nin uygun bulması üzerine fatiha eylediler.

Gazzîzâde, Mehmed Emin Efendi'den aralıksız olarak istifade etmiş, hocası 1219/1804 tarihinde Gazzî dergâhına gelerek Gazzîzâde'yi ziyaret etmişdir. Kısa bir ayrılıktan sonra tekrar hocasının 1222/1807'de Bursa'ya geleceği haberini alınca kendisini Abdal Köprüsünde karşılayıp Acemler Çeşmesine kadar birlikte gelip bir müddet orada dinlendiler. Nihayet yola devam ederek Bursa'da Veled–i Habîb Camii yakınında bina ettikleri tekkelerine yanındaki insanlarla birlikte ulaştılar. Haftada üç gün, bir de Cuma geceleri burada zikir meclisleri düzenlenirdi. 1228/1813 tarihine kadar Gazzîzâde bu derslere devam etmiştir. Hocasıyla toplam on üç yıl birlikte olan Gazzîzâde'ye Mehmed Emin Efendi'nin vefatından üç ay önce icazet verilmişdir. Hastalığı ilerlediği zaman zikir meclisinde bulunmuş, zikirden sonra büyük oğlu Ubeydullah Efendi sol, Gazzîzâde Abdullatîf Efendi sağ koltuğuna girerek evinin içi (mâ-beyn)e kadar getirmişler ve Abdullatîf Efendiye "Oğlum artık duâya muhtâcız" diyerek hareme girmişlerdir. [103]

Mehmed Emin Efendi ertesi gün, 6 Muharrem 1228 /1813 Cuma günü vefat etmiş, Cumartesi günü Cami-i Kebir'de cenaze namazı kalabalık bir cemaatla kılınarak Eminiyye Dergâhı'nda hazırlanan kabre defnedilmiştir[104]. *Yadigâr-ı Şemsî*'de

---

[103] *Bursa Dergâhları, Yadigâr-ı Şemsî*, s. 225

[104] Gazzîzâde, *Vakıat*, BEEK Orhan Kit. No. 705 s. 8, 9, 10; *Bursa Dergâhları, Yadigâr-ı Şemsî*, s. 225

belirtildiğine göre Bakırcılar kethudası Raşid Efendi'nin söylediği tarih türbedeki bir levhada yazılı bulunmaktadır ki adı geçen şiirin son iki beyti şöyledir:

Tarîḫ-i ḥîn-i fevtine bu mıṣrâ'în ile
Raşid-i ḥaḳîr-i bende-i dirînesi yazan

Ḳıldı Emîn Efendi beḳā semtini maḳâm
Oldı Emîn Efendi baḳa semtine revān

1228

Abdullatîf Efendi, seyr u sülukunu dedesinden tamamladıktan sonra teberrüken Üftâdezâde Şeyh Mustafa Efendi (öl. 1216/1801)'den Celvetiyye ve Kadiriyye, Şeyh Mehmed Emin Efendi'den de Nakşibendiyye tarîkatlarının seyr u sülûklarını tamamlayarak üç ayrı tarîkattan daha icazet almıştır.

Tasavvufî merhaleleri, Mehmed Şemseddin şöyle özetlemektedir: "*seyr-i sülûk u tarîkat-i aliyyeyi evvelâ Üftâdezâde eş-Şeyh Mustafa Efendi'den görmüş mûma ileyhin cezbeye mazhar olmaları üzerine Narlı Şeyhi Bedreddin Efendi'ye hizmet ve tecdîd-i bey'at iderek nâil-i hilafet olmuş ve bilahare ecille-i rical-i Nakşibendiyye'den eş-Şeyh Emîn Efendi hazretlerine intisâb eyleyüb onların himem-i füyûzatıyle kâm-yâb olurlar. Dergâh-ı şerifde usul-i Mısrî icra buyurdukları gibi hatm-i hacegan da okudurlar imiş. Ekser-i evkat dergâhdan çıkmaz münzeviyane yaşarlar alîl vücûd nazik mizac imişler.*

Bin iki yüz yirmi sekiz senesi saferinde Narlı Şeyhi Fahreddin Efendi'yi postuna iclas ve kerîmesi Hüsniye hanımı tezevvüc iderek damad itmiştir. Cuma günleri kürsü-nişîn va'z ve nasihat olub ahkâm-ı şer'iyyeyi ve âdâb-ı tarîkat-ı aliyyeyi halka tebliğ iderler imiş[105].

Ömrünün büyük bir kısmını dergâhında inziva hâlinde ilim tahsili ve eser kaleme almakla geçirdiği bidirilen Gazzîzâde Abdüllatif'ten günümüze telif, tercüme ve şerh mahiyetinde çok sayıda eser intikal etmiştir.

Kitap yazma bakımından Bursa'da yaşamış mutasavvıflar bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda Gazzîzâde'nin, çeşitli konularda kaleme aldığı yüze yakın eserle

---

[105] *Bursa Dergâhları, Yadigâr-ı Şemsî*, s. 215

haklı bir şöhrete kavuşmuş olan İsmail Hakkı Bursevî (öl. 1137/1724)'den sonra ikinci sırayı aldığı görülmektedir [106].

Ahmed Vefik Paşa'nın Bursa valiliği sırasında, kütüphanesinin muhteviyatı Orhan Camii'ne kaldırılan Gazzîzâde'nin kendi hattı ile otuz civarında eseri, halen Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesinde yer almaktadır [107].

IV. ESERLERİ:

Gazzîzâde Abdüllatif Efendiye ait olan *Menakıb-ı Gazzî* adlı eserinin vr. 91-a'nın derkenarında Gazzîzâde'nin kitapları sıralanmıştır. Bu tasnif şöyledir :

Te'lîfât-ı Fakîr İbnü'l-Gazzî Abdu'l-latîf

- *Tenkıh u Zübdetü'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'an Hamsetü Mücelledât*
- *Tefsîru Fatiha bi-Lisan-i Türkî erbaîne eczâin*
- *Mergûbü's-Sâlikîn*
- *Vakıât-ı Kebîr*
- *Zeyl-i Vefeyât*
- *Zübdetü'l-Vefeyât*
- *Menâkıb-ı Gazzî*
- *Risâletü Nâsıriyye*
- *Risâle-i Şemsi'l-Afâk*
- *Risâle-i Tarîkat*
- *Risâle-i Gazâ*
- *Risâle-i Şerefü'ş-Şâm*
- *Risâle-i Muhtasaru Cem'u'l-Furûk*
- *Risâle-i Tertîbü'l-Furuk*
- *Kitâbu Erkâni'l-İslâm*
- *Tertibü Kitab-i Mecâmi'il-Cevâhir mine'l-Meva'iz*
- *Manzume-i İlm-i Nahv*
- *Risâle-i Nidâiyye der Tasavvuf*
- *Risâle-i Levha-i Hümâyun der Tefsir-i Ayet-i "İnne'llahe ye'müruküm en tüeddü'l -emânâti ilâ ehlihâ...* (Nisa 4/58).

---

[106] krş. *Yadigâr*, (m), 134-135; ayrıca bkz., Kara, *a.g.e.*, 56-58; Tekeli, a.g.t., 72-74.

[107] Bursa kütüphaneleri ile ilgili olarak bkz., Erünsal, İsmail E. : *Türk Kütüphaneleri Tarihi*, II, Ank. 1988, 7, 9-11; Çavdar, R. Tûba: "Bursa Kütüphaneleri", *Kütüphanecilik Dergisi*, S. 2, İst. 1989.

- *Risâletü Tıb fî Havassı'l-Eşyâ*

- *Tefsîru Fatiha ve İhlas ve Muavvizeteyn Ve's-Selâmü ala Nuhin, Selâmün ala İbrahim, Selâmün ala Musa, Selâmün ala İlyasin fî risâletin vahidetin.*

- *Risâle-i Nûriye fî beyânı mesnedi'l-Vezâr-ı Ülfed?*

- *Hutbe-i Kebîr Ve İlahiyat ve fîhi Risâle-i Hubb Li-Dürrîzâde*

- *Risâle-i fî beyân-i Ziyâreti'l-Kubûr*

- *Risâle fî Adâbi'l-mürîd ve'l-Mürşid* [108].

Tespit edilebilen eserleri ve kayıtlı oldukları yerleri şöyle sıralayabiliriz:

---

[108] Gazzîzâde, *Menâkıb-ı Gazzî,* BEEK, Orhan Kit. , nu. 1042, vr. 91a.

	Eserin Adı	Bulunduğu Yer
1.	Esrar-ı Fatihati'l Kitâb	BEEK, Orhan Kit. No. 217/1[109]
2.	Tefsirü'l-Fatiha Müsemma bi Fütuhat Kenzü'l-Kur'an	" Orhan Kit. No. 219
	" "	İst. Üniv. AY No. 3226
3.	Tenkıh-ı Zübdeti'l-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'an (Cild-1)	BEEK, Orhan Kit. No. 220
	(Cild-2)	Orhan Kit. No. 221
4.	Tefsiru'l-Kur'an	Orhan Kit. No. 218
	" "	Orhan Kit. No. 2110
5.	Risâletü'l-Aktab	Orhan Kit. No. 361/2
6.	Risâle	Orhan Kit. No. 361/3
7.	Menasiku'l-Hac	Orhan Kit. No. 499
8.	Risâle Âdâb-ı Esmâ-i İsnâ Aşer	Orhan Kit. No. 622/3[110]
9.	Tafsil-i Ahvâl-i Etvar-ı Esmâ-i İsnâ Aşer	Orhan Kit. No. 622/4
10.	Âdâb-ı Biat-ı Nisvan	Orhan Kit. No: 622/5
11.	Risâle fi cevazı deveran-ı meşayıh-ı sufiye	Orhan Kit. No. 622/6
12.	Ahvâl-i Esmâ-ı Seb'a Maa Devairihim	Orhan Kit. No. 622/7
13.	Temhid-i Mukaddimât	Orhan Kit. No. 702
	"	Orhan Kit. No. 707
	" "	Orhan Kit. No 708
14.	Risâle-i Ruhu'l-Kuds	Orhan Kit. No 703
15.	Risâle-i Zeyniyye fi Meslek-i Aliyye	Orhan Kit. No 704/1
16.	Risâletü'l-Vakıât	Orhan Kit. No 354/4
17.	Vakıât	Sül. Ktp. Pertev Paşa Kit. No. 341
	Vakıât	" Atıf Ef. Eki- Kit. No. 4185
	Vakıât fi't-Tasavvuf	BEEK Orhan Kit. No. 705
18.	Risâle-i Andelib-i Uşşak	Orhan Kit. No. 706/1
19.	Risâletü'l-İbârât ve't-Ta'bîr [111]	Orhan Kit. No. 706/2
20.	Risâle fî Kerâmâti'l-Evliya	Orhan Kit. No. 709
21.	Makalat-ı Aliyye fî İrşad-ı Ehli's-Süluk	Orhan Kit. No. 710
22.	Risâle-i Beyân es-Sema Multeka min İhyai'l-Ulum	Orhan Kit. No. 711
23.	Mecmuati'l-Fevâid	Orhan Kit No. 712[112]
24.	Mecmuati'l-Hutab	Orhan Kit. No. 713
25.	el-Mecalis fî Fadail-i Sıyami'l-Eyyam. . .	Orhan Kit. "No. 714
26.	Mecmuatü'l-Hutbe	Orhan Kit. No. 740
27.	Mecmuay-ı Mevaiz-i Müteferrika	Orhan Kit. No. 742
28.	Tercüme-i Zahira	Orhan Kit. No. 827[113]
	" "	Orhan KitNo. 828
	" "	Orhan Kit. No. 829
29.	Hulâsatü'l-Vefeyat (Zübdetü'l-Vefeyat)[114]	Orhan Kit. 1016
	" "	Genel No. 2162
	" "	İst. Ün. Ktp. TY. No. 224
	" "	" "No. 1325
	" "	" " No. 3384

---

[109] Bu eser sadece üç yapraktan ibarettir, Eşrefzade Abdulkadir b. Ahmed İzzeddin (öl. 1202/1788)'in *Enisü'l- Cenan* isimli eserinin baş kısmında bulunmaktadır.

[110] *Risâle Adâb-ı Esmâ-i İsnâ Aşere* isimli eser aynı cildin içinde 622/1 kayıt numarasıyla Niyazî-i Mısrî'ye de atfediliyor.

[111] Bu eser BEEK kayıtlarında Risâle fi'l-Fıkh ve't-Ta'bîr diye belirtilmektedir. Bağdatlı, İsmail Paşa tarafından *Hediyyetü'l-Arifîn* I/618'de de Risâletü'l-İbârât ve't-Ta'bîr ismi kullanılır.

[112] Bu eser BEEK, Kütüphane kayıtlarında *Mecmûatü'l-Kavaid* adıyla geçmektedir. Oysa eser *Mecmûatü'l-Fevâid* olmalıdır. Bağdatlı, İsmail Paşa da aynı ismi kullanır.

[113] Bu eserin müellifi Hadi Muhammed b. Ali el-Yamanî (öl. 932/1526)'dir. "*Terceme-i Zahira ve Keşf El- Barakî li Ehli'l- Basira*" adlı eserin Gazzîzâde tarafından yapılan tercümedir.

[114] Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ank. 1966, s.234'te "merhum Haşim Paşa Kütüphanesi'ndeki [bir] yazma nüshadan" söz etmektedir.

	Eserin Adı	Bulunduğu Yer
	Hulâsatü'l-Vefeyat (Zübdetü'l-Vefeyat)	İst. Ün. Ktp. TY No. 3712
	" "	" " No. 7161
	" "	" " No. 7181[115]
	" "	" " No. 9629
	" "	Sül. Ktp. Esad Ef. No. 2257
	" "	" " No. 2392
	" "	Mahmud Ef. No. 4669
	" "	" " No. 4960
	" "	Tasavvuf 900
	" "	" " 4690
	" "	Millet Ktp. Ali Emiri 906
	" "	" " " 907
	" "	DTCF, İsmail Sencer I/3605
30.	Ravzatü'l-Muflihûn	BEEK, Orhan Kit. No. 1041
31.	Menakıb-ı Ahmed el-Gazzî [116]	Orhan Kit. No 1042
32.	Vakayi'-i Baba Paşa fi't-Tarih	Orhan Kit. No. 1043
33.	Dürreti'l-Beyza fî Beyân-ı Şerefi'l-Mustafa	Orhan Kit. No. 1240
	" "	Genel Kit. No. 384[117]
	Dürreti'l-Beyza fî Beyân-ı Mevlid-i Mustafa	Genel Kit. No. 1216
34.	Mecmua "	Orhan Kit. No. 5997
35.	Mecmau'l-Furuk "	Orhan Kit. No. 1626
	" " " "	Orhan Kit. No 1627/2
	" "	İst Üniv. Ktp. TY 2772
36.	Muhtasar fi'l-Furuk[118]	BEEK Orhan Kit. No. 1628
37.	el-Muntehâb Mesheri'l-Lügati'l-Arabî	" Orhan Kit. No 1629
	" "	" Orhan Kit. No 1630
38.	Şerefü'l-Afak	Sül. Ktp. Uşşakî Tek. No. 50/1
39.	Mergûbu's-Sâlikîn	"H. Mahmud 2518
40.	E'd-Daavât ve Adâbuhû ve Fedâilü'l-Ezkâr	BEEK Orhan Kit. No. 689/2
41.	el-Mecâlisü'l-Gazâ	" Orhan Kit. No. 689/3
42.	el-Ahadîs ve'l-Ahbâr fî Hakkı'l-Gazâ	" Orhan Kit. No. 689/4
43.	Risâle Ma'nâhu'l-Gazâ	" Orhan Kit. No. 689/5
44.	Der-Ziyaret-i Kubûr	" Orhan Kit. No. 689[119]

---

115 *Hulâsatü'l-Vefeyat*'ın İst. Ün. Ktp. 7161 ve 7181 numarada kayıtlı nüshaların bulunduğunu Gölpınarlı, Abdulbaki Mevlana Müzesi Yazmalar Kataloğu s. 343-344'de bildirmektedir.

116 Bağdatlı İsmail Paşa'nın *Esmaü'l-Müellifîn* isimli eserinde "*Menâkıb-ı Evliya*" adıyla zikredilen eser aslında "*Menâkıb-ı Ahmed el-Gazzî*" adlı eserdir. Çünkü *Menâkıb-ı Ahmed el-Gazzî* isimli eserin iç kapağına "*Menâkıb-ı Evliya*" diye bir isim yazılmıştır. Oysa eserin içeriği sadece Ahmed Gazzî'nin menkabelerinden bahsetmektedir. Umumî olarak evliya menâkıbnamesi değildir. Bu konuda Türer, Osman tarafından kaleme alınan "Gazzîzâde Şeyh Abdullatif Efendi" isimli yayınlanmamış makale de Hediyyetü'l-Arifin baz alınarak hazırlanmış olabileceğinden - yazma eserler incelenemeden kaleme alındığından- bu eserin adını Menâkıb-ı Evliya olarak belirtmektedir. (H. T.)

117 Bibliyografya Kitaplarında BEEK Genel Kit. Nu. 1217 olan eser Gazzîzâde'ye atfediliyor ama o eser Gazzîzâde'nin değildir, 1001 Gece Masallarının Tercümesidir.

118 *Mecmâu'l-Furuk* ve *Muhtasar fi'l, -Furuk* isimli eserler aslında aynıdır. Nitekim Bağdatlı İsmail Paşa bu iki isimden Mecme'ul-Furuk adını kullanırken, Türer, Osman tarafından kaleme alınan makalede ve Kütüphane fişlerinde ayrı ayrı iki eser olarak bildirilir. Oysa BEEK Demirbaş fişlerinde iki eser yanyana kayıtlıdır ama muhteviyatı incelendiğinde aynı eserin iki değişik nüshasıdır. Birisi, tam eser hüviyetinde diğeri ise eksiktir.

119 Adı geçen risale vr. 173b-180a arasında derkenar olarak yer almaktadır.

Gazzîzâde Abdüllatif'in günümüzde mevcut olan yukarıdaki eserlerinin dışında kendisine atfedilip de bu güne kadar nüshası ele geçmeyenler ise şunlardır:

1-Risâletü'l-Cihad,

2-Reddü'z-Zanadıka,

3-Zairü'l-Kuds,

4-Pertev-i Envar, [120]

5-Haşiyetü ale'd-Dürer ve'l-Gurer [121],

6-en-Nasih ve'l-Mensuh fi'l-Kur'an,

7-Şerhu-Miftahi'l-Gayb li-Sa'duddin el-Konevî,

8-Tercemetü'l-Canibi'l-Garbî fi Halli Müşkilât-ı İbn Arabî,

9-Mecmua-i İlâhiyat [122].

10-Teessürü'l Kudsî [123]

11- el-Mevâız-i Mübâreke [124]

12- Meşriku'l-Guzât [125]

Gazzîzâde'nin eserlerini tesbit edebilmek amacıyla başta biyografik eserler olmak üzere ansiklopediler, tezler, makaleler, matbu eserler taranmış, kütüphane kayıtları ve yazma eser katalogları gözden geçirilmiştir [126].

---

[120] Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-Arifîn*'de bu eseri tespit etmiştir ama günümüzde yeri belirli değildir.

[121] Pertev-i Envar gibi günümüzde yeri tespit edilememiştir.

[122] krş. Tekeli, *a.g.t.*, s. 73-74; Bu eserlerden *Tercümetü'l-Canibi'l-Garbî fi Halli Müşkilat-ı İbn-i Arabî* isimli eserin aslı Farsça olup Necib Mail-i Hererî tarafından Tahran HŞ. 1364/H. 1405 tarihinde yayımlanmıştır.

[123] Gazzîzâde, *Vakıat* BEEK Orhan Kit. 705 vr. 24a 'da Müellif adı geçen eserin bulunduğunu beyan eder.

[124] Gazzîzâde, BEEK Orhan Kit. 689 nolu kitabın başında *el-Mevâız-ı Mübâreke* isimli eserini 1214/1799 yılı Zilkade ayı Cumartesi günü Gazzî Tekkesine vakfettiğine dair bir vakfiye bulunmaktadır. Adı geçen eser, Bağdatlı İsmâil Paşa'nın *Hediyyetü'l-Arifîn Esmâü'l-Müellifîn ve Asâru'l-Musannifîn* İst. 1951 MEB, I/618'de Gazzîzâde'nin tespit edilen eserleri arasında yer almaktadır; ancak günümüzde bu eserin yeri tespit edilememiştir. Gazzîzâde'nin kendi eserlerini sıraladığı listede de *Tertibü Kitab-i Mecâmi'il-Cevâhir mine'l-Meva'iz* adıyla belirtilen eserin, aynı eser olduğu kanaatindeyiz. (H. T.)

[125] Gazzîzâde, *Risâletü'l-Aktab*, BEEK, Orhan Kit. Nu. 361/2 vr. 37b de *Meşriku'l- Guzât* isimli Arapça risâlesinde şehadetin mertebeleri hakkında geniş bilgi olduğundan bahsetmektedir.

[126] El yazma eserlerin bulunduğu kütüphanelerden tarananlar şunlardır: Süleymaniye, Beyazıt Devlet, İst. Ünv. Türkçe Yazmalar, ve Arapça Yazmalar, Üsküdar Selimiye, Nur-u Osmaniye, Köprülü, Atıf Efendi, Millet Ktp. /Feyzullah Ef. , Ali Emiri Ef. , Laleli, Es'ad Ef. , Fatih, Hamidiye, Hüsrev Paşa, Aşir Ef. , Ragıb Paşa, Es'ad Ef. Medresesi ve Mehmet Ağa Camii, Feyzullah Ef. ve Şeyh Murat Kalkandelenli İsmail Ağa, Gelibolu'lu Tahir Ef. , İzmirli İsmail Hakkı, İbnü'l-Emin Koleksiyonu, Murat Molla, Hekimoğlu Ali Paşa, Halet Ef. , el-Hac Selim Ağa, İsmihan Sultan, Köprülüzade Mehmet Paşa, Kılıç Ali Paşa, İst. Belediye, Fihrist-i Mahtutat-i Türki'l-Osmani, Tercüman Gazetesi,

Eşrefzâde Abdulkadir Necib Efendi, babası Eşrefzâde Abdulkadir b. Ahmed İzzeddin'in eseri olan *Enîsü'l-Cinân*'ı telhîs ederek *Muhtasar Zübdetü'l-Beyân* adıyla üç cilt tefsir yazmıştır[127].Aynı eserin yine Genel Kit. 997'de I. cildi, Genel Kit. 998'de II. cildi bulunmaktadır. Bu eserin geniş şekli olan *Enîsü'l-Cinân*'ın tamamı Genel Kit. 976'dan başlar, 986'da sona erer[128].

Yukarıda isimlerini verdiğimiz eserlerin tanıtımına gelince:

1. Esrâr-ı Fatihati'l-Kitâb: Gazzîzâde tarafından Farsça olarak 1222/1807 yılında kaleme alınmıştır. Orhan 217'de bulunan eser, müellif hattı ta'lîk olup 320x213 ve 213x124 eb'adındadır. 3 yaprak olan bu eserin her yaprağında 31 satır bulunmaktadır. Bu eser Gazzîzâde'nin -Orhan Kit. 219'daki Fatiha tefsirinin âdeta bir nüvesi niteliği taşımaktadır.

Emir Hoca Kemankeş, Düğümlü Baba, Beşir Ağa, Eyüp Camii, Çelebi Abdullah Ef. , Çorlulu Ali Paşa, Damat İbrahim Paşa, Damadzade Kazasker Mehmed Murad, Aksaray Valide Camii, Amca Hüseyin Paşa, Konya Mevlana Müzesi Yazmaları Kataloğu, Kayseri Raşid Efendi, Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Ktp. , Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türk Tarih Kurumu, Diyanet, Milli Ktp. , Atatürk'ün Şahsi Kütüphanesi Kataloğu, Ankara İlâhiyat Fak. , Dil-Tarih Coğ. Fak. , TÜYATOK, Diyanet İslâm Ansiklopedisi Bilgisayar Programında bulunan bütün kütüphanelerin kitap kayıtları incelenmiştir. Bibliyografya kayıtlarında Gazzîzâde'ye atfedilen *Saatnâme*' nin Hibetu'l-lah b. İbrahim el-Hanefî'ye ait olduğu tespit edilmiştir. BEEK Orhan Kitaplığı Numara 753'de kayıtlı bulunan *Saatnâme*, Gazzî Dergâhından gelmesi nedeniyle, Gazzîzâde'nin eseri olarak değerlendirilmişti. Tekeli, a.g. t s. 74; BEEK Orhan Ktp. No. 1217/1'deki kayıtlarda Gazzîzâde'ye izafe edilen *İnşa* isimli eserin müellifi Taczâde Muhammed Efendi'dir. Orhan 1217/2'deki kayıtlı olan eser ise 17a-28b arası Kemâlpaşazâde Ahmed b. Süleyman (öl. 940/1533)'a aittir. Eserin 29a-35a varakları arasında *Siyakatnâme* vardır.

127 Bu eserin Gazzîzâde'nin hattıyla istinsah edilen nüshası Genel Kit. No. 994 (1. cilt, yazılışı 1167 H. , 449 yaprak, 29 satır, ta'lik); No. 995(2. cilt, yazılışı 1179 H. , 725 yaprak, 29 satır, ta'lik); No. 996 (3. cild, yazılışı 1235 H.) eser Arapçadır. C. I'de Fatiha'dan Maide sonuna kadar, C. II En'am'dan Fatır sonuna kadar, C. III Yasin'den sona kadardır. krş. *Bursa Dergâhları-Yâdigâr-ı Şemsî*, s. 103

128 BEEK Orhan 217/1'de kayıtlı bulunan 3 yapraklık risâle Gazzîzâde'nin olup ileride tanıtılacaktır. Aynı kütüphane Orhan 217/2'de kayıtlı bulunan eser *Zübdetü'l-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'an* olup müellifi Eşrefzâde Abdulkadir b. Ahmed İzzeddin (öl. 1202/1788)'dir. Dili Arapça olan bu eserin hattı Gazzîzâde'ye aittir. Ta'lik hatla yazılmıştır, eb'atları 320x213, ve 212x118'dir. Yaprak sayısı 3'den başlayıp 301'e kadar devam eder, her sayfada 31 satır bulunmaktadır. Orhan 689/1 numarada kayıtlı bulunan *Mecâmiu'l- Cevâhir ve'l-Eltaf* isimli eserin dili Arapça olup 1214/1799 yılında Gazzî Dergâhında, Abdullatîf Efendi tarafından istinsah edilmiştir. Hat ta'lik olup, Orhan 689 no. lu mecmua içerisinde sadece 689/1 nolu eser Ali Kütahyevî'nindir; Orhan 689/2, 3, 4, 5 ise Gazzîzâde'nin kendi eserleridir, ama hepsi birlikte ciltlenmiştir. Cildin sırtı meşin olup kapaklar ebru kâğıt ile kaplıdır. Kitabın boyutları 205x145, 145x70mm olup 10 + 8'den başlayarak 182 +12 yapraktır. Kitabın BEEK arşiv numarası 101'dir. Kapaktan sonraki sahifede Enes Bin Malik'ten rivayetle ümmetin 40 büdelâlarının 22 tanesi Şam, 18 tanesinin Irak'tan olması konusunda bir bilgi bulunmaktadır. Kitap otuz yedi bölümdür. Varak 3b, 4a, 4b, de muntazam bir fihrist vardır. Eserin baş kısmında Mısrî'nin "vaiz" redifli şiirinden bir bölüm bulunmaktadır. Te'lifi Nâsır Husrev el-Isfahânî'ye ait olan, Orhan Kit. 1627/1 numarada kayıtlı *Saadetnâme* isimli eserin de istinsahı Gazzîzâde tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak, Orhan Kit. 1627/2'de bulunan *Mecmau'l-Furuk* isimli Gazzîzâde'nin eseri aynı cilt içerisinde yer aldığından bu eserler te'lifatının arasında tanıtılacaktır.

2. Tefsirü'l-Fatiha Müsemmâ bi Fütühât-ı Kenzü'l-Kur'an: Gazzîzâde'nin bu eserinin ebatları 330x230 ve 230x120 mm. olup dil Türkçe'dir. 366 varak olması nedeniyle de en geniş Fatiha tefsirlerinden birisi olma özelliğini taşımaktadır. Her varakta 17 satır bulunan eser, müellif hattı taliktir. Telif tarihi 3 Receb 1235/1820'dir.

Eser tek cilt, büyük boy olup, beyaz kâğıt üzerine yazılmıştır. Bu tefsir yazılırken istifade edilen kaynaklar eserin başında verilmektedir. Eserin özelliği ve yazılış sebebi şöyle belirtilmiştir: "*Fatihatü'l -Kitab'ın kıraatına cümle ehl-i iman her zaman muhtaç olup salat ve daavatlarında Fatiha-yı tilâvet eyledikde ma'na-yı şerifi ve esrar-ı latifini bilerek kıraat eylediği zaman feyz-i berekâtı der-kârdır. Hususan Fatiha-yı şerif dua makamında okundukda cümle duaya bedel olur. Fatiha-yı şerîf cümle dünyevî, uhrevî olan duaları cami'dir. Fatiha'dan hariç dua yokdur. Bir mü'min her bir dua yerine Fatiha tilavet eylese kifayet eder. Ama duada okuduğu duanın manasını bilmek lâzımdır, manasını bilerek okunan dua, ınd'allah ziyade makbuldür. Binaenaleyh avam ve havass hissedâr olsunlar içün Türki'l-ibare tahrire mübaderet . . . ve ism-i şerifine Fütühât Kenzü'l - Kur'an tesmiye olunup* "

Eserin içinde değişik rivayet tefsirlerinden nakiller yapılmıştır. Eser günümüz insanının bile anlayacağı sadelikte kaleme alınmıştır. Zaman zaman izahı zor meseleler bile gayet mahirane bir üslupla anlatılmaktadır. Meselâ Ye'cüc-Me'cüc'ün hurûcu, nüzul-i İsa hadisesi muhtasar olarak ifade edilirken, imanın yetmiş küsur şubeye ayrılması tafsilatıyla işlenmiştir. Eserin sonunda Fatiha'dan sonra amin demenin faziletine dair bir bölüm bulunmaktadır. Salat ve selâm konusunda da geniş açıklama yapılmıştır.

3. Tenkıh-ı Zübdeti'l-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'an: Orhan Kitaplığı 220, 221numarada kayıtlı bulunan eserin ebatları 308x190 ve 215x125 mm. dir. Eserin I. Cildi 176, II. Cildi 174 varaktır. Baş kısmında sonradan yapılmış beş yapraklı bir fihrist bulunmaktadır. Her varakta 17 satır bulunan eserin yazı şekli nesih, dili ise Türkçe'dir. Müstensih Seyyid Muhammed Emîn b. Şeyh Muhammed el-Hac Zeynüddin el-Müştehir bi Şeyh-i Mısrî'dir. Ciltli olan bu eserin telif tarihi 1245/1829, istinsah

tarihi ise 1250/1834 yılı Safer ayının sonudur. Bu eser, konuları itibarıyla Orhan 219 da bulunan eserin bir benzeridir.

4. Tefsiru'l-Kur'an: Bu eser Bursa'da 1228/1813 tarihinde kaleme alınmış 330x18 ve 230x125mm. ölçülerinde olup, 421 yapraktır. Baş kısmında fihrist bulunan eserin her yaprağında 29 satır bulunur. Mevcut olan cildin Nisa Suresi'nden başlayıp Nahl Suresi 16/74. ayete kadar geldiği dikkate alındığında bu eserin başından bir cildinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu eserin devamını Orhan 2110'dadır. Bu eserin ebatları 375x250, 232x128 mm., 305 varak, her varakta 33 satır talik hattıyla yazılmış müellif nüshasıdır. Dil Arapça'dır. Vr. 305 b.'de Saffat Suresi 117. ayet ile sona ermektedir. Yazılış tarihi 1 Muharrem 1247 dir.

5 . Risâletü'l-Aktâb: Orhan Kitaplığı 361'de kayıtlı bulunan iki eser, bu mecmua içerisinde yer almaktadır. Bunlardan 361/2 nolu eser *Risâletü'l-Aktâb* olup 232x160 ve 175x110 mm. ölçülerindedir. 20 varak olan bu risâle mecmua içerisinde 17.-37. yapraklar arasındadır. Talik yazısıyla kaleme alınan risâle, müellif nüshasıdır. 1239/1823 yılında Gazzîzâde tarafından yazılan bu risâlenin dili Türkçe olup, sade ve anlaşılır bir dille tasavvufî konulardan bahseder.

Kitabın başlangıcı şöyledir: "*Bismillahirrahmanirrahim, El-Hamdü lillahi'l-lezî ceale'l-aktâbe ve'l-evtâde ve'l-evliyae min hazihi'l-ümmeti ila kıyami's-saati. Ve's-salatü ve's-selâmü alâ Kutbi'l-enbiyâi ve alâ âlihî ve ashâbihi ve etbâihî ve men selekehû fî tarîkıhim ilâ âhiri's-sâati Ve ba'dü : Ba'zı erbâb-ı irfan buyurmuşlardır ki ekseriya kutb-ı alem olan zat-ı âli kadr kaddese'l-lahü esrarahüm ve nefeana'llahü bi berekâtihim hazeratı âhir vakitlerinde Hakk'a vâsıl oldukta şehîd olub rütbe-i şehadet ile bekâya sefer buyururlar.*"

Eserde şehitliğin kısımlarını izah eder, aşk üzere ölen kişinin şehitliğinden hareketle aşkı; aşk-ı hayvanî, aşk-ı mecâzî, aşk-ı hakîkî diye kısımlara ayırırarak "*bu fakirin Merğûbü's-Sâlikîn nâm te'lifimizde beyân olundu*"

demektedir[129]. Mürşid konusunda, *Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır*" sözünü mürşid, üç nev'i olur; biri mürşid-i şeriat, biri mürşid-i tarîkat, biri mürşid-i hakîkat ve ma'rifettir[130] diyerek bunları izah eder ve geniş bilgi isteyenlerin dedesi Mustafa Nesib'in (öl.1202/1788) *Tezyînü'l-Makâmât* isimli kitabına müracaat edilebileceğini belirtir.

Eserin geri kalan kısmında peygamberleri 12 kutub olarak sıralayıp; hac, zekât ibadetlerinin öneminden bahseder .

Risâletü'l-Aktab'ın son yaprağında "*cümle ihvan-ı mü'mininden niyazım odur ki bu Gazzîzâde Abdullatîf'in makale-yi perişanında olan hata-yı kalem himmetleriyle ıslah buyurup hayır duadan feramuş buyurmayalar. Azizim ta'yib eyleme, herkes cihanda bir nam-ı hayr ile yad olmaya sa'y eder. Allah mü'minin karındaşlarımızı hayr ile yad olucak âsâra muvaffak eyleye. Vallahü yekulü Hakk'a ve hüve yehdi's-sebîle. Temmet er-Risâletü'l-Aktâbe bi-inâyeti melikil-vehhâbi . Fi yevmi's-Salisi ve'l ışriyne min şehri Rebii'l-evveli senetü tis'atün ve selâsine ve mieteyn ve elf fi hicri'l -izzi ve'ş-şeref* "[131]. ifadesi vardır.

6. Risâle: Orhan Kit. No. 361/3 de kayıtlı bulunan eserin ebatları 232x155, 150x98 mm. dir. Mecmua içinde 38-55 yaprakları arasında 19 yaprak bulunmaktadır ve eserde kullanılan dil Türkçedir. Bu risâlenin başında müsvedde bir tarzda hamdele ve salvele bulunmasına rağmen risâlenin sonunda yazılış tarihi ve müstensih ismi belirtilmemektedir. Fakat eserin içinde geçen konular ile yazı şeklinden risâlenin Gazzîzâde'ye ait olduğu billinmektedir. Risâlede toplum içerisinde bulunan ulemâ, ümera, ziraatla uğraşan çiftçiler, esnaf ve tüccar vb. meslek gruplarının birbirleriyle olan münasebetlerinden ve bunun topluma katkılarından bahseder.

Ayrıca risâlede başka bir müstensih olan Mekke-i Mükerreme sâbık kadısı Muhammed Sadık Valide Kethüdâsızâde'ye ait 2 yaprak bulunmaktadır ancak konuyla

---

129 Gazzîzâde, *Risâletü'l-Aktâb*, BEEK Orhan Kit. Nu. 361/2 vr. 22b
130 *a. g. e.*, vr. 25b
131 *a. g. e.*, vr. 37b

alâkası olmayan Arapça bir metindir. Satır sayısı 15, yazı talik, müstensih ve müellif Gazzîzâde'dir.

7. Menasiku'l-Hac: Eser küçük boy bir risâle olup 128x88, 88x48 mm. ölçülerindedir. 37+10 yaprak olan risâlenin her yaprağında 9 satır bulunmakta ve yazısı nesih hattıyla Gazzîzâde tarafından 1237 yılında yazılmıştır. Dili Türkçe olan bu risâle, 297. 541 tasnif numarası ile hac konusunda müstakil, küçük bir eserdir. Gazzîzâde'nin 1236/1821 yılında hacca gittiğini [132] hatta arefe gününün cuma olması nedeniyle hacc-ı ekber sevabına nail olduklarını belirtmektedir. Oradan da anlaşıldığı üzere Gazzîzâde hac dönüşünde bu risâleyi kaleme almıştır. Risâle'nin 37 yaprağında haccın ibadet yönü anlatılmış, geri kalan 10 yaprakta ise hacdaki ziyaret yerleri arasındaki mesafeler saat cinsinden verilmiştir.

8. Risâle Âdâb-ı Esmâ-i İsnâ Aşer: Orhan Kit. No. 622/3 de kayıtlı olan eserin ebatları 220x148, 160x80 mm. 'dir. Telif tarihi 1214 olan risâle müellif hattıdır. Eserin yazı şekli talik, varak adedi 17a-18a arasında olup, iki yapraktır, 17-a'daki satır sayısı 16 satır, 17b'deki satır sayısı 23'tür, son yaprak ise 10 satırdır. Şekil olarak mecmua içinde bulunan eserin dili ise Türkçe'dir. Risâlenin başında hamdele ve salveleden sonra *"imdi ma'lum olsun ki on iki esmâ üzere süluk eden meşayihin esmâsını beyân edelim"* diye başlar, tarîkata nasıl girileceğini belirterek söylenecek esmâyı sıralar. Risâlenin sonunda *"Hazreti Şeyh Muhammed el-Mısrî kuddise sırruhu'l-aziz Ümmi Sinan Hazretlerinden gördüği erkan böyledir, ma'lum ola"* diye sona erer.

9. Tafsil-i Ahvâl-i Etvar-ı Esmâ-i İsnâ Aşer: Orhan Kit. 622/4 numarada kayıtlı bulunan eser, 220x148, 160x80 mm. ebatlarındadır. Varak 18a-25b arasında 8 yapraktır. Her yaprağın satır sayısı 23 olup, yazı çeşidi talik olan eserin müellif nüshasıdır. Eser mecmua içinde olup bazı sayfaların kenarlarında haşiyeler mevcuttur. Risâlenin dili Türkçe'dir. Risâlede hamdele ve salveleden sonra *"ma'lum olsunki ceddim pîrim Muhammed Emîr Efendi Hazretlerinin meslek-i aliyyeleri tarîkat-ı Halvetiyye'de usul-i esmâ yedidir. . "* diye başlar ve esmâ-ı seb'ayı sıralar. Gün içerisinde yapılacak

---

[132] Vassaf, *Sefîne-i Evliya* , Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar No. 2309/131

vazifeleri şeyh mürîdine kabiliyetine göre izah ederek zikrin adedini bildirir. Haftanın günlerinde yapılacak zikirleri belirterek risâlenin sonunda "*ve sene de mu'tedil havada iki kerre, bari bir kerre erba'în çıkara, Ramazan ayında îtikâfı terk eylemeye, âza ve cevarihi cümle haramdan ve şübühattan bile kendüyi hıfz itmeye sa'y eyleye*" diye nokta koymaktadır.

10. Âdâb-ı Biat-ı Nisvan: Orhan Kit. 622/5 numarada kayıtlı risâle 220x148, 160x80 mm ölçülerindedir. Mecmua içerisinde 26a ve 26b'den ibaret olup, satır sayısı 19'dur. Müellif nüshası olan eserin yazısı talik, dili ise Türkçe'dir. Eserde kadınların biat usulü hakkında bilgi verilmektedir. İlk cümle besmeleden sonra "*havatına bey'at virmenin ahvâlini beyân idelim.* " diye başlar ve bayanların şeyhin yanına gelmeyip perde arkasında bulunmalarını ister. "*Şeyhin hatunu vasıtasıyla ve ehlinin rızasıyla ola*" diyerek kadın ve erkeklerin bir arada bulunmamalarını tenbih etmektedir. Son yaprakta "Ahkâm-ı tarîkat; meveddet, sehâvet, yakîn, sıdk, tevekkül, tefekkür, erkân-ı tarîkat; ilm, hilm, sabır, rıza, şükür, ihlâs, binâ-ı tarîkat; tevbe, teslim, zühd, takva, kanaat, adalet, vâcibât-ı tarîkat; ihsan, zikr, terk-i dünya, terk-i hevâ, havf, şevk-ı zulemâ?" tasnifinden sonra "*Min tahkikâti'l meşâyihil kirâm* ... " yukarıda sayılan prensiplere riayet eden inşaallah talebine erişir diye cümleyi tamamlar.

Yaprağın alt kısmındaki yarım sahifede "tarif-i hatm-i hâcegân" başlığı altında adı geçen zikrin yapılışını tarif etmektedir.

11. Risâle fi Cevaz-ı Deveran-ı Meşayıh-ı Sufiye: Orhan Kit. 622/6 numarada kayıtlı olan eserin ebatları 220x148, 160x80 mm. dir. Varak adedi 4 olup 27a'dan başlayıp 31a'da sona ermektedir. Her yapraktaki satır sayısı 23 tür. Yazı talik ve müellif Gazzîzâde'ye aittir. Eserin telif tarihi 1215 ve dili ise Arapça'dır.

Besmele, hamdele ve salveleden sonra tasavvuf klâsiklerinden alıntılar yoluyla tefsir, hadis ve fıkıh kitaplarından pasajlar aktararak raks ve semânın cevazını savunur. Cemaziyelahir ayının ortasında 1215/1800 yılında tamamladığını bildirerek adını risâlenin sonuna yazmıştır.

12. Ahvâl-i Esmâ-ı Seb'a Maa Devairihim: Orhan Kit. 622/7 numarada kayıtlıdır. Eserin ebatları 220x148, 160x80 mm. , varaklar 31a da başlayıp 33a'da sona ermektedir. Satır sayısı 23 ve yazısı taliktir. Müellif nüshası olan eserin telif tarihi 1215'tir. Mecmua içinde bulunan eserin dili Türkçe'dir. Esmâ-i Seb'a'dan bahsetmektedir. Mürşid, mürîdin durumunu bilerek hangi dairede ise ve hangi daireye gidecekse yedi adet daire çizerek esmâ-i seb'anın hâllerini anlatır. Mürîdin rüyasına göre nefsleri yedi grupta tasnif eder.

13. Temhid-i Mukaddimât: Orhan Kit. 702 numarada kayıtlı olan eserin ebatları 235x165, 153x102 mm. dir. Eser, 24 yaprak, her yaprakta 15 satır ve yazı şekli rik'a olup dili Türkçe'dir.

Eserin diğer bir nüshası Orhan Kit. 707 numarada kayıtlıdır. Ebatları 235x165, 170x94 mm. olan eser 23+3 yaprak, her varak 17 satırdır. Yazı şekli rik'a, dili Türkçe'dir.

Eserin başka bir nüshası ise BEEK Orhan Kit. 708 numarada kayıtlıdır. Ebatları 248x178, 148x105 mm. ve 18 yapraktan ibarettir. Her yaprakta 21 satır bulunan eserin yazı şekli talik, dili ise Türkçe'dir. Gazzîzâde'nin bu risalesinde müellif adı ve yazılış tarihi bulunmamaktadır.

Eserde besmele-hamdele-salvele'den sonra, Peygamberimizden başlamak üzere dört halife ve tüm devlet adamlarına uzun bir dua metni yer alır (vr.1b).

Müellifin" *min gayri tefekkürin ve tetebbüin...*" ifadesinden bu eserin derunundan kalemine aktığını öğrenmekteyiz.

Daha sonra devam ederek Yüce Allah'ın "küntü kenzen mahfiyyen." şerefinden insan oğlu için yerde gökte sair yerlerde olan yaratıkları halk eyledikten sonra ebu'l-beşer Hz. Adem'i yarattı. Sırrıyla anasır-ı erbea'dan halk ve melekleri secde etmeleriyle emr edip yarattı.. diyerek konuyu Hz. Muhammed Mustafa'nın yaratılışının hikmetlerini tasvir eder.

Anasır-ı erba'a anlatılıp insan, melek, cin ve hayvanların yaratılışından hareketle yaratılanları dört kısımda incelediği gibi, daha sonra ilimleri de dört kısma ayırır (vr.3a). Bu tasnife göre ilimler; tefsir, hadis, fıkıh ve tıptan ibarettir. İlimleri tasniften sonra ruhanî ve cismanî olarak temsilcileri dörde ayırırarak Peygamberimizin " *İnne lî vezîrayni fi's-sema'i Cebrailü, Mikailü, ve vezirayni fi'l-erdı Ebâ-Bekrin ve Umera*" ifadesine yer verir (vr. 5b). Akabinde kelime-i şehâdetin dil ile ikrar kalp ile tasdik olunduktan sonra dinin rükünlerinin aslını da dört olarak savm, salât, hac, zekât üzere açıklar. Varak 6'da Sülukun mertebelerini; Lâ İlâhe İllallah, La Ma'bude İllallah, Lâ Maksûde İllallah, Lâ Mevcude İllallah diye sıralayıp ehl-i tevhid olan mü'minin meratib-i erba'a üzere olduğunu söyler ki onlar ehl-i şeriat, erbab-ı tarîkat, ashab-ı hakîkat ve ârifân-ı ma'rifettir

Eserin sonuna kadar âdeta her satırda yer alan konuları dörtlü tasnife tâbî tutmuştur. Dili Türkçe olmasına rağmen Gazzîzâde'nin eserleri arasında anlaşılması en zor ifadeler bu kitapta kullanılmaktadır. Eserde zaman zaman iptal edilen kelimelerin yerine yenileri ilâve edilmiştir. Buradan hareketle eserin müellif müsveddesi olduğu anlaşılmaktadır.

14. Risâle-i Rûhu'l-Kuds: Eser, 200x135 dış, 146x80mm. iç ebatlarındadır. Varak adedi 16, satır sayısı 11'dir. Yazı şekli nesih olan eserin telif tarihi 1243'tür. Dili Türkçe olup eser; vefat eden evliyanın türbelerini ziyaret âdâbı hakkında bilgi vermektedir. İnsanlara hayatta iken faydalı olan Allah dostlarının vefatlarından sonra da kendisini ziyaret edenlerle irtibat kurulabileceğinden bahseder. İnsanlar ölmeden evvel dünyada hangi işi yapıyorlarsa öldükten sonra da aynı işi yapmaya devam ettiklerinden bahseder. Kitabın sonunda "*Bu risâle-i şerîfeyi mütâlea ve evliyaullah esrarına muhabbet üzre olan zevata dünyevî, uhrevî himem-i ruhaniyyelerini ihsan eyleye. Amin. . Bi hürmeti seyyidi'l-mürseline ve selâmün ale'l -mürseline ve'l-hamdü lillahi rabbi'l-alemin*" denilmektedir.

15. Risâle-i Zeyniyye fi Meslek-i Aliyye: Orhan Kit. 704/2 de kayıtlı olan eserin ebatları dış 220x160, iç 190x130 mm.olup, varak sayısı 8, satır sayısı 20, yazı şekli

talik ve dili Türkçe'dir. Müellif müsveddesi olan eserin başında 2 varak çeşitli Farsça kelimeler yazılıdır. "*Hâzâ tesvîdü Risâletü'z-Zeyniyye fi Meslek-i Aliyye*" diye başlayan esere besmele, hamdele ve salveleyle giriş yapılır. Bu risâlede seyahat dört kısımda ele alınarak seyahat-ı kalıb, seyahat-ı kalb, seyahat-ı ruh, seyahat-ı sır izah edilmektedir. Risâlede, mürîd için evvelâ şeriata riayet eden bir mürşid-i kâmile tabi olma gereği vurgulanmaktadır. Eserin başında 1230 tarihinde başlandığını gösteren bir ifade vardır, fakat hatime bulunmadığı için tamamlanmış bir eser görünümünde değildir.

16. Risâletü'l Vakıât: Orhan Kit. nu 354/4'de kayıtlı olan eserin ebatları 210x147, 190x130 mm.'dir. 100b-112a arası 12 varaktır. Kâğıt kullanımı başı bozuk satır tabir edilen risâlenin yazı şekli nesih, yazılış tarihi 1232'dir. Müellif ve müstensih Gazzîzâde'dir. Tasavvuf hakkında yazılan risâlenin baş kısmında vr. 100b'den itibaren başlayan varaklar Necmüddin Kübrâ'nın "et-Turuku ila'llah bi-adedi enfâsi'l-Halâik" sözüyle başlar. Varak 112a'ya kadar "Risâletü'l Vakıât " isimli Gazzîzâde'nin Arapça bir risâlesidir. 29 Cemaziyelevvel 1232 Salı (Yevm-i Sâlis) günü tamamlanmıştır. Risâlede konular Arapça olarak ve kısaltılmış olarak geçmektedir. Şeyhi Mehmed Emin Efendi'nin sohbetlerinde on üç yıllık sürede geçen konuları tarih belirterek kısa kısa özetlemiştir. Bu risâlede geçen faydalı konuları herkesin anlaması için Türkçe olarak yeniden yazacağını "tebyîz edeceğini" beyân etmektedir[133]. Bu eser, kanaatimize göre Orhan Kit. 705'de kayıtlı bulunan Türkçe *Vakıât fit-Tasavvuf* adıyla bilinen eser hâlinde genişletilerek yazılmıştır.

17. Vakıât: Atıf Efendi Kütüphanesi Eki Bölümü no 4185' de bulunan eserin ebatları 205x130, 170x70 mm.olup, varak adedi 310'dur. Eserin her yaprağında 17 satır bulunmaktadır. Yazıldığı tarih Şevval 1240, yazı şekli talik, müstensih Hâfızu'l-Kur'an Şeyh Ahmed Efendi el-Bursevî'dir. Başlığı ve cetvelleri tezhipli olan eser hamdele, salvele ile başlayıp, ketebe ile son bulmaktadır.

---

[133] Gazzîzâde, *Risâletü'l-Vakıat*, BEEK, Orhan Kit. 354/4 vr. 112a

Eserin başka bir nüshası ise Süleymaniye Pertev Paşa Kit. No. 341'de kayıtlı olan eserin ebatları 210x140, 165x 80 mm., 283 vr., istinsah tarihi 19 Muharrem 1234, müstensih Seyyid Muhammed Refik'tir. Eserin dili Türkçe'dir.

Bir sayfadaki satır adedi 17 olan eserin hattı taliktir. Eser temiz nüsha, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Serlevha ve cetveller müzehheptir. Baş sayfada "*Vakıâtu İbn el-Gazzî fi tercümeti kelimâti'l kudsi'l emîn kuddise sırruhu*" ve "*inne âsârenâ tedüllü aleyna fenzurû ba'dena ile'l âsârı*" ifadeleri yer almaktadır.

Bursa nüshasında şiirler vardır, İstanbul nüshasında şiirler yoktur, Bursa nüshası muhtasar müfiddir. İstanbul nüshası şerhedilmiş yer yer menkıbeler katılmıştır.

Eserin diğer bir nüshası *Vakıât fi't-Tasavvuf* adıyla Orhan Kit. No. 705'de kayıtlıdır. Ebatları 224x172, 170x85 mm. olan eserdeki varak adedi 187 dir. Eserin baş kısmından ilk yaprak noksan ve yazı şekli talik olup, her yaprağın satır sayısı 27'dir. Müstensih eserin sonu olan 187a'da "*Şeyh Ahmedzâde es-Seyyid el-Hac Abdullatîf Hasib gufira lehu*" diye kendisini tanıtmaktadır. Telif tarihi 19 Muharrem 1234, istinsah tarihi 15 Şaban 1278 Cumartesidir.

Eserin dili Türkçe olup beyaz düz kâğıt üzerine siyah mürekkeple yazılmıştır. Cümle başlıklarının üstü kırmızı çizgi ile çizilmiş, kırmızı mürekkeple nokta, virgül konulmuştur. Eserin kenarlarında matlablar yazılmış olup, şeyhi Mehmed Emin Efendi (öl. 1228/1813)'nin sözünü Kale eş-Şeyh, kendi cümlelerini ise Kale'l-Fakîr diyerek ifade etmiş, diğer şeyhlerinin isimleri de kırmızıyla yazılmıştır.

Kitaba daha sonra sayfa numaraları verilmiş ve eserin baş kısmından itibaren ilk on bir sahifede Gazzîzâde'nin hâl tercümesinden bahsedilerek hangi hocalardan, hangi ilimleri okuduğu anlatılmıştır. Daha sonra Der beyân-ı Zikr, Çâr u Dârb, Ahvâl-i Sâlik. Fezâil-i hizmet-i mürşid, iltizâm-ı hizmet, izâh-ı hizmet, fezâil-i sükût, ahvâl-i ba'zı ehl-i kubûr, zikr-i celb-i dünya, niyyet-i zikr ve tevsi'i rızk, hikâye- Hz.Eyyûb, Hz. Mısrî'nin mektubu, Der Ahvâl-i Erbâb-ı İbtilâ, Der. Zikr-i Havass, Fısk u Salâh, Ru'yetullah ve Ru'yet-i Nebî, Peygamberimizin Şemaili, Sırr-ı Vudû ve Salât, Hıcâb-ı

Ruhânî ve Cismânî, Sırr-ı Kader, Hilm ve Gadab, Vuslat ila'llah, Tarik-ı Cezbe, Vasf-ı Sema-ı Mevlânâ, Tafdil-i Sahabe, Tayy-ı Mekân, Evlilik Hayatı, Mürîdin Mürşidiyle Sohbeti, Nakşibendiyyede Sülûk Usûlü, Semâ-ı Mevleviyye, Mecnun ve Meczub Arasındaki Farklar, Sebkat-ı Mürîd Mürşidehu, Def-i Belâ ve Kaza ve Kader, Menafi-i Birr ü İhsan, Ezkâr-ı Nakşibendiyye, Hıfz-ı Kulûb ve Teveccüh, Ahvâl-i Melâmet, Fazâil-i Salât-i Şerif, Devr-i Sivasîler , .Hikâye-i Dest-i Bûs; Şeyh Murad, Şeyh Ahmed Gazzî, Şeyh İsmail Hakkı, Nakşî Müctehidleri, Resm-i Seng-i Mezar-ı Zeyniyye, Def-i Belâ Bi'd-duâ, Fiten-i Âhir Zaman 1200 tarihinden sonra, İttihaz-ı Hekim-i Nasranî ve Yehud, Karakan Macunu, Çeşitli Hastalıklar ve Devaları. gibi konuları ihtiva eder.

18. Risâle-i Andelib-i Uşşak: Orhan Kit. 706/1 numarada kayıtlıdır. Risâlenin ebatları 204x155, 178x120 mm. olup varak adedi 4+4, her varaktaki satır sayısı 19'dur. Müellif ve müstensih Gazzîzâde'nin kendisi olan risâlenin yazı şekli talik, telif tarihi 25 Muharrem Salı 1231 Bursa'dır. Risâle karton cildli, dili ise Türkçe'dir. Tasavvufî konulardan besmele, hamdele ve salveleden sonra 1231/1816 yılının 25 Muharrem Salı gecesi seher vaktinde uyanıp sema bahsini düşünerek kendisine gelen feyz ve ilham ile güzel ses ile okunan kelâmı mevzun dört maddeden ibarettir, diye başlar. Söz konusu maddeleri "*Madde-i evvel kelimât, madde-i sânî vezn, madde-i sâlis makam, madde-râbi' savt-ı hüsn*" olarak sıralar. Bu dört maddenin insana olan etkilerini izah eder. Risâlesinin sonunda dua ederek kendinden bahsederken Halvetî, Kâdirî, Nakşibendî ve Celvetî olduğunu beyân etmektedir ki diğer risâlelerin sonunda dörtlü bir sıralamaya rastlanılmamaktadır.

19. Risâle fi'l-Fıkh ve't-Ta'bîr: Orhan Kit. 706/2 numarada kayıtlı olan risâle, 204x155, 142x95 mm. ebatlarındadır. Varak adedi 5b'de başlıyor 172 ye kadar devam ediyor, eklerle birlikte 209 varaktır. Satır sayısı 18, yazı şekli taliktir. Müellif hattı olan risâlenin dili Türkçe ve şekil olarak karton cilt içerisindedir. Fıkhî tüm meselelerin izahına, kul hakkı ve Allah hakkı konularını anlatır. Sûfîlerin Fıkıh konularını bilmelerinin önemini vurgular. Risâlenin tamamı alfabetik sırayla elif harfinden ye'ye kadar rüyada görülen konuları sıralayıp onların yorumlarını yapar.

20. Risâle fi Kerâmâti'l-Evliya: Orhan Kit. 709 numarada kayıtlıdır. Risâlenin ebatları 217x162, 170x125 mm. , normal boyda olup varak adedi 4+16; 1'le 9 arası yazılı (17b, 18, 19a yazılı), 10 ile 18 arası boş, ters taraftan 1, 2, 3 yazılı olmak üzere 21 yapraktır. Satır sayısı karışık, yazı talik; müellif ve müstensih Gazzîzâde'dir. Telif tarihi Bursa 1242 yılı Safer ayı olan risâlenin dili Türkçe'dir. Karton cildli Risâlenin başında Besmele, Hamdele ve Salveleden sonra "*ey tâlib-i Hak ma'lum-u şerif olsun ki beyne'l halk kerâmât-ı evliyâ dedikleri sırr-ı âzam üç nev'i üzeredir. Biri kerâmât-ı âfâkî, biri kerâmât-ı enfüsî, biri kerâmât-ı rûhânî'dir.* " Keramet çeşitlerini anlattıktan sonra şeriat esaslarına uymayan kişilerden sadır olan olağanüstü hâlleri görerek o kişilerin evliya olduğunu söylemenin doğru olmayacağını belirtir, ibadetsiz kişilerin arkasından gitmenin ve onları şeyh edinmenin insanları öldüren zehirli yılandan tehlikeli olduğunu söyler. Eserin geri kalan bölümünde ise ilimleri ve tabiattaki varlıkları dörtlü tasnife tabi tutmaktadır.

21. Makalat-ı Aliyye fi İrşâd-ı Ehli's-Sülûk: Orhan Kit. 710 numarada kayıtlı olan eserin ebatları 205x140, 170x120 mm. dir. Varak adedi 30, satır sayısı 15 ve yazı şekli nesih olan eserin dili, Türkçe'dir. Şekil olarak karton kapaklıdır. Risâlenin iç kapağında

Derviş elbetde olamaz ol kişi
Halkın ayıbını görüb kibir olur her işi

denilmektedir. Eserin ilk sahifesinde "*Hâzihi'l-Makâlâti'l-Aliyyeti fihi İrşad-i Külli Ehli's-Sülûki ve zî-Akli'z-Zekiyyeti*" Besmele'den sonra hamdele-salvele yazmadan "*Hazret-i Şeyh buyurdular ki kaçan ki kul tevbe eyleyip Hakk'a inâbet eylese ve üzerinde hukuk-ı ibâd olsa, lâzım gelen oldur ki hukuku erbabına reddeyleye, hukuku erbabına redden aciz olsa Vallahu Sübhânehu ve Teâlâ'ya ma'firet eylemek dilese . . .* " diyerek kul hakkıyla Allah'ın huzuruna varan insanın kıyamet gününde hasmına köşkler kazandıracağını söyler. Sülûk ehlinin karşılaşabileceği meseleleri ve onların çözüm yollarını izah etmektedir. Halvetiyyedeki esmâ-i seb'ayı anlatarak devam edilen eserde muhtelif şeyhlerin menkabelerinden ve sözlerinden bahsedilmektedir.

Gazzîzâde'ye ait olduğu çeşitli kitaplarda belirtilen bu risâlenin elimizde bulunan -BEEK Orhan Kit. No. 710'da- tek nüshanın sonunda eserin tamamlandığı anlaşılmasına rağmen ne zaman ve hangi müstensih tarafından yazıldığı belirtilmemektedir. Eserin sonunda ise

Dervişlik olsa tâc ile hırka
Herkes alırdı otuza kırka

denilmektedir. Bütün bunlardan hareketle Gazzîzâde'nin bu risâlenin sonunda ketebe koymamasından hareketle, kendisini gizlediği yorumunu yapabiliriz. Çünkü bu risâlede meşhur mutasavvıflardan alıntılar yapmasına bakıldığı zaman, tasavvufî kaynaklara olan vukûfiyyeti anlaşılmaktadır.

22. Risâle-i Beyân es-Semâ Multeka min İhyai'l-Ulûm: Orhan Kit. No. 711' de kayıtlı olan Risâlenin ebatları 230x170, 178x128 mm. , varak sayısı 8 olup, her varakta 21 satır bulunmaktadır. Yazı şekli talik ve müellif hattı olan risâle Gazzîzâde'ye aittir. Risâlenin dili Arapça, şekil olarak müstakil bir risâledir.

Bu risâle vr. 1b'de hamdele ve salveleden sonra bu Risâle'nin İmam-ı Gazâli'nin *İhya-ı Ulûmi'd-Din* adlı eserindeki "*Beyân-ı Semâ*" kısmından mülteka olduğu belirtilmektedir.

1231 senesinde sufiler arasında sema konusunda büyük bir tartışma, azîm bir fitne çıktığını belirttikten sonra bu risâleyi kaleme aldığını beyân ediyor. Gazzîzâde'nin bu risâlesi ile Gazali'nin matbu olan İhya II/199-229 bahisleri ve Orhan 119/2'deki mahtut İhya nüshası ile mukayese yapılmıştır. Orhan Kit. 711'deki bu çalışma, vr. 8a'da İbn Mes'ud r.a. den mervî olan "Musikî (gına)nin kalpdeki nifakı ortaya çıkaracağı ile ilgili hadisle sona ermektedir. Bu çalışmanın;

a. Baş kısımda İhya'dan multeka olduğu belirtiliyor,

b. Dil, lafızlar (aynen) Arapça olarak naklediliyor,

c. 1231'de Gazzîzâde'nin vefatından 16 sene evvel olduğu halde çalışmanın sonunda ketebe bulunmuyor, muhtemelen bu durum özetin devam edeceğine işaret olabilir,

d. Çalışmanın sonunda tarih, ketebe, temmet, hamd-şükür, dua olmadığı halde kütüphane kayıtlarında müstakil bir eser sayılmaktadır.

23. Mecmûati'l-Fevaid: Orhan Kit. 712 numarada kayıtlı olan eser mecmua içinde, dış ebatlar 205x140 mm. olup iç kısımdaki yazılar ise kütüphane uzmanlarının tabiriyle başıbozuk satırlar hâlindedir. 44 yaprak olan risâlenin yazı şekli talik, telif tarihi Bursa 1223'den 1234'e kadar değişen tarihlerde tutulmuş olan adeta bir not defteri görünümündedir. Müellif hattı olan mecmuanın dili Türkçe'dir.

Varak 1a'da muhtelif sözler, hikâyeler, hadisler var. 1b- Şeyh'in mürîdini fenâ'ya ulaşmadan evvel tasavvufî kitaplardan men etmesi hakkında Arapça not var. 2a'da Şeyh'e karşı mürîdin itiraz etmeyip teslimiyet göstermesi hakkında, zikrin fazileti, diğer nevafilin efdali, rüya ta'biri, gönül kırmamak, Leylâ-Mecnun, 2b-Ömer b. Abdulaziz'in Şam'da bir şeyhle görüşmesi, Mısır Kahire'de yaşayan bir hakkında hikâye bulunmaktadır. 3a'da Davud A. S. zamanına dair hikâye, evliya hakkında hikâye, İbrahim Zahid Geylani'nin Mısır'daki günleri hakkında bilgiler bulunur. Varak 3b'de *Delâil-i Hayrat*'ın sebeb-i telifi, *Mesnevi*'nin sebeb-i telifi izah edilir. 4a'da *Mesnevi*'den hikâyeler, 4b- Hilâfet-i Hz. Ali ve Niza-ı Muaviye hakkında hikâye nakledilmektedir. Vr. 5a'da Hikâye-i Ebu Hureyre, Timur'un Haleb Ulemâsını toplayıp soru sorması hakkında hikâye, Hz. Adem'in cennetteki ahvâli, Vr. 5b'de Mu'tasım bi'llah zamanında Mu'tezile'nin Kur'an'ın mahluk olup olmadığına dair Abdurrahman isimli âlimin imtihan edilmesine dair hikâye bulunmaktadır. Kısacası her konuda tutulan notlardan ibaret bir not defteri görünümünde olan risâlede başlangıç ve sonuç yoktur. Farklı bir yazı ile 17b'de es-Seyyid el-Hafız Abdurrahman el-Bursevî'nin halk arasında Sûfîzâde adıyla meşhur olan zat kendisinin Niyazî-i Mısrî'nin talebesinden Muhammed Sahfî Efendi'den 1190 senesi 4 Şevval Cuma gününde me'zûn olduğunu bildiriyor Yine aynı kalemle Ahmed Gazzî'ye kadar gelen Halvetiyye silsilesi yazılmıştır.(vr. 18a-18b) Eserin adı, Bağdatlı İsmail Paşa'nın da *Hediyyetü'l-Arifîn*'de dediği gibi *Mecmûati'l-Fevâid* olduğu halde BEEK kütüphane fişlerinde yanlışlıkla

Mecmûati'l-Kavâid denilmektedir. Oysa adından da anlaşılacağı üzere faydalı bilgileri ihtiva eden bir mecmuadır.

24. Mecmûati'l- Hutab: Orhan Kit. 713 numarada kayıtlı olan eser; 155x105, 135x90 mm. eb'adındadır. Varak adedi 118, müellifi ve hattatı Gazzîzâde'dir. Yazı şekli nesih kırma, dili ise Arapça'dır. Şekil olarak küçük boy, cildi dağınık olan eserde muhtelif konular yer almaktadır. Ayetler, hadisler ve çeşitli hutbeler yazılmıştır. Meselâ Kurban Bayramı Hutbesi, Ramazan Bayramı Hutbesi, Muharrem ayı Hutbesi, eserin içinde bulunmaktadır. Ayrıca va'z notları da bu risâlede mevcuttur. Kitabın iç kapağına *Mecmûat-i Mütenevvia* diye not düşülmüştür ise de risâle kütüphane kayıtlarında *Mecmûati'l-Hutab* 'dır.

25. el-Mecâlis fi Fadâil-i Sıyâmi'l-Eyyam Sitte-i Şevval ve Savm-ı Receb vs. : Orhan Kit. 714 numarada kayıtlı olan eserin ebatları 210x140, 150x70 mm. , varak adedi 30 ve satır sayısı 11 dir. Yazı şekli talik- kırması olan eserin müellifi Gazzîzâde, dili ise zaman zaman Arapça zaman zaman da Türkçe'dir. Şekil olarak karton kapak içinde bulunan eserde adından da anlaşılacağı gibi nafile oruç tutulan aylar ve günlerden bahsedilmektedir. Recep ayında oruç tutmak, Recep ayının ilk Cum'asında Regâib orucu tutmak gibi. Kurban Bayramı görevleri, kurban bayramı meclisi, Teşrik tekbirleri, Hz. İbrahim-Hz. İsmail'in kıssası, kurban kesemeyenlerin kılacakları iki rek'at namaz, Muharrem ayının meclisi hakkında bilgiler bulunmaktadır.

26. Mecmuatü'l-Hutbe: Orhan Kit. 740 numarada kayıtlıdır. Ebatları 218x158, 150x 90 mm. olup varak adedi 69, her varaktaki satır sayısı 13 ve yazı şekli nesihtir. Müellif hattı olan eserin dili Arapça'dır. Ciltsiz ve iri harflerle yazılmış olan eser Arapça olarak hutbe duaları ve hutbe metinlerini ihtiva etmektedir.

27. Mecmuatü Mevâiz-i Müteferrika: Orhan Kit. 742 numarada kayıtlıdır. Ebatları 215x162, 165x85 mm. olup varak adedi 51 ; Varak 1 ile 32 arası yazılıdır peşinden 5 varak boş bırakılmıştır. Satır sayısı bazı sayfalarda 25 bazılarında ise 17'dir. Yazı şekli, bozuk nesih olan mecmuanın müellifi ve hattatı Gazzîzâde'dir. Eserin dili Arapça, şekil olarak deri kapaklı olup, cildi muntazam değildir.

Konuları; ayet ve hadislerle birlikte va'zları ihtiva etmektedir. 1-32. varaklar arasında Mecmuatü Mevâiz-i Müteferrika olup, 33-37 arası boş bırakılmıştır. 37-38 Iskat ve devir hesabı hakkında bilgiler mevcut olup 39. varakta çeşitli rakamlarla hesaplar yapılmıştır, 40-48 arasında ise Kur'an-ı Kerim'den bazı sûreler ve ayetler verilmektedir. 50-51. varaklarda Peygamberlerin sıfatları anlatılmış ve abdest, namaz, rükû, secde ile ilgili ayetler sıralanmıştır.

28. Tercüme-i Zahira: Orhan Kit. 827 numarada kayıtlı bulunan eserin ebatları 175x115, 120x70 mm. olup varak adedi 112 ve satır sayısı 17'dir. Yazı şekli nesih olan eserin müellifi Hâdî Muhammed bin Ali el-Yamanî (öl. 932/1526) dir. Gazzîzâde; orjinal adı *Terceme-i Zahira ve Keşf el-Barakî li Ehli'l-Basira* olan Arapça eseri 1244'te Türkçe'ye tercüme etmiştir.

Eserin konu ve hususiyyetini müelliften dinleyelim;

Varak 2a -2b'de " *İlm-i tabir-ir-rü'ya'dan Kitabu'z-Zahira nam nüsha-i şerifenin nef'i âm olmak için Türkî'ye terceme olunmasına sebkat eden irade-i asitaneleri taziyane-i şevk olup kitab-ı merkum'da olan müfredat-ı tabiratı ba'de'l-cem ve't-terceme, makam-ı istişhadda olan hikayat-ı ve ebyatdan muhafazaten terk olunduktan sonra. .Kitab-ı İbn-i İshak ve Kitab-ı İbn-i Sirin ve İbn-i Sirin'e tâbî Kütüb-i Cinnî ve Kitab-ı Ali bin Ebî Talib RA. ve Kitab-ı Kayrevanî, ve Kitab-ı Cafer İbn-i Hüseyn el-Keysanî, ve Kitab-ı Ebu Muhammed Kuteybe'den cem olmuş Arabü'l-Ibare nam kitab-ı şerifte olan müfredattan Zahire'de bulunmayan tabiratı ahz ve terceme, ve Abdullatîf Kudsî ve ceddim Hz. Şeyh Ahmed Gazzî ve Şeyhim Gazzîzâde Şeyh Mustafa Nesib Hazeratının tabirat-ı tasavvufanelerini "Tezyînü'l-Makâmât" nam risâleden nakil ve himem-i kudsiyye-i azîzânla bazı te'vilâtlarını hüsn-i tabirle tebyin ve izah ederek mütevekkilen ale'l-lah güzergâh-ı seyr-i havaşda yadigâr-ı acizi olmak ümidiyle alındıkta birtakım fevaidi beyân edip, Zahire'nin tertib-i fuzulünü hurufat tertibi üzere fasl ederek tahrire mübaderet olunup, tertib-i hurufatta Lügat-i Arabiyye üzere olup Türkî Lügat olunan dahi yine Lügat-i Arabiyye üzere harfden hariç değildir. Meselâ*

şa'r ki Arabî'dir Türkçe'de arpa tabir olunur. Arabî lügat tertib üzere harf-i şında gelmiştir. Ve kussa alâ zâlik, ve min'el avni ve't-tevfîkı nı'me'l-mevlâ ve ni'me'r-refîk. "

Tercüme-i Zahira adlı eserin bir diğer nüshası; Orhan Kit. 828 numarada kayıtlıdır. Ebatları 255x182, 145x70 mm. , varak adedi 35 dir. Her varaktaki satır sayısı ise 21 olan eserin yazı şekli taliktir. Tercümesi Gazzîzâde'ye aittir ve dili Türkçe'dir.

Eserin başka bir nüshası ise; Orhan Kit. 829 numarada kayıtlı olup, ebatları 227x162, 132x88 mm. , varak adedi 11, satır sayısı 15, yazı şekli nestaliktir. Mütercim Gazzîzâde, dili ise Arapça'dır.

29. Hulâsatü'l-Vefeyat (Zübdetü'l-Vefeyat): Bu eser yaygın olduğu için pek çok nüshaları mevcuttur. Bu nüshalardan Genel Kit. 2162 numarada bulunan nüsha tanıtılacaktır. Diğer nüshalar sırasıyla Genel Kit. 2162; Orhan Kit. 1016; İstanbul Üniversitesi Ktp. 224, 1325, 3384, 3712, 7161, 7181, 9629 numaralarda kayıtlıdır. Süleymaniye Ktp. Esad Ef. 2257, ve 2392; Sül. Ktp. Mahmud Ef. 4669, ve 4960; Süleymaniye Ktp. Tasavvuf 900, ve 4690; Millet Ktp. Ali Emiri Bölümü 906, ve 907; DTCF, İsmail Sencer I/3605'de kayıtlıdır.

Genel Kit. 2162'de kayıtlı bulunan nüsha orta boy olup, 51 varaktır. Her yaprakta 25 satır bulunmaktadır. Yazı şekli talik, telif tarihi belirtilmemekle birlikte eserdeki en son kişinin ölüm tarihi 1244'dür yani Gazzîzâde'nin ölümünden üç yıl öncedir. Müstensih Eşrefzâde Seyyid İsmail Galib'dir. İstinsah tarihi 1281/1864 yılıdır. Eserin başında (vr. 1b) "*İşbu Hulâsatü'l-Vefeyât'ı hasbeten lillah fi sebilillah Şakâiku Nu'maniyye ve Güldeste-i Belîğa, ve Baldırzâde ve Zeyl-i Zıya ve bu Abd-i Fakir'in Ravzatü'l-Müflihûn nâm tevârîh u vefeyatlardan cem' ve hulasa eyleyüb hâk-i -pâk tâbnâk ervah-ı mukaddeseyi ziyarete talib ve himem-i kudsiyyelerine rağıb olan zümre-i uşşaka yadigâr eyledim*". denilmektedir. Peşinden bu eseri yazan Gazzîzâde, evliyaullahın kabirlerini ziyaret eden kişilerden kendisini unutmayanları "*Rabbim iki cihanda dilşâd ve ma'mur u âbâd eyleye*" diye dua etmektedir.

Esere ilk defa Sultan Osman Gâzî tanıtılarak başlanmaktadır. Daha sonra vefat sırasına göre 1244'e kadar vefat eden ümerâ, ulemâ, vüzerâ, sulehâ, üdebâ kısaca tanıtılarak, vefat tarihi ve kabrinin yeri verilmektedir.

Varak 32b' den başlayarak Bursa'da ki tarihi selâtîn camiler anlatılır. Varak 35b'den itibaren Varak 51'e kadar çeşmeleri, hamamları, köprüleriyle Bursa tanıtılmaktadır.

30. Ravzatü'l-Muflihûn : Eserin ebatları 330x230, 230x140mm. , varak adedi 141 (76 varak yazılıdır ama neredeyse bir o kadar da boşluklar vardır yani 2x76=152-13=141sahife yazılmış bir halde)dir. Baş tarafta 1230/1815 tarihinde Ahmed Gazzî Dergâhına vakfedildiğine dair bir vakfiye bulunmaktadır. Bu nüsha, müellif hattı olmakla birlikte daha çok müsvette özelliği taşımaktadır. Gerek baş kısımdaki fihristin seyrek istiflenmesi ve içerisinde de boşlukların bulunması, eserin tasarlandığı şekilde tamamlanamamış olduğu intibaını uyandırmaktadır. Zira *Ravzatü'l-Müflihûn*'un kenarlarındaki boşluklar ve sahife kenarına zaman zaman düşülen notlar da bu fikri desteklemektedir. Bundan sonra iki sayfa tutan bir fihrist vardır. Bu fihristin ikinci sayfasında bazı yerler boş bırakılmıştır. Satır sayısı her varakta aynı değildir, genellikle 28-32 arasındadır ama bazen bir yaprakta 34 satır da görülmektedir. Eser mukavva ciltli, başlıksız olup, yazı şekli talik kırması olan eserin hattatı *Şeyh Abdullatîf b. Muhammed Es'ad, hâfiduhu Gazzîzâde Şeyh el-Hac Mustafa Nesib* olarak verilmektedir ki, eser müellif nüshasıdır. Telif tarihi 9 Rebi'u'l-evvel 1230 Pazartesi, dili ise Türkçe'dir. Şekil olarak krem rengi aharlı kâğıt üzerine siyah mürekkeple yazılmış, kitabın başında eserde yer alan kişilerin isimleri ve varak numaralarını gösteren bir fihrist var. Sahife kenarlarında, isimler ve vefat tarihleri yazılmış olup bazen sahife kenarında bazen sahife içinde karalamalar mevcuttur. Eserde Mukaddime-i Meşâyıh, Eşrefzâde Ziyâuddin'le başlatılmaktadır ve eserde geçen şahıs sayısı 54 şeyh+3 Vaiz+ 44 Müderris+57 sûfî olmak üzere toplam 158 kişidir. Eserin fihristinde 54 şeyhin adı geçtiği halde 3 şeyhin adı yoktur. Bunlar; vr. 39'da adı geçen Gazzîzâde, vr. 10'da Sahfi Efendi, vr. 42'deki Nureddin Efendi'dir. Müderrisler ise vr. 62'de sona

eriyor, vr. 73'e kadar boşluklar vardır. Kadılar 73-76'da arasında bulunurken Varak 76-82 arası boştur. 82-88 arası vezirlere yer verilerek, 7 vezir tanıtılmaktadır. Hâcegân Ders-i âmlar 98-101 arasındadır. Daha sonra, sırasıyla 107-110 müezzinler, 118-120 imamlar, 124-125'de şairler, 133-137 arasında ise bazı kişiler 'avâm-ı kirâm' başlığıyla ele alınmaktadır.

Gazzîzâde, sebeb-i telifte "*derun-ı suturda mesṭur olan zevāt-ı kirāmuñ her birinüñ tārīḫ-i vefātları ve aḥvālleri tetebbu' u tecessüs olınup kimini siḳāt-ı 'ārifīnden ve kimini re'sü'l-'ayn müşāhede ile ẓabṭ*" ettiğini söyleyerek kaynaklarını belirtmektedir. *Bunun yanı sıra ".bu vaḳı'ayı lisān-ı dür-r-efşānlarından kerrāren ve merrāren istimā' eyledüm*" denilmekle birinci elden bilgi verildiği dile getirilmektedir[134].

Müellif, hassas bir yaratılışta olduğu için her ihtimale karşı ". . . *egerçi kendi cedd-i büzürgvārum oldıġından ṣenāsında iġraḳ u mübālaġa eylemişdür diyü bā'iṣ-i i'tirāz olur mülāḥaẓası olmasa evṣāf-ı celīle vü ḥikāyet-i cemīlesi birer risāle olmaḳlıġa müteḥammildür*" şeklinde bir açıklama yapma ihtiyacını duymuştur [135].

Eserin bir başka yönü de, daha sonra kaleme alınan *Hulâsatü'l-Vefeyat*'ın adeta menşe'i olmasıdır. Nitekim, Gazzîzâde Abdüllatif çok geniş olarak tasarladığı *Ravzatü'l-Muflihûn*'u müsvette hâlinde bırakarak aynı amaçla muhtasar bir eser yazmıştır:

a. Adı

Esere, müellif tarafından *Ravzatü'l-Muflihûn* ismi verilmiştir. Bu ad hem baş tarafta yer alan vakfiyyede hem de vr. 1b'de besmele ile birlikte yer almaktadır.

---

134 *Güldeste*, vr. 1b-2a.
135 *a.g.e.*, vr. 8a.

Menakıb-ı Gazzî'nin derkenarında *Zeyl-i Vefeyat* olarak sayılan eser bu olmalıdır[136]. Bursalı Mehmed Tahir ise aynı eser için *Ravzatü'l-Muflihûn fî Beyân-ı Vefeyatı's-Salihîn* [137] ve *Ravzâtü'l-Muflihûn* isimlerini kullanmaktadır[138].

Gazzîzâde Abdüllatif'in bu eseri karşımıza *Zeyl-i Latif* adıyla da çıkmaktadır [139].

b. Yazılış Sebebi

Gazzîzâde Abdüllatif, sebeb-i telifte kısaca kendi hayat hikâyesine değindikten sonra eserin yazılış sebebini dile getirmektedir.

Bu bölümde, Bursa Eminiyye Dergâhını kuran Seyyid Şeyh Mehmed Emin Efendi (öl. 1228/1813)'nin ilim meclislerine devam ettiği günlerden birinde şeyhiyle aralarında geçen bir konuşmayı aktarır. Şeyhin, merhum Eşrefzâde Şeyh Ahmed Ziyaeddin'den beri ahirete göçmüş olan kişilerin hâl tercümelerini kimsenin kaleme almadığını beyân etmesi üzerine Gazzîzâde Abdüllatif "himmet ve inayet buyurulur ise *Zeyl-i Ziyâî*'yi tezyil" dileğinde bulunur[140].

Ravzatü'l-Muflihûn' böylece devrin bu tanınmış Nakşî şeyhinin teşviki ve tasvibi doğrultusunda Gazzîzâde tarafından yazılmıştır.

c. Yazılış Tarihi

Ravzatü'l-Muflihûn'un telifine kimin öncülük ettiği bilinmekle birlikte, ne zaman yazılmaya başlanıp hangi tarihte tamamlandığı belirtilmemektedir. Ancak, sebeb-i telifle ilgili adı geçen şeyh Mehmed Emin Efendi'nin vefat tarihinin 1228/1813 olduğu göz önüne alındığında yazma teklifinin bu tarihten önce yapılması gerekiyor. Gazzîzâde'nin, Şeyh Mehmed Emin'e önceki şeyhi Mehmed Bedreddin'in 1224/1809'daki vefatından sonra intisap ettiği dikkate alındığında, *Ravzatü'l-Muflihûn*'un telifine başlanması bu iki tarih arasında olmalıdır.

---

136 BEEK, Orhan Kit. , nu. 1042, vr. 91a.

137 *Meşayıh-ı Osmaniyyeden Sekiz Zatın Teracim-i Ahvali*, s.48.

138 "İlm-i Ahval-i Kütüb-Bibliyografi", *Hudavendigâr Nüsha-i Mahsusası*, Bursa 1325, 42.

139 Mehmed Raşid, *Zübdetü'l-Vekayi der Belde-i Burusa*, vr. 5.

140 *Ravzatü'l-Muflihun*, vr. 1b.

31. Menâkıb-ı Ahmed el-Gazzî: Orhan Kit. No. 1042'de kayıtlı olan eserin ebatları 315x206, 220x125 mm. , varak adedi 98 ve satır sayısı 16'dır. Yazı şekli talik, müellifi ve hattatı Gazzîzâde'dir. Eserin vakfiye tarihi 1236, eserin tamamlanışı ise 1243 yılı olup, telif yeri Bursa'dır. Şekil olarak sırtı meşin, mukavva, ciltli, dili ise Türkçe'dir. Eserde; Ahmed Gazzî'nin doğduğu yer olan Gazze'den başlayıp Bursa'daki faaliyetlerine hatta vefatına kadar bütün ömrünü inceleyen bir menâkıbnâmedir.

Kitap 88-89. varakta sona eriyor. Geri kalan Varak 90 ve 98 arasındaki sahifelerde ise Mustafa Nesib (öl. 1202)'in biyografisi Gazzîzâde'nin kaleminden anlatılmaktadır. Varak 91'in kenarında ise müellif Gazzîzâde'nin kendi kaleminden te'lîfâtı yer almaktadır.

32. Vakayi'-i Baba Paşa fi't-Tarih: Orhan Kit. 1043 numarada kayıtlıdır. Ebatları 322x230, 220x110 mm. , varak adedi 227, satır sayısı 17 ve yazı şekli taliktir. Eserin telif tarihi 23 Cemaziye'l-evvel yevm-i-s-Salis 1235 dir. Müellif nüshası olan eserde, İstanbul'dan Bursa'ya sürgüne gönderilen Gazi Seyyid İbrahim Paşa'nın başından geçen olaylar anlatılır. Gazî Seyyid İbrahim Paşa'nın halk arasındaki meşhur adıyla Baba Paşa olarak tanındığı ifade edilir. Şarkta ve Garpta Sultan Mahmud Han zamanında göstermiş olduğu kahramanlıkları, isyancılara ve yolkesicilere-asilere karşı mücadelelerini anlatılmaktadır.

33. Hâzihi Dürreti'l-Beyzâ fî Şerefi Mevlidi'l-Mustafa: Bu eserin üç nüshasına ulaşılabilmiştir bunlardan bir tanesi BEEK Orhan Kit. 1240 numarada kayıtlı; diğeri Genel Kit. 384'de; üçüncüsü de Genel Kit. No. 1216'da bulunmaktadır. Eserin orijinal adı Hâzihi Dürreti'l-Beyzâ fî Şerefi Mevlidi'l-Mustafa olup, Genel Kit. No. 384'de kayıtlı olan eser 216x160 ve 165x85 mm. ebatında olup, 16 yapraktan ibarettir. Her yaprakta 20 satır bulunan eserin hattı nesih olup 1243 yılında müellif Gazzîzâde tarafından kaleme alınmıştır. Bu risâle Mevlid-i Şerif okunurken mevlidin faziletini bilmeyenlere öğretmek ve o mecliste yapılması gerekenleri hatırlatmaya mâtûftur. Müellif, eserinde Vr. 1b'de: "*Mütekaddim âlimlerin te'lif ve cem'i buyurdukları arapça mevlidlerde bulup faidesinin cümleye raci olsun diye Türkî ibare ile tahrir eyledim*" ve

faydası umumî olup, herkes anlasın diye "*ibadette ıstılahat ve garib lügat ve fesahatı Türkî edib orta yoldan beyân eyledim*" denilmektedir (vr. 2a).

Risâlenin içinde Ahmed Gazzî'nin rebi'ul-evvel ayının ilk cuması dergâhta mevlid okuttuğunu bildirir. BEEK Orhan 1240'ta bulunan nüsha ise müellifin oğlu Abdullatîf Hasib tarafından kaleme alınmış olup Bursa 1243 yılı 29 Recep perşembe günü istinsah edilmiştir, 188x128 ve 122x75 ebatlarında 19 yapraktır. Yazısı talik olan risâlenin dili Türkçe ve her yaprakta 15 satır bulunmaktadır.

34. Mecmûa: BEEK Orhan Kit. Numara 5997'de kayıtlı olan bu risâle 210x130 mm ebadındadır. Varak adedi 52 olan eserin sadece 15 varağı yazılı, 37 varak ise boş bırakılmıştır. Yazı şekli talik, ve müellifi Gazzîzâde'dir. Risâle'nin müstensihi, müellifin oğlu olan Ahmed Hasib Efendi (öl. 1283/1866)'dir. Dil olarak kısmen Arapça, kısmen de Türkçe kaleme alınan eserde müsvedde notlar bulunmaktadır. Şekil olarak karton ciltli eserin içinde; 1. ve 5. varaklar arası hutbe, dua metinleri, Niyazî-i Mısrî ve Yunus Emre'nin çeşitli şiirleri vardır. Varak 5b ile 12a arasında tasavvufî konular işlenmiş Varak 5b'de Halvetiyye tarikatı ve erkânı beyân edilmiştir. Gazzîzâde'ye göre: " *Derviş olan iki türlü olur; biri teberrüken erenler yoluna heves eder, teberrüken derviş olub, yalnız erenler yolunda bugün hem dünyada erenlerin himmetleri, âhirette şefaatları olsun, dine lâzım olanları beyân eder. Beş vakit namazı terk eylemeye, yalan söylemeye, haram yemeye, akşam namazından sonra iki rek'at beka-i îman iki rek'at mûnis-i kabr namazlarını kıla, teheccüd namazına devam eyleye, duha ve işrak namazı kıla, günde estağfirullah el-azîm yüz adet, Allahümme salli ala seyyidina Muhammedin en-Nebiyyü'l-Emin ve ala âlihî ve sahbihî ve sellem yüz adet, Lâ ilâhe illallah yüz adet. Eğer tilâvet-i Kur'an bilir ise hergün bir adet sûre-i Yâsîn-i Şerif akşam sabah Tarîk-ı Halvetiyye'de geçen erenler ruhlarına onbir İhlas bir Fatiha hediyye eyleye. İmma iltizam tarıkıyla erenler yoluna sülûk edip ben de erenlerden olayım diyen dervişe lâzım olan bunlardır ki beyân olunur: Edna günde kemâl-i teveccühle bin istiğfar, beş yüz adet Salât-ı Şerîfe, (edna) Kelime-i Tevhîd bin adet (Lâ ilâhe illallah). Sabah namazından sonra Seyyid Yahya virdi bir adet, Yasin-i Şerif bir adet, İkindi*

namazından sonra istiğfar bin adet, Salât-ı Şerif yüz adet, Lâ ilâhe illallah Muhammedün Rasûlullah yüz adet, Lâ ilâhe illallah Muhammedün Habîbullah yüz adet, Lâ ilâhe illallah Muhammedün Şefî'ullah yüz adet. İşrak namazı iki rek'at, duhâ namazı dört, sekiz, on iki rek'at, evvâbîn namazı iki rek'at, bekâ-i iman namazı iki rek'at, munis-i kabr namazı iki rek'at, teheccüd namazı dört, sekiz, on iki rek'at. " olmalıdır.

Varak 13 ile 20 arası boş bırakılmıştır, beyân-ı tarîkat hakkında dört beyit vardır (vr. 17); yine 28b ve 30. varaklar arasında zikrin şartları açıklanarak, 31 ile 34. varaklar arası boş olup, 34a'da Lokman A. S. 'ın hikmetli sözleri beş satırda yer almaktadır. 35'den sonraki varaklar ise boş bırakılmıştır.

35. Mecmau'l-Furuk: Orhan Kit. 1626 numarada kayıtlıdır. Eserin ebatları 219x153, 148x105 mm. olup, varak adedi 42, her varaktaki satır sayısı 11, yazı şekli taliktir. Telif tarihi ve yeri 1226 Bursa, müellif hattı, dili ise Arapça'dır. Eser varak 1b'de besmele, hamdele-salvele ile başladıktan sonra Şeyhi "Hz. Şeyh Seyyid Muhammed Emin en-Nakşibendî'ye hayır dua edip, bu risâleyi Hz. Şeyh İsmail Hakkı Bursevî'nin telif ettiği *Furuk-ı Hakkî* isimli eseri Gazzîzâde dört bölüm üzere ihtisar ettiğini anlatır. Ve söz konusu dört bölümü şöyle beyân eder (vr. 1b-2a):

"Birincisi : Fî Beyân-ı Rusûm-ı Hattiyye,
İkincisi : Fî Beyân-ı Garâibi'l-Lügat'el-Arabiyye,
Üçüncüsü : Fî Beyân-ı Fevâid-i Celiyyeti's-Seniyye fi Kavanîn-i Lügati'l-Arabiyye,
Dördüncüsü : Fî Beyân-ı Furukı'l-Lugaviyye "

Müellif "*Muhtasar Cem'ul-Furuk*" adıyla bu risâleyi isimlendirdiğini beyân eder.

Orhan Kit. 1627/1 numarada ise *Saâdetnâme* adında müellifi; Nâsır Husrev el-Isfahânî olan bir eser kayıtlıdır. Eserin ebatları 182x112, 114x64, varak sayısı 11, satır sayısı 13'dür. Yazı şekli talik, istinsah tarihi 1220 Bursa, olan eserin hattı Gazzîzâde'ye aittir. Eserin başından ve iç kısmından noksanlıklar vardır. Varak 6 ile 7 arasında *Mecmâu'l-Furuk*'tan 4 yaprak bulunmaktadır.

Orhan Kit. 1627/2 numarada kayıtlı olan *Mecmau'l-Furuk* adlı eserin diğer bir nüshasının ebatları 182x112, 135x95 mm. dir. Eser tek mücellet içinde varak 12 ile varak 39 arası olup, satırlar başı bozuktur. 1230 tarihinde Bursa'da yazılan eserin müellifi ve hattatı Gazzîzâde'dir. Dili Arapça olan mecmua başından ve birçok yerinden noksandır.

Eserin başka bir nüshası da İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi. Arapça Yazmalar Bölümü no. 2772 numarada kayıtlıdır.

36. Muhtasar fi'l-Furuk: Orhan Kit. 1628 numarada kayıtlıdır. Eserin ebatları 235x160, 150x94 mm. , yaprak sayısı 26, satır sayısı 17'dir. Yazı şekli talik olan eserin dili Arapça'dır. Telif tarihi 1 Muharrem 1231 pazar günü olup, eserin içerisinde açıkça Gazzîzâde'nin adı yazılmamasına rağmen, eser müellif hattıdır. Nitekim kütüphane kayıtları ve bibliyografya çalışmalarında da Gazzîzâde'nin eseri olarak tespit edilen risâle, sırtı meşin olup mukavva ciltlidir.

37. el-Muntehâb Mesheri'l-Lügati'l-Arabî: Orhan Kit 1629 numarada kayıtlı Arapça-Türkçe lügattir. Tek cilt olan eserin hattı nesih, eb'adı 212x152, 150x90 olup 209 yapraktır. Her yaprakta 7 satır bulunmaktadır. Eserin baş ve son yaprakları tamir görmüş olup kelimelerin ilk harfine göre alfabetik olarak sıralanmış, kelimenin üstüne veya altına anlamı verilmiştir.

Bu eserin diğer nüshası ise 268x174, 180x108 eb'adında ve 102 yapraktır. Heryaprakta 11 satır yazılmış olan lügatin sırt ve mıklebi meşin olup mukavva ciltlidir. Eserin ilk yaprağına kırmızı mürekkeble "sahib-i kitab Halil b. Hüseyin" yazıldığı için kütüphane tespit fişinde bu isim müstensih olarak gösterilmiştir ama bu tespit yanlış olup eser müellif Gazzîzâde'ye aittir ve Orhan Kit 1630 numarada bulunmaktadır.

38. Şerefü'l-Afak: Süleymaniye Ktp. Uşşakî Tekkesi 50/1 numarada kayıtlıdır. Eser 101 varak, dili ise Türkçe'dir. Kitabın girişinde Arapça takdim vardır. Varak 3a'da "*Temhîd-i Mukaddime: Her bir ibadetin her bir taatın vakti, adedi ve şeraiti ve âdâb-u*

erkânı olduğu gibi Duâ ki ayn-ı ibadetdir. " Varak 3 ile 11b arası ise duâ hakkındadır. Varak 12a'da Matlab fi Ziyareti'l-Kubur'a dairdir.

Cuma günü yapılan dua ve nikâh meselelerini beyân ettikten sonra haftanın günlerinde yapılacak olan dua ve zikirleri sıralar ve eserin bölümlerini şöylece belirtir: Faslun fi Beyân-ı Zikr, Faslun fi Beyân-ı Ahzi'l-İnabe ve İttihazi-Mürşid-i Kâmil. Matlab fi Havass-ı Besmele-i Şerif, Hikâye fi Beyân-ı Tevhid-i Şerif, İsm-i Lâtif 16640 veya 16631 defa. Havass-ı Salât-ı Münciye, Havass-ı Fatiha-i Şerif, Hâzâ Dua-i Hatime-i Fatiha, fi Fazl-ı Suver-i Bakara, Ayete'l-Kürsî. "*Zahire ve benzeri gıdalar az ise üzerine 50 defa Ayete'l-Kürsî okunup nefh oluna.* " denilmektedir. Fetih Suresinin son sayfası, Muavvizeteyn, Esmâ'ül- Hüsna, fi Beyân-ı Âdâb-ı Tarîkat-ı Aliyye, Usûl-i Tarîkat, Usûl-i Tarîkat-i Nakşibendiyye, Erkân-ı Tarîkat'i; İlm, Hilm, Sabr, Rıza, Şükür, İhlas diye gruplandırılmakta ve daha sonra Vâcibât-ı Tarîkat konularına geçilmektedir.

39. Mergûbu's-Sâlikîn: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Bölümü 2518 numarada kayıtlıdır. Eserin ebatları 212x134, 135x60 mm. , varak adedi 110, satır sayısı 19 olup, yazı şekli taliktir. Telif tarihi 5 Zilhicce 1224 olan eserin dili Türkçe'dir.

Bu kitabın sebeb-i telifine dair varak 1b'de Vezir Ragıp Paşa'nın 11 beytlik şiirini izah maksadıyla "*Tarîk-ı isnâ aşer'in adâb-ı seyr-u-sülûklarını şerh ve beyân edip Mergûbu's-Sâlikin ismiyle müsemma ve bir mühimme mukaddime ile tastîre ibtida olundu* " dedikten sonra övgülü sözlerle " *Mekke Hac Emîri Muhammed Ragıp Paşa-yı sânî el-amil bi-ahkâmi seb'ul-mesânî ekremehu'llahi Taala fi'd-dâreyni bi'l-makâmâti'l-âlî hazretlerinin lisan-ı mu'ciz-i beyân olundu*" diye belirtir.

Daha sonra ise *Vezîr-i a'zam Ragıp Paşa Muhammed Paşa Hazretlerinin nazm buyurdukları 11 beyit kasidenin "Mergûbu's-Sâlikîn" nâm işbu Şerh-i Bursevî tarîk-ı Halvetiyye-i Mısriyye'den Gazzîzâde Şeyh Abdullatîf Efendi kuddise sırruhu el-Mecdî hazretinin hizmetidir. Nefea'nallahü bihi es-sâlikîn. Amin.*

Eserde adı geçen kasideye sebeb olan Abdu'l-Hâlık Gucduvânî'nin Sefer der vatan, halvet der encümen. . . vb. esaslarından hareketle bu eserde özelde Nakşibendî tarîkatının genel de ise diğer tüm tarîkatların âdâb ve erkânından bahsedilmektedir.

Kitapta muhtelif tasavvufî meselelere girilmektedir: Erbab-ı tasavvuf katında akıl iki nev'idir: 1-Akl-ı rahmanî, akl-ı mead, akl-ı ruhânî, akl-ı sultanî, akl-ı melekî ta'bir ederler. 2-Akl-ı meaş, akl-ı şeytanî, akl-ı nefsanî, akl-ı cismani, akl-ı helekî ta'bir ederler.

Kıssa-ı der îtikâd-ı mürîdân, Şerh-ı vukûf-ı kalbî, Vücdân-ı hayat-ı Adem , Envâ-i esmâ, Beyân-ı şeref-i ilm, Beyân-ı secde, Beyân-ı nikah-ı Adem, Beyân-ı ihtilâf-ı şecere-i ehl-i Adem, Te'vilât-ı ayet-i kerîme Bakara Suresi II/35 (Üskün ente ve zevcüke'l cennete), Te'vil-i ruh-nefis, Enfas-ı seb'a, Tecelliyat-ı ruh, Beyân-ı rivayet-i tecelliyat-ı sübhanî, Hikem-i Tahsîs-i Vudu-ı fi a'za-i erba'a, Beyân-ı vudu-ı tarîkat, Beyân-ı envâ-i rik'at vb. konuları ihtiva etmektedir.

Eserin sonunda ise Perşembe günü, Zilhicce ayı sene 1224 yazılıdır.

40. ed-Daavât ve Âdâbuhu ve Fadailü'l-Ezkâr: Orhan Kit. 689/2 numarada kayıtlı olan eserin ebatları 205x145, 128x70 mm. , tek mücelled içinde varak adedi 191b-196a arası 6 yaprak, satır sayısı 19 veya 20 olup, yazı şekli taliktir. Müellif ve hattatı Gazzîzâde'dir. Telif tarihi 1221 Bursa'dır. Eserin dili ise Arapça'dır.

Eserin ilk sayfasında (191b) Fazlu'd-Dua diye başlık atılmış ve Besmele ile Peygamber Efendimizin "Dua ibadettir" hadisi yazılmıştır. Aynı varakta Fazlu'z-Zikr bahsine geçilmiştir. Varak 193a ya kadar zikir konusuna devam edilmiş olup, aynı varak ortasında Adâbu'd-Dua bahsine başlanmıştır. Varak 194a' da Hâzâ fi Beyân-i Evkat-ı İcabeti'd-Dua konusu işlenmiştir. 194b'de fi Beyân-i Ahvâl-i İcabeti'd-Dua, fi Beyân-i Emâkin-i İcabeti'd-Dua, vr. 195a'da İsmu'l-lahi Taala el-Âzam anlatılarak risâle sona ermektedir. Arada bulunan boş sayfada Kütüb-i Sitte adıyla meşhur hadis kitaplarınında kırmızı kalemle yazılan harflerin izahına dair 15 satırlık bir not vardır.

41. el-Mecâlisü'l-Gazâ : Orhan Kit. 689/3 numarada kayıtlıdır. Eserin tam adı Hâzâ Beyân-ü Da'avâtü'l-Gazâ Fi Sebîli'l-lahi Taala olup, ebatları 205x145, 134x70 mm. , tek mücelled içinde 196b'den başlayarak 205a'da biten 9 varaktan ibarettir, satır sayısı 21, yazı şekli ise talikti r. Müellif ve hattatı Gazzîzâde olan eserin dili Arapça, telif tarihi 1222 Bursa'dır. Eserde Allah yolunda cihad etmenin önemi, savaş meydanında düşmanla karşılaşıldığında nasıl davranılacağı, gâzî ve şehid olmanın mertebeleri anlatılmaktadır.

42. Risâletü'l-Ehâdis ve'l-Ahbâr fi Hakkı'l-Gazâ : Orhan Kit. 689/4 numarada kayıtlıdır. Ebatları 205x145, 134x70 mm. olup tek cilt içinde 205b -209b arası 6 varak olup, her yapraktaki satır sayısı 19'dur. Müellif hattı olan risâlenin dili ise Arapça'dır. Eser hakkında müellif, besmeleden sonra *Camiu's-Sağîr* isimli hadis kitabından istifade ederek gazâ hakkındaki hadis ve haberleri derleyip bu risâleyi telif ettiğini belirtmektedir (vr. 205b). Esere İbn Hıbbân'dan gelen bir rivayetle nokta konulmaktadır (vr. 209b).

43. Risâle Ma'nâhü'l-Gazâ: Orhan Kit. 689/5 numarada kayıtlıdır. Yukarıdaki risâlelerle birlikte 210a'dan başlayarak 217b'de tamamlanmak üzere 8 varak olan bu risâlenin ebatları 205x145, 134x70 mm'dir. Bu risâle BEEK Kütüphane kayıtlarında Orhan 689 nolu mecmuaya ek olarak gösterilmektedir. Oysa başında başlığı ve besmelesi, sonunda da müstensih adı ve duasıyla müstakil bir eserdir. Bu risâlenin adı *Ma'nâhu'l-Gazâ* olup vr. 210a'da yazılmıştır. Dili Arapça, yazı çeşidi taliktir. Eser içerisinde ayet ve hadislerle gazânın anlamı anlatılmaktadır. Dört yaprağın kenarında haşiyeler vardır.

9 Cemaziyelahir 1225'de müellif Gazzîzâde Abdullatîf Efendi tarafından yazıldığı bildirilerek eser tamamlanmaktadır (vr. 217b).

44. Der Ziyâret-i Kubûr: Orhan Kit. 689/1 numarada kayıtlı olan Ali Kütahyevî'nin *Mecâmiu'l-Cevâhir ve'l-Eltâf* isimli eserin hattatı Gazzîzâde'dir. Bu mecmuanın varak 173b-180a arasındaki yapraklarında derkenâr olarak Gazzîzâde'nin *Der Ziyâret-i Kubûr* adlı risâlesi bulunmaktadır. Eserin dili Türkçe olup yazı çeşidi

taliktir. Risâlede kabir ziyaretinin nasıl yapılacağı anlatılmakta, ziyaretin sevabı, ziyarette okunacak dualar izah edilmektedir. Ayrıca vr. 179b'de *Fi Ziyaret-i Valideyn ve Fi Men'i-Nisvan ani'l-Cenaiz* konuları işlenmektedir.

V. FİKİRLERİ

Bu bölümde Gazzîzâde'nin eserlerinin büyük çoğunluğunun tasavvufî olması nedeniyle tasavvufî fikirlerine ağırlık verilecektir. Ancak bu kısımda belirtilen fikirler sadece Gazzîzâde'ye has olmamakla birlikte, Gazzîzâde'nin eserlerine dayalı olarak verildiği için Gazzîzâde'nin fikirleri başlığıyla takdim edileceğini belirtmekte fayda vardır.

Mürid-Mürşid : Mürid, irade ve talep eden, ehl-i irade, isteyen, arzu eden kelime anlamlarına gelirken, mürşid; rehber, delil, kılavuz, yol gösteren anlamlarına gelmektedir. Istılahda ise mürid; Tarîkata giren ve şeyhe bağlanan derviş, bende; efendisi olan şeyhin kulu anlamına gelirken ıstılahta mürşid; Sırat-ı müstakîmi gösteren, dalâletten önce hak yola ileten şeyh, velî, er, eren, pîr anlamlarına gelmektedir[141].

Tasavvufî yolculuğun iki temel unsuru vardır: Terbiye eden ve terbiye edilen. Terbiye edenin adı mürşid, edilenin adı ise müriddir[142] .

Gazzîzâde'ye göre mürşid-i kâmilin hem şeriatı, hem tarîkatı, hem de hakîkati bilmesi gerekir. Bir âlim yalnız şerîatı bilirse tarîkatten hakîkatten haberi yok ise o kişi mürşid-i nâkıstır. Yahut şerîatı ve tarîkati bilip hakîkatten nasibi yok ise yine nâkıstır. Hem şerîatı, hem tarîkati, hem de hakîkati bilirse mürşid-i kâmildir. Mârifet sırrına vâkıf olursa mürşid-i ekmeldir. Mürşid-i kâmillerin usûlü, ibtida dervişlerine şerîat yolunu ta'lim ederler, şerîatte kemâle ulaşınca ta'lim-i esmâ edip tarîkat yoluna götürürler. Esmâdan murad deva-yı rûhânîdir. Devâ-yı cismânî ile insanın zahir vücuduna ilâç yapıp hastalığı def olduğu gibi esmâ ile dervişin kalbinde olan fikr-i sivâ

---

141 Uludağ, Süleyman: *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İst., 1991, s. 353-354.
142 Kara, Mustafa: *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İst., 1992, s. 29.

ve ahlâk-ı zemîme marazlarını def ederler. Mürşid-i hâzık hekim gibi olup dervişinin bâtınî hastalıklarını bilip ona göre terbiye edip, ta'lim-i esmâ ederler. Dervişin zahir marazı nabzından, yüzünden, kazuresinden bilindiği gibi; bâtın marazı dahi rüyasından, hülyasından, tavırlarından ve hallerinden fark olunur (*Risaletü'l Aktab,* Orhan Kit.no.361/2, vr.25b; *Vakıat,* s.162). Eğer mürid, mürşidini iyi seçemez ise Gazzîzâde: Ekser zamanımızda irşad iddiasında olanların adem-i behreleri zâhir iken birtakım cahil insanlar o kişilere irade getirir, yol, erkân bilmez. Bilmem bu bîçâreler ne ta'lîm ve taallüm ederler. Öyle zannederim ki bunların hakîkî muallimleri İblis olup şeytanın aldatmaları ile belâ ve ilhad vadisine düçâr olup, dalâlet bahrine gark olurlar. (*Vakıat,* s. 345)

Mürşidin gerekliliğini savunan Gazzîzâde, talib-i Hak olana lâzım olan zahir ve batını ma'mur mürşid-i kâmildir. Bir sâlik mürşid-i kâmil bulur ona teslim olur ve onun emriyle hareket ederse cümle muradı hâsıl olur.(*Vakıat,* s. 89-90).

Dünyaya yani "esfel-i sâfilîn"e- gelmemize vesîle olan ebeveynimizin "eb-i cismânî" hakkını ödemek mümkün olmuyor ki âlem-i aliyyeye urûca sebep olan mürşidin "eb-i rûhânî"nin- hakkını nasıl öderiz? demektedir. (*Vakıat,* s. 254) Ancak Gazzîzâde, mürşide saygıyı ve mürşidin hakkına riayeti savunduktan sonra mürşidin bir vasıta olduğunu hatırlatarak asıl nimetin sahibi olan Allah'a kulluğun daima ön plânda tutulmasını ister (*Vakıat,* s.371-372).

Mübtedî müridler şeyhinin izni olmadıkça kitap mütalâa etmemelidir dedikten sonra Gazzîzâde kendisinin telif ve tahrîr ettiği risale ve kitapların mübtedî müridlere faydalı olacağını belirtir. Kendisinin de mübtedî olduğundan sözlerinin mübtedîleri celp edeceğini zira "herkes kendi cinsinin sohbetini cümlesinden âlâ fehm ü idrâk eder" demektedir. (*Vakıat,* s. 142)

Gazzîzâde mürşid yanında müridin davranış tarzını da şöyle ifade eder: Evliyâullah indinde bir süt sağacak kadar durmak gerekdir, zîra erenlerde şîr-i manevî vardır, nûr-ı tevhîd ve feyzi Hak olan südlerinden bir miktar sağıp söyletip hemen avdet gerekir. Yanlarında oturmaya rıza yoktur, çünkü mugayir hareket zuhur ederse müridin

aldığı o feyz iptal olur. Meşâyıh gönlü gayet de incedir bir ziyadece öksürse ondan münfail olurlar bu hususda hazer gerekdir sonra dervîşin perîşân olmasına sebeb olur diye belirten Gazzîzade, bu maddeyi çok tecrübe eylediğini belirtir. (*Vakıat,* s. 87)

Abdullatîf Efendi, yaşadığı devirde "herkes hakkı olarak taç ve sikke giysin denilirse her beldede ya bir, ya iki, ya da hiç bulunur. Tarîk-ı evliyaullah kûm olur. Biz hakkı olmadan giymeden geçtik, bari yollarının ednâ mübtedî sâliki olsalar yine makbulümdür" (*Vakıat,* s. 290) diyerek kılık kıyafet ve benzeri şekillerle derviş olunamayacağını savunup

Dervişlik olsaydı tac ile hırka
Biz de alırdık otuza kırka

beytini telif ettiği eserlerinden birisinin kapağına yazacak kadar konuya ehemmiyet verir. Derviş olan kişinin kendisini hiç kimseden üstün görmemesi gerektiğini ifade edip tevazû sahibi olmayı şiar edinir. Ehl-i sülûka dair kaleme aldığı risalesinin kapağında

Derviş elbetde olamaz ol kişi
Halkın ayıbını görüb kibir olur her işi

beytini yazmıştır. (*Makalat-ı Aliyye fi İrşâd-ı Ehli's-Süluk,* Orhan Kit. 710)

Gazzîzâde'ye göre derviş: " *Derviş olan iki türlü olur; biri teberrüken erenler yoluna heves eder, teberrüken derviş olub, yalnız erenler yolunda bugün hem dünyada erenlerin himmetleri, âhirette şefaatları olsun, dine lâzım olanları beyân eder. Beş vakit namazı terk eylemeye, yalan söylemeye, haram yemeye, akşam namazından sonra iki rek'at beka-i îman iki rek'at mûnis-i kabr namazlarını kıla, teheccüd namazına devam eyleye, duha ve işrak namazı kıla, günde estağfirullah el-azîm yüz adet, Allahümme salli ala seyyidina Muhammedin en-Nebiyyü'l-Emin ve ala âlihî ve sahbihî ve sellem yüz adet, Lâ ilâhe illallah yüz adet. Eğer tilâvet-i Kur'an bilir ise her gün bir adet sûre-i Yâsîn-i Şerif , akşam sabah Tarîk-ı Halvetiyye'de geçen erenler ruhlarına on bir İhlas bir Fatiha hediyye eyleye. İmma iltizam tarıkıyla erenler yoluna sülûk edip ben de erenlerden olayım diyen dervişe lâzım olan bunlardır ki beyân olunur: Edna*

günde kemâl-i teveccühle bin istiğfar, beş yüz adet Salât-ı Şerîfe, (edna) Kelime-i Tevhîd bin adet (Lâ ilâhe illallah). Sabah namazından sonra Seyyid Yahya virdi bir adet, Yasin-i Şerif bir adet, İkindi namazından sonra istiğfar bin adet, Salât-ı Şerif yüz adet, Lâ ilâhe illallah Muhammedün Rasûlullah yüz adet, Lâ ilâhe illallah Muhammedün Habîbullah yüz adet, Lâ ilâhe illallah Muhammedün Şefî'ullah yüz adet. İşrak namazı iki rek'at, duhâ namazı dört, sekiz, on iki rek'at, evvâbîn namazı iki rek'at, bekâ-i iman namazı iki rek'at, munis-i kabr namazı iki rek'at, teheccüd namazı dört, sekiz, on iki rek'at. " kılmalıdır (*Mecmûa,* Orhan Kit., no. 5997).

Biat: Kelime anlamı ahd etme, söz verme, bu maksatla el sıkma manasına gelen biat tasavvufta; el almak, şeyhine sâdık ve bağlı kalacağına, ona kayıtsız şartsız teslim olacağına, her dediğini itiraz etmeden yapacağına dair müridin mürşidine söz vermesi, bu maksatla tarîkat mensupları arasında düzenlenen törendir[143].

Sûfîlere göre kişinin tasavvufa girişi bir nevi "ikinci doğuş"tur[144]. Tarîkata giren derviş adayı bu esnada şeyhin huzurunda tevbe eder, artık günah işlemeyeceğine, tevbesine bağlı kalacağına söz verir.

Gazzîzâde biat konusunda genel bilgiler sunduktan sonra bayanların biatını teferruatıyla beyan eder: "*İmdi ma'lum olsun ki avratlara biat vermeyeler. Eğer ibrâm ve ilhah ve niyaz olundukta şeyh huzuruna gelmeyeler, şeyhin hatunuyla bir perde ardında otura, iki ellerini dizine koya veya şeyhinin bir husûsî peşkirini alıp uzada. Ona yapışıp evvelin ta'lim üzere inabet ederler. Rüyalarını şeyhin hatununa söyleyip onun vasıtasıyla amma ehlinin rızasıyla ola ve ehli rızası olmadıkça bir lokmasın yemeyeler ve bir mahal tayin olup havâtın içün deverân ile zikre izin vermeyeler hiç câiz değildir. Meğer birisi ilmihâle müteallık mesâil söyleye bir duâ edip gideler asla deverân ile zikre izin yoktur. Eğer zîr u zemîn gibi bir mahal olursa sît u sadâları çıkmaya, böyle olursa oturdukları yerde sakince dururlarsa belki mani değildir. Gayet kendilerini ve sadâlarını sıyânet ideler, böyle olmazsa sevap değil masiyyete müstağrak*

---

143 Uludağ, *a.g.e.*, s.97.
144 Kara, *a.g.e.*, s.31.

olurlar. Genç avratlara biat değil dışarı çıkmak dahî caiz değildir ,böylece hamloluna vesselam". (Orhan Kit. 622/5; *Mecmua,* Orhan Kit. 5997, vr. 10a-b)

Yukarıdaki paragraftan da anlaşılacağı üzere Gazzîzâde, tarîkat adı altında kadın konusunu istismar edenlere muhalefet ederken, bayanların dışarıya çıkmalarını da yasaklayan ifadelere yer vermektedir ki bu durum, tartışmalı bir husustur.

Zikir: Kelime anlamı hatırlamak, anmak, yâd etmek, unutmamak olan zikir, tasavvuf terimi olarak müridin sesli veya sessiz, toplu veya ferdî olarak kelime-i tevhidi, Allah'ın isimlerini tekrar etmesi, Allah'ı anmasıdır [145].

Zikir teriminin tasavvufta ifade ettiği anlamlara gelince:

a. Allah'ı anmak ve hatırlamak, nisyan ve gaflet halinde olmamak.

b. Allah kelimesini veya "Lâ ilâhe illallah" cümlesini söylemek ve tekrarlamak.

c. Tarîkat ehlinin belli kelime ve ibâreleri belli zamanlarda, belli sayıda, belli bir edep dahilinde her gün düzenli olarak söylemeleri; vird, hizib. Münferiden zikir, zikrullah.

d. Tarîkat ehlinin ve sûfî cemaatlarının bir yerde toplanıp şeyh veya halîfesinin gözetiminde belli ibâreleri belli bir hareket düzeni içinde söylemeleri. Bu çeşit toplu zikirlere tarîkat âyini, semâ, hadra ve deverân gibi isimler verilir.

e. Zikirde zikreden, zikredilenden başka her şeyden geçer, zâkir zikirde mezkûrdan başkasını hatırlamaz, kendisini kaybeder, yaptığı zikrin bile farkında olmaz. Bu yüzden zikir, kendinden geçiş ve Hakk'ı buluş hâlidir[146] .

Kur'an'da müştaklarıyla birlikte 256 yerde değişik anlamlarda zikir kelimesi geçmektedir.

Gazzîzâde'ye göre ise; amellerin efdali zikirdir, lâkin zikrin teemmül ve şuhûd ile yapılması, zâkirin mezkûru mülâhaza ile zikreylemesi cihaddan ve sair ibadetten efdaldir. Mürşid, sâliki şühûd-ı zikre irşâd eder.(*Vakıat,* s. 147)

Zikrin mertebeleri üçtür: Zikr-i lisân, zikr-i rûh, zikr-i sır. Zikr-i lisân vücubda yani zâhir-i beşeriyyet ile olur, zikr-i rûh kalpte olur, zikr-i sır rûhu'l-ervâhla sırda bulunur. Gazzîzâde'nin ifadesiyle "*Bir ẕāt Ḥaḳ'la Ḥaḳ olub vādi-i ʿaʿyān-ı ṣābiteniñ*

---

[145] Kara, *a.g.e.,* s.36.
[146] Uludağ, *a.g.e.,* s.539-540.

nesîm-i feyż-i meşâm-ı cânına resîde olduḳda ẕikrin evvelinden güzâr ider" (*Vakıat*, s. 221).

Zikir meclisi cennet bahçesidir, zikrullah eden dervişlerin etrafına melekler cem' olurlar. Allah Taâlâ dervişlere rahmet nazarıyla nazar eder. Dünyada zikir eden ahirette Hakk'ın cemalini görür.(*Mecmûa,* Orhan Kit. no. 5997, vr. 30a.)

Esmâ-i şerif ile meşgul olmanın vakti: Ziyade makbul olan zaman, gece yarısında teheccüd kılıp, esmâ ile meşgul olmaktır, bu olmaz ise, sülûs-i âhirîn sabaha yakın imsak vakitleri, teheccüd edâ edip esmâ söylemektir. O dahi olmaz ise sabah namazını edâ edip evrâd-ı şerif, Yasin-i şerif tilâvet edip ba'dehu esmâ-i şerifleri zikr eylemektir. Dahi olmaz ise akşam namazını edâ edip, evvâbîni kıldıktan sonra esmâ-i şerif ile meşgul olmaktır. Bunlar makbul vakitlerdir. Eğer bunları yâd etme maslahatı bulunursa 24 saatte bir kerre cümle esmâları tilâvet edip söylemek ve asla, zikri terk etmemek gerekir.

Bazen istiğfârı bir vakit salât-ı şerif, bir vakit tevhîd-i şerif, bir vakit zikr eylemelidir. Zirâ asla terke cevaz yoktur. Derviş olan kimse esmâ'yı terkeylerse yolundan kalır, bir gün terk ederse bir hafta kadar hasta olur. (5 Rebîu'lâhir 1238, *Mecmûa,* Orhan Kit. no:5997, vr. 6a-b).

Esmâ-i şerifleri okumak için abdestli olarak kıbleye karşı oturup, gönlünü bir yere cem' edip şeyhinin rûhaniyetine müteveccih olup, Allah rızası için okumalıdır. Esmâ okurken intisâb-ı Rasulullah ve rızâ-i İlâhî'den gayri bir şeyi hatırına getirmemelidir.

Zikrin Şartları: Abdest aldıktan veya gusl ettikten sonra, temiz elbiseler giyerek, temiz bir mekânda, Allah rızası için zikre niyet ve zikirden evvel günahlarına tevbe etmek. Erbâb ile oturup şeyhine teveccüh edip kalbinden üç-beş kere Allah Allah demek, şeyhini Rasulullah'a vasıta bilmek ve Rasulullah 'ı Hakk'a vasıta bilmek. Ve zikirde tahiyyata oturur gibi ellerini dizi üzerine koymak gerekir. Eğer yalnız zikir ederse kıbleye karşı oturmalı, cemiyyet ile zikir ederse halka olmalı, meclis-i zikirde rayiha-yı tıyb yakmalı, libası helâl olmalı, iki gözlerini kapamalı, iki kaşı arasında

şeyhini tahayyül etmeli, gözlerini açarsa sağa sola bakmayıp şeyhine bakmalı, sıdk-ı hulûsla zikir eylemelidir. Zikre kelime-i tevhîd ile başlamalı, kelime-i tevhîdin ma'nasını düşünmelidir. Kalbinden cümlenin muhabbetini çıkararak, zikr-i şerif ile zikre tam kût kuvvet ile edip başdan ayağa varınca iki tarafa sallanarak zikretmelidir. Tavrı tam sağından sol tarafına kıble üzerine tevhîd-i şerif darb eylemeli ve zikrullaha ibtida yavaş yavaş başlamalı, kelime-i tevhîd kıraet üzere zikretmeli, zikrin tamamında edep ile oturmalı ve kendisini cemm edib başını sol göğüs altında arşu'llah ve nazargâh-ı İlâh olan kalbe teveccüh ü nazar eylemeli. Üç, beş, ya on iki nefes hapsedip, şeyh samt'ıyla vâridât-ı feyz nur zikrin kalbe dolmasını gözlemeli. Allah Taâlâ'nın hâzır nâzır olduğunu hatırına getirerek bunun gibi sâir bir esmâda ma'nasını düşünmeli ve akabinde murakabe eylemelidir.

Zikirden sonra su içmemeli zira hem illet-i mühlike getirir, hem de aşk ateşini söndürür, kalbi karartır ve öldürür. Bir miktar kahve yahut ekmek yemeli, teri tamamen kuruduktan sonra su içebilir. Zikir evvelinde bir kerre salavât-ı şerife getirmeli, zikir tamamlandıktan sonra yine salât ü selâm eylemelidir. Zikir meclisinde olan derviş kardeşlerinin içinde kendisini cümlesinden edna bile ve her birine kardeş nazarıyla nazar ve hayır dua etmelidir. Zikrin sonunda musafaha etmeli, zikir meclisinden çıkınca dünya sohbeti, nefs ve hevâdan bahsetmemelidir. Bu vecihle ve bu edep ile zikir eden derviş tez vakitte evliyaullahtan olur. Zikirden sonra ya ilâhi, ya da evliyaullah menakıbı okumalı veyahut da tasavvufî sözler konuşmalıdırlar.

Zikr-i şerife giren dervişin ağzında soğan, sarmısak ve duhân kokusu olmamalı, zira melekler yanından kaçarlar.Tekke kapusundan girerken, kapu eşiğine basmamalı, önce sağ ayağını içeri atıp, eteklerini devşire, kemâl-i edep ile girmelidir. Edebli davranırsa hamiyyete lâyık olur. (*Mecmu'a,* Orhan Kit. 5997, vr. 28b-30a)

Zikreden kişi, ben Hakk'ı zikrediyorum, ben zâkirim diye enâniyyet eylememeli ancak Hak Taâlâ tevfîk eylemedikçe hiç kimse zikredemez. Kişinin bu âlet-i cevârihda alâka ve müdahalesi yoktur, mürîdi hakîkî Hak'dır. Allah'ın inâyet ve ihsânı sebkat edip zikir ve ibadette kula kuvvet ve kudret ihsan eylemez ise kul nasıl zâkir olur, cümle

kuvvet ve kudret Hakk'ındır, kula bu kuvvet ve kudreti âzâ ve cevârihi ihsan edip zikir ve ibadete muvaffak kılmasından sonra dergâhında o zikir ve ibadeti kabul edip mukabilinde nice ecir ve derecât dahi ihsan eder (*Vakıat,* s.298).

Zikrin çeşitlerine dair açıklamalar yaparken zikr-i hafînin riyâya daha yakın olduğunu savunur. Zikr-i hafî esnasında meydana gelecek riyanın, defedilmesinin müşkil olduğunu ifade eder (*Vakıat,* s.199). Zikr-i cehrînin okunması esnasında dinleyen hayvanların, insanların, ağaçların ve taşların zikrin etkisiyle şevke gelerek sarsılacağını iddia eder (*Mecmûatü'l-Fevâid,* Orhan 712, vr. 24b).

Hatm-i Latîf: İbtidâ Hatm-i şerîfe başladığında Allah rızası için okumaya niyet edip, Rasulu'llah 'a. bir Fatiha, Cemi'-i Enbiya-yı ı'zam Rusul-i Kiram'a bir Fatiha, Cemi'i Evliya'ullah ervâhına hayyen ve meyyiten bir Fatiha, Cemi'i mü'minînin ervâhına bir Fatiha, Sâdât-ı Cehriyye Hâcegân-ı Nakşibendiyye ervâhına ve gönül berliğine bir Fatiha, Sâlât-ı şerîfe 100 adet, İnşirah Suresi 79 adet, Sure-i Fatiha 1001 adet, Dua ve Fatiha'dan sonra hâtimesinde 100 Sâlât-ı şerîfe, Fatiha tamam olduğunda gizlice bu duayı okuması gerekir: Bismi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm el-Hamdü li'llâhi Rabbi'l ålemîn er-Rahmâni'r-Rahîm Mâliki yevmi'd-dîn Allahümme yâ Mâlike'l-mülûki lâ ilâhe illâ ente sübhâneke innî küntü mine'z-zâlimîn. Rabbi dâreknî bi fazlike ve teczî mine'l-ı'lmi yâ müncî'l-mü'minîne bi Hakk'ı iyyâke na'budü ve iyyâke nesteı'ynü ihdinâ's-sırâta'l-müstakîm sırâta'l-lezîne ena'mte aleyhim gayri'l-magdûbi aleyhim vela'd-dâllîn Âmîn. Allahümme zidnî ılmen ve umren vese'alî rızkan ve bâriklî fî mâ razaktenî vec'alnî mahbûben fî kulûb-i ı'bâdike ve a'zîzen fî a'yünihim vücûhen fi'd-dünya ve'l-âhiri ve mine'l-mukarrabîne. deyip Fatiha okumalıdır.

Bildiği başka duaları okuyup, Fatiha'yı okur. Peşinden zamanın padişahına ve cümle mü'minîne hayır dua edip yine bir Fatiha okur. Daha sonra, 100 Salâvât-ı Şerîfe, Salâvât-ı Şerîfenin tamamında ismini bildiği erenler, meşâyıh ve üstâdlarına hediye edip ruhları için Fatiha okur. Akabinde Ricâl-i gayb ervâhına Fatiha der. Sonra bulunduğu vilâyetin evliyaullahı ervâhına bir Fatiha okur. Daha sonra sırasıyla: kâffe-i mü'minîn ervâhına ve hayatta olan ümmet-i Muhammed'in selâmetine Fatiha ide,

Hakk'dan hayırlı murâdını isteyip Fatiha ide, peşinden tekbir ile sâlât u selâm edip Allah katında kabul olmasına teveccüh eyleyüb Hu diye. Bu fakîrin dahi rûhuna hayatta iken sahife-i a'mâline hediyye için bir Fatiha. Allah kabul eyleye Amin. 19 Receb, 1238 Pazartesi (*Mecmûa,* Orhan Kit. 5997 vr. 9b)

Gazzîzâde'nin kaleme aldığı eserlerde bir kısmı tekrar mahiyetinde olmak üzere zikir konusunda bol miktarda bilgi bulmak mümkündür. Hatta bazı risaleler müstakil olarak bu konuya tahsis edilmiştir *Risâle Adâb-ı Esmâ-i İsnâ Aşere* (Orhan Kit. 622/3), *Tafsil-i Ahvâl-i Esmâ-i İsnâ Aşere* (Orhan Kit. 622/4) ve *Ahvâl-i Esmâ-i Seb'a* (Orhan Kit. 622/7) isimli risaleleri ile *Adâb-ı Biat-ı Nisvan* (Orhan Kit. 622/5, vr. 26b) isimli eserin içinde Hatm-i hâcegâna bir bölüm ayırmasını buna örnek verebiliriz.

Raks-Deverân: Semâ, deverân aynı manada kullanılan bu kelimelerden raks ıstılahta topluca zikir esnasında dervişlerin bir halka oluşturarak otururken veya ayakta iken yaptıkları ritmik hareketlerdir[147]. Deverân ise Kadiriyye, Rifaiyye, Halvetiyye, Mevleviyye gibi zikr-i cehrîyi esas alan tarîkatların döne döne yaptıkları zikirdir. Deverân toplu veya ferdî olarak yapılır[148].

Gazzîzâde'nin Halvetî, Celvetî, Kâdirî ve Nakşibendî olduğunu hatırladığımız zaman raks ve deverân konusundaki fikirlerini şöyle özetlemek mümkündür: Gazzîzâde sesli-sessiz zikirden hangisinin daha faziletli olduğu tartışmalarının hatta kavgalarının yaşandığı dönemde yetişen bir kimse olmasına rağmen bu konuda oldukça hoşgörü sahibidir. Ebeveyninin de katkılarıyla iyi bir eğitim alan Gazzîzâde, Halvetî dergâhında değişik tarîkatların zikirlerini icrâ ettirmiştir. Zikir konusundaki fikirleri anlatılırken de belirtildiği üzere kendisi sesli zikri, raksı, deveranı savunmasına rağmen zaman zaman hatm-i hacegân da icrâ ettirirdi. Nitekim bu konuda kaleme aldığı bir eserine ilham ile güzel ses ile okunan kelâm-ı mevzun dört maddeden ibarettir, diye başlar. Söz konusu maddeleri "*Madde-i evvel kelimât, madde-i sânî vezn, madde-i sâlis makam, madde-i râbi'i savt-ı hüsn*" olarak sıralar. Bu dört maddenin insana olan etkilerini izah eder.

---

147 Uludağ, *a.g.e.*, s.390.
148 Uludağ, *a.g.e.*, s.138.

Risâlesinin sonunda dua ederek kendinden bahsederken Halvetî, Kâdirî, Nakşibendî ve Celvetî olduğunu beyân etmektedir ki diğer risâlelerin sonunda dörtlü bir sıralamaya rastlanılmamaktadır (*Risâle-i Andelib-i Uşşak,* Orhan Kit. 706/1).

Adı geçen eserden başka bu konuda *Risâle fi Cevaz-ı Deverân-ı Meşayıh-ı Sufiye* (Orhan Kit. 622/6), *Risâle Andelîb-i Uşşâk* (Orhan, 706/1) ve *Risâle Beyân es-Semâ Multeka min İhyai'l-Ulûm* (Orhan Kit. no.711) isimli risâleyi ise 1231/1816 yılında sûfîler arasında çıkan tartışmadan dolayı telif eden Gazzîzade tasavvuf klâsiklerinden alıntılar yoluyla tefsir, hadis ve fıkıh kitaplarından pasajlar aktararak raks ve semânın cevazını savunur.

Deverânın ehl-i tarîkatin ictihadıyla ortaya çıktığını (*Vakıat,* s. 333) söyleyip yeri geldikçe bu konuyu ele almaktadır. Sûfîlere müdahalede bulunan ve deverâna karşı çıkanların şeriata muhalif fikirlerinin olduğunu ileri sürerek onları reddetmektedir (*Vakıat,* s. 80). Konuyla ilgili izahlardan tatmin olmayan *İhya*'ya müracaat etsin, deverân ile zikir caiz ve helâldir, demektedir (*Vakıat,* s. 81).

Tarîkat: Kelime anlamı yol olan tarîk kelimesinin çoğuludur. Istılahta Hakk'a ermek için tutulan, birtakım kuralları ve âyinleri bulunan yola denir[149].

Müellifimiz tarîkatı;

a. *Ahkâm-ı tarîkat;* meveddet, sehâvet, yakîn, sıdk, tevekkül, tefekkür,

b.*Erkân-ı tarîkat;* ilm, hilm, sabır, rıza, şükür, ihlas,

c.*Binâ-ı tarîkat;* tevbe, teslim, zühd, takva, kanaat, adalet,

d.*Vâcibât-ı tarîkat;* ihsan, zikr, terk-i dünya, terk-i hevâ, havf, şevk-ı zulemâ şeklinde tasnif eder (*Risâle fi Cevaz-ı Deverân-ı Meşayıh-ı Sûfiye,* Orhan Kit. 622/6).

Şerîat-tarîkat-hakîkat-mârifet sıralamasını mişkât-zücâce-zeyt-misbâh kelimeleri arasındaki ilişkiye benzeterek şerîatın esası var, tarîkatın âdâbı var, hakîkatın esrârı var, mârifetin envârı var demektedir (*Risâle fi Kerâmâti'l-Evliyâ,* Orhan Kit. 709, vr. 18b).

---

149 Uludağ, *a.g.e.*, s.468.

Şerîat olmadan tarîkat olamayacağını belirten Gazzîzâde'ye göre şerîat, esastır. Şerîat olmadan tarîkatın varlığından bahsedilemez. Tarîkatta da şerîata muhalif hiçbir davranış bulunmamalıdır. Bu konuda şerîata muhalif kerâmet sahibi olanlara itibar edilmemesini ısrarla savunur. O'na göre keramet; âfâkî, enfüsî ve rûhânî olmak üzere üç kısımdır (*Risâle fi Kerâmâti'l-Evliya,* Orhan Kit. 709, vr. 1b). Şeriat esaslarına uymayan kişilerden sadır olan olağanüstü hâlleri görerek o kişilerin evliya olduğunu söylemenin doğru olmayacağını belirtir, ibadetsiz kişilerin arkasından gitmenin ve onları şeyh edinmenin insanları öldüren zehirli yılandan tehlikeli olduğunu söyler (*Risâle fi Kerâmâti'l-Evliya,* Orhan Kit. no.709, vr.4a).

Sûfîlerin, Fıkıh bilmelerinin önemi, kul hakkı ve Allah hakkının vurgulandığı Risâle de telif eden Gazzîzâde, alfabetik sırayla rüyada görülen konuları sıralamakta ve onların yorumlarını yapmaktadır (*Risâle fi'l-Fıkh ve't-Ta'bîr*, Orhan Kit. 706/2).

Gazzîzâde, Hocası Mehmed Emin Efendi'nin *eṭ-ṭarīḳatü ʿibāratün ʿan ṣelāṣeti ʾeşyāʾe ve huve hāẕā kūşiş , keşiş , baḫşiş.* sözünü şöyle izah eder: *Kûşiş* : sa'y u gayret ve çalışmaktır yani sâlik-i râh-ı Hak olan tarîkatı âliyye sarayına şerîat kapısından dahil olub Kitab ve Sünnetle amel ederek gece gündüz bir nefs fırsat vermeyip Hak yolunda ibâdet ve taate çalışmak gerekir. *Keşiş* : zincîr-i muhabbetle silsile-i zeheb-i ehlullâha bend olub âzâde yularını mürşid-i kâmil ve âlim ve nâsıh yedine verip ebedî serkeşlik eylemeyip şeyhin eteğini elden bırakmayıp pîr arkasından Hak yoluna çekilip gitmekdir. *Bahşiş* : malını canını zâhir ve bâtınını Hak yoluna sarf eylemekdir. Bu üç kelimenin her birinde cümlesinin sırrı mevcuddur (*Vakıat,* s. 88).

Birden fazla tarîkattan şeyh olan müellif kaleme aldığı bazı eserlerinde zaman zaman şeyh ve tarîkat adı zikrederek tarîkatların âdâbından bahseder *Mergûbu's-Sâlikîn*: (Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Bölümü, 2518) ve *Şerefü'l-Afak* (Süleymaniye Ktp. Uşşakî Tekkesi, 50/1) bunlardan ikisidir.

Gazzîzâde'nin yaşadığı dönem düşünüldüğü zaman önem kazanan bir kanaati de tarîkat taassubuna karşı çıkmasıdır. Kendi kaleminden nakledecek olursak:

"*Bazı ahmak sâlikler mürşidi ibtidâ-i sülûk eylediği tarîk ricâlinden ararlar meselâ ben Halvetiyye'denim yine bana mürşid Halvetiyye'den gerekdir deyu orada bağlanur bu ise kâide değildir belki lâzım olan bir mürşid-i kâmildir hangi tarîkdan olur ise olsun matlub olan vuslat yoluna râhî olmakdır. Taleb-i mürşid bir tarîka hasr eyleme cehldendir cümle turuk sülûku birdir, esmâsında ihtilaf var ise de müsemmâda ihtilâf yokdur*" (*Vakıat,* s.284'de derkenar).

Gazzîzâde'ye göre sâlik, maddî olarak bütün dünyaya sahip olsa ve hepsini şeyhine bağışlasa kendisine ihsan edilen feyz-i Hakk'a bedel olmaz. Çünkü mürîd mürşidine teslim olduktan sonra malı, canı, her şeyi mürşidin mülküdür. Sâlik kendi mülkünde tasarrufu hazînedar makamındadır. Hazinedar hazinesinden efendisine mal verince mürşid-i kâmiller dilerse alır, dilerse almaz. Almamalarında sonsuz hikmetler vardır (*Vakıat,* s. 189-190). Yine aynı eserde tarîk-ı Hakk-ı Muhammedî uğruna mallarını bezledenin zemmedilmemesi gerektiğini söyler (*Vakıat,* s. 335).

Duâ: Yakarış, yalvarış, niyaz, dilek dileme, hâlini arzetme kelime anlamlarına gelmekte iken ıstılahta kulun Hakk'a yakarışıdır. Halkın duâsı lisanla, zâhidlerinki fiille, âriflerin ise hâl diliyledir. Duâ sevgiliye özlem duymaktır. Duâ, Hakk'ın huzûruna utanarak çıkmaktır[150]. Gazzîzâde'ye göre ise duâ ayn-ı ibadettir. (*Şerefü'l-Afak,* Süleymaniye Ktp. Uşşakî Tekkesi, 50/1, vr. 3a).

ed-Daavât ve Âdâbuhu ve Fadailü'l-Ezkâr, isimli Arapça risâlede ayet ve hadisler ışığında duânın fazileti, vakitleri, mekânları konusu işlenirken abdestli olarak, edep, huşû ve hudû içerisinde gözlerini semâya çevirmeden özlü bir şekilde kısık sesle günahlarını itiraf ederek, Peygamber efendimize salâvât ve duâ edilmesini tavsiye eder. (Orhan Kit. no. 689/2, vr. 191b-195a).

Müellifimize göre, insanların Kur'an ayetleriyle yaptıkları duâların kabul olması için duâ eden kimsenin pâk ve tâhir olması duâya tesir eder. Esmâ-i İlâhiyye'nin havassı ve tesiri inkâr olunmaz, lâkin tilâvet edecek ağız tedârik eylemek lâzımdır (*Vakıat,* s.28). Belâ, kazâ def'ine sadaka, ihsân, kurban ve duâ edildiğinde belânın sühûletle

---

150 Uludağ, *a.g.e.*, s.145-146.

geçip uzaklaşmasına vesîle olur (*Vakıat,* s. 55). Hatta daha evlâsı sünnete iktidâ ederek cevr u cefâ edenin ıslâhına da duâ etmek en güzel davranıştır (*Vakıat,* s. 153).

Aşk : Aşırı ve şiddetli sevgi anlamına gelen bu kelime, Kur'an-ı Kerim'de geçmezse de yakın anlamlısı "mahabbet" kökünden türeyen kelimeler mevcuttur[151]. Tasavvuf kültüründe değer verilen kavramlardan bir tanesi aşktır. Bu terim sevginin son mertebesi, sevginin insanı tam olarak hükmü altına alması, varlığın aslı ve yaratılış sebebi anlamındadır[152] .

Gazzîzâde'ye göre gerek mecâzî, gerekse hakîkî aşk *Küntü kenzen maḫfiyyen feʾaḥbebtü ʾen ʾüʿrafe* hakikatinin sırrından zuhûra gelmiş bir maddedir. Nefs eline geçerse hayvânî ve mecâzî, rûhun tasarrufunda bulunursa hakîkî olur. "*Mâşuk ruhdur ki âlem-i ervah itlâfiyle birbirine alâka eder lâkin ekseri ol alâkanın hakîkatine vakıf olmaz, âşık ki ceseddir âlet-i cevârih anda bulunur söz ile öz ile aşkı gerek mecâzen gerekse hakîkaten hârice ihrâca bir âlet olur. Bazı evliyâullah efendilerimizin sözlerinde âşık ve mâşuk, aşk zikr edip bu mevâdı murâd ederler* "[153].

Risâletü'l-Aktab'da ise aşk üç kısımda incelenir: Bunlar hayvânî, mecâzî ve hakîkî aşk diye adlandırılır.

Aşk-ı hayvânî; Gazzîzâde'nin ifadesiyle "*Bir mahbûba alâka idüb, ancak maksudu sevdâ-yı nefs icrâ eylemek ve rızâ-ı Hakk'ın hilâfı iş etmekdir. Bu maddenin tafsili Hazreti İsmail Hakkı (k.s.) cenablarının tefsirinde sûre-i Lût'tadır. Ona nazar idüb bunların ne cins insan olduğunu, dünya ve ahirette ukûbetlerini anlayasın*" (*Risâletü'l-Aktâb,* vr. 22a).

Aşk-ı mecâzî; Bir mahbûba ilgi duyup, onun sevdasıyla yanıp yakılan, gece uykuları kendisine haram olup, asla kötü fiil hatırına gelmeksizin melek gibi meyl ve muhabbet eder ve asla Hakk'ın rızasına muhalif amel hatırına gelmez. Bu derdini kimseye söylemeyip ketmedip derûnunda bir ateş yanar, yana yana kül olur yani aşk-ı

---

151 Kara, *a.g.e.,* s.43.
152 Uludağ, *a.g.e.,* s.58.
153 Gazzîzâde, *Vâkıat,* Orhan 705, s. 221.

mecâzînin hasılı şu üç sözdür ziyade değildir: "yandım, yandım, yandım". Yürekte bir ateştir, aşıkları yakıp kâl eder, bazılarını hoş hâl eder.

Aşk-ı hakîkî; sâlik-i râh-ı Hak olan dervişler Hakk'ın zâtına âşık olup daima muhabbetullah ile gece gündüz zikr u fikr-i Hakk'la yanıp dünya ve ahiret safası kendilerine haram olup her şeyden el çekip Hak'dan gayrısına meyletmezler.

Aşk-ı mecâzîden aşk-ı hakîkîye yol bulanlar çok olur ama aşk-ı hayvânî ricâlinin bunlar ile ilgisi yoktur. Ârifler yanında aşk-ı hayvânî ashâbı, putperest dengidir.

Gazzîzâde'ye göre aşk, diğer illetler gibi bir illettir, bazı sebeplerle insanda sair illetler gibi açığa çıkar. Aşk, insanın mayasında bulunan bir maddedir. Aşkı olmayan insan yoktur. Lâkin kimi aşkını giyip kuşanmaya sarf eder, kimi dünya cem'ine, kimi yiyip içmeye sarf eder, kimi makam mansıba, hıdm u hışma sarf eder. Kimi ilme, kimi amele, kimi Hak yoluna kimi batıl yola harceder. Bir güzel sermayedir âkil olan onu hevâya sarf eylemeyip, rıza-i Mevlâ yoluna sarf eder. Bir şeye muhabbet duyulduğunda onu şeriat mizanı ile tartarsın yahut ulemadan sual edersin eğer o muhabbet eylediğin şeyde Hakk'ın rızası var ise, Rasulullah severse o aşk işe yarar iki cihanda kurtuluşuna vesile olur. O konuda Hakk'ın ve Rasulünün rızası yoksa o şey dünyada ve ahirette zahmet verir.(*Risâletü'l-Aktâb,* vr. 22b v.d.).

Kutub: Medâr, değirmenin alt taşına yerleştirilen ve üst taşın dönmesini sağlayan demir kelime anlamlarına gelmekle birlikte, ıstılahta en büyük velî, her zaman âlemde Allah'ın nazar kıldığı yer olan tek kişi olarak tarif edilir[154] .

Gazzîzâde'ye göre; bir memlekette olan evliyanın en efdali kutup olur. Diğer velîler onun hükmünde olup o beldede sahib-i tasarruf o zat olur. Bütün memleketlerde olan kutb-ı cihânın hükmünde olurlar. Bazı memleketlerde kutb-ı mecâzib u müstağrak zatlar, bazısında erbab-ı sahv olur. Eğer kutb-ı belde müstağrak olursa o beldede fitneler ve kavga, ahâlisinde istiğrak-ı ahvâl olur.(*Vakıat,* s.257). Kutbu'l aktâb olmak

---

[154] Uludağ, *a.g.e.*, s. 299.

için kitaplarda yazılan tertibin tahakkuk etmesi için kutbun ömrünün çok uzun olması gerekir. Kutub vefat ettiğinde kimin kutub olacağı bir sırr-ı muallaktır.(*Vakıat,* s. 313).

Kutub çok olur, lâkin kutbu'l aktâb bir olur. Ekseri Arap memleketlerinde ve Buhâra'da, bilâd-ı Rum'da da olur. Bir mekân-ı muayyenleri yoktur. Beyne's semâ ve'l arz bir taht üzere bulunur. Evlâd-ı Rasul ve İmam Hüseyin sülâlesinden olurlar. Ömürleri uzun olup çok yaşarlar. Bazı âriflerin sözüne göre Peygamberimizden Gazzîzâde'nin dönemine kadar kutb-u âlemin sayısı -Allahu a'lem- kırk adede vasıl olmadı. Zira Molla Camî Hazretleri kendi vaktine kadar on dört kutubun geçtiğini bildirmektedir. Bu rivayete göre otuz kutub dahi tekemmül olmamıştır. Kutub olan zatlar yerler, içerler, gezerler. Peygamberin sünnetine uygun şekilde yaşarlar.

Kutb-ı âlem ma'lum olursa, kutb-ı âlem dairesinden hariç birtakım evliyaullah ve on iki kutub daha vardır ki; bu on iki kutubtan biri Hazreti Nuh (a.s.), ikinci İbrahim (a.s.), üçüncü kutub Hz.Mûsa (a.s.), dördüncü kutub Hz.İsâ (a.s.), beşinci kutub Davud (a.s.), altıncı kutub Hz.Süleyman (a.s.), yedinci kutub Hz.Eyyûb (a.s.), sekizinci kutub Hz.İlyas (a.s.), dokuzuncu kutub Lut (a.s.), onuncu kutub Hud (a.s.), on birinci kutub Hz.Sâlih (a.s.), on ikinci kutub Şuayb (a.s.) dır. Bunlar daima Allah ismiyle meşgul olurlar. Böylece meratib-i evliyaullahtan her birinin bir kutbu vardır.(*Risaletü'l Aktâb,* Orhan Kit. 361/2, vr.27b, 29a; Aynı konu *Mecmua,* Orhan Kit. 5997 28a'da anlatılmaktadır).

İhsân: Allah'a, onu görüyormuş gibi ibadet etmek, huzûr-u Hak'ta olmanın şuuruna sahip olarak kulluk görevini yerine getirmek.Basîret nûru ile rubûbiyet makamını temâşâ hâli üzere kulluğu gerçekleştirmek yani Hakk'ı, kendi sıfatlarıyla sıfatlanmış olarak görmek. Bu, onu hakîkaten değil, yakînen görmektir [155].

Gazzîzâde ihsân rütbesi halkı terk, Hakk'a teveccüh ve sünnete tâbî olmaktır. Bu rütbe makam-ı cem ve vuslattır. Bundan âlâ olan rütbe, bu rütbeye vâsıl ve mîrâc-ı ma'neviye hâsıl olduktan sonra, cem'ul-cem'e avdet cezbeden sahve ric'at edip sair uşşak-ı ilâhiyeyi dahi bu rütbeye da'vet ve delâlet eylemektir ki buna makam-ı irşad

---

[155] Uludağ, *a.g.e.*, s.241.

denir. Evvel-i mertebede sâlik kendisini kurtarır ikinci rütbede diğer talibanı irşadla zulmet-i firkatten nûr-ı vuslata vasıl eder ki o rütbe de şefaatdir.

Seyahat: Gezme anlamındadır. İki türlü gezme vardır: Nefs, Hak dostlarını görmek ve ilâhî kudretin tezâhürlerinden ibret almak için yeryüzünde seyahat eder. Kalb, melekût âleminde seyahat eder[156].

Gazzîzâde'ye göre ise seyahat dört nev'idir bunlar: Seyahat-ı kalıb, seyahat-ı kalb, seyahat-ı rûh, seyahat-ı sır'dır. Seyahat-ı kalıb yürüyerek, bir vasıtayla veya bir hayvanla olur . Seyahat-ı kalb ruh ve sırrın sureti vardır, mânâ ve hakîkati vardır. Suret-i insan sâkin olduğu mahalden kalıbla seyr u seyahat eylediği beldeler ve mekânları tefekkür ve seyahat edip bir anda uzak beldeleri fikir ile tezekkür eder. Seyahat-ı rûhun sureti âlem-i mânâda rüya-yı sâliha *cüz'ün min sitte ve erbe'ıne cüz'en mine'n-Nübüvveti* mefhumunca rûhâniyetle kevn u mekânı seyr u temâşâ eder. Seyahat-ı sırrın sûreti rüya içinde bazan rüya görülüp yine rüyada tâbir olunur. Bu seyahatların sûreti avam ve havass-ı mü'minînin cümlesinde melhuzdur. Ama hakîkat-i seyahat bunun verâsındadır. Seyahat-ı kalıb ashab-ı zahirin hâlidir ve iki nev'idir: Bir nev'i avam ve hevânın seyahatidir ki yerler, içerler, gezerler tozarlar. İkinci nev'i zühhâdın hâlidir; seyahatında ekvânı seyr ile mükevveni mülâhaza ve her masnûda istidlâl ve müşâhade eder.

Seyahat-ı kalb dahî iki nev'idir: Biri hakîkati kalb ile diğeri zâhir cinân ile olur. Zahir ile seyahat mürid-i mübtedî halidir. Seyahat-i hakîkati kalb ashab-ı tarîkat ıtlâkı kendisine sahih olan zevâtın halidir. O zatların bulundukları hallerinde kalplerini tasfiye ve tezkiye etmeleriyle mazhar-ı tecelli-i cemâl ve duâ-i nûr-ı tevhîd-i zü'l celâl olduğunda sâlikin seyahatı ruh cânibine olur. Mârifet erbabının rütbelerine dahil olunca *ve ma halaktü'l cinne ve'l -inse illâ li ya'büdûn* rütbesine nâil olduğunda Allah'ı zikrederek seyahat-ı rûhla cânib-i sırra olur. (*Risâle-i Zeyniyye fi Meslek-i Aliyye,* Orhan Kit. no. 2b- 5a ve devamı) Başka bir eserin iç kapağına ise "*Tesâferû tesıhhû*

---

156 Uludağ, *a.g.e.*, s.426.

vağtenimû" diye yazılarak insanlar seyahata adetâ teşvik edilmiştir. (*Menâkıb-ı Gazzî*, Orhan Kit. no.1042)

Vahdet-i Vücûd : Bir bilme, Allah'tan başka varlık olmadığının idrak ve şuûruna sahip olmak. Vahdet-i vücûdda birlik bilgidedir. Yani sâlik gerçek varlığın bir tane olduğunu, bunun da Hakk'ın varlığından ibaret bulunduğunu, Hak ve O'nun tecellîlerinden başka hiçbir şeyin hakîkî bir varlığı olmadığını bilir. Ancak vahdet-i vücûd ehli bu bilgiye nazârî olarak değil, yaşayarak ve mânevî tecrübe ile ulaşır. Bunun böyle olduğunu başka bir yoldan bilmenin bir değeri de yoktur [157].

Tasavvuf denilince hemen akla gelen ve çok tartışılan terimlerden birisi vahdet-i vücûddur[158]. Gazzîzâde'nin eserlerinden yalnızca Vakıat'ta bu konuya değinilmiştir. Bu hususu Müellif'in yaşadığı dönem ve tartışılan meseleler göz önünde bulundurulursa anlamak kolaylaşacaktır. Ayrıca Müellif, eserlerinde zaman zaman da belirttiği gibi *Kellimü'n-nâse alâ kadri ukûlihim* prensibince hareket etmiştir.(*Vakıat*, s.158)

Yukarıdaki cümleden de anlaşılacağı üzere tartışmalı ve anlaşılması zor meselelere genellikle eserlerinde yer ayırmayan Gazzîzâde bu konuyu şöyle açıklar :

"*Vaḥdet-i vücūd taʿbīri bir ġāmiż-i kāmildir şöyle fehm olunub ṭarīḳ-ı ṣavābdan bu nehc üzre ifāde olunur ki taʿayyün-i ʾevvel ki zamān-ı ʾemr-i kün dür, ol zamanda cümle maḫlūḳāt ʾemr-i kün de dāḫil ve cümlesi bir vücūd idi ṣoñra ʿālem-i ʾervāḥda taʿayyün-i ṯānīye resīde olub her birine bir kevn-i tecellī-ʾi ilāhī irüb tenevvuʿāt-ı ʾeşḫāṣ ve ʾefʿāl ve ʾaḫlaḳ olmuşdur. ʿAzīzim bu bir ʾeshel cevābdır bunā ḳāʾil olan olur ʾehl-i ṣavāb feyż-i feyyāż birdir ʾiḫtilāf-ı edʿıyye ve ʾeşḫāṣla tenevvuʿ kesb eyledi ve bu mārufʾz-ẕikr beyt-i şerīfde saʿat-i raḥmet-i ʾilāhīye daḫī işāret vardır yaʿnī defter-i ʾaʿmāl-i beşer bir vādī bī-pāyāndır eger vādī bī-pāyān defter-i ʾaʿmāl nev-ʿi insānı berf-i ẕünūb u taḳṣīr ile ser-tā-ser memlū olsa bir kerre raḥmet-i Ḥaḳḳ'a taʿarruż idüb Perverd-gār-ı Ġaffāra müteveccih ve ẕünūbına muʿterif olduḳda bir dem naẓar-ı*

---

[157] Uludağ, *a.g.e.*, s.507.
[158] Kara, *a.g.e.*, s.46.

raḥmet-i Ḫudā'ya manẓar olursa naẓar-ı feyż-i raḥmet-i Ḫudā 'anı ānide maḥv ider, Lā taḳneṭū min raḥmeti'l-lāh" (*Vakıat,* s.295)

Müstakil başlıklar altında buraya kadar sunulan fikirlerinin yanı sıra bazı eserlerinde Gazzîzâde'nin temas ettiği değişik konular da mevcuttur.

Müellifimizin eserlerine göz atıldığında, ihâtalı bir ilmî şahsiyete sahip bulunduğu görülmektedir. Kitaplarınnın isimlerinden anlaşılacağı üzere, tasavvufî eserler ağırlıkta olmakla birlikte bazı eserleri de tefsir, meviza, menakıb, tarih gibi değişik konularda kaleme alınmışlardır.

Gazzîzâde akıl konusunu işlerken aklı iki kısma ayırmaktadır. Erbab-ı tasavvuf katında akıl iki nev'idir: 1-Akl-ı rahmânî, akl-ı mead, akl-ı rûhânî, akl-ı sultanî, akl-ı melekî ta'bir ederler. 2-Akl-ı meaş, akl-ı şeytanî, akl-ı nefsanî, akl-ı cismani, akl-ı heleki ta'bir ederler diyerek akıl hakkında bilgi vermektedir. (*Mergûbu's-Sâlikîn,* Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Bölümü 2518)

Gazzîzâde herkesin kâbiliyetine, istidâdına göre kendisine sunulanı alabileceğini ifade ederek şu misali verir: "Rahmet-i nisan nüzûlünde deryada sadef ve sahilde yılan ağızlarını açarlar, sadef ağzına düşen dâne-i rahmet-i nisan inci olur. Hayye ağzına düşen rahmet sem'i kâtil olur. Mâ hâzâ rahmet birdir lâkin sadefin isti'dâdı inci yapar mârın isti'dâdı sem' peydâ eder".(*Vakıat,* s.82).

Müellifimizin doğduğu ve yaşadığı şehir olan Bursa'ya karşı duyduğu sevgi, alâka pek tabiîdir. Bundan dolayı dedesi Mustafa Nesib'ten hadis olduğunu iddia ettiği "*eş-Şâmu Şâmânî Şâmu'l-arabî e'd-Dımeşk veş-Şâmu'l-acemî e'l-Umuriyye*" sözünü naklederek buradaki Umûriyye'nin Bursa olduğunu iddia eder ve "*Diyâr-ı arabın Şam'ı Dımeşk acemin Şam'ı Bursa'dır*" der. Bursa'nın düşmanlar tarafından istilâ edilemiyeceğini savunur (*Vakıat,* s.87).

Toplumda bazı kişilerin meşâyıha taltif ve ikramda mübalağa ettiğinde bu ikram bana değildir; ben, bu ikrama layık değilim deyip, kendisini aradan mahvedip, mânevî vücûdunu gizlemesini yahut bu adamın bana ikramından maksadı bir şey yüklemedir,

Allah için değildir diyerek gönül vermemesini tavsiye eder. Zamanının büyüklerinin gaddar olduğunu belirterek yük yükledim diye otuz şeyhden esmâ, emânet ve inâbet alıp biat ettiğini söyler. Onların maksadı tarîk-ı Hakk'a vuslat değil ancak belânın def'i ve dünya menfaatini temindir. İşi bitinceye dek yaltaklık eder, işi bittiğinde ilgilenmez. Ancak o bîçârelerin yüzünün karası kalır ve tarîk-ı Hakk'dan bu vesîleyle mahrum olur. diye belirttikten sonra: "*Baʿżı şaşkın ve sersem sālik ve meşāyiḫ vardır ki filanıñ işi bitsin ve filan manşıb olsun deyü ʾesmālar ve tevḥīdler oḳurlar daḫī ʾaḥmaḳları ḫalvetlere ḳapanub teveccühler iderler ve Ḥaḳ'dan maḥrum olurlar*" der.

Müellif, sûfîlerde def-i mazarrat ve celb-i menfaat için teveccüh ve iltizâmın bulunduğunu ancak bunun şahsî meseleler için değil din ve devlet yararına, ibâdet niyetiyle olursa sevap olacağını belirtir (*Vakıat,* s.116).

Tababet konusunda da fikir beyan ederek şeyhi Mehmed Emin'in Müslüman olmayan hekime gitmeyi sakıncalı bulması fikrine Gazzîzâde bu durum sıradan sâlikler için değil gayretli ve ciddî sâlikler içindir der. Sıradan sâliklerin, yahut tarîkata intisab etmeyen ehl-i tevhîdin gayri müslim hekimine tedavî amacıyla gitmemelerini, gerçekte şifayı verenin Allah olduğunu, hekimin bu işin ilmini öğrendiğinin hatırdan çıkarılmamasını ister. Gayr-ı müslim hekimin tavsiyesiyle hastanın iyileşmesi Allah'ın kudretindendir. Halkın Müslüman olmayan hekimlere rağbetinden dolayı Müslüman hekimlerin azaldığını söyler. İslâm hekiminin, koca karı ilâcı yapan gayr-ı müslim hekimlerin şöhretlilerinden daha âlâ olduğunu belirtir. Müslüman hekimin, mümin kardeşine merhamet ederek tedavi yapacağını, ona verilen ücretin de sadaka yerine geçeceğini savunur (*Vakıat,* s. 117).

Gazzîzâde toplum içerisinde birlik,beraberliği, cemaata uymayı, imama iktidâyı tavsiye etmektedir. Kendi ifadesiyle: "*Sallû halfe külle berrin ve fâcirin ile amel edip her kim olursa iktidâ eyle zîrâ kendinde bu hal olmayarak halkı beğenmeyip iktidâdan istinkâf ederse imâmiyye mezhebine teşebbüh lâzım gelir. Maaze'l-lâhu Taâlâ*" (*Vakıat,* s.69).

Gazzîzâde, sûfîlerin "*İbnü'l-Vakt*" anlayışının tezahürü olarak önceki dönemlerde yaşayanların içinde bulunduğu ânı düşünerek yiyecek ve içeceklerini günlük olarak tedarik ettiklerini anlatırken "biz bîçâreler bugünü değil, bu yıldan sonra gelecek yılı da tefekkür ederiz" diyerek kendi dönemini eleştirmektedir.(*Vakıat,* s.305)

Toplum içerisinde bulunan ulemâ, ümera, ziraatla uğraşan çiftçiler, esnaf ve tüccar vb. meslek gruplarının birbirleriyle olan dayanışmalarından ve bunun topluma katkılarından da bahseden Abdullatîf Efendi bir sosyolog gözüyle konuya yaklaşmaktadır. Rızık talebi ile bir hizmet yürüten kişilerin toplum açısından icra ettiği fonksiyonlara dikkat çekilmektedir. (*Risâle,* Orhan Kit., 361/3)

Müellifimiz; "*Küntü kenzen mahfiyyen*" şerefinden hareketle tüm varlıkların yaratılmasından sonra Hz. Adem (a. s)'in yaratılması sırrıyla anasır-ı erbaa'dan halk ve meleklerin secde etmeleriyle konuyu, Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)'nın yaratılışına getirir. Anasır-ı erba'a; insan, melek, cin ve hayvanların yaratılışından hareketle yaratılanları dahî dört kısımda incelemektedir

Muhtemeldir ki Müellifimiz anasır-ı erbaa'dan fazlasıyla etkilendiği için bazı şeyleri de dörtlü bir tasnife tâbî tutmaktadır ki bunlar dan:

Gazzîzâde'ye göre ilim Tefsir, hadis, fıkıh ve tıpdır (vr.3a).

Aynı şekilde rûhanî ve cismanî temsilcileri de dörtlü tasnif ederek, bu fikrine de Peygamberimizin " *İnne lî vezîrayni fi's-sema'i Cebrailü, Mikailü, ve vezirayni fi'l-erdı Ebâ-Bekrin ve Umera*" ifadesini delil göstermektedir (vr. 5b).

Gazzîzâde; kelime-i şehâdetin dil ile ikrar kalp ile tasdikten sonra dinin rükünlerinin aslını da savm, salât, hac, zekât üzere dört olarak sıralamaktadır.

Daha sonra sülûkun mertebeleri dörttür diyerek; Lâ İlâhe İllallah, La Ma'bûde İllallah, Lâ Maksûde İllallah, La Mevcude İllallah. Ehl-i tevhid olan mü'minin meratib-i erba'a üzere olduğunu söyler ki onlar ehl-i şeriat, erbab-ı tarîkat, ashab-ı hakîkat ve ârifân-ı ma'rifettir. (*Temhid-i Mukaddimât,* Orhan Kit. 702; 707; 708, vr.6)

Müellifimiz, bazı dizi risaleler telif etmiştir ki bunlarda Allah yolunda cihad etmenin önemi üzerinde durularak, savaş meydanında düşmanla karşılaşıldığında nasıl davranılacağı, gâzî ve şehîd olmanın mertebeleri naslar ışığında anlatılmaktadır. (*el-Mecâlisü'l-Gazâ,* Orhan Kit. 689/3) *Risâletü'l-Ehâdis ve'l-Ahbâr fi Hakkı'l-Gazâ,* Orhan Kit. 689/4 vr.205b-209b; *Risâle Ma'nâhü'l-Gazâ,* Orhan Kit. 689/5)

Kabir ziyaretinin nasıl yapılacağının anlatıldığı risâlede ise, ziyaretin sevabı, ziyarette okunacak dualar verilmektedir. (*Der Ziyaret-i Kubûr,* Orhan Kit. 689/1)

Evliya türbelerinin ziyaret âdâbı hakkındaki risâlesinde ise insanlara hayatta iken faydalı olan Allah dostlarının vefatlarından sonra da kendilerini ziyaret edenlerle irtibat kurabileceğinden bahseder.

Gazzîzâde'ye göre insanlar, ölmeden evvel dünya hayatında hangi mesleği yapıyorlarsa öldükten sonra da aynı mesleğine devam edeceklerdir

(*Risâle-i Rûhu'l-Kuds* Orhan Kit. no. 703; *Şerefü'l-Afâk*, Süleymaniye Ktp. Uşşakî Tekkesi 50/1, vr. 12a).

Muasırlarıyla İlişkisi : 11 Cemâziyelâhir 1238 Cumartesi gecesi subh-ı sâdık yaklaştığı anda Bursa şeyhleriyle yaptıkları toplantıyı kaleme alan Müellifimiz toplantıya katılanlardan biri :

Nefsi övmek konusunda söz söylemek yahud zamanımızın ehl-i tarîkinin yüceliği hakkında söz aldılar ve sırayla konuşmalar yapıldı dedikten sonra kendisinin de "zamanımızın meşâyıhının ahvâli ma'lumdur, şöyle ki günümüzde Sultanın hâli darlıktadır" diye belirttikten sonra Onlar: Şimdi darlık zamanıdır demişler. Gazzîzâde de: Darlık çoğalsa, şiddetlense Bursa meşâyıhına mektub ve fermanla birlikte atiyye gönderir ve yazısında der ki:

Ey meşâyıh, siz nimetlerle nimetlenirsiniz ve ahvâlin darlığını da düşünmezsiniz. Ve onlar dua'ların hayırlarını ve hüsn-ü teveccüh bulamazlar. Ve siz ferah ve genişlik içerisinde imişsiniz gibi olur. Lâkin sizin kifafınız 40 gün olsa ve gayretiniz tam olsa icabetin izi 40 gün açığa çıksa, icabete tevcîhen sizin tekkeleriniz ve

zâviyeleriniz ve meşâyıhın isimleri daha da yücelir. Osmanlı kalemlerinde ve meşâyıhın ve dervîşânın ahvâlinde geçmiş zamanda mutaassıbîn elinde olduğu gibi.

Ve bu söz size nasîhat olsun yani tarîk-ı evliyâ sâliklerine ve sünnet-i cema'ate. Hevâ - bid'at ve melâha'dan kaçınmaları da gerekir. 11 Cemâziyelâhir 1238 Cumartesi diyerek düşüncelerini ifade eder. (*Mecmu'at-ı Furuk* , vr. 42b, Orhan Kit. 1626)

Hediye : Toplantıdaki bir şeyh: Sultan'dan gelen atiyye yenilir mi ? diye sorar. O da evet der. Çünkü Sultandan, vezirden, hâkimlerden bir şeyin (işin) hâlî kalmayacağını belirttikten sonra geleni kabul eder, fakat mümkünse yemeden tasadduk etmeye gayret etmelidir. (*Mecmu'at-ı Furuk,* vr. 42b, Orhan Kit. 1626)

Gazzîzâde'nin *Fakîrin ictihâdı* olarak bildirdiği tavsiye şöyledir: Allah indinde makbul olayım diyen derviş Yasin suresini 5 vakit namazda okumanın çok faydası vardır dünyası ahireti ma'mur olur. Bu fakîrin ictihadımdır. Emir Sultan da böyle eder imiş. Sabah namazından sonra Yasin-i şerif, öğle namazından sonra Mülk suresi, ikindi namazından sonra Nebe' suresi, akşam namazından sonra Vâkıa suresi, yatsı namazından sonra Feth suresi okunmalıdır. (*Mecmua* , Orhan Kit. 5997, vr. 7b)

Abdullatîf Efendi'yi anlayabilmek için yaşadığı dönemi, çevresini ve mîzâcını göz önünde tutmak yararlı olacaktır. İki yaşında babasını kaybettiği için dedesinin himayesinde büyüyen Müellifimiz, *Gülzar-ı İrfan* müellifi ve aynı zamanda kendi damadı olan Mehmed Fahreddin'in verdiği bilgiye göre "*ehl-i ilm u irfan, güzide-i ıkbâl ü akrân alîlü'l-vücûd olmagla, ihtılât-ı nâsdan müctenib, daimâ ibadet ü taate mücidd u mekîn. Ve zâviye-i şerîfelerinde tahrîr u takrîr ile meşgul, nazik mîzac, hûb imtizâc bir zât-ı rûşen-dil idi.Te'lîf ettiği eserlerinden başka "vadî-i şi'r ve inşâ idi*" [159]

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, Gazzîzâde'nin ilmî ve tasavvufî şahsiyetinin yanı sıra edebî yönünün de var olduğu görülmektedir. Nitekim, yine aynı kaynaktan öğrendiğimize göre, bazı mecmualarda Gazzîzâde Abdullatîf'in Hafîd

---

[159] Gazzîzâde,*Ravzatü'l-Muflihûn* vr. 38b-39a (Gazzîzâde'nin boş bıraktığı sahifelerden ikisine Mehmed Fahreddin'in yazdığı not). Söz konusu şiirler için bk. Gazzîzâde, Mecmua, BEEK, Orhan Kit. nu. 5997, vr. 2b.

mahlâslı şiirlerine tesadüf edilmektedir[160]. Gazzîzâde'nin şiirlerinde veya bazı eserlerinde kendisinden bahsederken "Hafîd" mahlâsını kullanması, himayesinde yetiştiği ve Nesîb mahlâsıyla şiir yazan dedesi Mustafa Nesîb'in etkisinde kalmasına işaret olarak değerlendirilebilir.

Sefine müellifinin ifadesiyle de "gayet halim, selim, mütevazi, mahviyyetperver olup, vâridât-ı İlâhiyyeye malik idi[161]. Ayrıca, kendisine atfedilen ancak ele geçmeyen eserler arasında bir *Mecmua-i İlâhiyat* bulunduğu da göz önüne alınırsa, bu durum daha iyi açıklığa kavuşmuş olur[162] .

Gazzîzâde'nin kendisinden sonrakilere tesiri meselesi, çok boyutlu bir konu olmakla birlikte yeri gelmişken bir hususu belirtmekte fayda mülâhaza ediyoruz: Divan sahibi olan dedesi Mustafa Nesib'in yanı sıra devrin önde gelen ilim adamlarından da tahsilini tamamlayan Gazzîzâde, sadece çok sayıda eser vermekle kalmayıp aynı zamanda en geniş hacim ve muhtevaya sahip bulunan Bursa vefeyatnâmelerinden birinin meydana getirilmesine de zemin hazırlayarak katkıda bulunmuştur. Kişileri çok yönlü olarak birbirine bağlayan ve karşılıklı etkileşimi sağlayan akrabalık bakımından yapılan bir değerlendirme ile söz konusu vefeyatnâmenin Abdullatîf Efendi'nin damadı Mehmed Fahreddin'e ait olduğu bilinmektedir[163].

Gazzîzâde'nin, meşhur mutasavvıflardan alıntılar yapmasına bakıldığı zaman, tasavvufî kaynaklara olan vukûfiyyeti anlaşılmaktadır (*Risâle fi Kerâmâti'l-Evliya*, Orhan Kit.. 709).

Müellifimiz, bir eseri tenkit söz konusu olunca fikrini net bir şekilde açıklamaktadır. Nitekim bir sohbette şeyhi Mehmed Emin Efendi:

"*Ḥażret-i ʾÜftāde Ḳuddise Sırruhū Hüdāʾī Ḳuddise Sırruhū Ḥażretlerine buyurmuşlar ki Şaḳāʾiḳ-ı Nuʿmāniyye şāḥibi gerçi Vefeyāt-ı Gözeştegān 'ı ḳaleme ʾalmışlar lākin ʾeʿızze-ʾi kirām ḥażerātını lāyıḳı vech üzere taḥrīr eylememişlerdir ve*

---

160 Gazzîzâde,*Ravzatü'l-Muflihûn* vr. 38b-39a

161 Vassaf, *Sefine*, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar 2309 /131

162 *Yadigâr*, 164.

163 Atlansoy, *Bursa Şairleri*, s. 107-108.

saḳaṭātı çoḳdur cümleden ʾEmir Sulṭan Ḥażretleri Molla Fenārī'den telemmüẕ eyledi ḥattā Miftāḥuʾl-Ġayb kitabını andan oḳudu deyü taḥrīr eylemişdir bu ise ḫaṭādır " deyince Gazzîzâde :

" Faḳīr daḫī didim ki belli ḫaṭādır zīrā Ḥażret-i ʾEmīr Ḳuddise Sırruhū el-Ḫaṭīr rütbesi ḳande Fenārī rütbesi ḳande bu envā-ʿı ʾifkdendir didim, esnā-ʾi mükālemede Behcet Efendi Ḥażretleri teşrīf eyledi. ʿAzīz Ḥażretleri bu kelāmı tekrar eyledi Behcet Baba daḫī Şaḳāʾıḳ ṣaḥibini ʿaynı faḳīr miṡāli taḫṭıʾe eyledi. ʿAzīz Ḥażretleri buyurdular ki Şaḳāʾıḳ ṣaḥibiniñ sözü ḥaḳdır ʾama müʾevveldir gerçi taḥrīr eyledigi gibidir ʾama bildigi gibi degildir. Vaḳıʿa Ḥażret-i ʾEmīr, Molla Fenārī'den bir miḳdar telemmüẕ eyledi ʾama iḥtiyācından ve cehlinden degil idi ʾancaḳ bu ṣūretle Fenārī cenābını kendüye celb idüb ʾüns-i tām ḥāṣıl idüb ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a sevḳ içün eyledi. ʾEʿızze-ʾi kirām ḥażerātından bunuñ emṡāli ẓuhūr eylemişdir" (*Vakıat*, s. 94).

Gazzîzâde'nin önem taşıyan diğer bir yönü de, Bursa şehri ile ilgili vefeyatnâme türünde iki eser kaleme almasıdır. Bu eserlerin biri *Ravzatü'l-Muflihûn* diğeri ise *Hulâsatü'l-Vefeyat*' tır.

Abdullatîf Efendi'nin yaşadığı dönem incelendiği zaman toplumda birlik ve beraberliğe duyulan ihtiyacın önemi anlaşılır. O dönemde 11 Cemâziyelâhir 1238 Cumartesi günü tekkesinde şeyhlerle yaptığı toplantıda devlet ricali ile ilişkilerden sosyal problemlere kadar değişik konuların görüşüldüğü anlaşılmaktadır. (*Mecmu'at-ı Furuk*, Orhan Kit., 1626, vr. 42b.)

İKİNCİ BÖLÜM

VAKIAT GELENEĞİ,
ve

VAKIAT'IN TANITIMI

I. VAKIAT GELENEĞİ

Giriş kısmında da ifade etmeye çalıştığımız gibi tasavvuf, insanlık tarihiyle birlikte başlayan bir maziye sahiptir ve insanları irşad için gönderilen vahiyler tevhidi anlatmaktadır. Tevhidi anlatmanın yani insanları irşad etmenin metodları olarak sohbet, anı, kıssa, anekdot, mev'iza, ahlâk, tasavvuf, pendnâme, nasihatnâme, siyasetnâme, tarih, vakayi'-nâme, gazavatnâme, fetihnâme, kısas-ı enbiya, siyer-i Nebî, tezkire-i evliya, menakıbnâme, silsilenâme, tezkire, hâl tercümesi, seyahatnâme, menkabe, mektubât, rüya, hatırat, Vakıât gibi kelimelerle ifade edilen yazılı veya sözlü mesajlar bir anlamda eğitimli insanlar tarafından eğitilmekte olan nesle katkıda bulunmak demektir. Tüm insanlığı ilgilendiren bir konuda söz söylemenin zorluğu da -konunun boyutları düşünülünce- kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Peygamberler tarihindeki irşad faaliyetlerinin bel kemiği olarak vasfedilebilecek olan konu ise sohbet ve irşaddır. Tasavvufun halk arasında yaygınlaşmasının sırrı da sohbettedir. Bu bağlamda ifade edeceğimiz *Vakıât* geleneği köklü ve zengin bir maziye sahiptir. Bu zengin maziden bahsetmeden önce Vakıât kelimesinin sözlük anlamlarından bahsetmenin yararlı olacağı kanaatindeyim.

A. Vakıât'ın Kelime Anlamları :

1. Lügat Anlamı : Vav, Kaf ve Ayn harflerinden oluşan vak'a ve vâkıa kelimeleri: Bir şeyin olması, elden bir şeyin düşmesi, bir şeyden başka bir şeyin düşmesi, yağmurun yere inmesi, koyunun ayağını yere vurması, bir insanın zannettiğinden daha hafif birşey vaki olması, bir emrin yerine gelmesi, (cezaya müstehak olanın Allah tarafından cezalandırılması), vacip olduğu zaman bir hükmün yerine gelmesi, iyi veya kötü zamanı gelen bir işin meydana gelmesi, bir şeyin zararından korunmak (yarım hurma ile de olsa ateşten korununuz), zamanı gelince

kendiliğinden olacak olan (kıyamet), Vak'a : harb ve savaşın olması, bir olay anı, savaşta ilk an, gecenin sonlarındaki uyku, yarınki işinden bir hacetini bir gün evvel halletmesi, yolculuktan gelen kişiye yolculuğunun nasıl geçtiğinin sorulması, uçan bir kuşun ağaç veya yere konması, gökyüzünde Şam ve Yemen arasında bir yıldızın hareket etmesi, bir şeyin düşmesi üzerine füru'una dönen bir asıl, olayın olduğu ilk şok anı, dağdan bir yüksek bölüm, bir şeyin gidişinin süratli olması, hayvanın yanlarını dağlamak, düşmanla gereği gibi mücadele etmek, yalın ayak yürümek, yalın ayak taşlar üstünde yürürken ayağın yaralanması, bir nesneyi bir defada yere düşürmek, gibi manalara gelmektedir[164].

2-Istılah Anlamı: Vâkı'a-Vâki': Olay, olgu. (Tasavvufta) a) Misal ya da hitâb yoluyla o âlemden kalbe gelen mânâ, mübeşşire (İbn Arabî). b) Halvette zikir ve ibadetle meşgul olan sâlik kendini kaybedip çevresiyle ilgiyi kesince bazı hakîkatlere vâkıf olur. Uyku ile uyanıklık arasında meydana gelen bu hâle vâkı'a denir. Şayet bu hâl huzur hâlinde iken meydana gelirse ona mükâşefe denir. Vâkı'a sâlikin mânâ âleminde gördüğü şeylerdir. Bir çeşit rüya görmeye benzer. Fakat ondan farklıdır. Sûrî vâkı'ayı kâfir de mü'min de görebilir. Mânevî vâkı'ayı sadece mü'min görür (N. Râzî, Mirsadu'l-ibâd, Kâşânî. Hücvirî, 502. Sühreverdî, 528. Kuşeyrî, 134). Sûfîler mânevî mes'elelerine ve rûhî müşkillerine de vâkı'a derler. Fakat genellikle vâkı' niteliğindeki müşkiller halledilemez (Hucvirî, 500)[165].

"Vakıa-Vak'a" kelimesinin "Rüya" kelimesi ile eş anlamlı olarak kullanıldığı yerler de mevcuttur ancak vakıa ve vak'a kelimeleri yukarıda izah edildiği gibi, rüya kelimesinin tam karşılığı değildir.

---

[164] İbn Manzur, İmam Allâme İbnü'l Fazl Cemaleddin Muhammed b. Mükerrem, *Lisanu'l-Arab* , Beyrut 1300 c. 8/402-404; Dozy, *R. Supplement Aux Dictionaires Arabes*, Beyrut 1968 s. 837; Ebû Hüseyn, Ahmed Faris b. Zekeriyya: *Mu'cemü Mekayisi'l-Lugati*, Mısır 1972M/ 1392 H. c. 6/133-134; Cevherî, İsmail b. Hammad el-Cevherî:*Tâcü'l Lügati ve Sıhahu'l Arabiyye*, Tahkîk Ahmed Abdu'l-Gafur Attar, Beyrut 1979/1399 c. 3/1301; Üstâz Tahir Ahmed Zavî, *Tertîbü'l-Kamusü'l-Muhît Alâ Tarîkati'l-Mısbâhı'l-Münîr ve Esasi'l-Belâga*, Libya, 1390 c. 4/643; Feyyûmî, *el-Mısbâhü'l-Münîr*, Lübnan tsz. c. 2/668; Zebîdî, el-İmam el-Lugavî es-Seyyid Muhammed Murtaza: *Tâcü'l-Arûs*, Beyrut 1306 c. 5/547; Fîruzâbâdî, Mecduddin: *Kamus Tercümesi*, (mütercim Asım Efendi,) İst. 1305 c. 3/455

[165] Uludağ, Süleyman: *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İst. 1991, s. 509

3. Kur'an ve Hadislerdeki Vakıat Kelimeleri:

Kur'an-ı Kerim'de Vav-Kaf-Ayn kökünden türeyen kelimelerden Vakı'a adıyla bir sure de mevcuttur[166]. Yine bu kökten toplam 24 ayette de bu kelime geçmektedir ki Kur'an'da geçen kelimeler şöyledir.:

Vaka'a : Nisa 4/100; Araf 7/71; Araf 7/118; Araf 7/134; Yunus 10/51; Neml 27/82; Neml 27/85 olmak üzere 7 adet.

Vaka'at : Vâkıa 65/1; Hakka 69/15 iki ayet.

Taka'u : Hacc 22/65

Feka'û: Hicr 15/29; Sa'd 38/72

Yûkı'a : Maide 5/91

Vâkı'un : Araf 7/171; Şûrâ 42/22; Zâriyât 51/6; Tûr 52/7; Meâric 70/1; Mürselât 77/7

e'l-Vâkı'atü : Vâkıa 65/1; Hakka 69/15

li-Vak'atihâ : Vâkıa 65/2

bi-Mevâkı' : Vâkı'a 65/75

Muvâkı'ûhâ: Kehf 18/53 [167]

Vaka'a ve türevlerinde kıyamet, olay vb. değişik anlamlara gelen bu kelime tasavvuf literatüründeki anlamında Kur'an-ı Kerim'de kullanılmamaktadır.

Hadislerdeki Vav Kaf Ayn kökünden gelen kelimelerin anlamlarına ulaşmak amacıyla *Mu'cemü'l-Müfehres li-elfazı'l-hadisi'n-Nebeviyye*'de yapılan incelemelerde de vaka'a ve vâkı'a kelimelerinin tasavvuf literatüründeki anlamda kullanılmadığı tespit edilmiştir [168].

B. Vakıat Adıyla Yazılan Eserler:

Rüyanın vakıa ile eş anlamlı olarak kullanıldığı *Türk Edebiyatında Tasavvufî Rü'ya Tabirnâmeleri* isimli çalışmada bazı sufîlerin eserlerine dayanılarak rüya misâl

---

166 Vakıa Suresi , Kur'anın 56. suresidir, 96 ayettir ve Mekkî'dir. Bu sûrede kıyametin kopması anlatılmaktadır. Esbab-ı Nüzûl isimli eserde ayet sayısı yanlışlıkla 77 olarak gösterilmiştir. Geniş bilgi için bkz. Emiroğlu, H.Tahsin: Esbâb-ı Nüzûl, I-III Konya, tsz.

167 Abdulbâkî, M. Fuâd: *Mu'cemü'l-Müfehres li-elfâzı'l-Kur'an* Mısır tsz

168 Wensinck, *Mu'cemü'l-Müfehres li-elfâzı'l-hadîsi'n-Nebeviyye* Leiden, 1969, VII/286-290.

âlemindendir[169] denilmektedir. Yine rüyalar "*hazerât-ı hamstan biri olan âlem–i misâle dayandırılmaktadır. Âlem-i misâl, gayb âlemiyle şuhûd âleminin arasında olduğuna göre, rüya sûfîlerce gaybî hakîkatin misâl âlemi vasıtasıyla şehadet âlemine yansıması şeklinde de değerlendirilmektedir*[170].

Oysa tasavvuf literatüne bakıldığı zaman vakı'a ve vak'a kelimeleri rüya ile ilişkilidir. Bu nedenle tasavvuf klasiklerinde rüya üç kısma ayrılır:

1-Allah'tan olan rüya açıktır, te'vil ve tabire ihtiyaç göstermez.

2- Melekten olan rüya tabire muhtaçtır.

3- Nefsten ve şeytandan olan rüya karışık ve manası yoktur [171].

Salih ve sadık rüya da üç nev'idir:

a- Açık ve seçik rüya, Hz. İbrahim'in rüyası,

b- Kısmen te'vile ve tabire muhtaç rüya, Hz. Yusuf'un rüyası,

c- Tamamen te'vile ve tabire muhtaç rüya, Mısır melikinin gördüğü rüya, Osman Gazi'nin Şeyh Edebali'ye tabir ettirdiği meşhur rüya da böyledir.

Rüya ile vakı'a kelimeleri arasındaki irtibata gelince bazan insan, rüyada gördüğü şeyin aynısını, rüya hâline benzeyen bir hâli uyku ile uyanıklık arasında veya tamamen uyanık iken de görebilir. Tasavvufta bu hadiseye vâkıa ve vekâi adı verilir[172].

Hucvirî, *Keşfu'l Mahcûb* isimli eserinde "*Sufîler vâkıa sözüyle hâtırın tam aksine kalpte peyda olup bâkî ve daim olan ma'nayı kastederler. Hiçbir halde, onu def ve uzaklaştırmak için talibin bir aleti ve imkanı bulunmaz. Lisancılar vâki sözü ile, meselelerde ki işkâli ve müşkili kastederler. Birisi bu müşkile cevap vererek işkâli ortadan kaldıracak olsa "vâkıa halloldu" müşkil çözüldü derler. Tahkîk ehli olanlar derler ki: Vâki olan bir şeyin hallolunması caiz ve mümkün değildir* " [173] demektedir.

Nefehâtu'l-Üns'de vâkıa kelimesi ile zaman zaman uykuda, zaman zaman da uyanık iken görülen haller anlatılmaktadır [174].

Sühreverdî'nin *Avârifü'l-Maârif*'inde ise konuya şöyle bakılmaktadır: "*Mürîd gaybet hâlinden huzura dönünce bu hayallerin yorumu, ya bir mevhibe-i ilâhi olmak*

---

169 Tatçı, Mustafa, -Çeltik, Halil:Türk Edebiyatında Tasavvufi Rüya Tabirnameleri Ankara 1995.

170 Tatçı, Mustafa:*Kurt Muhammed Efendi'nin Tasavvufî Bir Rüya Tabirnamesi,* Millî Folklor, Sayı 16, (1992) s. 32.

171 Uludağ, Süleyman :*Kuşeyrî Risâlesi* İst. 1981, s. 572'de dipnot.

172 Uludağ, aynı dipnot.

173 Hucvirî, *Keşfu'l Mahcub* (haz. Uludağ, Süleyman) İst. 1982 s. 538.

174 Abdurrahman Cami, *Nefehâtü'l-Üns* terc. Lâmiî Çelebi (haz. Uludağ, Süleyman - Kara, Mustafa) İst. 1995 s. 189, 230, 241, 359'da rüya hali s. 225, 454, 515, 518, 699'da uyanıklık hali anlatılmaktadır.

üzere içinden gelir, ya da şeyhi uykuda gördüklerini tefsir ettiği gibi bunları da yorumlar. Böylece o hayaller, vâkıa hâline gelir. Çünkü hakîkat, sembol ve rumuzlar şeklinde münkeşif olur. Vâkıânın sahih olabilmesinin ilk şartı, zikirde ihlas üzere olmaktır. İkinci olarak da zikirde müstağrak olmaktır "[175].

Tasavvufî eserlerde de görüldüğü üzere sûfîlerin bilgi yollarından biri de rüyadır. Kur'an-ı Kerim'de Saffat 37/103'de Hz. İbrahim'in, Yusuf 12/43'de Hz. Yusuf'un, Fetih 48/27'de de Hz. Peygamberin yine Yusuf 12/27'de ise Mısır melikinin rüyalarından bahsedilmektedir.

Rüyanın bilgi kaynağı olabileceğine işaret eden hadisler de mevcuttur: "Mü'minin rüyası nübüvvetin kırkaltı bölümünden bir bölümdür"[176], "Benden sonra rü'ya-yı sadıka müstesna nübüvvet diye bir şey yoktur"[177] .

Tasavvufla ilgili eserlerden pek çoğunun yazılışında da rüya söz konusu edilir. Meselâ İbn Arabî (öl. 638/1240)'nin *Füsusu'l-Hikem*'i, İbn Farız(öl. 633/1235)'ın *Nazmu's-Süluk*'u, Nifferî (öl. 354/965)'nin *Kitabu'l-Mevakıf*'ı, Abdulkadir Geylanî'nin *Risâletü'l-Gavsiyye* isimli eseri bunlardan bir kaçıdır.

Bazı eserlerde de ilham ile eş anlamlı olan kelimelerden bir tanesi de vakı'adır[178] ki İbn Arabî'nin *Fütuhâtu'l-Mekkiyye* isimli eserinde "Allaha yemin olsun ki buradki her harfi ilâhî bir imlâ ve Rabbanî bir ilka ile yazdım", "Bir vakıada Hakk'ı gördüm. Şiir hâlinde bana hitabetti"[179]

Yukarıda belirtilen yerlerde de görüldüğü üzere sûfilerin rüyalarını veya uyanık iken kendilerinde meydana gelen halleri anlatmak için kullandıkları "vâkıa veya vekâî" terimleri zaman içerisinde "*Bir mürşidin sohbetleri ve değişik zamanlarda söylediği sözlerin bir mürîdi tarafından kaleme alınmasıyla meydana gelen eserlerin adı*" olmuştur. Tarihimizde bunun örnekleri vardır : Celvetî Aziz Mahmud Hüdâyi'nin ve

---

175 Sühreverdî, *Avârifu'l-Maârif*, İst. 1989 s. 275 (haz. Yılmaz, H. Kamil-Gündüz, İrfan).
176 Buhari, tabir, 26; Müslim, Rüya, 1
177 Müslim, Rüya, 1
178 Kara, Mustafa: *Tasavvuf ve Tarîkatlar Tarihi*, İst. 1985 s. 139
179 Keklik, Nihat: *el-Futuhât*, II/93

Halvetî Gazzîzâde Abdullatîf'in *Vakıât*'ı ve Melâmî Gaybî Sunullah Efendi'nin, *Sohbetnâme*'sidir[180].

Günümüze kadar yazılan bu tür kitapların listesine baktığımız da toplam olarak 279 adet Hatırat, 84 adet Tabirnâme, 343 adet Vak'a-Vakıât adıyla yazılmış eser mevcuttur. Bunlardan konumuzla ilgili olması bakımından Tasavvuf'la ilgili 41 adet eser bulunmaktadır. Bu eserlerden 26 adedi Aziz Mahmud Hüdâi'ye ait Vakıât'ın orijinal müellif hattı, ve Vakıât tercümeleri, veya Vakıât'dan seçme metinlerdir[181].

Diğer 15 eseri şu şekilde sıralayabiliriz:

- *Camiu'l-Vakıât* ; Muhammed el-Vefaî (Süleymaniye Ktp. no. 95883)
- *Kelimâtü'l-Havâtır*, El-Bekrî Kutbu'd-din Mustafa b. Kemâleddin. (Süleymaniye Ktp. Hacı Selim Ağa Bölümü no. 40991, Demirbaş no 2898, Arapça, Yazma)
- *Muhadarâtü'l-Ebrâr'dan bir Vak'a'nın Tercümesi*, Ahmed Avni Konuk. (İst. Belediye Ktp. no. 2823, OSM. Bölümü no. 85, Müellif Hattı, Türkçe, Yazma)
- *Şerh Kitâb Ma'dânü'l Cevâhir ve Ravzatü'l-Havâtır*, Kadızâde Muhammed. (Hacı Selim Ağa Ktp. no. 4422, KEM. Bölümü 521, Demirbaş 297/7, Arapça, Yazma.)
- *Tâbirnâme-i Meşâyıh*, Mehmed Efendi Mirevî. (Millî Ktp. no. 360-361, Demirbaş no. 2927 (360)-503(361), Türkçe, Yazma.)
- *Ta'bîrü'l Vakıât*, Müellifi meçhul, (Tahkik; Kemâleddin Harîrî. İst. Belediye Ktp. no. 3147, OSM. Bölümü, Arapça, İstinsah tarihi 1341.)
- *Tercüme-i Tabirnâme-i İbn Sîrîn*. (Yapı Kredi Ktp. no. 649, Bölüm ANT, Demirbaş no. 15807, Türkçe, Yazma.)
- *Vâkıat-ı Seyr ü Sülûk*, El Giridî Derviş Mustafa. (Süleymaniye Ktp. no. 60571, Bölüm İZM, demirbaş no. 322, Türkçe, yazma, 1199.)
- *Vâkıat-ı Hazreti Mısrî* , İbrahim Rakım(öl. 1263/1846-47) , Genel Kit. No. 772
- Ayrıca Orhan Kit. 690'da *Mecmûât-i Mısriyye fî Kelimâti'l-Kudsiyye* 'de bazı olaylar vakıat türündendir. Türkçe, Yazma, Mecmua 190x138, 170x125 eb'adında olan eser 105+11 yapraktan ibarettir. Müellif hattı ve başı bozuk satır halinde olan eser müellif nüshasıdır 1093 yılında yazılmıştır [182].

---

180 Kara, Mustafa: Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarîkatlar, *OA* ayrı basım makale İst. tsz. s. 35

181 Aziz Mahmud Hüdâî, *Vakıat*, H. Selim Ağa Hüd. 250 Arapça Yazma Müellif hattı; *Vakıât-ı Hüdâî*, Süleymaniye Ktp. Laleli 1593; İst. Belediye Küçük Mua. Böl. 412; *Vakıat Tercümesi*, İst. Belediye, Osm. Böl. 1559, 57, 748, 592 ve diğer nüshalar için Sül. Ktp, kayıtlarına bakılabilir.

182 Bu eser hakkında bkz., Beki, Kamil : *İbrahim Râkım Efendi, Vakıat-ı Niyazî-i Mısrî*, İnceleme-Metin U. Ü. Sos. Bil. Ens. Basılmamış yüksek lisans tezi, Bursa 1997

- *Ta'bîratü'l Vâkıat li Ehli's-Sülûk bi Esmâ-il İlahiyat*, Niyazi Mısrî. (Millî Ktp. Demirbaş no. 1796-503, Türkçe, Yazma.)
- *Vâkıat,* Ahmed Gazzîzâde Şeyhu'l-Hac Abdüllatif Efendi (Atıf Efendi Ktp. 4185, Bölüm ATI 1713, Türkçe, Yazma.)
- *Vâkıat*, Gazzîzâde Abdullatîf, (Orhan Kit. No. 705 Hattat. Şeyh Ahmed-zâde es-Seyyid el-Hac Abdullatîf Hasib Efendi)
- *Vâkıat*, Gazzîzâde Abdullatîf b. Muhammed Es'ad el-Bursevî. (Süleymaniye Ktp. 82060, Pertevpaşa 341, Türkçe, Yazma, Tahkik Muhammed Refik.)

Yukarıdaki yazma eserlerin yanı sıra iki adet de matbu eser bulunmaktadır:

- *Hatıratım*; Ali Erol, Çorum İlahiyat Ktp. no. 3057, MÖZ. 2977, Demirbaş no. 6319, Matbu, dili Türkçe.
- *Tenbîhü'l Havâtır ve Nüzhetü'n Nevâzır*, Hüseyin b. Verram b. Ebi Firas Eşterî. (İSAM No. 14732, Bölüm Gnl. Demirbaş no. 12642, Tasnif: 297/7, Matbu, Arapça, Basım yeri Tahran 1989)
- *Vakıat* Hüseyin Vassaf Türkçe, yazma Mahmut Erol Kılıç Özel Kütüphanesi

II. VAKIAT'IN TANITIMI

Vakıât adıyla eser yazma geleneğinin başlangıcı tam olarak tespit edilememesine rağmen bu türün en meşhur örneklerinden biri olarak Hüdâyî'nin eseri gösterilir.

16. asırda Aziz Mahmud Hüdâyî (öl. 1038/1623)'nin mürşidi Üftâde (öl. 987/1580) ile tanıştığı 984/1576 tarihinden itibaren üç yıl boyunca 987/1579 tarihine - yani halife oluncaya- kadar geçen zaman içerisinde mürşidi Üftâde'den duyduklarını bir araya getirmiş ve böylece Vakıât isimli eser meydana gelmiştir. Celvetiye tarîkatının ilk yazılı kaynağı olan bu Arapça eserin asıl adı: "*el- Kelimâtü'l-âliye ani't-tibri'l-meskûk câriye beyne Hadreti'ş-Şeyh ve beyne hâzâ'l-fakîr fî esnâi's-sülûk*" dur.

Eserde Hüdâyî, şeyhi Üftâde'ye sorular yöneltmekte Üftâde de bu soruları cevaplandırmaktadır. Mürîd ile mürşid arasında yapılan sohbette genellikle mürîdin

seyr u sülûkü ile ilgili olan konulara yer verilmekte, bazan da günlük yeme içme ve benzeri meselelere de temas edilmektedir[183].

Vakıât'a bakıldığı zaman Üftâde'nin ilmî kudreti anlaşılmaktadır. Zira bu konuda Mısrî Dergâhı Şeyhi Mehmed Şemseddin (öl. 1936) "Cenab-ı Üftâde'nin nasıl bir umman-ı bî-pâyân olduğunu gösterir"[184] demektedir. Eserde hem mürîdin irşad edilmesi amaçlanmış hem de Celvetiye tarîkatı hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Hüdâyî'nin sorularının bir iki satırla sınırlandırıldığı göz önünde tutulursa eserin mürşid ile mürîd arasında cereyan eden konuşmalar olduğu anlaşılır. Eserin müellifinin Üftâde veya Hüdâyî olduğu konusu tartışılmakla birlikte eser, Üftâde'nin fikirlerinin Hüdâyî'nin kaleminden telif edilmesi olarak vasfedilebilir[185]. Bu eserin tespit edebildiğimiz kadarıyla 26 adet nüshası mevcut olup, en eski nüsha Üsküdar Hacı Selim Ağa Ktp. Hüdâyî Kit. no. 250'de bulunmaktadır. Müellif hattı olduğu belirtilen bu nüsha, talik hattıyla noktasız olarak yazılmış olup iki cilttir [186].

Sabit ve daim olan hâtır, ilham, müşahede, keramet[187] olarak vasfedilen Vakî' kelimesinin çoğulu Vakıât'tır. İlgi alanı birbirinin benzeri olan fakat müellifleri farklı olan Vakıâtların da bulunduğunu belirtmiştik.

A. Nüsha Farklılıkları ve Yazılış Sebebi:

Vakıât adıyla kaleme alınan eserlerden biri de Gazzîzâde'nin eseridir. Ancak bu eserin farklı nüshaları elimizde mevcuttur.

Bunlar arasında ilk defa kaleme alınan Arapça notlar şeklindeki **Risâletü'l Vakıât**' tır. Orhan Kit. no. 354/4'de kayıtlı olan eser, 354 no. lu mecmuada vr. 100b-

---

183 Geniş bilgi için bkz., Kara, *Bursa'da Tarîkatlar ve Tekkeler* ,II/117; Üftade hk. Bahadıroğlu, Mustafa *Celvetiyye'nin Piri Hz. Üftade ve Divanı* , Bursa 1995; Hüdayî hk. Yılmaz, H. Kamil: *Aziz Mahmud Hüdayî ve Celvetiye Tarîkatı,* İst. 1980

184 *Yadigâr-ı Şemsî* (m.) s. 31

185 Köprülü, Fuad :*Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar,* Ank. 1976 s. 279; Ergun, Saadettin Nüzhet:*Türk Musikisi Antolojisi* , İst. 1938, I/8; Kara, *a. g. e.* II/118,

186 Yılmaz, *a. g. e.* , s. 114.

187 Kelebâzî, *Doğuş Devrinde Tasavvuf (Taarruf)* haz. Uludağ, Süleyman İst. 1979, s. 305

112a arası 12 varaktır. Kâğıt kullanımı başı bozuk satır tabir edilen risâlenin yazı şekli nesih, yazılış tarihi 1232'dir. Müellif ve müstensih Gazzîzâde'dir, eserin dili Arapça'dır. 29 Cemaziyelevvel 1232 Salı (Yevm-i Sâlis) günü tamamlanmış olan risâlede konular Arapça olarak ve kısa kısa geçmektedir. Şeyhi Mehmed Emin Efendi (öl. 1228/1813)'nin sohbetlerinde on üç yıllık sürede geçen konuları tarih belirterek kısa kısa özetlemiştir. Bu risâlede geçen faydalı konuları herkesin anlaması için Türkçe olarak yeniden yazacağını müellifin ifadesiyle "*beyaza çekeceğini*" beyân etmektedir :

"*İşbu bâlâda beyân olan kelimât-ı kudsiyyeyi Azîzim Hazretlerinin lisanından istima' idüp emir ve icazetleriyle Türkî, Farisî, Arabî bu divân-ı evrak-ı hâliyesine ve sair mecmua ve kütübe tahrir eyledim idi. Lâkin, ekser sâlik-i tarîkat karındaşlarımıza böyle mühmel ve mücmel ve Arabî, Farisî anlaması suûbetlü olur. Nef-i âm olup kıraet ve tilavet ve mütaala iden mürîdan bu abd-i acizi hayr dua ile yad ve Azizim Hazretlerinin dahi kemâlât-ı bundan fehm olsun içün bunda vesair mahalde olan kelimât-ı kudsiyye-i Türkî ibare ile tekrar beyaza çeküp elfâzıyla ve müşkîlatını dahî fehm-i idrak-i âcizanem mikdârına azîzin feyz-i berekât-ı kâşifeleriyle hall idüp bu güzergâh-ı fenâda bir seng-i kûşişâne olup ihvana yadigâr olundu. Lâ ilâhe illa'l-lah Muhammedün Rasulullah bu ikrardan sonra azizim elhamdülillahi Taala efdali sünnet itikadından, ve İmam-ı A'zam mezhebinden, halilu'l-lah milletinden, ehlu'l-lah tarîkatının bendesi, ayağı türabından mü'min-u muvahhid-i özü sözü bir bîçareyim.*

Allah içün rûz-ı cezada karındaşlarım böyle şehadet edin deyu irşâden bu mahalle tahrir olundu" [188]

Kanaatimize göre bu eser daha sonra genişletilerek, Gazzîzâde tarafından Vakıât adıyla geniş bir Türkçe eser telif edilmiştir. Fakat müellif nüshasına hâlen ulaşılamamıştır. Orhan Kit. 705'de kayıtlı bulunan Türkçe *Vakıât fit-Tasavvuf* ve aynı adla bilinen iki nüsha da İstanbul Süleymaniye Ktp. ve Atıf Efendi Ktp. 'lerindedir.

---

[188] Gazzîzâde, *Risâletü'l-Vakıat* BEEK, Orhan Kit. 354/4 vr. 112a

Vakıât: *Vakıât*'ın üç nüshası mevcuttur. Süleymaniye Pertev Paşa Kit. No. 341'de kayıtlı olan eser 19 Muharrem 1234 tarihinde müstensih Seyyid Muhammed Refik tarafından istinsah edilmiştir. Eserin dili Türkçe'dir. Bir sayfadaki satır adedi 17 olan eserin hattı taliktir. Eser temiz nüsha, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmış, arada kırmızı kalem kullanılmıştır. Serlevha ve cetveller müzehhebdir. Baş sayfada "*Vakıâtu İbn el-Gazzî fi tercümeti kelimâti'l kudsi'l emîn kuddise sırruhu* " ve "*inne âsârenâ tedüllü aleyna fenzurû ba'dena ile'l âsârı*" ifadeleri mevcuttur.

Eserin başka bir nüshası ise Süleymaniye Atıf Efendi Kütüphanesi Eki Bölümü kayıt. no 4185' de bulunmaktadır. Küçük boy 310 varak olup, her yaprağında 17 satır vardır. Yazıldığı tarih Şevval 1240, yazı şekli talik, müstensih Hafızu'l-Kur'an Şeyh Ahmed Efendi el- Kareffi'dir. Sırtı deri cildli olan eser tamdır. Başlığı ve cetveller tezhiblidir. Eser Hamdele Salvele ile başlayıp, ketebe ile son bulmaktadır.

Tercih ettiğimiz Bursa nüshası ise **Vakıât fi't-Tasavvuf** adıyla Orhan Kit. No. 705'de kayıtlıdır. Eser, büyük boy 187 varaktır. Eserin baş kısmından ilk yaprak noksan ve yazı şekli talik olup, her yaprağın satır sayısı 27'dir. Müstensih eserin sonu olan 187a'da "*Şeyh Ahmedzâde es-Seyyid el-Hac Abdullatîf Hasib Gufira lehu*" diye kendisini tanıtmaktadır. Telif tarihi 19 Muharrem 1234, istinsah tarihi 15 Şaban 1278 Cumartesidir. Eserin dili ise Türkçe'dir.

Şekil olarak beyaz düz kâğıt üzerine siyah mürekkeple yazılmıştır. Cümle başlıklarının üstü kırmızı çizgi ile çizilmiş, kırmızı mürekkeple nokta, virgül konulmuştur. Eserin kenarlarında matlablar yazılmış olup, şeyhi Mehmed Emin Efendi (öl. 1228/1813)'nin sözünü **Kâle eş-Şeyh**, kendi cümlelerini ise **Kâle'l-Fakîr** diyerek ifade etmiş, diğer şeyhlerinin isimleri de kırmızıyla yazılmıştır.

Kitaba sayfa numaraları verilmiş ve eserin baş kısmından itibaren ilk on bir sahifede Gazzîzâde'nin hayat hikâyesinden bahsedilerek kimlerden, hangi ilimleri okuduğu anlatılmıştır.

Ulu Cami'de 18 yaşında iken 1208/1793 tarihinde tefsir okutmaya başlayan Gazzîzâde genç yaşta tefsir telifine de başlamıştır[189]. Hocalık yaparken bile öğrenciliğine devam ederek Süleyman Neş'et Efendi'nin "bir kimse ne kadar kâmil olursa olsun nisyandan hâli değildir" tavsiyesiyle Kerkükî Mehmed Emin Efendi ile 1215/1800 yılında tanışıp Mehmed Emin Efendi'nin vefat ettiği yıla kadar on üç sene dostlukları ve hem hoca-talebe hem de şeyh-mürîd ilişkilerini sürdürmüştür. Kendi ifadesiyle erbaîne girmesini şöyle anlatır:

"Bir gün ᶜaleᵓs-seḥer ṭaharet-i tāmme ile ᶜādetimiz üzre Burūsa'da ne kadar ziyārete şāyeste ehluᵓl-lah merāḳıdı mevcūd ise cümlesinin ḫāk-i ᶜıṭırnāklerine yüz sürüb himmetlerini ricā ᵓiderek devr ᵓidüb aḫşāma ḳarīb ᶜazīzim şeyḫim Emin Efendi Ḥażretlerine geldim mübarek ḳademlerine bāş ḳoydum üç mādde iḥsān ᵓidüb bunuñ biri ruḥānī, birī cismānī, birī nūrānīdir var oġul Ḥaḳ'la ol buyurub fātiha eylediler(s.6).

Mehmed Emin Efendi'nin ölümüne kadar sohbetlerine devamını şöyle ifade eder: "ᶜAzīz'e zaḥmet virdikleri taḳdirce haftada üç gün ve bir de cumᶜa gicesi tenhāca meclislerine emir buyurdılar. Bu ḥāl üzre biñ iki yüz yirmi sekiz senesīne ḳadar meclisleri terk olmayub Ḥaḳḳ'a vāṣıl olmazdan üç māh muḳaddem rāh-ı rast-ı Naḳşbendiyye'den zümre-i ṭālibīne telḳīn-i ẕikr ve irşād-ı ṭarīḳate iẕin ve sāir evrād u eẕkār ki taḥrīri muḥall-i edeb-i tarīḳatdir cümlesine iẕn iḥsān eyleyüb evāḫir-i ẕiᵓl-ḥiccede nā-mizāc olub vaṣāyā buyurdılar. " (s. 10)

Hocası Mehmed Efendi'den Vakıât'ı yazmak için izin istemesi:

ᶜAzīz-i Müşārun ᵓileyh Ḥażretleriyle on üç sene üns oldı. Evāil-i intisābımda bir gün baᶜdeᵓd-ders Ḥażret-i Üftāde ve Ḥażret-i Hüdāī Ḳaddeseᵓl-lahu Esrārahuma Efendilerimizin beyānlarında mürūr ᵓiden kelimāt-ı ḳudsiyye ki ismine *Vāḳıᶜāt-ı Hüdāī* taᶜbīr ᵓiderler şoḥbet güzer ᵓidüb ve kitāb-ı merḳūmdan baᶜẓı kelimāt ḳırāet olunduḳda bu faḳīrin derūnuma bir ḫāᵓhiş ve şevḳ gelüb egerçi biz Ḥażret-i Hüdāī'niñ ḳapusı kilābı rütbesinde bile degilim. Lākin bu ẕāt-ı şerīfin mübārek lisanlarından ṣudūr ᵓiden

---

189 Gazzîzâde, *Vakıat* , BEEK, Orhan Kit. 705 s. 4

kelimāt-ı ḳudsiyye ve ḥaḳāiḳ-ı sırr-ı ṭarīḳat ve ḥaḳīḳat *Vaḳıʿāt-ı Maḥmūdiyye* ʿde olan kelimātdan dūn degildir.

Ne var biz de ʿAzīzimiziñ lisānından sāmiʿ oldıġımız kelimātı taḥrīr eylesek bir vaḳtiyle ʿuşşāḳa cān-baḫş olur deyü ḫulyā ʾidüb ve bir iki gün sözlerini taḥrīr eyledim. Baʿdehū egerçi taḥrīr olunuyor lākin kendülerden biʾl-ifāde bir iẓin olsa nefes-i iksīr-i pür teʾsīrleri berekātıyla eṣerimiziñ teʾyīd ve teşyīdine ve teʾsīrine sebeb olur deyü mā-fīʾz-zamīrimi ifāde eyledim ki oġlum biz kim, bizim sözümüz kim lākin çünki böyle ḫāʾhişger olmuşsun, yaz belki vaḳtiyle bir kimseniñ işine yarar buyurub destūr buyurdıḳlarında mübārek ḳadem-i şerīflerine yüz sürüb kemāl-i sürūr-ı mevfūr ʾile her meclisde lisān-ı feyż-i efşānlarından şudūr ʾiden kelimāt-ı ḳudsiyyeyi baʿżen ʿArabī, baʿzen Farīsī ve bazen Türkī ve baʿżen sır ve ketmi lāzım olan kelāmlarıñ bir kelimesini Fārisī bir kelimesini ʿArabī ve bir kelimesini Türkī ḳaleme alub on üç senelik kelāmları nezd-i ʿācizānemde maḥfuż iken işbu biñ iki yüz otuz bir senesi rebīʿuʾl-ʾāḫir evāʾilinde lıḥye-i ʿacizāneme beyaż rūnūmā ve sinnim erbaʿīne resīde ve būy-i ʿālem-i ʿuḳbā meşām-ı cāna göñüllere simād-ı ḥamīde bu ḳadar emekler żayiʿ olmayub ṭaraf-ı Ḥażret-i Pīr-i dest-gīrden uşşāḳa lâzım olur ümīdiyle ıṣṭılāḥāt ve inşā oldıḳda berd eziyyetden mücānebetle herkesiñ faʾidesine olacaġı kelimātla tebyīżına şürūʿ olundu. Lākin baʿżı kelām-ı şerīfleri mücmelen beyān olındıġı ecilden mücmel olan sözlerini vūsʿı tāḳāt miḳdārı şerh ve īżāḥ olındı.

Beyt

İnne āṣāranā tedüllü ʿaleynā

Feʾn-ẓurū baʿdenā ʾileʾl-āṣāri

ve baʿżı maḥalde ekser-i kelimāt yek-nesaḳ olub birbiriniñ şadedinde vāḳıʿ olmuşdur, baʿżı birbirine teḫālüf ʾile şudūr eylemişdir. Tesvīd olındıġı vech üzre tebyīż olunub kelimāt-ı ḳudsiyyeleri sürḫla ***Ḳāle eş-Şeyḫ*** kelāmıyla tefrīḳ ve īżāḥ-ı kelāmda ***Yeḳūlüʾl-Faḳīr*** kelimātıyla bu ʿabd-i pür ḳuṣūruñ sürḥuna işāre ile beyān olundu,

Ve min Allahiʾl-ʿavni veʾt-tevfīḳ nıʿmeʾl-Mevlā ve nıʿmeʾr-Refīḳ

Ezīn bihter çe bāşed hīç kārī

Ki der-dünya be-mand yādigārī

diyerek Besmele ile *Vakıât'a* başlamaktadır.

Vakıât'ta ilk olarak :"*el-Ḫātifü ʿalā erbeʿati evcühin* yāʿnī sālik-i Ḥaḳ olan mürīde hātif-i ġayb dört lisāndan ẓuhūr ʾidüb sālike emir ve nehy ʾider gāh mürşid lisānından ẓuhur ʾider" diyerek konuya girilmektedir.

Bazen o dönemin tartışmalı konularına da temas edildiği görülmektedir ki bu meselelerden bir tanesi de Emir Sultan ile Üftâde'den hangisinin daha faziletli olduğu konusudur. Pratik açısından tespiti mümkün olmayan hatta insanların ilgilenmesinin bile ne derece doğru olduğu merak edilen bir konu Vakıât'ta geçmektedir[190]. Bu konunun bir başka örneği de 290 ve 291. sahifelerde İsmail Hakkı Bursevî ile Ahmed Gazzî'nin âdeta yarıştırılmaları olarak görmekteyiz. İlgili sahifelerde eser ve mürîd adı verilerek bir sûfî diğer bir sûfî ile yersizce üstünlük yarışına tabi tutulmaktadır.

İmam Gazalî'nin mürşidi Şeyh Bazganî'nin dergâhını sakalıyla süpürdüğünden bahsedilmektedir ki kanaatimize göre sakal ile yer süpürme konusu mübalağalı bif ifade olabilir. Orada tuvalet temizleme meselesi de mevcuttur ki bu durum başka sufilerce de tercih edilmiştir (vr. 23).

Meşhur Cibrîl hadisi verilerek o konudan hareketle *ihsan* konusu anlatılmaktadır. (vr. 53)

İlk defa başladığı tarîkatın dışına çıkamayarak "bana mutlaka o tarîkattan bir mürşid gerekir" diye inat eden mürîdleri Gazzîzâde "ahmak"lıkla vasfetmektedir. Eğer şeyhi vefat ederse veya şeyhinden istifade edemeyecek bir durum meydana gelirse başka tarîkatlardan da ehil bir kişiden mürşid seçilebileceği ifade edilir. (vr. 284)

Bu duruma Eşrefoğlu Rumi'nin "Ben 18 şeyhe hizmet eyledim bunlardan 14'ü benden feyz-yâb oldu, ben dördünden feyz aldım " sözü de delil olarak gösterilir.

Yine Tasavvufî konular arasında ilginç bilgiler de mevcuttur. Bunlardan bir tanesi 285. yaprakta bir kitabın her türlü zararlardan korunması şöyle geçmektedir:

---

190 *Vakıat*, 22

"Burūsa'da Ḥażret-i ʾÜftāde türbesi rehgüzārında Ḳaṣabbaşı merāḳıdı dimekle ʿarīf buḳʿa-ʾi mübārekede medfūn ʿAbduʾr-Raḥman Bisṭāmī nām ẕāt-ı kerīmiñ teʾlīfātından Şemsüʾl-Maʿārif 'e naẓīre olaraḳ Şemsüʾl-Āfāḳ nām ʿilm-i ḥurūf ve maʿrifet-i evfāḳdan kitāb-ı şerīfden tilāvet buyurdular ki ḥurūfātıñ her biri bir iki ʾüç beş ʾesmā-ʾi ʾilāhiyyeniñ miftāḥıdır. Ḥarf-i mīm ʾesmā-ʾi ʾilāhiyyeden ḳırḳ esmāya dāḫil ve miftāḥ olmuşdur buyururlar vāḳıʿā bir ġarīb kitāb-ı şerīfdir ki ḳuvvet-i mükāşefe ile levḥ-ı maḥfūẓı müşāhede idüb ḥurūfat levḥde nice resim olundu ise levḥde naḳş oldıġı vech üzre ḥurūfātı taḥrīr ve beyān eylemişdir bunı Ḥażretleriniñ Şemsüʾl-Maʿārif 'inden ziyāde fāʾidelü bir kitāb-ı şerīf idi ḥattā bu ṭılsım ʾandan taḥrīr olunmuşdur ki bir kitābıñ ẓahrına sāʿatiyle taḥrīr olunsa ol kitāba ebedī żarar ʾişābet eylemez buyurmuş ve Şemsüʾl-Āfāḳ ẓahrında muḥarrer idi üç yüz sene olmuş güve yaḫud bir āḫar żarar işābet eylememiş idi ṣıḥḥatine delildir teberrüken bu maḳamda beyān olundu. " denilir.

Vakıât 287'de Celvetiyye'nin kurucusunun Üftâde olduğu belirtilmektedir ki :

"ʾaṣlı ṭarīḳ-ı pīr-i emīrdir Ḫıżır Dede'den ʾÜftāde Ḥażretleri müstaḫlef olub ṭoḳuz yüzden soñra bu ṭarīḳ-ı Celvetiyye ʾictihād olundu. "

Yine *Vakıât* 290'da *"ʿAẓīzim maʿden yedidir, ʾeflāk yedidir, seyyāre yedidir, ʾenfās yedidir, ʾesmā yedidir, sālik her ʾesmāda bir nefs terbiye olunur ve semādan bir semāya resīde olur ve seyyāreden biriniñ tecellisini bulur ve terbiye ile ẕātī bir maʿden olur, ʾemmāre dāʾiresinde olan teymūrdur, levvāmeye vāṣıl olan tūc olur, mülhimeye resīde olan bāḳırdır, muṭmeʾinne maḳāmına ʾiren ḳalaydır, raḍıyye-ʾi nefsiyyeʾe dāḫil olan ḳurşun gibidir, merḍıyye-ʾi nefse iren gümüş gibidir, ṣāfiyye mertebesinde cevelān iden zer-i ḫālişuʾl-ʿayār olub ḍarb-ı sikke-ʾi sulṭān-ı selāṭīne müstaḥaḳ olur ol zaman maʿnevī sikke-ʾi velāyet kendüye ʾiḥsān olunur. Ḥaḳīḳatde ʾerenler sikkesine ṣāfīyye derecesine vāṣıl olan müstaḥaḳ ve lāyıḳ olur. Gāhī rütbe-ʾi merḍıyyede iken sīm-i vücūd-ı sālike sikke ḍarb olunur, ama bunuñ biñi altunuñ birine ancaḳ bedel olur ṣūret-i ẓāhirde sulṭān sikkeʾi sīm u zerre ʾurur ʾama elbed altūn gümüşden ḳıymetlü olur bir ʾaltun biñ gümüş māḳāmına ḳāʾim olur. Gāhī sulṭān-ı ẓāhir bāḳır üzerine daḫī sikke ḍarb ider ʾama altūn ve gümüş bulunmaz ise ol zaman taʿṭīl-i ʾumūr-ı ẓāhiriyye*

olmasın içün bāḳır sikke ḍarb idüb ʾaltun ve gümüş yerine baḳırı ʾistiʿmāl iderler bunuñ gibi mürşidler daḫī zer-i ḫālişuʾl-ʿayār gibi dervīş bulamaz ise sim gibi mürīdāna ʾilbās-ı kisve-ʾi pīrān iderler. Sim ḳıymetlü mürīdān bulunmaz ise ol zaman bāḳır mānendi dervīşāna vaż-ʿı sikke iderler lākin ḥaḳīḳatinde sikke-ʾi zer-i ḫālişuʾl-ʿayār ʾemṡāli ʿazīzleriñ oldu bu taḳdirce sāʾir mürīdāna ve nefs-i ṣāfiye derecesine varmış sāliklere sikke münāsib degildir şu ḳadar ki ṭarīḳ-ı ʿaliyyelerine ʾintisāb idüb o yoluñ eri ve ʿazīzleriñ bendeleri olduḳları içün teberrüken başlarına sikke ḳoyarlar ḥaḳları olaraḳ degildir teberrüken ve teyemmünendir feʾfhem teʿarref cidden . ʿAzīzim eger bu zamanda herkes ḥaḳḳı olaraḳ tāc ve sikke giysin dinürse her beldede ya bir ya iki ya hiç bulunur ṭarīḳ-ı ʾevliyāʾuʾl-lah kūm olur. Biz ḥaḳḳı olaraḳ giymeden geçdik bārī yollarınıñ ʾednā mübtedī sāliki olsalar yine maḳbūlümdür. Allah cümle sālik-i ṭarīḳ olan mürīdānı feyż-yāb eyleye Āmīn". diyerek nefs terbiyesine farklı bir izah getirmektedir.

Daha sonra sırasıyla der beyân-ı zikr, çâr-ı dârb ahvâl-i sâlik, fazâil-i hizmet-i mürşid, iltizâm-ı hizmet, izâh-ı hizmet, fezâil-i sükût, ahvâl-i ba'zı ehl-i kubûr, zikr-i celb-i dünyâ, niyyet-i zikr, tevsî-i rızk, hikâye-i Eyyûb, Niyâzî-i Mısrî'nin mektubu, der ahvâl-i erbâb-ı ibtilâ, der zikr-i havass, fısk ve salâh, ru'yetullah ve ru'yet-i Nebî, Peygamberimizin şemaili, sırr-ı vudû ve salât, hıcâb-ı ruhânî ve cismânî, sırr-ı kader, hilm ve gadab, vuslat ila'llah, tarik-ı cezbe, vasf-ı sema-ı Mevlânâ, tafdil-i sahabe, tayy-ı mekân, evlilik hayatı, mürîd'in mürşid'iyle sohbeti, Nakşibendiyye'de sülûk usûlü, semâ-ı Mevleviyye, mecnun ve meczub arasındaki farklar, sebkat-ı mürîd mürşidehu, def-i belâ, kaza ve kader, menafi-i birr ü ihsan, ezkâr-ı Nakşibendiyye, hıfz-ı kulûb ve teveccüh, ahvâl-i Melâmet, fazâil-i salât-i şerif, devr-i Sivasilerle ilgili konu, hikâye-i dest-i bûs; şeyh Murad, Şeyh Ahmed Gazzî, Şeyh İsmail Hakkı, Nakşî Müctehidleri, resm-i sengi mezar-ı Zeyniyye, (Zeyniyye Mezarlığındaki mezar taşlarının resmini çizerek Zeyniyye Mezarlığından bahsetmiştir). Def'i belâ bi'd-duâ, fiten-i âhir zaman 1200 tarihinden sonra, . İttihaz-ı hekim-i nasrani ve yehud, karakan macunu, çeşitli hastalıklar ve devaları, . gibi konular işlenmektedir.

Tasavvufî eserleri içinde en genişi olan *Vakıat*' ta tespit edebiliğimiz kadarıyla Gazzîzâde, 192 defa kendi görüşünü beyân ederken, 497 defa şeyhi Mehmed Emin Efendi'nin bilgisini nakletmektedir. Eserin 366. sayfasının sonunda başlayarak 367'de devamla *Vakıat*' ı istinsah edene hayır dua etmektedir.

Konular, Kur'an ayetleri, Peygamberimizin hadisleri ve kelâm-ı kibarlar ile birlikte işlenmektedir.

B. Vakıât'ta Geçen Ayetler

Metindeki Sayfa No	Sure Adı ve Ayet No :
1. Leḳad raḍıyallahu aniʾl-müʾminīne	Feth 48/18
5. Etā emruʾl-lāhi	Naḥl 16/1
17. Vallahu yeḳūlüʾl-Ḥaḳḳu ve Huve yehdiʾs-Sebīl	Ahzab 33/4
19. Lā yüsʾel ʾammā yefʿal	Enbiya 21/23
28. Fātiḥa Sūresi	Fatiḥa 1/1-7
29. İnnā Lillāhi	Bakara 2/156
32. Ve emmeʾs-sāʾile felā tenhar	Duḥa 32
41. Lā taḳṣuṣ rüʾyāke	Yusuf 12/5
55. Lā yuḍīʿu ecraʾl-muḥsinīn	Yusuf 12/90
59. Lā taḳṣuṣ rüʾyāke	Yusuf 12/5
62. Ve Kāne emruʾl-lāhi ḳaderan maḳdūrā	Aḥzâb 33/38
73. Ve ʾiẕā ḥakemtüm beyneʾn-nāsi en taḥkümū biʾl-ʿadli	Nisa 4/58
81. Veẕ-kürūʾl-lāhe keṯīrān	Aḥzâb 33/41
81. Ellezīne yeẕkürūneʾl-lāhe ḳıyāmen ve ḳuʿūden	Al-i İmran 2/191
82. ve 265 ʾİnneke lā tehdī men ʾaḥbebte	Kaşaş 28/56
82. Fī ḳulūbihim maraḍun	Baḳara 2/10
82. Li yezdādū imānen maʿa imānihim	Fetḥ 48/4
86. Mā zāġaʾl-başaru ve mā ṭaġā	Necm 53/17
105. İnneʾl-lāhe ve melāʾiketehū	Aḥzâb 33/56
111. Sūre-ʾi İḫlāṣ-Fātiḥa-Fīl	İḫlaş 112/1-4, Fatiḥa 1/1-7, Fîl 105/1-5
112. Ve biʾl-Ḥaḳḳ'ı enzelnāhū	İsra 17/105
113. Ve ʾin yekādüʾl-leẕīne keferū	Kalem 68/51
118. Ḳuliʾr-rūḥi min emri Rabbī	İsra 17/85
125. Ve ʾin yekādüʾl-leẕīne keferū	Kalem 68/51

Metindeki Sayfa No	Sure Adı ve Ayet No :
147. er-Raḥmānu ᶜalleme᾽l-Ḳur᾽ān	Raḥman 55/1, 2
186. Men kāne fī hāẕihī aᶜmā	İsra 17/72
191. 217, 350, 371, 372 Ve᾽s-selāmu ᶜalā men ittebeᶜa᾽l-Hüdā	Ṭā hā 20/47
197. ve 203'te Leḳad cā᾽eküm Rasūlün	Tevbe 9/ 128
203. İnnehū yaᶜlemu᾽s-sırra ve ᵓaḫfā	Ṭā hā 20/7
204. Kāfirūn 109/1-6, ᵓiḫlāṣ İhlas 112/1-4, Muᶜavvizeteyn113/1-5; 114/1-6	
206. ᵓÜlā᾽ike lehüm naṣībün	Baḳara 2/202
211. Kānū min āyātinā acebā	Kehf 18/9
217. Velā yüşrikü bi ᶜibādeti Rabbihī ᵓaḥadā	Kehf 18/110
224. Ve taḥsebühüm eyḳāẓān. . .	Kehf 18/18
224. Ve Teḳallübühüm ẕāte᾽l-yemīni	Kehf 18/18
225. Necm Sūresi	Necm 53/1-62
232. Vemā ḫalaḳtü᾽l-cinne ve᾽l-ᵓinse	Zāriyāt 51/56
252. ᵓEllezīne yünfiḳūne emvālehüm fī sebīli᾽l-lāhi	Baḳara 2/261
256. ᵓE ᵓenzertehüm ᵓem lem tünẕirhüm	Baḳara 2/6
259. ᵓEḥalle᾽l-lahu᾽l-beyᶜa ve ḥarreme᾽r-ribā	Baḳara 2/275
261. Sübḥāne᾽l-leẕī ᵓesrā	İsra 17/1
265. ve 308 Lā tebdīle li ḫalḳı᾽l-lāh	Rum 30/30
268. Kemā belevnā ᵓaṣḥābe᾽l-cenneti	Ḳalem 68/17
268. ᵓÜlā᾽ike᾽l-leẕīne ᵓenᶜame᾽l-lāhu	Meryem 19/58
268. ᵓİnnā li᾽l-lāhi ve İnnā ileyhi rāciᶜūn	Baḳara 2/156
269. ᵓÜlā᾽ike᾽l-leẕīne ᵓenᶜame᾽l-lāhu ᶜaleyhim	Meryem 19/58
271. el-Ḫabīṯātü li᾽l-ḫabīṯīn	Nur 24/26
281. Ve Men kāne fī hāẕihī aᶜmā	İsra 17/72
281. Ve nefaḫtü fīhi min rūḥī	Ḥicr 15/29
298. Feᵓẕkürūnī ᵓeẕkürküm	Baḳara 2/152
302. ve 304 Leḳad cā᾽eküm Rasūlün	Tevbe 9/128
308. Lā tebdīle li ḫalḳı᾽l-lāh	Rum 30/30
317. ve 338 ᵓİnne baṭşe Rabbike le şedīd	Bürūc 85/12
325. Elā ᵓinne evliyā᾽allahi la ḫavfün ᶜaleyhim	Yunus 10/62
334. Ve᾽l-Fecri ve leyālin ᶜaşrin	Fecr 89/1, 2
335 Ve᾽l-leẕīne yünfiḳūne	Al-i İmran 3/134
336. Vaᶜlemū ᵓennemā ġanimtüm	Enfal 8/41
340. Ve raḥmetī vesiᶜat külle şey᾽in	ᵓAᶜrāf 7/156
340. Nās Sūresi	Nas 114/1-6
341. Yevme yünfeḫu fi᾽ṣ-ṣūri fe te᾽tūne fevācen	Nebe᾽78/18

Metindeki Sayfa No	Sure Adı ve Ayet No :
350. 372Ve's-selāmu ᶜalā men ittebeᶜa'l-Hüdā	Ṭā hā 20/47
358. Ve 'in yekādü'l-leẕine keferū	Ḳalem 68/51
365. Ve bi'l-Ḥaḳḳ'ı enzelnāhū	İsra 17/105
369. er-Raḥmānu ᶜalleme'l-Ḳur'ān	Raḥman 55/1, 2
369. ᶜAlleme'l-'insāne mā lem yaᶜlem	ᶜAlaḳ 96/5
370. Le'in şekertüm le'ezīdenneküm	İbrahim 14/7
371. Ve's-selāmu ᶜalā men ittebeᶜa'l-Hüdā	Ṭā hā 20/47

C. Vakıât'ta Geçen Hadisler :

Hadislerin metindeki yerlerini sıralamadan önce genel bir değerlendirme yapılacak olursa hadislerin hemen hemen hepsi tasavvufî eserlerde yaygın olarak kullanılan hadis metinleridir. *Vakıât*'ta geçen konunun izahı amacıyla hadisler genellikle mürşid, bazen de mürîd tarafından sohbette zikredilmiştir.

Hadisler, güvenilir kaynaklardan seçilmekle birlikte, bazen de sahih olmayanlara da rastlanmaktadır. Meselâ *Vakıat* 141'de geçen *"Ene Medînetü'l-İlmi ve bâbuhā Aliyyün"* sözünü ve *Vakıat* 'da geçen çeşitli sözlerin hadis olmadığını belirtirken kendisi de aynı yanlışa düşmekte, o rivayetleri tercih ve te'vil yapmaktadır. Bunlardan biri *Vakıât* s. 87'de geçen ve " *eş -Şāmu Şāmāni Şāmu'l-ᶜarabi e'd-Dımeşḳ veş-Şāmu'l-ᶜacemi e'l-ᶜUmūriyye"* sözüne "bu ḥadīs-i şerīfdir, ᶜUmūriyye Burūsa'dır" diye söylemesidir.

Hadis konusunda sûfîlerin hadislere bakış tarzı *Vakıât* 262'de açıklandığı için bu konuda fazla teferruata girilmeden metinde geçen rivayetlerin sayfaları şöyledir:

Sayfa No ve Metni

12. Dipnotta İnne'nnāse ekseru. . .
17. Rıżā'u'l-lāh maᶜa rıża-i vālideyn
26. Dua hakkında
34. Men raᶜānī fe ḳad ra'e'l-Ḥaḳ
37. Men ᶜaşuḳa ve keteme ve ᶜaffe sümme māte māte şehīden
38. Büniye'l-İslāmü ᶜalā ḫamsin
43. Fe men kānet hicretühū
49. Hz. Ebu Bekirin Rasulullah'a hizmeti anlatılır
53. 'İḥsan Ḥadīsi
56. ve 223'te Kellimu'n-nāse ᶜalā ḳadri ᶜuḳūlihim
59. el-Ḥaḳḳu yaᶜlū
69. Şallū ḫalfe külle berrin ve fācirin
73. 'Ümirtü bi's-seyfi ve Lā 'ilāhe 'illallah

Sayfa No ve Metni

74. ve 213'te Ve bī yetekellemü ve bī yentıḳu
76. Ṣalavāt hk.
76. ve 262'de Men ᶜarafe nefsehū
83. Kāinātın yaratılışı hk. bilgi var.
85. Dünya cīfedir
87. Bursa hk. hadis
95. Ḫayber fetḥi esnāsında
99. ed-Duᶜāᵓu yedfeᶜuᵓl-belā
103. Eşeddüᵓl-belāᵓi ᶜaleᵓl-enbiyā
125. Nazar hakkında sahih hadis var
126. Nazar hk. hadis var ve bazı rivayetleri hadis değildir der
141. Kabir ziyareti hk. hadis
141. ᵓEne medīnetüᵓl-ᵓilmi ve bazı rivayetleri hadis değildir der
144. Müᵓezzin hk. hadis
145. Lev yaᶜlemüᵓnnāse . . .
151. ez-Zālimü seyfuᵓl-lah
153. Dünyada azab edene Allah. . .
159. Hz Ali hk. hadis (2 tane)
169. Ammar'ın şehid edilmesi hk.
178. Men ᶜayyera aḫāhu defeᶜa fīhi
186. Zulüm hk.
199. Allah'ı zikir hk.
203. Hayra delālet eden
210. Aşure günü sürme çekme hk.
227. ᵓAġniyāᵓi avam hk.
229. İnne le ecidü nefseᵓr-Raḥmāni
230. Evvelü mā ḫalaḳaᵓl-lahü nūrī
244. Edfinū emvāteküm
250. ᵓİnnallahe yüḥāsibüᵓr-Rācüle
255. Evvelü mā ḫalaḳaᵓl-lahü
259. Ribā hk. (2 tane) ve 261'de 1 adet riba hakkında
259. Ḳarż hk.
261. Sübḥanelleẕī esrā okurken tevḥid okumak hk.
270. Ḥamlüᵓl-müᵓmini
270. Üẕkürū mevtāküm biᵓl-ḫayri
271. Mūtū ḳable en temūtū

Sayfa No ve Metni

271. el-Mer'u ma'a men 'eḥabbe
278. Hum ḳavmün lā yüşḳā
286. Lā yezālü
290. Evvelü mā ḫalaḳa'l-lahü
290. 'Üẕkürü mevtāküm bi'l-ḫayri
298. Ra'eytü Rabbī
301. Du'ā'ü'l-vālidi
301. Hacet hk.
310. Kabir hḳ.
325. Hac hk.
325. İnne'l-lāhe ma'al-ḳāḍī
327. Sadaḳa hk.
327. Şeytan hk.
334. Aşure günü hk. ve o gün sürme çekme hk.
338. Sebeḳat raḥmetī al'ā ġaḍabī
340. Şeytan hk.
356. el-'Aynu ḥaḳḳun
356. 'E'ūẕü bi kelimāti'l-lāh
359. Sadaḳa ve 'İḥsan hk. (6 Adet)
360. Sadaḳa hk. (3 Adet)
362. Ebū Ḥureyre hk.
369. Men 'allemenī harfen
369. el-Cennetü taḥte 'aḳdāmi'l-'ümmehāt

Vakıât Metninde Geçen Kelâm-ı Kibarlar

Sayfa No ve Kelâm

1. eş-Şerī'atü şeceratün ve't-ṭarīḳatü aġṣānuhā ve'l-ḥaḳīḳatü 'eṣmāruhā
2. Fe'fhem te'arref cidden
3. Oğlum sabr eyle sabrın sonu selāmetdir
3. Görelim Mevlā neyler / Neylerse güzel eyler
4. Allahümme yessir ḫātimehū taḥrīren ve taḳrīren
6. Muḳteżā-yı beşeriyyet insan nisyandan ḫālī değildir
10. Nefe'ane'l-lāhu bi berekāti feyżihī
11. Elsinetü'l-ḥalḳ aḳlāmu'l-Ḥaḳḳ
13. Ḥubb-i dünya re'sü külli ḫatī'e
13. ez-Zıddān lā-yectemi'ān

Sayfa No ve Kelâm

17. Men ʾeᶜānehū ẓālimen şaleṭa aleyhi
21. İnne kesrateʾl-kelām tümîtüʾl-ḳalbe
26. el-Umūru merhūnetün bi-evḳātihā
33. İcābetüʾd-duᶜāʾi tuḥtācü ilā taḥāretiʾl-viᶜāʾi
56. Men ẓaleme ẓulime
67. Hāẕā sırrun ᶜaẓîmün
71. Men eḥabbe şeyʾen ḥuşira maᶜahū
73. Kıyāmuʾl-mülki fiʾl-ᶜadli
73. Mâ ḳıyāmuʾş-şerᶜu illā biʾl-ᶜadli
73. en-Nāsü ᶜalā dîn-i mülūkihim
73. el-İnsanü mürekkebün min ṣelāṣeti eşyāʾe
75. el-İnsanü ᶜalā ṣelāṣeti eṣnāfin
84. el-Müʾmini mirʾātüʾl-Müʾmini
85. Ḥamlüʾl-Müʾmini ᶜaleʾş-şalāḥ
96. Mevlānā'nın sözü
102. en-Nādiru keʾl-maᶜdūm
134. Dünya hk. arapça söz
153. Hz. Ali'nin sözü
209. Keyfeʾl-ḳāde fî ẕiʾl-ḳāde
217. Eşġıl nefseke biʾl-ᶜameliʾş-şāliḥi
239. Mā lā yüdrakü küllühū la yütrakü küllühū
251. Lokman'ın 4 hikmetle sözü
261. yetmiş biñ tevḥîd feḍāʾilindeki ḥadîṣ-i şerîf mi kelām-ı kibār mıdır
271. el-Cinsü maᶜal cins
286. Mevlānā'nın sözü
294. Mevlānā'nın sözü
294. İbn Arabî'nin sözü
294. Hz. Ali'nin sözü
296. Hz. Ali'nin sözü
296. Mevlānā'nın sözü
297. Rabiatüʾl-Adeviyye
298. Hz. Ali'nin sözü
298. eẕ-Ẕikru beyneʾẕ-ẕikrayn
300. Mevlānā'nın sözü
300. Molla Cāmî'nin Fütuḥāt okurken sözü
302. Mevlānā'nın sözü

Sayfa No ve Kelâm

305. İmam Şaʿrānī'nin sözü
314. Ahmed Gazzī'nin sözü
314. Şāzelī'nin sözü
318. Şaʿrānī'nin sözü
327. Niyāzī-i Mısrī'nin sözü
338. es-Selāmu yecurruʾl-kelām
339. Hz. Ali'nin sözü
341. Mısrī'nin sözü
343. Mevlānā'nın sözü
349. İbn Abbas'ın üç sözü

SONUÇ

Bu çalışmamızda özel plânda Bursa kültürü, genel plânda Osmanlı kültürüne katkıda bulunan bir yazarın tanıtımı hedeflenmiş olup Osmanlı'nın ilk başkenti olan Bursa'da yaşayan ve eser bırakan müellifler arasında İsmail Hakkı Bursevi'den sonra ikinci derecede velûd müellif olan Gazzîzâde Abdullatif Efendi'nin hayatı, eserleri ve *Vakıat* adlı eseri tanıtılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada ilim ve kültür tarihi açısından büyük önem taşıyan yazma eserlere ilgi gösterilerek bir müellifin hayatı ve bıraktığı eserleri tanıtılmaya çalışılmıştır. Müellife ait kırk dört eser incelenerek ilk defa bu tezde sunulmaktadır.

Müellifin *Vakıat* isimli eseri döneminin tasavvuf kültürünü yansıtması, gündem konularından bahsetmesi bakımından da önemlidir. Bu nedenle eser transkripsiyonlu metin olarak verilmiştir. Gazzîzâde, mürşidiniyle on üç yıl süren sohbetlerini kaleme almıştır.

Vakıat' da ve diğer eserlerde tefsir, hadis, fıkıh, akaid, tasavvuf, dil, edebiyat, tarih, biyografi, siyaset, iktisat, seyahat ve hatırattan tıbba kadar geniş bir alanda bilgi sunduğu göz önünde bulundurulursa müellifin çok yönlü ve toplumun meselelerine duyarlı bir kişi olduğunu söyleyebiliriz. Eserlerinde genel olarak mütevazi bir tavır sergilemiş olmakla beraber yerinde ve zamanında iddialı ifadelere rastlanılmaktadır.

Gazzizade Abdullatif, yaşadığı dönemde yaygın adet üzere on iki yaşında dergâhın başına şeyh olmuş ancak diğer beşik şeyhlerinden farklı olarak görev esnasında dönemin en meşhur bilim adamlarından okumaya devam etmiştir. Diğer bir ifadeyle aynı anda hem

eğiten hem de eğitilen bir insan olarak dikkat çekmektedir. Nitekim on sekiz yaşında dönemin en önemli ilim merkezlerinden Bursa Ulu Cami'de tefsir okutmuş, dört tarikattan şeyhlik unvanı almış farklı metodlarla dergâhında zikir meclisleri oluşturmuş sevgiyi-saygıyı birlik ve beraberliği tercih etmiştir. Hatta tarikat taassubu yüzünden kavgaların yaşandığı bir dönemde birden fazla tarikata yönelmesi, şeyhliğe yükselmesi hatta tarikat taasubuna karşı çıkması oldukça anlamlıdır.

Elli beş adet telifatından başka zeyl, istinsah ve haşiyeleri de bulunan Gazzizade dönemindeki değişik meslek ve tarikatlara mensup kişilerle kendisi inziva hayatını sürdürse bile dönemin tanınmış sîmalarıyla diyalog kurabilen kendisini saydırıp sevdirmesini bilen bir müellif olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gazzizade, bütün bunların yanında, XVI. yy. sonuna kadar Osmanlı Devleti'nin birinci; bu tarihten sonra İstanbul'un ardından ikinci sırada gelen Bursa'nın kültürüne -idareciler ve halkla olan diyalogu sayesinde- yön verebilen birisidir.

BİBLİYOGRAFYA

Abdurrahman Câmi : *Nefehâtü'l-Üns min Hadarâti'l-Kuds* , Tercüme Lâmiî Çelebi haz. Süleyman Uludağ, Mustafa Kara İst. 1980.

Ahmed Ziyaeddin, : *Gülzâr-ı Suleha*, BEEK Orhan Kit. No:1018

Akgündüz, Ahmet : *Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba Şeyh Hâmid-i Velî ve Neseb-i Âlîsi*, İst. 1992.

Algül, Hüseyin : *Bursa'da Medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan*, İst. 1982.

_____ : "Erguvan Bayramı", *UÜ İFD*, S. 3, .III, Bursa 1991.

_____ : "Emir Sultan "md. *DİA*, . II (Nihat Azamat ile birlikte)

Arif Bey : "Devlet-i Osmaniyenin Teessüs ve Takarruru Devrinde İlim ve Ulema", *DFEFM*, I, Mayıs 1332, S. 2.

Âşık Paşazade : *Âşık Paşaoğlu Tarihi*, haz. A. Nihal Atsız, Ank. 1985.

Aşkar Mustafa : *Molla Fenari ve Vahdet-i Vücud* Ank. 1993

Atlansoy, Kadir : *Bursa Vefeyatnamelerindeki Şairlerin Biyografileri* (İnceleme-Metin) Basılmamış Doktora Tezi UÜSBE. Bursa-1993

_____ : *Bursa Şairleri*, Bursa 1998

_____ : Kültür Tarihinde Bursa'nın Yerine Bir Bakış" *Yedi İklim*, V, S.40 İst Temmuz-1993

Azamat, Nihat : "Emir Sultan "md.*DİA*, . II (Hüseyin Algül ile birlikte)

Babinger, Franz : *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Coşkun Üçok, Ank.1982.

_____ : "Abdülaziz Efendi, Kara Çelebizade" md, *İA*, .I, İst. 1978,

Bağdatlı İsmail Paşa : *Hediyyetü'l-Arifîn Esmâü'l-Müellifîn ve Asâru'l-Musannifîn* İst.1951

_____ : *Keşfu'z-Zunun Zeyli*, II, İst. 1971.

Bahadıroğlu, Mustafa : *Üftade, Tasavvufî Görüşleri ve Celvetiye Tarikatı*, UÜ Sos.Bil. Ens., basılmamış yüksek lisans tezi, Bursa 1990.

_____ : *Celvetiyye'nin Piri Hz. Üftade ve Divanı* Bursa 1995

Baldırzade Selîsî Şeyh Mehmed : *Ravza-i Evliya*, BEEK, Orhan 1018/1.

_____ : *Ravza-i Evliya*, BEEK, Genel, nu. : 1507/1.

Barkan, Ömer Lütfi : "Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *VD*, II, Ank. 1942

_____ : *Türkiye'de Toprak Meselesi, Toplu Eserler* 1, İst. 1980.

Başar, Fehamettin : İlk Osmanlı Parası, *Osmanlı Ans*. I

Bayat, Ali Haydar : *Hekim Devlet Adamı Keçeci Zade Mehmed Fuad Paşa'nın Nesirleri, Şiirleri, Nükteleri, Nükteleri Hakkında Yazılan Şiirler*, İst.1988

Baykal, Kâzım : "Bursa Hakkında Yapılan Etütler", *Uludağ*, S. 83, Mayıs-Haziran 1947.

_____ : *Bursa'da Ulucami*, Bursa 1989.

_____ : *Bursa ve Anıtları*, İst. 1982.

Bayrakdar, Mehmed : *Kayserili Dâvud*, Ank. 1988.

Beki, Kâmil : *İbrahim Rakım Efendi, Vakıat-ı Niyazî-i Mısrî,* Uludağ Ünv. Sos. Bil. Ens. Basılmamış yüksek lisans tezi, Bursa 1997

Bursalı Mehmed Tahir : *Meşayıh-ı Osmaniyyeden Sekiz Zatın Teracim-i Ahvali,* İst. 1318.

_____ :"İlm-i Ahval-i Kütüb-Bibliyografi", *Hudavendigâr Nüsha-i Mahsusası,* Bursa 1325,

_____ : *Osmanlı Müellifleri,* . II, İst. 1338.

Bursa Vilayetine Ait Vakfiyeler, : Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Ankara Y/665,

Cevherî, İ smail b.Hammad :*Tâcü'l Lügati ve Sıhahu'l Arabiyye,* Tahkîk Ahmed Abdu'l-Gafur Attar, Beyrut 1979/1399

Cumbur, Müjgân: : "Anadolu Şehirlerinin Kuruluşunda Ahîlerin Yeri", *Türk Kültürü ve Ahîlik* , İst. 1986.

Çağatay, Neşet : *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik,* Ank. 1989.

Çavdar, R. Tûba : "Bursa Kütüphaneleri", *Kütüphanecilik Dergisi,* S. 2, İst. 1989.

Çetin, Osman : *Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu'da İslâmiyetin Yayılışı* , İst. 1981.

_____ : *Arşiv Belgelerine Göre Bursa Darü'ş-Şifası,* (1402-1923) Bursa 1995.

Dağlıoğlu, Hikmet Turhan : *Onaltıncı Asırda Bursa* , Bursa 1940.

D'ohsson, M. de M. : *18.Yüzyıl Türkiyesinde Örf ve Adetler*, İst. ts.(Çev. Z. Yüksel)

Dozy, : *R. Supplement Aux Dıctıonaıres Arabes* , Beyrut 1968

Ebû Hüseyn Ahmed : *Mu'cemü Mekayisi'l-Lugati,* Mısır 1972M/1392 H

Emiroğlu , H. Tahsin : *Esbâb-ı Nüzûl,* Konya Tsz. I-III

Ergun, Saadettin Nüzhet : *Türk Musikisi Antolojisi,* İst. 1938, I

Erünsal, İsmail E. : *Türk Kütüphaneleri Tarihi,* II, Ank. 1988.

Eşrefzade Şeyh Ahmed Ziyaeddin: *Gülzar-ı Suleha ve Vefeyat-ı Urefa,* BEEK, Orhan Kit., nu.1018/2.

Evliya Çelebi : *Seyahatname,* II, İst. 1314.

Fazlur Rahman : *İslam* İst. 1981 (Çev. Dağ, Mehmet - Aydın, Mehmet)

Feyyûmî : *el-Mısbâhü'l-Münîr*, Lübnan Tsz.

Fındıklılı İsmet : *Tekmiletü'ş-Şakaik fî Hakk-ı Ehli'l-Hakaik*, haz. Abdülkadir Özcan, İst. 1989.

Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri : *Bursa Müverrihlerinden Mehmed Şemseddin'in Hayatı ve Eseri,* Bursa 1941.

_____ : *İstanbul'un Kültür Merkezi Olarak Teşekkülü Meselesi*, İst.1953.

Fîruzâbâdî, Mecduddin, : *Kamus Tercümesi,* Mütercim Asım Efendi, İst.1305

Gökbilgin, M. Tayyib : "Bursa'da Kuruluş Devrinin İlim Müesseseleri, İlim Adamları ve Bursa Tarihçileri Hakkında", *Necati Lugal Armağanı*, Ank. 1968.

Gökyay, Orhan Şaik : *Kâtib Çelebi*, Ank. 1981.

Gölpınarlı, Abdulbaki : *Mevlana Müzesi Yazmalar Kataloğu*

Gönül, Behçet : " İstanbul Kütüphanelerinde al-Şakaik al-Nu'maniya Tercüme ve Zeyilleri ", *TM*, C.VII-VIII, İst. 1945

Gülle, Sıtkı : *Şemseddin Muhammed bin Hamza Fenarî'nin Hayatı ve Eserleri*, İÜ Sos. Bil. Ens., basılmamış yüksek lisans tezi, İst. 1990.

Gündüz, İrfan : *Osmanlılarda Devlet Tekke Münasebetleri* , İst.1989

Hızlı, Mefail : *Osmanlı Klasik Döneminde Bursa Medreseleri*, İst. 1998

Hucvirî : Hakikat Bilgisi (*Keşfu'l Mahcub*), haz. Süleyman Uludağ, İst.1982

Hulvî, Mahmud Cemaleddin : *Lemezât-ı Hulviyye* (Yay. M.Serhan Tayşi) İst. 1993

Hüseyin Vassaf : *Sefîne-i Evliya-yı Ebrar*, I-V, İst. Sül. Ktp. Yazma Bağışlar, no: 2305-2309.

Işık, Emin : *Devleti Kuran İrade*, İst. Ts.

İbn Batûta : İbn Batûta Seyâhatnamesi *Tuhfetü'n-Nuzzar fi Garaibi'l-Emsar*, İst.1333/1914

İbn-i Kemâl : *Tevârîh-i Âl-i Osman*, I. Defter, haz. Şerafettin Turan, Ank.1970.

İbn Manzur : *Lisanu'l-Arab*, Beyrut 1300 I-VIII

"İlm-i Ahval-i Kütüb-Bibliyografi" :*Hudavendigâr Nüsha-i Mahsusası*, Bursa 1325

İnalcık, Halil : "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadî Vaziyeti Üzerine Bir Tetkik Münasebetiyle", *B*, XV, 60, Ank. 1951.

_____ : "Bursa XV. Asır Sanayi ve Ticaret Tarihine Dair Vesikalar", *B*, XXIV, 93, Ank. 1960.

_____ :" Osmanlı İmparatorluğu", *Türk Dünyası El Kitabı*, I. Ank. 1992,

_____ :"Bursa" md., *DİA*, VI, İst. 1992.

_____ " İstanbul : Bir İslâm Şehri ", *Dergâh*, II, 24, Şubat 1992.

İsmail Beliğ : *Güldeste-i Riyaz-ı İrfan'*, BEEK Genel nu. 122.

_____ : *Güldeste-i Riyaz-ı İrfan*, Bursa 1302.

İzgi, Cevat : *Osmanlı Medreselerinde İlim*, İst.1997

Kaplan, Mehmed : "Bursa", *Türk Yurdu*, S. 249, İst. 1955.

Kaplanoğlu, Raif : "Sürgünler Kenti Bursa", *Ekspres Sanat*, S. 2, 15 Ocak 1992, 15 Mart 1992.

_____ : *Bursa Yer Adları Ansiklopedisi*, İst. 1996

Kara, Mustafa : *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, İst. 1985,

_____ : *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, I, Bursa 1990.

_____ : *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, II, Bursa 1993,

_____ :*Tekkeler ve Zaviyeler*, İst. 1980 2. Baskı

_____ :"Bursalı Bir Tarihçi Mehmed Şemseddin (Ulusoy) Efendi", *UU İFD*, S. 3, III, Y. 3, Bursa 1991.

_____ :"Yadigâr-ı Şemsî'nin Yayımlanmamış İkinci Cildi yahut Kitapların Kaderi", *Dergâh*, C. II, S. 13, Mart 1991.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Kara, Mustafa :"Anadolu'ya İlk Gelen Tarikatlardan Biri: Kâzeruniye ve Bursa'daki Dergâhı", *Tarih ve Toplum*, Eylül 1991.

_____ :"Osmanlılar'da Tasavvuf ve Tarikatlar", *Osmanlı Ansiklopedisi*, I, İst. 1993.

_____ : "Şehirleşmek ve Dervişleşmek", *İlim ve Sanat Dergisi* , İst. Mayıs-Temmuz 1998

_____ : "Tasavvuf ve Tarikatlarla İlgili Meseleler", Bursa 1998 Ayrı Basım Makale

Kâtib Çelebi : *Keşfü'z-Zunun*, I-II, Haz. Şerafeddin Yaltkaya-Kilisli Rifat Bilge, İst. 1971.

_____ : *Mizânu'l-Hak fî İhtiyâr-ı âhakk* İslam'da Tenkid ve Tartışma Usûlü (Sadeleştirme S.Uludağ, M. Kara) İst. 1981

Kelâbâzî : Doğuş Devrinde Tasavvuf (*Taarruf* haz. S. Uludağ), İst.1979.

Kepecioğlu, Kâmil : *Bursa Kütüğü*, I-IV, BEEK, Genel 4521.

Kuşeyrî : *er-Risale*, haz. Süleyman Uludağ, İst.1981.

Küçük, Hasan : *Osmanlı Devletini Tarih Sahnesine Çıkaran Kuvvetlerden Biri: Tarikatlar ve Türkler Üzerindeki Müsbet Tesirleri* İst. 1976

Koyunluoğlu, A. Memduh Turgut : *İznik ve Bursa Tarihi*, Bursa 1935.

Köprülü, Orhan F. : "Şeyhülislâm Kara Çelebizade Abdülaziz Efendi ve Müftü Suyu" *B*, XI/41, Ank. 1947,

Köprülü, Mehmed Fuad :"Bursaya Dair Bazı Vesikalar", *Yeni Mecmua*, 9/75, (Fevkalâde Nüsha). 1 Mayıs 1339-1923.

_____ : *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* , Ank. 1966.

_____ : *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu* , Ank. 1991.

Köseoğlu, Neşet : *Tarihte Bursa Mahalleleri XV ve XVI. Yüzyılda*, Bursa 1946.

Kurmuş, Ömer Saim : "Bursa Hakkında Yazılmış Kitaplar Bibliyografyası", *TDA*, İst. Haziran 1986.

Kurt, Abdurrahman : *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi* (1839-1876) Bursa 1998,

Kut, Günay Alpay : "Lamiî Çelebi" mad, *TDEA*, VI, İst. 1986.

Levend, Agâh Sırrı : *Türk Edebiyatı Tarihi*, I, Ank. 1984.

Mecdî Mehmet Efendi : *Hadaiku'ş-Şakaik*, haz. Abdülkadir Özcan, İst. 1989.

Mehmed Fahreddin : *Gülzar-ı İrfan*, İst. Atıf Ef. Ktp. nu. 1923.

_____ : *Gülzar-ı İrfan*, İst. Millet Ktp. Ali Emirî, nu. 1098

_____ : *Gülzar-ı İrfan*, Mehmed Şemseddin Ulusoy Özel Nüshası

Mehmed Neşrî : *Kitab-ı Cihan-nüma*, I-II, (Yay. Unat, F. Reşit-Köymen, M.Altay) Ank.1987.

Mehmed Raşid : *Zübdetü'l-Vekayi der Belde-i Celîle-i Burusa*, İst. Millet Ktp.,Ali Emirî. Tarih no: 89.

Mehmed Süreyya : *Sicill-i Osmanî*, Tezkire-i Meşahir-i Osmaniyye, IV, İst. 1311.

Mehmed Şemseddin : *Yadigâr-ı Şemsî*, Mustafa Kara özel kütüphanesindeki nüsha.

Mehmed Şemseddin : *Yadigâr-ı Şemsî*, Bursa 1332.

_____ : *Bursa Dergâhları Yadigâr-ı Şemsî* , I-II, haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy Bursa 1997

_____ : *Gülzâr-ı Mısrî* , M.Kara Özel Kit. Yazma Nüsha

Mehmed Ziya : *Bursa'dan Konya'ya Seyahat tsz.*

Ocak, Ahmet Yaşar :"Bazı Menakıbnamelere Göre XIII-XV. Yüzyıllardaki İhtidalarda Heterodoks Şeyh ve Dervişlerin Rolü", *OA*, II, İst.1982.

_____ : *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri*, Ank. 1983.

Olgun, Yusuf : *Tarihî Bursa Efsaneleri*, U. Ü. Sos. Bil. Ens. , basılmamış doktora tezi, Bursa, 1990.

Ortaylı, İlber : "Osmanlı Tarihyazıcılığının Evrimi Üstüne Düşünceler", *Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi*, Ank. 1986.

_____ : Osmanlı Kadısı, Tarihî Temeli ve Yargı Görevi, *AÜ SBFD*, XXX/1-4, Ank. 1977

Öcalan, Hasan Basri : *B 97/302 No'lu Bursa Şer'iye Siciline Göre Bursa'da Hayat (Sosyal ve Dinî)*, MÜ Sos. Bil. Ens. , basılmamış yüksek lisans tezi, İst. 1992.

_____ : *XVII. Yüzyılda Bursa'da Tasavvuf Kültürü*, UÜ Sos. Bil. Ens. Bursa, 1999 basılmamış doktora tezi.

Ö.Rıza Kehhale : *Mu'cemü'l-Müellifîn*, Dımeşk, 1378/1958

Özcan, Abdülkadir : "Osmanlılarda Tarih Yazıcılığı", *İlim ve Sanat* , S. 33, Ağustos 1992.

Özdeğer, Hüseyin : *1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri*, İst. 1988.

Öztürk, Yaşar Nuri : *Kutsal Gönüllü Veli Kuşadalı İbrahim Halvetî* (Hayatı, Düşünceleri, Mektupları), İst.1982

Pay, Salih : *İvaz Paşa Külliyesi* , Bursa 1996

Sadık Vicdanî : *Tomar-ı Turuk-ı Aliyye (Halvetiyye)* , İst. 1338

Sühreverdî, : *Avârifu'l-Maârif* İst.1989 (Haz.Yılmaz, H.Kamil-Gündüz,İrfan)

Süleyman Çelebi : *Mevlid*, Naşir Rıza Efendi İst.1314;

_____ : *Mevlid*, yay. Pekolcay, İst. 1980.

Süleyman Halis : *Vefeyatname*, Mustafa Kara özel kütüphesindeki nüsha.

Tahir Ahmed Zâvî : *Tertîbü Kamusü'l-Muhît âlâ Tarîkati'l-Mısbâhi'l-Münîr*, Libya 1390 I-IV

Tanpınar, Ahmet Hamdi : *Beş Şehir*, İst. 1969.

Tatçı, Mustafa : "Mehmed Şemseddin Mısrî'nin Bir Risalesi", *Tarih ve Toplum*, S. 97, Ocak 1992.

_____ : Kurt Muhammed Efendi'nin Tasavvufî Bir Rüya Tabirnamesi, *Millî Folklor*, S.16, (1992)

_____ : *Türk Edebiyatında Tasavvufi Rüya Tabirnameleri* Ankara 1995 (Çeltik, Halil ile birlikte)

Tekeli, Hamdi : *Ahmed Gazzî'nin Hayatı ve Tasavvufî Görüşleri* , UÜ Sos. Bil. Ens. , basılmamış yüksek lisans tezi, Bursa 1991.

Tezcan, Nuran : "Bursalı Lâmi'î Çelebi", *TD*, VIII, Ank. 1979.

Togan, Zeki Velidi : *Tarihte Usul*, İst. 1950.

Tuğlacı, Pars : *Osmanlı Şehirleri*, İst. 1985.

Turan, Osman : *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler* , Ank.1954.

_____ : *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İst. 1971.

_____ : *Selçuklular ve İslâmiyet*, İst. 1971.

Uludağ, Süleyman : *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İst.1991

_____ : İçtimaî ve Dinî Açıdan Taklid Mes'elesi, *Hareket*, VII, (1979)

Uzer, İhsan : *Bursa Mahalle ve Sokakları Rehberi*, Bursa 1945.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı : *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı* , Ank. 1984.

_____ : *Osmanlı Tarihi*, I, Ank. 1988.

_____ : *Çandarlı Vezir Ailesi* , Ank. 1988.

Ülgen, Erol : "Ahîlik", *Osmanlı Ansiklopedisi*, I, İst. 1993.

Üstâz Tahir Ahmed Zavî : *Tertîbü'l-Kamusü'l-Muhît Alâ Tarîkati'l-Mısbâhı'l-Münîr ve Esasi'l-Belâga* , Libya,1390

Vakıflar Genel Müdürlüğü : *Şeyh Gazzi Tekkesi Vakfı* 1/187, 2320; *Anadolu Sadr-i Ali* , 61; 174-*Abdullatif Efendi Vakfı Esas* 189-902 ve *Merhum Kazganî Abdullatif Efendi Mescid-i Şerif Vakfı* 189/1044

Vicdanî, Sadık :*Tomar-ı Turuk-ı Aliyye (Halvetîyye kısmı)* İst. 1338-1341

Yenişehirlioğlu, Filiz : " XIV.-XV. yy. Mimarî Örneklere Göre Bursa Kentinin Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Gelişimi" *IX. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, III, Ank. 1989

Yılmaz, Hasan Kamil : *Aziz Mahmud Hüdai ve Celvetiye Tarikatı*, İst. ts.

Yınanç, Mükrimin Halil: : "Bursa" md, *İA*, II, İst. 1979, 811.

Yurt Ansiklopedisi : "Bursa" md., III, İst. 1982.

Yurtsever, Murat : "Lâmiî Çelebi'nin 'Bursa Şehrengizi'nde Mekân Tasvirleri", *UÜ İFD*, S..2, II, Bursa 1989.

Yüksel, Murat : "Kara Timurtaş-oğlu Umur Bey'in Bursa'da Vakfettiği Kitaplar ve Vakıf Kayıtları", *TDA*, Ağustos 1984

Zebîdî, Muhammed Murtaza, : *Tâcü'l-Arûs*, Beyrut 1306

اولنلر افندیلرینک خدمتنی حق خدمتنه وعبودیتنه مانع ایدوب
افندیلرینک خدمتلرینی کوزکی ایلیوب بکندره‌لم دیو عبودیت
حقی ترک ایدرلر بهی دیو انه اصل منع حقدر افندی ودیانتلی
واستاذ ومرشدلر بر واسطه‌در هیچ عاقل کاریمیدرکه واسطه
رعایت ایدوب اصل نعمت صاحبی ترک ایده‌سن لازم اولان
حقدر ربم حق عبودیتله عبادتنه موفق ایلیه آمین قال
الشیخ قدس سره اذا شکر نعمت حق کمال فضل عنایت
واحسانیله من غیر استعداد انعام واحسان ایلدیکی ایچوندر
واسطه‌دخی فسق مقامنده درحوانه احسان خداوندن
واسطه فسق منالی موصل نعمت اولدیغی ایچون رعایت کرکدر
والسلام علی من اتبع الهدی . والله یقول الحق وهو یهدی
السبیل . الله سبحانه وتعالی ظاهراً وباطناً علماً وعملاً
شریعة وطریقة عنایة واحسانی اولان نعمتلرینک شکرینی
ادایه موفق ایلیوب واسطه نعمت اولان افندیلرینک
ارواح قدسیه‌لرینی دائما شاد وخندان ونسیم فیض
جنانی دمبدم دماغ جانلرینه واصل وذوق صفای روحانی
حاصل ایدوب ربم انافانا قربت ووصتلرینی زیاده ایلیوب
نفحات برزخدن دور ایلیه جانی شیرینلرینی رحمتله سیراب
ایلیه الله تعالی انواع رحمتینه غرق ایدوب هر آن صفای
روحانیه‌لرینی بالاتر ایلیه اصول وفروع اقربا وتعلقات
آبا واجداد وسلسله‌لرندن مرور وعبور ایدن اهل
توحیده دخی رحمت ایلیه اللهم جمله سنک خاندانلرینی کمال
عز ونزله الی یوم القیمة پایدار وبرقرار ایلیه خصوصاً
بو واقعات حقائق بینانک بو عبد احقره وصولینه واسطه
وبو کلمات لسان عزب ابیاتندن استماع ایلدیکم ذات
سرور سمات حضرتلرینه خدای لم یزل انواع فضل واحسان
وفتوح رحمت وغفرانی احسان ایلیوب الی یوم الحشر

والمیزان مترقی درجات قرب رحمانه ایلیوب نفحات
برازخدن دور ودائما انوار رحمتله مسرور ایلیه آمین
وصلی الله علی سیدنا محمد وعلی آله وصحبه اجمعین ومن تبعهم
الی یوم الدین وعلی سائر الانبیاء والمرسلین والحمد لله
رب العالمین . قد وقع الفراغ من تسوید هذه الواقعات
فی یوم الخمیس عند وقت الضحی فی یوم التاسع عشر
من شهر الله المحرم الحرام سنه اربع وثلثین ومائتین
والف من الهجرة من له العز والشرف الله تعالی جمله
اعظم واجداد کرامم پدرم واقربا وتعلقاتمز رحمتنی
مبذول ایلیوب دائما ارواحلرنی وخاک ایلیه جمیع
اهل ایمانه رحمت ایلیه آمین وسلام علی المرسلین
والحمد لله رب العالمین

١٢٧٨ شعبان

یوم سبت ١٥

م م م

م م

م

کتبه الفقیر شیخ احمد زاده السید الحاج عبد اللطیف حسب غفرله

Vakıat'ın BEEK Orhan Kit. No.705'deki nüshasının son sayfası

ترک اولمایوب حقه واصل اولمز دن اوچ ماه مقدم راه راست
نقشبندیه دن زمره طالبینه تلقین ذکر وارشاد طریقه اذن وسائر
اوراد واذکار که تحریری محل ادب طریقدر جمله سنه اذن احسان ایلیوب
اوآخر ذکره نامزاج اولوب وصایا بیوردیلر بکری سکز سنه سی
محرم الحرامک التنجی جمعه کونی قوم قیوم دیه رک ذکر شریفیله حقه واصل
اولوب حالا تربه شریفلری اولان مقامه کندی سجاده لرینی فرش
ایدوب خزینه قبرلرینه ودیعه ایلدم نفعنا الله ببرکاته فیضه آمین
تفصیل قصه وفاتلری آخرده بیان اولنور عزیزم رایه حضرتلری ایله
اون اوچ سنه انس اولدی اوائل انتسابمده برکون بعد الدرس
حضرت افاده وحضرت هدایی قدس الله اسرارهما افندیلر بک
بینلرنده مرور ایدن کلمات قدسیه که اسمنه واقعات هدایی تعبیر ایدرلر
صحبتی کذر ایدوب وکتاب مرقومدن بعضی کلمات قرأت اولندقده
بو فقیرک دروننه برخواهش وشوق کلوب اکرچه بو حضرت هدایینک
قیوسی کلابی رتبه سنده بلهدکلم لکن بو ذات شریفک مبارک لسان
لرندن صدور ایدن کلمات قدسیه وحقایق سر طریقت وحقیقت
واقعات محمودیه اولان کلماتدن دونه دکلدر شوار بزه عزیزک
لساننده سامع اولدیغز کلماتی تحریر ایلسک بر وقتله عشاقه جانه تحفه
اولور دیو خلیا ایدوب وبرایکی کون سوزلرینی تحریر ایلدم بعده اکرچه
تحریر اولنیور لکن کندولردن بالافاده براز اولسه نفس اکثر برتاثیر
لری برکاتیله اثر یمزک تایید وتشییدینه وتاثیرینه سبب اولور دیو
مانع الضمیری افاده ایلدیکم اوغلم بزکم بزم سوزیمزکم لکن چونکه بویله
خواهشکر اولمشسز یازبلک وقتیله برکسه نک اشینه برابر بیوردیغز
دستور بیوردقلرنده مبارک قدم شریفلرینه یوز سورب کمال
سرور موفور ایله هر مجلسده لسانه فیض افشانلرندن صدور
ایدن کلمات قدسیه بعضا عربی بعضا فارسی بعضا ترکی وبعضا
سروکنی لازم اولن کلامک برکلمه سنی فارسی برکلمه سنی عربی وبرکلمه
ترکی قلم الوب اون اوچ سنه نک کلامدن نزد عاجزانه مده محفوظ ایکن

یقول ابا هریرة رضی الله عنه ما من
اصحاب النبی علیه السلام احد اکثر
حدیثا عنه منی الا ما کان من عبد الله
بن عمرو کان یکتب ولا اکتب

اشبو بیک ایکیوز اوتوز برسنه سی ربیع الاخر اوائلنده کچه عاجزانه
بیاض رونما وسنم اربعینه رسیده وبوی عالم عقبا مشام جانه کلوب
حمیده بو قدر ایلکر ضایع اولمیوب طرف حضرت پیر دستکیر دن عشاقه
اولور امید یله اصطلاحات وانشا اولندقده بر دارینده بی بند بر
کسنک فائده منداولمغی کلماتله تبییضنه شروع اولندی لکن بعض تحریر
شریفلری مجملاً بیان اولندیغی اجلدن مجمل اولان سوزلرینی وسائر
مقداری شرح وایضاح اولندی بیت ان آثارنا تدل علینا
فانظروا بعدنا الی الآثار وبعضی محلده اکثری کلمات یک نسق
اولوب بر بریک ضددنده واقع اولمشدر بعضی بر بریه تاخ
ایله صدور ایلمشدر تسوید اولندیغی وجه اوزره تبییض اولنوب
کلمات قدسیه لری سرخله قال الشیخ کلماتیله تفریق وایضاح کلامده
یقول الفقیر کلماتیله بو عبد بر قصورک سرحنه اشاره ایله بیان
اولندی ومن الله العون والتوفیق نعم المولا ونعم الرفیق
ازین بهتر چه باشد هیچ کارما ... که در دنیا بماند یادکارما

بسم الله الرحمن الرحیم وبه

تازه نهالست زباغ قدیم

قال الشیخ قدس سره الهاتف علی اربعة اوجه یعنی سالک حق اولن
مریده هاتف غیب درت لساندن ظهور ایدوب سالکه امر ونهی
ایدر کاه مرشد لساندن ظهور ایدر السنة الخلق اقلام الحق منجو
منجه لساندن وشدن هاتف غیب ظهوره کلور بناء علیه سالک مرشدنک
شرعه موافق اشتدیکی سوزی حقدندر دیو اعتقاد ایلیه کاهیجه
اولان مخلوق وحوادثات کونیه نک لساندن حالندن ظهور ایدر
یقول الفقیر یعنی بو مخلوقاته نظر ایدوب هر برندن عبرت الماسی
کندی حقنده لساندن حال اشیادن بر هاتف غیب اولور اوبجهی
اعمال سالکک حسن وقبحی وطریق حقه سوق قلبنه الهام اولور
الکله عمل ایدر الهام شرعه موافق اولدقده الهام ربانی وهاتف
غیب الهی تعبیر اولنور درونی لساندن ملائکه دن کمال رحمت الهیه ایله

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعلنا من اهل التوحيد ❁ وصرنا من السالكين
في طريق التوحيد ❁ وارشدنا بواسطة المرشدين الى
درجات القرب والتوحيد ❁ ونور قلوبنا بانوار شهود التوحيد ❁
والصلوة والسلام على سيدنا محمد الذي الداعي الى التوحيد ❁
وعلى آله واصحابه الذين نالوا باتباعه الى مقامات التوحيد ❁ وبعد
سبب تسطير كلام وتبيين مرام اولدر كه بو عبد فقير بي تقصير
غوثي زاده عبد اللطيف بن محمد اسعد صحيفه جهانه قدم زن شهود
وسن يكسانه موجود ايكن والدمز عالم ملك بقايه خرام
ايلدكده ميراث يتيميتنه صاحب وارث وجدم غوثي زاده
عارف بالله ارشد آگاه شيخ مصطفى النسيب حضرتلرينك
ظاهرا وباطنا تحت تربيه لرنده ايامكذار ❁ وتعلم علوم الهيه ايله
تكرار ايكن سن خاجه نام طفوزه رسيده اولدقده جدم

قديملري اوزره استانه حضرت غزيده وعظ وتذكير وذكر شريفون
صكره بو فقيري قطب دائره ولايت مركز دواره كرامت
شيخ احمد الغزي قدس سره حضورلرينه جدم نسيب
حضرتلري ايله برابر اجلاس ايدوب جمعيت كبراي عشاق
اولان مجلس عاليده ❁ لقد رضي الله عن المؤمنين اذ يبايعونك
تحت الشجرة الآية حكمنجه سنت سنيه واداب حسنه پيران
اوزره صبايه تلقين ذكر ومايه صافيه خالصه فطرت غريبانه
ايله بيوردقجه ايكي سنه تربيه مرشدانه لرنده آسوده اولدقده جدم
عزيمت مشار اليه حضرتلري بيك ايكيوز ايكي سنه سي محرم الحرامي اوائلنده
تكيه گاه سواد سراي عليه ناقل اولدقلرنده استانه عليه لري
اولاد ومشروطه اولمه تقويمي هر نه قدر اولاد كثير وسلاله وفير ايله
حسن توجه عزيزان ووصيت جدم ممتاز اقران ايدي اما عرض
ومحضرت آستانه دولت اشيانه يه عزم اولنوب خصوص مشيخت
بشكطاش شيخي ابن النجار زاده سلطان العارفين صديق افندي
قدس سره حضرتلرينك صوري ومعنوي اهم قدسيه لري بركاتيله
مصوابنه اولدقده بو داعيلرينه شيخانه همت واعانه بيوروب

رحلت ایدوب جد اولی شیخ احمد الغزی قدس سره که تربیه لرنده اولوب
علم قرائت درگاه پیر معلم صبیان اوکنجه حسته زاده عبد الله افندیدن
تعلم ایلدی علم الت وعلم حدیث شیخ المحدثین رهنمای مفسرین تحریر
جهان علامه دوران شیخ احمد الغزی قدس سره دن تعلم ایلدی علم
علم تفسیری رئیس العلما مصری افندیدن تعلم ایلدی علم فارسی
مشهور الافاق جرجانی افندیدن تعلم ایلدی وجد اولی شیخ احمد الغزی
قدس سره حضرتلری اصول اسما اوزره طریقت کوستروب عزیزدن
اون ایکی اسما اوزره خلوتیه تک اورته قولندن سلوک کوروب
تکمیل مراتب ایدوب باطنا حضرت مصری قدس سره دن ظاهرا شیخ
احمد الغزی قدس سره دن تکمیل طریق ایدوب اجازت وخلافت الدی
علم فارسی وعربیه یگانه زمانه ایدی ارباب لسان عربی وفارسی
ایله تکلم ایلدکده [illegible] کتسز تکلم ایدوب اولاد عرب اولنور
ایدی وزیاده فصیح وبلیغ وزکی ایدی وهم بر مطالعه ایله یکی
اثر برنده ایدی وعلم انشا دخی ماهر ایدی فارسی عربی ترکی
اوچ لسانده انشا ایله یکی انشا سنده بلاغت پرور ایدی
وعلم اشعار دخی زیاده ماهر ایدی قصیده وافر نعت شریفلری
والهیاتی وغزلیاتی وخطبه لری وارد در عاشقانه اطوار اوزره در

تالیفاته فقیر ابن الغزی عبد اللطیف
تنقیح زبدة البیان فی تفسیر القرآن جلد
تفسیر فاتحه بلسان ترکی اربعین اجزاء
مرغوب السالکین واقعات
زیل وفیات زبدة الوفیات
مناقب الغزی رساله الناصریه
رساله تحفة الاشواق رساله طریقت
رساله الغزی رساله اشرف الشام
رساله [illegible] رساله [illegible] الفروق
رساله ترتیب الفروق
کتاب ارکان الاسلام
ترتیب کتاب جامع الجواهر من الکواعظ
منظومه علم کلام رساله [illegible] در تصوف
رساله [illegible] در تفسیر آیه ان الله یامرکم
ان تؤدوا الامانات الی اهلها
رساله [illegible] الطیب فی [illegible]
تفسیر فاتحه واخلاصه ومعوذتین وسلام
علی نوح سلام علی ابراهیم سلام علی موسی
سلام علی الیاسین فی رساله
واحده
رساله النوریه فی بیان مسند الوزال
[illegible] خطبه کبیر والهیات وفیه
رساله الحب لله زیاده
رساله فی بیان زیاره القبور
رساله فی آداب المرید والمرشد

Gazzîzâde'nin kendi kaleminden eserlerinin listesi
Menakıb-ı Gazzî BEEK Orhan Kit. No.1042, vr.91a

Vakıat'ın Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa No.341'deki nüshasının kapak sayfası

Metnin Tespitinde Tutulan Yol

Ön sözde de kısaca belirtildiği gibi, XVI. yy. 'dan günümüze kadar uzanan bir çizgi hâlinde farklı dönemlerde ayrı yazarlar tarafından kaleme alınmış bu eserlerin genel bir değerlendirmeye tabi tutulması, birçok zorluğu da beraberinde getirmektedir.

Dil, terminoloji, ifade ve imlâ başta olmak üzere karşılaşılan bu güçlükleri aşmak, kendi içinde tutarlı bir metin sunabilmek için göz önünde tutulan esaslar şunlardır:

1. Metinde transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır.

2. Metin kurulurken, Vakıât'ın tamamı alınmış; inceleme kısmında genel bir değerlendirmeye tabi tutulmakla yetinilmiştir.

3. Metinde bir imlâ birliği sağlayabilmek için kelimelerin fasih şekilleri göz önünde tutulmuştur.

4. Metin tespit edilirken müellif nüshası olan Risâletü'l-Vakıât isimli Arapça notlar (1232/1817), Bursa Nüshası olan yani müellifin oğlu Abdullatîf bin Ahmed Hasib tarafından istinsah edilen 1278/1861 tarihli nüsha, İstanbul'da Süleymaniye Pertev Paşa No:341'de kayıtlı bulunan nüsha 1234/1819 tarihinde istinsah edilen nüsha ve Atıf Efendi Eki Bölümü'nde 4185 kayıt no. ve 1713 demirbaş no. lu nüsha ise 1240/1824 yılında istinsah edilen nüshalar ile karşılaşılmıştır.

Bu nüshalardan Müellifin oğlunun hattat olduğu Bursa BEEK Orhan Kitaplığı 705 numarada bulunan nüsha tercih edilmiştir. Çünkü Bursa Orhan 705 numarada mevcut olan nüsha ile Atıf Efendi Eki Bölümü 4185 numarada kayıtlı olan nüsha birbirini tutmaktadır. Müellif Gazzîzâde 1247/1831 yılında vefat ettiği zaman dergâhda oğlu Ahmed Hasib şeyhlik görevine başlamıştır. Müellifin oğlu Ahmed Hasib tarafından istinsah edilen nüsha muhtemelen müellif hattı olan eser, baz alınarak müellifin vefatından sonra istinsah edilmiş olabilir.

Süleymaniye, Pertev Paşa 341 numarada bulunan eser ise diğer iki nüshadan tamamen farklı bir üslupla istinsah edilmiştir. Müstensih zaman zaman metne müdahalede bulunarak

ilaveler yapmış, mübalağalı ifadeler kullanmıştır. İlaveler ve eksiltmeler olduğu için sıhhat bakımından Pertev Paşa 341'deki metin tercih edilmemiştir.

Ayrıca Bursa nüshasının yaprakları günümüzün sahife anlayışına uygun gelmektedir. Diğer Atıf Efendi Eki Bölümü 1713 demirbaş nolu nüsha ise küçük ebat kâğıtlara istinsah edildiğinden bugünkü sahife miktarına uygun gelmemektedir.

5. Edisyon kritik veya karşılaştırma yapılırken eserin Bursa nüshasının sayfa ve satır numaraları esas alınmıştır. Bursa nüshasına eser istinsah edilirken veya ciltlenirken varak anlayışına göre değil de sahife anlayışına göre numara verilmiştir. Bu nedenle transkripsiyon edilen nüshadaki sahife numaraları çalışmamızda aynen korunmuştur.

6. Metinde, Arapça, Farsça şiir veya nesir unsurları orijinal harflerle yazılmıştır.

7. Bursa ve Atıf Efendi nüshasında şiirler vardır. İstanbul Pertev Paşa nüshasında ise şiirler yoktur, Bursa nüshası muhtasar müfid, İstanbul Pertev Paşa nüshası ise şerhedilmiş, menkıbelerle zenginleştirilmiştir. Bursa BEEK Orhan nüshası büyük boy 187 varak olup, üzerinde sahife numaraları verilerek 373 sahife olarak düzenlenmişdir. İstanbul Pertev Paşa nüshası ise küçük boy 283 Varakdır. Atıf Efendi nüshası ise küçük boy 310 varaktır.

8. Bursa nüshasında kopmuş bulunan ilk sahife İstanbul Pertev Paşa nüshasından yararlanılarak çalışmamızın baş kısmına monte edilmiştir.

9. İstanbul Pertev Paşa nüshasında olup Bursa nüshasında olmayan bilgiler ile, Bursa nüshasında olup İstanbul Pertev Paşa nüshasında olmayan bilgiler belirtilmiştir.

10. Transkripsiyon alfabesinde Times Trans fontu tercih edilmiş olup, aşağıda belirtilen işaretler kullanılmıştır.

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

s̱	ث	S̱
ḭ	ی	İ
ḥ	خ	Ḥ
ẖ	خ	Ḫ
ẕ	ذ	Ẕ
ṣ	ص	Ṣ
ż	ض	Ż
ḍ	ض	Ḍ
ṭ	ط	Ṭ
ẓ	ظ	Ẓ
ʿ	ع	
ġ	غ	Ġ
ḳ	ق	Ḳ
ñ	گ	Ñ
ō	و	Ō
ū	و	Ū
ə	ا	ə

ÖZET

Adı Soyadı : Hamdi TEKELİ

Programı : Doktora

Ana Bilim Dalı : Temel İslam Bilimleri / Tasavvuf Tarihi Bilim Dalı

Danışmanı : Prof. Dr. Mustafa KARA

Tez Konusu : Gazzizade Abdullatif'in Hayatı, Eserleri ve Vakıat'ı (İnceleme-Metin)

Yılı : 12 Mayıs 2000

Sayfa Sayısı : 129+ 373 sahife

Osmanlı'nın ilk başkenti olan Bursa'yı tanımak, tarih boyunca önemli bir ilim, kültür, sanat ve ticaret merkezi olma özelliği taşıyan eski bir yerleşim alanını tanımak demektir. Osmanlı Devleti'nin ilk başkentliğini üstlenmesi ve dünya şehirleri arasında müstesna bir yeri bulunan İstanbul'un görkemli bir ilim, kültür ve sanat merkezi olarak teşekkülünde hiç de küçümsenemeyecek katkıları sebebiyle tarih açısından büyük bir önem arz eden Bursa; kuruluş devrine ait tarihî anıtları, dillere destan kaplıcaları, tabiî güzelliklerine ilave olarak günümüzde de sanayileşmiş bir şehir olarak dikkatleri her zaman üzerine çekmektedir. Bu sebeple yerli veya yabancı birçok seyyahın odağında olan Bursa, cazibesiyle gündemdeki yerini de korumaktadır.

Osmanlı Devleti'nin özellikle idarî, siyasî, iktisadî ve sosyal yönleri üstüne değerli araştırmalar yapılmış olmakla birlikte bunların yeterli olduğunu söylemek zordur. Altı asır gibi bir süre ayakta kalan ve yerini cumhuriyetimize bırakan bir devletin kurulduğu şehirde yaşayan ilim ve gönül adamlarını tanımak ve tanıtmak da bir görevdir.

Bu noktadan hareket ederek dikkatimizi bu tarihî şehirde yaşayıp da en fazla eser bırakan ilim adamlarını tanıtmaya yönelttik. Bilindiği gibi, kültür tarihinin en önemli kaynaklarından biri de yazma eserlerdir.

Farklı dönemlerde ayrı yazarlar tarafından kaleme alınmış muhtelif tür, muhteva ve hacimdeki bu eserlerin genel bir değerlendirmeye tabi tutulması, birçok zorluğu da beraberinde getirmektedir. Ancak bir araştırmacı gözüyle bu eserleri okuyup incelemek özel de Bursa, genelde ise Osmanlı toplumunu tanımak açısından oldukça anlamlıdır.

Biz bu araştırmada Bursa'da yaşayıp en fazla eser veren sufîler arasında İsmail Hakkı Bursevî'den sonra ikinci şahıs olarak gözüken Gazzizâde Abdullatif'i tanıtmayı amaçladık. İncelediğimiz şahsın hayatı ve eserleri tanıtılarak eserlerinden bir tanesi transkripsiyonlu metin olarak sunulmaktadır. "Metnin Tesbitinde Tutulan Yol" başlığı altında bu konuyla ilgili dikkat edilmesi gereken noktalar verilmeye çalışılmıştır.

Girişte, kültür tarihinde ve tasavvuf tarihinde Bursa'nın yerine toplu bir bakışta bulunularak şehrin sosyal ve kültürel gelişme seyrine ana çizgileriyle temas edilmeye çaba gösterilmiş ve Gazzîzâde'nin görev yaptığı dergâh ana hatlarıyla tanıtılmıştır.

Birinci bölümde, Gazzîzâde'nin hayatı, aile çevresi, hocaları, yetişme tarzı, çevresindeki kişilerle olan diyalogu, eserleri ve kısaca fikirleri tanıtılmıştır.

İkinci bölümde, Vakıat'ın kelime ve ıstılah anlamı, vakıat geleneği tanıtılmaya çalışılarak bu bağlamda da tasavvufî bir tür olan Vakıat'lara değinilmiştir. Ayrıca ikinci bölümün sonlarında Gazzîzâde'nin *Vakıat* isimli eserinin nüsha farklılıklarına atıfta bulunularak, metnin yazılımında kullanılan transkripsiyon işaretleri sunulmuştur.

Üçüncü bölümde ise, Gazzîzâde Abdullatif'in *Vakıat* adlı eserinin -Bursa nüshası- esas alınarak, eserin sahife tertibine uygun transkripsiyonlu metni verilmiştir.

BİSMİ'L-LĀHİ'R-RAḤMĀNİ'R-RAḤİM

El-ḥamdü li'l-lāhi'l-leẕī ceʿalenā min ehli't-tevḥīdi ve ṣayyeranā es-sālikīne fī ṭarīḳı't-tevḥīdi ve erşedenā bi-vāṣıṭati'l-mürşidīne ilā deracāti'l-ḳurbi ve't-tevḥīdi ve nevvera ḳulūbenā bi-envāri sırrı't-tevḥīdi.

Ve'ṣ-ṣalātü ve's-selāmü ʿalā seyyidinā Muḥammedini'l-leẕī ed-dāʿī ile't-tevḥīdi ve ʿalā ālihī ve aṣḥābihi'l-leẕīne nālū bi etbāʿihi ilā maḳāmāti't-tevḥīdi.

Ve baʿdü sebeb u tasṭīr-i kelām ve tebyīn-i merām oldur ki bu ʿabd-i faḳīr-i pür taḳṣīr Ġazzī-zāde ʿAbdu'l-laṭīf bin Muḥammed Esʿad ṣaḥīfe-i cihān ḳadem-zen-i şühūd ve sinni yeksālede mevcūd iken vālid-i mācidim ʿālem-i milk-i baḳāya ḫırām eyledikde mīrāṯ-ı yetīmiyyete sırr-ı Aḥmedīye vāriṯ ve ceddim Ġazzī-zāde ʿārif, bāṣır mürşid-i āgāh Şeyḫ Muṣṭafa en-Nesīb Ḥażretleriniñ ẓāhiren ve bāṭınen taḥt-ı terbiyelerinde eyyām-güzār ve taʿallüm-ı ʿulūmı ʿāliyeyi tekrārda iken sinn-i ʿācizānem ṭoḳuza resīde oldıḳda ceddim Nesīb Ḥażretleri bir cumʿa güni baʿde edā-'i ṣalāti'l-cum'a āyīn-i ḳadīmleri üzre āsitāne-i Ḥażret-i Ġazzī'de vaʿẓ u teẕkīr ve ẕikr-i şerīfden şoñra bu faḳīri ḳuṭb-ı dāire-i velāyet-i merkez-i devvāre kerāmet-i Şeyḫ 'Aḥmed el-Ġazzī *Ḳuddise Sırruhū* ḥużūr-ı devletlerine ceddim Nesīb Ḥażretleriyle zānū-be-zānū iclās 'idüb cemʿiyyet-i kübrā-yı ʿuşşāḳ olan meclīs-i ʿālīde *Leḳad raḍıya'l-lāhu ʿani'l-mü'minīne iẕ yübāyiʿūneke taḥteş-şecerati... el-āyet* ḥükmünce sünnet-i seniyye ve ādāb-ı ḥasene-i pīrān üzre mübāyaʿa-i telḳīn-i ẕikr māye-i şāfiye-i ḫālişa-i fıṭrat-ı ġarībāneme 'ibdāʿ buyurdılar iki sene terbiye-i mürşidānelerinde* asūde oldıḳda ceddim ʿAzīzim Müşārun ileyh Ḥażretleri biñ iki yüz iki muḥarremi'l-ḥarāmı 'evā'ilinde tekyegāh-ı sevāddan ʿālem-i ʿaliyyeye revān oldıḳlarında āsitāne-i ʿaliyyeleri evlāda meşrūṭa olma taḳrībī ba-arż ve maḥḍar-ı āsitāne-i ʿaliyyeye rāhī olunub ḫuşuş-ı meşīḫata İbn en-Neccār-zāde Beşiktaş Şeyḫi sulṭānu'l-ʿārifīn Şeyḫ Muhammed Ṣıddīḳ Efendi'yi himmet ve iʿānet buyurub baʿde itmāmu'l-meşāliḥ şeyḫāne himmet ve duʿā buyurdıḳlarından soñra Burūsa'ya ricʿat olunub *eş-şerīʿatü şeceratün ve'ṭ-ṭarīḳatü aġṣānuhā ve'l-ḥaḳīḳatü eṯmāruhā* manṭūḳınca ʿulūm–ı ẓāhire cānibine meyledüb bir zaman Müvecceh-zāde Ḥüseyin Efendi'den ʿulūm-ı āliye ve fıḳh-ı şerīf'den *Ḳudūrī* telemmüẕ ve bir müddet Ḫoca Seyyid Aḥmed Efendiden *ʿilm-i ḳırā'et* ve *Ḥalebī* teʿallüm ve bir müddet meşhūru'l-āfāḳ ġavvāṣ-ı deryāy-ı ʿulūm Seyyid Nūḥ Efendi'den *Fārisī*'ye dā'ir ve ʿilm-i ʿālete müteʿalliḳ resā'il ḳırā'et olunub sinnim on beşe bāliġ oldıḳda derūnda olan baḥr-i māye-i sırr-ı tevḥīd cūş u ḫurūş idüb ceddim Ḥażretlerinin bendegān-ı şadā-feşanlarından sāl-ḫurde ve ṭarīḳat-ı azmūde ẕevātlar daḫī bu ʿabd-i ʿācizī seyr u sülūk-ı ṭarīḳ-ı mālikī'l-mülūḳe terġīb eyleyüb adāb-ı ṭarīḳat üzre bir mürşid-i kāmil ittiḫāẕına istiḫāre taʿlīm eylediklerinde ʿālem-i maʿnāda ġarīḳ-ı baḥr-i tevḥīd vāṣıl-ı envār-ı vaḥīd Üftāde-zāde Seyyid Şeyḫ Muṣṭafa Efendi Ḥażretleri ẓuhur eyledikde ʿazīz-i müşārun ileyhe varub aḥvālimiz ve istiḫāremiz baʿde'l-beyān kendülerden tecdīd-i beyʿat ve seyr u sülūke ṭālib oldıġımda "Ne güzel lākin Ḥażret-i Mışrī bir seyf Ḥażret-i Ġazzī dahī bir ẕülfiḳār bu iki seyf-i meslūl arasına girmeye kim cesaret ider baḳalım biz de bir 'istiḫāre 'idelim ne ẓuhūr ider buyurub ḫatm-i kelām eylediler. Çend rūz mürūrunda kendülere daḫī ẓuhūr 'idüb bi'l-muḫābere bir cumʿa gün ḳable'ẓ-ẓuhr Ḥażret-i Pīr Üftāde *Ḳuddise Sırruhū* 'nuñ dāire-i türbe-i ʿaliyyelerinde tecdīd-i beyʿat buyurub, devām-ı vuḍū ve her tecdīd-i vuḍūda iki rekʿat şükr-i vuḍū ve sāir evrād u eẕkār ile emr ve kelime-i tevḥīd ile me'mūr olduḳ. Çend rūz ẓarfında ʿālem-i maʿnāda şöyle müşahede eylerim ki bizim baġçede 'aʿlā bir 'incir aġacı var imiş ḳırılmış yere yatmış 'ammā 'incir 'Üftāde-zādeniñ

---

* Vakıat'ın BEEK Orhan 705'deki nüshasında eksik olan kısım Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa 341, vr. 1b'den alınmıştır.

imiş ve memālik-i maḫrūsede anıñ mānendi bir incir daḫī bulunmaz imiş ve üzerinde bir tane inciri var. Heman faḳīr derᶜaḳab ol inciri ekl ᵓidüb baᶜdehū şu inciriñ ᶜırḳı kesilmesün deyū taze şaḫlarından ḳatᶜ ᵓidüb bizim ḥadīḳada olan yoz incirlere aşıladım. İrtesi gün bu rüᵓyayı ᶜAzīz'e beyān eyledim. *Fefhem teᶜarref cidden* . Ḥāṣıl-ı kelām yedi sene haftada üç beş defᶜa Ḳızılcabayır'da asitāne-i Ḥażret-i Üftāde'ye yüz üzre sürünerek ᶜazm ᵓidüb taᶜbīr ve tesliyeleriyle evangüzār iken bir gün ṣalat-ı ṣubḥı ᵓedā ᵓidüb Ceddim Ḥażretleriniñ türbelerinde kemāl-i teveccüh ile ẕikr-i şerīfe meşġūl iken ᶜālem-i ḫayalde müşāhade eylerim ki Üftāde-zāde Efendi bizim dergāha teşrīf ᵓidüb cami-ᶜi şerīf ḳapusundan dāḫil ve türbe-i şerīf ḳapusuna gelüb duḫūl murād eylediklerinde Ceddim Ḥażretleriniñ ṣanduḳaları yan üzerine gelüb Ḥażret-i Ġazzī *Ḳuddise Sırruhū* nümāyan olub türbe ḳapusuna varub Üftāde-zāde'yi türbeye duḫūlden menᶜ eyler idi . Anlar da girmege iḳdām ᵓider ḫayli muḥārebe olub Ḥażret ġalebe ᵓidüb tekye ḳapusundan çıḳarub kendüleri gelüb merḳad-i münevverelerinde pinhān oldılar. Faḳīre kemāl üzre dehşet ve heybet ve vaḥşet gelüb ol ḥāl ile agāh oldım.

O gün Üftāde-zāde Ḥażretleri deryay-ı maḳām-ı cemᶜa resīde olub külliyen dünyayı nisyan üç beş māh mürūrunda yevmen mineᵓl-eyyām kemāl-i merḥamet ve şefḳatlerinden naṣībimiz oldıġı ḳadar taḥteᵓl-lafẓ-ı ṭarīḳ-ı Ḳadiriyye ve āyīn-i Celvetiyye'ye iẕin virüb: Var ᵓoġıl bunuñ tafṣīlini āḫar yerden ṭaleb eyle deyū ẕimām-ı iḫtiyārımı ser-ᵓi bī-devletime endaḫte buyurdılar. ᶜAbd-i faḳīr bī-ser u pā miṣāl-i Mecnūn ve Leylā ḥayrān ve ᶜināyet-i ilāhiyyeye nekrān iken seccāde nīşin genc-i ᶜuzlet pīr-i agāh-ı dest-gāh Enarlı Şeyḫi Bedreᵓd-dīn Efendi ᶜalem-i maᶜnāda ẓuhūr eyledi.

ᶜAzīz-i müşārun ileyhiñ ḫilāfeti pederleri Ṣadreᵓd-dīn Efendī'den anlar da Ceddim Şeyḫ Aḥmed el-Ġazzī'den aḫẕ eylemiş idi. ᶜAzīz-i müşārun ileyh münzevī oldıḳlarından ol vaḳte gelince mübārek āy cemālini müşāhede eylememiş idim. Derᶜaḳab ṭahāret-i kübrā ile adāb-ı ṭarīḳatī yerīne getürüb Enarlı zavīyesine vardım. ᶜAzīz Ḥażretleri daḫī cedd-i aᶜẓāmları Emīr Efendi'niñ türbeleri

civarında müteveccih-i bab-ı zāviye durur iken faḳīr dergāh ḳapusundan dāḫil oldım. Faḳīri görünce "Gel oġlum Şeyh Aḥmed-zāde gel bu gece ʿalem-i maʿnāda babam Ṣadrī Efendi Ḥażretlerini gördüm. Ceddiñiz kendüye ḫilāfet verdigi zaman "Ṣadrī bu sende emānetuʾl-lah'dır. Benim ʿırḳımdan ṣahibi vardır geldikde dirīġ eyleme buyurmuşlar. Pederim o kelāmı ʾīmā eder idi meger siz gelecek imişsiz deyince mübarek ḳadem-i devletlerine yüz sürüb biʾl-maʿıyye ḥücrelerine dāḫil oldıḳ.

Bir bir aḥvāl-i pür melālimi kendülere ifāde īdüb bükā eyledim. Oġlum ṣabr eyle ṣabrın soñu selāmettir biz de bir istiḫāre ʾidelim *Görelim Mevlā neyler neylerse güzel eyler* kelāmiyle ḫatm-i meclis olundu.

Bir hafta mürūrunda bir bendelerini gönderib bu ḳullarını istemişler derʿaḳab pür vebāl-i ʿaşḳ ve muḥabbetle ṭayerān ḫāk-i pāyelerine rū-māl oldıḳda tekrar biʾl-mübāyeʿa kelime-i tevḥidi telḳīn buyurdılar. el-ḥamdüliʾl-lahi Sübḥanehū ve Taʿalā nūr-ı ez-riḳḳatiʾt-tevḥīd, üç gün dū-ṣafā ile ḥayrān ve mest oldum devāʾir-i dāʾire-ʾi ʾesmā-ʾi sebʿa ve ʾiṯnā ʿaşerede devr idüb üçüncü günü ẓuhur ʾidüb, evvelā esmā-i sebʿa ḫıtāmında şuʿbe-i Ḫalvetiyye'den Yigitbāşı Aḥmed Efendi'nin Ḥacı Ḳahrāmānī kulundan bir ṭomar icāzet-i memhūre iḥsān buyurdıḳdan soñra ʿulūm-ı ẓāhiriyye kemāl-i resīde eylemeye ve beher yevm dergāh-ı ʿaliyyelerine rū-māl olmaya emr buyurdılar.

Bir müddet Kütahyevī Şeyḫ Muḥammed Sücūdī Efendi'den telemmüz baʿdehū cehīzuʾl-ʿulemā el-Ḥac Bekir Efendi'den yevmiyye üç nevbet ders şuruʿ olunub sabaḥ ʿalet ve ʿuṣūl baʿdeʾẓ-ẓuhr tefsīr-i şerīf ve baʿdeʾl-ʿaṣr ḥadīṯ-i şerīf teʿallümüne mübāşeret olunub ṣabaḥ dersi ḫitāmında Enarlı Zaviyesi'ne ḥużūr-ı pīre vārub anda daḫī levāzım-ı ṭarīḳati rivāyet ve baʿżı sülūke dair resāil taḥrīrine bezl-i maḳderet olunub ʿazīz-i müşārun ileyh ḥażretleri fürūʿāt-ı ḫamse dahī gösterüb, esmā-ı iṯnā ʿaşere üzere orta kol taʿbīr olan Ḥażret-i Mıṣrī *Ḳuddise Sırruhū* ṭarīḳından tertīb-i pīrān üzre müretteb ve mevzūn icāzetnāme-i taḥrīr ve imżā ve temhīr ʾidüb iḥsān eylediler ve sāir evrad ve eẕkār ve edevāt-ı ṭarīḳati daḫī ʾirāʾe esnāsında meger pederleri Ṣadri Efendi eyyām-ı şebābetinde Şeyḫ Murad Efendi en-Naḳşıbendī'yi görüb duʿālarını alıb ḫacegān-ı Naḳşbendiyye'nin

ḫatm-i şerīflerini aḫz buyurub anlarda oġulları ᶜazīzim Bedreᵓd-dīn Efendi Ḥażretlerine iḥsan eylemişler idi.

Anlar daḫī Naḳşbendiyye yolını dimaġ-ı dil u cānıma istişmām ītdürüb ḫatm-i şerīfe iẕin virdiler. Bir gün yetmiş biñ tevḥīd-i şerīfe iẕin istedim aña iẕin vīrüb baᶜdehū buyurdılar ki oġlum ruy-i arżda her ne kadar ẕikr ve tilāvet olunur orada evrād ve eẕkār ve aḥzāb var ise pederimden meᵓẕūn oldıġım gibi cümlesine size iẕn ve icāzet virdim kelāmlarıyla çeraġ eylediler.

Der-ᵓān zaman istedim Bekir Efendi emri ve ᶜazīzim himmetleriyle ceddim āsitānesinde ḫatm-i Ḳurᵓān-ı ᶜazīmüᵓş-şānla vaᶜz u teẕkīre meᵓmūren mübāşeret olūb bir tefsīr-i mufaṣṣal taḥrīrine daḫī şuruᶜ olundu. *Allahümme yessir ḫātimehū taḥrīren ve taḳrīren* o esnāda sāiḳ-i ezel-i maṭıyye irādemizi āsitāne-i ᶜaliyye cānibine sevḳ īdüb Eyyūb Enṣārī'ye ḳalᶜa ḫalīfesi zāde Ḥamdullah Efendī merḥūmuñ ḳonāġına misāfir olunub Ḥażret-i Ḫālid *Raḍıyaᵓl-lahu ᶜAnh* Cāmiᶜinde biᵓd-defeᶜāt vaᶜz ve teẕkīr olındıḳ eṭrāfıñ muḥabbetleriyle Şeyḫuᵓl-İslām-ı vaḳt Ṣamānī-zāde ᶜÖmer Ḥuluṣī Efendi'niñ Otluḳçī yūḳışında binā buyurdıḳları zāviyelerine bu Faḳīr'i şeyḫ eyleme murād eylediler. Ḥubb-i dünyā iġvāsıyla ṭabᶜım meyl eyledi ol gece ᶜālem-i māᶜnāda Burūsa'da Ceddim türbesine geldim şanduḳa-i şerīfelerinden bülend avazıyla be oġlān benī bıraḳıb nereye gidersin deyü öyle ḥayḳırdı ki ᶜaḳlım çāk ola şandım ve leyl-i merḳūmede āsitānede bir ẓulmet ve havada bir şiddet olub on sekiz maḥalle şāᶜiḳa işābet eyledi ertesi güni baġteten āsitāneden firār ve bir günde Burūsa'ya gelüb dergahda ḳarar ᵓider itmez ᶜazīzim Bedreᵓd-dīn Efendi'nin bir dervişi gelüb buyuruñ efendimiz sizi ister dīdi derḥāl Ḥażretiñ dergāhına rū-māl oldım meger hasta olmuşlar ḥaremlerine dāḫil ve oṭalarına vāṣıl oldım.

Faḳīri gördükde ġāyet memnūn oldılar āsitānede olan mācerāyı ᶜalā mā cerā ve Ced Ḥażretleriniñ ālem-i māᶜnāda tevbīḫlarını beyān eyledigimde Oġlum bundan soñra sizin mürşidiñiz ceddiñizdir anlar sizi terbiye ᵓider.

Vāḳıᶜā öyle oldı her ne zaman ḫılāf-ı ṭarīḳat

bir ḥareketim olsa maᶜnāda ẓuhur ᵃidüb tenbīh ve terbiye buyururlar. Ertesi gün yine ziyāret-i devletlerine vardım ġayet zaḥmetler var idi maḫdumları Şerefeᵃd-din Efendi ile mübārek ayaḳları cānibinde oturur idim vāfir naṣīḥat idüb oġullar biriñiz zāhir ᵃevlādım biriñiz bāṭın ᵃevlādım göreyim sizi birbiriñizden cūda olmayub ittifaḳ üzre oluñ buyurdılar.

Faḳīr mübārek dest u pāyelerini taḳbīl ᵃīdüb ḳahḳara oṭa kapusuna varır iken üç defᶜa tekrar ᵃidüb Şeyḫ Ahmed-zāde oġlum seni Allah Taᶜālā'ya emānet eyledim buyurdılar.

Ceddim Şeyḫ Muṣṭafa Efendi daḫī fevtī günü böyle buyurmuşlar idi bükā ve ḥasretle ṭaşra geldim iki sāᶜat mürūrunda Ḥaḳḳ'a vāṣıl oldılar.

Bu ᶜabd-i āciz daḫī taᶜlīmleri üzre ẓāhiren ve bāṭınen sülūkden āṭıl olmāyub seyrde iken tefsīr-ī şerīf dersimiz *Etā emrullāhi* suresine resīde oldıḳda üstādım Ḥacı Bekir Efendi dergāha gelüb oġlum bize sefer göründü didi. Amān ḫoᵛca efendi kerem eyle daḫī biz tefsīr-i şerīfi ḫatm ᵃidüb *Buḫārī* ve *Müslim* oḳuyācaġız didigimde buyurdı ki oġlum benim maᶜlūmumdur bundan şoñra sen Camiᶜi Kebīr'e gelüb bir ḫoᵛcadan daḫī telemmüz eylemezsen Allah Taᶜālā seniñ maṭlūbuñ olan ᶜilm-i şerīfi saña keşf eylesün eger üstāda taᶜlīḳ olunmuş ise Allah Taᶜālā aṣḥāb-ı kemāli sana müsaḫḫar eylesin deyü duᶜā ve seni Allah Taᶜālā'ya emānet eyledim deyüb ertesi günü ᶜāzim-i dār-ı baḳā oldılar. Berākāt-ı duᶜā-i üstādla Cenāb-ı Ḥaḳ ᶜilm-iᶜFārisī' de el-Ḥāc ᶜAli Ṣıddīḳ Efendi ve ᶜilm-i eḥādīs-i Nebevīyye'de Şeyḫuᵃl-Muḥaddisīn üstāzüᵃl-fāḍılīn Mıṣrī Seyyid ᶜAbdullah Efendi Ḥażretlerini dāiremize müterreddid eyleyüb ᶜilmeyn-i mükerremeyn ᶜāzizeyn-i muḥteremeynden aḫz olunmuşdur.

Egerçi ᶜilm-i ṭarīḳatde mā teḳaddem zikr olunan ᶜāzīzāndan behre-yāb oldıḳ ammā şayed ki eyyām-ı şebābet hengāmı mülābesesiyle nefs ve hevāya tābiᶜ olub elde olan gühergerān behā-i esrār ṭarīḳatı telef ᵃidüb ḫāib ve ḫāsir olmadan ḥırz u sinnim kemāle resīde olunca taḥte terbiye-i pīr şāḥib-i hünerde olmaḳ lāzime-i ḥalden oldıġı ecilden yine bir mürşid-i kāmil terbiyesinde āsūde

olma sevdāsında iken āsitāne-i ʿāliyyeye sefer olunub anda ʾebun fiʾl-lahümme meşhūruʾl-afāk ʿārif biʾl-lāh mürşid-i āgāh merd-i dānā-yı pür intibah Süleyman Neşʾet Efendi'nin meclis-i devletleri mülāzemeti müyesser olub nuṣḥ u pend ṣadedinde buyurdılar oġlum bir kimse ne ḳadar kāmil ise bir muḳteżāy-ı beşeriyyet insān nisyandan ḫālī degildir. Elbet ilā āḫiriʾd-dehr herkese bir mürebbī ve nāẓır gerekdir ehluʾl-lah ʾevlād-ı ṭarīḳ-ı ehliʾl-lāhe sālik oldıḳda anları sükker ile seyr ʾiderek yola getirirler buyurdıḳları kelāmları cānıma teʾsīr ʾidüb maḥruse-i Burūsa'da bir nev endāz feyż-i kerāmet ve irşād ʿārif-i rümūz-ı ḥaḳaʾiḳ, vāṣıl-ı esrār-ı deḳāʾiḳ ḳuṭbuʾl-ʿaṣr ferīdüʾd-dehr mürşiduʾs-sālikīn murebbiyyuʾl-vāṣılīn Seyyid Şeyḫ Muḥammed Emīn Efendi en-Naḳşbendī *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretleri'niñ meclis-i tedrīslerine mülāzemet ʾidüb İmām Şaʿrānī Ḥażretleri'nin *ʿUḫūd-ı Muḥammedī* 'lerini ve Necmeʾd-din (Kübrā) Ḥażretleri'nin *Uṣūl-i ʿAşere*'lerini ve ʿAṭāul-lah İskenderī'nin *Ḥikem* 'ini ve Ḥażret-i Mevlānā'nın *Meṯnevī-ʾi Şerīf* 'ini ve sāir kütüb-i ẓāhir ve taṣavvuf dersleriyle behreyāb ve kütüb-i merḳūmeleri teʿallüm ile nāil-i mā fiʾl-kitāb iken iki sene miḳdarı mürūr idüb üçüncü sene ʿādet-i ḳadīmemiz üzre nıṣf-ı şāʿbāndan ʿıyde kadar inzivā ve erbaʿīne niyet ʾidecegimi kendülere ifāde eyledim ki ne güzel ben bir fātiḥa ʾideyim baʿdehū erbaʿīne daḫil oluñ buyurdılar.

Bir gün ʿaleʾs-seḥer ṭaharet-i tāmme ile ʿādetimiz üzre Burūsa'da ne kadar ziyārete şāyeste ehluʾl-lah merāḳıdı mevcūd ise cümlesinin ḫāk-i ʿıṭırnāklerine yüz sürüb himmetlerini ricā ʾiderek devr ʾidüb aḫşāma ḳarīb ʿazīzim şeyḫim Emin Efendi Ḥażretlerine geldim mübarek ḳademlerine bāş ḳoydum üç mādde iḥsān ʾidüb bunuñ biri ruḥānī, birī cismānī, birī nūrānīdir var oġul Ḥaḳ'la ol buyurub fātiha eylediler.

Dergāha gelüb ḫalvetḫane-i ceddimde bi-ḳaderiʾt-ṭaḳat meşġul olur iken erbaʿīnimin yirmi ikinci gicesi ʿālem-i maʿnāda şöyle müşāhede eylerim ki ʿAzīzim Ḥażretleri dergāhımıza gelmiş Ceddim Ḥażretlerinin türbesini ziyāret eyledi baʿdehū bu faḳīre delālet ʾidüb ḥużūr-ı ḥażret-i pīrde ıṭʿām-ı ṭaʿām ve dergāhda olan ḥucreleri emākin-i ziyāret ʾiderek ḳaṣr üzerinde olan

mekteb oṭasına dāḫil oldıḳ.

Ḥażret-i ʿAzīz'i kendi postum üzerine iclās ʾitdirüb kendim aşāġı yanlarına cālis oldım lākin Ḥażretiñ ekser-i tevābiʿları oṭa-ı merḳūmede cālis ve her biriniñ elinde bir duḫān çubuġı şürb-i duḫān ile oṭa māl-ā-māl ṭumān eylerler idi. O esnāda muḳarreblerden biri ʿalā ṭarīḳıʾl-iʿtirāż ʿAzīz'e teveccüh ʾidüb efendim siz bu Şeyḫ Aḥmed-zāde'niñ dāye gibi ezgisini ʾoynarsız bunı bu āna kadar kimseye böyle eylemezdiñiz idi ḥikmet nedir? deyince ʿazīzim daḫī merḳūma teveccüh īdüb bir āh-ı sūz-nāk geçüp mübārek gözlerinden yāş aḳaraḳ ne çāre hey oġul ḳader-i ʾilāhī böyledir āḫir vaḳtimde bende olan füyużāt-ı ʾilāhiyyeyi Allah Taʿālā buña naḳl itdirecek elbette cümlesine taḥammül gerek buyurdı.

Lākin yine duḫān dumanı kesilmez idi faḳīr gördümki olmaz kütübḫāneye gelüb şu arayı pāk ʾidüb ʿAzīz'i bu araya bāri getüreyim deyū kütübḫāneyi süpürür iken ḫābdan bīdār oldım ertesi aḫşām sırr-ı ṭarīḳata vāḳıf eḫun fiʾl-lāh dayı derviş ʿAbdullah geldi bu vāḳıʿayı icmālen ifade eyledim.

Derviş ʿAbdullah Efendi yüzüme baḳıb Allahü āʿlem size bu yüzden feyż var bunu da mı şuya çıḳsın buyurdı vaḳıʿa tafṣīlī üzre ketm olunub itmām-ıʾerbaʿına ḥużūr-ı lāmiʿıʾn-nūr Ḥażret-i ʿAzīz'e rū-māl olub ʿaleʾt-tafṣīl ḥikāye eyledim. Allahu ʾaʿlem oġlum bizden size bir feyż vār. İşte teʿallüm-i ʿulūm ediyorsun feyż budur buyurunca efendim bu ruʾyā ʿulūm-ı ẓāhire feyżine delālet eylemez bunda bāṭına ve ṭarīḳata īmā olmaḳ gerek didigimde ya siz bundan ıḳdām meşāyıḫ gördüñüz ve ṭarīḳatdan usūl-i esmā üzere ḫilāfet aldıñız ecdādıñ daḫī Ḥażret-i Ġazzī'dir bizden size ne olabilür deyū defʿi leyyin buyurdılar. Yine faḳīr mülāzemet-i meclīs-i devletlerinde tekāsül eylemeyüb *Meṯnevī-i Şerīf* dersi ṭaleb ʾidüb *Meṯnevī* dersiyle eyyām güzār ve cā-be-cā efendim bizim rüʾyānıñ muḳteżāsı ne zamān iḥsān olunur diyerek altı māh mürūr eyledi. Biʾl-işāretiʾş-şaḥīḥa āsitāne-i ʿaliyye cānibine teşrīfleri taḥaḳḳuḳ edince bir cumʿa gecesi baʿdeʾz-zikr kütübḫānelerinde kendüleriyle hem-dem iken mübārek ayaḳlarına şārılub amān efendim

bizim rü'yā nice oldı benim elbed sizden naşîb-i ma'neviyem vardır iḥsān eyle deyince oğlum ne güzel lākin seniñ ceddiñ laṭîfe bilmez, olur olmaz rü'yā ile seniñ üzeriñe el ḳonmaz, baḳālım yine bir istiḫāre İdiñ ben de İdeyim ne ẓuhur 'ider buyurdıḳlarında cum'a'irtesi gicesi istiḫāre olunub Ḥażret-i Ceddi'l-Emced Pîr-Ġazzî *Ḳuddise Sırruhu'l-'Alî* ẓuhur 'idüb anlardan daḫî aḫẕ-i ṭarîḳate iẕin buyurub bir mufaṣṣal rü'yā ẓuhur eyledi.

Ḥāṣılı ceddim Şeyḫ Aḥmed Ġazzî Ḥażretleri arḳamdan ṭutub cümlesi birdir ayrı ve ġayrı yoḳdur buyurdılar.

Ertesi gün 'Azîz'e vardım anlara daḫî ẓuhur eylemiş *ba'de edāi'ẓ-ẓuhr* buyurdılar ki bana da ẓuhur eyledi lākin siziñ tekyede ẓuhur eyledi oraya varalım hem Ḥażret-i Pîr'i ziyāret 'idelim hem telḳîn-i ẕikr 'idelim buyurdılar.

Ānîde bir dābbe tedārik 'idüb 'Azîz süvār olub sāir bendeleriyle bu faḳîr rikāblarında bizim dergāh ḳapusuna geldik atdan inüb kemāl-i ta'ẓîm ile dāḫil olub Ḥażret-i Ġazzî'niñ mübārek türbe-i muṭahharalarını ziyāret ve dāmen-i devletlerini taḳbîl 'idüb türbe ḳapusı önünde iki rek'at namaz edā buyurub bu faḳîri ḥużurlarına iclās ve ṭarafeynden mubaya'a olunub ba'dehū ḥużurlarında oldığımız ceddiñiz Ḥażret-i Şeyḫ Aḥmed el-Ġazzî ve pîr-i ṭarîḳat Ḥażret-i Mışrî ṭarafından size ẕikr-i şerîfi bi'l-vekāle telḳîn 'iderim buyurub ḥabs-i nefes 'ile ḳā'ide-i Naḳşbendiyye üzre ism-i celāli telḳîn buyurub fātiḥa eyledi .

Her bir hafta mürūrunda āsitāne cānibine teveccüh buyurdılar bu faḳîr şemsu'l-leyāl meşġūl iken bi'l-ḫaṣṣa ism-i celāliñ ceẕbesi żuhur eyledi. Şöyle ki efkār-ı sivādan bir şey bıraḳmadıḳdan soñra cevher-i 'aḳlıma ziyānı taḥaḳḳuḳ idince Ḥażret-i 'Azîz'e taḥrîrāt 'ile ifāde eyledim. Ba'zı ḥarareti teskîn 'ider esmā 'ile emirleri mektūbu geldi.

Bir seneden şoñra emirleriyle āsitāne-i 'aliyyeye rāhî olub bir māha ḳarîb sāye-i 'ınāyetlerine müstaġraḳ oldıḳ.

Biñ iki yüz on doḳuz'da āsitāneye teşrîf eylediler İdi. Ba'dehū yirmi ikide menfiyyen Burūsa'ya teşrîfleri ḫaberî

istimaᶜım oldıḳda Abdal Köprüsü'nde irüşüb yüzüm gözüm ḫākīlerine sürerek mülāḳī olunca kemāl-i muḥabbetlerinden atdan inüb oġlum Ḥażret-i Mıṣrī'niñ sırrı bizde daḫī ẓuhur eyledi el-ḥamdülilᵃl-lāh diyüb bu ᶜabd-i faḳīr mübārek ḳoltuḳlarına girüb ṣoḥbet ederek ᶜAcemler Çeşmesi'ne gelindi.

Ānda bir miḳdār asāyiş ruḫṣat olub cānı duḫān isteyen şürb-i duḫān eylesün buyurub faḳīre daḫī emreylediler. Faḳīr cevab eyledim ki efendim benim cānım senden ġayrı bir şey istemez. Buyurdılar ki : *Men ekele eᵃs-sūme veᵃl-baṣale ve ᵃl-kürāse velā yuḳarribenne mescidenā* buyurdıġı rāyiḥa-i kerīheden melāᵃike müteezzī olurlar ya bu duḫānıñ rayiḥa-i kerīhesinden eẓā-i melāᵃike mülāḥaẓa eylemezler mi? Elbet sālike ᵃiᶜāne ṭaraf-ı melāᵃikeden olur. Bu ne ḥamāḳatdir ki şürb-i duḫān ᵃidüb maḥrūm-ı feyż ve teraḳḳī olunurlar buyurdılar.

Vāḳıᶜā Ḥażret-i Mıṣrī *Ḳuddise Sırruhuᵃl-ᶜĀlī* Efendimiz daḫī neṣāyıḥında sālik-i rāh-ı ṭarīḳat olan mürīdānı şürb-i duhāndan menᶜ buyurub nüzūl-i feyż-i Rabbānīye mānīᶜdir. Lākin kemāle vāṣıl olmuşlardan ᶜAbduᵃl-ġanī Nablūsī ve Üftāde-zāde İbrāhīm Efendi emṣāli ẕātlar duḫān çubuġunu kendülere perde eylemişdirler.

Ceddim Şeyḫ Aḥmed el-Ġazzī *Ḳuddise Sırruhuᵃl-Ālī* Ḥażretleri daḫī menᶜ ᵃidüb ileᵃl-vefāt tekyeleri ḳapusından içeri çöb-i duḫān duḫūlüne iẕin virmemişlerdir.

Ḥāṣıl-ı kelām Ḥażret-i ᶜAzīz *Ḳuddise Sırruhū* ᵃile ṣoḥbet ᵃiderek Burūsa'da Veled-i Ḥabīb Cāmiᶜī Şerīfi ḳurbında binā buyurdıḳları tekyelerine vāṣıl olunub anda asāyiş üzre iken şām u seḥer meclis-i devletlerini niᶜmet bilüb ziyāretleri iltizām olundu.

Müddet-i ḳalīle mürūrunda çār-darb-ı tevḥīdi ḳalbī taᶜlīm buyurdılar az zamānda el-ḥamdülilᵃl-lah himem-i ᶜaliyyeleri berekāt-ı nisbet-i şerīf āṣārı ẓuhura geldi. Cumᶜa gicelerinde ikinci tevḥid-i şerif meclisine ser-ḥalḳa-i ẕikr bu faḳīri naṣb ve bu bendelerine iḥāle buyurmuşlar idi. Bu üslūb üzre üç sene miḳdārı sübḥa gerdān-ı eyyām iken muḳaddem rüᵃyāda ẓuhur ᵃiden dūd-ı duḫān-ı efvāh-ı ḥasūdāndan nümāyān oldıḳda ᶜAzīz'e zaḥmet virdikleri taḳdirce haftada üç gün ve bir de cumᶜa gicesi tenhāca meclislerine emir buyurdılar. Bu ḥāl üzre biñ iki yüz yirmi sekiz senesīne ḳadar meclisleri

terk olmayub Ḥaḳḳ'a vāṣıl olmazdan üç māh muḳaddem rāh-ı rast-ı Naḳşbendiyye'den zümre-i ṭālibīne telḳīn-i ẕikr ve irşād-ı ṭarīḳate iẕin ve sāir evrād u eẕkār ki taḥrīri muḥall-i edeb-i tarīḳatdir cümlesine iẕn iḥsān eyleyüb evāḫir-i ẕi'l-ḥiccede nā-mizāc olub vaṣāyā buyurdılar.

Yirmi sekiz senesi muḥarremi'l-ḥarāmıñ altıncı cum'a günü Ḳayyūm Ḳayyūm diyerek ẕikr-i şerīfiyle Ḥaḳḳ'a vāṣıl olub ḥālen türbe-i şerīfeleri olan maḳāma kendi seccādelerini ferş 'idüb ḫazīne-i ḳabirlerine vedī'a eyledim. *Nefe'ane'l-lahu bi-berakāti feyżihī Āmīn.* Tafṣīl-i ḳıssa-i vefatları āḫirde beyān olunur.

'Azīz-i Müşārun 'ileyh Ḥażretleriyle on üç sene üns oldı. Evāil-i intisābımda bir gün ba'de'd-ders Ḥażret-i Üftāde ve Ḥażret-i Hüdāī Ḳaddese'l-lahu Esrārahuma Efendilerimizin beyānlarında mürūr 'iden kelimāt-ı ḳudsiyye ki ismine *Vāḳı'āt-ı Hüdāī* ta'bīr 'iderler şoḥbet güzer 'idüb ve kitāb-ı merḳūmdan ba'żı kelimāt ḳırāet olunduḳda bu faḳīrin derūnuma bir ḫā'ṭhiş ve şevḳ gelüb egerçi biz Ḥażret-i Hüdāī'niñ ḳapusı kilābı rütbesinde bile degilim. Lākin bu ẕāt-ı şerīfin mübārek lisanlarından ṣudūr 'iden kelimāt-ı ḳudsiyye ve ḥaḳāiḳ-ı sırr-ı ṭarīḳat ve ḥaḳīḳat *Vaḳı'āt-ı Maḥmūdiyye* 'de olan kelimātdan dūn degildir.

Ne var biz de 'Azīzimiziñ lisānından sāmi' oldıġımız kelimātı taḥrīr eylesek bir vaḳtiyle 'uşşāḳa cān-baḫş olur deyü ḫulyā 'idüb ve bir iki gün sözlerini taḥrīr eyledim.

Ba'dehū egerçi taḥrīr olunuyor lākin kendülerden bi'l-ifāde bir iẕin olsa nefes-i ikṣīr-i pür te'sīrleri berekātıyla eṣerimiziñ te'yīd ve teşyīdine ve te'ṣīrine sebeb olur deyü mā-fī'z-zamīrimi ifāde eyledim ki oġlum biz kim, bizim sözümüz kim lākin çünki böyle ḫā'ṭhişger olmuşsun yaz belki vaḳtiyle bir kimseniñ işine yarar buyurub destūr buyurdıḳlarında mübārek ḳadem-i şerīflerine yüz sürüb kemāl-i sürūr-ı mevfūr 'ile her meclisde lisān-ı feyż-i efşānlarından ṣudūr 'iden kelimāt-ı ḳudsiyyeyi ba'żen 'Arabī, ba'zen Farīsī ve bazen Türkī ve ba'żen sır ve ketmi lāzım olan kelāmlarıñ bir kelimesini Fārisī bir kelimesini 'Arabī ve bir kelimesini Türkī ḳaleme alub on üç senelik kelāmları nezd-i 'ācizānemde maḥfuẓ iken*

---

* *Yeḳūlü Ebā Hureyrete raḍıya'llahu anh mā min aṣḥābi'n-Nebiyyi 'aleyhi's-selām aḥadūn ekṣeru ḥadīṣen anhu minnī illā mā kāne min 'Abdullah b. 'Ömer'e ve kāne yektübü velā ektübü Buḫārī*
(Not: Bu cümleler sahife kenarında yazıldığı için dipnotta gösterilmiştir. H.T.)

İşbu biñ iki yüz otuz bir senesi rebīʿuʾl-ʾāḫir evāʾilinde lıḥye-i ʿacizāneme beyaż rūnūmā ve sinnim erbaʿīne resīde ve būy-i ʿālem-i ʿuḳbā meşām-ı cāna göñüllere simād-ı ḥamīde bu ḳadar emekler żayiʿ olmayub ṭaraf-ı Ḥażret-i Pīr-i dest-gīrden uşşāḳa lazım olur ümīdiyle ıṣṭılāḥāt ve inşā oldıḳda berd eziyyetden mücānebetle herkesiñ faʾidesine olacaġı kelimātla tebyīżına şürūʿ olundu. Lākin baʿżı kelām-ı şerīfleri mücmelen beyān olındıġı ecilden mücmel olan sözlerini vūsʿı tāḳāt miḳdārı şerh ve īżāḥ olındı. Beyt

İnne āṣāranā tedüllü ʿaleynā

Feʾn-ẓurū baʿdenā ʾileʾl-āṣāri

ve baʿżı maḥalde ekṣer-i kelimāt yek-nesaḳ olub birbiriniñ ṣadedinde vāḳıʿ olmuşdur, baʿżı birbirine teḫālüf ʾile ṣudūr eylemişdir. Tesvīd olındıġı vech üzre tebyīż olunub kelimāt-ı ḳudsiyyeleri sürḫla ***Ḳāle eş-Şeyḫ*** kelāmıyla tefrīḳ ve īżāḥ-ı kelāmda ***Yeḳūlüʾl-Faḳīr*** kelimātıyla bu ʿabd-i pür ḳuṣūruñ sürḥuna işāre ile beyān olundu, *Ve min Allahiʾl-ʿavni veʾt-tevfīḳ nıʿmeʾl-Mevlā ve nıʿmeʾr-Refīḳ*

Ezīn bihter çe bāşed hīç kārī

Ki der-dünya be-mand yādigārī

Bismillahirraḥmānirrahīm ve bihī

Tāze nihālist zibāġ-ı ḳadīm

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *el-Ḥātifü ʿalā erbeʿati evcühin* yāʿnī sālik-i Ḥaḳ olan mürīde hātif-i ġayb dört lisandan ẓuhūr ʾidüb sālike emir ve nehy ʾider gāh mürşid lisānından ẓuhur ʾider, *elsinetüʾl-ḫalḳ aḳlāmuʾl-Ḥaḳḳ* mefhūmunca lisān-ı mürşidden hātif-i ġayb ẓuhūra gelir bināenʿaleyh sālik mürşidinden şerʿa muvāfıḳ işitdigi sözü Ḥaḳ'dandır deyü iʿtiḳād eyleye kāhince ekvān olan maḫlūḳ ve ḥavādiṣāt-ı kevniyyeniñ lisān-ı ḥālinden ẓuhūr ʾider. ***Yeḳūlüʾl-Faḳīr*** yaʿnī bu maḫlūḳāta naẓar ʾidüb her birinden ʿibret alması kendi ḥaḳḳında lisān-ı ḥāl-i eşyādan bir hātif-i ġayb olur. Üçüncü aʿmāl-i sālikiñ ḥüsn ve ḳubḥı ve ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a sevḳi ḳalbine ilhām olur, anıñla ʿamel ʾider ilham, şerʿa muvafıḳ oldıḳda *ilhām-ı Rabbānī* ve *hātif-i ġayb-ı İlāhī* taʿbīr olunur. Dördüncü lisān melāikeden kemāl-i merḥamet-i ilāhiyye ʾile

kendüye emir ve nehiy olunur , bu cümle hātif-i ġayb, taᶜbīri ṣaḥīḥdir.

Yeḳūlü ʾl-Faḳīr Hetf avaz ve ṣadā maᶜnāsınadır. Hātif-i ġayb ᶜālem-i ġaybdan ẓuhur ᵃiden avaza dirler ve ekser-i evāmir-i ḫayriyyede istiᶜmāl olunur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḫoca ᶜUbeydullah Aḥrar *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretleri ᶜālem-i māᶜnāda Server-i ᶜĀlem *Ṣallaʾl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem* Ḥażretlerini müşāhede eyledi Faḫr-i ᶜAlem *Ṣallaʾl-lāhü Taᶜālā ᶜAleyhi ve Sellem* ᶜUbeydullah'a suāl eyledi ki maᶜnāy-ı iḥsān nedir cevāb verdi ki iḥsān ḫalḳı kemāl üzre unudub derūndan maḫlūḳ muḥabbetini iḫrāc ᵃidüb Ḫālıḳ'a teveccüh-i tāmmla müteveccih olmaḳdır. ᶜAlāmeti nedir buyurunca cevāb virdi ki ẓāhiren seniñ sünnet-i seniyyeñe ittibāᶜ ve bāṭınen Ḥaḳḳ'a teveccühdür. Seᶜādetle buyurdılar ki Vāḳıᶜā bu maḳām güzeldir lākin bu rütbeden efḍali kendiñ bu maḳāma vāṣıl oldıḳdan soñra sāir ᶜıbād-ı müslimīni daḫī bu dereceye irşād eylemeñdir. ***Yeḳūlü ʾl-Faḳīr*** Rütbe-i iḥsān ḫalḳı terk ve Ḥaḳḳ'a teveccüh ve sünnete mutābeᶜatdır. Bu rütbe maḳām-ı cemᶜ ve vuṣlatdır. Bundan aᶜlā olan rütbe bu rütbeye vāṣıl ve miᶜrāc-ı mānevīye ḥāṣıl oldıḳdan ṣoñra cemᶜul-cemᶜe ᶜavdet ceẕbeden ṣaḥve ricᶜat ᵃidüb sāir ᶜuşşāḳ-ı ilāhiyyeyi daḫī bu rütbeye daᶜvet ve delālet eylemeñdir ki buña maḳām-ı irşād taᶜbīr ᵃiderler. Evvel mertebede sālik kendüyi ḫalāṣ ᵃider ikinci rütbede sāir ṭālibānı irşādla ẓulmet-i firḳatden nūr-ı vuṣlata vāṣıl ᵃider ki rütbe-i şefaᶜatdır. ***Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū*** *Men nesiye ʾl-Ḥaḳḳ'a bi-fikriʾs-sivā feḳad kefera* . Iṣṭılāḥāt-ı ṣūfīyede nisyān-ı Ḥaḳ ve Ḥaḳ'dan maḥcūbiyete küfür taᶜbīr ᵃider *kemā ḳīle* ehl-i dünya kāfirān-ı muṭlaḳdır. Küfür iki nevᶜidir biri küfr-i cühūdī, biri küfr-i şühūdī. Küfr-i cühūdī ẓāhiren ḫalḳıñ bildigi küfürdür, küfr-i şühūdī mülāḥaẓa-i ẕikr ve fikr-i ḥaḳdan ġāfil olmaḳdır. ***Yeḳūlü ʾl-Faḳīr*** Ṣūfiye ḥażerātı ᶜındinde ḥaḳdan ġāfil olana kāfīr taᶜbīr ᵃiderler ki ḳalbini ẓulmet-i nisyān setr ᵃidüb şühūd-ı envār-ı ṣıfāt ve esmā-i ilāhiyyeden ġafletleri kendülere ẕenb-i ᶜaẓīm olur. *Fefhem teᶜarref cidden.* ***Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh*** Sālik-i Ḥaḳḳ'a lāzım olan ibtidā sivāyı terk ᵃidüb baᶜdehū Ḫudā'ya*

---

* *Ḥaddeṣenā 'Abdu'l-Azīz b. 'Abdullah ḳāle ḥaddeṣenī Mālik 'an ibn Şihāb 'ani'l-a'reci anhu Ebī Hureyrete R.A. ḳāle inne'n-nase ekseru Ebu Hureyrete velevla atiyān fī kitābillahi mā ḥaddeṣet ḥadīsen ṣümme yetlū inne'llezīne yektümūne mā enzelnāhu mine'l-beyyināti ilā ḳavli'r-raḥīmi inni Iḫvānenā mine'l-Enṣāri kāne yeşġulühüm el'amelü fī emvālihim ve innehu Ebā Hureyrete kāne yelzemü Rasulu'llahi A.S. şebe'a baṭnehu ve yaḥduru mā lā yaḥḍurūne ve yaḥfeẓu ma la yaḥfeẓūne. Keẕā fi'l-Buḫārī innehū ḳāle iḫvānenā fī keṣrati kelāmenā ve neḳale'l-Kelimāti'l-ḳudsiyyete min şeyḫina kelāmen ücibü lehüm bihāẕe'l-ḥādiṣi'ş-şerīfi* el-Ḥaḳīr faḳir Ġazzīzāde 'Abdullatīf

ṭālib ola.

Yeḳūlü'l-Faḳīr Zīra ḥubb-i dünyā *re'sü külli ḫaṭī'e* buyurulmuşdur çirkāb-ı efkār-ı sivā ḳalbden iḫrāc olmadıḳca nūr-ı tevḥīd ẓāhir olmaz, nur 'ile ẓulmet bir yere cem' olmaz *eż-żıddān lā yücteme'ān.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Mervīdir ki İmam Şa'rānī *Ḳuddise Sırruhū'l-'Alī* Ḥażretleri aḫbārda görürler ki bir kimse ḥubb-i dünya 'ile ālūde olsa yarın vefāt eyledigi zaman ṭoḳsan ṭoḳuz başlu bir ḥayye ḳabrinde musallaṭ olub ezā ve 'azāb 'ider. Ḥażret bu ne şuretle olur deyü fikirde iken civārında 'ābid ve zāhid bir kimse vefāt eyledi cenāzelerine ḥāżır oldılar ba'de'd-defn eyā şu zāhid ne ḥaldedir deyü teveccüh buyurdılar görürler ki ṭoḳsan ṭoḳuz başlu bir sü'bān ḳabrine gelüb 'azāba ve ezāya başlar.

Ḥażret-i Şeyḫ müteḥayyir olub eyā bu ḥal ne ḥaldir ki bu ādem ġāyet de 'ābid ve zāhid idi bu belāya neden giriftar oldı deyince hātiften bir ṣadā gelir ki gerçi o zāt 'ābid ve zāhid idi ama ḥubb-i dünyayı ḳalbinden ḳaṭ' eylemedi aḫlāḳ-ı zemīmeniñ 'adedi ṭoḳsan ṭoḳuzdur cümlesinin başı ḥubb-i dünyadır baş kesilmedikden şonra sāirleri ḳaṭ' olmaz deyü ḫaber virdiler .

Ḳāle'l-Faḳīr Bu taḳdirce aḫlāḳ-ı zemīmeniñ her ḳanġisī bāḳī ḳalsa nev'an 'azāb-ı ruḥānī baḳīdir ammā cümlesiniñ bāşı olan ḥubb-i sivā ḳaṭ' olursa sāirleri daḫī def' olmā mümḳindir.

Zīrā cemī'i aḫlāḳ-ı zemīme ki insanda vardır cümlesi ḥubb-i dünyādan neş'et 'ider bināen'aleyh cemī'i aḫlāḳ-ı zemīmeniñ bāşı oldı meselā ḥased ḥubb-i sivādandır ḥubb-i sivāsı olmayan kimse ḥased eylemez ḥaset kezālik dünyayı sevmedendir, buġż yine öyle cemī-'i aḫlāḳ-ı zemīme'i tecessüs ve tefaḥḥuş eyleseñ dünya muḥabbetinden ẓuhur 'ider dünya muḥabbeti ḳalbden ḳal' oldıġı gibi sā'iri daḫī suhūletle def' olub aḫlāḳ-ı Muḥammediyye 'ile müteḫallıḳ olur.

Allah cümlemizi aḫlāḳ-ı Nebeviyye 'ile ārāste eyleye *āmīn bi-ḥurmeti Nebiyyi'l-Emīn.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥimehu'llāh *Ḳīle inne fülān fī Ḥażreti'l-lāh*, yānī derlerki filan kimse ḥużūr-ı Ḥaḳ'dadır ve filan zāt ḥużūrda degildir, bunuñ ma'nāsı ḳurb-ı nevāfil ḳā'idesi

üzre dāimā Ḥaḳ ḥāẓır ve nāẓırdır deyü mütefekkir ve ʿibādetde olan kimse içün ḥuẓūr-ı Ḥaḳ'dadır derler.

Der Beyān-ı Ẕikr-i Çār-ı Ḍarb ve ʿAḥvāliʾs-Sālik

Ḳāle

Sālikā dānī ki şarṭ-ı rāh-ı çīst.

Dāimā ber nefs-i ḫōd būden beḥarb.

Ey sālik bilürmisin ki şarṭ-ı ṭarīḳ nedir, dāimā nefsle muḥārebede olmaḳdır.

Ḳūt-ı ḫod ezḫūn-ı dil gerde müdām kendü ṭaʿāmıñ ciger ḳānından ola yaʿnī daimā derd-i Ḥaḳ'la cigerin ḳanın ekl ʾidesin.

Terk-i gerden-i loḳma-i şīrīn cerūb . Yaġlū ve ṭatlū loḳmaların hevāsını terk eylemekdir.

Miʿdeyi ḫālī ve bīydārī şeb . Miʿde loḳma-i şīrīn ve cerbden ḫālī ola.

Ḫalvet-i tārīk-i ẕikr-i çār-darb: Ḳaranlıḳ ḫalvet yerde ẕikr-i çār-darb ʾile meşġūl olmaḳdır. *Eḳūlü* yaʿnī ḫalvet, derūnda ẕikr-i çār-darble meşġūl olmaḳdır.

Zīra Ḥācegān-ı Naḳşbendiyye ḥażerātı *Ḫalvet der encümen* ḳāʿidesine riʿāyet ʾidüb dāimā mele-i nāsda ṭurub çār-darb ẕikrine devām ʾiderler. Bu taḳdirce ḫalvetden murād ḫalvet-i dīldir.

Mervīdir ki Mevlānā ʿAbdurraḥmān Cāmī *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretleri Şeyḫ'lerinden ẕikr-i çār-darbı aḫẕ buyurdıḳlarında çārsūnuñ ġāyet de ġalabalık maḥallinde sākin olub derūndan ẕikr-i çār-darbla meşġūl oldılar. Tamām altı māh bu üslūb üzre saʿyle ẕikr kendinde istiḳrār buldı. Bu ṣuretle ẕikr ḳalbde taḳarrur eyledikde ġayrı bir vechle münfekk olmaz.

Her ki orā īn çönīn ḥāli budur. Her ol kimse içün ki böyle ḥāl ola yaʿnī bu zikrolunan ḳāʿideye riʿāyet eyleye.

Kūs orā mīzenend der- şarḳ u ġarb anıñ ṣıyt u ṣadāsı afāḳı ṭutar erbāb-ı irşād ve müşīli aṣḥāb-ı rüşd ve reşād oldıġı dünyaya neşr olunub beyneʾl-ʿavām veʾl-ḫavāṣ meşhūr olur.

Şamt u cūʿ u seher u ḫalvet u ẕikr u fikr ber-devām.

Nā-tamāmān cihān-rā be-koned kār tamām : Yaʿnī şu ẕikrolunan beş aṣla her kim riʿāyet ʾide cemīʿi noḳṣānları tekmīl olub kemāle resīde olur.

Ḳāleʾl-Faḳīr ṣamt ki dāima sālik olan kelām-ı mā-lā-yaʿnīden

sükūt eyleye, ve her lisānına gelen sözü söylemeye.

Mā-lā-yaᶜnī didigimiz sāliki Ḥaḳ'dan maḥcūb ᵓiden sözlerdir. Sālik żarūretden ziyāde söz söylemeye ve sāir sözlerinde daḫī muḫtaṣar ve müfīd söyleyüb Ḥaḳ'la meşġūl ola. Zīrā keṣret–i kelām ḳalbe ġaflet īrāṣ ᵓider ḥazer gerekdir.

Cūᶜ ki sālik ḳarnı ṭoyunca ṭaᶜām ekl eylemeye ekser-i evḳātı riyāżetle mürūr ᵓide. Loḳma-i ḥarāmıñ rayiḥasını şemm eylemek semm-i ḳātildir *Ḥafeẓaneᵓllahu bi-luṭfihī*

Seher ki sālik giceler tāb-ı ṣabaḥ yatub uyumaya cūᶜ seher-i müstelzimdir. Elbette cūᶜ oldıḳda seher der-kārdır. Gündüz bir miḳdār istiraḥat ᵓide ki gece vaḳtiyle agāh olmaya muᶜīn olur ḫuṣūṣen ṣülūṣ-i aḫīrde her ḥalde agāh ola.

Ḫalvet ki sālik olan ẕāta maḫṣūs bir maḳam ḥalī gerekdir ki aḫṣāmda ṣabaḥda anda inzivā idüb ẕikr u fikriyle meşġūl ola ve gāh-ī nāsla ülfet ᵓiderse bir vaḳt-i ḫalvetinde ḥāline rabıṭa vire. Hiç olmaz ise gecede gündüzde iki saᶜat olsun iḫtiyār–ı ḫalvet eyleye. Ḫuṣūṣen gece sālik olan kimseniñ oldıġı maḳam ḫālī ve tenhā ola.

Ẕikr-i ber-devām ki derviş her nefesde Ḥaḳ'dan ġāfil olmaya ve dāimā naḳd-i vaḳtini ẕikr-i şerīfe ṣarf eyleye.

Ẕikirden murād envāᶜı-ibādet ve ᶜubūdiyyet ve ᶜubūdetdir, fikir daḫī ẕikirdendir. Envā-ı ẕikr maḥallinde beyān olunur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Sālik bu ḳāᵓidelere riᶜāyeten ẕikr-i çār-darbe meşġūl oldıḳda kendünde nisbet ẓuhūr ᵓider.

ᶜAlāmet-i nisbet dörtdür.

ᶜIndeᵓẕ-ẕikr ḫayret gelür yaḫūd sükūn u tām gelür yāḫud insilāḫ ẓuhūr ᵓider yāḫud kendi kendüyi ẕikr ḥālinde ġāib īder.

Nisbet-i şerīf ẓuhurunda ẕikr ẕātında müsteḳarr olur. Nisbet eṣeri yā ṣaġda yā bāşda yā solda yā sīnede ẓuhūr ᵓider.

Cümlesiniñ efḍali sol meme altında olan ḳalbde ẓuhūr ᵓider, baᶜżan göbekden aşaġı ayāġına varınca ẓāhir olur.

Lākin nıṣf-ı esfelde nisbet ẓuhurı sālikiñ ᶜadem-i felāḥına

delālet ᵃider. Kāh olur ki çār-ı ḍarb-ı ẕikriñ ḳuvvetiyle erkān-ı erbaᶜada ẓuhur ᵃider. Nitekim *Ḥażret-i Neşᵃet Ḳuddise Sırruhū* ẓuhūr eyledi idi.

Hāẕā ṣūret-i ẕikr-i çār-darb

İllā

Dimaġ

Allah Ḳalb Yemin *İlāhe*

Muḥammedün Rasūluᵃllah

Sırrehu

Lā

Ẕikr-i meẕkūr mübtedīye on iki biñdir mütevassıṭa yirmi dört biñdir müntehī olana ḳırḳ biñdir tā bu üslūb üzre kendinde rüsuḫ buluncaya ḳadar rütbesine göre ᶜadede riᶜāyet ᵃider.

Baᶜdeᵃr-rüsḫ veᵃl-istiḳrār ᶜaded yoḳdur zīra bir an kendinden bu ẕikr münfekk olmaz. Eger ġafletle ve şuġl-i dünyā ᵃile nisbetī ġāib ᵃiderse ḥabs-i nefes idüb Şeyḫ'ine müteveccih olub ḍarb-ı ẕikre iḳdām idince yine ẓuhūr ᵃider. Eger ᵃidemez ise Şeyḫ'ine varub tekrār ḳāᵃide üzre aḫẕ-i nisbet eyleye.

Yeḳūlüᵃl-Faḳīr Gerçi bu ẕikr-i şerīfi bu rütbe beyāna rıżāları olmaz ama şu ḳadar ki ism u resmi kūm olmasın deyū mestūren beyān olundu.

Ehline ṣūreti ve ḥāli maᶜlūmdur nā-ehil olan bu rütbe ᵃile fehimden ᶜaciz olur. Ḥaḳīḳat üzre fehmi ve bu ẕikr ᵃile şuġlüñ ṭarīḳ-ı mürşid-i kāmil olan hācegān-ı Naḳşbendiyye'dir. Teᶜallüm ve aḫẕ ᵃile maᶜlūm olur.

Bizim bu beyānımız ḥıfẓ-ı ṣūret içündür. Zīrā esrār-ı ṭarīḳı *kemā hüve heyyie heyyie* meydāna ḳoymaya erenlerin rıżaları yoḳdur

o zaman muᶜīn-i ẓalemeden olur. Ḥāṣıl her derdimende iᶜānesinde ẓāhiren ᵓide bāṭınen taᶜarruż eylemeye.

Ẓāhiren iᶜāne ve talṭīf eylemesiyle yine ecre nāil olur, ṣevābından maḫrūm olmaz ammā ḳalben teveccüh-i tām üzre olursa ᶜāḳıbetinde bir veḫāmetini çeker ekṣerīyā iᶜāne eyledigi kimseniñ yüzünden bir ihānet görür.

Men eᶜānehū ẓālimen selāṭa ᶜaleyhi sırrına maẓhar olur. Bu ḫuṣuṣ faḳīriñ başına çoḳ geldi. Ekṣerī iᶜāne eyledigim kimseden ihānet gördüm. Sālikān-i ṭarīḳat kemā huve Ḥaḳḳ'a be-vāsıṭa vāḳıf olunca ḳadr-i çoḳ belālara uġrar nihāyetinde vesāṭat-ı mürşid-i kāmil ᵓile ᶜilm-i ledün sırrına vāḳıf olursa ḫalāṣ olur.

Mışrī ḥażeriyle hemrāh olan kesin eylemez çūn ᵓu çirā : Bu babda söz çoḳdur nihāyeti ᶜirfāna ve lisān-ı mürşidden istimāᶜa tevaḳḳuf ᵓider. *Vallahu yeḳūlüᵓl-Ḥaḳḳa ve Huve yehdiᵓs-sebīl.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bir mürīd mürşidine mālen bedenen ḫuluş-ı tām ᵓile liᵓl-lāh fiᵓl-lah ḫıdmet eylese ve mürşidiñ Ḥaḳ'la olan muᶜāmelesine iᶜāne eylese ol Şeyḫ'e yirmi dört sāᶜatde her ne ḳadar feyż iḥsān olursa bir miṣli daḫī ol mürīde iḥsān olur.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Meṣelā bir mürīd bir şeyḫe irāde getürüb baᶜdehū şeyḫiniñ umūr-ı dünyeviyyesini görmeye iltizām idüb efendim umūr-ı dünyā içün sen fikreyleme hemān Ḥaḳ'la olan muᶜameleñe ḫalel virme diyüb ṣıdḳ-ı iḫlāṣ ᵓile meṣālıḥını irāde idüb aṣlā şeyḫine umūr-ı sivā içün fikir virmese Cenāb-ı Ḥaḳ ol mürīde şeyḫiniñ rütbesini ve feyżini ḫidmetle iḥsān ᵓider.

Vāḳıᶜa böyle olan mürīd-i ṣādıḳa mürşid ne rütbelerde teveccüh ve himmet vedīᶜā ᵓider ḳıyās eyle.

Kemāl üzre mürşidiñ rıżāsını taḥṣīl, rıżāy-ı Ḥaḳḳ'ı taḥṣīl gibidir. Nitekim taḥṣīl-i rıżā-i vālideyn rıżā-i Perverd-gārī ᵓile böyle oldı. Elbet eb-i rūḥānī olan mürşidiñ rıżāsını daḫī bu rütbeye resīde olur.

Kemā Ḳāle ᶜAleyhiᵓs-selām *Rıżāuᵓl-lāh maᶜa rızā-i vālideyn saḫaṭuᵓl-lāh maᶜā saḫaṭıᵓl-valideyn* fī zamānınā zamāne dervīşānıñ felāh bulmayub feyż

almadıḳları bu sırdan ġāfil oldıḳları içündür.

İ^cāneden güç biliñ bu vaḳtiñ müridleri mürşidlerini meşġūl idüb mürşidiñ kendi derdi kendüye yetmez iken anlarıñ daḫī her biri bir gün maṣāliḥ ve himām-ı umūr-ı sivāyı şeyḫlerine taḥmīl ^aile ḳāt ender ḳāt şeyḫiñ şuġline ve teferruḳasına sebeb olurlar. āh āh āh

Ve Yeḳūlü^al-Faḳīr merḥūm ^cazīzīm Bedre^ad-din Efendi Ḥażretleri ba^cde^al-ḫilāfe bu ^cabd-i ^cācize buyurdılar ki oġlum pederim merḥūm Ṣadre^ad-dīn Efendī buyururlar idi ki ḳırk sene seccāde-i irşādda cālis oldım ḫaliṣ ve muḫliṣ bir mürīd-i ṣadıḳ görmedim hemān kendi başıñıñ çaresine baḳ didi.

Oġlum eger sen de iki ^calemde necāt ve selāmet ṭaleb eyler iseñ vaḥdete baḳ aḫşām oldıḳda kendiñ ḳapa buyurdılar idi. Ya^cnī ḫalḳla ülfet ve ünsde teferruḳadan gayri bir şey yoḳdur. Mürīd ṣuretinde gelüb irade getürüb ṣoñunda mürde-i şeytān miṣāli şeyḫiñ ḍalāletine bāiṣ olurlar.

Ammā şol mürīd-i kāmil ki keṣretde vaḥdet ricālinden olub deryā miṣāli ḫār u ḫāşākden mütelevvin olmaya anlara söz yoḳdur bu da dā^aire-i kübrā ricāline maḫṣuṣdur. Be hey ḳardeş mürīd ve mürşīd ne dimekdir anı idrāk eylemeyüb nīk ve bed münāsebetsiz sözler ^aile insanı ṭaġlīṭ ^aiderler.

Mürşid ḥużūrına gelen Ḥaḳ yolunu sual idüb sırr-ı ṭarīḳatı te^callüm eylemek lazımdır. *Kellimū^an-nāse alā ḳadri ^cuḳūlihim* sırrından ġafillerdir. Herkesden oldıġı ve bulundıġı ve bildigi ṣan^catdan ve ma^cārifden suāl eylemek lāzımdır.

Naḳḳaşdan ḥaṭṭ-ı oṣmānī suāl olunmaz ḥaṣır ṭoḳıyandan bir ḳumaş kaç tel ḥarīrden olur deyü su^cal eylemek istihzādır.

Keẕālik cāhil olan kimseden ferāiż meselesini suāl eylemek *ve ḳussa ^calā ẕālike* Herkesin bildigi şey suāl olunur bilmedigi şeyi suāl eylemek ḥamaḳatdir. Feraḫt ^aiden ^caṭṭara varub bizim evde olan laġmı taṭhīr idiver dimek ne ḳadar ba^cīd ve müstekrehdir. Mürşidler ^caṭṭardır anların umūrı ^cıṭırşız ḥaḳīḳatdir. Anlara umūr-ı dünyā söylemek ve anlardan umūr-ı

dünyāya iᶜāne ṭaleb eylemek hemān laġmı taṭhīr idiver dimege benzer. Belki andan daḫī ednādır ammā *lā-yüsᵓel ᶜammā yefᶜal* bu da bir ibtilā ve imtiḥānāt-ı ilāhiyyedendir.

Baᶜżı mürşid-i kāmiller bu belāya giriftār olurlar ve her ne ḳadar firār ᵓiderse ol ḳadar üzerine gelür. Ancaḳ ibtilā ve imtiḥān envāᶜındandır böyle belāya giriftār olan mürşidlere Allah Taᶜālā'dan ecir istesünler, ammā bu söz Ḥaḳ'la olayım diyen mürşid-i ḥaḳīḳīleredir.

Ammā şol şeyḫ-i ṣūrī ki hemān ḫalḳ başıma üşüssün dervişler çoḳ olsun derse anıñ cezāsı ᶜamelīdir. Beyt

Degil vallāhi mürşidlik bu resme

Saña derviş ola ektāf-ı eṭrāf

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh ᶜAbdulvehhāb Şazelī Ḥażretlerine derviş İbrahim nām bir mürīd-i ṣādıḳ gelüb efendim beni ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a islāk ᵓile irşād eyle deyü niyaz eyledi. Ḥażret-i Şeyḫ vārisini ḥayvānāt ḫıdmetine taᶜyīn eyledim ṣadāḳatle ḥayvanlarıma baḳ tımar eyle buyurdı . Ol mürīd daḫī ṣıdḳla ḫıdmet-i devābbe riᶜāyet eyledi bir müddedden soñra Ḥażret-i Şeyḫ aḫirete göçecek oldı müridlerinin sırr-ı firāzları müteraḳḳab olub eyā ḳanḳimizi vāriṯ-i sırr-ı ṭarīḳat idüb seccādede irşāda lāyıḳ buyururlar der iken Ḥażret-i Şeyḫ buyurdı ki varıñ aḫurda ḥayvānāt ḫıdmetinde olan derviş İbrahim'i getürüñ didi. Varub getürdiler merḳūma ḫilāfet virüb kendi maḳāmına ḳāim idüb sırrımı bu ẕāta virdim buyurdı . Cümle müridler ḥayran ḳaldılar.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Şeyḫ Şazelī Ḥażretleri'niñ bir ḥayvānātına ḫuluşla ḫıdmet ᵓiden maḳāmına lāyıḳ oldı. Ammā aṣl-ı maṣlaḥat ḥayvan ḫıdmeti ve sāir ḫıdmet degildir. Maṣlaḥat emr-i şeyḫine imtiṯāldir. Her ne ḫıdmet emir buyururlar ise anı iltizām eyleyeler ki feyż anda bulunur. Elbed ḥekīm olan kimse ḥastanıñ derdine deva olacaḳ ᶜilacla emir ᵓider. Şeyḫ daḫī mürīdiñ kemāline sebeb olacaḳ ḫıdmet her ne ise anı emir ᵓider. Lāyıḳ olan evvel taᶜyīn oldıġı ḫıdmetinden şeyḫini ḫoşnūd idüb begendire ki feyż-yāb olmasına sebeb ola.

Eşref Rūmī *Ḳuddise Sırruhūᵓl-ᶜĀlī* Ḥażretlerini Ḥacı Bayram Velī'yi memşālar taṭhīri ḫıdmetine taᶜyīn eyledi.

tamām on sekiz sene o ḫıdmetde oldı. Benim ʿilm ve faẓl ve kemālim var böyle kerīh ḫıdmete lāyıḳ degilim dimedi. Nihāyetüʾl-emr Ḥacı Bayram Ḥażretleri kerīmelerini virüb dāmad idüb ekmel-i sülūki içün Ḥama'ya Ḥüseyin Ḥamevī Ḥażretlerine irsāl buyurdı feyżi taṭhīr-i ḫelādan oldı.

Ḥażret-i Üftāde *Ḳuddise Sırruhū* Hüdāī Maḥmūd Efendi Ḥażretlerine ciger şatdırdı ve yollardan şamān devşirdüb debbāġlara feraḫt etdirdi. Bu ḫıdmetler ile feyż aldı her biri bir yüzden oldı. Bu ḫıdmet ḫuṣūṣunuñ ẓahiren daḥī bir miṣāl-i rūşeni vardır. Ber-ittibāʿ efendisiniñ kemāl-i ṣadāḳat üzre ḫıdmetinde olsa efendisi anı çerāġ idüb ber-murād eyler bāṭın aḥvāli daḫī böyledir.

Ḥikāye: Mülūk-i māżiyeden biri vezīrine emir ʾider ki bendelerimden filān kimseniñ māhiyyesini ziyāde eyle ve bir īrād ver ikrām eyle buyurmuş. Vezīr suāl eder ki efendim bu iḥsāna neden müsteḥaḳ oldı deyince melik buyurur ki sāir bendelerim ekṣerī kendi hevāsında olur lākin bu kimse dāimā benim rıżāmı gözler ḳapumı bekler ḫıdmetimde fütūr ve ḳuṣūrı yoḳdur. Bināenʿaleyh ānı sāirlerinden mümtāz eylemek lāzım geldi dimişdir.

Mürşid kapusını bekleyen derviş ḥālī daḫī böyledir. Beyt :

Sālikiñ mürşidine ḫıdmet-i şāha gerek

Eşigine koya başın diye şāha ne gerek

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh ʿAşıḳ Yunus Ḥażretleri Ṭabṭuḳ Emre'niñ dergāhında oṭun ḫıdmetine taʿyīn olunmuş idi. Yālın ayāḳ başı ḳabaḳ, çıplaḳ olaraḳ oṭun ṭaşır idī dāʾimā oṭunuñ ṭoġrusunı getürürdi.

Ṭabṭuḳ Emre Ḥażretleri bir gün maṭbaḫa inüb oṭunları yoḳlar. Cümlesini mevzūn ve ṭoġru buldı. Yunus Ḥażretine ḫıtāb idüb Yunus ṭaġda egri oṭun yoḳ mudur didi. Yunus daḫi efendim çoḳdur amma seniñ ḳapuñda oṭunuñ daḫī egrisi yaḳışmaz deyu cevāb virdi.

Ḥikaye: Bir gün Yunus Ḥażretleri arḳasında oṭun ile gelür iken ayaġı kayub dereye düşer iken bir çalıya arḳasında olan urġan ṭaḳıldı. Yunus şöyle muʿallaḳ şalını ḳaldı. Der ʿaḳab Ḥażret-i Ḫıżır

ᶜAleyhiᵓs-selām gelüb uzad eliñi seni ḳurtarayım didi. Yunus görmedi sen kimsin didi ben Ḫıżır'ım deyince var efendim işiñe git ben elimi Şeyḫ'imden ġayrıya uzatmam didi. Der-ᶜaḳab Ṭabṭuḳ Emre elin uzādub ḫalāṣ eyledi. Beyt

Dest -i pīr ez ġāibān kūtāh nīst

Dest -i o cüz ḳabżatuᵓl-lah nīst

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Çünki Ḫażret-i Yunus *Ḳuddise Sırruhū* Şeyḫ'e ṣıdḳ ve iḫlāṣla böyle ḫıdmet ve ṣadāḳat eyledi. Nihāyetüᵓl-emr bir mürīd ümmī kāmil iken kendinden ẓuhūr ᵓiden kelimāt-ı ḳudsiyyeniñ ḥadd u pāyānı yoḳdur. Ḫattā mervīdir ki vefātında ilāhiyyātınıñ nıṣfını semāda melekler alub anıñla mütelezziz oldılar.

Yine mervīdir ki yevmen mineᵓl-eyyām ḥīn-i süluklerinde Ḫażret-i Mevlānā *Ḳuddise Sırruhū* buyurmuşlardır ki merātib-i ᶜāliyelerde ol ḳadar seyr ve teraḳḳī eyledim her ḳanḳī vardım ise şu Türkmen ḳocası Yunus önüme çıḳdı Türkmen ḳocasını sebḳat ᵓidemedim bu kelāmdan soñra sebḳat eyledi ya eylemedi maᶜlūm degildir. Ġayrı rütbeleri aḫiretde maᶜlūm olur. Ammā erbāb-ı ḥāl olub bu ᶜazīzleriñ rütbesini sebḳat ᵓiden ḥallerini bilür.

Tenbīh: İki ᶜaẓīmuᵓl-ḳadr kibār-ı ᵓevliyāuᵓl-lahdan kimseniñ rütbelerinde şübhe olsa eyā buñların ḳanḳīsi ᶜālīdir dense anı anlardan büyük bir ẕāt gerekdir ki işte bu şu rütbededir bu filan rütbede deyü ḫaber vire bu yoḫsa anlarıñ mertebelerine vāṣıl olmayan anı idrāk ᵓidemez, bizim gibi ᶜācizleriñ rütbesinden geçişimiz ḳarıncanıñ ḳuyu dibinde ṭurur iken semāvātı arşunlamasına beñzer. Beyt

Cānı ez mā ḳıyās saḫt būd

Mūrī koned saḫt kerdūzer ḳaᶜal-cāh

Ḥikāye: Ceddim Ġazzī-zāde Şeyḫ Muṣṭafa en-Nesīb Ḫażretlerinden mervīdir ki Burūsa'da ṣuleḥāy-ı ümmetden bir kimesne dergāh-ı ḥażrete müteveccih olub tamām on sekiz sene Ya Rabbī Emir Sulṭan mı büyük Ḫażret-i Üftāde mi büyük bunlarıñ rütbesini baña bildir deyü niyāz eylemiş. Nihāyetüᵓl-emr bir gīce ᶜālem-i maᶜnāda Camiᶜ-i Kebīr'e varmış. Ḫażret-i Sultānuᵓl-Enbiyā *Ṣallaᵓl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem* Ḫażretleri minber ḳapūsında ṭurur idi yanlarında

Ḥażret-i Emīr *Ḳuddise Sırruhū* ṭurur idi. Ḥażret-i Üftāde daḫī geldi. Faḫr-i ᶜAlem Efendimiz gel Muḥammed deyüb Üftāde Ḥażretleriniñ elinden ṭutub minberiñ aᶜlā rütbesine çıḳardı ve ol ādeme ḫıṭāb idüb remzen işte rütbelerini añla buyurdı. Bināenᶜaleyh baᶜżı kimseler bu rüᵓyāya bināen Ḥażret-i Üftāde'niñ rütbesi Ḥażret-i Emīr'den aᶜlādır deyü zāhib olmuşlardır. Ammā rüᵓyānıñ kemāl üzre firḳatine ḳādir olmādılar.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Oġlum bu rüᵓyāda vāḳıᶜā rütbelerini gördüler ama farḳ ᵓidemediler. Emīr Sultan nezd-i Ḥażret-i Faḫr-i ᶜAlem'de bulundı Ḥażret-i Üftāde minberiñ yüḳarısıñda bulundı bu taḳdirce elbetde Ḥażret-i Rasūl *ᶜAleyhiᵓs-selām* yānında olanıñ rütbesi ᶜālīdir ve ḳurbiyyeti ziyādedir. Beynlerinde ḳaç ᶜayaḳ var ise minber ḳapusından Ḥażret-i Üftāde'niñ bulundıġı rütbeye ḳadar olan ḳademeler ḳadar beynlerinde farḳ vardır buyurub Ḥażret-i Emīr'i Ḥażret-i Üftāde'den ᶜālīdir dirler. ***Ve Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh*** Ḥażret-i Emīr ve Ḥażret-i Üftāde ikisi daḫī dāniş-i kübrā ricālindendir buyurdılar.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr vāḳıā bu minber fıḳrası da dāniş-i kübrā ricālinden oldıḳlarına delālet ᵓider böyle olunca rütbeleri sāvī olmaḳ lāzım gelür.

Tenbīh: Maᶜlūm ola ki her rütbede nice merātib vardır. Dāniş-i kübrā'ya resīde olmuş ḳırḳ velī bulunsa ve cümlesi dāniş-i kübrā ricālinden olsa yine beynlerinde farḳ ve rütbelerinde teraḳḳī ve tenezzül bulunur. Sūret-i ẓāhirde daḫī bunuñ misāli vardır. Bir pādişāhın üç ṭuġlı ḳırḳ veziri olur cümlesi destūr-ı mükerrem vezīrdir lākin yine her biriniñ rütbesi başḳadır. Pādişāha ḳurbiyyetlerinde farḳ vardır. Dāniş-i kübrā ricāli olan ᵓevliyāuᵓl-lah daḫī vüzerā gibidir ammā biᵓl-cümlesine teraḳḳī vardır. *Fefhem teᶜarref cidden.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥuccetüᵓl-İslām İmam Gazzālī Ḥażretleri laḳabı ile mülaḳḳab oldıḳdan sonra ᶜilm-i ẓāhir ile vuṣlat-ı tāmme ḥāṣıl olmayub ᶜayneᵓl-yaḳīn ḥaḳḳaᵓl-yaḳīn rütbeleri rū-nümā olmayacāġını fehm idüb Şeyḫ Bazġānī Ḥażretlerine intisāb eyledi anlar da taṭhīr-i ḫalā ile emr

buyurdılar on altı sene Ḥażret-i Şeyḫ Bazġānī'niñ dergāh-ı mümtāzlarını taṭhīr ᵓider idi. Baᶜżan ḫavāṭır geldikde mübārek lıḥye-i pākiyle süpürür idi. Gāh gāh kendi şakirdleri gelüb aman efendim kerem eyle bu sevdādan ferāġat idüb gel yine zühd ve taḳvā ve tedrīs-i ᶜulūmla evvelki ḥāliñe meşġūl ol deyü nuṣḥ ve pend ᵓiderler idi. Anlarda varıñ gidiñ beni ḥālime terk ᵓidiñ deyüb red buyururlar idi. Bendeleri daḫī āh efendimiz cünün getürdi yāzıḳ oldı vā ḥayfā vā ḥasretā deyü aġlayü aġlayü giderler idi. Nihāyetüᵓl-emr vāṣıl ileᵓllah olub ẓāhirde ve bāṭında ve ḥuccetüᵓl-İslām oldılar. ***Yeḳūlüᵓl-Faḳīr*** ᶜAzīzim böyle ẕāt-ı kirāmları bunuñ mānendi ṣaᶜb ve güc ḫıdmetlerde terbiye eylemede ḥükm-i keṣīr vardır. Cümleden biri insānda ᶜilm ᶜirfāna kemāl bulduḳda kendi faḍl ve kemāline naẓar idüb ḫalḳı ḥaḳīr görüb kendüyi ᶜazīz görür ve olur olmaz kimselere müslüman naẓarıyla naẓar eylemez. Ẕātında her ne ḳadar Ḥaḳ yedlerinde ve muṣīb iseler daḫī kendüyi ᶜazīz görme ile nefis ḥulūl idüb kibir ve enāniyyet ṣıfatıyla muttaṣıf olur. Bu taḳdirce böyle mütekebbir olan ẕevātı kibir ve enāniyyetden geçirme ancaḳ böyle emr-i ṣaᶜb ve müstekreh ḫıdmetle istiḫdām idüb nefsine ḥaddini bildürüb tā şol ḥāle getürirler ki kendi nefsinden fütūr gelüb ben cümleden ednāyım deyüb ḫākle yeksān olur.

Ol zemān ṣıfat-ı nefisden ḳurtulub insāniyeti ḳadem başar. Zira insān beşeriyyet cihetiyle ḫākden ḫalḳ olmuşdur insāniyet dāimā ḫākle beraber olmaḳ ile olur.

Nefs nārden ḫalḳ olmuştur dāimā şuᶜle-i nār teᶜallī ister ammā her ne ḳadar nārıñ şuᶜlesi ulvī olmaḳ ister ise yine min cihetiᵓn-nāriye kemāl-i özde teᶜallī mümkin degildir. İnsān ḫākle yeksān olub nefsiñ teᶜallīsi ṣıfatından ḳurtulur ise ol zemān rūḥāniyetle ve cizye–i Ḥaḳ'la biᵓṭ-ṭabᶜ teᶜallī ᵓider rütbesi āsmāne peyveste olur. ᶜAzīzim insāna lāyıḳ olan kendi ḥākiyet-i beşeriyyetini bilüb dāimā ḫākle yeksān olmaḳdır

ammā *min cihetiʾr-rūḥāniyye* ṭaraf-ı Ḥaḳ'dan rütbe-i ʿulyā iḥsān olur ise aṣlā aña taʿarruż idüb benim rütbem yücedir dimeye.

Zirā rūḥāniyetde insānıñ ʿalāḳası yoḳdur. Ol ḳabża-i ḳudret-i Ḥaḳ'dadır, diler ʿālī eyler diler sāfil eyler. Sen iradeñi yediñe iḥsān olan beşeriyyetiñ ḥükmüne baḳ, āḫarına taʿarruż eyleme veʾs-selām.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh İmam Şaʿrānī Ḥażretleri dāima ʿāmme-i müʾminīne ve erāmil ve eytāma ḫıdmet ʾiderler idi. Baʿżan ders oḳudur iken ḫātunlar gelüb efendi bize çārsudan filan şeyi alıver derler idi. ʿAziz daḫī dersi bıraḳub ol ḫātunuñ ḫıdmetine gider ve anı görür baʿdehū yine dersiyle meşġūl olur idi. Ṭalebeleri efendim kerem eyle bize emir eyle biz görelim, siz dersiñizden ḳalmayıñ deyince Ḥażret buyururlar idi ki : Eger benim dersim size lāzım ise siz beni bekleyiñ, bana da lāzım olan ḫıdmet-i müʾminīndir. Zirā benim ʿındimde bir müʾminin ḳalbine feraḥ ilḳā eylemek dünya ve mā fīhādan ḫayırlıdır buyururlar idi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *inne keṯrateʾl-kelāmi yümītüʾ l-ḳalbe* Keṯret-i kelām ḳalbe ḳasvet īraṯ ʾider ve ḳalbi öldürür. Ḥattā Ṣıddīḳ-ı Ekber *Raḍıyallahu ʿAnh* Ḥażretleri ekṯer-i eyyāmda mübārek aġızlarına ṭaş alub ṭuṭarlar idi münebbih gibi olub çoḳ kelām söylemeyim deyü zamān-ı evāilde baʿżı müridler bu meslege sālik olub aġızlarına ṭaş alurlar idi sükūt iltizām için. ***Yeḳūlüʾl-Faḳīr*** Keṯret-i kelām ḳalb mümīti oldıġının ḥikmeti oldır ki evvelen ẕikre maniʿ olur, ṯāniyen fikre maniʿ olur. Bir sālik ẕikir ile fikirden ḳaldıḳda ġaflet gelüb ḳalbi ölür. Zamān-ı evāilde sālikler üç sene beş sene ʿazīmetle sükūta mülāzemet iderler idi.

Ḥatta faḳir birini gördüm fuḳāray-ı hindiyyeden Şeyḫ Türāb derler idi. Tamam üç sene kelām tekellüm eylemedi maṣāliḥını işāretle ifāde ʾiderdi. Ḫalḳ daḫī her biri bir dürlü ḥaḳḳında söz söyler idi. Bir gün Ḥażret-i ʿAzīziñ ḥużurlarında idim merḳūm Şeyḫ Türāb Efendi ziyaretlerine geldi bir miḳdār oturub gitdi. Ḥażret-i ʿAzīz buyurdılar ki bu bir aṣḥāb-ı ḳulūb ve erbāb-ı

ḥāl ve ʿinde'l-lah maḥbūb bir ẕatdır deyü ḥüsn-i ḥāline şehādet eylediler. Vāḳıʿā mücāhid ve ẕākir ve muḳaddem bir ẕāt-ı kerīm idi. Cebel'de Ḳozağaç nām üç beş 'evlü bir köyde bir tekye binā idüb anda ʿuzlet üzre iken biñ iki yüz yirmi sekiz tārīḫlerinde vefāt idüb zāviyesine defn olundu.

Ḳāle Şeyḫunā İnsān ġaflet ile nefes aldıḳda ġaflet ile alınan nefes Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a şikāyet eder, Yā Rab beni ġaflet ile telef eyledi deyü.

Yeḳūlü'l-Faḳīr Benī Ādemiñ enfāsı maʿdūddur. Herkese ʿömrü miḳdārı nefes iḥsān olundu. Yirmi dört sāʿatde yirmi dört biñ nefes alınur. Ömrü ne ḳadar ise nefesi daḫī ḥisāb iledir. Ve nefes sermāye-i ʿömürdür. Ḫulāṣaten ʿömr-i benī ādem nefesden ʿibāretdir. Ve nefes ẕikr-i Ḥaḳ içündür. Bir kimse ġaflet ile nefes alsa sermāyeyi itlāf ve isrāf etmiş olur. *İnne'l-mübeẕẕirīne kānū iḫvāneş-şeyāṭīn* vaīdine lāyıḳ olur.

Ve her nefesde Ḥaḳḳ'ıñ iki niʿmeti vardır. Nefesi içüñe çekersen ḥayat virir, ṭışarı şālıvirirsen vücūda feraḥ gelür. Bunuñ şükri ẕikir ve fikirden ġāfil olmayaraḳ teneffüs eylemekdir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʿAzīzim şeyḫim Muḥammed Agāh Efendi pīr idi ve kendilerinden mücāz ve müstaḫlef ḫalīfeleri yoḳ idi. Bir gün iki ʿaded silsile-i ḫācegān taḥrīr idüb ḥuẓurlarına getürdüm. Efendim işbu silsileleri bendeleriñizden münāsib olanlarına iḥsān buyursañız silsile telef olmaz didim.

ʿAzīzim buyurdılar ki oġlum o bizim elimizde degildir, işāret-i şaḥīḥa ile ʿināyet-i ilāhiyyeye muḥtācdır buyurdıḳlarında efendim icāzet olmaz ise bārī emānet viriñ didim. Ḫalvetḫānelerine dāḫil ve bir zaman murāḳıb olub baʿdehū çıḳub ol silsileniñ birini faḳīre iḥsān buyurdılar.

Efendim bu emānet-i ʿuẓmāya ben lāyıḳ degilim deyüb ḳabul eylemedim. Ol gece maʿnāda ʿatıyye-i ilāhiyyeyi niçün ḳabul eylemediñ deyü muāteb oldım. İrtesi gün varub ḫāk-i pāyelerine yüz sürüb hezār niyaz ile aldım buyurdılar.

ʿAzīzim Agāh Efendi oġlum seniñ pīrdāş ve ḳardeşleriñe

olan ḥüsn ü ẓan ve himmetiñ berekātı Allah Taāla saña iḥsān eyledi. Her ne şanursañ aşūña heb bāşıña gelse gerek buyurdılar.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lāh Bir derviş bir şeyḫe irade getürdükde sāir derviş ḳardaşlarına himmeti her ne ḳadar ālī olursa kendī daḫī ol ḳadar ber-murād olur. Dāimā Ya Rab şeyḫimiñ cümle bendelerini ber-murād eyle cümlesinden şoñra bu ḳuluñı murādıma nāil eyle deyū niyāzda olub sāir ḳardaşlarına ẓāhiren ve bāṭınen ḫulūş ḳalble himmet eyleye.

Yeḳūlü'l-Faḳīr Bu kelām ol ma'nādan me'ḫūzdür ki naḳl-i ma'nā-yı ḥadīs cāiz oldığına göre Server-i 'Ālem *Şalla'l-lāhu 'Aleyhi ve Sellem* 'den mervīdir ki :
Bir mü'min bir mü'mine *'an ẓahri'l-gayb* du'ā eylese du'āya müvekkil olan melek daḫī ey mü'min işbu eyledigin du'ānıñ bir mislini daḫī Allah saña iḥsān eylesün deyū mü'min ḳardaşına du'ā 'idene melek daḫī du'ā 'ider. Çünki ẓahiri böyledir elbet bāṭını daḫī aḳvā olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ṭarīḳat-'aliyyeniñ ḥāşılı mürīd ne ḫıdmet-i şeyḫden himmet şadāḳatle ḫıdmet olursa kemāletle himmet olur. Ammā ḫıdmetde olan mürīd himmet içün ḫıdmete niyyet eylemeye ancaḳ li'l-lah fi'l-lah niyyet 'ide. Eger mürşide ḳırḳ sene ḫıdmet eylese bana bu āna ḳadar bir himmeti olmadı dimeye zīra *el'umūru merhūnetün bi-evḳātihā* mefādınca vaḳti gelmeyince olmaz vaḳti geldikde mürşid daḫī bir daḳīḳa tevaḳḳuf eylemez rıżādan cudā olmaya.
Nitekim ḥikāyāt-ı sābıḳalarda mürūr eyledi. *Kemā ruviye 'an şeyḫınā min ba'żı aṣḥābi'l-ḳubūri Raḥımehumu'l-lahi Ta'āla ḳāle fī ḥaḳḳı Üftāde-zāde Şeyḫ Muṣṭafa Efendi bin Ḫayre'd-dīn Efendi ḳad istaḫdeme cedduhū fī 'ālemi'l-berzaḫi li ḫıdmeti imāmetehū ve ḳāle inne devletehüm lā yeḍurruhüm li enne ceddehū min ricāli dā'ireti'l-kübrā isteşḥabehüm ve encāmühüm mā hemme 'aleyhi..Hāze'l-kelāmü ba'īdün min 'uḳūli'l-'avāmi lākin ḥaḳḳa 'inde'l-ḥaḳīḳati . Ve Ḳāle fī ḥaḳḳı Şeyḫ Aḥmed Efendi bin Şeyḫ Muṣṭafa Efendi bin Ḫayre'd-dīn Efendi innehū 'ālimün ve kāmilün ve men 'araḳa eṭ-ṭāhiru ve huve veliyyün velākin lā-yu'rafü velāyetuhū . Ve ḳāle fi vaṣfı ebdāl Muḥammed el-Mecẕūb elleẕi medfūn fi'-Burūsa ve meşhūr.* Hālen Ḥażret-i Abdāl ceẕbe-i ilāhiyye ile

müstaġraḳdır. ᶜAlem-i berzaḫda daḫī istiġrāḳ üzredir. ᶜAyneᵓl-yaḳīn rütbelerine vāṣıl olan ẕevāt-ı kirāmdandır.

Ve ḳāle fī ḥaḳḳı Seyyid Nāṣiriᵓd-din Buḫārī ve huve veliyyün kāmilün ve liennehū müteᶜarrafün biᵓl-Burūsa biᵓr-ruḥāniyyetiᵓl-kāmile.

Ve ḳāle fī taᶜrīfi Ḥażret-i Şemseᵓd-dīn Muḥammed Emīr Buḫārī Ḳuddise Sırruhū huve min ricāli dāᵓiretiᵓl-kübrā ve mutaṣarrıf-ı Burūsa biᵓr-rūḥāniyyeti.

Ve ḳāle fī ḥaḳḳı ceddī Şeyḫ Aḥmed el-Gazzī Ḳuddise Sırruhū ve huve veliyyün kāmilün ḳaviyyüᵓr-rūḥāniyyeti ve maᶜmūruᵓl-eṭrāfi ve ṣāḥıbüᵓl-ızzi fiᵓl-berzaḫi raḥımehuᵓllāhi taᶜālā.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḳāle eş-Şeyḫuᵓl-Ekber *Ḳuddise Sırruhū ve bi ẕikrillāhi tezdādüᵓẕ-ẕünūbi* yaᶜnī Ḥażret-i Şeyḫ *Raḍıyallahu ᶜAnh* buyurmuşlardır ki ẕikr ile ẕünūb keṣret bulur. Şaᶜrānī Ḥażretleri *ve ẕikruᵓllahi efḍalüᵓl-ıbādeti* buyurmuşlardır. Bu kelām-ı şerīfin maᶜnā-yı münīfini ḳaṭ-ᶜı merātib ve Ḥaḳ ile Ḥaḳ olan ẕevāt idrāk ᵓider. *İẕā evṣaleᵓs-sālikü ilā rütbetiᵓl-vuṣlati veᵓẕ-ẕikruᵓl-lisāni ᶜınde hāẕeᵓr-rütbeti yekūnü lehū ẕenben ve ḥıcāben. Liennehuᵓẕ-ẕākire veᵓl-meẕkūre yekūnü vāḥiden ve huve maḳāmuᵓl-vuṣlati Evṣalnaᵓllahe taᶜālā ilā hāẕihīᵓrütbeti bi ḥürmeti men vaṣale ileyhi āmīn āmīn āmīn bi ḥürmetiᵓs-Seyyidiᵓl-Emīn.*

Ve daḫī buyurmuşlardır ki Ḥażretiñ bu kelāmı müteşābihāt ḳabīlindendir ānı fehm eylemez illāᵓ r-rāsiḫūn fehm ᵓider.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh bir kimse celb-i dünyā içün evrād u eẕkār tilāvet eylese ve esmā-i ilāhiyye oḳusa ol kişi ᶜabede-i evṣān gibidir ve Ḥaḳ Taālā'nıñ ẕikr-i şerīfini dünyāya ᶜalet eylemek ẕünūb-i kebāirdendir. *Eᶜāẕenāᵓl-lahu Taālā*

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Eger suāl vārid olur ise ki baᶜẓı rivāyet-i ṣaḥīḥ ile ḥadīṣ-i şerīfler vārdır ki bir kimse şu duᶜāyı yāḫud bu āyet-i kerīmeyi ḳırāet eylese Allah Taᶜālā aña rızḳ-ı keṣīr iḥsān ᵓider. Bu taḳdirce ẕünūbdan olan seyyiᵓe nice cānib-i nübüvvetden sevḳ olunur bu taᶜrīfe menūṭdur ve niyete rāciᶜdir. Vāḳıᶜā tevsīᶜi rızḳ içün baᶜẓı suver ve edᶜıye ḳırāeti cāizdir. Lākin *ᶜındeᵓl-ḳırāet lillāh fiᵓllah* niyyet ᵓide. Eger anıñ rızḳı tevsīᶜı ol duᶜāya müteᶜallıḳ ise anı tilāvet ile tevsīᶜ olunur

yāḫud şiddet ve zaḫmet ile ḥāṣıl olacaḳ ise duᶜā sebebiyle sühūlet ve asānlıḳ ile vücūde gelür her ḥalde niyyetine Allah içün ḳırāete niyyet idüb āḫirinde Yā Rab benim ve ᵃevlād u ᶜıyālim nāṣıbi ne yüzden ise asān-ı vech üzre feṭḥ eyle deyü Ḥaḳ'dan ricā olunur. Allah feṭḥ ᵃider ᶜazāim ve ẕikriñ fevāᵃidi der-kārdır.

Ammā bu niyyet ve himmet ᶜavām-ı mürīd içündür şol ẕāt ki dāimā Ḥaḳ'la meşġūl ola ānıñ dünyā vergileri ḫāṭırına bile gelmez ve dünya anlara *min ḥayṯü lā yuḥteseb* teveccüh ᵃider de yine iltifat buyurmazlar.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵃl-lāh Kibār-ı meşāyıḫ-ı Mısır'dan bir ẕāta maṣrūᶜ bir kimse gelüb ḥālinden şikāyet eyledi. Ḥażret-i Şeyḫ daḫī ayāt-ı Ḳurᵃāniyye'den bir āyet-i kerīme ḳırāet idüb ol maṣrūᶜuñ üzerine nefḫ eyledi. Anīde cin ol ādemi bıraḳdı ve şerr-i cinnīden emīn ve sālim ve müsteriḥ oldı. Bir zamandan ṣonra ol şeyḫ vefāt eyledi yine ol kimseyi cinnī tuṭdı ve maṣrūᶜ oldı. Ol ᶜazīziñ seccādesinde olan ḫalīfesine geldi ḥālini ifāde eyledi ol ḫalīfe daḫī şeyḫiniñ ḳırāet eyledigi āyeti ḳırāᵃet idüb ol ādeme nefḫ eyledi derḥāl ol maṣruᶜun derūnundan ve ᶜurūḳundan cinnī avāz eyledi ki tilāvet olunan āyet ol āyetdir lākin tilāvet ᵃiden lisān ol lisān degildir didi ve ol ādemi terk eylemedi.

Yeḳūlüᵃl-Faḳīr Esmā-i ilāhiyyeniñ ḫavāṣṣı ve teᵃṯīri inkār olunmaz lākin tilāvet ᵃidecek aġız tedārik eylemek lāzımdır. Lisān lisān-ı Ḥaḳ olursa esmā-ı Ḥaḳ kemā huve Ḥaḳḳ'a teᵃṯīr ᵃider lisān-ı batıldan teᵃṯīri müşkil olur.

Ḥikaye: Bir gün bir ḫātun Ḥażret-i Rabiᶜa'nıñ ḥużūruna geldi oġlum esir olmuş bir himmet ediñ didi. Ḥażret-i Rabiᶜa bir fatiḥa tilāvet eyledi derḥal fatiḥadan bir cisim ve şekil tecessüm eyledi. Rabiᶜa buyurdı ki: Ey fatiḥa var şu ḫātunuñ oġlunu getür. Derḥal ol fatiḥadan olan şaḫış varub ḫātunuñ oġlunu bulub elinde ayaġında bend ve zincīr ile maᶜan Ḥażret-i Rabiᶜa'nıñ ḥużūruna ḥāżır eyledi. Ḫatun memnūn ve mesrūr ᵃevlādını alub gitdi. Ḥażret-i Rābiᶜa buyurdu ki canım bu ḫalḳ fatiḥa bilmez fatiḥa bildikden ṣoñra niçün zaḥmet çekerler dedi.

İşte bu bir miṯāl-i ḳavīdir. Vāḳıᶜuᵃl-ḥāl fātiḥā-i şerīfeye bir kimse mālik olsa ebedī zaḥmet çekmez ama ne çāre ki Rabiᶜa gibi bir fem-i ṭāhir gerekdir ki anı tilāvet idüb Ḫudā'sını begendigi gibi istiḫdām ᵃide.

Ḳīle *İcābet-iᵃd-duᶜā tüḥtācü ilā ṭahāretiᵃl-viᶜāi* duᶜānıñ ẓarfı olan kimse pāk ve ṭāhir olursa duᶜāsı teᵃṯīr ᵃider. *Feᵃfhem teᶜarref cidden*

(Sahife 33)*mā fīhā bi duʿāiʾl-mazlūmāne . Hāzā sırrun ʿāzīmün lā yüḳālu liʾl-avāmi.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *el-Müʾminü lā yaḫlū mineʾl-illeti veʾl-ḳılleti veʾz-zilleti* . Yaʿnī müʾmin şu üçüñ birinden ḫālī olmaz elbet şu üç belādan biriyle mübtelā olur. İbtilā daḫī üç şeyden ḫālī degildir. Ya ref-ʿi derecāt , ya keffāret-i zünūb, veyā ʿuḳūbetdir. Mürtekib-i maʿāṣī ve aḥvāl-i seyyiʾe aṣḥābına nāzil olan ʿuḳūbet fāsıḳ-ı müstemirr ve küffār-ı saḳar-maḳarra nāzil oldıġı gibi, bir muḳteża-yı beşeriyyet ḫaṭāen kendinden günāh ṣādır olanlara ve günāh-ı ṣaġāir aṣḥābına nāzil olan belā keffāret-i zünūbdur. Şuleḥā-i ümmet üzerine nāzil olan belā bāʿiṣ-i refʿi derecātdır. *Kemā kāneʾl-enbiyāʾu veʾl-ʾevliyāʾu veş-şühedāʾu veʾṣ-ṣāliḥīn.*

Ve daḫī belāy-ı mükeffir-i zünūb mürīd-i mübtedī ve ʿavām-ı müʾminīne vaḳıʿ olur. ʿUḳūbeten minaʾl-lah olan belā fāsıḳīn ve fācirīn üzerlerine nāzil olunur.

Bir kimse üzerine bir belā nāzil oldıḳda ʿuḳūbet midir, keffāret-i zünūb mıdır, ref-ʿi derecāt mıdır bilmek ister iseñ ʿalāmeti vardır. ʿAlāmeti oldır ki üzerine belā nāzil olan kimse eger ol belāya cezā ʿu fezāʿ idüb feryād ve şikāyet eylerse ol belā ʿuḳūbet oldıġına ʿalāmetdir. Eger ṣabr idüb *İnnā lillāhi ve innā ileyhi rāciʿūn* diyüb belāya taḥammül ʾiderse ol belā keffāret-i zünūb oldıġına işāretdir. Eger ḥīn-i nüzūl-i belāda bu belā ʿaṭıyye-i Ḫudā'dır el-Ḥamdüliʾl-lāh Ḥaḳ'dan bize ʿaṭā geldi diyüb belā ile ʿaṭā yānında bir olursa bāʿiṣ-i terfī-ʿi rüteb-i ʿāliye oldıġına delālet ʾider.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Ḥāṣıl-ı kelām ḫāvaṣṣ-ı müʾminīn belāya ḥamd ve şükr ʾider ʿindinde belā şafā gibi olur.

Kemā Ḳāle Ceddī Şeyḫ Muṣṭafa en-Nesīb Raḥımehuʾl-lah

Ki luṭf-ı Ḫudāya mübtelāyım hem ki ḳahra

İki iḥsān bir oldı ne raḥmetdir ānı bilmem

ʿAvām-ı müʿminīn ṣabr idüb istiġfār idüb ḳuṣūrı kendi nefislerine ʿazv ʾiderler.

Erāzil-i nās belāya cezā ʿu fezāʿ idüb yānub yaḳılurlar. Bu aḥvāl-i selāseye vāḳıf olan kendi ḥālini mülāḥaẓa idüb ne ḥalde ve ne rütbede oldıġını bundan fehm idüb eyyām-ı belāda ḫavāṣ zümresiniñ

ḥallerine ṭālib ola. Bu merātib-i selāse beyānı herkesiñ aḥvālini ẓahir ᵃider. Allah cümlemizi ḥüsn-i ḥāle muvāffaḳ eyleye Āmīn.

Bu meratibi beyanda Ḥażret-i Eyyūb *ᶜAleyhiᵃs-selām* ḳıṣṣasını ve Ḥażret-i Mevlānā *Ḳuddise Sırruhuᵃl-ᶜĀlī* 'niñ maṭbaḫ ḳıṣṣasını beyan buyurdılar.

Ḥikaye-i Ḥażret-i Eyyūb *ᶜAleyhiᵃs-selām eşeddüᵃl-belāᵃi ᶜaleᵃl-enbiyāᵃi* taḳdirince mübārek vücūd-ı nūr-alūd-ᵃi peyġamberānelerinde olān luḥūm-ı devrāna imtiḥān-nān oldıḳda bir kere bū ḥāl ne ḥaldir dimeyüb lisānlarıyla ẕikir ve ḳalb-i şerīfleriyle fikr-i Ḥaḳ'dan bir nefes ġāfil olmādılar.

Ḥikāye: Bir gün ᶜaleᵃs-seher Ḥażret-i Mevlānā'nıñ aşcı bāşısī ḥużūr-ı devletlerine gelür idi ve maṭbaḫları aḥvālinden ve fuḳāranıñ ıṭᶜāmından suāl buyururlar idi ve ẕād ve zaḫīre-i maṭbaḫ nicedir buyurdıḳlarında eger her şeyimiz tamāmdır deyū cevāb vīrirlerse Ḥażret maḥzūn olub Yā Rabbi ne ḳuṣūrum vār ki benim maṭbaḫımı bugün maṭbaḫ-ı Firᶜavnīyāne meṣābe buyurdıñ deyüb rencīde-i ḫāṭır olurdu. Eger suāl eylediklerinde işci de efendim filān filān ḥayli şey noḳṣāndır der ise ġāyet memnūn olūb ḥamd ve şükür ve semāᶜ buyurub el-ḥamdülilᵃl-lah bugün maṭbaḫımız enbiyā-i ᶜıẓām maṭbaḫlarına mümāṯil oldı buyurırlar idi. İşbu mebḥāṯin ḫıtāmında Mışrī Ḥażretleriniñ maᶜrūf ve meşhūr olan mektūb-ı şerīfini ṭaleb idüb bu faḳīre ḳırāet eyle deyū emir buyurdılar ol mektūb budur ve teberrüken ketb ve imlā olındı. Mektūb-ı Ḥażret-i Mışrī *Ḳuddise Sırruhū*:

Gözüm nurı birāder-i ᵃazīzim Aḥmed Efendi'ye hezār-ı iştiyāḳ-ı berle selamlar ve duᶜālar ḳılındıḳdan şonra iᶜlām olınan oldır ki benim canım ne ḥalde ve ne ᶜālemdesiz yaᶜnī dimek isterim ki herkes dünyada oldıḳca derd ve elemden ḳurtulmaz. Ol derd ve elemden cezāᶜu fezaᶜda mısın yoḫsa ṣabr-ı cemīlde misin, veyāḫud derd içinde dermanı gice ḳarāñusında gün bulanlar gibi bulub ḥasta göñlüñ saġ olub yedügüñ böregiñde yaġ olub her ṭāġ üsti bāġ oldı mı?. Ḳarındaşım nefsiñi bildiñ mi Rabbi' ñi bulduñ mu ᶜalameti vardır yetmiş iki

millete bir göz ile baḳub cümle ḫalḳ ile bir uġurdan yaruşub *eyne mā tüvellū fe ṣemme vechu'l-lah* ẓāhir oldı mı? Beyt

Cemāliñi nice yüzden görem diyen diller

Şikeste āyineler gibi pāre pāre gerek

ḳarındaşım çünki bu ʿarşaya bi-nişān velā-mekān ʾillerinden ḳudret yularıyla yedildiñ çıḳa geldiñ gözüñ açdıñ kendiñi bir ulu hengāme içinde bulduñ ol keṣrete aldanūb iziñi yitürme ol dirnek tezcek ṭaġılur yabanda ḳalursıñ. İziñi izleyerek geldigiñ ḳapuyı bul, yoḳlıḳ yolında yine bi-nişān ve lā-mekān illeri ki vaṭan-ı ʿaşlidir. Ulaş gör aṣıl *ḥubbi'l-vaṭan mine'l-imān* budur. Yolı yitürdiñse bilene şor yüziñ eşiklerine ḳo ḫidmetlerinden ayrılma her derdiñe derman onlarda bulunur. Kāmiller baḫil olmazlar tek sen ṭālib ve rāġıb ol ʿāşıḳ ve ṣādıḳ ol. Azacıḳ yoḳluḳ ile gelürseñ *mā lā aynun ra'et* maẓharı olursıñ dürr-i yetimleriñ ve cevherlerin ki babasına ve oġluna göstermege ḳıyamazdı hep seniñ elüñe teslim ʾiderler tek sen sözlerin anlamaġa liyāḳat kesbiyle cümle riyāżāt ve mücāhedātıña vardır bunları işlemek maḳṣūdü'n bi'z-zāt degildir belki insan-ı kāmil sözüni anmaġa liyāḳat getürmek içündür. Eger bir kişi bunlarsız söz añlaya ānıñ ʿarefātı ʿayn mücāhededir benim ḳarındaşım münasebetsiz bir ḳaç söz söyledim ʿibārāt bilecek ẓarafetim yoḳ, kerāmet bilecek velāyetim yoḳ, ḳarpuz gibi bir ṭob düzdüm ve ʾöñüñe yuvarladım çevgān eliñde her nereye çelerseñ ol semte gider muḫālefet eylemez amā bu lāyıḳıña çevgānı elden bıraġub ṭobı ḳapasın ki aṣıl maṣlaḥat oldır.

Mine'l-faḳir Muḥammed el-Mıṣrī el-Ḫalvetī.

Ḥażret-i ʿAzīz Ḳuddise Sırruhū Buyururlar idi ki cümle sülūk ve ṭarīḳat ve ḥaḳīḳat bu mektūbda mündericdir ʿaşḳ olsun fehm ʾiden ʿuşşāḳa ve bu mektūbu şerḥe emir buyurmuşlar idi bu *Vāḳıʿāt* 'ı can u dilden naẓar-ı ʿibretle

muṭālaᶜa ᵓiden bu mektūbıñ daḫī sırrına vāḳıf olur ᶜināyet-i ilāhiyye olursa o da olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Nūşī Revān-ı ᶜAdilī'ye ᶜadli kimden ögrendiñ deyū suāl eylediler. Nūşi Revān didi ki bir vaḳitle ᶜālem-i şebābetimde seyre gitdim yolda gider iken yanımda olan piyāde etbāᶜıma kilāb hücūm eyledi. Anlardan biri kilāba bir ṭaş atub kelbiñ ayaġını ḳırdı biraz gitdik ol köpegiñ ḳıçını ḳıran ādemi āt depüb ḳıçını ḳırdı. Biraz daḫa gitdik ol ādemiñ ḳıçını depüp şikest eyleyen atıñ ayaġı bir çuḳura göçüb ḳırıldı bir günde bu üç ḥāli gördüm ve bildim ki bu ᶜālem ᶜālem-i mücāzāt ve mükāfāt imiş her kim ne ᵓiderse başına geliyor bināᵓenᶜaleyh ẓulümden ḥazer idüb cānib-i ᶜadle sālik oldım deyū cevab virdi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Bir derde ve ᵓeleme mübtelā olan kimse gördigiñde āña göñül eyleşdirüb fikr eyleme ve ibtilāsına taᶜarruż idüb ḥikmet-i Ḫudā'ya müdāḫale eyleme zīrā Allah Sübḥānehū ve Taᶜālā erḥameᵓr-rāḥimīndir elbet ol kimse o derde lāyıḳ olmasa ānı iḥsān eylemez ol belā mā sebaḳda mürūr ᵓiden aḥvāl-i ṣelāṣeden ḫālī degildir. Ya ᶜuḳūbetdir, ya keffāret-i ẕünūbdur, ya ref-ᶜı derācātdır. Allah Taᶜālā Erḥam oldıġını fikr idüb göñli perişān eyleme, merḥamet-i Ḫudā'ya naẓar eyle.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Bu taḳdirce mübtelā-yı ᵓālām-ı dünya olanlara ẓāhiren ve bāṭınen iᶜāne eylemek cāiz olmadı ḥalbuki iᶜāne-i müᵓminīn, müᵓminīn üzerine lāzımdır. Meṣelā faḳīr ise şunı külliyyen faḳrdan ḫalāş ᵓideyim sevdāsında olmayub ancaḳ fuḳarāya iᶜāne lāzımdır diyerek miḳdār-ı kifāyet iḥsān gerekdir bu da emr-i Ḥaḳḳ'a bināen olur. *Ve emmāᵓs-sāile felā tenhar* bir ᶜillete mübtelā olanları görürsen elbet ḥükm-i ṣelāṣe'den ḫālī degildir diye eger duᶜā ṭaleb eylerse teberrüken duᶜā eyleye ṣūretde bir ẓālim ẓulmüne giriftār olmuş maẓlūm görürsen çün ᵓu çirā eylemeye elbetde anda daḫī ḥıkmet vardır iᶜāne ve rica eylerse ṣūrī idüb ḳalben kemāl üzre teveccüh eylemeye şayed ki ṣūret-i maẓlumda olan kimse kendi ẓālim olmuş olur da o zaman muᶜīn-i ẓalemeden olur. Ḥāṣıl her derdimende iᶜānesinde ẓāhiren ᵓide bāṭınen taᶜarruż eylemeye.

Ẓāhiren iᶜāne ve talṭīf eylemesiyle yine ecre nāil olur, ṣevābından maḥrūm olmaz ammā ḳalben teveccüh-i tām üzre olursa ᶜāḳıbetinde bir veḫāmetini çeker ekṣerīyā iᶜāne eyledigi kimseniñ yüzünden bir ihānet görür.

Men eᶜānehū ẓālimen selāṭa ᶜaleyhi sırrına maẓhar olur. Bu ḫuşuş faḳīriñ başına çoḳ geldi. Ekṣerī iᶜāne eyledigim kimseden ihānet gördüm. Sālikān-i ṭarīḳat kemā huve Ḥaḳḳ'a be-vāsıṭa vāḳıf olunca ḳadr-i çoḳ belālara uġrar nihāyetinde vesāṭat-ı mürşid-i kāmil ᵓile ᶜilm-i ledün sırrına vāḳıf olursa ḫalāş olur.

Mışrī ḥażeriyle hemrāh olan kesin eylemez çün ᵓu çirā : Bu babda söz çoḳdur nihāyeti ᶜirfāna ve lisān-ı mürşidden istimāᶜa tevaḳḳuf ᵓider. *Vallahu yeḳūlüᵓl-Ḥaḳḳa ve Huve yehdiᵓs-sebīl.*

Ḫażret-i Rābiᶜa buyurdu ki canım bu ḫalḳ fatiḥa bilmez fatiḥa bildikden şoñra niçün zahmet çekerler didi. İşte bu bir miṡāl-i ḳavīdir. Vāḳıᶜuʾl-ḥāl fātiḥā-i şerīfeye bir kimse mālik olsa ebedī zaḥmet çekmez ama ne çāre ki Rabiᶜa gibi bir fem-i ṭāhir gerekdir ki anı tilāvet idüb Ḫudā'sını begendigi gibi istiḫdām ʾide.

Ḳīle İcābet-iʾd-duᶜā tüḥtācü ilā ṭahāretiʾl-viᶜāi duᶜānıñ ẓarfı olan kimse pāk ve ṭāhir olursa duᶜāsı teʾṡīr ʾider. *Feʾf-hem teᶜarref cidden*

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Ḫulefā-i ᶜAbbāsiyye zamanında Baġdad behişt-ābād zamanıñ bir şehzadesi dünyaya teşrīf eyledi ᶜādet-i mülūk üzre donanma ve şurur eylediler herkes *keyfe mā yeşā* icrā-yı hevā eyledi. Şeyḫ Şiblī Ḫażretleriniñ sırrına hātifden ḫıṭāb geldi ki Yā Şeyḫ eger seniñ ẕikriñ olmasaydı ve sen şehr-i Baġdād içre ẕikr-i Ḥaḳ'la meşġūl olmasaydıñ Baġdad bu fısḳ sebebiyle altı üzerine gelüp perişān olurdu didiler. Ḫażret-i Şeyḫ daḫī bu kelāmı müridlerine ifade ve beyan eyledi. Müridānı Yā Şeyḫ bize bu hengāmede ẕākir idiñ didiler. Ḫażret-i Şeyḫ buyurdu ki gerçi siz de ẕākirsiz ama sizler nefsle nefsden ẕikr ʾidersiz bizler Ḥaḳ'la Ḥaḳ'dan ẕikr ʾideriz buyurdılar.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *İnneʾl-fısḳa veʾṭ-ṭāᶜate cāriyetün fiʾd-dünya , in kāne fiʾl-beledi ṭāᶜatün yekūnü eʾl-fısḳu miṡlehū, ve in kāneʾl-ᶜadlü yekūnüʾẕ-ẓulme miṡlehū ve in kāneʾl-iḥsānü yekūnüʾl-imsākü miṡlehū yaᶜnī küllü ᶜamelin mevcūdün bi-żıddihī li enneʾl-esmāeʾl-ilāhiyye lā yekūnü muᶜaṭṭalen. el-Fāsıḳu maẓharun ismeʾl-muḍille veʾl-ᶜābidü maẓharun ismeʾl-Hādī, hākeẕā men evvelüʾd-dünyā ilā āḫirin yekūnü hāẕā*

Ḳāle Seyyidünā Raḥımehuʾl-lah *Ḳāle eş-Şeyḫuʾl-Ekber Ḳuddise Sırruhū* bir mürīdiñ rüʾyāsında *Rasūl Şallaʾl-lahu ᶜAleyhi ve Sellem* 'i ruʾyet eylemesi Ḥaḳḳ'ı ruʾyet eylemesinden ʾevlā ve ʾaḥrādır zīrā ruʾyetuʾl-lahda ḫaṭīr ve varṭalar vardır. Ruʾyet-i Seyyidiʾl-Enām *ᶜAleyhiʾs-selām* 'da varṭa yoḳdur selamet çoḳdur. Zīrā bir mürīd kendī istiᶜdād ve ḳābiliyyeti ile

Ḥaḳḳ'ı ru'yet eylese berzaḫdan varṭadan ḥālī olmaz lākin isti'dād-ı Nebeviyye ile ru'yet eylese varṭadan sālim ve emīn olur. *Kemā Ḳāle Ṣalla'l-lahu 'Aleyhi ve Sellem: Men ra'ānī feḳad rae'l-Ḥaḳḳ'a* ya'nī...*inan ki vāṣıl bāşend Ḫudāyā bi vāsıṭati'n-Nebiyyi ve müşāhede konend Ḥaḳrā bi ṣūret-i Nebī 'Aleyhi's-selām emin bāşend ez varṭa-'i ṭarīḳ ve yekūnü'l-himmetü ve'l-feyżu mine'n-Nebiyyi 'Aleyhi's-selām.*

Yeḳūlü'l-Faḳīr ba'ẕı mürde-i cehele kendi ḳavli ḫūdiyle ẕikr ve 'ibādetle meşġūl olur. Bu da iki nev'īdir bir nev'ī hemān ḫūd be ḫūd ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a mürşidine lāzım vuşlat 'ibādetle olur diyüb ṣūfiyāne aṭvār ile şām u seḥer 'ibādet ve riyāżet ve ẕikr ile ḳāim olur. Bir nev'ī daḫī gerçi mürşide irade getürür meslek-i ṣūfiyyeye sülūk 'ider lākin şeyḫe teslim olmaz ve ḥālini şeyḫine beyān idüb 'ārif-i sünneti seyyidi'l-enām olan şeyḫ irādesiyle sālik olmayub ya istimā' ya kütüb-i ṣūfiyye muṭālaasıyla yol budur deyü kendü kendüye gider.

Bunlar egerçi 'ibādet ve ẕikrde ihtimām 'iderler ise de ḫāṣṣā-ı ẕikr ve 'ibādetle gāh gāh nūr-ı tevḥīd kendülere ẓuhūr 'ider, o ẓuhūrāt da kendüye bir enāniyyet ve varlıḳ gelüb ben vāṣıl-ı nūr-ı tevḥīd oldım diyü tevaḳḳuf eyledikde 'amel-i şeyṭān olan enāniyyet sebebiyle nefs ḳabarır şeyṭan ḥulūl idüb, ikmāl-i kibre düşer yāḫud ilḥād ile ṭarīḳ-ı Ḥaḳ'dan şaşar ekseriyā mürşide intisāb idüb yine kendi bildigine gidenler āḫiru'l-emr ilḥāde düşerler ve ṣaḥrā-yı sūfliyyete ḳadem başub ḫüsrānu'd-dünya ve'l-āḫiret olurlar. Zühd yoluyla ebedī mürşid görmeyenler enāniyyete düşüb güyā bu 'alemde benden ġayrı müslüman yoḳdur gibi kürsi-i kübrā ... şeyṭana ḳarīn olur derd mendiñ ḫayrı yoḳdur.

Tenbīh: Ḳarındaşım 'azīzim bu 'alemde çoḳ ṣūfī ve çoḳ mülḥid gördüm ve ṣoḥbet eyledim kerrāt u merratla tecrübe eyledim ṭarīḳate sülūk idüb ba'dehū kendi bildigine giderek ilḥād vādisine düşen mülḥid içün ebedī felaḥ yoḳdur ve bir daḫī Ḥaḳ yola girme mümkin degildir zīrā isti'dād-ı ezelīsinde olan māye fāsid

olmuşdur. Ġayrı andan selamet ve necat olmaz ama ṣūfī mutaᶜaṣṣıb ve enāniyetlü zāhid olan kimse bir mürşid-i kāmile muḳārin olsa anıñ ṣalaḥı mümkindir. Bināenᶜaleyh Ḥażret-i Şeyḫ *Ḳuddise Sırruhū* Efendimiziñ kelām-ı feyż-i encāmlarından maᶜlūm oldı ki mürşid iradesiyle sünnet-i seniyye-i Muḥammediyye yolundan ve efᶜāl-i aḳvāl-i Aḥmediyye her ḥalini ḳudret miḳdārı taṭbīḳ ᵃiderek rıżā-yı mürşidden ve ḫavāṭırāt ve ḥarekātını şeyḫine ifade ve müşāhede iderek sālik olan sırr-ı Muḥammedī'ye vāṣıl olub nūr-ı sırr-ı Muḥammedī'den nūr-ı Tevḥīdi müşāhede ᵃider ve varṭadan emīn olur. Ve ruᵃyet-i Muḥammediyye'yi fātiḥa taḥtındadır muḫalif eylemez.

Ḥılye-i Seᶜādet Server-i Enbiyāda evṣāf-ı şemāil ve şekl-i Muḥammedī beyan olunmuşdur. Ḥılye-i şerīfde beyan olındıġı vech üzre ẓuhūr ᵃiderse Ḥaḳḳ'ā server-i ᶜālemdir. Allah cümlemize müyesser eyleye. Eger ḥılye-i şerīfde beyān olındıġı üzre ẓuhūr eyleyüb baᶜżı evṣāfı teḫallüf ᵃiderse biᶜaynihī Ḥażret-i Sulṭānuᵃl-Enbiyāᵃi *ᶜAleyhiᵃs-selām* kendüleri degildir. Lākin yine ḳurbetden ḫālī olmayaraḳ aᶜmāli ḥasenesiniñ biriniñ ṣūretidir. Lākin yine ḥüsnüᵃl-vech ve ᶜuyūbdan ᶜārī olmaḳ şartdır. ᶜUyūb didigimiz noḳṣān-ı aᶜżā yāḫud efᶜāl-i ġayr-ı merḍıyyeden emīn olaraḳ ḥüsnüᵃl-vech ẕāt ẓuhūr idüb ol ẓuhūr ᵃiden Server-i Enbiyādır deyü taḫayyül olursa yāḫud ben server-i enbiyāyım der ise yāḫud bir aḫarı iḫṭār ᵃiderse aᶜmāl-i ḥasenesiniñ biriniñ ṣuretidir.

Server-i Enbiyā *ᶜAleyhiᵃs-selām* biᵃl-fiᶜil ẓuhur ᵃiderse *Ḥılye* 'de beyan olundıġı vech üzre ẓuhur ᵃider idi ve şeyṭan ol ṣūrete temeṣṣül ᵃidemez her ne ḳadar münasebetden bīrūn ise teberrüken Ḥılye-i seᶜādet beyan olındı.

Bismiᵃl-lāhiᵃr-raḥmāniᵃr-raḥīm ruviye ᶜan ᶜAli ibn Ebī Ṭālib'in Raḍıyaᵃl-lahu ᶜAnhu ḳāle ḳāle Rasūluᵃl-lah Ṣallaᵃl-lahu ᶜAleyhi ve Selleme Men raᵃā ḥılyetī min baᶜdī fe keennemā raᵃānī , kāne Rasūluᵃl-lah Ṣallaᵃl-lahu ᶜAleyhi ve Selleme recebuᵃl-cebheti mübārek alınları büyük idi. *Müctemiᶜuᵃl-lıḥye* şaḳalı degirmi idi, *kühlüᵃş-şekl esmeruᵃl-levn* buġday tenlü idi ve *ḳıbelüş-şehl bi beyāḍın*

eknel-enf burunları yüksek idi, *şaġīrul-üzüneyn* ḳulaḳları küçük idi, *raḳīḳul-enāmil* parmaḳları ince idi, kendi *tāmul ḳād*, orta boylu idi, *merbūʿul-ḳāme* ḳāmetlü ġāyet de mevzūn idi, *leyse fī bedenihī şaʿrun illā el-ḫaṭṭa minel-ṣadri ilel-sürreti* vücūd-ı şerīflerinde ḳıl yoḳ idi illā göbeklerinden ṣadrlerine varınca bir ḫaṭṭ miṣāli şaʿr var idi *ve leyse fī raʾsihī ve liḥyetihī ʿışrūne şaʿretün beyżān mübārekün* ser-i şerīflerinde ve ṣaḳallarında yirmi beyaż şaʿr yoḳ idi *beyne ketifeyhi ḫātemünnübüvveh* arḳalarında nübüvvet mühri var idi *ve hüve ḫātemünnebiyyīn* , *eflec* seyrek dişlü idi, *yetelelelül-vech telelelül-ḳamer leyletülbedr* mübārek cemāli ayıñ on dördü gibi parlar idi *ve iżā iltefete iltefete maʿan* bir ṭarafa naẓar ve teveccüh buyursalar cümle ʿużuvla birden teveccüh iderler idi sāir nās gibi boyunlarını ve başlarını çevirmezler idi. *Men raʾāhu sīretehā* yine baġteten göreni heybet alur idi *ve men ḫāleṭa maʿrifete aḥabbehū* kendüleriyle ülfet iden ʿāşıḳ olurdu *ṭavīlülyedeyn* ḳolları uzun idi *melīḥ* ġāyet de güzel idi *esvedülʿayn* gözleri siyah idi *ervec* ince ḳaşlu idi *ebyeḍulcild* bedenleri beyaz idi *meşʿal-i ḳāfile-i ehl-i yaḳīn.*

Ḥażret-i Şeyḫ-i Cihān Ṣadreʾd-dīn didi bu ḥılye-i ʿāl-ī cāhı kim ki yazub naẓar itse gāhi ebede, Ḥaḳ cümle belālardan emīn pür bela olsa eger rūy-i zemīn füceden vesvese-i ḫātimeden ānı ḥıfẓ eyleye żülfażl-i minen ḥacc ve iʿtāḳ sevabın her an āña iḥsān ide dāver-i cihān mübtelā olmaya emrāḍını zaḫmdār olmaya burc-ı bedeni ḥılye-i şerīfi bu maḥalle taḥrīrden ġaraż muṭālaʿa iden sālik evṣāf-ı şemāil-i Muḥammediyye ʿārif olub müşāhede müyesser oldıḳda taṭbīḳ āsān olub bu ʿabd-i ʿācizi duʿā-i ḫayr ile yāde sebeb ola *Allahümme yessir lenā* .

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥimehulāh Bir mürīd-i ḥaḳānīye demişler ki Bāyezid Bistāmī'yi gördüñ mü ol dimiş ki Bāyezid bilmem ben her mürşide ve zamana ve mekānda Ḥaḳḳ'ı müşāhede iderim didi ḥāşılı bir yol üzerinde oturub Bāyezid'e müteraḳḳıb oldılar Bāyezid *Ḳuddise Sırruhū* gelüb geçer iken ol mürīd Bāyezid'i görünce teslīm-i rūḥ eyledi. Ḥażret

eylenmeyüb ıḳdām ᵓiderse hemān murādı ḥāṣıl olur. Duᶜānıñ ᶜadem-i ḳabūliyle fütūr getürmek cāᵓiz degildir elbet bir gün ḳabūl olur ıḳdām-ı tām gerekdir. *Beyt*

Der-duᶜā rā saḫt-ı kebīr mīşuḫūl¿

ᶜAḳıbet burhāndet ez-dest -i ġūl¿

buyururlar ki sālike bir gün fetret gelüb ᶜibādetden ġaflet eylese ānıñ taᶜtili irtesi gün ḥaml olunub yevmen fe yevmen ḥali şaḳīl olub yoldan ḳālur. Aḫiruᵓl-emr fetret merdūd-ı dergāh-ı ulūhiyyet olmasına sebeb olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Sālike eyyām-ı sülūkında ᶜaşḳ-ı mecāzī ẓuhūrī maḳbūliyyetine işāretdir ḥattā āteş-i ᶜaşḳ sāliki terbiye ve ḳāl ve aṣḥāb-ı ḥalden ᵓidüb dünyadan ıᶜrāż ve cānib-i Ḥaḳḳ'a tevcīhine sebeb olur. Benim bu rütbeye vuṣūlüme oġlum ᶜaşḳ-ı mecāzī sebeb oldı eyyām-ı ṭufūliyyetimden nihāyetime ḳadar bāşımdan sevdā-yı ᶜaşḳ eksik olmadı biri birini velī eyledī ve her ne ḳadar ᶜaşḳa giriftār oldım ise ketm ve iḫfā eyledim kendi kendime yandım yaḳıldım ḥattā elem-i ᶜaşḳla envā-ᶜı ᶜillete mübtelā oldım bu ḥadīs̱-i şerīfi fikr ᵓidüb bu derdle ölüb şehīd olurum dir idim. ***Ḳāle*** *Ṣallaᵓl-lahu ᶜAleyhi ve Sellem Men ᶜaşuḳa ve keteme ve ᶜaffe s̱ümme māte māte şehīden.* ᶜAşḳıñ küllisi ḥaḳīḳidir ᶜaşḳ-ı mecāzī yoḳdur. Beyt

Gocāst ᶜaşḳ-ı mecāzī beyā be-men be-numāy¿

Ki ᶜaşḳ-rā be-ḥaḳīḳat mecāz tenvān keft¿

ᶜAşḳ-ı ceẕbe-i ilāhiyyeden bir tenbihdir. Ammā şol sevdā ki birine ᶜalāḳa ᵓidüb fiᶜl-i fāhiş fikrinde olur buña ᶜaşḳ-ı ḥayvānī dirler mecāz ve ḥaḳīḳatden degildir ᶜayn-ı ḥayvāniyyetdir. Buña nefs-i şehvet taᶜbīr ᵓiderler ᶜaşḳ ıṭlāḳı şaḥīḥ olmaz. ᶜAşḳ dedikleri ᶜiffet ve ṣalaḥdan ᶜibāretdir buyurdılar. ***Yeḳūlüᵓl-Faḳīr*** bu ḫuṣūṣda bir miḳdār tafṣīl iḳtiżā ᵓider idi lākin bu bābıñ mufaṣṣalı *Merġūbüᵓs-Sālikīn* nām kitābımızda şerḥ beyān olındı. ***Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū*** *İnneᵓl-insāne maḳāmīne maḳāmeᵓl-maḥabbeti ve maḳāmeᵓl-maḥbūbiyyeti* Maḳām-ı maḥabbet maḳām-ı ḳalbdir māḳām-ı maḥbūbiyyet maḳām-ı rūḥdur. Maḳām-ı maḥabbetde mürīdiñ irādesi irāde-i ilāhiyyeye muḥavvel olub dāimā teraḳḳīde olur ve nevāfile iltizām ᵓider ammā maḳām-ı maḥbūbiyyetde ekser-i nevāfil ile şuġl eylemeyüb baᶜde edāiᵓl-ferāiż murāḳabede olub ṭaraf-ı Ḥaḳ'dan kendüye iḥsān olmaz füyūżāt-ı ilāhiyye, niᶜam-ı Rabbāniyye

ve mükāşefāt-ı Ḥaḳḳāniyye ile şafā-yāb olurlar ve anlarıñ murāḳabe ve fikirleri ʿayn ẕikr olur.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Baʿẓı bīʿaḳl ve ʾidrāk olan sālikler bu rütbeniñ ḥaḳāyıḳ ve deḳāʾiḳına vāḳıf olmayub ʿibādetden murād murāḳabe ve teveccüh ve niyāzdır vāṣıl ileʾl-lah olana ʿibādet lāzım degildir ancaḳ bir niyāżdır deyüb erkān-ı İslām olan ḥacc ve zekāt ve ṣavm ve ṣalavātı terk ʾidüb ilḥad ve ḍalālete düşer ler maʿāẕeʾl-lah be hey aḥmaḳ bir kimseniñ rütbesi her ne ḳadar ʿālī olsa Rasūluʾl-lah *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* ve aṣḥāb-ı güzīn rıḍvānuʾl-lahi ʿaleyhim ecmaʿīn rütbelerine vāṣıl olmaḳ emr-i muḥāl iken işbu erkān-ı İslām olan ṣavm ve ṣalāt ve ḥacc ve zekāt ve tevḥīdi anlar daḫī terk eylemedi. *Büniyeʾl-İslāmü ʿalā ḫamsin* ḥadīṯ-i şerīfi üzre dīn-i Muḥammediyye beş şey üzerine binā oldı beşden biri terk olsa dīne ḫalel gelür. Dīn-i İslām olmayınca vuṣlat ileʾl-lah ne vecihle olur. Ḥażret-i Mıṣrī *Ḳuddise Sırruhū* Efendimiziñ

Ṣavm u ṣalāt-ı ḥaccla ṣanma biter zāhid işiñ
İnsān-ı kāmil olmaġa lāzım olan ʿirfān imiş

beytlerini delīl getürürler vāḳıʿa öyledir yālnız ṣavm ve ṣalāt ve ḥacc ve zekātla vuṣlat mümkin olmaz ancaḳ insan-ı kāmil olmaġa, *illā li yaʿbüdūn* sırrından huveydā olan ʿirfana lazımdır lākin ʿirfāna vuṣlat yine erkān-ı İslāmla olur şerīʿat olmadıḳca ṭarīḳat daḫī olmaz Ḥażret-i Mıṣrī'niñ sözlerine vāḳıf olmadıḳlarından kendü hevālarına mülāyim maʿnāya zāhib olurlar anlarıñ murādı yalñız erkān-ı ẓāhir-i İslām ve zühdle aldanub ḳalmayıñ bu ẓāhir ile bile ʿirfāna daḫī ṭālib oluñ. ʿİrfān taʿbīr olınan erkān-ı ẓāhir-i İslāmıñ ḥaḳāyıḳına vuṣūl ve ṣırr-ı tevḥīde vuḳūfdur ẓāhir olmadıḳca bāṭın nice olub, insanıñ ḳalıbı olmadıḳca ḳalbi olur mu? Hiç ḳalıbsız ḳalb görülmüş midir? Ne rütbe-i ḥamāḳatdir ki Allah Taʿālā'nıñ kitābında ve Rasūl *ʿAleyhiʾs-selām* 'ıñ ḥadīṯinde ḥucec-i ḳāṭıʿa ile ẕeviʾl-ʿuḳūl üzerine farż olan erkān-ı İslāmiyyeyi kelām-ı melāḥıde ile terk ʾiderler bu degil ʾillā şeḳāvet-i ezeliyyeden neşʾet ʾider ve bu zümreye fıraḳ-ı

ḍālle dimek şaḥīḥ olur dervīş dimek cāiz degildir. Gerçi mertebe-i maḥbūbiyyete vāṣıl olan ẕevāt ekser-i evḳātda nevāfil ile meşġūl olmazlar lākin ferāʾiżi aṣlā terke rıżāları yoḳdur ve terk daḫī itmezler. Zīrā imdād-ı ilāhī ve iʿāne-i Rasūluʾl-lah ferāiż yolundan olur. Görmez misin ki ḳurb-ı ferāiż ḳurb-ı nevāfilden efḍaldir ammā ne çāre. Beyt

Eylemez deccāle teʾṯīr eylemez.

Ger naṣīḥat eyleseñ tā ḥaşre dek

mevādāsınca bu belāya giriftār olanlara naṣīḥat daḫī teʾṯīr eylemez iyüsi böyle kimselerden ḥazer ʾidüb kendi selāmetiñe baḳ bu ḳavme şeḳāvet-i ezeliyye sebḳat ʾidüb bu varṭaya giriftār olub *setefterikü ümmetī* taḥtında dāḫil olmuşlardır.

Ve Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Abdestde *sırr-ı infiṣāl* namazda *sırr-ı ittiṣāl* vardır. Abdest aldıḳda müʾmin dünya fikrinden munfaṣıl olur, namaza şurūʿ eyledikde ḳurb-ı raḥmete muttaṣıl olur.

Ve Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh *inne liʾs-sāliki ḥıcābeyni nūrānī ve ẓulmānī ve yüḳālü ḥicābüʾr-rūḥānī ve ḥicābuʾl-cismānī* hevā-yı nefsle ālūde olub nefsiñ istedügi şeyi işlemekdir ammā muḥarremātdan olmayarak nefs-i hevāsında olmaḳ ekl u şürb, lübs u libās emṯāli eger muḥarremātdan olursa ḥıcāb dinmez ẕünūb dinür. Ammā ḥıcāb-ı nūrānī ve ruḥānī oldur ki sālikiñ ḥīn u sülūkında keşf kerāmet ve envār ẓuhūr ʾider bunlar daḫī ḥıcābdır. *Vāṣıl ileʾl-lah* olıncaya ḳadar sālikiñ yetmiş biñ ḥıcābı vardır kimi rūḥānī kimi cismānī cümlesinden iltifāt ḳatʿ eylemek lāzımdır.

Ve Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Kibār-ı ʾevliyāuʾl-lahdan birine sırr-ı ḳaderden suʾāl eylediler buyurdular ki herkesiñ boynunda ḳader bir selāsildir diledigi yere çeker ve bir āḫarine daḫī suʾāl olındıḳda buyurdılar ki ʿālem-i ezelde herkesiñ ervāḥı ḫalḳ oldı dünyada olıcaḳ aʿmāli daḫī şöyle meydana ḳoydılar her bir rūḥ bir ʿamel ḳabūl eyleyüb ʿālem-i ervaḥdan alub ʿālem-i ecsāma nāzil oldı.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr lākin çünki emr böyledir herkes aḥvālinde ve efʿālinde mecbūrdır diyüb tevfīḳ ḳapusı olan erkān-ı şerʿiyi elden bırakmaġa cevāz yoḳdur. Zīrā taḥvīl u tebdīl daḫī olur baʿżıñ şakāveti ʿārıżīyyedir

saᶜādet yoluna saᶜyle taḥvīl olur*. Bu sırrı bilüb ṭarīḳ-ı müstaḳīme tevfīḳ dileyüb emr-i Ḥaḳḳ'a imtiṣāl ve nehyden saᶜy u ġayret gerekdir.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr eger suʾāl olunursa saᶜādet ve şeḳāvet bir emr-i ḫafīdir āyāneden maᶜlūm olur. Faḳīr derim ki herkesiñ saᶜādet ve şeḳāveti āᶜmālinden belli maᶜlūm olur ẕāt-ı saᶜīd olan āᶜmāl-i ṣāliḥa ile ālūde olur ṭarīḳ-ı suᶜadāda ᶜömri nihāyet bulur. Ẕāt-ı şaḳī olan Allah emriniñ ḫılāfı üzre ḥareket ʾider ve āᶜmāli nā-pesendīde ile ᶜömrini itlāf ʾider, baᶜżı saᶜādet yolunda olanlar āḫir vaḳitlerinde şeḳāvete meyl ʾiderler. Baᶜżı şaḳī olanlar daḫī āḫir emirlerinde saᶜādetle ḫatm olurlar. Bunlarıñ şeḳāvet ve saᶜādetleri aṣlī degildir belki ᶜāriżīdir bināenᶜaleyh āḫir-i emrde taḥvīl olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Bu ᶜālem-i fānīde insan her ne ḳadar belāya mübtelā olsa nihāyetüʾl-emr andan geçer ve ḫalāṣ olur. Nitekim Ḥażret-i Zekeriyyā *ᶜAleyhiʾs-selām* 'ıñ mübārek başlarına destere ḳondıḳda Yā Zekeriyyā ḥāliñ nicedir? dimişler anlar saᶜādetle buyurmuşlardır ki Ādem oġlanınıñ başına her ne gelürse geçer, ḳarar itmez. Ḥażretiñ lisānından bu beyti dimişlerdir. Beyt:

Erre¿ ber ḳrḳm¿ nihād-ı ḥāl-i çūnī koftemeş ¿

Ber ser-i ʾevlād-ı Ādem her çe āyed be gozer

Ve Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Ḥażret-i Mevlānā zamanında ḥākim-i belde bir faḳīh-i nādāna dimiş ki eger Ḥażret-i Mevlānā'yı ṭarılda bilür iseñ saña filān maḥalliñ ḥükūmetini virdim, faḳīh daḫī Ḥażret-i Mevlānā'ya gelüb aġzını açub lisānına gelen hezeyānı söylemiş. Ḥażret ebedī infiᶜāl ve ġaḍab buyurmamış nihāyetüʾl-emr faḳīhe ġaḍab gelüb sizler yetmiş iki milletden ḫāric bir ḳavmsiz deyince Ḥażret buyurmuş ki aferin tamam şimdi bildiñ ḥālimizi diyüb sükūt idince faḳīhe bir ḥālet gelüb söyledigine nādim ve pişman olub Ḥażretiñ mübārek ḳadem-i şerīflerine yuz sürüb cümlesini terk ʾidüb bende-i ḫāṣları olmuşdur.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Ḥażret-i ᶜAzīziñ bu kelāmdan münfehim olan sālik-i rāh-ı Ḥaḳḳ'ı dāimā ḥamūl olub aᶜdānıñ acı sözlerini sükker gibi yuṭub taḥammül eylemek lāzımdır. Ḫuşūşan mürşid olub seccāde-i irşād olan ẕevāt

---

* *Kemā ḳāle ṣallaʾl-lahu ᶜaleyhi ve sellem: Elā inne Benī Ādeme ḫuliḳū min ṭabaḳāt-i ṣeniyy¿¿ Minhüm men yelidü müʾminen ve yaḥyā müʾminen ve yemūtü müʾminen . Ve minhüm men yelidü kāfiren ve yaḥyā kāfiren ve yemūtü kāfiren . Ve minhüm men yelidü müʾminen ve yaḥyā müʾminen veyemūtü kāfiren . Ve minhüm men yelidü kāfiren ve yaḥyā kāfiren ve yemūtü müʾminen. el-Ḥadīṣ*

taᶜn-ı aᶜdāya ġayet taḥammül ᵃidüb ġaḍab eylemeye ki ānıñ taḥammülü sebebiyle nice ᵃaᶜdāları Allah kendüye ḳul ve ḳurban ᵃider ṣabrıñ ṣoñı selametdir ve ādāb-ı sünnet-i Nebeviyye böyledir. Faḫr-i ᶜĀlem Efendimize ḳavmi her ne ḳadar ezā ve cefā ᵃiderse Efendimiz *Ṣallaᵃl-lahu ᶜAleyhi ve Sellem* taḥammül ᵃidüb *Allahümmeᵃhdī ḳavmī feinnehüm lā yaᶜlemūn* buyurub ġaḍab eylemeyüb inkisār eylemedikleri içün şarḳen ve ġarben ümmeti ile cihān māl-ā-māl oldı keẕālik ḥalīm olan mürşidleriñ ḥilmi berekātı kendüleriñ tevābiᶜı keṣīr ve mürīdānı vāfir olur ġaḍab olan mürşidleriñ mürīdi ḳalīl olur her ne ḳadar kendi *vāṣıl ileᵃl-lah* oldı ise şiddet-i baṭşıyyet ile çoḳluḳ ḫalḳla ünsden maḥrūm olur. Ḥilm aḫlāḳ-ı İlāhī ve sünnet-i Rasūliᵃl-lahīdir Allah cümlemizi ḥilme muvaffaḳ eyleye Āmīn.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Beyt

Ya göñül ol Ḥażrete irmiş ola

Ya erenlere göñül virmiş ola

buyururlar idi ki oġlum bu ᶜālemde necāt bu ikiden ġayrı olmaz ya biᵃl-fiᶜil ᶜınāyet-i ezelīye sebḳat ᵃidüb ceẕbe-i ilāhiyye ile mecẕūb olub Ḥaḳḳ'a ire yāḫūd Ḥaḳḳ'a vāṣıl olan mürşidlere göñül virüb leyl u nehār eşiklerine baş ḳoyub anlara ḳul ola bu ikiden ġayriyle vuṣlat mümkin değildir.

Yeḳūlüᵃl-Faḳīr Bilā-mürşid Ḥaḳḳa vāṣıl olunur ammā şū ṣūret ile ki ᶜınāyet-i ezelīye sebḳat ᵃidüb saᶜādet-i ẕātiyye sebebiyle mecnūn lā-yaᶜḳıl ṣūretinde kendüye ceẕbe gelüb mecẕūben Ḥaḳḳ'a vāṣıl olur lākin ḥāli kimseye delil olmaz ve bir kimseye rehberlik ᵃidemez. Görmez misiñ ki baᶜẓı ᶜömrinde tekye ḳapusından güzār eylemedik mecẕūblar vardır ki kendinden envāᶜı ḥāriḳ-u ᶜāde ẓuhur ᵃider ammā maḳbūl olan mürşid yolundan gelendir, ceẕbe yolınıñ mühlikesi çoḳdur. Eger ol mecẕūbı bir ḳuvvetlü mürşid iltizam ᵃidüb irşad ile ṣaḥve getürse ol zaman ḫalḳa daḫī delālet ᵃidebilür bu ceẕbe ṭarīḳ-ıVeysiyye yolıdır maḥallinde beyan olunur inşāAllahu Taᶜālā.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥażret-i Mevlānā *Ḳaddesaᵃl-lahu Sırrahuᵃl-Aᶜlā* Efendimiziñ āyīn ve semāᶜları erkānına ᶜAbduᵃl-ġanī Nablūsī Ḥażretleri ẕikr-i āfāḳī

devrān-ı felekī, el-ḫannā-i melekī taᶜbīr buyururlar imiş bu maddeniñ daḫī inşaAllah tekrar maḥallinde tafṣīli gelse gerekdir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵃl-lāh sālik olan ṣıḥḥat ve maraż faḳr ve ġınāya naẓar ᵃidüb Ḥaḳḳ'a ᶜibādete bir vaḳit ḫālī olsun o zaman ḳulluḳda olayım şimdi şu mānīᶜ var bu mezāḥim var eyyām-ı şuġlde ᶜibādeti güzelce ᵃidemezem diyüb eyyām-ı ḫālīye müteraḳḳıb olub ḳullugı terk eylemesün hemān oldıġı ḥalde elinden geldigi ḳadar ᶜubūdiyyete saᶜy eylesün. Yol eri olan az çoḳ yavaş yavaş yolına gitme lāzımdır hemān Ḥaḳ ṭarafına sevinsün buyurub bu beytleri lisān-ı Mevlānā'dan gūyā olmuşlardır. Beyt:

Lenk u lūk¿ hafta şeklū bī edeb - - - Sivā o mı ġayrı ora mı ṭaleb¿

Kārāndāred ki şod Ḥaḳ rā mūrīd - - Beher kār o zehr-i kārī berīd

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵃl-lāh İmāmuᵃl-Ḥarameyn Muḥibb Ṭaberī Ḥażretlerine ᶜalā ṭarīḳıᵃl-ᶜıtāb şurefāyı ᶜaleviyyeden biri ḥużūrına getürüb siz o ādemler degilsiz ki Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı Ekberi ᶜAli üzerine taḳdīm ᵃidersiz diyince İmāmuᵃl-Ḥarameyn ḥakīmāne cevāb teşaddī ᵃidüb efendim Ṣıddīḳ-ı Ekberi biz taḳdīm eylemedik anı siziñ ceddiñiz Sulṭānuᵃl-Enbiyā *Ṣallaᵃl-lahu ᶜAleyhi ve Sellem* Ḥażretleri nūr-ı tevḥīde müstaġraḳ olub ᶜālemiñ gözünden nihān olacaḳları zaman mescid-i şerīfiñ gediklerini sed idiñ Ebā Bekr'iñ penceresi ḳālsun didi ve imāmete anları geçirdi diyince Ya ᶜÖmer *Raḍıyaᵃl-lahu ᶜAnh*'e ne dirsün diyince efendim anı da Ḥażret-i Ebā Bekr *Raḍıyaᵃl-lahu ᶜAnh* velī ᶜahd eyledi didi Ya ᶜOṯmān *Raḍıyaᵃl-lahu ᶜAnh*'e ne cevab virirsiñ diyince sulṭanım vaḳtā ki Ḥażret-i ᶜÖmer aḫirete teşrīf eyledi ṣaḥābe cemᶜ olub Ḥażret-i ᶜOṯmān'ı münāsib gördüler anı da anlar eyledi biz eylemek deyū üslūb-ı ḥakīmāne cevab virüb şerīfiñ ᶜıtābından emīn olmuşdur. ***Yeḳūlüᵃl-Faḳīr*** bu ḳıṣṣada edeb cevabda çoḳ rumūz vardır. ***Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵃl-lāh*** *el-Hicretü alā ṣelāṣeti evcühin hicretüᵃş-şerīᶜati , ve hicretüᵃt-ṭarīḳati ve hicreᵃtül-ḥaḳīḳati* , şerīᶜatde hicret muḫalefātdān muvafaḳāta hicretdir yaᶜnī Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ rıżāsınıñ ḫılāfı olan aᶜmālden rıżā-yı Bārī olan aᶜmāle hicret eylemekdir. Hicretiñ maᶜnāsı bir yerden bir āḫarine çıḳub ve naḳl eylemekdir. Şerᶜan hicret Allah'ıñ nehy eyledigi ᶜamellerden ḫurūc ᵃidüb emr eylediği ᶜamellere duḫūl ve vuṣūldür.

ṭarīḳatda hicret aḫlāḳ-ı ẕemīme dāiresinden ḫurūc ve aḫlāḳ-ı ḥamīde dāiresine duḫūldür ve nefsāniyetden ruḥāniyete hicretdir. Ẓulümden nūra hicretdir. Ḥaḳīḳatde hicret māsivādan Ḥaḳḳ'a hicretdir yaᶜnī *dünyā ve mā fī hā* dan geçüb muḥabbet-i ilāhiyye ile uçub ᶜālem-i ḳudse hicretdir. *Veʾl-hicretüʾl-meşhūde hüveʾl-hicretü mineʾl-bilādi ileʾl-bilād* . Bir kimse işbu ẕikrolınan hicret-i ṣelāṣeden biriyle olsun hicret eylemez ise ṭarīḳat-i ᶜaliyyeye sülūkıñ aşlā kendüye fāʾidesi olmaz. Mürīd-i ṣādıḳa lāzım olan dāimā sivādan Allah ve Rasūluʾl-lah cānibine hicret eyleye.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr herkes oldığı rütbeye münāsib oldığı hicret ile hicret eyleye, ibtidā hicret-i şerᶜī ile evāmire muḫālifden muvāfaḳate hicret ʾide ki şerīᶜat dāiresinde kemāl bula, baᶜdehū rütbe-i ṭarīḳatde nefsini terk ve aḫlāḳ-ı ẕemīmeden aḫlāḳ-ı ḥamīdeye hicret ʾide ki ṭarīḳat erenlerinden oldığı ṣaḥīḥ ola. Baᶜdehū bu kemāl ile ḥaḳīḳate cümle sivādan Ḫudā'ya ve Rasūlüne vuṣlat yolına hicret ʾide hicreteyni evveleyni olmadıḳca hicret-i ṣāliṣeye yol bulunmaz *Kemā Ḳāle ᶜAleyhiʾs-selām : Fe men kānet hicretuhū ileʾl-lahi ve Rasūlihi fe hicretühū ileʾl-lahi ve Rasūlihi ve men kānet hicretehū ilā dünyā yuṣībuhā ev imraʾeten yenkiḥuhā fe hicretuhū ilā mā hācera ileyhi keẕā fiʾl-Buḫārī* .

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ruḥāniyetle muttaṣıf olan ʾevliyāuʾl-lah ṣuver-i muḫtelife üzerine görinür ve bir anda mevāżi-i keṣīrede nümāyān olur ḥattā Mışr Ḳahire'de Ḫaṭīb el-Bān Ṭūṣī *Ḳuddise Sırruhū* bir cumᶜa günī ḳırḳ cāmiᶜin minberinde ḫiṭābet eyledigi müşāhede olunmışdır.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr bunıñ sırrına vāṣıl olub kemā hüve ḥaḳḳa ne ṣūretle oldığı bilmek ḥāli tevaḳḳuf ʾider ḳāl ile ḥallolunur mesāilden degildir. Ḳāl ile şu ḳadar fehm olunur ki bir yerde kendi ve bir yerde rūḥı ve bir maḳāmda sırrı ve bir maḥalde ḥaḳīḳati görünme mümkindir. Bu rütbe imkān olınca tecezzī-i ṭarīḳıyla ḳırḳ yerde daḫī görinür.

Ḥażret-i Mışrī *Ḳuddise Sırruhū* Efendimiz bir gün ḳāyın pederleriniñ ḫānesinde bir ḫālī ḥucrede sākin idi ṭaşradan tekellüm istimāᶜ olındı ḳāyın pederleri uṣūl ile ḳapu arasından naẓar eyledi görür ki bir ṣabiyy-i maᶜṣūm ᶜAzīziñ

ḥużūrına oturmuş anıñla ᶜāḳīlāne tekellüm ᵓider, baᶜdehū içeru girdi ol maᶜṣūm ġāib oldı suᵓāl eylediler ᶜAzīz buyurdu ki o bizim sırrımızdır baᶜżen temeṣṣül ᵓidüb bizimle söyleşür bunıñ emṣāli sırr u rūḥ temeṣṣülātı ᵓevliyāuᵓl-lahda çoḳ vāḳıᶜ olmuşdur. *Min kelām-i Şeyḫ yevmen mineᵓl-eyyām gerdiş-i gerdūn* mülābesesiyle baᶜżı aḥıbbānıñ inḳıṭāᶜı ve züvvārıñ nedretinden kelām güzār idince faḳīriñ ḫāṭırıma gelüb bu beyti gūyā oldum. Beyt

Berā-yı maṣlaḥatdır heb tekā-pū itmesi ḫalḳıñ

Keser senden ümīdini aḥbābıñ selam almaz

diyince uġūr olsun almazlar ise bizim ġayr-i nāsla münāsebetimiz ḳalmadı ne anlar beni bilsün ne biz anları bilelim hemān Ḥaḳ'la olalım buyurdılar *ve min kelimātiᵓl-ḳudsiyye er-Raḍāᶜ yüġayyiru ᵓṭ-ṭıbāᶜ*, vaḳıᶜa raḍāᶜ ṭıbāᶜı taġyīr ᵓider bir kimse her ne ḳadar ḫātunıñ sütüni emdi ise anlarıñ aḫlāḳından bir nebże anda daḫī bulunur. Ve sütüni emdigi ḫātun her ne ḫuyda ise anıñ ḫuyıyla ḫuylanur. Keżālik maᶜnevī olan ᶜilm-i maᶜārif ve her ṭarīḳatde daḫī bu ḥüküm ekṣeriyā cārīdir, şākird üstādı ḫūyıyla ḫuylanur, mürīd şeyḫi mizācıyla imtizāc ᵓider. Şeyḫ ne ḥālde ise dervīş daḫī o ḥāl üzre olur ṣūrī, maᶜnevī, dünyevī, uḫrevī, mālen, bedenen ekṣer ṣādıḳ olan mürīdlerde mürşidiñ ḥāli ẓuhūra gelür, *eṭ-ṭabᶜu lıṣṣu sirāḳ* mefhūmınca herkes imtizāc ve ülfet eyledigi kimseniñ aḫlāḳıyla müteḫallıḳ oldıġı taḳdirce elbet sālik vālid-i maᶜnevīsi olan mürşidiniñ ekṣer aḥvāline vāriṣdir *el-veledü sırru ᵓebīhi* mevāddı üzre

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Sālik-i rāh-ı Ḥaḳ olan mürīde keṣret-i mücāmaᶜat mużırdır ṭarīḳate mānīᶜ olur haftada bir kerre ḥuḳūḳ-ı zevciyyeti edā içün vaḳāyıᶜ cāizdir. Sālik olan mütecerrid ise tamām-ı mertebe kemāle resīde olmadıḳca tezevvüce iżin yoḳdur. Emmā baᶜdüᵓl-kemāl tezevvüc eylese cāiz olur. Nitekim Ḥażret-i *Şāh-ı Merdān Esduᵓl-lahiᵓl-Ġālib* ᶜAli İbn Ebī Ṭālib *Raḍıyaᵓl-lahu ᶜAnh* Ḥażret-i Fāṭıma *Raḍıyaᵓl-lahu ᶜAnhā* baḳāya sefer eyledikden şoñra nikaḥla dört ḫātun aldı ve bir ḳaç

cāriye daḫī teserrī buyurdular. Ḥażret-i Üftāde *Ḳuddise Sırruhū* Hüdāī Ḥażretlerine haftada bir defᶜa zevciyle cemᶜ olmaġa iẕin buyurmuşlardır. Şol sālik keṡret-i cimāᶜa mübtelā ola andan ḫayır gelmez buyurmuşlardır veᵓs-selām.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Libās-ı şöhret faḳrdan ḥazer ile fī zamāninā meşāyıḫ ve dervīşān tāc ve ḥırḳa giyüb anıñ ile celb-i dünyā dāᶜıyesinde olurlar. Bu ḥāl erbāb-ı ṭarīḳate lāyıḳ degildir eliñden geldigi ḳadar kendüñi ḳabada ḥıfẓ eyle. Mervīdir ki Şeyḫ Şāzelī Ḥażretlerine libās-ı faḳr ile bir ẕāt ziyārete gelmiş Şeyḫ Şāzelī'niñ arḳasında bir behālu semmūr kürk var idi ol kimse Yā Şeyḫ fuḳarāy-ı ṭarīḳata böyle libas lāyıḳ mıdır diyince Şāzelī buyurmuşlar ki :

Ya derviş seniñ libāsıñ lisān-ı ḥāl ile ḫalḳa *baña manḳır viriñ* dir benim libāsım lisān-ı ḥāl Ḥaḳḳ'a şükür iledir maᶜa haẕā kimsede bir manḳır yoḳdur buyurdılar.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr bu ḥikāyeden münfehim olan oldır ki libās-ı faḳr olan dervīşāna ḥırḳasında ḫalḳa ᶜarż-ı ḥācet vardır ki lisān-ı ḥāl ile ben faḳīrim muḥtācım baña iḥsān idiñ dimek çıḳar. Ammā libās-ı ᶜavām üzre olursa ṣuretde ġanī görünür derūnda olan iḥtiyāc ve faḳīrini Allah Taᶜālā'dan ġayrı kimse bilmez bu taḳdirce ḳıyas olunca ḫalḳdan yeᵓs üzre olub Ḥaḳḳ'a tevekküle sebeb olur. Ḥatta Neşᵓet Efendi Ḥażretleriniñ bendeleri cümle ᶜavām ḳıyafetinde olurlar idi ve ekṡerī ḳalender idi. Bendegān-ı ḫavāşlarından biri sikke-ᵓi Ḥażret-i Mevlānā lābis oldı. ᶜAzīz-i müşārun ileyh ġāyet de münfeᶜil olub oġlum niçün eylediñ diyince efendim faḳīriñiz teberruᶜān gitdim suāl ᵓideyim diyü gitmedim diyince diyince ᶜAzīz buyurmuşlar ki ah efendim vāḳıᶜa sen istemezsin lākin başıñdaki ister ne fāᵓide diyü bu maᶜnāyı icmālen ifāde buyurmuşlardır. Ammā bu ḫuṣuṣlar sālik-i mübtedīye göredir müntehī olub mānīᶜ muᶜṭī kim oldıġı bilen ẕevāt her ne giyse mānīᶜ degildir. Şu ḳadar var ki bu āḫir devirde Ḥācegān-ı Naḳşbendiyye Ḥażerāṭınıñ ekṡerī ṣūret-i ᶜavāmda kendülerini setr buyurmuşlardır. Vaḳıᶜā bir güzel şeydir niyet-i ḫālişe ile ḫalḳdan ıᶜrāż içün giyüb ḳuşanınca bir vecihle ᶜarż-ı iḥtiyāc ᵓidemeyüb żarūrī amān Yā Rabbī ḥālimi sen

bilürsüñ diyüb Ḥaḳḳ'a külliyyen teveccühe sebeb olur. ammā şol şarṭla ki ḳabāyla tefāḫur eylemeye ve yanında ᶜabā ḳabāya müraccaḥ olub ikiniñ ḳadri bir ola ancaḳ setr-i ᶜavret ve taḥaffuẓ-ı ḥar u berdiyyeti ola bu niyyet tedāriki pek güç olur. Allah muvaffaḳ eyleye Āmīn.

Lākin ᶜazīzim ben kendimi setr ᵓidecegim diyū nefis ḥīlesine aldanub borcla ḫarcla libas tedārikine rıżā yoḳdur sühūlü ẓuhūra tabīᶜ olmaḳ lazımdır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Sālik-i ṭarīḳat olana ᶜilel u emrāżdan bir maraż müstevlī olub ḥasta olsa ibtidā şifāya dāir esmā ve āyāt ve ᶜāzāim ve ḫavāṣ ile devā ᵓide eger defᶜ olmaz ise vüsᶜ miḳdārı taşadduḳ ᵓide, yine defᶜ olmaz ise ol zamān muᶜāleceye mübāşeret ᵓide zīrā bir ᶜillet ḫavāṣṣ ve esmā ile ve taşadduḳ ile mündefiᶜ olmaz ise maᶜlūm olur ki anıñ defᶜi edviyeden bir devāya taᶜlīḳ olunmuşdur o zaman ḥakīmāne müslümānāne reᵓy ile devā olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Dünyā ve şehevātı müştāḳ-ı liḳāᵓu-llah olan ẕevāt ᶜındinde cīfeye beñzer yaᶜnī ẕeviᵓl-ᶜuḳūl olan cīfeye meyl eylemedigi gibi müştāḳ-ı cemāl olanlar daḫī dünyāya meyl ve raġbet eylemezler.

Ḳāle eş-Şeyḫ Nevveraᵓl-lahu Merḳadehū Şeyḫ Tüsterī Ḥażretlerinden ḳūt nedir diyū suᵓāl eylediler buyurdu ki *el-ḳūtü ẕikr u ḥayyün lā yemūt* yaᶜnī ḳūt *ḥayyün lā yemūt* olan Allah Taᶜālā'yı ẕikrdir yine ol sāil didi ki efendim biz ḳūt-ı bedenden suᵓāl eyledik siz ḳūt-ı cāndan ḫaber virdiñiz dedik de buyurdular ki beden bināᵓu-llahdır dilerse ānıñ rızḳını iḥsān ᵓidüb ḳāim ᵓider dilerse rızḳını ḳaṭᶜ ᵓidüb yıḳar ḫarāb ᵓider bizim aña taᶜalluḳımız yoḳdur, *eᵓr-rızḳu ᶜalaᵓl-lah* dır.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr İşbu fıḳradan maᶜlūm olan derviş-i mücerred içün nafaḳa ve kisve ḫāṭırasını ḳalbden iḫrāc lāzımdır. Zīrā binā-ı vücūdıñ ezelde taḳdīr olınan nafaḳası her ne ise gelür hemān sālik ḳūt-i maᶜnevī olan ẕikr-i Ḥaḳ'la meşġūl ve ᶜubūdiyyetde olmaḳ lāzımdır ġayrı fikir lāzım degildir. Keẕālik ᵓevlād u ᶜıyāl ṣāḥibi olan sālik daḫī nafaḳa-i ᶜıyālini tedārik içün bir maṣlaḥatda yā şanᶜatda bulunursa yine Ḥaḳḳ'a mütevekkil olub bu bir ālet-i ṣūriyyedir ḥaḳīḳatde

cümlemiziñ rezzāḳı Ḫudā'dır deyüb kārına baġlanmaya Ḥaḳḳ'a baġlana ḥattā ki eshel vecihle ḥuṣūle gelüb ṣūrī ve maʿnevī zaḥmet çekmeye veʾs-selām.

Ḳāle eş-Şeyḫ Zādeʾl-lahu Ḳurbehū Mürīdiñ mürşidi ve ṣoḥbeti üç vecihledir. Biri ṣoḥbet-i cismānī, biri ṣoḥbet-i rūḥānī, biri ṣoḥbet-i Ḥaḳḳānī. Ammā ṣoḥbet-i cismānī oldur ki bir mürīd bir mürşid-i kāmil bulub anıñ ḫidmet-i şerīfini iḫtiyār ʾidüb ṣoḥbetlerine mülāzemet ile andan feyż alur bu ṣoḥbet-i cismānī yolu ġāyet de rūşendir ve bu yoluñ sālikleri çoḳdur. Ammā ṣoḥbet-i rūḥānī oldur ki sālikiñ rūḥı bir velī-i kāmiliñ rūḥıyla imtizāc ve ülfet ʾider. Ol ẕātıñ rūḥı anı terbiye ʾidüb irşad ʾider.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr işbu ṣoḥbet-i rūḥānī ṣoḥbet-i cismānīden ṣoñra olursa ġāyet de ʾaḳvā olur, ṣoḥbet-i cismānīden evvel olursa vāṣıl olur mūṣıl olmaz. Köstengilli Ḥasan Efendi şeyḫi baḳāya irtiḥāl eyledikde Ḥacı Bayram Velī Ḥażretleriniñ türbesine varub anda erbaʿīn ʾidüb rūḥ-ı Ḥacı Bayram'dan tekmīl-i feyż eylemişdir. Bu ḫuṣūṣuñ vāżıḥı ziyāret-i ḳubūr ḥaḳḳında teʾlīf olınan ve *Teeṣṣürüʾl-Ḳudsī* nām risālemizde beyān olunmuşdur anı mütālaʿa ʾiden bu baḥṣi kemāl üzre fehm ʾider. Ḥattā ʿAzīzim Enarlı Şeyḫi Bedreʾd-dīn Efendi Ḥażretleri bu ʿabd-i ʿācīze ḫilāfet iḥsān buyurdıḳlarında oġlum bundan böyle seni ceddiñ Aḥmed Ġazzī *Ḳuddise Sırruhūʾl-ʿĀlī'* niñ rūḥ-ı pür-fütūḥları terbiye ʾider buyurmuşlar idi ammā evvel icmālen olsun adāb-ı seyr u sülūk ve erkān-ı ṭarīḳat ve esmā aṭvārını görmek ve bilmek lāzımdır. Ammā ṣoḥbet-i Ḥaḳḳānī oldur ki, *yeʾḫuẕüʾl-feyżal-ʾaḳdese min Ḥażreti ʾl-ḳudsi bilā vasıṭatin bi istiʿdādihī ve yüḳālü li hāẕeʾṭ-ṭarīḳı Ṭarīḳu Veysiyye ve reʾīsuhum Veys el-Ḳaranī Raḍıyaʾl-lahu ʿAnhu .*

Ṣoḥbet-i Ḥaḳḳānī oldur ki bir kimsede istiʿdād-ı ezeliyye olub kemāl-i ḳābiliyyetden bilā vāsıṭa ḥavż-ı nübüvvetden aḫẕ-i feyż ʾider. Bu ṭarīḳatiñ sāliklerine Veysī taʿbīr ʾiderler. Veys Ḳaranī bunlarıñ pīrleridir ammā her devirde bir ya iki ancaḳ bulunur. Zamān-ı saʿādetde Ves'den ġayrı yoḳ idi pek nādirdir.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr bu ʿabd-i ʿāciz çoḳ sālikler ile ülfet eyledim

Veysiyye Ṭarīḳatine müntesib ancaḳ bir kimse gördüm ben ṭarīḳ-ı Veysiyye'denim didi. Ṣūret-i intisābını su'āl eyledim buyurdılar ki bir gice ḥużūr-ı sa'ādetde beni elimden ṭutub Ḥażret-i Veys'e teslīm eylediler. İşte bu velīdir seniñ mürşidiñdir didiler irtesi gün kendimde bir ḥālet-i zā'ide ẓuhūr eyledi ve bilā 'amel dişlerim döküldi didi. Vāḳı'ā bir kāmil ẕāt idi. Ṭarīḳ-ı Veysiyeye ḳabūl olan kimseniñ evvelā cümle dişleri dökülür. Nitekim Ḥażret-i Veys Yemen'de iken Ḥażret-i Server-i 'Ālem *Ṣalla'l-lahu 'Aleyhi ve Sellem* 'iñ Uḥud Ġazāsında mübārek dişleri şehīd oldıġını işidüb kemāl-i mütāba'at ve muḥabbetden eyā ḳanḳi dişidir diyü cümle dişleri çıḳarub otuz iki dişini bir ipe dizüb Server-i 'Ālem *Ṣalla'l-lahu 'Aleyhi ve Sellem'e* hediyye gönderdi sinn-i sa'ādeti Sultānu'l-Enbiyā'i daḫī żam 'idüb tesbīḥ eylediler aṣl-ı ṣūret-i tesbīḥ otuz üç oldıġı budur. Ve daḫī ma'lūm ola ki ṭarīḳ-ı Veysiyye'de ẓāhiren sülūk olmaz ancaḳ 'ināyet-i ezeliyye sebḳat 'idüb kendüyi cānib-i Ḥaḳḳ'a celb eylemekdir bu da ṭarīḳ-ı cezbeniñ bir nev'idir ammā mecẕūb olanlar ziyāde müstaġraḳ olur yine bunlara ṣaḥv vardır ve ḥalleri sāir ṭarīḳa şibīhdir.

Ḳāle eş'-Şeyḫ Nefe'ane'l-lahu bi Sırrıhī Derviş olan kimsede mürşidine iki nev'i i'tiḳāddan biri lāzımdır, eger işbu i'tiḳādāt-ı ṣelāṣeden biri bir müridde bulunursa aña mürīd-i şeyḫ derler bulunmaz ise mürīd-i şeyṭandır, bābu'l-lah ṣıfātu'l-lah. Ya bābu'l-lah i'tiḳād eyleye, ya ṣıfātu'l-lah i'tiḳād eyleye. Yā'nī babu'l-lah dimek oldur ki Cenāb-ı Ḥaḳḳ ẓāhiren ve baṭınen baña her ne iḥsān 'iderse mürşidimiñ himmeti ve du'āsı berekātıyla iḥsān 'ider ve her ne 'ināyet olursa baña bu ḳapudan olur āḫar ḳapudan olmaz diyü kemāl üzerine mürşide tevcīh 'ide bu i'tiḳād mürīd-i mübtedī i'tiḳādıdır. İkinci rütbede ṣıfātu'l-lah i'tiḳād eyleye ya'nī benim şeyḫim ḳurb-i nevāfile vāṣıl olmuşdur baña her ne emr 'iderse Ḥaḳ ṭarafından me'mūren 'ider ve her ne nehy 'iderse ṭaraf-ı Ḥaḳ'dan 'ider emr ve nehy kird-gāriyye şeyḫim bir āletdir diyü i'tiḳād 'ide.

Ḳāle Şeyḫunā Ḳuddise Sırruhū Sālik-i rāh-ı Ḥaḳ olanlara ibtidā-i sülūkında inzivā ve ḫalḳdan 'uzlet ve inḳıṭā' şarṭdır tā sırr-ı tevḥīde vāṣıl olıncaya ḳadar, rütbesi kemāle resīde olduḳda iḫtilāṭ

ve üns eylese żararı yoḳdur lākin mübtedī olanlara mużırdır. Derviş ᶜuzlet ve inzivā eyledigi zamān iki dürlü niyyet vardır. Bir nevᶜī ḫalḳ şirārdır kendimi ḫalḳıñ şerrinden ḥıfẓ ᵃideyim diyü niyyet ᵃider. Bir nevᶜi benim nefsim ġāyet de şerīrdir ḫalḳı nefsimiñ şerrinden ḥıfẓ ᵃideyim diyü niyyet ᵃidüb şerri kendī nefsine ġazv ᵃider bu niyyet aᶜlā efḍaldir lākin iḫvān fiᵃl-lāh ve mürşid-i kāmil ṣoḥbetinden inḳıṭāᶜ lāzım degildir belki mürşid ile ülfet ve iḫtilāṭ ᶜayn-ı inzivādır buyurdılar ve bu kelām-ı şerīflerini müeyyed bu beyti daḫī serd eylediler. *Kemā Ḳāleᵃl-ᶜUrefā*

Yekdemi ṣoḥbet be-merdāne-ı Ḫudā

Behest-rāz ṣada sālbūden dirtaḳā¿

ve yine buyurdılar ki meşāyıḫ-ı Mıṣr ittifāḳ eylediler ki mürşid-i kāmil ḥużūrında bir sāᶜat cālis olub cān u dilden teveccüh ile ṣoḥbetlerine mülāzemet eylemek elli sene nāfile ᶜibādet eylemekden efḍaldir, zīrā ṭarīḳatde şarṭ-ı aᶜẓām mülāzemet-i ṣoḥbet ve ḫidmet-i mürşiddir. Sālik mürşide māl ve cānla ḫidmet eylerse mürşid daḫī cān u göñülden himmet ᵃider, sālikden ḫidmet mürşidden himmet ġayrı töhmetdir.

Yeḳūlüᵃl-Faḳīr Bir sāᶜat mürşid ḥużūrında olmaḳ elli sene nāfile ᶜibādetden nice efḍaldir dinürse Faḳīr cevāb viririm ki mürşid-i kāmiller desāis-i enfāsa vāḳıfdır ve sırr-ı ṭarīḳata ᶜārifdir elli sene ᶜibādet-i nevāfil ile vāḳıf olınmadıḳ esrār-ı nefse mürşidiñ himmeti oldıḳda bir anda vāḳıf ᵃider ve elli yıl ᶜibādetle terke muvaffaḳ olmadıġı ruᶜūnāt-ı nefsden birini mürşid bir söz ile terk itdirir. *eᵃṣ-ṣoḥbetü müessiratün* ve elli sene ᶜibādetle vāḳıf olunmayan nefsiñ ḥīlelerini mürşid sāᶜatde saña beyān ᵃider. Ḫavāṭırāt melbūse-i nefse mürşid ṣoḥbeti olmadıḳça vuḳūf ve andan güzār elli sene degil yüz sene ᶜibādetle mümkin olmaz. Ḫidmet ve ṣoḥbet ve mürşid uġrına bezl-i māl ve cān ne ṣūretle olur aṣḥāb-ı Rasūliᵃl-lāh *Ṣallaᵃl-lahu ᶜAleyhi ve Sellem* aḥvālinden maᶜlūm olur. Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı Ekberiñ cümleye tefevvuḳı cümle vārını Rasūl *ᶜAleyhiᵃs-selām* uġrına bezl u cān fedā eyledigindendir. Elbette vekīl-i Rasūl olan mürşide meslek-i ṣaḥābede olan mürīd māl u cānla her ne ḳadar liᵃl-lāh fiᵃl-lāh ḫidmet ᵃiderse kendī daḫī ḫidmeti

ḳadar behre-yāb olur ve şoñra kendüye daḫī öyle ʾiderler. *Kemā ḳīle men ḫademe ḫudime , men ḫademe biʾl-māli ḫudime biʾl-māli , men ḫademe biʾr-rūḥi ,ḫudime biʾr-rūḥi* . ***Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū*** Ṭarīḳ-ı Naḳşbendiyye'niñ sülūkı uṣūl-i ṣelāṣe üzerinedir sāir aḥkāmı işbu uṣūlden müteferriʿdır. Evvelā ʿālim ve ʿāmil olan mürşid-i kāmile intisāb ve anıñ nefsinden aḫz-i ẕikr-i şerīfdir ve ẕikr üzerine mülāzemet ile aḫlāḳ-ı ẕemīmeden güzār ʾidüb aḫlāḳ-ı ḥamīde ile ālūde olmaḳdır. İkinci ṣoḥbet-i mürşide mülāzemetdir şöyle ki ebedī ḥużūrında dūr olmaya. Eger diyār-ı āḫarde olursa yine dāimā ḥayālinde mürşidi taḫayyül eyleye ammā ibtidā-i emrde ẕikr ḳarar buluncaya ḳadar cismen daḫī ḥużūrında ola. Üçüncī murāḳabe-i dāimī, dāimā murāḳabede ola ve mekān-ı muẓlım sākin olub sedd-i ḥevās murāḳabeye meşġūl ola tā kendinde üns-i tām ḥāṣıl olıncaya ḳadar. *Emmā baʿdü eʾl-ünsü ʾt-tāmmü iḫtilāṭ-ı ḫalāiḳ kāhī* cāiz olur nitekim muḳaddem beyān olındı.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Murāḳabe ve teveccüh-i tām ḥavāss-ı ḫamse-i ẓāhirei sedd ile olur. Ḥavāṣṣ-ı ḫamse-i ẓāhire *kemā huve* Ḥaḳ sedd eylemedikce murāḳabe ve teveccüh-i tām ḥāṣıl olmaz. Ḥavāṣṣ-ı ḫamse ki göz, ḳulaḳ, şem, ẕevḳ, lemsdir. Bunlarıñ ḥükmi ibṭılāl olırsa teveccüh-i tām ḥāṣıl olur bināenʿaleyh mekān-ı muẓlım olub ṣadā işidilmez bir maḥalde inzivā eyleye baʿżı ʿārifler dimişlerdir ki Ḥażret-i Mevlānā *Ḳuddise Sırruhū* Efendimiz semāʿı ibṭāl ḥavāss ve teveccüh-i tām içün ictihād eyledi. Vaḳıʿā her ne maḥalde olursa olsun semā-ʿı Mevleviyye gibi ḥavāssı ibṭāl ʾider bir şey yoḳdur ve ne güzel ictihāddır ki ʿAzīz īcād eylemişdir. Sālikiñ rūḥı bilā taʿalluḳ müteveccih olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh *el-Farḳu beyneʾl-mecnūn veʾl-mecẕūb* mecnūn ʿavāriż-ı ʿilel-i sevdāviyye sebebiyle muḫtelüʾd-dimāġ olan kimseye derler *fīhi fiʾd-dāreyn* , ammā mecẕūb ceẕbe-i ʿaşḳ-ı ilāhiyye ile ʿaḳlı dīvān-ı Rabb-i Mennānda muʿtekif olandır ki aşla bu ʿālem-i ḥissiñ maḥsūsātından bir şeyi ʿaḳlı ʾidrak eylemez. Allah Taʿālā'dan ġayrı bir şey bilmez ve añlamaz. Dāima tecelliyāt-ı envār-ı ẕāta müstaġraḳdır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah İslāmbūl şehrisi ʿilel-i ṣelāṣe üzerine ḫalḳ olunmuşdur, nevāzil, merāḳ, bāsur bu üç ʿillet

anlarıñ ebdānından bir cüzʾü meşābesindedir elbet şehrīde bunlar bulunur kāh biri kāh biri ġālib olur. Muḳteḍā-yı ḫākleri böyledir buyurdılar.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ḥikmet-i ilāhiyye muḳteḍā-yı āb-ı hevāsı ṭaşradan gelüb bir müddet sākin olanlar daḫī işbu ʿilel ẓuhur ʾider ve mücerrebātdandır faḳīr tecrübe eyledim ve ziyade ruşendir.

Ḥikaye der beyān-ı nefs-i emmāre Baġdad'da bir yılancı var idi dāima ḥayye ṭutub getürüb şehirde oynadub anıñla ticaret ʾiderdi. Eyyām-ı şitāda yine bir ḥayye şaydı sevdasıyla Baġdad ḥavālisinde arar iken nāgāh bir ejder ölüsü buldu. Şehire gelüb bir ʿaraba tedārik ʾidüb ol şüʿbānı ʿaraba üzerine ḳoyub metīn urġānlar ile baġlayub şehire getürdi ve Baġdad'ıñ tā ortasında bir meydana koydu üzerine kilim örtdü. Şehir içinde münādīler nidā etdirdi ki yılancı bir ejder getürmüş oynadacak ve gösterecek deyü vāfir ḫalḳ başına cemʿ oldı. Yılancı eline def alub şimdi çıḳar şimdi çıḳar deyü ıġar ʾider idi, meger ejder meyte degil imiş şiddet-i şitādan ṭoñmuş idi ʿaraba üzerinde kemāl üzre ḥareket ʾidüb şehre nermīn havayı bulduḳda canı geldi nīce bir kerre gerindiyse cümle ḫalaṭları ḳırdı evvelen yılancıyı yuṭdı sāniyen önüne geleni helāk ʾiderek şehirden ṭaşra olub gitdi bu ḳıṣṣa-i pür ḥisseyi Ḥażret-i Mevlānā *Meṣnevī-i Şerīf* 'de beyan ʾider. Ejderden murād nefs-i emmāredir. Yılancıdan murad zāhid ṣūfīdir. Nefsiñ elinde ālet-i dünyeviyyeden bir şey olmayub şitā-i faḳr ile öldigi zaman bīçare ṣūfī onu öldi ve dünyadan kesildi ẓan ʾider. Vaḳtā ki iḫṭılāṭ-ı nāsla eline fırṣat geçerse o zaman hem kendini helāk-i maʿneviyye ile helāk ʾider hem kendüye tābiʿ olanları helāk ʾider. daḫī bunuñ teʾvīlāti keṣīdir erbābına maʿlūmdur efendim.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah Maḳām-ı rıżā aña dirler ki sālik-i Ḥaḳ'dan her ne gelürse aña rāżı ola ve ol bir şey ki Ḥaḳ ḫalḳ eyledi anı inkār eylemeye fāʿil-i ḥaḳīḳīye muʿāraża eylemeye. Her bir şey fāʿil-i ḥaḳīḳīniñ irādesiyle ẓuhūra geldigini ʾidrāk ʾide ve irāde-i ilāhiyye olmadıḳca bir şey vücūda gelmez oldıgını yaḳīnen bile. Ondan şonra yine dört el ile şerīate temessük

idüb emr nehy şer-ʿi şerīfi ebedī elden bıraḳmaya işte buña maḳām-ı rıża taʿbīr ʾiderler.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Eger sırr-ı ḳadere vāḳıf olduḳda ilḥād-ı ṭarīḳate rāhī olub nefsiniñ diledigini işleyüb benim elimde ne var fāʿil-i ḥaḳīḳī böyle murād eyledi derse bu rıża rıżā-i nefsānī olur, rıżā-i Ḥaḳḳānī ve rūḥānī olmaz. Rıżā-i ḥaḳḳānī *kemā huve Ḥaḳḳa* şerīʿattedir. Şerʿden ḫāric olan rıżādan ḫāric olur*··. Baṭınen sırr-ı ḳaderi bilüb ẓāhiren şerʿla ʿāmil olan mürīd maḳām-ı rıżādadır. Allah ve Rasuluʾl-lah rıżāsında olmayan nice maḳām-ı rıżāda olmaḳ ṣaḥīḥ olur olmaz. ***Ve Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh*** Heme ʿameluhā ve cemīʿu ʿāmili maẓhar ez esmāʾi yezdānīst cemīʿu maḫlūḳ maḥkūm-ı ḥükm-i nām ez-nām āferīnend şod heme rā ez tecellī ve maẓhariyyet bīrūn lā-yekūnü hāẕā sırrun muġlaḳun.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥoca Bahāʾuʾd-din Şāh-ı Naḳşbend Ḥażretlerinden fenā nedir deyü suʾāl eylediler. Ḥażret buyurdu ki fenā ikidir. *el-Evvelü el-Fenāʾu ʿaniʾl-vücūd el-mevhūmuʾẓ-ẓulmānī veʾs-sānī el-fenāʾu ʿaniʾr-rūḥ en-nūrānī sümme-l-baḳāʾu biʾl-vücūdü el-mevhūb el-ḥaḳḳānī sālik* vücūd mevhūm ẓulmānī ve rūḥu nurānī den fānī ve vücūd mevhūb ḥaḳḳānī ile bāḳī olduḳda ol zaman Ḫācegān-ı Naḳşbendiyye ḥażerātı ḫilāfet iḥsān ʾidüb rütbe-i irşāda ḳāim buyururlar.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Cemīʾu eşyā esmā-ʾi ilāhiyyeden bir ismiñ maẓharıdır her şey bir esmānıñ feyżinden iḥyā olur buyurub baʿżı beyān eyleyüb āḫarīn ḳıyās eyle buyurdular. Cümle insan cāmiʿ isminiñ maẓharıdır. Zīrā insan ṣıfat-ı müştereke-i esmānıñ her birini cāmiʿ olur. Āb yaʿnī şu Ḥay isminiñ maẓharıdır. Türāb yaʿnī toprak Muḥyī isminiñ maẓharıdır şu ḥayat verir türāb iḥya ʾider. İḥya ve ḥayatı ʾiden eṣer-i esmādır. Nār yaʿnī ateş Mümīt isminiñ ve Ḳahhār isminiñ maẓharıdır ki dāima kendüye vāṣıl olan eşyayı helāk ʾider eṣer-i esmādır. Mürşid, ana ve baba ve üstad Rabb isminiñ maẓharıdır. Ber muḳteḍā-yı maẓhariyyet terbiye ʾiderler. Aġniyā ki Ġanī isminiñ maẓharıdır, Cellad Ḳahhār isminiñ maẓharıdır, eşya-ı leyyine Laṭīf ismine maẓhardır. Keẕā ve keẕā sālik erbāb-ı ʿirfan olan mürşide

---

* Beyt-i Mışrī
Sırr-ı tevḥīdiñ Niyāzī ḥāşılı
Ḥaḳ'la ortada ḳalmaya nizāʿ

ve herkesde olan maẓhariyyet ve tecellliyāt esmāya naẓar ᵊiderler. Nitekim Ḥażret-i Mışrī *Ḳuddise Sırruhū* buyurur: Beyt

Anıñ ẕātına ġāyet şunᶜına hergiz nihayet yoḳ

Anıñ çün her bir isminden gelür bir kār olur peydā

bunuñ ḥaḳāyıḳına vuḳūf ᶜirfān-ı tāmme tevaḳḳuf ᵊider.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵊl-lāh Ḥarremeᵊl-lah, divānuᵊl-lah, ve ḥużuruᵊl-lahdan murad maḳām-ı iḥsāndır. ***Kemā Ḳāle*** *Ṣallaᵊl-lahu Taᶜālā ᶜAleyhi ve Sellem el-ᵊiḥsānu en taᶜbudeᵊl-lahe keᵊenneke terāhu fe in lem tekün terāhu fe innehū yerāke.* Bu maḳām-ı iḥsān, ḥużūr ve ḥarem ve dīvan taᶜbīr ᵊiderler. Sālik dāima her zamanda ve her mekanda Allah Taᶜālā ḥāżır ve nāẓır olduġunu cezmen nefse iḳrar itdürüb dāima cemīᶜi ḥalde ḥużūr-ı Ḥaḳ'da oldıġını fikr ᵊiderse ol sālik içün dīvanda ve ḥużurda ve ḥaremuᵊl-lahda dimek caiz olur. Bu fikirden ġafil oldıġı zaman divandan ve ḥaremden ve ḥużūrdan bīrūz oldı dinülür. ***Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū*** İmam Şaᶜrānī Ḥażretlerinden baᶜżı iḫvān sülūk-ı ṭarīḳatıñ ḫulāṣāsı ve Ḥaḳḳ'a vuṣlat ve sırr-ı ḥaḳīḳate nāᵊil olmanıñ netīcesi nedir deyū suāl eylediler. Ḥażret buyurdular ki iki kelime buldum cemīᶜi taṣavvufuñ ḫulāṣaşı ve kelimāt-ı ṣūfiyyeniñ cümlesiniñ ḥulüvvidir, biri budur *ᵊEşġıl nefseke biᵊl-ḫayri ḥattā lā yeşġılüke biᵊş-şerri , veᵊs-sānī , eᵊz-zamānu veᵊl-iᶜmāru serīᶜatüᵊz-zevāli lā yettelifü biᵊl-hevāᵊiᵊn-nefsāniyyeti. Ve hāzeᵊl-kelimeteyni icmālüᵊṭ-ṭarīḳatiᵊl-ᶜāliyyeti* . ***Yeḳūlüᵊl-Faḳīr*** * *Maᶜneᵊl-evvel* nefsiñi aᶜmāl-i ḫayriyye ile meşġul eyle boş bıraḳma ḥatta ki seni şer ile iştiġal eylemeye, zirā nefs-i insan ḫālī oldıġı zaman şeyṭan ṭışardan ḥulūl ᵊidüb elbet ānı bir şer ᶜamele sevḳ ᵊider. Bināᵊenᶜaleyh nefsi boş bıraḳmaya gelmez. Mervīdir ki ᵊevliyāᵊuᵊl-lahdan biri bir şuyu çoḳ yerde su çıḳarma içün ḳuyu ḳazar idi. Bir kimse yanına gelüb efendim bu maḥalde su çoḳdur ve ḳuyuya iḥtiyac yoḳdur didi. ᶜAzīz buyurdu ki vaḳıᶜa bende bilürüm ama bu ᵊaralıḳ bir maṣlaḥatım yoḳ nefsim ḫālī ḳaldı beni bir ᵊaᶜmāl-i şer ile şuġle giriftār eylemesün deyū kendi nefsimi bu ᶜamel ile meşġul eyledim buyurdılar. Sālik dāimā nefsi bir ᶜamel-i ḫayrden

---

* *el-Vaḳtü seyfün ḳāṭıᶜun ᵊin lem taḳṭaᶜhu biᵊṭ-ṭāᶜati yaḳṭaᶜuke biᵊl-maᶜṣıyyeti*

birine, birinden birine meşġul ᵓide ebedī boş bırakmaya. Zirā ferāġat elbet insanı ifsād eyler. *Kemā Ḳīle İnneş-şebābete veᵓl-ferāġate veᵓl-ceddete efsedeᵓl-merᵓe fī eyyi mefsedihī maᶜneᵓl-kelimeti veᵓş-şāniyeti vaḳt u ᶜömür serīᶜatü ᵓz-zevaldir* tez geçer hevā-yı nefsle ᶜömrü telef eyleme zīrā gülistān-ı ᶜömür ve bahar zamanın vaḳti serīᶜan zāil olur. Beyt

Vaḳt -i gül-çīden ġanīmet dān ki ḳaṣd-ı rūzgār

İn gülistān rā bedest -i ḫār yāġmā gerdenest

Seᵓeltü ᶜan ᶜAzīzī *Hel yesbiḳu eᵓl-mürīdü mürşidehū ?* ***Ḳāle eş-Şeyḫ*** *neᶜam* mürīd mürşidine sebḳat ᵓider ve geçer müridiñ ḳabiliyyet ve istiᶜdād-ı ezeliyyesi ḳavī ve ġālib olduḳda mürşidiñ maḳamını sebḳat ᵓider. Nitekim Ḥażret-i Mevlānā *Ḳuddise Sırruhū* Şemsi Tebrīzī Ḥażretlerini fersaḫ fersaḫ sebḳat eyledi. Ḥażret-i Mıṣrī *Ḳuddise Sırruhū* Ümmī Sinan Ḥażretlerini sebḳat eyledi ve Muḥyiᵓd-din ᶜArābī *Ḳuddise Sırruhū* şeyḫine sebḳat eyledi ḥāṣıl-ı kelām mürīdiñ istiᶜdādı tām olduḳda mürşidiñ derecesine varır ve andan ilerü mürūr ᵓider, ama yine her ne ḳadar sebḳat eylese mürşidine ḥürmet ᵓider zīra ḥaḳk-ı terbiye ve ebeveyn bir vechile saḳıt olmaz* .

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Ḥikāye Vāli-i Mıṣr'ıñ oġlu ḥasta oldu İmam Şaᶜrānī Ḥażretlerine biñ altun gönderib duᶜā ṭaleb eyledi. ᶜAzīz buyurdular ki eger maḫdumuñ eceli geldiyse duᶜānın faᵓidesi yoḳdur, eceli gelmedi ise iyi olur. Eger şifası bizim duᶜāmıza muᶜallaḳ ise *ḥasbeten lillāh* duᶜā ᵓideriz buyurub ṣurre ḳabul eylemedi yine ᵓiᶜāde buyurdılar.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bir şeyḫiñ mürīdi ḥasta olsa iki ṭarīḳ üzre himmet olunur. Ṭarīḳ-ı evvel şeyḫ abdest alub iki rekᶜat namaz ḳılub baᶜdehū ḫulūṣla Ḥaḳḳ'a müteveccih olub selametine duᶜā ᵓider. Keẕālik mürīd iġvā-i şeyṭānla hevā cānibine meyl eylese yine şeyḫ bu vechle ᵓidüb ḫalāṣına niyāz ᵓider. Ṭarīḳ-ı ṯānī oldur ki mürīdiñ maraẓını kendi nefsine alub kān kendi ḥasta olmuş gibi niyāzda olur. Eceli gelmiş ise himmet-i ḳaviyye ile iḳdām ve duᶜā ᵓider. Eger melekuᵓl-mevt nüzūlünden evvel iḳdām olub himmet olursa ve ᶜömrü duᶜāya muᶜallaḳ ise

---

* Ẓāhirde bir miṯāl-i ᵓaẓharı vardır baᶜẓı ᵓevlād *min ciheti ᵓd-dünyā* babasından ziyāde ġanī olur baᶜẓı ᵓesāfilden olan kimseniñ ᵓevlādı ᵓekābir ḳavmden olur zīrā baᶜẓen ġanī olan evlādıñ ḳısmeti babasından ziyāde olub ġanī olur. Baᶜẓı evlādıñ ṭāliᶜı babasından ḳavī olub babası pes-mānde ḳalub evlādı rütbe-ᵓi ᶜulyāya nāᵓil olur. Keẕālik bāṭın ᵓaḥvāli daḫī ᶜaynı bunuñ mānendidir *Feᵓfhem Taᶜarref Cidden.*

defᶜ olur. Ama melekuᵓl-mevt nazil olduysa ve himmet muᶜallaḳ ise evvel zaman fedaya muḥtac olur. Ol vaḳt bir āḫarıñ fedasıyla ᶜömre bereket iḥsan olur, ḳader-i muᶜallaḳa sırrına vāḳıf olan fehm ve ᵓidrāk eyler. Ama ecel mübrem olursa bir şey kār eylemez edᶜıye ve muᶜālece ve ṣadaḳa ve sāir deva ancaḳ muᶜallaḳātadır. Ecel-i mübreme bir çare yoḳdur. Beyt

Cihan ṭasında maᶜcūn-ı ḥayāta saᶜy ᵓidüb Loḳmān

Çevirtdi māye-i ᶜömrü ki mevte bulmadı derman.

Ve keẕālik ᶜAẓīz buyururlar ki ḳaża ve bela daḫī bunuñ gibidir. Eger bela ve ḳaża muᶜallaḳ olursa ṣadaḳa ve duᶜa ve taṭyīb-i ḳulūb ve ḳurban ve sāir ᵓaᶜmāl-i ḫayriyye ile defᶜ olur, mübrem olursa fāᵓide olmaz lākin yine ol ḫayrıñ ecri ᶜindeᵓl-lah żāyiᶜ olmayub ya dünyada ya aḫiretde vech-i āḫar ile mücāzātını ve fāᵓidesini müşahede eyler *Kemā Ḳāle Taᶜālā lā yuḍīᶜu ecraᵓl-muḥsinīn* .

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Belā ve ḳaża defᶜine ṣadaḳa ve iḥsān ve ḳurban ve duᶜā olunduḳda vücūhla menāfiᶜdan ḫālī olmadıġından māᶜadā bir nefᶜi daḫī oldur ki ol belā sühūletle geçer defᶜ olur. Ẓāhirde olacaḳ belānıñ ᵓaᶜmāl-i ḫayriyye ve bir iḥsān ve duᶜā sebebiyle rüᵓyāda daḫī mürūr eyledigi vardır. Bir bazargānıñ ẓahir malı telef olacaḳ iken ᶜAbduᵓl-ḳadir Geylānī *Ḳuddise Sırruhū* duᶜāsı berekātıyla rüᵓyāda telef olmuş ẓahirde olacaḳ rüᵓyā ile saḳıṭ oldı. Molla Camī Ḥażretleri *Nefeḥāt* 'ında mufaṣṣalen beyān ᵓider. Yaḫud ᵓaᶜmāl-i ḫayriyye sebebiyle Ḥaḳ Taᶜālā ol bela ẓuhurunda kendüye ṣabr ve taḥammül iḥsān ᵓidüb *ve beşşiriᵓṣ-ṣābirīn* tebşīrātına nāil olur. *Vallahu yeḳūlüᵓ-Ḥaḳḳu ve huve yehdiᵓs-sebīl*

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Baᶜżı ᶜāriflere suᵓāl olundu ki ᶜirfānı ve maᶜlūmātı olan maᶜlūmāt daᶜvāsını eylemez, maᶜlūmātı olmayan maᶜlūmāt daᶜvāsı ᵓider bunuñ ḥikmeti nedir? dedikde buyurdular ki maᶜlūmuñ mīm'i ve ᶜayn'ı munżam ve mektūm ve ḳapalıdır. Daᶜvānıñ dāl'i ve ᶜayn'i küşād ve açıḳdır. Her kimde maᶜlūmāt ola ānıñ aġzı mīm gibi ḳapalı ve mektūm olur ve her kimde ki

daᶜvā ve ᶜadem-i maᶜlūmāt olur anıñ ağzı dāl gibi açık olur daᶜvā ᵓider.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Adāb-ı mürīd nedir ki ḥużūr-ı şeyḫe daḫil olduḳda ᵓaᶜmā gire eşamm çıḳa yaᶜnī ẓāhir gözüyle ᵓaᶜmā gibi ḥużūr-ı şeyḫe daḫil olub ebedī ḳuşur görmeye ve ḥużūr-ı şeyḫden çıḳdığı zaman şağır ve bir kelam işitmemiş gibi çıḳa ḥatta mürşidinden istimāᶜ eyledigi ḥaḳīḳat sözlerini āḫara ve taḫallüfe fāş eylemeye.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Belki ṭarīḳat ḳardeşlerine daḫī fāş eylemeye zīrā mürşidler *kellimuᵓn-nāse ᶜalā ḳadri ᶜuḳūlihim* remzine vāḳıflardır herkesiñ ḥavṣalasına göre söz söyler ve istiᶜdādına münāsib tefhīm-i ḥaḳīḳat ᵓider. Şayet kendüye ifāde eyledigi esrār-ı ṭarīḳatden sair ṭarīḳ ḳarındaşlarınıñ ḫaberi olmaya ve anlar ol sözü istimāᶜa ḳābil olmaya ḥatta bu faḳiriñ başıma geldi. ᶜAzīzim Ḥażretleriniñ bende-ᵓi ḳadīmlerinden baᶜżıyla ᵓesnā-ᵓi muṣāḥabetde baᶜżı ḥaḳāyıḳ sözü söylemeye ağāz eyledim ve anlardan münāsebetle ḳendisinden işitmediñiz mi deyü suᵓal eyledim aṣla ḫaberleri yoḳ imiş derḥal keff-i lisān ᵓidüb bu kelām-ı ḥaḳāyıḳdan ḫaberdār olmadıḳları sebebiyle istiġfāra meşġūl oldum. *el-ḥamdü lillāhi taᶜālā.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ṭarīḳ-ı Naḳşbendiyye'niñ sülūki üç ẕikr üzerinedir evvelki ẕikr lisān, ikinci ẕikr ḳalb ve çār-darb, üçüncü ẕikr sırdır. *Veᵓẕ-ẕikruᵓ l-evvelü el-lisānü el-istiġfāru, ve celāluhū , veᵓṣ-ṣalātü , veᵓṣ-ṣānī çār-darb veᵓẕ-ẕikrᵓs-sırrı lā yekūnü biᵓl-lisāni veᵓ-ḳalbi bel yekūnü biᵓr-rūḥu velā yaᶜrifü velā yuᶜrafü illā ẕūhu .*

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh *Fī ḥaḳḳıᵓẓ-ẓālimi veᵓl-maẓlūmi veᵓẓ-ẓulmi ḳāle inne fī zamāninā hāẕāᵓẓ-ẓulme ᶜınde erbābiᵓl-ḥaḳīḳati bel küllühū intiḳāmuᵓl-Ḥaḳḳı,* ṣūret-i maẓlūmda olan kimseniñ ḥāli tecessüs olunsa ᵓo da ẓālimdir ki bir āḫarına ẓulm eylemişdir. *Men ẓaleme ẓulime* sırrı kendinde ẓāhir olmuşdur. *Liᵓenneᵓẓ-ẓālime seyfuᵓ-lah ve ᶜadüvvuᵓl-lah ve bihī yenteḳımü min ᶜibādihiᵓẓ-ẓālimūne ṣümme yenteḳımü minhu , ṣümme ḳāle innehū kāne hāẕāᵓl-efᶜālü fī ṣuverihī ṣümme ẓulmen ṣarīḥan leḳad yaḫribüᵓd-dünyā ve heleke*

velā yaʿrifü ḥaḳīḳatehü illaʾl-lāhü.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥmehuʾl-lāh *eẕ-Ẕikruʾl-cehriyyü efḍalü liʾl-mürīdi ʾl-mübtedī* mübtedī olan sāliklere ẕikr-i cehrī ḫafīden efḍaldir. Zīrā nefs-i Ḥaḳ sūrī ve ẕikr-i Ḥaḳḳ'ı işitmez ziyāde şaġırdır bināenʿaleyh ʾaʿlā şavtla cehren ẕikr ile nefse istimāʿ eylemek olur ve ẕikrde cehri Ḥaḳḳ'a işitdirme degildir zīrā Allah semīʿ ve baṣīrdir, ancaḳ cehri nefse işitdirme ve telḳīndir. Nitekim uyḳuda olan ʾādemi uyandırma içün şavt-ı ʾaʿlā ve ve cehr ile ḫiṭāb ʾiderler. Nefs ise Ḥaḳ yolunda nāim degil belki ölü gibidir. Allah cümlemizi ḫāb-ı ġafletden īḳāẓ eyleye ʾAmīn.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Molla ʾilāhī Ḥażretlerine ʾevlād-ı Ḥażret-i Mevlānā'dan bir ẕāt intisāb ʾidüb mürīd olmuşlar ve mal ve cāhını terk-i birle leyl u nehār meclis-i devletlerini iltizām ʾeylemişler yevmen mineʾl-ʾeyyām Şeyḫ ʾilāhī Ḥażretleri sāir mürīdānı emṡāli terbiye ve izʿāc eylemiyor şayed ki ʿömrüm telef olur ʿazīzāndan filan ʿazīze varub ʾirade getürsem anlar bizi terbiye ʾider deyü bu fikr-i ḫām ile namaz tamam oldu. Selam verince Molla ʾilāhī Ḥażretleri ʾoġlum ḫoş geldiñ didi veled-i Mevlānā daḫī ʾefendim faḳīriñiz burdayım bir yere gitmedim deyince ḫayır sen buñda degil idiñ filān şeyḫiñ meclisinde idiñ buyurdu. Oġlum sen ʾevlād-ı evliyāʾuʾl-lahdansın seni sāir mürīdān ʾemṡāli ʾitʿābla terbiye eyledigim içün ḫāṭırıña televvün gelmesin seniñ manṣıb ve cāhıñı terk ʾidüb bizim meclisimizde maḥviyyet üzre ṭurmañ saña kāfīdir hemen ṡebat üzre ol vesvese-i şeyṭaniyye-ʾi ḫaṭırdan iḫrāc eyle deyü teselliyet eylemişlerdir.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʾErbāb-ı ḳulūb olan ẕevātıñ naẓarı ḳalbe ve fikre olur ḳalıba ʾiʿtibar eylemezler. İnsanıñ fikri her ḳande ise sırrı ve ḥaḳīḳati daḫī ʾandadır ve ʾinsan fikirden ve sırdan ʿibāretdir. Bu ḳıṣṣada ḥużūra işaret vardır ki sālik mürşid ḥużurunda ḳalbini ʾaḫar ṭarafa meyl itdirmeye hemen mürşide müteveccih olub

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

cānib-i devletlerinden ẓuhūr-ı feyże müterakkıben bir an ḳalbini ayırmaya mürīdiñ kemāli mürşide teveccüh-i tāmdan ʿibaretdir. Beyt

Ey birader tū¿ hemāne ʾendişe

Mā-baḳā tū istiḫāne verīşe¿

Ḥoʾca-i cihān Süleyman zaman neşʾet cihān *Ḳuddise Sırruhū* buyurur ki sülāle-i ṭāhire-i evliyāʾul-lahdan olan ẕevāt ṭālib-i Ḥaḳ olub bir mürşide irade getürüb sālik olsalar ʾanları sükker ile besleyerek ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a götürürler. Zīrā ʾanların māyesinde feyż-i Ḥaḳ vardır. Ḫākleri ālūdedir azıcıḳ meyl ile küllī seyr ḥāṣıl olur.

Ve Yeḳūlüʾl-Faḳīr Bu maʿnāyı müʾeyyed bir gece ʿālem-i maʿnāda şöyle müşahede ʾeyledim ki ḥālā cārūb-kiş oldıġım ceddim Şeyḫ ʾAḥmed ʾeʾl-Ġazzī *Ḳuddise Sırruhū ʾl-ʿAlī* ʾāsitāne-ʾi ʿaliyyeleriniñ ḳurbında olan Ṭolabcı Ḥucurātı bir ʿaẓīm türbe ʾimiş ve yol üzerine nāẓır bir ʾalay ʾevliyaʾul-lah merḳadleri ve şanduḳaları var Faḳīr gūyā Ḥażret-i ʾÜftāde türbesinden gelir idim ʾanları görüb ḥayran oldum diḳḳat ile naẓar eyledim tā başda olan şanduḳa Ḥoca ʿAbduʾl-ḫālıḳ Ġucduvānī Ḥażretleriniñ imiş mübārek ser-i saʿādetleri şanduḳada tāc küçücük yerde şöyle ṭurur ve başlarında Naḳşbendī tācı var ve mübarek lıḥyeleri seyrek ve uzunca ʾanlarıñ yanında Ḥoca Bahaʾeʾd-din Naḳşbend Ḥażretleri yine ʾanların daḫī şanduḳadan ḫāric ser-i saʿādetleri görünüyor mübārek başları büyük ve şaḳalları ṭob ve beyażı ġālib anıñ yanında ʿUbeyduʾl-lah ʾAḥrar Ḥażretleri ve sair ḥacegān-ı ʿāl-i şān tekye ḳapusına ḳarīb Molla Camī Ḥażretleri ʾanların daḫī ser-i şerifleri görünüyor başlarında tāc-ı Naḳşbendī ve sīmāları esmeruʾl-levn ve şaḳalları siyah ve ʾanların yanında bir boş şanduḳa var o da bu Faḳīr içün müheyyā imiş anıñ aşağısında yine bir ḳaç şanduḳa var veʾl-ḥaṣıl soḳaḳ başından tekye ḳapusına gelince mürtefiʿ olaraḳ Ṭolabcı oṭaları cümlesi Naḳşbendī erenleriniñ türbeleri bir başdan bir başa ser-a-pā dizilmişler ve semādan üzerlerine raḥmet nüzūl idiyor ve mübarek saçlarından ve saḳallarından inci danesi gibi beyaż beyaż miṡali raḥmet dökülür. Bunları görünce ġāyet memnun olub

kendimi devşirüb cümlesine müteveccih olub māḳām-ı selamda bir kere Ḫū didim. Faḳīr Ḫū deyince cümlesi birden Faḳīr'e müteveccihen Ḫū didiler ve gūyā āşināliḳ buyurdular. Molla Camī Ḥażretleri Faḳīr'e naẓar idüb tebessüm ider idi. Bu ḥāl ile agāh oldum. Vaḳt-i seḥer idi ʾama kemāl-i sürūrdan bükā iderek tecdīd-i vuḍūʾ ʾidüb ʿAzīzim Emin Efendi Ḳuddise Sırruḥū Ḥażretleriniñ dergāhlarına varub ṣalāt-ı ṣubḥı edā ve ẕikr-i şerīf tamam olduḳda rüʾyāyı Ḥażrete ifade idüb ve bükā eyledim. Maşaʾallah ne saʿādet erenler sizi ḳabul eylemiş ağlama ağlama buyuraraḳ mā-beynlerine teşrif buyurub yine der-ʿaḳab ʿavdet eylediler. Mübārek ellerinde bir ṭabaḳ rāḥatuʾl-ḥulḳūm getürüb al oğlum şunu ekl ve tenāvül eyle ağlama buyurduḳlarında Sulṭanuʾl-ʿArifīn Neşʾet Efendi Ḥażretleriniñ kelāmı ḫaṭır-ı ʿācizāneme gelüb ser-tā-pā sürūr ile memlū oldum. Lākin ʾāyet-i kerīmede Cenāb-ı Perverd-gār-ı ʾĀlem *Celle Şānuhū* Ḥażretleri Sūre-ʾi Yusūf'da Ḥażret-i Yaʿḳūb *ʿAleyhiʾs-selām* lisanından bu ümmete taʿlīmen : *Lā taḳṣuṣ rüʾyāke ʿalā ıḫvetike* buyurmuşdur. Bu rüʾyā ve bu vāḳıʿāt olanda ʿAzīzim Ḥażretlerine ibtidā intisabıma bāʿiṣ olan rüʾyāyı ıḫvāna beyan ʾeyledigim içün çoḳ çile çekmeme bāʿiṣ oldu ve keyd-i ʾaʿdāya sebeb oldu ve baʿżıñ ḥaddi ġulüvlenüb bu faḳīri Ḥażret-i ʿAzīziñ meclis-i devletlerinden dūr eylemeye çoḳ saʿy u ġayret ʾeylediler lākin himmet-i pīrān ile *eʾl-Ḥaḳḳu yaʿlū velā yuʿlā ʿaleyh* mefādınca her ne ḳadar ʾifk u ḥīle ʾeylediler ʾise kār-ger olmadı şu ḳadar ki bize çile virdiler. Beyt

Çe pāk ez-zāhidā efʿān ki¿ endişe-i mārā

Terāşīd nedār seng-i zümrüd şīse-i mārā

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Mervīdir ki meşāyıḫ-ı kirāmdan biri bir mürīd-i zāhidi ḫalvete ḳoydu. Mürīd ḫalvetde iken ḫaṭırına gelür ki ʾİnşāʾAllahu Taʿālā tekmīl-i ḫalvet idüb çıḳdıġımda ḫalḳ baña taʿẓīm ve tevḳīr iderler. Bu ḫaṭırayı Şeyḫ keşf idüb zahidi ḫalvetden iḫrāc eyledi ve ʾemr ʾeyledi ki var meyḫaneden şarab alub getür filan maḥalle ḳoy. Zāhid varub meyḫaneden şarab ʾalub şeyḫiñ emreyledigi maḥalle ḳoydu.

baᶜdehū ᵓemr ᵓeyledi ki var faḥişeler sakin oldıġı yerden ᵓiki faḥişe ᶜavret alub ol şarab ḳoyduġuñ ḫāneye vażᶜ ve ḥıfż ᵓeyle buyurdu. Derviş daḫī iki faḥişe getürüb ol ḫāneye gizledi. Bir perşembe günü idi aḫşam olunca Şeyḫ ol dervişi ᵓalub ol ḫāneye vardı. Bir çuḳur ḳazdırıb ol şarabı dökdü ve faḥişelere daḫī buyurdu ki siziñ bu aḫşam ücretiñizi veririm lākin şol şarṭla ki ġasl idüb ᵓabdest ᵓalub ṣāniyen ṣabaḥa ḳadar ᶜibādetle meşġūl olasız didi. Faḥişelere şeyḫiñ kelāmı teᵓsīr idüb ebedī tāᵓib oldular çün maṣlaḥat bir ṭaraf oldu mürīd-i merḳūm şeyḫe teveccüh idüb ᵓefendim çünki siz bu ᶜameli işlemez idiñiz faḳīriñiz meyḫane ve fevaḥiş ḫanelerde ve ᵓāsitāne-i ṭarīḳda bu ᵓaḥvali mürtekib gibi beyneᵓn-nās rüsvāy-ı ᶜālem ᵓeylemeye sebeb ne oldu dedikde şeyḫ buyurdu ki ya sen ḫalvete Ḥaḳ için mi girdiñ ḫalḳ için mi seniñ ḳalbiñe ḫalḳ baña ᶜiᶜtibar ᵓeylesün deyü ḫavāṭır geldi. Bināᵓenᶜaleyh biz de bu melameti ᵓeyledik ḥatta ki ḫalḳ sizden ᵓiᶜrāż ide ve seniñ daḫī ḫalḳdan ümīdiñ ḳaṭᶜ olub Ḥaḳḳ'a teveccüh-i tām ile müteveccih olasın deyüb ᵓAllahu ᵓaᶜlem tekrar ḫalvet ile ᵓemr ᵓeylediler.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr ᶜAzīzim ṭarīḳat ricālinde melāmet ṣūreti olur ᵓama ᵓirāde-ᵓi mürşīd ᵓile olur. Mürşid ḥakīm-i ḥāzıḳdır mürīdiñ ṭabᶜında bir ġaleẓat ve tekebbür ve ᵓenāniyyet ẓuhūr idüb ẓikr u fikr ile mündefiᶜ olmaz ᵓise ᵓo zaman melamet ile ᵓemr ve rüsvāy-ı ᶜālem idüb baᶜdehū ışlaḥ iderler. Mervīdir ki Ḥażret-i Mışrī *Ḳuddise Sırruhūᵓl-ᶜAlī* ᵓEfendimizi ᵓÜmmī Sinan Ḥażretleri ᵓenāniyet-i ᶜilimden güzār itdüremeyüb ramażan-ı şerifde bir gün beyneᵓl-ᶜışāīn çarsu ᵓortasında ᵓifṭar itdirdi. Tā ḫalḳ kemāl üzre kendüye levm ᵓeylediler ᵓandan ᶜenāniyet refᶜ oldu lākin şayed zinhar kendi kendüye melāmete meyl ᵓeylemeye. Zīrā ᵓaḫiri felāket olur. Melāmet mürşid ᵓiradesiyle olursa aḫir selamettir. Kendi kendüye ᵓiderse şoñu felakettir. Şayed ᵓo melāmete nefs rāyi munżam olub nihāyeti ᵓilḥāda varır. Kimyevī ᶜilāca beñzerdir ḥekīm bir ḥastanıñ marażında ᶜāciz ḳalursa kimyevī ᶜilac verir. ᵓAma ᵓanı helakden ḥıfż idecek

muᶜālece ile tīz devā ᶜeyler. Yāḫud helāk ᵓeylemez rütbe verir. Meşelā yād zehir zehiri keser ve ḥumāy-ı muḥriḳayı defᶜ ider ᵓama ᵓaz yenür fāᵓide ᵓider ziyadeceyse ᵓinsanı helāk eyler.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḫallāḳ-ı ᶜālem şaḳāvet ve saᶜādet de dört ṣınıfdır. Bir nevᶜi *mineᵓl-ᵓezel ileᵓl-ᵓebed* saᶜīd olur. Bir ṣınıfı *mineᵓl-ᵓezel ileᵓl-ᵓebed* şaḳī olur. Bir ṣınıfı ᵓevveli şaḳī olub āḫir vaḳtinde hidayet ᵓirişüb saᶜīd olur. Bir ṣınıfı ᵓevveli saᶜīd olub şoñra şaḳāvete meyl ᵓider.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr *mineᵓl-ᵓezel ileᵓl-ᵓebed* saᶜīd olanlar müᵓminīn ṣulbünden gelüb ᵓilā ᵓāḫiriᵓl-ᶜömür ᵓaᶜmāl-i ṣāliḥa ᵓile ᵓemrār-ı ᵓevḳāt ᵓidüb ᵓiman ile ḫatm olanlardır ki buñların ᵓervāḥı ᵓebedī rāyiḥa-ᵓi şaḳāveti istişmām ᵓeylememişlerdir. *Mineᵓl-ᵓezel ileᵓl-ᵓebed* şaḳī olanlar küfre ve yahudī ve mecūsī ve sāir küffār ṣulbünden gelenlerdir velādetinden vefātına ḳadar küfür ve ḍalālet üzerine gelüb giderler. Bunlarıñ ᵓervāḥı ᵓebedī rayiḥa-i saᶜādeti istişmam ᵓeylemedi. Evveli şaḳī ᵓaḫiri saᶜīd olanlar kefere ṣulbünden gelüb baᶜdehū ᵓiman ile müşerref olanlardır ki ᵓanlarıñ ervāḥı saᶜādet rayiḥasını şemm eylemişdir. ᶜAḳıbetinde said olub ᵓiman ile ḫatm olurlar. ᵓEvveli saᶜīd aḫiri şaḳī olanlar ᵓehl-i tevḥīd aṣlābından gelüb baᶜdehū ḍalālete meyl idüb fısḳ ve fesād sebebiyle aḫir evḳātında īmānı selb olanlardır. Bunlarıñ ᵓervāḥı ᶜālem-i ᵓezelde şaḳāvet rayiḥasını şemm ᵓeylemişdir nihayeti daḫī şaḳavet ile ḫatm olsa gerekdir.

Ḥukiye ᶜaniᵓş-Şeyḫ Raḥimehuᵓl-lahi Taᶜālā İslambol'da bir iḫtiyar zāᶜim aġa var idi kah kah ᵓaḥbāb ᵓile ᵓülfet ve ṣoḥbet ider iken hay hay buña ᶜīnāyetuᵓllah derler buña hidāyetuᵓllah derler diyerek ᶜaḳlı başından gidüb bī-hoş ve ser-mest olurdu. Aḥbābından biri bir gün bu ḥal ne ḥaldir deyū suᵓal ᵓeyledi. Ol zāᶜim ḫaber verdi ki bir vaḳitle ġazāya gitdik atıma binüb cenge girdim. Evvel bi evvel bir frenk lıḥyesi elime girdi üzerine at sürüb ġalebe idüb aḳṭardım ve ol frenk maḥbubını terkiye alub çadıra gelir iken yolda

beyaż sadeler giymiş bir pîr-i fānî önüme geçdi ve selam virüb bu ʾesiri şatar mısın? didi. Ben de şatarım ama biñ altuna veririm didim. Al aḳçesini didi atdan indim ve önüme biñ altun şayıverüb esiri alub yola revān oldu. Bir miḳdar gidince ʿaḳlım başıma geldi verasından irişüb ʿazîzim bu esiri biñ altuna aldıñ lakin ne yapacaḳsın didim. Ol ʿAzîz buyurdu ki ben ḳırḳlardanım birimiz vefat eyledi şimdi bunu götürüb ḳırḳlara idḫāl iderim buyurunca aman efendim altunda seniñ olsuñ esir de seniñ olsun beni götür ḳırḳlara idḫal eyle didim ol ʿAzîz buyurdu ki emanın faidesi yoḳdur buña ʿināyetuʾllah derler buña hidāyetuʾllah derler deyüb gözümden nihān oldu. Benim derdim budur. Kah kah ḫaṭırıma geldikçe kendimden gidüb dünyayı ġāib iderim deyü cevab verdi. Bu ḳıṣṣa evveli şaḳi aḫiri saʿîde delalet ider.

Ve Ḫukiye ʿaniʾş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ṭopcubaşı Gümüş ayaḳ-zāde İmamı ʿAli Efendi'den menḳūldür ki Rumelinde Eskizaġān'dan mültezem Muṣṭafa Efendi baʿżı ʾiltizam ʾalmaḳ içün āsitāneye gelüb Gümüş ayaḳ-zāde ḳonaġında misafir olmuşlar ol gice ḫāne ṣaḥibi ḥareme gider iken İmam ʿAli Efendi'ye ḫaneñe gitme bizim misafir Muṣṭafa Efendi ile istiraḥat idüb aña mihmān-perverlik ile deyüb gitmiş ḥāṣılı ʿAli Efendi ve misafir Muṣṭafa Efendi yataġa girmişler ama Musṭafa Efendi de ġayet ḥüzün var maġmūm döşek üzerinde ṭururdu. ʿAli Efendi suʾāl ider ki efendim sizde bir ʿalāmet-i ḥüzün var sebebi nedir? deyince Muṣṭafa Efendi aġlayaraḳ naḳl ider ki ḳarındaşım bir ġarîb seyran müşāhede eyledim bu ṭarafa gelür iken Eskiżaġān'dan çıḳdım. Refîḳ bulmadım aḫşama ḳadar geldim aḫşam olunca bir kefere ḳaryesinde ḳaldım ve ʾanda āşinām bir kāfir var idi. Anıñ ḫanesine indim lakin hegbede külli aḳce var kāfir de ʿol ʾaḳçeye muṭṭaliʿ oldu ḳalbime ḫavaṭır geldi ki bu kefere

ḳaryesi kim kime bu kafir düşmen-i dindir. Bu gice beni eridir ve yoġ ider deyü bu fikir ile gice yarısına ḳadar uyumadım. Nıṣfu'l-leylde kafir bir çıra yaḳmış olduġum 'odaya geldi beni 'öldürmeye gelür deyü ḫavf eyledim. Bana der ki Efendi ṣabaḥ yaḳındır hemen yoluña git seni oġlum filan yere ḳadar iṣal eylesün deyince oġlandan daḫi hezar idüb refaḳatinden istinkāf eyledim. İbrām idüb bana refīḳ eyledi ġāyet de bahadır ve genç irisi şahbaz bir yigit idi. Elinde bir 'aẓīm mıẓraḳ ile bana rehber ve tāb-ı ṣabaḥ benim ile gitdi. Ṭulū-'ı fecrde bir çeşme başına erişdik anda altı nefer kimse var yedi 'adādāt çıḳmışlar gūyā bizi muntaẓır idiler. Bizi görünce istiḳbāl eylediler biz daḫi abdest aldıḳ sünnet-i şerīfi edā 'eyledik. Ḳāmet olundu evvel benim refīḳım olan kāfiriñ oġlu yigidi imam eylediler imamete geçüb ṣadā-yı ḥüsn ve ḳırā'et-i 'aḥsen 'ile Sure-i Fetḥ'i ḳıra'et ve ṣalāt-ı ṣubḥı 'edā eyledi. Ba'de'd-du'ā ol ẕātlar aṣla bana iltifat eylemeyüb refīḳımı 'alub bir 'at üzerine bindürüb bir ṭarafa çekülüb gitdiler. Evvel benim ḫavf eyledigim kimse erenlere ḳavuşdu. Bu ḥāli gördüm ve bana ġāyet te'ṣīr eyledi deyü 'Ali Efendi'ye naḳl eylemiş. Ḥażret-i Şeyḫ buyururlar idi ki 'İmam 'Ali Efendi'den bu ḥikaye'i istimā' 'iden ẕātdan işitdim deyü. *Ve kāne 'emru'l-lahi ḳaderan maḳdūrā.* Beyt

'İnāyet-i ṣamedī der küfr-i mā nekoned

Eger kemāl-i pezīred ṣanem-perestī-i mā

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lāh 'İbn Semmāk Ḥażretleri 'ālem-i ma'nāda ḳāri'ü'l-Ḳur'an 'üstadlarını şöyle müşahede buyururlar ki ḳırmızı yaḳut ḳubbe 'altında başında bir tac-ı zeberced ve 'arḳasında yeşil zümrüd ḥulle ṣafā-yı ḫāṭır ile oturur idi . 'İbn Semmāk Ḥażretleri su'āl 'eyledi ki efendim bu 'ikrām-ı 'ilāhī size ne 'amel ile iḥsān oldu didi. Üstad buyurdular ki bu ḳubbe ḳubbe-'i *Yāsīn-i şerīf* dir. 'Anıñ ḥürmetine verildi. Tāc *İẕā Vaḳa'a* suresiniñ hediyesidir. Ḥulle *sure-'i İḫlāṣ* dır buyurdu. Ḳur'ān-ı Kerīm'de olan suver-i mübārekeniñ her birine cennetde bir ni'met-i 'aẓīm bāḳıye

iḥsān olunur. ʾAllah cümle müʾminīne müyesser eyleye. ʾAmīn

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh ʾEvliyāʾuʾl-lahdan bir ẕāt-ı şerīfiñ bir fāsıḳ ḳomşusu var idi vefat eyledi. Baʿde zamān-ı ʾevvel velī ʿālem-i maʿnāda görür ki ḳıyamet ḳopmuş ḫalḳ-ı ʿālem meydan-ı ʿaraşata cemʿ olmuş ol ḫalḳın hem-civarı olan fasıḳ görür ki başında cennet tācı, önünde ḥulle meydan-ı ʿaraşatda geşt-i güzār ider. Ol velī buyurur ki ey fasıḳ bu iḥsāna sen neden layıḳ olduñ. Sen dünyada bir fasıḳ ve facir kişi idiñ. Şimdi ḥāliñ böyle olmuş deyince Ya Şeyḫ *Üsküt ḳariʾi Ḳurʾān'ı Aẓīmüʾş-şān* maḥrum olmaz. Ben ʿālem-i dünyada sūre-ʾi ʾİḫlāṣ ile Fatiḥa-ʾi Şerīfe ḥāfıẓ ve müdavim idim. Bu ʾiki sure ḥürmetine ʾAllah Taʿālā baña bu iḥsānı ʾeyledi deyü cevab verdi.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim bu ḥikaye mūcibince yalñız sure-ʾi ʾİḫlāṣ ve Fatiḥa yaḫud suver-ʾi sāire-ʾi Ḳur'ʾāniyyeden baʿẓına ḥıfẓ ve devam ile selamet olmaz lakin bu yönde remz vardır. Sūre-ʾi ʾİḫlāṣ'da olan maʿnā ile ʿamel ve ʾiʿtiḳad ve Fatiḥa-ʾi şerifiñ münderic olduġu deʿavātla Ḥaḳḳ'a taẓarruʿ ve niyazda olundıġı içün beşeriyyet ḥasbiyle kendinden ẕünūb ṣādır olmuş ʾise Ḥaḳ Taʿālā āḫir vaḳtinde kendüye tevbe-ʾi ṣādıḳa ʾiḥsān idüb cerāʾimi ʿafv olub selāmeti bulur. ʾAllah cümlemize ḥüsn-i ḫātime müyesser eyleye ʾAmīn.

Neḳale eş-Şeyḫ Raḥimehuʾl-lah *Sebeb-i vürūd-i hāẕā min bereketi ʾ-Berāmike* Ḫulefā-ʾi ʿAbbāsī'den Harun Reşīd'iñ Caʿfer Bermekī nām bir vezīri var idi. Ġāyet de semāḥatle ḫātime tefevvuḳ eylemiş idi. Ḫalīfe Caʿfer'e ġaḍab idüb *Lā vefāʾe liʾl-mülūk* mefhūmunca Caʿfer Bermekī'ʾi ve evlād ve tevābiʿını ḳatl ve ḫānelerini ḫarāb ʾeyledi ve Baġdad içinde münādīler nidā ʾeylediler ki her kim Caʿfer'iñ ve Bermekiyye'niñ ismini yād ider ise bilā-ʾaman ḳatl olunur deyü ḫalḳa tenbīh ve teşdīd olundu. Bu ʾesnāda Nuʿmān bin Münzir evladlarından bir pīr ve ʿālim ve fāḍıl her gün Caʿfer'iñ menzil-i ḫarābesine gelüb bir kürsü vażʿ idüb ʾanda vaʿẓ ve Caʿfer'i medḥ ve rūḥunu ḫayr ʾile

yād ʾiderdi. Bu ḳaḍıyyeʾi ḫalīfeye ḫaber verdiler. Ḫalīfe ʾādem gönderib şeyḫi vaʿẓ iderken vīrānede ṭutub ḫalīfe ḥużūruna getürürler iken *innā lillāhi ve innā ʾileyhi rāciʿūn* deyüb ḫānesine varub ʾevlād u ʿıyāline vaşıyyete ruḫṣat ṭaleb ʾeyledi. Ruḫṣat yoḳdur lākin bir vaşıyyetnāme taḥrīr ile ʾanı ḫaneñize īṣāl ʾideriz didiler. Şeyḫ daḫī bir vaşıyyetnāme taḥrīr ve ḫānesine irsāl ve kendi müteraḳḳıben ileʾl-mevt ḫalīfe ḥużuruna geldikde ḫalīfe ʿıtāb idüb Yā Şeyḫ sen işitmediñ mi ki ben nīk-nām bir Bermekiyye'niñ yādını menʿ ʾeyledim. Bu ne cesaretdir ki sen varub ḫarāb olmuş sarayında vuḥūş-ı ṭuyur mār-ı mura vaʿẓ ʾidüb ḫayr ile Bermekiyān'ı yād ʾeylersin dedik de Şeyḫ buyurdu ki:

Efendim bu Caʿfer ile benim beynimde bir ḳıṣṣa vardır ʾanı naḳl ideyim ḥālime vāḳıf ol baʿdehū beni ḳatl ʾeyle zīrā ben canımdan uşanalı ḥayli zamandır didi. Ḫalīfe söze ruḫṣat verdi.

Şeyḫ ḥikaye ider ki ben bir zamanla ḳabāʾil-i ʿarabda bir mirzā-zāde ve devlet ve servet ṣāḥibi idim ḥikmet-i ʾİlāhī ḥalimden düşüb faḳīr oldum. Bir zaman evlād u ʿıyālim ile Kūfe'ye vardım asayiş iderdim bir müddet Başra'ya vardım geçinemedim nihāyetüʾl-emr daruʾl-ḫılāfe olan Baġdad'a geldim.

Sefil ve ser-gerdān ʾevlād u ʿıyālimi bir vīrāne köşesine setr ʾidüb kendim Baġdad içinde geşt u güzār ider iken bir ʾalaya rast geldim. Cemīʿu ʾerkān-ı devlet ve ḳurenā-ʾi salṭanat ve kibār-ı memleket giderler idi. Ben de peşlerine düşdüm bir saraya girdik bir maḥalle oturdum ẓiyafet çıḳdı yedik içdik meger cemʿiyyet-i ʿaḳd ʾimiş Caʿfer'iñ kerīmesine ʿaḳd oldu. Herkesiñ öñüne bir ṭabaḳ ʾaltun ve üzerinde bir iki ḳıṭʿa berat ʾile hediyye olaraḳ taḳdīm ʾeylediler. Benim daḫī önüme bir ṭabaḳ ve üç ʿaḳārat ḳondu. Baʿdehū herkes maḥallesine ʿavdet ʾeyledi.

Caʿfer'iñ etbāʿından bir kimse gelüb beni ʾalub Caʿfer'iñ meclisine getürdi. Caʿfer baña ʾiltifat ʾeyledi ḥalimi ve derdimi suʾāl ʾeyledi. Ben daḫī sergüzeştimi *ʿalā mā huveʾl-vāḳıʿ* beyan eyledim. Ḫazīnedārına ʾemr ʾeyledi.

beni ʾalub ḫazīneye getürdi ve libās-ı fāḫire ʾilbās ʾeyledi. Bu gice bizim misafirimizsiz didi. Ben daḫī ʾefendim güzel ʾama ġarībüʾd-diyār ve vīrāne köşesinde evlād u ʿıyālim ne ḥaldedir didim. ʾAllah ʾanlarıñ daḫī ḳaydını görür didi. ʾO gece ʾanda ḳaldım şabaḥ oldu ḫaneñize buyuruñ didiler. Nardıbandan ʾindim binek ṭaşında bir müzeyyen ʾesb-ʾi tāzī ṭurur. Üzerine bindim bir büyük ḳonaġa geldim evlād u ʿıyālimi ʾanda buldum. Ḥaremde cevārī ṭaşrada ġulamlar bilā-noḳṣān her ṭaḳım ḫāżır ve medār-ı meʿāşım daḫī şu ḳadar ʾīrād ʾiḥsān idüb bu ʾāna ḳadar refāḥ-ı ḥāl ʾile ʾemrār-ı ʾevḳāt ʾeyledim. ʾAnların bu ḥāle giriftār olması günde biñ kerre ʾölümden ʾise bir ʾölmek yegdir. Benim sebeb-i devlet velī niʿmetdir ʾanları ḫayr ʾile yād ʾeylemek vācibe-ʾi ẕimmetimdir bāḳī ʾemir ḫalīfeniñdir deyüb sükūt edince bu söz ḫalīfeye teʾsīr ʾidüb cümle tevābiʿ Bermekiyyān'ıñ cerāʾimlerini ʿafv ʾeyledi. ʾEvlādı Nuʿmān bin Münẕir daḫī biñ ʾaltun iḥsān ʾedince Şeyḫ buyurdu ki *hāẕā min bereketiʾl- Berāmike,* ʾaṣıl bu kelām şeyḫden ḳaldı. Baʿde zamān ḍurūb-ı emṡālden olmuşdur.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim bu ḥikayede īmā vardır ki bir kimseniñ ʾiḥsānını gördükde zamān-ı nuḥust ve nekbetinde ʾandan yüz çevirmek cāiz degildir niʿmetiñ ḳadrini bilüb yine anıñ ḫayr ḫavāş olmaḳ lāzımdır. Zīrā ol sana iḥsān ʾiden kimse niʿmet-i Ḥaḳḳ'a ʾaletdir ʾalete riʿāyet niʿmeteʾ, niʿmete riʿāyet münʿım-i ḥaḳīḳī olan Ḥaḳḳadır. Ḫalḳ her ne ḳadar yüz çevirse sen yine eliñden geldigi ḳadar velī niʿmetine ḫayırḫāh olur ʾiseñ Ḥaḳ Taʿālā ʾelbed ʾanıñ mükāfātını ider. Ḳadr-i niʿmeti bileniñ ḳadri żāyiʿ olmaz.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Evliyāʾul-lah içinde Seyyid ʾAḥmed Rufāʿī *Ḳuddise Sırruhūʾl-ʿĀlī* Ḥażretleri maḥviyyette şabırda ṭaş dikmişdir. Mervīdir ki bir gün mürīdleri ile çarşuda gider iken bir ʿālim şeyḫiñ öñüne geçüb şütūm-ı ġalīẓa ʾile şetm ʾeyledi. Ḥażret-i Şeyḫ ol ʿālimiñ elini öpdü efendim güzel buyurdıñız didi şūfiye ġaḍab gelüb dünyada her ne ḳadar nā-sezā söz var ise ʾanı şeyḫe söylemeye başladı. Şeyḫ daḫī öyledir efendim cümle söyledigiñ bizdedir der iken ol ʿālim ġāib oldu yere geçdi ya göge

uçdu nā-būd nā-peydā oldu. Beyt

Ṣabır u ẓafer her dū dostān ḳadīmend

Ṣabır kün ey dil ki baᶜde ᵓezān ẓafer ᵓīd

Erḥman ṣabr -ı ruḫ münāb ki revzenī...¿

Bāġ-ı şeved sebz u şāḥ gül beber īd

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Ḥażret-i Şeyḫ kemāl-i maḥviyyete teveccüh ᵓeyledi. Şeyḫiñ maḥviyyeti ᶜālimi maḥv ᵓeyledi ẕātında bir de maḥviyyet var idi lākin bu ᵓadem sözü ziyāde ᵓeyledikçe Şeyḫ daḫī maḥviyyeti ziyāde ᵓeylemek lāzım geldi. Zīrā maḥviyyete taḳviyyet vermez ᵓise nefs ḳabarma lāzım gelür. Nefsi ḳabarmadan muḥafaẓa içün niḥayet rütbe-ᵓi maḥviyyet teveccüh idince ḳarşusuna mutaᶜaşşıb naẓar maḥviyyete tābᵓāver olmayub kendi maḥv oldu. *Hāẓā sırrun ᶜaẓīmün* ṣabırda çoḳ ḫāṣṣa vardır. ᵓAllah cümlemizi ṣābirīnden ᶜeyleye. Yine bir gün Seyyid ᵓAḥmed Rufāᶜī Ḥażretleriniñ dervişlerinden biri biriyle ġavġa idüb göñülden ᵓİnşāᵓAllah bu gice yatağında seni bir iyüce ḍarb ᵓideyim deyü niyyet ᵓeyledi. Ḥażret-i Şeyḫ mürīdiñ bu niyyetini keşf idüb gice varub ol dervişiñ yatağına girdi ve derviş-i maẓlūmı aḫar maḥalle gönderdi. Gece ḳaranlıḳda derviş gelüb Şeyḫ Ḥażretlerini ḍarba başladı. Ḫaṣmı ẓan idüb Şeyḫ daḫī oğlum güzel ᵓeylediñ deyince Şeyḫ olduğını ḥıssedüb nādim ve pişmān olub tāᵓib ve müstaġfir oldu ve bir daḫī bu miṯlü ᶜamelden mücānebet ᵓeyledi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Ḥażret-i Mevlānā *Ḳuddise Sırruhū* zamanında şeyḫuᵓl-ᵓİslām-ı vaḳt bir dānişmende eger Ḥażret-i Mevlānā'yı ᵓağḍāb ᵓidebilür iseñ saña filan maḥalliñ manṣıbını iḥsān iderim didi. ol dānişmend-i ᵓaḥmaḳ daḫī dünyā manṣıbı sevdāsıyla ḥużūr-ı Mevlānā'ya gelüb duhānın küşād ᵓeyleyüb ağzına nīk ve bed her ne geldiyse Ḥażrete söyledi ve şetm-i ġalīẓ ile şetmler ᵓeyledi bir vecihle Ḥażret-i ṭaraltma mümkün olmadı nihāyet kemāl-i ᵓinfiᶜālinden siz sir fırḳasız ki yetmiş iki milletden ḫāricsiz deyince Ḥażret-i Mevlānā buyurdu ki ᵓaferin işte şimdi bildiñ. Dānişmende bir nedāmet ve pişmāniyyet gelüb heman tāᵓiben Ḥażretiñ ayağına düşüb cümle manṣıb ve cāhı terk ᵓidüb bendeleri oldu. Ḥażretiñ bu ṣabrı bir bī-çāreniñ belādan ḫalāṣına sebeb oldu. ***Yeḳūlüᵓl-Faḳīr*** ᵓEvliyāᵓuᵓl-lahdan kimi maẓhar isem

şabūrdur kimi maẓhar-ı ʾism-i ḥalīmdir, kimi celālīdir, kimi cemālīdir. ʾEsmā-ʾi cemāliye maẓhar olan ʾevliyāʾuʾl-lah efendilerimiziñ tevābiʿi keşīr ve mürīdānı vefīr olur. ʾEsmā-ʾi celāliyyeye maẓhar olan ʾevliyāʾuʾl-lah efendilerimiziñ müteʿallikātı ḳalīl olur. Ḥażret-i Server-i ʿĀlem *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* ʾEfendimiziñ ʾenbiyā-ʾi ʿıẓām içinde kemāl-i ḥilm ve ʿafvle mevṣūf olduḳlarından şarḳan ve ġarben dünya ʾümmetleriyle māl-a-māl oldu. Zīrā ebedī ʾümmetlerine inkisār ʾeylemediler. Mürşid olan ẕātlara layıḳ olan dāʾimā ḥilm ve ʿafv ʾile mevṣūf olub ġaḍab ve ʾicrāy-ı nefsāniyyetden ḥazer gerekdir vāʿd-i etʿıneleri geldikce ʾanlara taḥammül idüb ıslaḥlarına duʿā eylemek lāzımdır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḫulefā-yı ʿAbbāsiyye'den Harun eʾr-Reşid zamanında Şām-ı Şerīfde Evlād-ı Benī ʾÜmeyye'den bir ẕāt ẓuhūr eyledi. Ġāyet de māl-dār ve tevābiʿ ve levāḥıḳ ṣaḥibi idi. Harun eʾr-Reşīd'e bunu ġammaz ʾeylediler. Harun daḫī şāyed bu kimse bir gün olur devlet ve servet ile Şam'da ḫilāfet daʿvāsı ider deyü tevābiʾından ġayet de cesur ve cebbār Ḫunḫār Sinan nām bir kimseye emreyledi. Kūfe'den Şam'a altı güne var bir gün de Şam'da ʾistiraḥat eyle ʾaltı günde daḫī bu ʾaraya evvel Şam'da olan evlād-ı ʾÜmeyye'den ẕātı benim ḥużūruma ḳayd u bend ile getür didi. Sinan daḫī süvār olub hezār-ı taʿble ʾaltı günde Şam'a resīde olub ol ẕātıñ ḫānesine nüzūl eyledi. Ġayet de tevābiʿı çoḳ idi kendüyi suʾāl eyledi ḥamamdadır şimdi gelir didiler. Sinan müteraḳḳıb iken görür ki bir ʿalay ʾiḫtiyar ve şebāb ve eṭfāl maʿan ol ẕāt ḥamamdan geldi ve vaḳt-i ẓuhr idi. Ṣalāt-ı ẓuhrı cemāʿatle ʾedā eyledi. Baʿdehū Sinan'a emr nedir didi. Sinan daḫī sulṭan sizi ister didi. Biʾs-semʿ veʾṭ-ṭāʿat merāsimini baʿdeʾl-ʾedā tevābiʿını daʿvet eyledi. Ṣıġār ve kibār sarayına cemʿ oldu ḥatta Sinan ḫavf eyledi cümlesine umūrlarını sipāriş ve vaṣıyyet eyledi ve rıżasıyla ayaḳlarına ve boynuna zincir ʾurub taḫt-ı revāna süvār olub Sinan ile yola revān oldu. ʾEsnā-i ṭarīḳda minareye nevāziş içün şu develer benimdir ve bu çiftlik daḫī benimdir ve bu köyler benimdir diyerek gider iken Sinan'a tek böyle söyler iken mināreniñ gücüne gidüb efendim sen ne ʿacīb ẕātsın bu mallarını ve mülkü tafṣīl idecegine kendi canıñı düşün ḫalīfe ḥużūrına gidersin şāyed ki seniñ ḳatliñe irāde olur bunları düşünmeyüb seyre gider gibi gidersin deyince ʿAzīz buyurdular ki mübāşir aġa ben seni bir söz anlar ādem ẓannidüb ʾeṣnā-yı ṭarīḳda anlasın deyü talṭīf iderdim. Can Ḥaḳḳ'ıñdır bedende vedīʿatuʾl-lahdır Rabbim ister ise ʾemānetini alıb vücūd mülküni ḫarāb eyler isterse ʾibḳāsıyla maʿmūr ʾider insanı öldürmek ḫalīfe yedinde degildir muḥyī mümīt Allah Taʿālādır deyüb ġayrı mināreye iltifat buyurmayub ẕikr u fikre meşġūl oldu ḥāṣılı Baġdad'a geldiler. Mināre gelüb ḫālifeye ḫaber verdi ve ifāde eyledi ki bu ẕāt siziñ vesvese eyledigiñiz kimse degildir ġāyet de ʿābid ve zāhiddir yādla ve ḫālīfe-ʾi İslāma ziyāde muṭīʿ kendi ḥālindedir deyüb beynlerinde olan mācerāyı ʿalā mā cerā ifāde idince ḫalīfe emr idüb bend ve baġlarını izāle eyleyüb ḥużūr-ı ḫalīfeye getürdiler vāfir şoḥbet oldu ve ḫalīfe kendinden memnūn olub ʿafv ile muʿāmele buyurub bizden bir maṭlūbıñız var mıdır dedi ʿAzīz-i merḳūm daḫī ḫayır efendim sizden ancaḳ maṭlūbım beni bir gün evvel evlād u ʿıyālim yanına gönderiñ varub anda size duʿā ideyim deyince ḫalīfe buyurdular ki o seniñ yediñdedir her ne zaman ister iseñ biʾl-ʾemn veʾs-selāmet gidersin lākin bizden bir maṭlūbıñ var mıdır buyurdu. Azīz-i müşārun ileyh ḫayır efendim ben bu ʾana ḳadar cemīʿu meṭālibimi Ḥaḳ'dan niyāz eyledim yine bundan böyle cümlesini Ḥaḳ'dan isterim sizden bir istegim yoḳdur deyüb ḫatm-i kelām eyledi. Harun Reşīd Ḥażretleri daḫī ol ẕātı muʿazzezen ve mükerremen yine Şam-ı şerīfe gönderdi. Ḥaḳ Taʿālāya rabṭ-ı ḳalb ve tevekkül-i tām ile Cenāb-ı Ḥaḳ kendüye mal-ı Firavn ʾiḥsān idüb ḫalīfe yanında muḥaḳḳar olacaḳ iken ʿazīz oldu. Her kim ki Ḥaḳḳ'a rabṭ-ı ḳalb eyleye cümle ʿındinde ʿazīz ve ber-murād olur ol kimesne ki ḫalḳa rabṭ-ı ḳalb eyleye ḫalḳ yanında ẕelīl olur muġırr ve müẕill Ḥaḳ'dır. Cümle yed ve meşiyyet-i İlāhiyyededir veʾs-selām

ānīde maḥv ider, ṣebāta bıraḳmaz.

Ḥukiye eş-Şeyḫ Ḫaṭīb El-bān Ṭūsī Ḥażretleri Mıṣr'da ekṣer ᵓimama iḳtidā eylemezler idi ve ḫalḳ bu ᵓecilden kendüye nā-sezā söz söylerler idi. Muḥibbānından biri bir cumᶜa günü niyaz idüb bir camiᶜe götürdü. Ṣalāt-ı cumᶜaya imama ᵓiḳtidā eylediler nıṣf-ı ṣalāt olur olmaz naḳż-ı ṣalāt idüb bıraḳub gitdi. Baᶜdeᵓṣ-ṣalāt ol muḥib Ḫaṭīb El-bān'ıñ ḫānesine varub sebeb-i terkinden suᵓāl edince buyurdular ki: ᵓİmama iḳtidā ᵓeyledim namazda iken imam miḥrabdan çıḳub mıṣr'ıñ filan ḳapusundan ḳavun ve ḳarpuz almaya gitdi. İmam olmayınca kime iḳtidā edelim didi. Ol kimse gelüb imama suᵓāl eyledi ki kerem eyle ḥīn-i ᵓedāᵓiᵓṣ-ṣalātda size ne ḫāṭıra geldi didi. İmam daḫī fikr edüb vāḳıᶜı üzre ḳarpuz almaya filan ḳapuya rāhī olma fikrim idi deyü cevab verdi.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Bu ḥikāyātdan münfehim oldıġı vech üzre ᶜAzīzim ṣaḳın imama iḳtidā idüb cemāᶜatla ᵓedā-ᵓi ṣalātdan istinkāf eyleme zīrā ᵓanlar mecāzīb-i ilāhiyye aḥvālidir kimseye olmaz. *Ṣallū ḫalfe külle berrin ve fācirin* ile ᶜamel edüb her kim olursa iḳtidā eyle zīrā kendinde bu ḥal olmayaraḳ ḫalḳı begenmeyüb iḳtidādan istinkāf ederse ᵓİmāmiyye meẕhebine teşebbüh lāzım gelür. *Maᶜāẕeᵓl-lahu Taᶜālā* .

Seᵓeltü ᶜan ᶜAzīzī ᵓİmam Şaᶜrānī Ḥażretleri mīzānında cennet ikidir biri cennet-i berzaḫ biri cennet-i ḫulddir buyurmuşlar bunuñ ḥaḳīḳati nedir deyü suᵓāl eyledim.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḥażret-i Şafiyyuᵓl-lah *Ṣalāvātuᵓl-lahi ᶜalā nebiyyinā ve ᶜaleyh* ki *Menzil-i şedāt-ı cennet berzāḥast Leyse cennetüᵓl-ḫuld ve cennet-i ḫuld-i ānest* ki *Ḫudāy-ı Taᶜālā ber müᵓminān vaᶜdekerd ve yekūnü baᶜdeᵓl-ḥaşr veᵓn-neşr ve men deḫale fīhi lem yaḫruc minhu ᵓebeden Yessir lenā ᵓAllahu Taᶜālā* . Cenān rūḥāniyyeti ġāyet de keṣīrdir leẕāᵓiẕ-ᵓi rūḥāniyye cennetdir, leẕāᵓiẕ-i nefsāniyye caḥīmdir.

Merviyyün ᶜanhu 1223 senesi cemādeᵓl-ᶜūlānıñ on ṭoḳuzuncu çarşamba günü baᶜde ᵓedāᵓiᵓṣ-ṣubḥ Ḥażret-i Pīr efendim ile maᶜan Sulṭan Emīr Buḫārī Ḳaddeseᵓl-lahu ruḥaḥūᵓl-ᶜālī ziyaretlerine ᶜāzim olduḳ. Şible Maḥallesi ḳurbında ᶜAlemdār Sulṭan, ᵓEmir Ḫoca Niᶜmetuᵓl-lah türbesi ḥużūrına vardıḳda ᵓatdan inüb piyāde

olub mübārek dāmenlerin der-hem-künān kemāl-i taᶜẓīm ᵓile yürüdüler faḳīr daḫī mübarek ḳoltuḳlarına girdim ᶜaṣā miṣāli bu ᶜācize ᵓittikā iderek meşy ᵓiderken buyurdular ki oġlum Buḫara padişahları pīr büzür-güvārımız olan Ḫoca Bahāᵓeᵓd-dīn Şāh-ı Naḳşbend *Ḳuddise Sırruhū* ziyaretine teşrīf eylediklerinde bir iki saᶜat mesāfeden Ḥażretiñ camiᶜi minareleri müşahede olunurdu. ᵓAnı görünce ḥayvanlarından inüb kemāl-i taᶜẓīm ile iki saᶜat piyade yürürler imiş buyurdular. Nihāyetüᵓl-emr bu kelām-ı leᶜālī niẓām ile Ḥażret-i Emīr türbesine resīde olduḳ. Taᶜẓīm ile türbeye dāḫil oldular ve mübarek pāy-i devletleri ḥizāsında olan dāmenlerini taḳbīl idüb ser-ᵓi devletleri cānibine geçüb edīben cālis olub tebḫīr-i ᶜūda ᵓişāre idüb kendüleri ᵓiḫfāᵓen ḳırāᵓet ve teveccühle meşġūl oldular. Faḳīr daḫī ḥarem-i muḥterem Ḥażret-i Vālideleriniñ şanduḳaları ṭarafında Ḥażrete müteveccih gözlerim ḳapayub teveccühde oldum. Bir zamandan şoñra şöyle müşāhede eylerim ki Ḥażret-i ᵓEmīr'iñ şanduḳalarınıñ cānib-i yemīninden bir nur lemeᶜān ᵓidüb ᶜAzīz Ḥażretlerine mülāḳī oldu. Şöyle ᵓidrāk ve fehm eyledim ki rūḥ-ı münevvere-ᵓi Ḥażret-i ᵓEmīr tebessüm idüb ᶜAzīzim ile ᵓüns eyledi. Baᶜdehū yine dāmenlerini taḳbīl ᵓidüb türbeden çıḳdıḳ. Bir miḳdar türbe ḥareminde celse-ᵓi ḫafīfe idüb baᶜdehū cāmiᶜ-i şerīfe teşrīf buyurub anda daḫī iki rekᶜat taḥıyyetü mescid edā idüb baᶜdehū ᶜavdet eyledik. Binek ṭaşı üzerinde buyurdular ki : Oġlum ᵓāsitāne-ᵓi ᶜaliyyede ᵓEbā ᵓEyyūb ᵓEnṣārī, Burūsa'da Ḥażret-i Emīr Buḫārī bu iki ẕāt-ı kerīmiñ dāᵓire-i devletlerinde ve ḥużurlarında bir gün müteveccih-i Ḥaḳ olmaḳ sāir maḥalde bir māh teveccühden efḍaldir. Yaᶜnī sāᵓir maḥalde bir māhda ḥāṣıl olacaḳ merātib ve maḳāṣıd bu iki maḳāmda bir günde ḥuṣūle geliri īmā ve ᵓişāret buyurdular.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Pederim söyler idi ki Cenāb-ı Ḥażret-i ᵓAllah'dan dünya ve ᵓaḫiretde māye-ᵓi ᵓiftiḫār bir evlād niyaz eyledim. ᵓAllah Taᶜālā oġlum seni baña iḥsān eyledi ve dünyada baña muᶜīn ve māye-ᵓi ᵓiftiḫār olduñ

ʾinşāʾAllahu Taʿālā aḫiretde daḫī muʿīn ve māye-ʾi iftiḫār olursun der idi baʿdehū ʾanam babam aḫirete ʾintiḳal eyledi ʿālem-i berzaḫda ḥalleri diger-gūn ve perişan idi. Cenab-ı ʾAllahu Taʿālā'ya niyaz eyledim ʿaẕabları defʿ olub cerāʾimleri ʿafv olundu şoñra valideynim lisān-ı ruḥla baña ilticā ʾeylediler ki eḥıbbālarından ve ʾaḳrabalarımızdan giriftār-ı ʿaẕāb-ı berzaḫ olanların ʿaẕab ve ʿıḳāblarınıñ ʿafv olmasına daḫī Ḥaḳ'dan niyaz idem ʾanı niyāz eyledik. El-ḥamdü liʾllāhi Taālā ʾanlarıñ daḫī ʿaẕablarını defʿ ʾeyledi ve buyurdular ki bizim mürīdlerimizden aḫirete teşrīf ʾidenlere ʾAllah Taālā ʿālem-i berzaḫda ʿaẕāb eylemez ʾanlara daḫī bize ʾistinād sebebiyle ʾAllah raḥmet ʾider ve daḫī bize kemāl-i ḫulūṣ ile muḥabbet ʾidenlere daḫī ʾAllah Taʿālā raḥmet ʾider buyurmuşlardır.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim bu kelāmlar istibʿād olunmaz ʾevliyāʾuʾl-lah-i ʿıẓām Ḥażretlerine kemāl-i muḥabbet ʾidüb ʾimān-ı tām ʾüzre olanlar selāmet bulurlar ʾama ʾinḳıyād gerekdir. *Men eḥabbe şeyʾen ḥuşira maʿahū* teveccüh ve maḥabbetde berekāt çoḳdur ḥattā ceddim ḳuṭbuʾl-ʿārifīn Şeyḫ ʾAḥmed el-Ġazzī *Ḳuddise Sırruhūʾl-ʾĀlī* Ḥażretleri buyurmuşlardır ki her kim benim türbe-ʾi muṭaḥḥaremi bir kere ḫulūṣ ʾile ziyaret ʾide ʾaña şefāʿat ʾiderim buyurmuşlardır, bu kelām-ı şerīfler Ceddim Ḥażretleriniñ aḫirete ḳalmış bir maʿnādır. Ḥażret-i ʿAzīziñ bu kelāmına ḥuccet-i ḳāṭıʿa oldur ki her kim rūḥ-ı muṭahharelerine kemāl-i ḫulūṣ ile teveccüh ve ziyaret ʾeylese her ne muradı var ise bi-ʿavn-i Ḫudā ḥaṣıl olur. Bu faḳīr çoḳ tecrübe eyledim Ceddim Ḥażretleriniñ rūḥāniyetlerine teveccüh idenlerde hiç maḥrum olmuş görmedim cümlesi vaḳtiyle muradına erdi ve felāḥ buldu. Elbetde dünyada feraḥ bulunca berzaḫda daḥī muḥabbetleriyle şefāʿatlerine nāʾil olunur. ʿAzīzim eger bu kelām bārid gelürse sen de tecrübe ʾile rūḥ-ı pür-fütūḥ-ı ʾAḥmed Ġazzī'ye teveccüh-i tām ʾile müteveccih olub muḥabbet ḳanını ḳaynadub gör saña da ne iḥsān ʾiderler tecrübesi bād-ı hevādır ol zaman bu ʿabd-i ʿācizi taşdīḳ idersin ḥatta ʾEşref-zāde ʿAbduʾl-ḳadir ʾEfendi *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretlerinden

mervīdir ki bir kimseniñ bir muradı olsa üç gün Çelebi Sulṭan Meḥmed Ḫan Ḥażretleriniñ türbesine müteveccih olub bir Yāsin-i şerīf ḳırā'et idüb ruḥlarına hediye edüb ḥuṣūl-i murādına Çelebi Ḥażretleriniñ ruḥunu şefī' getürse muradı ḥāṣıl olur demişlerdir, 'ama şartı ya türbelerine vara yāḫud türbeleri ḳubbesi görünür bir maḥalden teveccüh idüb ḳırā'et ve hediyye 'eyleye bunuñ 'emṡāli ġāyet de çoḳdur. Ḥaḳīḳat-i ziyāret-i ḳubūr ḥaḳḳında ve *Teeṡṡürü'l-Ḳuds* nām risalemizde beyan olunmuşdur. 'Anı müṭālā'a iden 'ervāḥ-ı muḳaddese taṣarrufuna vāḳıf ve āşinā olur, ve yine mücerrebātdandır bir kimseniñ bir murādı olsa ol murādıñ ḥuṣūlüne Burūsa'da medfūn Şeyḫ 'Aḥmed el-Ġazzī *Ḳuddise Sırruhu'l-'Alī* Ḥażretleriniñ türbesine teveccüh 'ide her ḳanden olursa olsun bir Yāsin-i Şerīf tilāvet idüb ruḥlarına hediyye ide ve bir şey türbesine nezr ide velev bir çöb şu murādım ḥāṣıl olursa Şeyḫ 'Aḥmed el-Ġazzī türbesine şu şey'i nezr olsun diye 'elbetde bi-'avn-i Ḫudā murādı ḥāṣıl olur. Bu ḫuṣūṣı daḫī tecrübe 'iden ẕevātlardan istinṭāḳ 'eyledik aṣla teḫallüf 'eylemez lākin muḥāṭara-'i 'aẓīmesi vardır. 'Eger nezr 'eyledigi şey'i yerine getürmez 'ise şoñunda çoḳ meṣā'ibe giriftar olur. 'Azīzim Ḫudā-yı lem yezel ḥaḳḳıçün nice def'a bu ḥuṣūṣ daḫī tecrübe olundu lākin böyle şeyde 'i'tikād şartdır 'Allah cümle'i mu'teḳıdīnden 'eyleye Āmīn. Gerçi bu maḳāmda şadedden ḫāric beyan olundu lākin maḳṣūd-ı 'Azīzim Ḥażretleriniñ kelām-ı şerīflerini iṡbāt ve 'ana istidlāldir ki hem 'evliyā'u'l-lah çoḳ şeyler yapar.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lāh Padişāh-ı 'ālem-penāh ve vekīl-i Rasūlu'l-lah olan ẕevat cemīlü'ş-şān selāṭīn-i 'adl-i 'unvān Ḥażretlerine üç şey gerekdir, bir 'elinde seyf, bir 'elinde iḥsān ve ẕātında ṣalāḥ ola. Bir sulṭanda bu üç ḥāl bulunursa dünyada ve aḫiretde padişah olur. Devlet-i dāreyne nā'il olur.

Yeḳūlü'l-Faḳīr Bu 'üç ḥāl selāṭīn-i māye-'i devlet-i 'ebediyyedir seyf bir 'elinde olub şirin muṭahhar muṭahhar seyfiyle kefere ve fecere ve ṭāġıye ve bāġıye fesādını def' 'ide tā ki mü'minīn

ve muṭīʿīn müsterīḥuʾl-ʾaḥvāl ola. Şerʿi şerīfe inḳıyād ʾeylemeyenleri seyfiyle imāna getüre. ***Kemā ḳāle*** *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem Ümirtü biʾs-seyfi ve Lā ilāhe illaʾl-lah* ve bir elinde ʿadl ve iḥsān ola ʾerbāb-ı ʾiḥtiyāca iḥsān ʾide, raʿyine ʿadl ʾide. *Kemā ḳīle Ḳıyāmuʾl-mülki fiʾl-ʿadli* . Ḥażret-i Mışrī *Ḳuddise Sırruhū* ʾefendimiz buyururlar *Mā ḳıyāmuʾş-şer ʿ u illā biʾl-ʿadli mā ḳıyāmuʾl-ʿadlü ʾillā biʾd-dimāʾu* Şerʿiñ ḳıyāmı ʿadl ʾile olur, ʿadl daḫī seyf ʾile olur ʿadl ve seyf levāzım-ı mülkdendir ve ʾiḥsān ʾikisi bir şeyden ʿadl ʾiderse ʾiḥsān ʾeylemiş olur. ʾİḥsan iderse ʿadl eylemiş olur ve ẕātında mülūkuñ ṣalāḥı cümle raʿyine sārīdir *eʾn-Nāsü ʿalā dīni mülūkihim* vārid olmuşdur. Mülūk raʿiyyetde ḳalb maḳāmındadır, ḳalb ne ḥalde olursa ḳalıb daḫī ol ḥāle meyl ider. Mülūk nefsinde ṣaliḥ olunca raʿiyyet daḫī ṣalāḥa māʾil olub mülūkuñ ṣalāḥı cümle raʿıyyete rāciʿ olur ve bir pādişahda bu ʾevṣāf-ı ṣelāṣe bulunursa ol şāh-ı ʾevliyāʾuʾl-lahdan olur ve rütbe-ʾi velāyeti iḥrāz ider bilā-şek velā şübhedir. Rifʿat-ı derecāt-ı mülūk-ı ʿıẓām sellemehuʾs-selām ʾelʾān sāye-ʾi ḥimāye-ʾi mülūkānelerinde oldıġımız ẓılluʾẓ-ẓalīl ʾile ḫalīfe-ʾi Rasūluʾl-lahi pādişāh-ı ʿālem penāh Sulṭan bin Sulṭan Sulṭan Maḥmud Ḫān ebedeʾl-lahu mülkehū ʾilā āḫiriʾd-devrān velīyyüʾn-niaʿm-ı cihānyān ʾefendimiz padişāhımızıñ keşīde-ʾi kilk-i mülūkāneleri olub Burūsa'da Camiʿi Kebīr'de āvīze olan *Ve ʾiẓā ḥakemtüm beyneʾn-nāsi en-taḥkümū biʾl-ʿadli* ʿāyet-i kerīmesiniñ tefsīri beyānında teʾlīf-i ʿācizānem olan kitāb-ı şerīfde rüteb-ʾi ʿaẓīme-ʾi mülūk beyān olundu. ʾAnı muṭālaʿa ʾidenler padişah ne dimektir ʾandan fehm ʾidüb maḳāmāt-ı ʿāliyye ricālinden olduḳlarını muḳırr ve muʿterif olub çün u çirā ve cedelden sālim olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥimehuʾl-lāh *el-ʾİnsanu mürekkebün min ṣelāṣeti eşyāʾe el-cismu veʾr-rūḥu, veʾs-sırru* . ʾİnsan üç şeyden mürekkebdir cism, rūḥ, sır. Sır ki ʿālem-i ẓuhūra gelmesine bāʿiṣdir ve bu ʿālemden ʿālem-i ʿulvīye ʿurūcuna ve meṭālib-i baḳāya delīl olan sırdır. Bināʾenʿaleyh sālike ẕikr-i sır lāzımdır. Bu ẕikr-i sır üçüncü rütbede ḥāṣıl olur bir sālik

zikr-i sırra vāṣıl olmayınca meramı ḥāṣıl olmaz. Ve ṭarīḳ-ı Naḳşbendiyye'de mertebe-ʾi ṣırra vāṣıl olduḳda ḫilāfet virüb maḳām-ı irşāda iḳāme iderler, zikr-i sır terk-i zikrdir. Zīrā zikr-ʾi lisān laḳlaḳadır, zikr-ʾi ḳalb vesvesedir, efḍal zikr terk-i zikrdir yaʿnī terk-i şühūduʾz-zikrdir sālik mertebe-ʾi zikr-ʾi sırra vāṣıl olduḳda ne cesedini görür ve ne rūḥunı görür ve ne zikrini görür ve bī-yetekellem sırrı ẓuhūr idüb kendiniñ zikri ancaḳ aḳdār-ı ilāhiyye ile olub tevfīḳ olmayınca ālātı oynatmayınca zākir olmadıġı fehm idüb zākirim dime ʾenāniyyetinden geçmek zikr-i sırdır. Ḳurb-ı nevāfil ḥaḳḳında *ve bī-yetekellemü ve bī-yenṭıḳu* ḥadīs-i ḳudsīsi zikr-i sırra delālet ider. *Kemā ḳāle ve bī yezküru* bu zikr-i sır ʾile sālik Ḥaḳḳ'a vāṣıl olur, sır ʾile Ḥaḳḳ'a vāṣıl olduḳda ḥīn-i müşāhede nūr-ı tevḥīdde zikr añā ḥicāb olur. Nitekim sulṭan ḥużuruna daḫil olan sulṭanıñ yüzüne ḳarşu sulṭan sulṭan deyü ismi yād ʾeyleme sū-ʾi ʾedeb olur. Ḥīn-i vuṣlat-ı sulṭanda ʾedeble cemāline naẓar ve nuṭḳuna müteraḳḳıb ve iḥsānına müteraṣṣıd olmaḳ lāzım oldıġı gibi nūr-ı tevḥīdi müşāhede ʿiden sālik daḫī tecelliyāt-ı ʾenvār ʾile müteleẓẓiẓ ve ẓuhūr-ı ʾesrār-ı envār-ı ḳudsiyyeye müteraḳḳıben dāʾimā murāḳabede olmaḳ gerekdir. Bu murāḳabe ve teveccüh maḳām-ı ḳurbda ḥāṣıl ola buña zikr-i sır taʿbīr olunur. Nitekim Kaʿbe-ʾi Mükerremeye vāṣıl olan zevāt baʿdeʾṭ-ṭavāf Kaʿbe'ye müteveccih olub Kaʿbe'ye naẓar iderler. Bu teveccüh ve naẓar ʿayn-ı ʿibādet olur lākin ʿaẓīzim bu şühūd ve terk-i zikr dāʾimī degildir kāh nūr-ı tevḥīd-i ʾilāḥī ẓuhūrında olur yine ol ḥal mündefiʿ olduḳda bir muḳteḍā-yı meʾmūriyyet *Fezkürūnī ezkürküm* zikr ʾile meşġūl olunur ʾama terk-i şühūd-ı zikr şarṭıyla zinhar terk-i zikr zikr-i sırdır deyüb melāḥıdeler gibi terk-i zikr eyleme zinhar yine buyururlar ki zikr-i ḫafīy terk-i şühūd-ı zikrdir. Zikr ʾeyledigi zaman zikrden ve şühūdundan geçüb müstaġraḳ nūr zikr olur. ol zaman sālik ʾAllah didigi zaman ṣadāsı felege resīde olsa yine zikr-ḫafīy taʿbīr ʾiderler zīrā ol sālik şühūd-ı zikrden biri ve lisānı lisān-ı Ḥaḳ

olmuşdur. *Allahümme yessir lenā* . ***Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lah*** Ḥażret-i Şeyḫ Muḥyi'd-din 'İbnu'l-'Arabī *Ḳuddise Sırruhū Fütuḥāt-ı Mekkiyye* 'de ferā'iżi beyan 'eyledigi 'ebvābda *Bābu'z-Zikr, Bābu Terku'z-Zikr, Bābu'ṣ-Ṣalāt, Bābu Terku'ṣ-Ṣalāt, Bābu'z-Zekāt, Bābu Terku'z-Zekāt, Bābu'ṣ-Ṣavm, Bābu Terku'ṣ-Ṣavm, Bābu'ṣ-Ṣadaḳa, Bābu Terku'ṣ-Ṣadaḳa. Ve ḳıs 'alā zālike cemī'u 'a'māli şer'iyye* bir terki bir 'edāyı beyan olundu. *Bābu'z-Zikr* ya'nī *Babu Devāmu'z-Zikr* 'dir. Zākir 'evā'il-'i sülūkunda kendinde 'enāniyyet ve benlik olub ben zikr 'eyledim der. Ben zikr eyledim dimek şūfī-ḫuşk kārıdır 'ama sālik-i muḥıḳḳ kemāl-i riyāżet ve ihtimām u zikr u fikr 'ile bir rütbeye vāṣıl olur ki kendüyi āteş-i tevḥīd 'ile yaḳub maḥv 'ider zāt-ı mürīd de vücūd ḳalmaz benliginden geçer şarāb-ı 'aşḳı 'içer, toḫum-ı 'enāniyyetden biten riya ve sümʿa dās-i tevḥīd 'ile baḥr-i 'ālem-i seyre ḳanad açar nefs ve şeyṭan da'vetinden ḳaçar Ḥubb-'i sivāyı 'erbābına şaçar vücūd-ı mevḥūmdan zātını seçer dā'imā cānib-i Ḥaḳḳa ḳaçar. Bu ḥal 'ile terk-'i zikre mālik olur ya'nī lisānı lisān-ı Ḥaḳ olub *ve bī yezküru* sırrına vāṣıl olub 'ilme'l-yaḳīn, 'ayne'l-yaḳīn, Ḥaḳḳa'l-Yaḳīn kendiniñ zikrde 'alaḳası olmadıġını bilüb maḥv u şarfa varub kezālike cemī'u 'a'māli ḫayriyyeye tevfīḳ-ı bārī olmadıḳca ḳādir olmadıġına mu'terif olaraḳ her 'a'māl-i ḫayriyyeye 'āmil ve yine 'alāḳası olmadıġını 'iḳrar 'ider.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *e'l-'insānu 'alā selāseti eṣnāfin* 'Aṣḥābu'l-vücūd, 'Aṣḥābu'r-rūḥ, 'Aṣḥābu's-sır. 'İnsan 'üç nev'idir biri 'ehl-i vücūd, biri rūḥ, biri sırdır. 'Aṣḥāb-ı vücūddan murād 'ehl-i şimāldir, 'aṣḥāb-ı ruḥdan murād 'ehl-i yemīndir. 'Aṣḥāb-ı sırdan murād 'ehlu'l-lah ve ricālu'l-lahdır. 'İnsan kendüyi dā'imā terazī-'i şer'le ṭarṭub 'aṣḥāb-ı sırdan olmaz ise de 'aṣḥāb-ı yemīnden olmaġa ġayret 'ide, 'aṣḥābu'l-yemīn ġālibu'l-ḫayr olanlardır.

Yeḳūlü'l-Faḳīr İşbu zikr olunan eṣnāf-ı selāseniñ 'alāmeti vardır. 'Aṣḥāb-ı vücūd ve şimāl olanlarıñ şerleri ve 'a'māl-i seyyi'eleri 'a'māl-i ḫayriyyelerine ġālib olur ya'nī bir ḫayr 'ameli olursa iki şer 'ameli olur bir sa'at ḫayr 'iderse iki sa'at şerde bulunur.

şerde bulunur. ᵓAṣḥāb-ı rūḥ ve yemīn olanlarıñ ḥālī ḫayrları şerlerine ġālib olub kendinden bir şer ᶜamel ẓuhūr ider ise üç beş ᶜaᶜmāl-i ḥasene ṣudūr ider. Beşeriyyetle bir saᶜat ᵓaᶜmāl-i şerde bulunursa üç beş saᶜat ᵓaᶜmāl-i ḫayriyye işleyüb *inneᵓl-ḥasenāti yüẕhibneᵓs-seyyiᵓāt* maṣdaḳınca şerri ḫayr ile maḥv ider. ᵓEhluᵓl-lahdan olub ᵓehl-i sır olan ẕevāt-ı kiramdan ḫayrdan ġayrı bir şey ṣudūr ᵓeylemeyüb dāᵓimā Ḥaḳ rıżāsında olurlar. ᶜAzīzim Ḥaḳ Taᶜālā ᵓinsanın nīk u bedine ᶜalāyim vażᶜ eyledi ednā tefekkür ve teᵓemmül ve mülāḥaẓa ile kendü kendüniñ ne oldığını bilür ve farḳ ider, ḥāṣıl-ı kelām şerri ġālib olursa ehl-i şimāldendir, ḫayrı ġālib olursa ehl-i yemīndendir, dāᵓimā rıżā-yı Ḥaḳ'da olursa ehluᵓl-lahdandır. *Men ᶜarafe nefsehū feḳad ᶜarafe Rabbehū*, zemzemesiyle insan ḥālini fikr idüb meḥekk-i imtiḥān-ı şerᶜa ᵓurub kendiniñ ne oldığını bilüb ᵓaᶜmāl-i şerriyyeden pişmān olub ᵓaᶜmāl-i ḫayriyye ṭarafına ᶜaṭf-ı ᶜinan eylese serīᶜan Ḥaḳḳ'a vāṣıl olur, ama mürşid gerekdir ki insan ḥālini bildiren kendü kendüye bilmek ṣuᶜūbetlü olur zīrā nefs ve şeyṭan insanıñ gözüne ᵓaᶜmāl-i şerriyye göstermez dāᵓima ᵓaᶜmālini tezyīn idüb ḫavāṭır melbūseler ᵓile ṣūret-i ḫayrda teᵓvīlāt-ı ġayr-ı lāyıḳa ᵓile nice şerlere sevḳ ᵓidüb sāliki Ḥaḳ'dan maḥrum ᵓider. ᵓAllah cümlemize tevfīḳ ᵓiḥsān eyleye.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Sālik-i rāḥ-ı Ḥaḳ olana ṣalāvāt-ı şerīf medār-ı küllīdir, mürīde lāyıḳ olan ḍevāᵓil-i ḥālinde yevmiyye biñ ṣalavāt-ı şerīfe devām ᵓide, ᵓevāṣıṭ aḥvālinde ᵓiki biñ, nihāyetinde de ᵓüç biñ ṣalavāṭ-ı şerīfe müdāvemet ve mülāzemet ᵓeyleye zīrā sālike devām-ı ṣalavāt-ı şerīf ḳol ve ḳanaddır.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr ᶜAzīzim çünkü ᵓimdād-ı küllī rūḥ-ı ᵓaᶜẓām-ı Ḥażret-i Muḥammedīyyeden olur. Her ne ḳadar sālike feyż mürşid yüzünden olursa yine ᵓaṣıl menbaᶜ feyż-i Server-i ᶜAlem *Ṣallaᵓl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem* 'dir. Ṣalavāt-ı şerīf ḥaḳḳında olan ᵓeḥādīṯ-i nebeviyye maᶜlūm her kim bu ᵓümmet-i merḥūmeden ṣalavāt getürse ᵓanı bir melek rūḥ-ı Server-i ᶜAlem *Ṣallaᵓl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem* ' e tebliġ idüb filan ᵓümmetiñ hediyyesidir der

bu taḳdirce rūḥ-ı Sulṭānuʾş-Şeḳaleyn ʾandan ḫoşnud olur. Dāʾimā şalavāt-ı şerīfe devam rūḥ-ı Server-i ʾEnbiya'ya ʾihdā olunduḳca münāsebet-i tāmme ḥāṣıl olub ya bizzat feyż-i ʾaḳdesden behreyāb olur yāḫud ḳāʿide ʾüzre silsilesiyle mürşidine feyż firāvān iḥsan olub mürşidinden daḫī mürīd aḫz-i feyż ʾidüb hem kendi behreyāb olur hem mürşidine ʾanıñ sebebiyle feyż-i ʾaḳdes-i küllī iḥsān olur. Sulṭānuʾl-Arifīn Eşref-zāde ʿAbduʾllah eʾr-Rumī *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretleriniñ on sekiz şeyḫe ḫidmet ʾeyledim on dördü benden feyż ʾaldı ben dördünden feyż ʾaldım buyurdular bu maʿnādandır ki sālik ḳavī olub Sırr-ı Muḥammediyye'den feyżi açıldıḳda *eʾd-Dāllü ʿalāʾl-ḫayri ke fāʿilihī* mefhūmınca ʾibtidā ḫazīne-i sırr-ı mürşid ṭolub ʾandan mürīde naḳl olur bu taḳdirce sālike devām-ı şalavāt-ı şerīfe vācib oldu.

Seʾeltü ʿaniʾş-Şeyḫ Ḥażret-i Şeyḫ'den suʾāl eyledim ki kütüb-i ṣūfiyyede *Ḳāle Sulṭānuʾl-Ārifīn* deyü ekser maḥalde naḳl-i kelām idüb ismini yād eylemezler bu *Sulṭānuʾl-Ārifīn* 'den murad kimdir? buyurdular ki *Sulṭānuʾl-Ārifīn* Bayezīd-i Bistāmī'dir, *Seyyidüʾṭ-Ṭāʾife* Cüneyd-i Baġdādī'dir *Ḳaddeseʾl-lahu ʾErvāḥahumā*. Cevab bir gece ʿālem-i maʿnāda Sūre-ʾi Yāsīn-i Şerīf tilāvet eyledim Ḥażret-i ʿAzīze naḳl eyledim oġlum her gün baʿde ʾedā-ʾiʾş-şubḥ devām eyle sālike devāmında fevāʾid-i ʿaẓīme der-kārdır zīrā Yāsīn-i Şerīf ḳalb-i Ḳurʾān'dır buyurdular. Cevāb ʿAlem-i maʿnāda ʾesmāʾuʾl-ḥüsnā tilāvet eyledim. ʿAzīze naḳl eyledim oġlum ʾesmāʾuʾl-hüsnā ṣıfatıyla muttaṣıf olursun buyurdular. Faḳīr de efendim bu ʿabd-ʾi ʿācizde o emānetiñ ḥamline ṭaḳat yoḳdur lākin himmetiñiz ʾile ḳabul eyledim deyüb ḳadem-i şerīflerini taḳbīl eyledim.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh *ʾeʾl-Ġayretü selāsetün* yaʿnī ġayret üçdür, *ġayretuʾllah, ġayret fiʾl-lah , ġayret ʿaleʾl-lah.* Şerʿi şerīfiñ muġāyiri olan ʾaʿmālden ḥazer ʾidüb kendi nefsini ḫılāf-ı rıżā-yı Bārī'den menʿ ʾeylemek ġayretuʾl-lahdır. Kendi nefsini taṭhīr eyledikden şoñra āḫar sālikleri daḫī ḫılāf-ı rıżā-yı Bārī ʿamelden menʿ idüb eliyle diliyle şerʿa ʾiʿāne eylemek ġayret fiʾl-lāhdır. ʾAma ġayret ʿaleʾl-lah bu muḥālātdandır. Zīra bir kimse bir kimseyi sevdikde āḫar aña ʿalāḳasını istemez bu ʾise

Ḥaḳ üzerine muḥaldir, zīrā ẓāhiriñ ʿaḳsinedir ve maḥabbet ʿaleʾl-lah bunuñ ḫilāfıdır ki bir kimse kemāl üzre Ḥaḳḳ'a muḥib olduḳda cümle ḫalḳ daḫī muḥib olsun cümle ʾAllah Taʿālā'ya ʿāşıḳ ve zümre-ʾi ʿuşşāḳa lāḥıḳ olduġını ṭaleb ʾider ve cümle ʿuşşāḳı ruʾyete teşvīḳ ʾider, ʾama ġayret ʿaleʾl-lah gāh ẓuhūr ʾidüb sırr-ı tevḥīdi ve vaḥdeti ketm ʾider bu daḫī ricāl olmayana ketm olunur. ʾErbāb-ı himem olmayanlara sırr-ı tevḥīdi ʾifşā cāʾiz olmaz ol zaman ġayret ʿaleʾl-lah lāzım gelür. Ḥikaye: Bir kimse ʾevliyāʾuʾl-lahdan bir ẕātıñ meclisine dāḫil oldu görür ki bir ẕāt ile tekellüm iderler ol kimse meclise dāḫil olunca ḳaṭ-ʿı kelām iderler. Ol kişi efendim biz bu sözleriñ ʾistimāʿına lāyıḳ degil miyiz bizden ʾiḫfā eylediñiz? deyince ḫayır efendim biz ḳaṭ-ʿı kelām eylemedik lākin kelām sizi görünce firar eyledi deyü cevab verdiler.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Bu bir sırr-ı ʿacībdir ki baʿżı kimse ile meclis olunduḳda insan mebhūṭ olub söz söylemeye feṭḥ-ʾi fem idemez baʿżı kimse ʿindinde söylemeyeyim dese yine bülbül gibi żarurī gūyā olur kelām daḫī herkesiñ istiʿdādına göre ẓuhur ider

İn soḫen çūn şīr der bostan cāne¿

Bī-keşende ḫod nemi kerded revāne¿

Ḥikaye-i meẕkūreden maʿlūm oldu ki sırr-ı ṭarīḳati herkese ifşā cāʾiz degildir zīrā sırr-ı tevḥīd fāsid olmaya olanlarıñ şeḳāvetine taḳviyyet verir ekser-i melāḥideniñ ilḥada düşmeleri sırr-ı ṭarīḳate vuḳūfdandır ki ol sırrı kendi zaʿmlerine göre teʾvīl ʾidüb ḍalālete düşerler. Bināʾenʿaleyh ekser-i mürīdān zühd-i ṭarīḳatden ġayrı söze cevāz olmaz. Şaṭaḥāt-ı ʿuşşāḳı ve taṣavvuf-ı ʾehluʾl-lahı muṭālaʿaya cevāz yoḳdur tā kendi ol rütbeye ʾehil olmadıḳca. ***Ḥakā*** *eş-Şeyḫu Meṯnevī-ʾi Ḥażret-i Mevlānā'dan* naḳil buyururlar ki bir kimse bir maḥbūbı ṣayd idüb der āġūş eylemiş meger maḥbūbıñ meyānında bir ḥançer var idi. Ṣayyādıñ eline ṭoḳundu efendim bu ḥançer nedir deyü suʾālinde maḥbūb buyurur ki her kim baña sūʾ-i ḳaṣd idüb münāsebetsiz muʿāmele ider ise bu ḥançer ile ānı ḳatl iderim deyü cevāb virdi. Bu ḥikaye ʿulemā-ʾi ehl-i ẓāhire miṯāldir, ḥançerden murād ʿilm-i şerīfdir, maḥbūbdan murād ʿālimdir, ṣayyāddan murād şeyṭan ve nefisdir. ʿUlemāya suʾāl olunsa ki

bu ʿilm-i şerīfi niçün taḥṣīl eylediñiz ve bu ʿilm neye lāzımdır dense cevab verirler ki ʿilm ʿamel içündür şeyṭan ve nefs bize sū-ʾi ḳaṣd eylese ʿilm ḥançeriyle muḥārebe idüb nefs ve şeyṭanıñ taṣalluṭunu üzerimizden defʿ ʾideriz derler *maʿa hāẕā* nefs üzerlerine binüb *keyfe mā yeşāʾ* anları taṣarruf idüb bir bād u ḫarāb ve iki cihanda rüsvāy ediyor anlar daḫī ʿilm ile ʿamel ve nefsle muḥārebe idecekler şeyṭan ve nefsiñ kendülerini taṣarruf eylediginden ḫaber ve āgāhları yoḳdur ve leyl u nehār esīr-i nefs olmuşlardır veʾs-selām. Bu ḥikāyeden murād-ı ṣānī yalñız ʿulemā-ʾi ehl-i ẓāhir böyle oldıġını īmā degildir belki ḥāl böyledir siz de böyle olmayıñ ʿaḳlıñızı başıñıza devşürüb esāret-i nefsden ḳurtuluñ ve nefs ve şeyṭan taṣarrufundan āzāde olub dū-cihānda sefālet ve rezāletden vāreste olmaḳlıġa sāʿī oluñ zīrā nefs elinde esīr olan işte belinde ḥançer ile ʿallāmpāre taṣarrufuna giriftār olan oġlan gibidir. ʾAllah cümle sellāke intibāh kerem eyleye Āmīn. Lemeḥahū Ḥafīd Ġazzī-zāde

Ḳāle eş-Şeyḫ Devr-i Sulṭan Muhammed'de Sivāsī nām bir kimse ẓuhūr idüb zümre-i mutaʿaṣṣıbāne ser gerde olub ehl-i ṭarīḳa lisān-ı dırazlıḳ idüb söz uzayub ṭāʾife-ʾi münkirīn ṣūfiyye ṭarīḳında olanlarıñ küfrine fetvālar virdi. Ṣūfiyye ṭarafından daḫī anlarıñ fetvālarını ibṭal idüb ehl-i ẕikriñ küfrine ẓāhib olub ṣūfiyyeʾi tekfīr idenleri tekfīr eyleyüb risaleler taḥrīr eylediler bu ḳīl u ḳāl esnasında ṭarafeynden birine ʾiʿtimād eylemeyüb şöyle sādece olanlardan biri bir başḳa taḥrīr idüb Şeyḫ ʿAbduʾş-şekūr Bayrāmī Ḥażretleri ʾAyaşofya'da vaʿẓ ider iken kürsiyye ḳoydu ve bunlarıñ Ḥaḳ ḳanḳisindedir deyü suʾāl eyledi. ʿAbduʾş-şekūr Efendi vaʿẓı tamam idüb şıḳḳa ecvibe meramı fehm eyledikde buyurdu ki işbu şıḳḳada ṣūfiyye ile gürūh-ı mutaʿaṣṣıbānıñ beyninde olan nizaʿdan suʾāl ve Ḥaḳ ḳanḳiniñ yedindedir deyü cevāb ṭaleb olunmuş, bu iki ṭāʾifeden her ḳanḳisi beyāż baldır ile ṣaru ʾaltuna ṣabr iderse Ḥaḳ andadır deyüb cevab virdi

Yeḳūlü'l-Faḳīr Ḥaḳḳā ki egerçi iki kelime ile cevab virdi lākin cemīʿu kelimāt-ı ḥükm bunda dāḫildir, beyaż baldıra ṣabr eylemeden murad nefsine ḥākim olub nefsi ḳahr idüb rūḥāniyet ṣıfatıyle muttaṣıf olmadan kināyedir. Ṣaru altuna ṣabrdan murad dünyaya meyl eylemeyüb dīni dünyaya ṣatmayub ehl-'i Ḥaḳ olmaḳdır. Bir kimse ki ṣaru altuna ṣabr ide ehl-'i Ḥaḳ olur. Ehl-'i Ḥaḳ olanın her ḥāl ve ḳāli Ḥaḳ üzerine olur nefsine ḥākim olana elbetde Ḥaḳ üzerinedir ḥāṣılı ʿAbdu'ş-şekūr Efendi'niñ cevabı ḥakīmāne ve muḫtaṣar ve müfīd ve ehline ʿaẓīm naṣīḥatdir ve ***Yeḳūlü'l-Faḳīr*** ʿAzīzim ṣol kimse ki ṣūfiyye'e daḫl idüb gerek ḥallerine gerek devr u devrānlarına söz söyleye kendi 'envā-ʿı ḫilāf-ı şerʿī 'irtikāb eyleye ol nice Ḥaḳ üzerine olur, ve ṣol kimse ki ṣūfiyye ṣūretinde olub şerīʿat ve ṭarīḳatıñ ḫılāfı üzre ḥareket eyleye ol nice Ḥaḳ üzerine olur, ʿAzīzim 'efendim Ḥaḳ birdir Ḥaḳ yolu birdir Ḥaḳ dürlü dürlü olmaz bir olur. Her kim ki emru'l-lah ile ʿamel ve sünnet-i seniyye-'i Muḥammediyye'ye teşebbüs ve ṭarīḳ-ı 'erkān-ı ṣūfiyye üzerine ola ehl-i Ḥaḳdır. Ṣūfiyyeniñ 'iʿtiḳadları 'iʿtiḳad-ı ehl-i sünnet ve'l-cemāʿat üzerinedir. Buna söz yoḳdur ʿilmiyyātda daḫī ʿibādet u ṭāʿatleri ferā'iż ve sünnetden mā-ʿadā ekser-i nevāfil ile ʿamel iderler buna daḫī söz bulunmaz. Ẕikr-i şerīfle her ḥalde me'mūriyyet ḥasebiyle dā'imā lisānen ve ḳalben ẕikr ile meşġūl olurlar buna daḫī söz yoḳdur kimse *lā* ve *neʿam* diyemezler ancaḳ ehl-i ẓāhir ve ʿilm-i ḥadīs ve tefsirde bī behre ve māhir olmayan sāde diller ṣūfiyyeniñ āyin eyyāmında ḳıyāmen ḳuʿūden ve devrān ile ẕikr-i şerīf eylediklerine ve ḍarb u ṭabllerine lisān dırazlıḳ iderler Eger senedātlarını cümleten beyan eylesem söz uzar ḳudüm u ṭabliñ ḥalline ve cevāzına Ḥuccetü'l-İslām İmam Ġazzālī *Ḳaddese'l-lahu Rūḥahu'l-ʿĀlī İḥyā'u ʿUlūm* nām kitābında semāʿ baḥsinde fetvā virüb ḥalline ẓāhib olub senedātıyla eḥādīs-i nebeviyye beyān idüb ṭabl ḫuṣūṣını ḳaṭʿ idüb cāʿizdir ve ḥelaldır buyurmuşlar benim sözüme

ʾiʿtimād eylemeyüb tafṣiline heves iden ʾiḥyā-ʾi ʿUlūm'a naẓar eylesün şübhesi ʾanda ḥallolur. Devrān ile ẕikr daḫī cāʾiz veḥelal oldığına ve ḫılāfına ẕāhib olanıñ buṭlānına *Nūrī* Ḥażretleri eḥādīs-i nebeviyye ve ʾāyāt-ı Ḳur'ʾāniyye ile müdellel *Ravḍātuʾl-Cinān* nām bir kitāb teʾlīf eylemişdir cümle müşkilāt ʾanda ḥallolur.Ḥaḳ Taʿālā *Veʾẕkürūʾl-lahe keṯīran* buyurdu ẕikr içün ḥudud ve ḥal yoḳdur her ḥalde müʾmin Rabb'ini ẕikr ider. Devrān ṣūfiyyeniñ ictihādıdır ḥuccāc ve ʿarş eṭrāfında devr iden melāʾikeye teşbihdir. Ḳıyām ve ḳuʿūd Ḳur'ʾān ile ṣābitdir. *Kemā Ḳāle Taʿālā Elleẕīne yeẕkürūneʾl-lahe ḳıyāmen ve ḳuʿūden* ve bu devr ile ḥarāretlü ẕikr eylemeniñ fevāʾid-i keṯīresi vardır ʾanı leyl u nehār ʿibādet ve ẕikr ile meşġūl olub ʾāteş-i ʿaşḳ-ı ʿİlāhiyye ile daʾimā yanub yaḳılan ʿāşıḳlar bilür ve ʾanlara teşebbüh ve teberrük ḳaṣdıyla devr iden muḳallid ʿuşşāḳ refte refte ol sırra vāḳıf olur. ʾAllah diyen kimse ḍalāletde ḳalmaz zīrā ʾehl-i ẕikr ḥaḳḳında Cenābı ʾAllah *Hümüʾl-ḳavmü lā yüşḳā celīsuhum* buyurmuşdur eger ehl-ʾi ẕikr derūnunda bir müʾmin ṣadāḳatle ʾAllah der ise cümlesiniñ murādı ḥaṣıl olur. ʿAzīzim āyīn-i ṣūfiyyeniñ fevāʾidi vardır bi-vechin inkār idüb ḳalbiñe kesāfet virme meşāyıḫ-ı ṣūfiyye ḥakīmān-ı ʾİlāhīdir her ictihādları bir ḥikmete mebnīdir ve her birinde nice fevāʾid vardır veʾs-selāmu ʿalā tābiʿiʾl-Hüdā.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāhi Taʿālā Füyūżāt-ı ʾİlāhiyye ʿaleʾl-ʿumūm nāzil olur feyż-i Ḥaḳ'da baḫil yoḳdur lākin baʿżı kimseniñ ḳalıbı ve māyesi fāsid olub ol feyż-i nur ateşi ifsād ider baʿżı ṣāliḥ olub kendinde ḥaḳḳaniyet üzre ẓuhūr ider, miṯāli oldur ki insan eṭʿıme-ʿi laṭīfe ve leẕīẕe ve nefīseʾi ʾekl ider ve baṭnına ol yedügi leẕīẕ ṭaʿām vāṣıl olduḳda ʾandan taḳsīm olur, cānib-i sebīline giden bevl ve ḳazer olur, ṭamarlara giden ḳan olur, ḳalbe giden ḳuvvet olur, ṣulbe giden dem-ʾi ḥayat olur, ḳulaġa giden acı kir olur, buruna giden sümük olur, aġza gelen ṭatlu büzāḳ olur, ḥaṣılı insanıñ ḳarnına

vāṣıl olan loḳma bir nevʿidir ʾandan taḳsīm olunca her bir ṭarafda istiʿdād ḳabiliyyetine göre bir şey olur. Keẕālik ʿumūm nevʿi beşere nāzil olan feyż birdir lākin herkesde bir dürlü olur māye ve istiʿdādına mülāyim bir madde ʾile ẓuhūr ider.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Bir miṡāli daḫī budur ki raḥmet nīsān nüzūlünde deryada ṣadef ve ṣaḥilde yılan ağızlarını açarlar, ṣadef ağzına düşen dāne-ʾi raḥmet-i nīsān ʾincü olur, ḥayye ağzına düşen raḥmet sem-ʾi ḳātil olur. Maʿa-hāẕā raḥmet birdir lākin ṣadefiñ istiʿdādı incü yapar mārıñ istiʿdādı sem peydā ider. *Kemā Ḳāle Taʿālā , Fī ḳulūbihim maraḍun fezādehumuʾl-lahu maraḍā , ve Ḳāle Liyezdādū īmānen maʿa imānihim* . Faḫr-i ʿAlem *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* Ḥażretlerine āyāt-ʾi Ḳurʾāniye nāzil olub ve kendülerinden ʾenvā-ʿı muʿcizāt ẓuhūr eyledikce müʾminīniñ īmānı münkirīniñ küfrü ziyāde olur idi bu taḳdirce fāsid olmaya. Onlara nuṣḥ u pend-kār eylemez belki kelimāt-ı ḥikmet ġalaẓatlarını artırır ʾanlarıñ hidayetine tehālikiñ maʿnāsı yoḳdur ama yine evāmir-ʾi şerʿī tebliġ lazımdır hidayet ʾAllah Taʿālādandır. *Kemā Ḳāle Taʿālā İnneke lā tehdī men aḥbebte velākinneʾllahe yehdī men yeşāʾ* .

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Yekūnü küllü veliyyin ʿalā ḳademi nebiyyin,* ,yaʿnī ʾervāḥ-ı ʾaḳdese-ʾi ʾenbiyā-ʾi ʿıẓām ʿaleyhimuʾs-selām ʾervāḥ-ı külliyyedir her nebīniñ rūḥundan nice ervaḥ-ı ʾevliya munfaṣıl olmuşdur veʾlʾān olmaḳdadır, ve her velīniñ sırrı bir bünyedendir her ḳanḳī nebīniñ rūḥundan munfaṣıl olmuş ise ol nebīden ẓuhūr iden muʿcizāt ḳademinde olan velīden keramet olaraḳ ẓuhūr ider. Nitekim Eşref Rūmī *Ḳuddise Sırruhū* Efendimiz ʿIseviyyüʾl-ḳadem oldığından ʾiḥyā-ʾi ʿemvāt eylemişdir. *Ve ḳıs ʿalā ẕālike ḳuriʾe ʿaleyye min Yevāḳitiʾş-Şaʿrānī Ḳuddise Sırruhūʾl-ʿĀlī Ḳāle Ḳāle eş-Şeyḫuʾl-Ekber Ḳuddise Sırruhū fiʾl-Fütuḥātıʾl-Mekkiyye* Ḥażret-i Şeyḫ buyururlar ki beyneʾn-nevm veʾl-yaḳaża Mekke-ʾi Mükerremeʾi ṭavāf iderdim bir gürūh kimse gördüm ki anlarıñ miṡālini görmemiş idim sizler kimsiz deyü suʾāl eyledim biz siziñ ecdādıñız ʾĀdem ʾevlādındanız didiler siz vefāt ideli ne ḳadar oldı didim ḳırḳ biñ sene oldı didiler, Ya ʾĀdem *ʿAleyhiʾs-selām* milk-i baḳāya ʿazm ideli henüz ʾaltı biñ

beş yüz sene oldı siz ise ḳırḳ biñ sene oldı dersiz bu ne sözdür didim, ʾanlar daḫī buyurdular ki sen ḳanḳī ʾÀdem'i söylersin ʾÀdem çoḳdur deyüb sükūt eylediler, bir müddetden şoñra Ḥażret-i ʾİdris *ʿAleyhiʾs-selām* 'ı gördüm bu ḳıṣṣaʾı naḳl eyledim ve ʾÀdem ḳaçdır didim Ḥażret-i ʾİdris *ʿAleyhiʾs-selām* daḫī ʾÀdem iki yüzdür lākin cümlesiniñ āḫiri ṭobraḳdan ḫalḳ olan ʾÀdem Ṣafiyyuʾl-lah'dır ve ʾÀdem Ṣafiyyuʾl-lah'ıñ teşrifi ʿalāmet-i ḳıyametdendir. Her ne ḳadar da ʾÀdem çoḳ geldi ise cümlesi geldi gitdi ve devirlerini tekmīl etdi. Ḫātemüʾl-ʾÀdemiyyīn olan Ṣafiyyuʾl-lah *ʿAleyhiʾs-selām* geldi ʾanıñ teşrifleriyle ḳıyamet beyni yedi biñ senedir. Ḥażret-i Şeyḫiñ bu kelāmı devri ve teselsülü ibṭal eder.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāhi Taʿālā Erbāb-ı taḥḳīḳ bu ʿālemiñ evveline ʿaḳıl erdiremediler ve evveli ne zamandır bilinmezdi zīrā bu ʿālem ziyāde eskidir lākin āḫiri maʿlūm oldı gerek ʾāyāt-ı Ḳurʾāniyye gerek ʾeḥādīs-i Nebeviyye ile dünyanıñ āḫiri bilindi ʾevveli bilinmedi veʾs-selām velākin yine her ne ḳadar bu ʿālem ʿatīḳ ise yine ḥādiṯdir. Ḥudūṯünde şübhe yoḳdur eskidir ama ḥādiṯdir elbetde ḥādiṯ olan fānīdir. *Raʾeytü fiʾl-menāmi keʾennī mevḍūʿun fī mekānin ve ẕikru çāru ḍarbin yeḍūrü ʿaleyye mevāccuʾl-baḥri ve defʿuʾl-ḫalecāni fī yemīnī ke veledeʾl-ḳalbi ve ḥukiyet hāẕeʾr-ruʾyā ḳāle neʿam yaẓheru ḥareketu veledi ʾl-ḳalbi fiʾl-yemīni li-şiddeti ʾẕ-ẕikri kemā yaẓheru fī Neşʾet Efendi fī yemīnihi ve yesārihī ve raʾsihī ṯümme yekünü biʾl-ʾiṭmīnāni suʾāl ʿaniʾş-Şeyḫ* Suʾāl eyledim ki ʾefendim baʿżı kimseden mervīdir ki bir sālikiñ ḥīn u sülūkde ʾaḳdām-ı ʾenbiyā *ʿAleyhimuʾs-Selām* 'a resīde olduḳda ʾibtidā ʾÀdem *ʿAleyhiʾs-selām* ḳademine vāṣıl olur. Baʿdehū Şīt, baʿdehū inüş veʾl-ḥāṣıl Ḥażret-i Ādem'den her bir nebīniñ ḳademine vāṣıl olaraḳ ḳadem-i Server-i Enbiyā ʿAleyhimuʾs-Selāma resīde olub ʾanda kemāl bulur deyü naḳl iderler vāḳıʿmıdır didigimde ġalaṭ-ı fāḥişdir buyurub ṣaḥīḥini beyān iderler ki her velī bir nebīniñ ḳademindedir ʾervāḥ-ı ʾenbiyā ʾervāḥ-ı külliyyedir. ʾErvāḥ-ı ʾevliyā-ʾı cüzʾiyye ʾervāḥ-ı külliyye-ʾi enbiyādan munfaṣıldır.

her ḳanḳī nebīniñ rūḥundan munfaṣıl olmuş ise ʾanıñ ḳademinde olur. Nitekim ānifen taḳrīr olunmuş idi ḫātemuʾl-ʾenbiyā ḳademinde bir velī olmaz ʾillā ẕikri sebḳat eden ḫavātim-ʾi ʾerbaʿa ḳadem-ʾi ḫātemiʾ-l-ʾenbiyāda vaḳıʿ oldı. Bu ḫavātimde kemāl üzre vāriṣ olmayub her biri ʾicrā-ʾi ʾesrār-ı Muḥammediyye'den bir sırra vāriṣ olmuşdur ve ḫavātim-ʾi erbaʿanıñ ekmeli Ḥażret-i ʿīsa *ʿAleyhiʾs-selām* 'dır ve Ḥażret-i ʿAli *Kerremaʾl-lahu Vechehū* ḫātem-i ḫilāfet-i Muḥammediyye'dir ve Ḥażret-i Mehdī ḫātem-ʾi seyf u salṭanat-ı Muḥammediyye'dir, Ḥażret-i Şeyḫ-i Ekber ḫātem-i ʾesrār-ı ḥaḳāyıḳ-ı Muḥammediyye'dir. Bu dört ẕāt-ı kerīm ve ḳadem-ʾi Muḥammed-i Muṣṭafa'dadır buyurduḳlarında çehār-ı yār-ı güzīn ve ʾeʾimme-ʾi iṣnā ʿaşere ne buyurursuz didim ʾanlara söz yoḳdur bilā şek velā şübhe ḳadem-i ḫātem-ʾi enbiyādadır buyurdular ve ḫātem-i velāyet-i Muḥammediyye olan ʿīsa ʿAleyhiʾs-selām'dan soñra daḫī velī gelür.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Kibār-ı meşāyıḫdan biriniñ dervişi yine kibār-ı meşāyıḫdan biriniñ ziyaretine gitdi. Ziyaretine vardıġı ʿAzīz ol dervişe suʾāl eyledi ki şeyḫiñ olan ḳoca yahudī ve ḫāḫām ne ḥaldedir deyince derviş münfeʿil olub şeyḫiniñ ḥużuruna gelüb efendim filan ẕāt seniñ ḥaḳḳıñda ḫāḫām ve yahudi didi deyince şeyḫi ḥamd ʾeyledi ve buyurdu ki oġlum kendimi ne ḳademde oldıġımı bilmez idim o ẕāt ʾaṣḥāb-ı mükāşefedendir bize ḫāḫāmdır buyurmuş bildim ki faḳīr Ḥażret-i Musa *ʿAleyhiʾs-selām* ḳademinde bulunmuşum deyüb taḥsīn-i kelām ʾeyledi. Bu maḳamda iki rumuz vardır biri budur ki *eʾl-müʾminü mirʾātüʾl-müʾmini* mefādınca ol mürīdiñ ziyāretine vardıġı şeyḫiñ kendi müseviyyüʾl-ḳadem olub kendüyi ol şeyḫiñ āyinesinde görmüşdür yāḫud fiʾl-ḥaḳīḳa ol şeyḫ müseviyyüʾl-ḳademdir yaḫud maḳam-ı ẕemde söylemişdir. Müridiñ şeyḫi kāmil oldıġından ʾanı ḥüsn-i ẓan ile teʾvīl eyledi.

Ḥikaye Nitekim Şeyḫ Murad Efendi eʾn-Naḳşbendī *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretleri Burūsa'da seccāde-nişīn-i irşād iken ʿīd-i şerīfde şuleḥādan bir kimse Şeyḫ Murad Efendi Ḥażretleri'niñ mübārek dest-i şerīflerini būs ve ziyāret idüb ʾandan ḳuṭb-ı devrān

Şeyḫ ʾAḥmed el-Ġazzī ʿāl-i şān Ḥażretlerine gelüb ziyāret ve dest-i şerīflerini būs idüb ʾandan Şeyḫ ʾīsmāʿīl Ḥaḳḳı Ḥażretlerini ziyāret idüb dest-i şerīflerini būs eylediklerinde kemāl-i sürūrından el-ḥamdülilʾl-lah şükür didi. Ḥaḳḳı merḥūm niye şükür eylediñ didi. Ol kimse daḫī efendim bugün üç cemīlüʾl-ḳadr ẕāt-ı şerīfiñ dest-i şerīflerini būs eylemege muvaffaḳ olduḳ ʾaña şükür iderim didi. Ḥaḳḳı Ḥażretleri daḫī anlar kimdir deyū suʾāl eyledikde efendim biri Şeyḫ Murad Efendi, biri Şeyḫ ʾAḥmed el-Ġazzī Ḥażretleri deyince lākin ibriḳ getüriñ elimiz murdar oldu deyū Ḥaḳḳı merḥūm elini yıḳamış ol kişi bu ḥāle ḥayran olub Şeyḫ ʾAḥmed el-Ġazzī Ḥażretlerine gelüb vaḳʿaʾi ḫaber verdikde buyurmuşlar ki vaḳıʿā Ḥaḳḳı keşfi açıḳ bir ẕātdır ġāliba siz gelüb bizim yedimiz taḳbīl eylediñizde dünya fikri ile mütefekkir olmaḳ iḥtimāldir. Erenler ḳatında dünyā cīfedir bināʾenʿaleyh elini taṭhīr eylemiş buyurub ḥadīs̱-i şerīf ile ʿamel ve *ḥamlüʾl-müʾmini ʿaleʾş-şalāḥı* emrine imtis̱āl buyurmuşlardır. ʾErbāb-ı kemāl olan ẕevāt-ı kirāmıñ kelāmları daḫī kemāl üzre ẓuhūr ider iyi lisandan ḳabīḥ kelām ṣudūr eylemez veʾs-selām.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḳadem-i Ḥażret-i Süleyman *ʿAleyhiʾs-selām* 'da olan ʾevliyāʾuʾl-lah efendilerimiz servet u sāmāna ṣāḥib olur ve devlet ve dünyāları çoḳ olur. Ḥażret-i Musa *ʿAleyhiʾs-selām* ḳademinde olan ʾevliyāʾuʾl-lah efendilerimiziñ ekser-i aṣḥāb bi ref ʿu ḥıcāb olub nāssa cemallerini göstermezler yāḫud ekser-i zamanda ḫalvet ve inzivāda olurlar zīrā kemāl-i ʿaẓametinden yüzlerini gören mest olur. Nitekim Şeyḫ Bedevī Ḥażretleri mübārek yüzlerine iki niḳāb ṭutarlar idi gerek mürīdleri gerek sāʾir nās mübārek vech-i şerīflerini görmez idi. Müridlerinden biri cemāl-i şerīflerini görmeye ʿāşıḳ olub ricā eyledi her ne ḳadar menʿ buyurdular ise fāʾide-mend olmadı nihāyetüʾl-emr mübārek cemālinde olan perdeniñ birini açdı kemāl-i lemʿa-ʾi nūr cemālden ol mürīdiñ gözleri ʾaʿmā oldu her kim yüzlerini görse vefāt ider idi. ***Seʾeltüʿan Seyyidī Ḥażret-i Mışrī Ḳuddise Sırruhū***

Efendimiziñ

Kim ki *Mā zāġa'l-başaru sulṭānınıñ ṭıfli ola*

Mışrī-yā şol feyż-i 'aḳdes nūrı oldu dāyesi

beyt-i şerīfiniñ ma'nāsı nedir deyū su'āl eyledim buyurdular ki *Sulṭān-ı mā-zāġa'l-başar* Ḥażret-i Ḫātemu'l-Enbiyā *'Aleyhi's-selām* 'dır. Nitekim Cenāb-ı 'Allah *Celle Şānuhū mā-zāġa'l-başaru ve mā ṭaġā* buyurdu ya'nī her kim ki ṭıfl-ı ma'şūm miṡāli *Sulṭān-ı mā-zāġa'l-başar* 'ıñ terbiyesinde ola 'anıñ dāyesi nūr-ı feyż-i 'aḳdes olur ya'nī feyż-i nūr feyż-i 'aḳdesinden 'aḫz ider.

Der vaşf-ı Seyyid Nāşır *Ḳuddise Sırruhū* Biñ iki yüz yirmi altı (1226) senesi recebü'l-müreccebeniñ yedinci 'eḥad günü ba'de 'edā-'i ṣalāti'ṣ-ṣubḥ 'Azīzim Ḥażretleri ile ma'an Seyyid Nāşır Ḥażretleri'niñ ziyāret-i devletlerine gitdik türbe-'i münevverelerini ba'de'z-ziyāre ḳaṣr-ı dil-ārā ve şīyemen ra'nāda bir miḳdar asāyiş olunub cümle iḫvanla şem-'i cemāllerine cem' 'olunub mübārek lisanlarından ṣudūr iden kelimāt-ı ḳudsiyyeye müteraḳḳıb iken buyurdular ki ṭarīḳ-ı Ḫalvetiyye'den Şaçlı 'Aḥmed 'Efendi nām bir ẕāt-ı şerīf var idi. Burūsa'da olan 'evliyā'u'l-lah ḥażerātı her biri bir ṭāġ gibidir, Seyyid Nāşır Ḥażretleri Keşiş Ṭağı gibi cümlesiniñ üzerine sāye şalmışdır deyū buyurmuşlardır. Ve yine buyururlar ki āḫir zamanda cümle bilād-ı İslāmı kefere istīlā eyledikde Burūsa'ya żafer-yāb olmayub Burūsa Benī 'Aşfar şerrinden emīn olması Ḥażret-i Seyyid'iñ berekātınadır Cenāb-ı Ḥaḳ'dan niyāz eylemişdir ki Ya Rab bu Burūsa'ı kefere eline virme deyū bu du'āları ḳabūl olmuşdur buyurdular. ***Ve Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū*** Ḥażret-i Server-'i 'Ālem *Şalla'l-lāhu 'Aleyhi ve Sellem'* den efḍal-'i 'a'māl nedir deyū su'āl 'eylediler sa'ādetle buyurdular ki bir velī kāmil ḥużūrunda bir ḥayvan şağacaḳ ḳadar ṭurmaḳdır deyüb ḥużūr-ı meşāyiḫda az ṭurmayı ve ziyāret-i 'evliyā'i'l-lahda çoḳ eylenmemeyi īmā buyurub ḫatm-i meclis eylediler *Ve kāne 'emru'l-lahi ḳaderan maḳdūrā.* Bu ziyāret 1226 senesi recebiniñ yedinci aḥad günü vāḳı' olub cerīdiyye ḳayd olunmuş idi. Ḥikmet-i 'ilāhiyye *min ġayri ḳaṣdın ve lā 'irādetin* bu maḥalle tebyīż olunub taḥrīr olunması daḫī 1231 senesi recebiniñ yedinci aḥad günü ve 'aynı Seyyid Nāşır ziyāretine

gitdigimiz şabaḥ vaḳti henüz vaḳt-i mekruh ḫurūcunda oldu ʾAllah ʾesrarlarına maḥrem eyleye. Āmīn Ḳāle ḫayrdır Allah Taʿālā bu *Vāḳıʿāt* 'ı yazan ve oḳuyan daḫī himmetlerini iḥsān eyleye Āmīn.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Ġazzī-zāde ʿAbduʾl-laṭīf ʾevliyāʾuʾl-lah ʿindinde bir süd şaġācaḳ ḳadar ṭurmaḳ gerekdir buyurulması gūyā ʾerenlerde şīr-ʾi maʿnevī vardır nūr-ı tevḥīd ve feyż-i Ḥaḳ olan südlerinden bir miḳdar şāġub söyledüb hemān ʿavdet gerekdir çoḳ yanlarında oturmaya rıżā yoḳdur zīrā şāyed ki senden bir muġāyir ḥareket ẓuhūr idüb ol ʾaldıġıñ feyż ibṭal olur meşāyiḫ ḥużūrında olan dervīşāna iyi ḥişşe ve naṣīḥatimdir ki ḥużūr-ı şeyḫde çoḳ eylenmeyeler hemān ṣūrī ve maʿnevī suʾāl cevab her ne ʾise ʾalub yine ḥużurlarından ṭaşra çıḳa zīrā ʾinsan beşerdir şāyed bir gücenecek ḥareket ider evvelki feyżde ibṭal olur meşāyiḫ göñlü ġāyet de incedir bir ziyādece ʾöksürse ʾandan münfeʿil olurlar bu ḫuṣuṣda ḥazer gerekdir şoñra dervīşiñ perīşān olmasına sebeb olur ve bu maddeʾi Faḳīr çoḳ tecrübe eyledim ʿaynı ẓuhūr eyledi. Keẕālik ziyāret-i merāḳıd-i ʾevliyāʾuʾl-lahda daḫī hemān ʾalub şatub çıḳmaḳ gerekdir çoḳ ṭurmaya rıżā yoḳdur *Vallahu yeḳūlüʾl-Ḥaḳḳu ve Huve yehdīʾs-Sebīl*

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Burūsa'ya ʿadem-i istīlā-ʾi kefere içün Ḥażret-i Seyyidiñ duʿāsınıñ ḳabūlüne delālet ider eser daḫī var. Ceddim Ġazzī-zāde Şeyḫ Muṣṭafa eʾn-Nesīb Ḥażretleriniñ mübārek lisanlarından ʾistimāʿ eyledim buyururlar ki *eş-Şāmu Şāmāni Şāmuʾl-ʿarabi eʾd-Dımeşḳ veş-Şāmuʾl-ʿacemi eʾl-ʿUmūriyye* bu ḥadīs-i şerīfdir ʿUmūriyye Burūsa'dır. Diyār-ı ʿarabıñ Şam'ı Dımeşḳ ʿacemiñ Şam'ı Burūsa'dır çünkü ʾemr böyle ola Şām istilā-ʾi kefereden maṣūndur. Keẕālik Burūsa daḫī maṣūndur ḥattā mervīdir ki Burūsa zeylinde olan şāh-ı rāhdan kefere ʿaskeri geçer Burūsa bir ṭuman içinde olur tā Burūsa üç beş saʿat geçdikden ḫāṭırlarına gelür ki canım Burūsa şehrine girmedik baʿżı

dönelim derler ekşeri Burūsa eldedir ᶜavdetde ᵓalunur deyüb ᵓaᶜmāḳa ṭoġru giderler. ᵓAᶜmāḳda Ḥażret-i Mehdī ḳarşulayub talān ve perişān idüb bir kişte ölürler. Nihāyetüᵓl-emr ᶜadem-i iḳtidārdan degil belki ḥıfẓ-ı İlāhī ile ihmāl olunub Burūṣa maşūn ḳalub şerr-i kefereden emīn olur deyü buyururlar.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳaddeseᵓl-lahu Sırrahū *eᵓṭ-ṭarīḳatü ᶜibāratün ᶜan selāseti ᵓeşyāᵓe ve huve hāẕā kūşiş , keşiş , baḫşiş.*

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Kūşiş saᶜy u ġayret ve çalışmaḳdır yaᶜnī sālik-i rāh-ı Ḥaḳ olan ṭarīḳat-ı ᶜaliyye sarayına şerīᶜat ḳapusından dāḫil olub Kitab ve Sünnetle ᶜamel iderek leyl u nehār bir nefse ārām ve aralıḳ virmeyüb Ḥaḳ yolunda ᶜibādet u ṭāᶜat çalışmaḳ gerekdir. Keşiş zincīr-i muḥabbetle silsile-ᵓi ẕeheb-i ᵓehluᵓl-lāha bend olub āzāde yularını mürşid-i kāmil ve ᶜālim ve nāṣıḥ yedine virüb ebedī serkeşlik eylemeyüb şeyḫiñ dāmenin elden ḳomayub pīr arḳasından Ḥaḳ yoluna çekilüb gitmekdir. Baḫşiş malını canını ẓāhir ve bāṭınını Ḥaḳ yoluna ṣarf eylemekdir. Bu üç kelimeniñ her birinde cümlesiniñ sırrı mevcuddur *Fefhem teᶜarref cidden*

Nitekim Pīr-i dest-gīrim Ḥażret-i Mıṣrī *Ḳaddeseᵓl-lahu Sırrahuᵓl-ᶜĀlī* sülūk-i ṭarīḳat ve vuṣūl-i mertebe-ᵓi ḥaḳīḳati üç madde ile beyan eylemişdir.

İlāhi der-beyān-ı sülūk ṣıdḳla girdiñse yola ey şücāᶜ

Bir ḳatī gereklü söz var ḳıl semāᶜ

Cümleden evvel saña lazım olan

Cümle yārānıñla eyle gel vedaᶜ yaᶜnī ey sālik bu ṭarīḳate ṣıdḳla sālik olub sırr-ı ḥaḳīḳate vāṣıl olmaḳ merāmıñ ise saña bir lāzımlu sözüm var istimāᶜ ᵓeyle ol söz üç naṣīḥatdir, evvelā yārān-ı ṣūriyye ve ᵓaḥbāb-ı dünyeviyye ve ıḫvān-ı ᵓerbāb-ı hevādan vedaᶜ idüb ᵓanlar ile ᵓülfeti ḳaṭᶜ eyle zīrā sālike ᵓerbāb-ı hevā ile ᵓüns ve iḫtilāṭ semm-i ḳātildir. İkinci māl ve mülk-i ḳavm-i ıḫvānıñ ey yār terk it ᵓanları saña verir ṣadāᶜ yaᶜnī ḳavm ve ḳabīle ᵓaḳrabā ve taᶜalluḳāt ve mal ve mülk her ne var ise cümlesini terk eyle yaᶜnī cümlesiniñ muḥabbetin derūnuñdan kesüb ḳalbiñi

mā-sivādan taṭhīr eyle. Üçüncü bir göñül ḳalur arada ʾanı da şeyḫe ṭabşura ki eyle ittibāʿ yaʿnī cümle bitdikde şu iki kelime ile ʿamel idüb dünyayı ve erbāb-ı hevāyı terk eyledikden şoñra ve mā-sivādan ḳalbi pāk eyledikde bir meyl ve muḥabbet ve göñül ḳalur ol göñlü de şeyḫe rabṭ idüb aña teslim idersin göñül de rıżā-yı şeyḫden ġayri bir fikir ḳalmaz gice ve gündüz ʾanıñ rıżāsını taḥṣīle saʿy idersin. Böyle etseñ bil ḥaḳīḳat sırrına az zamanda ḥāṣıl olur ıṭṭılaʿ, yaʿnī bizim bu kelāmımız ile ʿāmil olur iseñ vāḳıf-ı sırr-ı ḥaḳīḳat ve rütbe-ʾi sırr-ı velāyeti ḳadem-zen olursun, eger ʾiʿtirāż olur ise ki Şeyḫ rıżāsından ġayri göñülde bir şey olmamaḳ gerekdir derūn-ı muḥabbet-i pīr ile mā-la-māl olunca sırr-ı ḥaḳīḳate vuṣlat olur. Denildi yā muḥabbet-i Ḥaḳ ve ʿaşḳ-ı Rasūl feyyāż-ı muṭlaḳ lāzım degil midir? Azīzim şeyḫe muḥabbet ve teslīm olmaḳ ancaḳ ṭarīḳ-ı ferāʾiżden Ḥaḳḳ'a ṭarīḳ-ı sünnetden Rasūl-i Ḥaḳḳ'a rehnümā ve pīşvā olub Rasūle ve Ḥaḳḳ'a delīl oldıġı içündür ve şeyḫiñ rıżası Ḥaḳḳ'ıñ ve Rasūl'üñ rıżāsından ayrı degildir. Mürīd Allah Taʿālā emriyle ʿāmil ve sünnet-i seniyye-ʾi seyyidiʾl-ʾenām ile kāmil ve ʾaḫlāḳ-ı Muḥammediyyeye māʾil olub dāʾimā Ḥaḳ yolunda Rasūl sünnetiyle ʿamel eyler ise ol zaman Şeyḫ ol mürīdden rāżı ve ḫoşnūd olur. Şeyḫiñ rıżāsında olmaḳ Ḥaḳ yolunda sālike beyān idüb teşvīḳ eyledigi ʾaʿmāl-i seniyye ve ʾaṭvār-ı ḥasene ile istiḳāmet üzre olmaḳdır deyü cevāb virilür ḫulāṣā Ḥażret-i Pīr Efendimiziñ bu nuṭḳında beyān olundıġı vech üzre vuṣlat-ı Ḥaḳ terk-i iḫvān ve yārān ve terk-i māl ve mülk ve teslimiyyet mürşiddir. Sālikiñ yār-ı ġārı ve her vārı mürşidi olmaḳ gerekdir. ***Ve yeḳūlüʾl-ʿabdüʾz-zelīlü*** ʿAzīzim sülūk-i ṭarīḳatde her ẕāt ḫulāṣā olaraḳ bir ḳaç kelime buyurmuşlardır kimi üç kelime ile kimi sekiz kimi onbir kimi yirmi dört kelime ile beyān eylediler. Bu ʿAbd-i Faḳīr-i ʿAciz şöyle ẓan iderim ki sülūk-ı ṭarīḳat bir kelime ile sülūk tekmīl olur ṭālib-i Ḥaḳ olana lāzım olan ẓāhir ve bāṭını maʿmūr mürşid-i kāmildir. Bir sālik kāmil mürşidi bulur

ve ʾaña teslīm olur ve ʾanıñ emriyle ḥareket eylerse cümle murādı ḥāṣıl olur. Bu yolda ḳardeş mürşid-i kāmil lāzım ʾanı bulub rıżāsına mülāzim olduḳda cümle müşküller āsān olur, ʾama mürşid mürşid gerekdir veʾs-selām.

Der Taʿbīr-ʾi Menām ʿĀlem-ʾi maʿnāda ʿAzīzim ḥużūrına vardım bir duḫān çubuġı virüb şürb-ʾi duḫāna ʾemir buyurdular faḳīr daḫī kemāl-ʾi ʾedebden şürb-ʾi duḫan eylemeyüb ʾistinkāf ʾeyledim. Duḫānı içmeyince hemen yedlerinde bir ḳuṭu ʿūd var idi cümlesini ḳuṭudan boşaldub faḳīre iḥsān eylediler, bu maʿnāyı kendülere ʾifāde eyledim buyurdular ki ruʾyāda duḫān ṭarīḳatdir, ḥattā ʿĀzīzim Aġa Ḥażretleri Hüdāʾī Ḥażretleriniñ ziyāretlerine varub türbe-ʾi şerīfelerinde murāḳıb iken maʿnāda Hüdāʾī Ḥażretleri duḫan çubuġı ṭolmuş ʾAġa merhumıñ ʾeline vermiş ʾAġa Ḥażretleri daḫī ʾedeblerinden ḥazer ʾiderek bīdār olmuşlar bu vaḳıʿayı şeyḫleri Rıża Efendi Ḥażretlerine ifāde buyurmuşlar ʾanlarda oġlum duḫān maʿnāda ṭarīḳatdir size Hüdāī Ḥażretleri ṭarīḳatle ʾikram eylemiş buyurmuşlardır deyü ruʾyāyı ḥikāye-ʾi melīḥa ile taʿbīr buyurdular lākin ʿūd daḫī ḥaḳīḳatdir.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Vaḳıʿā Efendimiziñ taʿbīri üzre duḫān ṭarīḳatdir ʾama ūd ḥaḳīḳat ve rūḥāniyetdir ve ġıdā-ʾi ruḥdur. ʾEʾl-ḥamdü liʾl-lāhi Taʿālā ʿAzīzim bize maʿnāda ṭarīḳat ile ʾikrām eyledi. Peymāne-ʾi ṭarīḳat māl-a-māl oldıġından ānı terk eyledim. Baʿdehū ḥaḳīḳat-i kerem eylediler ḳuṭı, ʿAzīzimiñ ḳalb-i şerifleridir bāṭınlarında her ne ḳadar sırr-ı ḥaḳīḳat var ise bu ʿabd-i ʿācize iḥsān olunmanıñ ʿalāmetidir. Bizim intisābımızdan ʿaḳdemce maʿnāda bende her ne ḳadar feyż var ise āḫir vaḳtimde buña naḳl idecekdir deyü buyurduḳları maʿnāya *lillāhiʾl-ḥamd veʾl-minne* bu maʿnā delīl-i ḳaṭʿīdir, ve bu maʿnā ẓuhūrundan soñra sırr-ı ḥaḳīḳat bu ʿāciziñ ḳalbine himem-i ḳudsiyyeleri berekātı ẓuhūr eylemege başladı ʾAllah Taʿālā cümle müʾmin ḳardaşlarımızı bu maḳamlara nāʾil eyleye Āmīn. *Ve kāne emruʾl-lahi ḳaderan maḳdūrā* bu vāḳıʿa ve taʿbīr 1223 receb-i şerīfiniñ on beşinci günü ẓuhūr eylemiş idi ʾAllah ʿalīmdir min ġayri ḳaṣdın bu maḳāma taḥrīri daḫī 1231 receb-i şerīfiniñ on

beşinci gününe teşādüf eyledi fāl-i ḫayr oldığı bi-lā şekk ve-lā raybdir. ʾAllah Taʿāla televvünāt-ı nefsden maṣūn idüb ʾesrārlarına maḥrem eyleye Āmīn.

Ḳāle Seyyidünā ve Mevlānā Ḳuddise Sırruhū Ṭarīḳat-i Naḳşbendiyye'de müctehid-ʾi ṭarīḳ dört ẕāt-ı kerīmdir, biri Ḫoca ʿAbduʾl-ḫālıḳ Ġucduvānī, ikinci ʿAzīzān Ḫażretleri, üçüncü Ḫoca Bahāʾeʾd-din Şāh-ı Naḳşbend, dördüncü ʿUbeyduʾl-lah ʾAḥrar'dır Ḳaddeseʾl-lahu Esrārahum.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Ḫoca Bahāʾeʾd-din Naḳşbend Ḫażretleri irtiḥallerinden ṣoñra Ḫoca ʿUbeyduʾl-lah ʾAḥrar ẓuhur edince ʾehluʾl-lahdan biri Ḫoca Bahāʾeʾd-din bu ʿālem-i kāna bir daḫī geldi ʾama evvelki kemālātından daḫī ziyāde kemāl ile teşrīf eyledi buyurmuşdur, yaʿnī Ḫażret-i Şāh'ıñ sırrına ʿUbeyduʾl-lah ʾAḥrar mālik olaraḳ ẓuhūr idüb daḫī ʾandan zāʾid nice biñ kemāl ẓuhūr eylemişdir ve ʿUbeyduʾl-lah ʾAḥrar Süleymānīʾl-ḳadem idi. Mervīdir ki yalñız biñ çiftlige mālik idi her çiftliginde biñ ʿaded çift döner idi sāʾir emvāli buña ḳıyāsdır. Ḥikāyāt-ı keşīresi *Reşaḥāt* ve *Nefeḥāt* 'da meẕkūrdur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʿAbduʾl-lah Nessāc Ḫażretleri ʿAzīzān taʿbīriniñ sebebi oldur ki ʿAzīz-i müşārun ileyh Ḫażretlerine *yevmen mineʾl-eyyām* bir misāfir ẓuhūr eylemiş misāfirlerine ʾıṭʿām ʾitdirecek loḳmaları yoḳ idi. Ol anda bir şābb-ı ʾemred paçacı bir kāse paça getürüb ʿAzīziñ önlerine ḳoydu ve ʿAzīz daḫī misāfirlerine anıñla ikram idüb meclis ṭarḥ olduḳda ol paçacıya buyurmuşlar ki oğlum tamam-ı vaḳtinde ḫidmetde bulunduñ bizden her ne ister iseñ red yoḳdur hemen iste deyince paçacı mübārek dāmenlerine ṣarılub efendim sizden niyāzım bu ʿabd-i faḳīri daḫī her vechile kendiñiz gibi idesiz didi. ʿAzīz-i müşārun ileyh Ḫażretleri daḫī paçacıyı alub ṣavmaʿalarına dāḫil olub Ḫaḳḳ'a niyaz idüb ẓāhiren ve bāṭınen paçacıyı kendülerine şebīh eyleyüb baʿdehū ḫurūc buyurdular. Dervīşān görürler ki iki ʿAzīz olmuş biri bir köşeye biri bir köşeye cālis-i seccāde-i irşād olub ẓāhir ve bāṭın şeklen ve şemāʾilen nuṭḳan ve maʿārifen aşla birbirinden farḳ olunmaz idi. Tamam

bu üslūb üzerine ḳırḳ gün geçdi. ᶜAzīziñ biri āḫirete sefer eyledi. Bildiler ki göçen paçacı azīzdir. Bināᵓenᶜaleyh ᶜAbdullah Nessāc Ḥażretlerine *ᶜAzīzān* taᶜbīr eylediler.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ᶜAbduᵓl-lah Nessāc Ḥażretlerine ᵓīmān-ı kāmilden suᵓāl eylediler ᵓanlar daḫī küsüsten ve peyvesden buyurdular yaᶜnī īmān-ᵓı kāmil oldur ki ḳalbden ḫalḳa olan taᶜalluḳı kesmek Ḥaḳḳ'a bağlanmaḳdır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh mürşid-i kāmil olan ẕātlar ḥüsn-i naẓarı olan mürīdāna iḥtiram ve iltifat ve tevḳīr eylemezler dāᵓimā taḥteᵓl-ḳaḥr istiḫdām iderler ki derecesinden sāḳıṭ olmasun deyü meşhūr miṣāldir ᵓazar kime ise naẓar ᵓañadır buyururlar.

Ḥikāye fiᵓş-Ṣadaḳa Zeynuᵓd-din Ḥāfī *Ḳuddise Sırruhū* ḫulefālarından ᶜAbduᵓl-muᶜṭī Ḥażretleri rivāyet ederler ki Mekke-ᵓi Mükerreme'de eyyām-ı mücāveretimde bir bāzargān māl-dār ile ᵓülfet eyledim. Faḳīre şöyle naḳl eyler ki bir zamanī ki Mekke mücāvirātından bir ᶜabd-i faḳīr idim. Kāh ac kāh ṭoḳ ᶜibādetde olur iken bir gece Mekkeᵓi ṭavaf eyler iken ayağıma bir şey ṭoḳundı egilüb aldım sākin oldığım maḳāma geldim naẓar eyledim ki bir kīse derūnunda biñ altuñ nefsim baña ḫıṭāb eyler ki işte bu ᶜaṭıyye-ᵓi Ḫudā'dır. Hemen ᵓumūrıña ṣarf eyle. Ruḥ ṭarafından ᵓilham-ı Rabbānī oldu ki bu luḳāṭadır. Şāyed ṣāḥibi ẓuhūr edince bizde emānetuᵓl-lah olsun deyüb derūnundan ḳarż-ı ḥasen bir ᵓaltun aldım ve bir sene bir ᵓalṭunla taᶜayyüş eyledim ertesi sene ḥuccāc-ı saᶜādet minhāc teşrīf eyledi. Bir münādī şöyle nidā eyler ki geçen sene Ḥarem-ᵓi Şerīf'de bir kīse derūnunda biñ altun bulan kimseye ḥelalından ḳırḳ ᵓaltun müjde vardır der hemen faḳīr kīseᵓi alub ṣaḥibine erişdirdim. ol bāzargān daḫī derūnundan otuz ṭoḳuz altun daḫī iḫrāc idüb baña virdi. ᵓAltunları aldım ḫāneme gelür iken esīr bazarından geçdim. Esirler derūnunda bir żaᶜīf naḥīf ġulam gördüm kemāl-i merḥametden esīrciden ol ġulamı yirmi ᵓaltuna iştirā idüb ᵓevlād maḳāmında ḫāneme mihmān eyleyüb kendüye ᵓiltifāt eyledim. Bir iki gün mürūrında bir Hindī gelüb ol ġulām ile vāfir kelām eyleyüb gitdi. Suᵓāl eyledim bu Hindī kim ola deyü ġulam şöyle

iʿlām eyler ki efendim ben Hind padişahınıñ oġluyum. Babam ile Ḥabeş Meliki muḥārebe eyledi bizim üzerimize ġālib oldu ʿaskerimiziñ ekserini ḳatl ve esīr eyledi beni daḫī esir eyledi ki baba ḫaber alub bu Hindīye yirmi biñ altun virüb beni bulmaya ve ʾalmaya göndermiş sen baña ikrām eylediñ tamam yirmi biñ altunı almadıḳca beni verme benim de saña vaṣıyyetim bu olsun didi. Ve yine ol Hindī geldi ve ġulāmı benden iştirā eyleme diledi ben daḫī yirmi biñ ʾaltuna olur ise veririm eksige virmem didim vaḳıʿa ol Hindī yirmi biñ altunı tamamen bana teslim idüb ol ġulāmı alub gitdi, ben daḫī yirmi biñ altuna metāʿ ʾalub ticāret ḳaşdıyla Baġdād'a geldim. Baġdad bāzargānları ile üns ve ülfet eyledim bāzargānlar bizden ḥaẓ idüb bizi teʾehhül itdirme murād eylediler ve bir merḥum olmuş bāzargānıñ bākire ḳızını bize alıverdiler. Gerdege dāḫil olub ḥüsn-i imtizāc eyledim ehlim bir gün beni ḫazīnesine daʿvet eyledi biʾl-maʿıyye ḫazīne oṭasına dāḫil olduḳ. Babasından miraṯ emvāl ve eşyayı seyr ider iken vāfir kīseler gördüm üzerlerinde şefeler var ve mecmū-ʿı şefeleri biñer altun terḳīm olunmuş illā bir kīse üzerinde ṭoḳuz yüz altmış altun taḥrīr olunmuş bu kīseleriñ cümlesi biñer bunuñ üzerinde ṭoḳuz yüz altmış yazılmasında ḥikmet nedir deyü suʾāl eyledim. Ḫalīlim der ki sulṭanım bu kīseʾi baba Mekke-ʾi Mükerreme'de düşürmüş ve yine bir seneden şoñra bir ṣāliḥ kimse bulub ḳırḳ altun müjde vermiş bināʾenʿaleyh bu kīse ḳırḳ altun noḳşandır deyü cevab verdi. ʿAzīzim ṣıdḳıñ fāʾidesini müşāhede eyle. Eger biñ altuna ṭamaʿ ideydi hem ḥaram olurdu ve hem āḫiretde ve dünyāda felāḥ bulmaz idi. Lākin ṣıdḳla ʿamel eyledigi içün ʾAllah Taʿālā maʿaʾṣ-ṣādıḳīn ol bāzargānıñ cümle malını ḥelāl-i mineʾl-lah kendüye iḥsān eyledi. Derviş olan miḥne baḳmayub ṣadāḳat üzerine olmaḳ gerekdir. Ṣadāḳat iden elbetde ve elbet felāḥ bulur *kemā ḳīle ʾeʾṣ-ṣıdḳu sefīnetüʾn-necāti.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥażret-i ʾÜftāde *Ḳuddise Sırruhū* Hüdāʾī *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretlerine buyurmuşlar ki *Şaḳāʾiḳ-ı Nuʿmāniyye* ṣāḥibi gerçi *Vefeyāt-ı Gözeştegān* 'ı ḳaleme ʾalmışlar lākin ʾeʾızze-ʾi kirām ḥażerātını lāyıḳı vech üzere taḥrīr eylememişlerdir ve saḳaṭātı çoḳdur cümleden ʾEmir Sulṭan Ḥażretleri Molla Fenārī'den telemmüẕ eyledi ḥattā *Miftāḥuʾl-Ġayb* kitabını andan oḳudu deyü taḥrīr eylemişdir bu ise ḫaṭādır buyurdular.

Faḳīr daḫī didim ki belli ḫaṭādır zīrā Ḥażret-i ʾEmīr *Ḳuddise Sırruhū* el-Ḫaṭīr rütbesi ḳande Fenārī rütbesi ḳande bu envā-ʿı ʾifkdendir didim, esnā-ʾi mükālemede Behcet Efendi Ḥażretleri teşrīf eyledi. ʿAzīz Ḥażretleri bu kelāmı tekrar eyledi Behcet Baba daḫī Şaḳāʾıḳ ṣaḥibini ʿaynı faḳīr miṡāli taḫṭīʾe eyledi. ʿAzīz Ḥażretleri buyurdular ki Şaḳāʾıḳ ṣaḥibiniñ sözü ḥaḳdır ʾama müʾevveldir gerçi taḥrīr eyledigi gibidir ʾama bildigi gibi degildir. Vaḳıʿa Ḥażret-i ʾEmīr, Molla Fenārī'den bir miḳdar telemmüẕ eyledi ʾama iḥtiyācından ve cehlinden degil idi ʾancaḳ bu ṣūretle Fenārī cenābını kendüye celb idüb ʾüns-i tām ḥāṣıl idüb ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a sevḳ içün eyledi. ʾEʿızze-ʾi kirām ḥażerātından bunuñ emṡāli ẓuhūr eylemişdir.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Mürşid-i kāmil olan ẕātlar bir kimsede ʿalāmet-ʾi saʿādet ve istiʿdād mertebe-ʾi velāyet müşāhede iderler ise ʾanı ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a irşād üns ve celb içün ʾanıñ boyasına ṣūretde boyanub baʿdeʾl-ʾüns irşād iderler. Zīra ṭab-ʿı beşer kendi ḥāline ḥāli müşābih olan kimseye meyl ve muḥabbet ider. ʾErbāb-ʾı hevānıñ daḫī ḥāline girüb ʾirşāda şoñra şürūʿ ʾiderler, Fenārī Ḥażretleriniñ ḥāli tedrīs idi. Ḥażret-i ʾEmīr ʾEfendimiz ʾo yüzden görünüb kendüyi ṭarīḳ-ı sülūke celb eyledi. Lākin naṣībleri Ḥażret-i ʾEmīrden olmadıġından ʿAbduʾl-laṭīf Ḳudsī Ḥażretlerine irāde getürüb Ṭarīḳ-ı Zeyniyye'den ʾaḫẕ-i feyẕ-i tarīḳat buyurmuşlardır ve ʾevlād-ı Fenārī'niñ ekṡeri Ṭarīḳ-ı Zeyniyye'ye intisāb idüb o yüzden vāṣıl-ı Ḥaḳ olmuşlardır. Ṭarīḳ-ı Zeyniyye ricāliniñ merāḳıdlarda ʿalāmeti ʿAbduʾl-laṭīf

Ḳudsī türbesinde nişān olan seng-i mezāra mümāşildir. Murabbaᶜ ᵓeşkel-i ḥacer vażᶜı iderler, Zeyniyye merāḳıdı ṭaşından maᶜlūm olur. Fenārī Ḥażretleriniñ ve ᶜAbduᵓl-laṭīf Ḳudsī'niñ ve sāᵓir civarlarında olan bendeleriniñ merāḳıdları bu resm üzeredir

ᵓandan maᶜlūm olur müttefeḳun ᶜaleyhdir.

Seᵓeltü ᶜaniᵓş-Şeyḫ Ḥüseyin Vāᶜiẓ Ḥażretleri Fatiḥa tefsirinde baᶜżı rivāyātda *Ḳāleş-Şeyḫ* buyururlar bu şeyḫden murād kimdir deyū suᵓāl eyledim şeyḫden murādları Ṣadreᵓd-din Ḳonevī Ḥażretleridir ve rivāyet Ṣadr'iñ Fatiḥa tefsirindendir ve Ṣadreᵓd-din Ḳonevī Ḥażretleriniñ Fatiḥa tefsirleri ḥālā bikrdir kimse ḥaḳīḳatine vāḳıf olmadı deyū cevab buyurdular *Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū* 1223 senesi şaᶜbān-ı şerīfiñ 23. gecesi baᶜdeᵓl-ᶜışā żikr-i şerīfden çıḳub kütübḫāne-ᵓi Ḥażretde meclis-i devletleriyle müşerref iken buyurdular ki oġlum bu cāmi-ᶜi şerīfe bir ṣadāsı ᵓedāsı ḫoş ᵓimām tedārik idemedik ḥikmet-ᵓi ᵓilāhiyyedendir binānıñ ṭāliᶜı insanıñ ṭāliᶜına müşābihdir baᶜżı kimse be-baḫt olur baᶜżı kimse bī-baḫt olur binā da böyledir. Nitekim ᵓAyaṣofya Cami-ᶜi Şerīfine lāyıḳ bir ḫaṭīb tedārik olmaḳ mümkün olmadı. Ḳurᵓān-ı ᶜAẓīm birdir ḥurūfāt da birdir lākin ḥulḳūm-ı beşer muḫtelifdir baᶜżı ḥulḳūmdan ṣadāsı ḥüsn ile ḫurūc idüb insana teᵓṯīr ider. Baᶜżından ṣavt nā-ḥüsn ve ġayr-ı müstaḥsen ile ḫurūc idüb teᵓṯīr eylemez. Rivāyet olunur ki Ḥażret-i Server-ᵓi ᶜĀlem *Ṣallaᵓl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem* Ḫayber Ḳalᶜaları üzerine ġazā buyurduḳlarında ᶜasker-i Muḥammedī Ḫayber Ḳalᶜası müvācehesinde ḳonub bir gece ᵓanda mihman oldular meger ġazāya teşriflerinde ġazā müᵓeẕẕinleriniñ ṣadāsı girye idi oᵓl gice nıṣfuᵓl-leylde ṣadāsı bī-nevā ᵓile ṣalāt ve selām eyledi ertesi gün Ḫayber Meliki ṭarafından bir kimse gelüb bu gice nıṣfuᵓl-leylde ṣalāt ve selām iden kim idi deyū suᵓāl idüb Melik-i Ḫayber ṭarafından müᵓeẕẕine vāfir hediyye verdi. ol gelen kimseye bunuñ ᵓaṣlı nedir deyū suᵓāl olunduḳda cevāb eyledi ki melikimiziñ bir ḳızı var dün Ḥażret-i Muḥammed *ᶜAleyhiᵓs-selām* 'ıñ ordusu gelüb ḳarşumıza

ḳonduḳda derūnundan nūr-ı tevḥīd cevelān idüb elbetde ben müslüman olurum deyü feryād eyledi. Bu aḫşam ol ṣalāt u selām iden ẕātıñ zişt avāzını işidince İslām'dan nükūl idüb yine dīn-ᵓi bāṭıla muḥabbet eyledi bināᵓenᶜaleyh padişahımız müᵓezzine hediyye irsāl eyledi didiler. Çünkü ol mürūr eyledi aḫşam emr-i Nebevī ile ḫoş ṣadālı bir ẕāt nıṣfuᵓl-leylde ḳalᶜaya ḳarşu ṣalāt u selāma ıġāz eyledi. Ḫayber Meliki'niñ kerīmesi daḫī ḳalᶜa burcundan ordu-yı Muḥammedīye nāẓır idi. O ẕātıñ ᶜarabī ṣadā Ḥicāzī edā ile güzel ṣadāsı semᶜına irişdikde biñ cān ile ṭaraf-ı ᵓİslām'a ᶜalāḳa idüb hemān başına bir pūşīde çeküb uṣūl ile ḳalᶜa ḳapusını açub Efendimiz *Ṣallaᵓl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem'* iñ ḫayme-ᵓi saᶜādetlerine gelüb ᶜarż-ı imān eyleyüb ḳalᶜanıñ küşād oldığını ḫaber verdi ve ehl-ᵓi İslām yürüyüş idüb ḳalᶜaᵓyı daḫī fetḥ eylediler. ol zaman cemīᶜu ᵓenbiyāya Sulṭan *ᶜAleyhiᵓs-selām mā-dāme tedūruᵓd-devrān* Ḥażretleri, *Ṣadā-yı zişt müselmānı kāfir ider, ṣadā-yı ḥüsn kāfiri müslüman ider*, buyurduḳları ḥadīs̱-i şerīfiñ meᵓālidir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Ḳāle Mevlānā Lā yencū eᵓs-Sālikü cüz-ᵓi ẓıllıᵓş-Şeyḫ* yaᶜnī sālik-i rāh-ı Ḥaḳ olan mürīd nefs ve şeyṭandan selāmet olub vāṣıl ileᵓl-lah olmaz illā ẓıll-i ḥimāye-ᵓi mürşidde olur. Ve yine Ḥażret-i Mevlānā *Ḳuddise Sırruhū* buyururlar ki mürīd-i ṣādıḳ mürşid-i ile bir beldede bulunur ise elbetde ve elbet günde bir defᶜa mürşid ḥużūruna varub mürşidi görmek lāzımdır. Zīrā mürşidler ẓılluᵓl-lah–ı bāṭındır ᵓanlarıñ sāye-ᵓi devletlerine şığınan ᶜāşıḳlar ḥarāret-i ᵓıġvā-ᵓi nefs ve şeyṭandan emīn ve sālim olurlar.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Ḥoca ᶜUbeyduᵓl-lah ᵓAḥrar *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretlerine ᶜAbduᵓl-ᵓaḥad nām bir mürīd ᵓintisāb ᵓintisāb eyledi dāᵓimā meclis-i devletlerine mülāzemet eyler idi ve beher gün ᶜUbeyduᵓl-lah ᵓAḥrar Ḥażretleri ᶜAbduᵓl-ᵓaḥad'ı tekdīr idüb meclis-i devletlerinden ṭard buyururlar idi ve yine irtesi gün gelür idi ḥāṣılı tamam iki sene bu minvāl üzre ᶜAbduᵓl-ᵓaḥad geldi ᶜUbeyduᵓl-lah Ḥażretleri ṭard eyledi. Bir gün yine ṭard olub ḫānesine geldikde kendi kendüye

dedi ki ey ᶜAbdeᵓl-ᵓaḥad feyż-i Ḥaḳ'dan niceler maḥrum oldu bir de sen ol ne çāre bize ᶜAzizden naşīb yoḳ imiş deyüb şoyunub dökünüb raḥat ile yatdı bir de Ya ᶜAbdeᵓl-ᵓaḥad deyü bir şadā iñledi gözün açdı ᶜUbeyduᵓl-lah ᵓAḥrar'ı baş ucunda görünce ayağına düşdü gel oġul vaḳit tamam çile tekmīl oldu deyü ᵓalub dergāha götürdü ve kerīmelerini ᶜaḳd eyledi ve kendi maḳāmına ḫalīfe idüb sırrına vāḳıf ve vāriṯ eyledi. ᵓOġlum ᵓerenler bir mürīde terbiye idüb maḳāmına lāyıḳ görürse böyle imtiḥanlar iderler buyurdular ve bunuñ emṯāli çoḳ vāḳıᶜ ᵓolmuşdur.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Ceddim senedim Şeyḫ ᵓAḥmed el-Ġazzī *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretleri Ḳuşaḳcı Derviş Muḥammed nām bir mürīd-ᵓi ṣādıḳ intisāba gelmiş ᶜAzīz Ḥażretleri ṭard eylemişler ertesi gün ṣabaḥ tevḥīdine gelmiş baᶜdeᵓl-uṣūl yine ṭard eylemişler ḥāṣıl-ı kelām ḳırḳ gün ᶜaleᵓd-devam ṣabaḥ ṣūrbaṣıñdan ṣoñra dāᵓireden ḳovarlar imiş ḥattā ceddim şeyḫim Şeyḫ Muṣṭafa eᵓn-Nesīb Ḥażretlerinden istimaᶜ ᵓeyledim ki yine bir gün merḳūm Ḳuşaḳcı gelmiş baᶜdeᵓt-tevḥīd fuḳaraya ṣūrba çıḳmış ᶜAzīz Ḥażretleri ḳovuñ şu ḥarīfi bu ṣūrba içün gelür deyince ṭard eylemişler heman camiᶜ ḳapusından çıḳar iken ṣūrba ḳapub tekye ḳapusına ḳadar hem ḳarar eylemiş hem ṣūrba-nūş eylemiş ḳapuya vardıḳda ṣūrba legenini içerü yuvarlamışdır. Ḳırḳ gün dede-ᵓi merḳūm bu vechile ṭard olunub nihāyetüᵓl-ᵓemr ḳırḳıncı günü ḳabūlünden meᵓyūsen ḫānesine ᶜavdet eyledikde, Ceddim Ḥażretleri ṭarafından bir bendeleri gelüb gel seni ᶜAzīz ister deyü daᶜvet ve dergāha ricᶜat itdirdikde ḳabūl olunub ᶜaleᵓd-devam ḳırḳ sene pāsbān-ᵓı Dergāh-ı Ġazzī olub ᶜAzīz'iñ naṣb-ı ᶜaynı ve ġāyet de maḳbūl bendesi idi. ᶜAzīz-i müşārun ileyh rāḥla bend-i milk-i baḳā olduḳda bir seneden mütecāviz yine ḫidmet-i lāzimesi edāsında tekāsül eylemeyüb baᶜdehū vefāt eyledikde civār-ı Dergāh-ı Ḥażret-i Pīr'e defn olunmuşdur ve kerāmāt-i vāfiresi vardır. *Eᵓl-ḥamdü liᵓllāhiᵓlleẕī ceᶜale hāẕā eᵓl-faḳīru vāriṯen li hāẕihīᵓl-imtiḥānāti min sādātinā*

Allahümme'c'al vārişen li'esrārihim Amīn.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Meşāyıḫ-ı 'ıẓām *Ḳaddese'llahu Ervāḥahum* Ḥażerātınıñ müridlerine olan terbiyeleri muḫtelifdir her birinin mizac ve meşrebi muḳteżāsınca terbiye iderler kimine 'unfle ve kimine luṭfla ve kimine riyāżetle kimine ekl u şürble terbiye buyururlar Ḥakīm-'i İlāhī her biriniñ feyż ve fütuḥāt ve vuşlat ilā'l-lahı ne vecihle aña münāsib ḥareket iderler.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lāh Mürşid-i kāmiller bir mürīde 'esrār-ı tevḥīdi ve sırr-ı ḥaḳīḳati tefhīm idecek olsa anı imtiḥana çeküb hezār tecrübe idüb ba'dehū insāniyyeti ẓāhir olduḳda esrāra vāḳıf buyururlar.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Āsitāne-i 'aliyyede mücerred ve pīr-i fānī meşāyıḫdan bir ẕāt var idi āḫir vaḳtinde bir şādıḳ dervīşini tecrübe ve imtiḥan idüb oğlum nefsiñ arzu ve teḳāḍāsından kurtulamadım var baña bir ḫātūn getür ḥattā anıñ ile bizi cem' idüb bizi ber-murād eyle buyurunca mürīd daḫī kendi ḫānesine gelüb ehline ḫıṭāb ider ki ḫātūn saña bir teklifim var ama 'ebā vü imtinā' eyleme eger nükūl ider iseñ senī taṭlīḳ iderim deyü iḫāfe idüb şeyḫiñ merāmını ifāde ve çār-nā-çār ḫātūnı alub şeyḫiñ ḥücresine getürüb teslīm edince Şeyḫ buyurur ki oğlum var sen bize bir ġusl idecek şu tedārik eyle deyüb ḳapūyı örter ḫātuna daḫī sen bizim kendi kerīmemizsin ḥāşā bizden böyle şey şādır olmaz lākin bunda ḥikmet vardır sen bu esrārı ben göçmedikce fāş eyleme deyü tenbīh idüb bir zaman ẕikr ile meşġūl olub ba'dehū döşekden ḳalḳar gibi ḳalḳub ḳapuyı açub ḫātunı birine gönderüb kendileri āyin-i ġusli icrā iderler ol mürīde aşlā tecrübede bir ḥalel gelmez ve ṣıdḳını bozmaz ertesi gün Ḥażret-i Şeyḫ ol mürīdi kendüye vāriṣ idüb maḳāmına ḫalīfe ta'yīn eyleyüb üçüncü güni bāġ-ı cināna ḫırāmān olmuşdur.

Tenbīh 'Azīzim Efendim bu rütbelerde imtiḥān-ı kimyevī mu'ālece gibidir her bir şeyḫ-i muḳallid ḫarcı degildir buna ḥakīm-i ḥāzıḳ ister ve böyle 'ilācı eylemeye daḫī bir ḳaviyyü'l-mi'de ḥasta ister zamāne muḳallid anın bunuñ ḥikāyesi bile lāzım degildir. 'Allah cümlemizi

muḥaḳḳıḳ zümresinden eyleye Āmīn *li-muḥarririhī e'l-ḥaḳīr ḥafīd*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Şeyḫ-i 'Ekber *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretleri Efendimiz *Fütuḥāt-ı Mekkiyye'* de buyururlar ki dünyada insan metā' ve emvāl sevādına her neden maḥbūb olursa ve māl-ı dünyādan her ne telef olursa Allah Sübḥānehū ve Ta'ālā anıñ aż'āf-ı mużā'af mükāfātını iḥsān ider anı yine bulur lākin Ḥaḳ'dan maḥcūb olursa anıñ mükāfātı yoḳdur buyururlar.

Yeḳūlü'l-Faḳīr Ya'nī sermāye-'i 'ömür taḥṣīl-i ḳurb-ı Ḥaḳ ve vuṣlat-ı nūr-ı tevḥīd-i muṭlaḳ içündür her kim ki enfāsını hevāya ṣarf idüb ḳurb-ı Ḥaḳḳ'a bā'iṣ olan 'a'māle ṣarf eylemez ise anıñ mükāfātı yoḳdur ya'nī ol telef olan enfās bir daḫī gerü gelmez ki ḥattā mükāfāt olub yine Ḥaḳ yoluna ṣarf eyleye.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lāh 'İḫtiyār pīrlere lāyıḳ olan dā'imā 'edā-'i ferā'iż, intiẓār-ı mevtdir zīrā hengām-ı şebābetde ümīd çoḳ vardır lākin iḫtiyār olduḳda ümīd daḫī ḳaṭ' olur ya'nī her bir namaz vaḳti geldikde bilā-tekāsül ol namazı 'edā idüb bir namaz daḫī 'ömrüñ müsā'adesi yoḳdur gibi mevte müteraḳḳıb ola ve tevbe ve istiġfār ve ẕikr u fikr ile meşġūl ola tā bir namaz daḫī gelince keẕā ve keẕā edā-'i ferā'iż intiẓār-ı mevt buyurduḳları bu 'esrardır.

Yeḳūlü'l-Faḳīr Ve insana lāyıḳ olan her bir vaḳit namazı edā eyledikde āḫir namazımdır deyü edā ide ki birine daḫī erişmeye elinde sened-i ḳavī yoḳdur ve sālik kemāle bu tertīb ile vāṣıl olur her zaman eyledigi ẕikr ve 'ibādeti 'āḫir 'amelimdir deyü ḥüsn-i edā ile edāya ġayret eyleye. *Ta'bīr-i menām rü'yet fi'l-menām 'e'ṭānī 'Azīzī keẕīran mine'l-'ūdi ve'l-'anberi ṣümme ḳuṣṣat hāẕihī 'r-ru'yā lehū ve ḳāle yā veledī 'inşā'Allahu Ta'ālā ḳad inteşera rāyiḥateke'l-ḥasenete ve būy-ı evṣāfike'l-müstaḥsene mineş-şarḳı ile'l-ġarbi ve ene leyse bi-lā'iḳın hāẕihī'l-'aḥvāl velākin ḳabultü himmete'l-'azīzī 'inşā'Allahu yekūnü kemā ḳāle eş-Şeyḫu lienne 'ulüvve'l-himmeti mine'l-īmān.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lāh *e'd-Du'ā'u yedfe'u'l-belā* meşāyıḫdan bir ẕāta şöyle keşf ve 'ilhām olunur ki ḫānelerinde bir dıvār oġlunuñ üzerine hedm olub helāk olacaḳ Şeyḫ-i merḳūm perīşān-ı ḥal olub Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a bir e's-sehl vechle

defʿini niyāz eyledi yine ḳalbine bir duʿā ʾilhām olundu ve ol duʿāyı oġluna taʿlīm eyledi şeyḫiñ maḫdūmı ol duʿāyı her gün tilāvet eyleyüb merḳūm duvarıñ sāyesinde cālis olur idi. Dıvar daḫī nerm nerm pāre pāre yavaş yavaş günde birer miḳdar ḳopub yere düşdü ve maḫdum ʾandan ʾemīn oldu.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Buyururlar ki Ṭaḥmas iḳlīm-i Baġdad'ı istilā idüb vilāyetimiz olan Kerküt'i daḫī ġārāt eyledi. Pederim ve vālidem ile firar idüb selāmet maḥalde bir ḳaryede bir zaman sākin oldıġımız hengāmla bu faḳīr her gün *Ḥadīḳatüʾs-Süʾedā* 'yı muṭālaʿa ider idim. Yine bir gün kitāb-ı merḳūmı tilāvet eyler iken oldıġımız ḫāneniñ dıvarı üzerime yıḳıldı ve baña zerre ḳadar żarar işābet eylemedi. Pederim gelüb oġlum Allah Taʿālā seni bu kitab ḥürmetine maṣūn eyledi deyü tebşīr buyurdu.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bir şuleḥādan baġçevān var idi yevmen minel eyyām ḥadīḳasını saḳye gitdi. ʿAleʾd-devām üç gün şuya müteraḳḳıb oldu. Baġçe ḳomşuları baġçelerine ḳaṭʿ idüb bu derdimende nevbet virmediler. Ḥāṣıl baġçeʾi saḳyden ʿāciz olub ḫānesine ʿavdet eyledi ʿıyāli daḫī ādem sen üç gündür baġçe sevdāsında olduñ etmegimiz yoḳdur var bize bir miḳdar ḥınṭa ögüt didi. Ol ādem daḫī bir miḳdar ḥınṭa alub ḥayvanına taḥmīl idüb degirmana gider iken merkeb serkeşlik eyledi ve üzerinden yüki atub firar eyledi. Merkebi ṭutma sevdasında iken cumʿa ezanı ṣadāsı ḳulaġına gitdi umūr-ı dünya ṭursun Rabb'imiñ emrini yerine getüreyim deyü ābdest alub cāmiʿa gitdi ve cumʿa namazını ʾedā idüb ḫānesine geldi. Ḫātūnı etmek bişürir idi ḫātūn unu nerde bulduñ deyince ādem sen merkebi ḳaçırmışsın degirmancı seniñ ḥāliñi görüb merḥamet idüb seniñ buġdayıñı alub un idüb arḳasına alub ḫānemize getürdi virdi o ḳapūsında bir gürüldi oldı ḳapūyı açdı bir arslan merkebi öñüne ḳātub getürmesin ḳapū açılınca merkeb içeri girdi arslan ʿavdet eyledi. Bu ādem bir miḳdar loḳma tenāvül idüb baġçesine geldi gördü ki bir āḫar baġçe ṣāḥibi

bağçesine şu ḥarḳı açmış şu geçer iken ḫūba varmış şu ḥarḳı purtub bu ādemiñ bağçesine girüb bağçeʾi kemāl üzre şuvarmış bu ḥāleti görünce ḫānesine ᶜavdet idüb ḫātūnına der ki ḫātūn biz Ḥaḳ yolunda bir ᶜamel eyledik Allah Taᶜālā bizim üç işimizi āsān vechile bitirdi unumuz ögündi, żāyiᶜ olmuş merkeb geldi, bağçemiz şulandı. Dünyānıñ ḳolayı Ḥaḳ ḳulluġı imiş deyüb her ümūrı terk idüb ᶜubūdiyyetle meşġūl ve ṣafāyı ḫāṭır ile emrār-ı evḳāt eyledi.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ᶜAzīzi dünya ve āḫiretde zaḥmet çekmemek ister iseñ Ḥaḳ ḳulluġıñı iltizām ile Ḥaḳ yolunda ṣıdḳla saᶜy iden iki ᶜālemde zaḥmet çekmez ʾama niyetinde Ḥaḳ ḳullığını dünya içün eylemeye ancaḳ Ḥaḳ içün eyleye żirā umūr-ı āḫireti ve ʾaᶜmāl-i dīni dünyā içün idenler daḫī ziyādece zaḥmet çekerler. Rezzāḳ-ı ᶜālem Allah'dır ḳul ḳulluḳda yaraşur deyü ġayret bu yüzden ola ki her ḥalde zaḥmetden emīn ola.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥażret-i Mevlānā *Ḳuddise Sırruhū* Belḫ'den diyār-ı Rūm'a teşrīf buyurdular eyyām-ı ġurbet ve kürbetde eyā bizim bu diyār-ı Rūm'a gelmemizde ḥikmet ne ola deyü teveccühde olduḳda şöyle ilham olunddı ki Ḥażretiñ Rūm'a teşrīfi ancaḳ ehl-i Rūm'ıñ irşādı ve istiraḥātı içündür bināʾenᶜaleyh ehl-i Rūm'ıñ bürūcına naẓar buyurdular. Rūm'ı żühre naẓarında buldular. Żühreniñ ḥāli żevḳ u şevḳ u ṭarbdır. Ehl-i Rūm'ı ṭarīḳat-ı ᶜaliyyelerine ṭālib eyleme içün işbu nāy ve ḳudūm ve semāᶜı icād ve mevzūn-ı kelāmıñ daḫī erbāb-ı ṭab-ᶜı laṭīfe teʾsīri ziyāde oldığından *Meṡnevī-ʾi Şerīf*'i daḫī teʾlīf eylediler. *Nefeᶜanāʾl-lahu bu-berekāt-ı feyżihī Āmīn*

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh ᶜİlm-i nücūm Yūşaᶜ *ᶜAleyhiʾs-selām* muᶜcizesidir buyurub tafṣīli İmam Şaᶜrānī Ḥażretleriniñ *ᶜUhūd*'ından ḳırāʾet eylediler. Yūşaᶜ bin Nūn *ᶜAleyhiʾs-selām*'dan ḳavmi bir muᶜcize ṭaleb eylediler ki anıñ sebebiyle evvel ve āḫirimizi ve ḥālimizi ve ᶜömrümüzi bilelim deyü Yūşaᶜ *ᶜAleyhiʾs-selām* Ḥaḳ Taᶜālā'ya niyāz eyledi. Emr-ʾi Ḥaḳ'la raḥmet nāzil oldı. Ḥażret-i Yūşaᶜ ḳavmiyle ṭāġa çıḳdı ve ṭāġ üzerinde raḥmetden bir göl oldı emr-i Ḥaḳ'la şems ve ḳamer ve nücūm seyreyledi ve şuᶜleleri ol şuyun üzerine

ᶜaks eyledi. Taᶜlīm-ᵃi ilāhiyye ile Ḥażret-i Yūşaᶜ şems ve ḳamer ve nücūmıñ seyrinden ᵃaḥvāl-i ḫalḳa dāᵃir vāfir şey ḫaber virüb ḳavmine taᶜlīm eyledi. Ḳavmi daḫī her zaman ol göle naẓar idüb ᵃecele, maraża, ġālibe, maġlūba dāᵃir ᶜaḥkām istiḫrāc iderler idi. Baᶜde zaman Yūşaᶜ bin Nūn *ᶜAleyhiᵃs-selām* Ḥaḳḳ'a vāṣıl ḥaḳīḳati ile vāṣıl oldı ḳavmi ḍalālete zāhib oldular. Ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'ı terk eylediler bināᵃenᶜaleyh Ḥaḳ Sübḥānehū ve Taᶜālā Dāvūd *ᶜAleyhiᵃs-selām* 'a emir buyurdu. Ḥażret-i Dāvūd ḳavm-i Yūşāᶜ ile muḳābil olub muḳāteleye başladı. Ḥażret-i Yūşaᶜ'ıñ ḳavmi istiḫrāc idüb kendi ᶜömurlerini Ḥażret-i Dāvūd ḳavminiñ ᶜömründen uzun buldular ve ḳavm-i Dāvūd muḳābil olub merdāne delīrāne cenk idüb ḳavm-i Dāvūd'ı münhezim eylediler. Ḥażret-i Dāvūd *ᶜAleyhiᵃs-selām* bunlardan ᶜāciz oldu Ḥaḳḳ'ilticā eyledi. Cenāb-ı Ḥaḳ bir gün bir saᶜat ya ziyāde ya noḳsan şemsi ḥabs eyledi, şemsiñ seyri muḫālefet idince istiḫraclar bāṭıl oldu. ᵃAḥvāl-i muḳātele ve ġalebeᵃi farḳ idemediler. ᵃEl-ᵃān ᶜilm-i nücūmıñ aḥkāmınıñ muḫtelif olub istiḫracları gibi ẓuhūr eylemedigi daḫī bundan oldı gāhī *kemā hiye* ẓuhūr ider ise bile nādirdir *eᵃn-Nādiru keᵃl-maᶜdūm* buyurub ḫatm-i kelām eylediler.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bu zamanıñ ḫalḳına nuṣḥ u pend kār eylemez zīrā ᵃanlarıñ ḳulūbı ṭaş gibidir.

Yeḳūlüᵃl-Faḳīr Yāᶜnī ekser-i nāsıñ ḳalbi ġafletle taḥaccür eylediginden naṣīḥat teᵃṯīr eylemez baᶜżı da teᵃṯīr ider ᵃama nādirdir, bu faḳīr çoḳ tecrübe eyledim. Bir sālike nice seneler naṣīḥat idersin ᵃİnşāᵃAllah yoluna girdi der iken görürsün ki ebedī söz kār eylememiş ve bunca senelik sözler hevāya munḳalib olmuş.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū 1200 tarīḫinden ṣoñra selāmet-i dāreyn tecerrüdde bulunur olsa olsa ehl-i tecerrüd olur. ᵃErbāb-ı taḥammül zaḥmet çekerler.

Yeḳūlüᵃl-Faḳīr Ceddim Şeyḫ ᵃAḥmed Ġazzī *Ḳuddise Sırruhū* buyururlar imiş ki 1200 tarīḫinden ṣoñra gelen ümmet-i Muḥammed'e ᵃAllah Taᶜālā imdād eyleye bir vaḳt olur ki ümmet-i Muḥammed dār-ı baḳāya rıḥlet idenlere ḥased iderler.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵃl-lāh Oġlum bu zamanda sādāt-ı ṣūfiyye ve ḥacegān-ı Naḳşbendiyye

Ḥażerātınıñ taḥrīr eyledikleri gibi tertīb üzre sülūk olmaḳ mümkün degildir. Bu ʿAbd-i ʿAciz suʾāl eyledim ki Ya Efendim *vāṣıl ileʾl-lah* olanlar ne vechile vuṣlat bulurlar?. Buyurdular ki *biʾistiʿdād-ı hem eʾezeliyye vāṣale mā vaṣale ve yeṣılü bi-ʿināyeti lem yezel li-ʾenneʾl-evliyāʾe ʿımāduʾd-dünyā ve hüm lā yenḳuṣūne ilā āḫiriʾz-zamān* .

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Yaʿnī bu zamanda tertīb-i sülūk mefḳūd olub evvelā esās-ı sülūk olan loḳma-ʾi ḥelāli bulma güçdür lākin ʾevliyāʾuʾl-lah ḥażerātı elbed ilā yevmiʾl-ḳıyāme nāḳıṣ olmazlar istiʿdād ve ḳābiliyyet-i ʾezeliyye üzre kimi cezbeye düşer kimi sebḳat-i ezeliyye muḳteżāsınca ʿismet-i İlāhiyyeye meyl ile biʾṭ-ṭabʿ sālik ve sırr-ı tevḥīde mālik olur. ʾEvliyāʾuʾl-lah daḫī ṭabaḳāt ricālinden oldıġından kimi bilinür kimi bilinmez kendi daḫī velāyetini bilmez veʾl-ḥāṣıl ʾevliyāʾuʾl-lah sütūn-ı ḳubāb-ı eflākden bir ʾan eksik olmazlar ve iki evlü bir ḳaryede elbed bir velī mevcūd olur bunuñ verāsı esrārdandır. Mürşid-i kāmil terbiyesiyle maẓhar-ı sırr-ı evliyāʾuʾl-lah olan ẕevāt-ı kirām vāḳıf olurlar. Beyt

Megū aṣḥāb-ı dil reftend şehr-i ʿaşḳ şod tenhā

Cihān pür Şems-i Tebrīzīst merdī kū çu Mevlānā

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Tecelliyāt-ı İlāhiyye ve füyūżāt-ı iḥsān-ı Rabbāniye feyż-i ʾaḳdesden evvelā ḳuṭbuʾl-aḳṭāba nāzil olur ʾandan ʾevliyā-ʾi kirām *Ḳaddeseʾl-lahu Ervāḥahum* efendilerimize kemāl-i istiʿdādlarına göre taḳsīm olunur. Keẕālik cānib-i tecell-iʾi ẕüʾl-ʾintiḳāmīden belā daḫī cümle ḳuṭb-ı cihān üzerine iḥsān olur ʾandan ʾevliyāʾuʾl-lah ḥażerātına taḳsīm olunur ḳuvvet-i feyżleri miḳdārı belāya ḥāmil olurlar. Rişāş-ı vezāreti daḫī ʿavām-ı müʾminīne işābet idüb her biri bir gün belāya mübtelā olurlar. Eger ʿavām-ı nāsdan eyledikleri ʿışyān bedeli nāzil olan belā kendi üzerlerine nāzil olsa bir vecihle taḥammül mümkün degildir anlarıñ ṭuġyānı muḳābilinde olan belānıñ eşeddini ʾevliyāʾi kümmeleyn ḥażerātı ḥāmil olurlar. *Kemā Ḳāle ʿAleyhiʾs-selām eşeddüʾl-belāʾi ʿaleʾl-enbiyāʾ ṯümme eʾl-evliyāʾ ṯümme eʾl-ʿulemāʾ eʾl-ḥadīṯ*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Sülūk-ı ṭarīḳat u saʿy u ġayret ve Ḥaḳḳ'a vuṣlat

ve taḥṣīl-i maʿrifet eyyām-ı şebābetde olur ʾiḫtiyārlıḳda olmaz buyurdular.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Gerçi iḫtiyarlıḳ hengāmında daḫī sülūk olur lākin merātib-i ḳudsiyye-i vālāya velūc müteʿazzirdir. Zīrā ʾiḫtiyarlıḳ hengāmında vücud ve ḳuvāya żaʿf ṭārı olub gencler emsāli vaḳtiyle saʿy u ġayret ve ʿibādet ve ḳaṭʿ-ı menzilet idmez eger eyyām-ı şebābetde ġayret eyledi ise şeyḫūḫatde daḫī yine āheste āheste yolundan ḳalmaz ḳarındaşım ʿazīzim genclik vaḳtinde vücūd-ı ʾinsan bir ḳavāsıb-ı ʿarabī gibidir her nereye sürerseñ ol ṭarafa gider. Ḳangi yola giderse ol cānibe ḳaṭ-ʿı merātib ider görmez misiñ ki ṭalebe-i ʿulūm-ı ẓāhir eyyām-ı şebābetde ʿilimde māhir olurlar. Keẕālik ʿilm-i ṭarīḳat ve ḥaḳīḳat ve maʿrifet daḫī şebābet hengāmında sülūk iden az zamanda çoḳ yol alur Allah cümlemize müyesser eyleye Āmīn .

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Eger iḫtiyarlıḳ hengāmında ḳuvvet-i ḳudsiyyeye mālik olur ise o zaman genclerden ziyāde menzil alub niyār-ı āteş gibi gider bu da vaḳıʿ olmuşdur ʿazīzim.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh İmam Şaʿrānī Ḥażretleri buyururlar ki her devir ve her zamanda dāʾire-i kübrā ricālinden yirmi ṭoḳuz ẕāt-ı şerīf yeryüzünde mevcūd olur ve bu 29 ʿAzīz-i müstaġraḳ tecelli-i ẕātdır ve feyżleri ancaḳ bilā vasıṭa feyż-i ʾaḳdesden ʾaḫẕ olunur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Sālik-i ṭarīḳ-ı Ḥaḳ olan mürīdiñ ʿindeʾl-lah rütbesiniñ teraḳḳisine aḫlāḳı delīl bir sālik ḳaṭ-ʿı merātib eyledikce tevāżuʿı ḥilmi ziyāde olub ʾaḫlāḳ-ı ḥamīd ve evṣāf-ı pesendīde ile müteḫallıḳ olur ʿulüvv mertebesi ziyāde olduḳca tevāżuʿı ve ʾaḫlāḳ-ı ḥasenesi ziyāde olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Evliyāʾuʾl-lah efendilerimiziñ afāḳda miṣāli servi aġacına beñzer servi içün bahar ve ḫazan yoḳdur yaz ve ḳış bir ḳarar üzre ṭurur keẕālik ʾevliyāʾuʾl-lah ḥażerātı daḫī ḳahr ve luṭf Ḫudā'dan ve būd-nā-būd sivādan mütelevvin olmazlar ve ḳararlarını ve ṭavr u ḥareketlerini bozmazlar. Beyt

Yeksān bilen bahār u hazānın bu ʿālemiñ

Mānend serrvu ḳāmet ʿömrü diraz olur

keẕālik servi aġacı dāmenini türābdan devşirmişdir.

etegine bir şey dolaşmaz. Keẕālik ʾevliyāʾuʾl-lah daḫī dāmen iltifatlarını sivādan düşürmüşdür sivāya meyl ve tenezzüli yoḳdur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Ẕüʾn-nūn Mıṣrī Ḥażretleri hengām-ı münācātda dāʾimā bu nehc üzre niyaz iderler ki ey Ya Rabbi dünyada benim içün taḳdīr eyledigiñ devlet-i dünyayı benim düşmanlarıma ver āḫiretde naʿīm-i cennetden olan naṣībimi dostlarıma naṣīb eyle beni dünyada ẕikr ve fikriñ, āḫiretde müşāhede-i cemāliñ ile dāʾim eyle buyururlar idi. ***Yeḳūlüʾl-Faḳīr*** *Kemā ḳīle sevāduʾl-vechi fiʾd-dāreyni* bu ẕāt-ı kerīmler ḥaḳḳında der ki bu ẕāt-ı kerīmler ne dünyaya ve ne ʿuḳbāya meyl ve raġbet eylemezler ve ḥażż-ı dāreynden naṣīb istemezler ancaḳ liḳāʾi cemāl bā kemāl-i Ḫudā'ya ʿāşıḳlardır bu ẕātlar her biri bir ṣūretle temenni iderler. Ḥażret-i Ẕüʾnnūn daḫī bu kelāmla ʾedā-ʾi merām buyurmuşlardır. *Vallahu yeḳūlüʾl-Ḥaḳḳu ve hüve yehdīʾs-sebīl.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʿAʿmāl-i ḫayriyyeden her ʿamel āḫiretde bir cezā iḥsān olunur. Ẕikruʾl-lahıñ cezāsı ancaḳ müşāhede-i cemāl ẕüʾl-celāldir.

Faṣlun fī Beyāniʾṭ-ṭıbbıʾr-Rūḥānī veʾl-Cismānī

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Uyḫu gelmez ise ṣūrī ve maʿnevī ilacı vardır. İlac-ı maʿnevī-i rūḥānīsi bu ʿāyet-i kerīmeʾi uyḫu gelince firāşında ḳırāʾet eylemekdir. *Bismiʾl-lāhiʾr-raḥmāniʾr-raḥim İnneʾl-lahe ve melāʾiketehū yuṣallūne ʿaleʾn-Nebīyy Yā Eyyühe'l-leẕīne āmenū ṣallū ʿaleyhi ve sellimū teslīmā* . ʿİlāc-ı ṣūrī ve cismānīsi ḳaṣnı ve afyon ḳoḳmaḳ uyḫu getürür ṣıbyan içün ḳaṣn kibār içün afyon ḥattā ṣıbyanıñ beşiklerine ḳaṣn ḳona raḥatle olur. Bu baḥṣiñ münāsebeti oldur ki elbed sālik vaḳtiyle uyur ve vaḳtiyle ḳalḳar. Vaḳtiyle uyuyamaz ise vaḳtiyle agāh olamaz bināʾenʿaleyh bu sırra daḫī vāḳıf olmaḳ lāzımdır ve ʿilm-i ṭıb ʿilm-i fıḳhıñ ḫādimidir ve levāzımātındandır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāhu Taʿālā Bir kimseniñ ʿillet-i mizācı derūnunda olan ġalebe-i iḫtilāṭı bilmek maṭlūb olursa ol ʿalīliñ vechine naẓar olunur. Eger yüzü ṣāfī beyaż olursa balġam ġalebesine ʿalāmetdir. Eger sīmāsı ṣarı olursa ṣafra ġalebesine işāretdir. Eger sīmāsı

ḳırmızı ise ġalebe-i ḳana ʿalāmetdir, sīmā ʿārıżī siyāha māʾil olursa sevdā ġalebesine nişanedir. Ama ʿalīl olan ḥīn-i ṣıḥḥatde ne renk ve simada oldıġı ṭabīb görmüş ise serīʿan ʿillet fehm olur. Eger ṣıḥḥat ḥālinde olan renk-i rūyından ḫaberdār degil ise diḳḳat ve teʾemmül ile ʿārıżī olan renk ne ise farḳ ider ama ḥāzıḳ gerek, ve bu ʾaḫlāṭ-ı erbaʿanıñ her biriniñ fuṣūl-ı ʾerbaʿadan bir faṣlı vardır. Ol faṣılda salṭanat idüb şiddet bulur. Bahar faṣlında dem ġālib olub demevī emrażlar ḥareket ider, yaz faṣlında ṣafr ʾaġlebe ider ṣafr ve ʿilletler peydā olur ḥummā ve ısıtma emṡāli, göz faṣlında sevdā ġalebe ider, sevdāvī ʿilletler ḥareket ider. Ḳış faṣlında balġam ḥareket idüb ḍayyıḳ-ı enfās ve zükkām ve öksürükleriñ ʾenvāʿı ẓuhūra gelür. İşbu fuṣūl-ı ʾerbaʿada her ḳanḳında ziyāde ḥasta olsa ʿillet-i ʾaḫlāṭdan ḳanḳīsiniñ ġalebesiyle oldıġı maʿlūm olub anıñ izālesine teşebbüs lāzımdır. ʾAṣıl ʿilletiñ temeli aḫlāṭ-ı erbaʿadır anı bilüb sühūli izāle olana sāʾir ʾaḫlaṭla sāvī olub ṭabʿiyyet ḳuvvet bulub ʿillet biṭ-ṭabʿ defʿ olur.

Der maʿrifeti nabż Ḥukemā insanıñ ʿilletini üç vecihle bilürler. Biri yüziniñ renginden, biri nabżından, biri ḳārūresinden cümlesinden bālā olan ve ḥazāḳatde yed-i ṭūlāsı ḥakīm sīmādan farḳ idüb ʿilleti bilür, andan dūn olan nabżından bilendir, andan ednāsı ḳārūreden fehm ider. *Kemā Ḳāle Mevlānā* Reng-i rū ve nabż-ı ḳārūn bedīd.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh At ḳafasını bir ḫāneye vażʿ olsa yılan çıyan ve ʿaḳreb ve sāʿir müziyyāt dāḫil olmaz lākin ḳırılmamış ve bütün olmaḳ lāzımdır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Atıñ ḳuyruġı tüyünden üç ya beş ya yedi ya ṭoḳuz ʿaded bir odanıñ ortasına āşa ḳoysalar sinek ve sivri sinek o maḥalle dāḫil olmaz ḫavāṣdandır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Ḳāvun çıḳdıḳda bir ḫāneye ibtidā ṭurfanda ḳavun dāḫil olunca anı dört pāre idüb her pāresini odanıñ bir köşesine vażʿ eyleseler taḥta biti taʿbīr olan müzī bi-ʾiẓniʾl-lahi Taʿālā mündefiʿ olur ama mevsiminde eve ibtidā giren

ḳavun olmaḳ lazımdır bu da ḫavāşdandır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lāh Sevdavī'l-mizac olan kimseniñ lıḥyesi geç ağarır, balġamı'l-mizāc olanıñ tez ağarır, demevī ve şafravī zamanıyla ağarır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lāh 'Isıtma ta'bīr olan 'illet üç 'aḫlāṭıñ birinden olur, ya sevdā ya şafrā ya demden. 'Alāyimānından ma'lūm olur cümle'i 'alāmātından biri eger 'ısıtma demden ise seḥerī ṭutar, 'aḫşama ḳarīb incidir ise sevdādandır, gece içinde ṭutar ise ya şafradandır ya balġamdandır. Lākin şavāb olan budur ki gündüz ortasında ve şemsiñ ḥarāreti vaḳtinde nevbet-i 'ısıtma gelürse ol şafradandır, gice ortasında gelürse sevdadandır ve münāsibi de budur ve sevdavī olan olan 'ısıtma devr ider, ya ilerü ya gerü bugün sa'at birde ṭutarsa yarın bir buçuḳda öbür gün ikide bu vechile devr ider, yaḫud bugün birde ṭutar yarın yarımda öbür gün on ikide bu vechile devr ider, gece ve gündüzi ṭolaşır. Ekserī üç sene sürer ve 'ısıtmanıñ sevdādan ẓuhūr ideni ġāyetde müşkildir. Sevdāyı teskīn iden mu'alecāt ile 'ilāc olunur def' olur. Bir 'infi'āl derūna dā'ir şey ẓuhūrıyla münkesir-i ilḥāṭ olsa der'aḳab yine ẓuhūr ider ve sevdāyı muḥarrik bir şey tenāvül eylese yine nüks ider *Ḥafeẓane'l-lahu Ta'ālā* .

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lāh 'Aḫlāṭ-ı 'erba'adan sevdā ile şafra ṭamarlarda ḳan ile beraber cereyān ider balġamıñ 'urūḳda olmadığından ṣadre nüzūl ider ve daḫī sevdādan neş'et iden 'ısıtmanıñ bir 'alāmeti de budur ki gün aşırı ya iki günde üç günde bir ṭutar bir nev'i 'ısıtmaya 'ısıtma 'ilācı kār itmez ancaḳ sevdāyı azāde ve izāle idecek mu'ālecātla çāre-sāz olmaḳ gerekdir.

Der 'ilāc-ı 'ısıtma Üç dirhem pelin ṭozunı bir dirhem kāġıtlara ḳoyub ṣabaḥ 'aç ḳarnına birer kāġıdını 'isti'māl ideler lākin 'isti'māliñ şartı bir dirhem pelini bir büyücek fincana ḳoyalar ba'dehū üzerine bir limon ṣıḳalar ve ḳarışdıralar tamam ḳabarub ḳaynar ba'dehū şöyle bir sa'at terk ide şoñra üzerine bir limon daḫī ṣıḳa tamam

ḳaynaması sākin olunca ḳarışdıra baʿdehū içe zīrā pelin ṭozu ġāyetde şiddetlüdür, limon şiddetini alur eger şiddeti ve ḳaynaması gitmezden evvel içseinsanın aġzını ve boġazını yara ider ḥattā Sulṭānuʾl-ʿArifīn Ḥażret-i Süleyman Neşʾet *Ḳuddise Sırruhū* Cenābları bir defʿa ʾısıtma ʿilletine mübtelā oldu. ʾAḥbabdan biri bu pelin ṭozu istiʿmālini ḫaber verdi ʾanlar da heman şiddeti gitmezden evvel nūş buyurmuşlar *neʿūẕü biʾl-lah* mübārek aġzı ve boġazı yara olub çoḳ zaḥmet çekdiler himmetleri ḥāżır olsun. *Ve min ʿilācihī* Bir şişeye üç dirhem ḳırımṭırṭır üç dirhem şeker vażʿ idüb ʾısıtmaya mübtelā olan ḥarāret geldikce çalḳayub anı içse şifa bulur buyurdular vāḳıʿa tecrübe olundu serīʿuʾt-teʾsīrdir ve min ʿilācıʾr-rūḥānī bir bādemi ikiye şaḳ ideler bir pāresine ezan ve bir pāresine ezīn ve bir pāresine pes īn yazub her gün birini seḥerī ekl ideler bi-ʾiẕniʾl-lāhi ʾısıtma defʿ ʾolur.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim ʾısıtma gāhī rūḥānī olur cinnī musallaṭ olub vaḳt vaḳt ditredir rūḥānī ṭarafından olan ʾısıtmaya bu miṯlü ʿilāc-ı rūḥānī gerekdir oḳumaḳ ve sinince baʿżı ḳabr-i şerīfden türāb almaḳ fāʾide ʾider. Ve ʿilāc-ı rūḥānī cismānī olan ʿilleti daḫī bi-ḳudretiʾl-lahi defʿ ider ziyāde mücerrebātdandır. Ḥukemānıñ ʿilācında ʿāciz ḳaldıġı ʿillete Burūsa'da medfūn Şeyḫ ʾAḥmed Ġazzī *Ḳuddise Sırruhūʾl-ʿĀlī* Ḥażretleriniñ mübārek türbe-ʾi şerīfleri türābından bir dirhem ḳadar alub ezüb ḥastaya içürseler bi-ʾiẕniʾl-lāhi Taʿālā şifā bulur hezār tecrübe olundu. Beş ḳıyye şu alur bir destiye şu ḳoyub baʿdehū bir beze ayıḳlanmış beş dirhem sinemaki yapraġı ḳoyub ol desteye ḳoyalar iḳtiżā eyledikce ol şudan içeler ʾısıtmaya ġāyet ʾaʿlādır ve ʾısıtmanıñ sevdāviyyesine ekṯer-i ʾaʿẓam gibi teʾsīr ider mücerrebdir ve ʿillet-i sevdāya daḫī ḫaṣṣaten iyüdür.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Yumurṭa ve lebeniyyāt ki süd, yoġurṭ, ḳaymaḳ, peynir südden maʿmūl olan ʾeṭʿıme serīʿuʾl-ʾistiḥāledir. ʾAḫlāṭ-ı ʾerbaʿadan ḳanḳīni ḥareketde bulursa aña istiḥāle idüb ʿilleti taḥrīk ider ḫuṣūṣan

ᵃısıtma ᶜilletine mübtelā olan kemāl üzre lebeniyyātdan ve yumurṭadan ḥazer ide muᶜarrıḳāt papatyaᵃi ḳaynadub içme ziyāde der getürür ve insanı derledir ve muᶜālecātda papatya gibi rūḥ-ı ḥayvāna ḳuvvet verir bir şey yoḳdur gūyā içildikde rūḥ-ı ḥayvāna bir rūḥ-ı ṣānī nefḫ olur ḥattā Hind ḥukemāsı Rūm'da papatya var ise Rūm ḫalḳı niçün ölürler anı içüb ḥayāt bulsunlar derler imiş. Muᶜarrıḳāt ağaç ḳavunı çekirdegini ḳaynadub içme daḫī güzel der getürür. Muᶜarrıḳāt limonuñ üzerinden ṣarı ḳabuġını incecik ṣoyub iki fincan ṣu ile ḳaynadub içme daḫī sühūletle der getürür. Muᶜarrıḳāt bir büyük baḳrac ṣu ḳaynadub içine bir miḳdar ṭuz, bir miḳdar sirke, bir miḳdar kepek ḳoyub merīżñ ayaḳlarını içine ḳoyub ṣovmaġa istiᶜdād gelinceye ḳadar ṭursa baᶜdehū iyüce örtün ġāyet güzel der getürür ve ḥukemā derler ki bu ṣuya ḳoyma bir ḳaç defᶜa aḫşam ṣabaḥ eyleseler ḳanın ᵃalmış ḳadar fāᵃide ider ve demi daḫī taṣīḥ ider. Merīż żaᶜīf olub ḳana muḥtac olursa ḳan ᵃalma żaᶜf īrāṣ ider o zaman bu ṣuyu istiᶜmāl ideler ve ayaġını ḳoyalar muᶜarrıḳ birdir hem ḳara biber saḥḳ idüb bir ṭas ṣu içine ḳoyub tennūr ṭaġārına āteş üzerine ḳonub merīżi ol tennūra ḳoyub üzerini örtüb başından ġayrı yerini setr eyleseler bu daḫī der getürür. Muᶜarrıḳ yapraḳ çayını bişirüb ṣuyunu şekerle istiᶜmāl eyleme daḫī der getürür ḳāᶜidesi oldur ki beraber yıḳa dört fincan ṣu ḳoyub tam ḳaynada baᶜdehū çayı içine döküb üzerini örte şöyle manḳāl taḥtasında bir miḳdar ṭura baᶜdehū içeler zīra çay ġāyetde nāzikdir ḳaynamaya gelmez ḳaynarsa ḫāṣṣesi gider.

Der Taṣīḥu Miᶜde Bu faḳīr bir sene ramażān-ı şerīfde ᵃerbaᶜīnde idim bi-ḥikmetiᵃllāhi Taᶜālā bir fesād-ı miᶜde ẓuhūr eyledi ġāyetde ṣaᶜb idi ṣu daḫī ḥażm idemez oldum ve ġāyetde ḥasta oldum. ᶜAzīzim *Ḳaddeseᵃl-lahu Sırrahū* Ḥażretleri bu ᶜilācı Ḳan Ḳarpuz-zāde Seyyid Muṣṭafa

ʾEfendi bendeleri vāsıṭasıyla taʿlīm buyurdular eyledim bi-ʾiẕniʾl-lāhi Taʿālā şifā buldum. Miʿde fesādına bundan ʾaḳvā ʿilac olmaz bir ṭas içine bir ḳıyye şu ve bir ʾayva ḳoyub tamam ol sefercel ḥelva gibi oluncaya ḳadar ḳaynadub baʿdehū çıḳarub ʾayvayı bir astardan iyüce şıḳalar ol ṭas içinde olan baḳıyye şu ile ʾayvadan çıḳan şunuñ içine azacıḳ nevʿan ṭatlu idecek ḳadar şeker ḳoyalar baʿdehū bir kere ḳaynadub ol şuyu bir şişe içine ḳoyub ʾandan ʾaralıḳ ʾaralıḳ nūş ve istiʿmāl ideler miʿdeye ġāyetde ḳuvvet virüb fesādı defʿ eyler.

Der Def-ʿi ʿAraḳ Çoḳ derleyen kimse gögsüne gāhī bir kaç ayva yapraġı ḳoysa bi-ʾiẕniʾl-lāhi der manḳaʿ olur ve daḫī ayvanıñ rayiḥası ʿaraḳı ḳaṭʿ ider. Der lāzım olan ḥastanıñ yanına ayva ḳoyma lāzım degildir mużır olur.

Der Ḥażm-ı Taʿām Ṭaʿam üzerine ʾayva yemek ḥażm-ı ṭaʿāma medardır ḥattā ḥukemā ayva içün ḳurṣ-ı fuḳarā demişlerdir.

Der Suʿāl ayva çekirdegi daḫī ḳaynadub içme öksürüge ġāyet de güzeldir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Şıbyānıñ başında yara peydā olsa heman üzerine ʾaşma ya şarmaşıḳ yapraġı ḳoyub günde bir ḳaç defʿa degişdürüb işledeler tamam madde ne ise bitinceye ḳadar işledeler. Madde tam olduḳda kendi kendüye refʿ olub ogulur ve başda ẕuhūr iden yaraları işletmeniñ fāʾideʾi ẕāʾidesi vardır ki başda olan ʿilletiñ cümlesi bunuñ ile defʿ olub ʿillet-i raʾsiyyeden selāmet bulur ki göz ve diş ve ḳulaḳ ʾaġrılarına ve baş aġrısa nāfiʿdir keẕālik ʾaşma yapraġı cemīʿu ʾufaḳ yaraları işletmeye iyüdür üzerine ḳonub ʾaḫşam ṣabaḥ günde üç beş defʿa degişdirseler ʿilleti çeker ve işledir baʿdehū yara iyilenür mücerrebātımızdandır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Ḥekim erigini ḳaynadub luʿābını ʾalub baʿdehū ānı şeker ile ḳaynadub bir ẓarf içinde ḥıfẓ eyleseler ḥīn-i ḥācetde istiʿmāl olunur der ʿaliyyede mürdüm dirler. Evvelā ḫafīf müleyyinde ṭabīʿati telyīn ider, ṯāniyen ṣafrayı sühūletle izāle ider, ṯālisen ḥarāreti teskīn eylemede naẓīrī yoḳdur, rābiʿan

ᵃısıtmaya mübtelā olan bu şerbete devam eylese ᵃısıtma ḳaṭᶜ ider, ḫāmisen cemīᶜu ᶜıllel-i ḥārreye nāfiᶜdir her ne ḳadar ḥararetlü ᶜillete ᵃistiᶜmāl eylese bi-ᵃiẓniᵃl-lah ḳaṭᶜ ider eylemez ise de taḫfīf ider. Ḥekīm erigi dedikleri mübarek bardaḳ erigi cinsindendir sivrice olur çekirdegi küçük olur kendi daḫī sāᵃir bardaḳ eriginiñ nıṣfı ḳadar olur bir ᵃufāraḳ siyah erikdir pek şulu olmaz nevᶜan kendinde ḥumūżet vardır. Sāᵃir eriklerde daḫī bu ḫāṣṣe vardır ama ġāyetde ᵃazdır meselā ḥekim eriginiñ bir şerbetinde olan ḫāṣṣe sāᵃiriñ on kerre şerbetini içmede ᵃancaḳ olursa olur teymūr-ı hindī daḫī bu fiᶜli icrā ider ve ḥekim eriginden ziyade müᵃessirdir ᵃama ᵃaᶜlāsı bulunsa.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵃl-lāh Merīż içün üç etmek üç mum üç ḳıyye ṭuz üç faḳīre verilse bi-ᵃiẓniᵃl-lāhi marażı ḫıffet bulub refᶜ olur. Lākin ᶜAzīzim bu ṣadaḳa ᵃerbābına göre bu didigim ġāyetde faḳīre göredir. Meselā yedi ḳıyye ṭuz, yedi etmek, yedi mum virebilür yaḫud on iki ḳıyye ṭuz, on iki etmek, on iki mum, on iki faḳīre virülür ḳırḳa ḳadar, yüze ḳadar virülür. Merīżiñ ḥāline ve ġınā ve malına göre taṣadduḳ olunur. ᶜAzīzim bu bir ᶜilacdır ki Loḳman Ḥekim bir merīża ᶜilac eylese bu ḳadar teᵃsīr eylemez çoḳ tecrübe olundu eger muḳtedir ise bir iki üç defᶜa bu tertīb üzre ṣadaḳa ide bi-ḳudretiᵃl-lahi ᵃifāḳat bulur.

Der Defᶜi Naẓar ***Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵃl-lāh*** Naẓardan ḥasta olan kimseye bu ᶜilacı üç defᶜa aḫşam ṣabaḥ ideler ᵃinşāᵃAllah defᶜ olur. Bir taze yumurṭaᵃi ḥastanıñ ᵃibtidā başına ṭutub üç ᵃiḫlaṣ, bir Fatiḥa tilāvet ide baᶜdehū ṣaġ ḳoluna ṭutub üç İḫlāṣ, bir Fatiḥa oḳuya ṣoñra ṣol ḳoluna ṭuta üç İḫlāṣ, bir Fatiḥa oḳuya, baᶜdehū ṣaġ dizine ṭutub ᵃoḳuya, ṣoñra ṣol dizine ṭutub oḳuya baᶜdehū şöyle merīżiñ cümle ᵃaᶜżāsına ḳarşu ḳar muḳābilinde ḳarşudan ṭutub yine üç İḫlāṣ, bir Fatiḥa ḳırāᵃet idüb ṣoñra ol yumurṭaᵃi bir kāse şu içine ḳıra ḳırdıḳdan ṣoñra *Elem tera keyfe* suresinden Fatiḥa'ya ḳadar on bir sūreᵃi

tilāvet idüb ḥastanıñ üzerine nefḫ ideler ol yumurṭa'ı kelbe vireler. Yumurṭa eger şuya ḳırıldıḳda şarısı zedelenmiş ise naẓar degildir belki marażdır yine ol yumurṭa'ı kelbe vire aḫşam şabaḥ devam idüb böyle ideler tā yumurṭa zedeleninceye ḳadar devam olunursa ʿillet ḥikmetle defʿ olur, eger yumurṭa ibtidā da zedelenmeden ḳırılınca şu üzerine şu üzerine göz göz ḳabarcıḳlar peydā olursa ol maraż degildir ancaḳ naẓardır. Yine aḫşam şabaḥ bir ḳaç defʿa ideler tā naẓar defʿ oluncaya ḳadar. Naẓar defʿiniñ ʿalāmeti yumurṭa şuya ḳırıldıḳda şu üzerinde ol gözler vīleler defʿ olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lāh Bir fincan şuya üç defʿa *ve bi'l-ḥaḳḳı enzelnāhu ve bi'l-ḥaḳḳı nezel* āyet-i kerīmesi tilāvet ve nefḫ olunub merīża içürülse bi-'iẕni'l-lāh şifā bulur buyurdular mücerrebdir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lāh Ḥasta olan kimse 'esmā-'i İlāhiyyeden *Hay* ism-i şerīfine devām eylese maraż ḫıffet bulur ve serīʿan şifāḫāne-'i Şāfīden şifā-yāb olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Şusuz veyā ḥarāreti olub şu içme ʿilletine mażarr olan kimse dişlerini şıḳub içer ve içer nefes alsa şu içmiş gibi ḥarārete ḥıffet gelür vāḳıʿā içer ve içer ve şoluḳ aldıḳca nefes ve hava derūna şovuḳ şovuḳ mürūr idüb boġazda olan ḥarareti tebrīd ider mücerrebdir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lāh Maraż içün deva iki nevʿīdir. Biri devā-'i rūḥānī biri cismānī. Devā-'i rūḥānīniñ 'aḳvāsı şadaḳadır ḥasta içün şadaḳa virmek ġāyet iyidür tez 'ifāḳat bulur serīʿan ʿilleti mündefiʿ olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lāh 'İnsana ʿārıż olan marażıñ elbed bir devāsı vardır ki anı eyleme ile ānīde defʿ olur. 'Erbāb-ı başīret ḳuvve-'i mükāşefe ile ol maraż ve devāsını bilüb ḫaber virir ve 'istiʿmāl ider ve defʿ olur lākin maḥcūb olanlar ol devāyı bilmediklerinden 'envā-'ı ʿilāc iderler ki ol derde taḫşīş olan devāya teşādüf eyleme içün ***Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lāh*** işbu āyet-i kerīme-'i ḥurūf-'ı muḳaṭṭaʿātla taḥrīr idüb üzerinde ṭaşımaḳ naẓara mānīʿ olur ve naẓar işābet iden ādem'iñ üzerine ḳırā'et idüb

nefḫ eyleme naẓarı defᶜ ider. Vücūd-ı beşeriyyet Server-ᵓi ᶜÀlem *Ṣallaᵓl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem* 'e naẓar işābet eyledikde bu ᵓāyet-i kerīme nāzil olmuşdur: *Bismiᵓl-lāhiᵓr-raḥmāniᵓr-raḥim Ve ᵓin yekādüᵓl-leẕīne keferū le yüzliḳūneke bi ᵓebṣārihim lemmā semiᶜuᵓẕ-ẕikra ve yeḳūlūne innehū le mecnūn ve mā huve ᵓillā ẕikrun liᵓl-ālemīn Ṣadaḳaᵓl-lahuᵓ l-ᶜaẓīm*

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Sūsye¿ ḍayyiḳ-ı nefese nāfiᶜdir aç ḳarnına ṭuzsuz tereyağı yağıyla iki buġday miḳdarı eridüb içseler ḳahve ile daḫī mümkün olur lākin yağ cümlesinden ᵓaḳvādır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Ekser-i emrāż āy başında ziyādelenür ᵓemrāż-ı müsteḳılle ṣāḥibi olan kimselere münāsib olan āy başına yaḳın ekl ve şürbe diḳḳat idüb perhīz ve devādan ġāfil olmayalar.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Baᶜżı ṣıbyāna ᶜāriż olan ᵓümm-ᵓü ṣıbyan taᶜbīr olan ᶜilletiñ ẓuhūrunda maᶜāẕeᵓl-lah çocuġu bayıldır ve serḫoş ve medḫūş idüb mevt rütbesine varır. Bu ᶜillet iki nevᶜidir bir nevᶜi cinnī ᶜalāmetidir bir nevᶜi ᶜilletdir ve tedārikinde ihmāl cāᵓiz degildir zīrā eskidikde ᶜilac teᵓṯīr eylemez ve nevᶜayn-i meẕkūreyniñ ᶜalāmeti vardır. Eger cinnī ᶜalāmeti ise ẓuhūrunda aġzı köpürmez ve bir köpük ᶜalāmeti olmaz. Eger ẓuhūrunda aġzı köpürür ise ᶜilletdir heman ᶜilaca ġayret oluna. Bunuñ ᶜilacı eger süd emer maᶜṣūm ise vālidesi rīḥlı şeylerden perhīz eyleye, büyük ise kendi perhīz eyleye. Devālardan kimya gibi deva cedvār-ı hindīdir. Eger ṣabiy ise vālidesi sütüyle ezüb içüreler. Büyük ise ḥab idüb yudalar, miḳdār-ı ṣıbyān iki arpa ᵓaġzı büyük olursa sinine göre üç dört arpa ᵓaġzı ḳadar ᵓistiᶜmāl olunur ziyāde istiᶜmāle cevaz yoḳdur. Bu ᶜillet olaraḳ ẓuhūr iden şarᶜa yirmi yaşından şoñra defᶜ olmaz lākin ilac ve perhīz ile ḫafiflenür. Cedvār-ı hindīniñ yetmiş iki dürlü derde devāsı vardır ḥattā ᵓiḫtiyar olan kimseler ḥabını ᵓistiᶜmāl eyleseler ṣaḳalı aġarmış iken tekrar siyah çıḳar güyā vücūd-ı ᵓinsanı yeñiden iḥyā ider.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Fesād-ı dem üç nevᶜidir ṣafrā

sevdā, balġam. Eger fesād-ı dem şafradan olursa vücūdunda ẓuhūr iden çıbanlardan çıḳan şu şarı olur, balġamdan olursa ḳurūḥdan cereyan iden şu beyaż olur. Sevdādan olursa sivilceleriñ şuyu siyah ẓāhir olur. Bir ᶜalāmeti de ḥamamda vücudundan çıḳan kire naẓar olunur eger şāfī beyaż ise balġamdır, siyah olursa sevdādandır şarıya māᵓil olursa şafradandır. Bu ᶜalāmetler ile teşḫīş idüb aña göre ᶜilacı tedārik oluna.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ekşer-i ᶜilel-i mühlike fesād-ı demden ẓuhūr ider. Eger demiñ müfsidi şafra ve balġam olursa ᶜilacı ᵓesheldir, ᵓama sevdādan olursa ziyade müşkil olur ve ekşer-i ᵓākile marażı fesād-ı dem-i sevdaviyyeden ẓuhūr ider hemān tedārike ġayret lāzımdır. ᶜİlāc-ı fesād-ı dem evvel-i baharda hindübā ve şahtere beraber enbīḳdan taḳtīr idüb bir müddet ol şudan içmek nāfiᶜdir. **Ve Dāfiᶜ Diger ᶜİlāc:** Yüz dirhem teymūr-ı hindī ışladub bir iki gün ṭura şoñra onuñ şuyunu süzüb ala baᶜdehū yüz dirhem çöb çayını saḥḳ idüb teymūr-ı hindī şuyunda iki gün ışlada baᶜdehū bu şuyu bir ḳıyye şeker ile ḳıvāma getürüb maᶜcūn ide ᵓaḫşam şabaḥ birer miḳdar ᵓistiᶜmāl ide fesād-ı demden ḥāṣıl olan ᶜilletiñ cümlesine devā ve şifādır. Diger ᶜilac bir ḳıyye şāh-ı tere hindübā şuyu içine yirmi dirhem rāvendi noḫūd gibi ufaḳlayub ḳoysalar ve bir şişede ḥıfẓ olunsa mayıs ayında aḫşam ve şabaḥ ve ögle vaḳitleri ikişer fincan içseler ġāyetde güzel tenḳıyyedir demi taṣīḥ ider ve ᵓaḫlāṭı pāk ider.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lah Teymūr-ı hindī fesād-ı deme ġāyet de nāfiᶜdir lākin bāşurı taḥrīk ider muşlıḥı çöb-i çīnīdir anıñ ile terbiye olunur. Çöb-i çīnī ḥārdır teymūr-ı hindī bāriddir bir yere geldikde imtizāc idüb güzel olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lah Aç ḳarnına tut yimek şūġılcanı dāfiᶜdir, şūġılcānı olan ādem aç ḳarnına tut yese şūġılcānı döker. Ṣıbyan ḥaḳḳında bir ᶜilac-ı mülūkīdir.

Ḳareᵓe eş-Şeyḫ *ᶜAlā min ᶜuhūdiᵓş-Şaᶜrānī* Bir sālik merīż olduḳda kerrār merrār üzerine daᶜavāt-i şāfiye tilāvet

oluna bir şeyḫiñ müridi ḥasta olursa üzerine duʿālardan münasibini ḳırāʾet eyleye eger defʿ olmaz ise ol zaman ʿilaca taşaddī eyleye. ***Ve Ḳāle*** Ehl-i tevḥīd içün Yehūd ve Naṣārā ḥekimine ʿilac itdirme cāʾiz degildir. Zīrā Yehūd ve Naṣārā'ya buġż ile meʾmūruz şāyed anıñ ʿilacından fāʾide-mend olursa ol kāfire nevʿan muḥabbet idüb rütbesinden sāḳıṭ olur ve ḫaṭa-ı ʿaẓīm vardır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Baʿżı ʾemrāż āḫir-i beyʿla refʿ olur meselā merīż olan marażını bir faḳīre bir miḳdar aḳçe ile ferḫat ider ol faḳīr de ʾaḳçeʾi alub marażı ḳabul ider. Ḥastanıñ ʿilleti her ne ise ol faḳīre naḳl ider ama muʿallaḳātdan olursa böyle olur ve gāhī teṣādüf ider.

Ḥikāye Āsitāne-i ʿaliyyede bir kimse aṣḥāb-ı baṣīretden bir mevlevī fuḳarasına bir miḳdar nezr virmiş ol ʿazīz ḳabūl eylemedi. ʿAzīzim niçün ḳabūl buyurmadıñız nezr red olunmaz denildikde ol nezrde baş aġrısı vardır ol ādemiñ başı aġrır idi nezri baş aġrısı içün verdi. Alsam ol ʿillete ben mübtelā olurum buyurdu.

Ekser-i meşāyıḫıñ ʿalīlüʾl-mizāc olmaları bu sırdandır ki ḫalḳ envā-ʿı ʿilel ve ʾemrāża devā olmaḳ içün kimi nezr ve niyāz verir kimi fütuḥāt diyerek götürür kimi tevḥīd kimi nüsḫa alur kimi himmet ister kimi ʾefsun oḳudur bināʾenʿaleyh bunlarıñ ʿileli ve ṣıḳleti bī-çāre meşāyıḫa ʿaks idüb ʾenvā-ʿı derde mübtelā olurlar. Ve baʿżen daḫī bu sebeb ile āḫirete yürürler, ḥattā Āzīzim buyurdular ki āsitāne-ʾi ʿaliyyede filan dāʾireye tereddüd eyleme ve göñül verme zīrā meşāyıḫdan çoḳ kimseleri yediler ve ḫarābına sebeb oldular buyurdu ve baʿżı kibār-ı meşāyıḫdan ṣūrī ve maʿnevī derdi heft ve meccānen bir ʾaḳçesiz taḥmīl ider bu güçdür ki ne dünya ne ʿuḳbā bir ʾaşılsız ibtilādır meselā meşāyıḫ ve ʾaṣḥāb-ı ḳulūbları gördükde ziyade talṭīf ider ve temelluḳ ve ʾiʿzāz ve ikrāmda mübālaġa idüb ḥāṣıl göñlüne girer ve belāsına mübtelā olur bināʾenʿaleyh ol temelluḳa firifte olmayalar.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Meşāyıḫa lazım olan bir kimse kendüye ʾiʿzāz ve ʾikrām idüb

talṭīfde mübālaġa eyledikde bu baña degildir ve ben bu ikrāma layıḳ degilim deyüb kendüyi aradan maḫv idüb maʿnevī vücūdunı setr ide yaḫud bu ādemiñ baña ikrāmından maḳṣūdı bir şeyi taḥmīl eylemedir Allah içün degildür deyüb göñül vermeye. Zamānıñ kibārı ġaddārdır yük yükledim deyü otuz şeyḫden ʾesmā alub ʾemānet ve ʾinābet alub beyʿat iderler. Maḳṣūd ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a vuṣlat degildir ancaḳ ya defʿu belā ya celb-i menāfi-ʿi dünyadır işi bitinceye dek temelluḳ ider işi bitdikde birini eglemez ancaḳ o bī-çārelere yüzi ḳarası kār ḳalur ve ṭarīḳ-ı Ḥaḳ'dan bu vesīle ile maḥrum olur, baʿżı şaşḳın ve sersem sālik ve meşāyiḫ vardır ki filanıñ işi bitsin ve filan manṣıb olsun deyü ʾesmālar ve tevḥīdler oḳurlar daḫī ʾaḥmaḳları ḫalvetlere ḳapanub teveccühler iderler ve Ḥaḳ'dan maḥrum olurlar *Ḥafeẓaneʾl-lah* . Gerçi meşāyıḫda baʿżı *Def-ʿi mażarrat ve celb-i menfeʿat* içün teveccüh ve iltizam vardır ama ʾumūr-ı menāfi-ʿı dīniyye olursa ol zaman dīn ve devlete ʾiʿānet ve niyyet-i ʿibādetle teveccüh idüb meʾcūr olurlar. Zamān-ı ʾevāʾilde kibār-ı ʾevliyāʾuʾl-lahdan baʿżınıñ ġazevātda ve sāʾir evḳātda padişah-ı ʿālem-penāhlar yanında bulunub himmet ve teveccüh eylemeleri gibi vālāne olmaḳda iḥtimaldir ve ẓann-ı ʾaġleb gāhī yine ʾiʿāne içün maʿıyyet iderler, ama ḫilāf-ı rıżā-ʾi Bārī ḥareket olmaz ise rıżā-yı Ḥaḳḳ'ıñ ḫilāfı olan ʾumūra ʾevliyāʾuʾl-lah ʾiʿāne eylemezler belki ictināb iderler *Veffeḳanāʾl-lahu Taʿālā biʾl-ḫayri Āmīn* . Derviş ʾittiḫāẕ-i ḥekīm-i Yehūd ve Naṣrānī

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim Ḥażretleri ʾānifen beyan olundıġına göre kefere ḥekīmine ʿilac itdirmeden taḥzīr buyurdular vāḳıʿā bu sālik-i mücidde göredir kiʾanlar dāʾimen riyāżet ve perhīz üzredir ve gāhī bir ʿillet ẓuhūr eylese cüz-ʾī ʿilac ile mündefiʿ olur *Reʾsuʾd-devāʾi eʾl-ḥamiyye* mefḥūmınca muḫtelif ʾeṭʿımeden ḥazer idüb ekser-i ʾevḳātleri ḥamiyye üzre geçer ʿillet nereden gelür bu ġāʾileden emīn olur, *Ṣūmū teṣıḥḥū*

emrine imtiṣālen ekṣer zamanları daḫī ṣavmla geçer elbet ẓāhir ve bāṭını ʿilelden ʿārī olur. Ama ṣol sālik ki ṣöyle böyle teberrük ḳaṣdıyla ṭarīḳate müntesib ola yahud ṭarīḳate ʾintisābı olmayan dīn ḳaydında olan ʾehl-i tevḥīde göre lāzım olan oldur ki kefere ḥekīmine ʿilac itdirmege ʾaṣlā göñül virmeye ve müʾeṣṣir ḥaḳīḳati Allah Taʿālā oldıġını ḫāṭırından çıḳarmaya bu kāfir bir muḳteżā-yı fenn-i ḥikmet bu devānıñ benim ʿilletime şifā oldıġını ögrenmişdir ʾancaḳ şifāyı viren Ḥaḳ'dır bu bir kāfir-i muṭlaḳdır bu da Ḥaḳḳ'ıñ ḳudretindendir ki böyle bāṭılda daḫī ḳudretini ʾiẓhār eylemişdir. Beyt

Ḥākimest ve Yefʿalü mā yeşāʾu Öz ʿayn-ı derd ʾengīz devā

mefhūmınca bu ʿayn-ı derd ve kefere ve ẓulmet olan kefereye devāʾi ʿileli taʿlīm eylemişdir kemāl-i ḳudretinden yine bu ḥabīṣ ve telvīṣ deyüb ʾaṣla muḥabbet ve meyl eylemeye. Ḳuvvet ve ḳudret Ḥaḳḳ'ıñ oldıġı mülāḥaẓadan berī olmaya, ve bu ʾiʿtiḳādı bilmek bu zamanda ʾelzem-ʾi ʾiʿtiḳādāt-ı dīniyyedendir ki İslām ḥekīmine nedret gelüb bizim diyarlarımızda müslüman ḥekimi ʾaz bulundıġından żarūrī bu kāfirlere muḥtāc olunur, zaman da ġarīb olmuşdur. İslām ḥekīmine raġbet olmayub ḫalḳ ḥukemā-ʾi efrence mübtelā olduḳlarından ʾiʿtibārdan sāḳıṭ olma sebebiyle ehl-i İslāmdan ḥikmete heves ider de ʾaz ḳaldı. ʿAzīzim efendim İslām ḥekīminiñ ṭıbb-ı ʿacūz bilüb ḳoca ḳarı ve ebe ʿilacı iden kefere ḥekīminiñ teşrīḥ görmüşlerinden elbet ʾaʿlādır. Zīrā müʾmin ḳarındaşımdır iyü olsun deyü ʾacıyaraḳ ve merḥamet iderek devā ider ve iyü olmasına himmet ider ve verilen ʾaḳçe ṣadaḳa yerine geçer bu taḳdirce kefere gibi olmaz ṣūrī ve maʾnevī nefʿī vardır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥimehuʾl-lāh Eyyām-ı şürb-i devā ve mübāşere-ʾi tedāvī yevm-i ʾerbiʿādır çarşamba günü ʿilac yense ve devāya mübāşeret olunsa teʾṣīri ziyāde olur. ʾAma bu lāzım olmayub iḥtiyāṭen devā ʾidenlere göredir. Żarūrī ʾiḳtiżā iderse ṭur çarşamba günü gelsün deyü teʾḫīr olmaz

Maᶜāẕeᵓl-lah baᶜẓı ᶜillet vardır fevrī devā idüb tīz elden defᶜine çāre gerekdir o zaman ne gün olursa olsun. ***Ve Ḳāle*** Ḳan ᵓalmaḳ ve ḥacamat eylemek daḫī çarşamba güni olsa nefᶜi ziyāde olur ve fāᵓide ider ama bir ᶜillet gelüb ḳan almaḳ lāzım olursa her ne gün olursa olsun alınur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh ᵓinsanda olan ᵓaᶜẓālarıñ başı dörtdür, ḳızıl ciger, ṭıḥāl, miᶜde, dimaġ. Miᶜde ḳuvveti dimaġdan alur. Vücūd-ı ᵓinsanda ne ḳadar ṭamar ve siñir var ise cümlesiniñ başı dimaġdadır. İnsan şecere-ᵓi ṭūbā miṡālidir ki *ᵓaṣluhā ṡābitün ve ferᶜuhā fiᵓs-semāᵓ manṭūḳınca* şekl-i insan sāᵓir eşyāya nisbet başı ᵓaşaġı ḫalḳ olunmuşdur insan bir ᵓaġaç miṡālidir kökü yuḳarı ve dalları aşaġıdadır. Ḫurma aġacınıñ şekl-i ᵓinsana müşābehetiniñ biri de budur ki ḫurmanıñ kökü başındadır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Ḥuşye ve ẕeker daḫī ᵓaᶜẓā-ᵓi reᵓsiyyedendir ki nesl-i insan anlardan olur Ḥaḳ Taᶜālā ricālde ḳuvvet-i mūdiᶜa nisāda ḳuvvet-i maṣūne ḫalḳ eylemişdir. Eriñ ḳuvvet-i mūdiᶜası ve ḫātunıñ ḳuvvet-i maṣūnesi ṣaḥīḥ olur ise bunlardan nesl ve evlād ẓuhūr ider, eger bu ikiniñ birinde ḥalel olursa evlād olmaz.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh *Ḳāle eᵓr-Rūḥu ᵓerbaᶜatün* Rūḥ-ı nefsānī dimaġda, rūḥ-ı ḥayvānī ᶜurūḳda ve ṭamarlarda, rūḥ-ı ᵓinsānī miᶜde ve kebedde, rūḥ-ı rūḥānī ḳalbde cevelān ider. Rūḥ-ı rūḥānī cümle ervāḥıñ başıdır yine cümlesi feyżi andan alur ki rūḥ-ı rūḥānī sırr-ı *Ḳuliᵓr-rūḥu min ᵓemri Rabbī*' den ẓuhūr eylemişdir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Tut aġacı kökünüñ üzerinde olan şarı ḳabuġını ḳaynadub içseler şu ᶜalecānı döker. Māsīrān-ı hindī taᶜbīr olan kökü aġızda bir miḳdar ışladub göze çekseler ġāyet de cilā verir ve gözlüge muḥtac eylemez. ᶜAzīz-i müşārun ileyh kendüleri mübārek gözlerine çeker imiş sinleri kemāl bulunca gözlüge muḥtac degil idiler āḫir vaḳitlerinde buyurdular ki çoḳ zaman cilā-i baṣar içün māsīrān köküni ᵓaġızda ᵓışladub

çekdim fāʾide-mend oldum lākin şimdi teʾsīr eylemez oldu deyüb māsīrānı incecik saḥḳ itdirüb sürme gibi gözlerine çekerler idi ve anıñ ile çeşm-i şerīfleri żiyā bulur idi. Bir ince ḥilal ortası ḳalınlığında kökdür ağızda ışladub bir kağıda veya beyaż dülbende sürülse ġāyet de ṣarı boyası çıḳar ve ziyade acı olur ve gözü yaḳub ḫayli yaş aḳıdır ṣoñra berraḳ olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Keṯret-i ḳırbān insanıñ vücūdunu ḫarāb ider bu ḫuṣūṣda ṣabr ve ihtimam lāzımdır. İnsan bilmez bir iki der iken vücud elden gider ṣoñra yerine gelme müşkil olur ve envā-ʿı ʿillete mübtelā olur zīrā insan ʿilletiñ mütevellī olması żaʿfdandır, żaʿf ziyāde olduḳda envā-ʿı ʿilel eṭrafdan hücūm ider. ʿİllet-i sevdāya cimāʿ eyleme nāfiʿdir sevdāyı defʿ ider lākin ziyāde olursa sevdāyı taḥrīk ider. Zīrā ʿillet-i sevdā żaʿf-ı ḳalbden gelür, ʾaʿżāya żaʿf ṭārī olduḳda ḳalb daḫī żaʿīf olur. ʿİllet-i sevdā ḥareket ider mücerrebātdandır. Ḫattā ḥukemā demişlerdir ki bir kimse mevtini ister ise cimāʿı çoḳ eylesün.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Meʾkūlāt ve meşrūbāt da her ne var ise her biri bir derde devādır ve insana şifası vardır lākin üç gün yeyüb dördüncü gün bir āḫārini ekl ide zīrā üç günde bir şeyiñ fāʾidesi ve żararı nümāyān olur üç günden ṣoñra kendüye ṭabīʿat olur ṭabīʿat olduḳda fāʾidesi olmaz. ʾEnvā-ʿı ʾeṭʿımeʾi üç günde bir taḥvīl gerekdir meṯelā laḥm vücūd-ı ʾinsana ġāyet de nāfiʿdir ve taḳviyyeti vardır ama dāʾimī ekl idenlere ṭabīʿat-ı ṯāniye olmuşdur fāʾidesi olmaz her bir meʾkūlātı buña ḳıyas eylemek lāzımdır. Yumurṭa ʾinsana ġāyet ḳuvvet verir ḥatā ʾEnbiyā-ʾi ʿIẓām ʿaleyhimuʾs-selāmdan biri Cenāb-ı Perverd-gār-ı ʿĀlem'e żaʿīf vücuddan şikāyet eylemiş Ḥaḳ Taʿālā yumurṭa yeme ile emr buyurmuşdur. Bir tane rafadan yumurṭada bir pilic ḳuvveti vardır lākin yumurṭa taze ve rafadan pişmiş olmaḳ şarṭdır ḳatısında fāʾide yoḳdur gūyā

rafadan olduḳda ol yumurṭada olan ḥayat insana dāḫil olur. Ziyāde ḳatı olursa ölmüş gibi olur mevt hükmündedir. Bāsurı ziyāde olan kimseye yumurṭa muẓır olub bāsurı taḥrīk ider meger ʾıṣlaḥ oluna.

Ḳāle eş-Şeyḫ Südden ḥāṣıl olan ġıdālar yoġurṭ, ḳaymaḳ, peynir emṡāli sevdāyı taḥrīk ider. Ḥaḳḳı Ḥażretleri sālike yumurṭayemek cāʾiz degildir. Zīrā yumurṭa nāḳışdır sālike noḳṣan īrāṡ ider demişler lākin bu sālik-i mübtedīye göredir ki henüz kemālini bulmamışdır kāmilleriñ kemāline yumurṭa filan żarar eylemez.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Yumurṭa yemede noḳṣan niyet ʾandan olur ki yumurṭa rūḥ-ı ḥayvāna ḳuvvet verüb sālikiñ nefsini taḥrīk ider. Nefs ḳuvvet bulduḳda rūḥa żaʿf gelüb sālik ḳuvvet-i rūḥla kesb-i merātibden dūr olur, yaḫud sālik-i ṭarīḳat olan her ḥalde kemāle saʿy eylemek gerekdir. Yumurta nāḳış oldıġından nāḳış şey bile ekl eylemege yumurtanıñ kemāli ṭavuḳdur andan pilic ḥāṣıl olub ṭavuḳ olmaḳ içün peydā oldu daḫī pilic çıḳmayınca elbed noḳṣan var bu taḳdirce nāḳışa muḳārin olan noḳṣan bulur. Nitekim kāmile ḳarīn olan kemāl bulur.

Ve min maḳalāt-ı Şeyḫ Bir gün nisyandan şikāyet eyledim buyurdular ki nisyān-ı dimāġıñ bā-kemāl yebūsetinden ya ziyāde ruṭūbetinden olur. Eger ruṭūbetden olursa yebūset verici muʿālece gerekdir, yebūsetden olursa müreṭṭab muʿālece olunur. Zīrā insanıñ dimāġı bal mumu miṡālidir, bal mumu üzerine mühür ḍarb eyleme murād olduḳda eger mum pek erimiş ise üzerine mühür ʾurma ile ṭutmaz bozılur pāy-dār olmaz. Ziyāde sūḫte ise yine ḫatm eyleme kār-ger olmaz ve naḳş mühre teʾṡīr eylemez. Eger yumuşaḳlıḳda ve ḳatılıḳda muʿtedil olursa o zaman üzerine ʾurılan mühriñ naḳşı pāy-dār olur ve ebedī ṭurur ʿaynı dimaġda böyledir. Nisyan ruṭūbetden midir yebūsetden midir ʿalāmeti vardır. Eger ol nisyan ʿilletine mübtelā olan kimse çoḳ uyursa ve uyḳusu bek olub olur olmaz şeyden uyanmaz ise nisyan dimaġıñ ruṭūbetindendir

yaḫud uyḳusı nevm-i murġān miṣali olub az uyur tez uyanur ise nisyan yebūsetdendir. Ḳarabaş maʿcunı dimaʿiñ her nevʿi ʿilletine devādır ve sāʾir vücūd-ı insanda sevdādan ẓuhūra gelmiş ne ḳadar ʿillet var ise ḳarabaş maʿcunı ʾekl olunsa fāʾide ider ve ʿilel-i sevdāvīye ʾikṣīr gibi teʾṣīr ider ḥattā āsitānede tīmār-ḫāne ḥukemāsı mecānīne ḳarabaş maʿcunı yedürirler ve ḫāṣṣaten ruṭūbetden ḥāṣıl olan nisyana siḥr gibi teʾṣīr ider ve ʾaʿżālara daḫī ḳuvvet verir bir mübārek ʿilacdır. Maʿcūn-ı ḳarabaş, ḳarabaş taʿbīr olan şükūfeʾi cemʿ idüb gül maʿcunı gibi ḳaynadub maʿcūn idüb ʾaḫşam ṣabaḥ cevz-i bevvā ḳadar ʾistiʿmāl oluna mor bir çiçekdir. Burūsa civarında Keles'iñ ḳaryesinde olan ḳalʿa eṭrāfında ġāyet de çoḳdur. Ol ḳaryeniñ ḫalḳı bilürler ve sipāriş olsa cemʿ idüb getürürler.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Ceddim Ġazzī-zāde Sulṭanuʾl-Ārifīn Şeyḫ el-Ḥāc Muṣṭafa eʾn-Nesīb Ḥażretleri'nden menḳuldür ki ḥavāss-ı ḫamse-ʾi bāṭineʾi baʿżılar ʾıḳrar eyledi baʿżılar inkār eyledi. İṣbāt idenler buyururlar ki dimaġ-ı insanda üç baṭn vardır. Baṭn-ı evvele ḥiss-i müştereke taʿbīr iderler. Baṭn-ı ḥiss-i müşterekeniñ nihāyeti ve ḳaʿrı ḳuvve-ʾi muḫayyiledir. Ḥavāss-ı ḫamse-ʾi ẓāhireden ḥüsn ve ʾidrāk olan müdrikāt ḳuvve-ʾi ḥiss-i müşterekeye varır, andan ḥayālde istiḳrar bulur. Baṭn-ı ṣāniye ḳuvve-ʾi müfekkir taʿbīr iderler. Ḥavāss-ı ḫamse-ʾi ẓāhireden fehm olub muḥayyileye naḳl olan maḥviyyāt-ı müfekkireye naḳl ider. Baṭn-ı ṣāliṣ ve ʾehemm taʿbīr iderler, anıñ ḳaʿrı ve nihāyeti ḳuvve-ʾi ḥāfıẓadır. Baṭneyn-i evveleynden baṭn-ı ṣāliṣe naḳl iden müdrikāt ḥāfıẓada ḳarar bulur ṣūreti bu vechile

Hāẕā ṣuveri ḥavāss-ı eʾl-ḫamsetüʾẓ-ẓāhiretü veʾl-Bāṭın

Der	Ẕevḳ	Ḳoḳmaḳ	Görmek	İşitmek
Ṭutmaḳ	Ṭatmaḳ	Şemm	Başar	Semʿ
Lems	Aġız	Burun	Göz	Ḳulaḳ
El				

Ḥiss-i Müşterek
Ḥayāl
Müfekkire
Vehm
Ḥafıẓa

Sem' ḳulaḳ ile bir şeyi işidmeye derler, Başar göz ile görmekden kināyedir, Şem burun ile ḳoḳmaḳdan kināyedir, Ẕevḳ ağzıyla bir şeyi ṭatmaḳdan kināyedir, Lems el ile bir şeyi ṭutmaḳdan kināyedir, bu ḥavāss-ı ḫamse-'i ẓāhirede olan eşyāyı ve eşyānıñ aḥvālini ve ḥüsn ḳubḥı idrāk idüb 'anlardan ḥiss-i müşterekeye naḳl ider. *Fefhem te'arref cidden* Ḳuvve-'i muḫayyileniñ ḥāli dāimā ve müfekkireniñ aḥvāli ḥüsn-i müştereke ve ḥāfıẓada taşarruf iledir. Ḥiss-i müştereke ile ḥāfıẓa beyninde elçidir. Ḥiss-i müşterekede olan aḥvāli ḥāfıẓaya naḳl ider, şoñra ḥāfıẓada terkīb ve taşvīr olunur ve ziyāde bir 'umūr-ı fikir ile ḥāfıẓaya naḳl olunursa anda dā'im ve ṡābit olur, sā'ir ḳuvvetlerde ḳalursa pāy-dār olmaz. Ekser 'aḥmaḳ olanlarıñ ḳuvve-'i müfekkiresinde ḥalel olur binā'en'aleyh 'illet-'i ḥumḳ īrās ider. Ba'ẓı kimse tīz fehm olur ki anıñ müştereke ve müfekkire ve ḥāfıẓaları 'ilelden pāk olub ruṭūbet ve yebūseti ta'dīlī olur. Ḥavāss-ı ḫamse-'i bāṭıneden ḥiss-i müştereke cümlesiniñ 'aḳvāsıdır ki hem ḥayāle naḳl ider, hem ḫavāss-ı ḫamse-'i ẓāhirede daḫī taşarrufı vardır ki göz gördügini anıñ ile idrak ider, ḳulaḳ işitdigini anıñ ile fehm ider, el ṭutdıġını anıñ ile farḳ ider, burun şem eyledigi rayiḥa'i anıñ ile temyīz ider, 'ağız ṭaddıġı 'eṭ'ıme'i anıñ ile bilür. Ḳuvvet-i ḳudret-i İlāhiyye'i müşāhede ile ki bir ḥısse ne ḳadar 'iḥsās ve ḳudret kerem eyledi *Vallahu 'a'lemü bi'ş-şavābi 'ileyhi'l-merci'u ve'l-Me'ābi Tefhimū yā 'Ulü'l-'elbābi*.

Sulṭanu'l-Ārifīn Neş'et Efendi *Ḳuddise Sırruhū* ' dan menḳuldür ki verem 'illetine ḥukemā devādan 'āciz olub derecesini doldurursa 'a'lā ḳaba limon alub heman aḫşam ṣabaḥ yiyebildigi ḳadar limonı ḳabuġıyla ya ṣoyub ḳabuḳsuz şekere baturub yemeye devām eylesün *bi-'iẕni'l-lāhi Ta'ālā ḫalāṣ olur* ḥattā aḥbabdan biri vereme mübtelā olmuş ḥukemā cevab virüb var ne yer iseñ ye ġayrı 'iş tamamdır demişler bu ādemiñ canı limon istemiş varub ḳaba limon alub heman anı şeker ile aḫşam ṣabaḥ iş güç edinmiş şoñra kendüye ber-'i tām gelüb ḥukemā bu ḥāle pesend idüb su'āl eylemişler ki

sen ne ᶜilac eylediñ ? Ol ādem de ḫayır bir şey eylemedim ᵓancaḳ şekerle limon yedim demiş ve çoḳ ḥekimler bunu kitablarına yazmışlar şoñra eski ṭıb kitablarında daḫī bu nefᶜī görmüşler ki derece-ᵓi nihāyetde vaḳıᶜā eceli gelmedi ise fāᵓide ider imiş.

Fī ᶜİlāc-ı Ẕātüᵓl-Cenbi Şol ṭarafda ẓuhūr iderse ẕātüᵓl-cenb şaġda ẓuhūr iderse ẕātüᵓr-riᵓe taᶜbīr olur. Ẕātüᵓr-riᵓe ẕātüᵓl-cenbden ḫafīf olur, ẕātüᵓl-cenbden ḫalāṣ olan nādirdir, ẕātüᵓr-riᵓeden ḫalāṣ olan çoḳdur göçen az olur. Nüzūl-i ᵓenvāᶜındandır ẕātüᵓr-riᵓe denildigi cigere indigi içündür. Ẕātüᵓl-cenb taᶜbīr olundıġı ḳalbe nāzil oldıġı içündür *Neᶜūẕü biᵓl-lahi Taᶜālā* evveli üşümek ile gelür, üşür iken *neᶜūẕü biᵓl-lāh* ya şaġa ya şola bir şancu ᶜārıż olur ki gūyā ḥançer ile ᵓurulmuş gibi, tez elden iki ᶜilacı var biri bir dirhem ᵓaᶜlā mā-verdi saḥḳ idüb ve iyüce eleyeler yaḫūd ᶜūd saḥḳ olduḳdan şoñra ᵓılıcaḳ şu ile fincanda ezüb üzerine bir dülbend ḳoyub dülbendden süzerek şaġda ise şola, şolda ise şaġa yatub yavaş yavaş tedrīc ile içe ᵓānide şiddetini teskīn ider ve yirmi dört saᶜat geçmeden şaġda ise şoldan şolda ise şaġdan ḳan ᵓalalar, defᶜ olmaz ise yine ḳan ᵓalalar da beşe ḳadar ḳan alınur ama yine bir ḥekīm-i ḥāzıḳ maᶜrifetiyle almaḳ lazımdır. ***Maᶜcūn-ı Menekşe:*** Menekşe maᶜcūnı ya ḫamīresi, ya menekşe şerbeti tedārik olub hemān şu yerine andan içe zīrā ḥukemānıñ ḥāzıḳları derler ki bu menekşeᵓi gūyā Allah Taᶜālā ẕātüᵓl-cenb içün ḫalḳ eylemişdir. ᶜİlāc-ı diger ᶜūd māverdi saḥḳ idüb ᵓaᶜlā zeyt yaġla ol şancunıñ üzerine sürme daḫī teskīn ider. ᶜİlāc-ı diger bir iki ᵓavuç ṭārī, bir ᵓavuç ṭuz, bir ᵓavuç kepek ṭava içinde iyüce ḳavurub ḳızdurub baᶜdehū bir ṭorba içine ḳoyub ol ᶜillet üzerine ḳonsa şancusını defᶜ ider. ᶜİlāc-ı diger her ne ṭarafda ise ᶜaksinden tām ḳānaletle ḳarşu ḥacamat eylemeniñ fāᵓidesi olur daḫī ᵓenvā-ᵓı ilacı vardır efendim ᶜilac şīr lefn yaġını

ḳaynadub içine pamuḳ bezi baturub ṭayanacaḳ ḳadar sıcaḳ idüb ʾağzı üzerine ḳoyalar sākin olmaz ise yine ḳoyalar bir ḳaç defʿa sıcaḳ yağa batırub ḳonsa bi-ʾiẕniʾl-lah defʿ olur ʿilac ʾağzı üzerine ḥaṭmi yağı sürüb anıñ üzerine aḳ günlük ile pamuġı tütsüleyüb ḳoysalar defʿ ider ama pamuġı bir kere günlük ile tütsüleyüb ḳoyalar şoġuduḳda tekrar bir daḫī bir daḫī ḥāṣıl üç beş defʿa idilse şancu teskīn olur imiş.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥażret-i Loḳman'a evḳāt-ı viḳāʿdan suʾāl eylediler buyurdu ki senede bir ḳırban eyleme münāsibdir ṣabr idemez ise ayda bir cemʿ ola daḫī ṣabr idemez ise hafta da bir kere istiḥmām eylesün buyurdular daḫī ziyādeye mesāġ yoḳmudur dediklerinde nuṭfe insanıñ rūḥı miṡālidir her ne zaman isterse ol zaman iḫrāc eylesün buyurdular.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥimehuʾl-lāh Ḳarnında bağırsağı ters dönen kimseye civā içirmek iyidür, bağırsağı düzeldir lākin civa düzeldemez de içerüde ḳalırsa insan helāk olur. Bağırsaḳ dönmeniñ ʿalāmeti insan yemeden içmeden kesilür ekl ve şürbe raġbeti ḳalmaz.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Haḳ Sübḥānehū ve Taʿālā insanıñ miʿdesinde bir ḳuvvet ḫalḳ eylemişdir ki kemigi daḫī eridir ama ʾiʿtidālde olursa, ʾiʿtidālde olmazsa ḫafīf olan şeyʾi bile eridemez ḫuṣūṣan sālik-i ṭarīḳat olan ʿāşıḳlarıñ miʿdesi āteş gibidir. Ḥarāret-i tevḥīd ile her ne olsa maḥv ider.

Der Def-ʿi Ṭabʿ Altı dirhem muṣṭaki ṣaḳızı, dört dirhem şeker ile saḥḳ olub haftada bir kere ṭabʿa münāsib iki üç dirhem ḳadarı aç ḳarnına yeyüb üzerine vāfir şovuḳ şu içilse bir iki ʿamel virüb insana rāḥat getürür ve ʾaḥlāṭ-ı reddiyye ʿufūnetinden sālim olur, ḫuṣūṣan āsitāne-ʾi ʿaliyyede ziyāde lāzımludur ki ṣuları ekṡer ḳurşun künk ile gelüb insanı ḳabż ider ve bir müleyyindir ki miʿdeʾi de bozmaz. Ekṡer-i müleyyināt miʿdeʾi ʾifsād idüb baʿdehū teleyyün ider, bu miʿdeʾi ifsād eylemez belki ıṣlaḥ ider.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾAyva miʿdeye ġāyet ḳuvvet verir, elma ḳalbe ziyāde ḳuvvet

verir, nar mübālaġa ile cigere ḳuvvet verir, kirās żamġı bir mübarek şeydir öksürüge fāʾidesi vardır ve ağızda olan ʿilletleriñ mecmūʿını defʿ ider ve dişlere metānet verir dişleri ḥareket iden kimse aḫşam şabaḥ ṭaʿamından şoñra yarım fındıḳ ḳadar kiras żamġı ʾağzına alub tamam eriyince ağızda ṭutsa ve taḥrīk eylese bi-iẕnillāhi Taʿālā dişleri ḳavī olur ve ʾağızda olan ʿilletler bu vechile defʿ olur istiʿmāliñ ṣūreti budur. Oğlum biz bu ʿilacı ögrendik ama ne çāre bir diş ḳaldı şoñra ögrendik ḥālā bu bir dişim anıñ berekātına ṭurur buyurdular idi. ʾElmas semiyyātdandır bir miḳdar elması saḥḳ idüb bir ādeme içürseler neʿūẕü biʾl-lāh helāk olur semm-i ḳātildir ʿilac kār eylemez

Li-Defʿiʾl-İshāl: Nışf ḳalıb şabun rendeleyüb içine bir miḳdar zeyt yağı ḳoyub ḥelva gibi olunca ḳaynadub baʿdehū bir bez üzerine yayub üzerine bir miḳdar ḳuru naʿne eküb göbek üzerinden ḳarnına yaḳu eyleseler her ne ḳadar şedīd ishal olursa ḳaṭʿ ʾider şıbyana ʿārıż olan ishali ṭaşradan ḳaṭʿa güzel ʿilacdır diger bir dirhem afyonu yumuşadub göbek üzerine bağlamaḳ daḫī ṭaşradan ishali ḳaṭʿ ider mücerrebātdandır. **ʿİlac-ı ʾIsıtma:** Ḳoruḳ şuyu içine bir miḳdar şeker iżāfe idüb azacıḳ ṭatlu olacaḳ ḳadar olub ısıtma ṭuṭan ādem şu yerine içse bi-ʾiẕniʾl-lāhi Taʿālā ḳaṭʿ ider.

Der Teʾsīr-i Naẓar: Efendim ḳanḳī kimseniñ naẓarı insana teʾsīr ider deyü suʾāl eyledim. Ziyāde ḫabīṯuʾn-nefes olanıñ bir de ḥasūdıñ naẓarı ziyāde müʾeṯṯirdir. İnsanı helāk rütbesine götürür belki muʿallaḳ ise helāk ider. Ẕikri sebḳat iden *Ve in yekādüʾl-leẕīne keferū ... ilā ʾāḫir* āyet-i kerīmesi ḥurūf-ı muḳaṭṭaʿayla taḥrīr olub üzerinde ṭaşımaḳ teʾsīr-i naẓara maniʿ olur. *Kemā Ḳāle ʿAleyhiʾs-selām eʾl-ʿAynu Ḥaḳḳun, ve Ḳāle Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem: ʾEkṯeru men yemūtü min ümmetī baʿde ḳaḍāʾiʾl-lāhi Taʿālā ve ḳaderuhū mineʾl-ʿayni, ve Ḳāle Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem: Nışfu mā yaḥfiru li-ʾümmetī mineʾl-ḳubūri mineʾl-ʿayni* yaʿnī bu ümmet-i merḥūmeniñ ekṯeri naẓardan āḫirete sefer ider, efendim bu ḥadīṯ-i

şerîflerden münfehim olan ecel-i ḳażā olmaḳ gerek didim buyurdular ki ecel-i ḳażā daḫî vardır ve ḥaḳdır buyurub bu ḥadîs-i şerîfi ḳırā'et buyurdular. *Ḳāle e'n-Nebiyyü ʿAleyhi's-selam: e'l-ʿAynu tüdḫilü'r-racüle e'l-ḳabre ve'l-cemele e'l-ḳıdr* yaʿnî naẓar insanı ḳabre ḳor, deveyi çölmege ḳor yaʿnî ölüb çölmeye girüb bişer dimekdir, *Ve huve ʿalā külli şey'in ḳadîr* Cenābı Ḥaḳ insana ḳuvvet ḳudret 'iḥsan eylemişdir ki naẓarı āḫara te'sîr ile 'iḥyā ve 'imāte fiʿlini 'icrā ider yine ẕātında mü'essir-i ḥaḳîḳî 'Allah Taʿālādır.

Yeḳūlü'l-Faḳîr ʿAzîzim ḥasūd ve ḥabîsu'n-nefes olanıñ naẓarı cilve-'i ḳahrı icrā eyledikde elbed ʿazîz ve laṭîfu'n-nefes olan kāmilleriñ naẓarı insanı ẓāhiren ve bāṭınen iḥyā ider ne saʿādetdir ol kimseye girer mürşid-i kāmiliñ naẓar-ı ʿaliyyelerinde manẓūr olub anıñ iḥya gerdesi ola. Beyt

Sermāye-i saʿādet-i dünya vü āḫiret

Pek naẓar¿ çeşm¿ tutsa¿

tafṣîli bālāda mürūr eylemişdir. *Fe'r ciʿ 'in eradte* merḥum Süleyman Neş'et Efendi Ḥażretlerinden istimaʿ 'eyledim ki bir kimse ḥasta olub ʿilleti mümted olsa ḥukemā ʿilācında ʿāciz olub devādan ḳaṭ-ʿı ümîd olduḳda çāre oldur ki ġāyet de ḥelal ṭîb 'aḳçeden bir ġuruşluḳ bal alub ol baldan şerbet idüb leyl u nehar ol ḥastaya şu yerine bu şerbeti içüreler *bi iẕni'l-lāhi Taʿālā* şerbet tamam olunca ḥasta daḫî 'ifāḳat bulur ḥattā 'aḥbābımızdan biri böyle ḥasta oldu ve ümîd ḳaṭʿ olub ḥukemā ʿilacdan me'yūs oldılar oğlu gelüb ḥāli ifade eyledi. Bu mādde ḫaṭırıma gelüb var oğlum var vālideñe söyle nigāhından bir ġuruş alsun pederiñde vālideñe nigāḥından bir ġuruş virsün ol bir ġuruşa bal alub ezüb şerbet idüb pederiñe içürüñ İnşā'Allahu Taʿālā bu vechile şifa bulur deyü ḫaber verdim idi. Vaḳıʿā çocuḳ varub vālidesine söylemiş vālidesi daḫî pederinden bir ġuruş nigāḥına maḥsūb olaraḳ almış ve ol aḳçeden bal almışlar ve aḫşam ṣabaḥ ḥastaya içürmüşler *bi-'iẕni'llāh* ol bal tamam oluncaya ḳadar ḥasta daḫî 'ifāḳat bulub

sirācını düzüb baʿdehū bize teşekküre geldi mücerrebātdan ve esrar-ı maʿneviyyeden bir güzel devādır deyū naḳl eylediler faḳīr daḫī ḥıfż idüb

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Vücūd-ı insana şovuḳ ve şıcaḳ ve müshil ve ḳabżıñ tīz teʾsīr eylemesi ḳuvvalarıñ ve bedeniñ żaʿfındandır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāhi Taʿālā Ḥukemā demişlerdir ki insanıñ bedeni ʿalīl olursa devā olunur ṣaḥīḥ olursa ḥıfż olunur lākin ʾiḫtiyar olanlarıñ vücūdı ne ʿalīldir ve ne ṣaġdır, kah ʿalīl gibi olur kah ṣaġ gibi olur. Anı sühūleti ḳullanub şiddetlü ʿilac eylemek gerekdir ki bir kere derecesinden düşer ise yerine gelme ġāyet de müşkil olur.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Baʿżı kimseniñ ẕāt-ı ḫılḳati kendüye ʿilac tiz teʾsīr ider bu da ṭabʿıñ leṭāfetindendir ve az şeyden müteessir olur ve mükedderāt-ı cüzʾiyyeden ḥasta olur buna ḥukemā mizāc-ı nāzik taʿbīr iderler bu mizacda olan kimse sülūk eylese serīʿan ḳaṭ-ʿı merātib ider naẓar iksīr-i pür teʾsīr mürşid tīz teʾsīr ider ve ḳābiliyetlü olur ve maʿārif kesbine müsteʿid olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Sevdānıñ ekser ġalebesi şol cānibde olur ṣafranıñ ġalebesi ṣaġ cānibde olur. Bir kimseniñ elleri yarıldıḳda ekserī şol ṭarafda yarılursa ġalebe-ʾi sevdādandır, ṣaġdan yarılursa ġalebe-ʾi ṣafradandır. Ama bu yarılma ḳış şiddetinden yarılan degildir bī-vaḳt-i ʾiʿtidāl havada meşḳūḳ olandır. Öksürük ḥarāretden olub ziyāde sıḳlet verirse bir miḳdar ġāyet ṣovuḳ şu içmek teskīn ider ama buzlı ve ḳarlı olmaya.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Ḥayāʾtī-zāde demişdir ki ʿillet-i mümtezeciye devā eyleme ġāyet de müşkildir. Mümtezic ol ʿilletdir ki ḥarāretlü bürūdetden ḥāṣıl olur eger ḥarāreti tesekkün ider ʿilac verilse bürūdet ġalebe idüb helāk ider. Bürūdeti defʿ ʾidecek ʿilac verilse ḥarāret ġalebe idüb helāk ider. Böyle olan ʿillete tedrīc ile rūḥ-ı ḥayvānīye ḳuvvet virecek ʿilac virüb rūḥ-ı ḥayvānī ḳuvvet aldıḳca ṭabīʿat ḳuvvet bulub ol ʿillet ḳuvvet-i ṭabīʿat ile defʿ olur. Allahu ʾaʿlem ʿillet-i mümtezic ʿalāmeti insan günde bir ḳaç defʿa üşür ve ḳızar gāh ḥarāret

gelür kah bürūdet gelür ᶜalāmeti budur bundan nice ᶜıleller ẓuhür ider. Papadya rūḥ-ı ḥayvāniye ḳuvvet viren devālarıñ ġāyet de ᵓaᶜlāsı miski papadyadır ki Keşiş Ṭaġında olanıñ naẓiri yoḳdur.

Der Beyān-ı Mühlikāt: Yorġunluḳ ᶜaḳabinde, cimāᶜ ᶜaḳabinde, ġaḍab ᶜaḳabinde, ḥamamdan çıḳınca, müshilāt içdikden ṣoñra ṣovuḳ ṣu içmek insanı helāk ider. Eger ṭabiᶜat kemāl üzre ḳuvvetde olursa helāk olmaz ama elbed bir ᶜillet-i mühlike ᵓiḥdāṯ ider. **Ḥikāye:** Vezir ketḫüdāsınıñ mühürdārı bir aġa eyyām-ı rebiᶜda ḫānesinde şerbet içmiş bir miḳdar şerbet ḥükmi ṣovduḳda ᶜıyāliyle cemᶜ olub ḥamama girmiş ḥamamdan çıḳub Paşa Ḳapusına gelmiş ve ḳapuya gelince bir kāse buzlu ḫoş-āb içmiş erbāb-ı diḳḳatden biri bu aḥvāli ḥayāᵓti-zādeye ᶜarż eylemiş buyurmuşlar ki ölmedi mi? ḫayır efendim ḥālā ṭurb gibi gezüb ṭurur deyince buyurmuş ki ṭabiᶜat ġāyet de ḳuvvetde imiş lākin gününi ve tariḫini taḥrir idiñ ve gözediñ senese tamāmında tamām ider bir sene ḳadar ṭabiᶜat ᶜilletle muḥārebe ider sene başında elbed ᶜillet ġalebe ider didi ve diḳḳat eylediler vaḳıᶜā senesi tamāmında baġteten vefat eyledi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Gül varaḳını ṣu ile ḳaynadub baᶜdehū bir ᵓastardan süzüb ol ṣuya bir miḳdar şeker ḳatub şerbetlik ḳıvamında ḳaynadub şişede ḥıfż olunub ḥin-ᵓi ᵓiḳtiżāda ṭabᶜa göre bir fincan ya yarım fincan içilse suhūletle ṣafrayı izāle ider, ṣafrayı izāle eyleme de bundan ᵓaᶜlā ᶜilac olmaz, sevdā içün de iyüdür ama ṣafra ḥaḳḳında kimya gibidir ve hem laṭif ᶜilacdır ᵓedviye-ᵓi mülūkiyyedendir. ᶜİlāc-ı sevdā cöbi pāk olmuş sināmeki 40 dirhem ḳırḳ beş dirhemdir. Ḳırımṭarṭar 25 dirhem yirmi beş dirhem, anison 5 dirhem beş dirhem, razyān 5 dirhem beş dirhem darçin 5 dirhem beş dirhem bu ᵓeczāları ᵓaᶜlā saḥḳ idüb baᶜdehū bir ḳıyye şekeri ḳıvāma getürüb ateşden indirüb bu ᵓeczāları tedric ile ol ḳıvama gelmiş şekere ḳarışdurub bir kāse derūnunda ḥıfẓ idüb ṭabiᶜate göre ḥin-ᵓi ḥācet de birer miḳdar tenāvül oluna

ʿillet-i sevdāyı defʿa bundan ʾaʿlā müleyyin olmaz hem müleyindir ziyādecesi şerbet olur. ʾİşbu ẕikr olan maʿcūn yüz dirhem ḥekīm erigi luʿābı ḫalṭ olsa eczālarıñ ḥarāretini de alur daḫī ʾaʿlā olur zīrā eczāda olan ḥarāret nevʿan sevdāya ʾaʿlānet ider efendim ama ʿAzīzim ʿillet-i sevdāya birden bire şedīd leyyinet fāʾide eylemez. İder ama yine ānīde nüks ider zīrā leyyinet ziyāde olduḳda buḫar dimaġa şaʿūd idüb yine ʿaḳlı muḫtel ider tedrīc ile teleyyün eylemek gerek ve ziyāde teleyyün vücūda żaʿf getürür. Vücūd żaʿīf olunca ḳalbde żaʿīf olur ekser-i sevdā żaʿf-ı ḳalbden ʿārıż olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh ʿİlm-i ḥikmet ve ṭabʿ edviyeden ḫaberdār olmayan iki eczāyı bir yere getürüb ʿilāc eyleme cāʾiz degildir zīrā eczānıñ kimi ḥārdır kimi bārid kimi yābis bunları bilüb birbiriniñ żıddıyla bir yere getürmeli yoḳsa öyle kendi ḳavliyle bir yere getürse şāyed ki terkīb olan eczā imtizāc eylemeyüb bir ʿillet ḥudūsüne sebeb olur ḥattā mervīdir ki Burūsa ḫānedānından Cizyedār-zāde ʾAḥmed Bahāʾeʾd-din Efendi Ḥażretleri bir gün sene-ʾi sābıḳdan baḳıyye sükkeri recelleri çıḳardub her biriniñ ẓarfında birer miḳdar baḳıyye olma ile cümlesini bir yere getürüb bir miḳdar şeker iżāfe ile tāneledüb andan bir miḳdar tenāvül buyurmuşlar der-ʿaḳab bir sancu ẓuhūr idüb helāk rütbesine vardıḳda meşāhīr-ʾi ʾeṭıbbādan Deli Yaḳūb'ı getürmişler merḳūm ḥekīm nabżına baḳub ne yediñiz deyü suʾāl eylemiş anlar da envā-ʿı reçeli ḫaber verince der-ʿaḳab muʿālece idüb defʿ idince küllü meşaḳḳatler çekmişdir. İşte ʿazīzim sükkeri ʾeṭʿıme mezcinde böyle ḫaṭa olunca mezc-i eczāda neler olmaz ḥukemānıñ ḥamaḳāsı ekser ādemi helāk ider dirler bu nedir ki ʿilleti bilmez muḫālif ʿilac verir yaḫud emzice-i ʿaḳāḳīre vāḳıf degildir muḫalif terkib idüb insanıñ mevtine sebeb olur bu terkib-i eczā ve iḫtiyār-ı eṭıbbāda ḥazer gerekdir bilmediginiñ ve mücerreb ve meşhur olmayan ḥakīmiñ ʿilacını yemek caiz degildir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Ḥāyātī-zāde'den

menḳūldür ki ʾeḥıbbāsından biri öksürüge mübtelā idi her-çend balġamı izāle idecek ʿilac ṭaleb eylese mānic degil biradercik bu ʿilletiñ saña fāʾidesi vardır der idi yine ol aḥbāb bir gün gelüb efendim sen benim dostumsun senden bu ḳadar zaman şu öksürüge ʿilac istedim baḫl eylediñ filan ḥekim bir ʿilac verdi, el-ḥamdülilʾl-lah külliyyen balġam ve öksürük defc oldu bārī bir miḳdar ḳırmız macunı iḥsan idiñ anı tenāvül eyleme de fāʾide var imiş didi. Ḥayʾātī-zāde daḫī baş üzerine İnşāʾAllah bir ḳaç güne ḳadar şevketlü efendimiz içün yapacaġım size de vireyim deyüb şovuḳda ol kimseniñ damadı gelmiş damadına demişler ki ay başında mīraṣa ḥaẓır ol zīra ḳayın pederiñ ayıñ başında yolcudur dedikde ḥikmetinden suʾal eyledi buyurdular ki bu ādemiñ aḳcigerini balġam iḥāṭa eylemiş idi ve nezlesi de ġālibdir ay başında nezle nüzūl eyledikde cigere iner iken balġama ṭoḳunub balġam üzerinden ḳayar gider idi şimdi aḳciger ḫālī ve çıplaḳ ḳaldı nevāzil nüzūlünde cigere nüzūl idüb helāk olur didi vāḳıʿā ʿaynı buyurduḳları gibi ay başında füccʾeten vefat eyledi.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Ḥafīd bu ḳıṣṣaʾi bir ḥekīm-ʾi ḥāzıḳa naḳl eyledim o daḫī taṣdīḳ eyledi ve balġam anāṣırdandır külliyen izālesi cāʾiz degildir. Zīra ʾanāṣırdan biri noḳṣan olduḳda elbed insanıñ helākini müʾeddī bir ʿillet ḥudūṯ ider faḳaṭ ziyāde olursa bir miḳdar ʾizāle olub taʿdīl olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Herkes etini yedigi ḥayvanıñ ḫuyuyla ḫuylanur laḥmini ekl eyledigi ḥayvan ne ḫulḳda ise o da öyle olur ḥattā bir kimse *liʿilletin* ḥayye eti yer idi *neʿūẕü biʾllah* ḫalḳī lisanıyla ledġ ḫuyuna mübtelā olmuş idi.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Bu ḫuşuşda vāḳıʿa çoḳ tecrübe olunmuşdur. Burūsa'da bir kimse *liʿilletin* ʾengelek ḥayyesi maṭbūḫı ekl eyledi *ḥafeẓaneʾl-lah* ekṣer nāsı ḥayye ʿunvānıyla ledġ idüb şer lisanından ekābir-i nās daḫī ʾistiʿāẕe ider oldular, serçe eti yiyen cemmaʿ olur, ve ḫoş avāzlu morġan eti yemek ʿillet-i ʿaşḳ īrāṣ ider,

ḳoyun eti ḥumḳ getürür, şıġır eti insanı battal ider, deve eti mübārekdir ziyade ḥamūl ider, yırtıcı ḥayvan ve ḳuşlar eti yemek ḥurmeti bundandır ki ekl iden ādem seffāk ve yırtıcı olur, ṭavşan eti ġāflet īrāẖ ider, geyik eti mübārekdir lākin insanı vaḥşī ider ama bunlarıñ żararı ibtilāsınadır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lāh

Kimyā-'ı bennūr¿cezā afyon ¿

Şāhid īn¿ soḫenim¿ fülfül¿ kāfūr bes¿ est¿

bu beyt-i şerīfi ᶜAzīzim Ṭazıcıbaşı-zāde 'Aġa Ḥażretlerinden istimaᶜ eyledim anlar afyon ekline mübtelā idi pīrleriñ vücudunı afyon muḥafaẓa ider nitekim kāfūr, fülfül, muḥafaẓa eyledigi gibi buyururlar idi.

Yeḳūlü'l-Faḳīr Burūsa'da mürūr iden ḥāzıḳ İslām ḥekimleri ittifaḳ eylemişlerdir ki bu beldeniñ havasına göre bir kimse ḳırḳ yaşını tecāvüz idince ḳırḳ dānesi bir dirhem olmaḳ şartıyla bir dirhem afyonu ḳırḳ ġıdā eyleyüb yevmiyye bir tanesini ekl eylese vücūdına ḳuvvet ve ṭabīᶜate ṣalābet virüb ekser ᶜilletden emīn olur demişlerdir, ve baᶜżı ḥāzıḳlar daḫī rivāyet iderler ki afyonda kemiyet ve ḥarāret vardır devāsıyla kendi bir ᶜillet-i müsteḳıl olur. Bir dirhem afyona bir dirhem 'aᶜlā tiryaḳ ve bir dirhem ḳaranfil saḥḳ olub ḳatılsa tiryaḳ afyonıñ semmiyyetini alur, ḳaranfil ḥarāretini alur, ḳayd-ı sem ve ḥarāretinden āzāde bir güzel ḥab-ı muḳavvī olub vücūda ikṣir gibi ḳuvvet verir derler bu da mücerrebdir ve ġāyet 'aᶜlādır.

Terkīb-i Afyon-ı Diger: Bir dirhem afyon içine bir dirhem tiryaḳ ve bir dirhem ḳaranfil ve rubuᶜ dirhem ḳunduz ḥayyāsı ḳatub mercimek ḳadar ḥablar düzüb birini ṣabaḥ, birini ikindi vaḳti ekl eyleseler hem vücūda ḳuvvet verir hem neş'e verir ve hem vücūdı taṭarruḳ-ı ᶜilelden muḥafaẓa ider, zīrā bu terkīb ṭabīᶜate ziyāde ḳuvvet virüb ṭabīᶜat dā'imā ḳuvvet üzre bulunub ẓuhūra gelecek baᶜżı ᶜilel ve ᶜavāriżı defᶜ ider ve öksürük ᶜilletine daḫī 'aᶜlā devādır her ne ḳadar eski öksürük olsa *bi-'iẕni'llāhi Taᶜālā* ḳaṭᶜ ider ḳaṭᶜ olmaz ise daḫī taḫfīf idüb raḥat itdirir ᶜilac-ı öksürük Loḳman zaman-ı ḥekīm-i ḥāzıḳ-ı cihān-ı ᶜārif ᶜavāmiż-ı umūr-ı devrān-ı Süleyman

Efendi mücerrebātındandır ki beş dirhem vanilya, iki buçuk dirhem binbāse, iki buçuk dirhem cevz-i bevvā iki buçuk dirhem ʾüzerlik tuḫmı, bir dirhem ḳunduz ḥayyāsı, on dirhem afyon, on dirhem şaḳız, beş dirhem bal mumu bunları bir yere getürüb ʿamel-i ḥub üzre afyonı bal mumu ve şaḳız ile eridüb baʿdehū eczāları saḥḳ idüb ḥab idüb ʾaḫşam şabaḥ iki mercimek ḳadar ekl oluna öksürügi ḳaṭʿ ider ve vücūda ġāyet ḳuvvet verir māhe daḫī taḳavviyeti ʾaẓhardır bir mübarek ḥabdır. Ve vanilya taʿbīr olan eczā afyonu ʾıṣlaḥ ider ve afyona ġālibdir buyurdular mücerrebdir.

Bu baḥiṣ ṭıbda *mehmā emkene* nef-ʿi ʿām olsun içün kelimāt-ı müteferriḳa cemʿ olundı. Yine ʾātīde ve mā sābıḳda ṭıbba dāʾir kelimāt bulunur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Bir mürīdi ʾevliyāʾuʾl-lahıñ ḳabul eylemesine ʿalāmet dünyadan ve ʾehl-i dünyādan ʾiʿrāż eylemesidir her ne ḳadar ḫalḳdan ʾiʿrāżı ziyāde olursa maḳbūliyyeti daḫī o ḳadar olur eger berā-yı maṣlaḥat-ı ʾehl-i dünya ve erbāb-ı ġafletle ülfet iderse ḳafeşde ḳuş ya āteş üzerinde oturur gibi olub bir saʿat evvel ḳurtulmaya ġayret idüb ʾiḫtilāṭdan muẓṭarib olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh ʾEvliyāʾuʾl-lah Ḥażerātınıñ rütbe-ʾi cemʿuʾl-cemʿi ʾiḥrāz idüb kemāl buldıġına ʿalāmet nāsla ʾülfet ve ḥalıṭatlarıdır ki anlar kemāl bulub mertebe-ʾi daʿvet ve ʾirşāda resīde olduḳda elbed ḫalḳ ile ülfet idüb her birini bir yüzden ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a daʿvet ve ʾirşād iderler ve rabıṭalarına ve Ḥaḳḳ'la olan muʿāmelelerine ʾüns ü ʾins māniʿ olmaz. Ḫalḳ ile ülfet olmaz ise irşad nereden olur. Elbed kemāl irşād ile olur ve bu ẕātlar baḥr-i ʿamīḳa beñzerdir. Derya olur olmaz şeyden mütelevvin olmadığı gibi bunlarıñ daḫī baḥr-i ḳulzüm ḳalūblarında olan deryā-yı girān-ı tevḥīd ḫār ü ḫāşāk ʾişrāki ḳabul eylemez lākin ʾevāʾil-ʾi sülūkde tamam kemāl bulub cemʿuʾl-cemʿe ve baḳā-biʾllāha varınca ḫalvet ve ʾinzivā ve vaḥşet ve ʿadem-ʾi ʾülfet lāzımdır belki farżdır şoñra kemāl bulduḳda ʾüns ider.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Bu sırra delīl ʾefʿāl-ʾi nebeviyyedir ki eyyām-ı irhāṣda ḳableʾl-biʿset Server-i ʿĀlem

Şallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem Ḥażretleri Mekke-ʾi Mükerreme ḳurbında olan Cebel-i Ḥırā'da bir ġār ʾiḫtiyār idüb ʾaltı ay miḳdarı ānda inzivā ve ḫalḳdan ʿuzlet buyurub baʿdehū vaḥy gelüb daʿvet-ʾi ʿibād ile meʾmūr olduḳda dāʾimā ḫalḳ ile şūrī üns idüb ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a daʿvet buyururlar idi. Ḫalvet ve inzivā sünnet-i enbiyā *ʿAleyhimuʾs-selām* 'dır inkār olunmaz. Bunuñ ʿaḳla ʾaḳreb miṡāli taḥṣīl-i ʿilm-i ẓāhirdir ki bir kimse ṭālib-i ʿilm olduḳda üstāẕı ḥużūrı ve şerīkleri ile müẕākereden mā ʿadā ekṡer-i evḳātında ḫalvetde olub taḥrīrāt ve müṭāleʿa ile evḳāt-güzār olmaḳ şarṭdır. Eger bir ṭālib şürekāsıyla müẕākere ve üstāẕından telemmüz eyledikden ṣoñra ekṡer zamanda odasında inzivā idüb kemāle saʿy ve şürūḥ ve mütūn muṭāleʿa ve mülāḥaẓasına verziş iderse o ṭālib kemāl bulub elbed ʾaḳranına fāʾiḳ olur her ne ḳadar ʾaḥmaḳ ise de yine emṡāline bu cedle tefevvuḳ ider. Şiʿir

Bi-ceddi lā-bi cedd küllü mücid ¿

Fe hel ceddü bilā ceddüʾl-mücid¿

Ama bu ʾuṣūle riʿāyet eyleyüb havada pervāz ʾurub ʾüns ve ülfetle ʾitlāf-ı evḳāt iderse her ne ḳadar ʿāḳıl olsa yine ʿilmiñ kemālinden behre-yāb olmaz. ʿİlm-i ẓāhir böyle olunca elbed ʿilm-i bāṭın da daḫī ziyāde ʾıḳdām şarṭdır. Beyt

ʿİlm biʾllāhe çalış var yürü ey himmeti döne¿

Nice bir cāze yecüzü ü nice bir ḳāle yeḳülü¿

Bu ʿAbd-i Faḳīr bir zaman ḫalvet ve ʾinzivā iḫtiyār eyledim üç mürşidiñ ḳabżasında vaḥşet üzre olub ʾüns ve ülfetden munḳaṭıʿ idim nihāyetüʾl-emr işbu *Vaḳıʿāt* 'ıyla verziş eyledigim ʿAzīzim Sulṭānuʾl-ʿArifīn Emin Efendi Ḥażretlerine irāde getürüb bir ḳaç sene mürūr idüb bendeleri defterine ḳayd olundıġımda ekābir ile ülfete iẕn ve ruḫṡat milk ve emr ve icāzet buyurub oġlum belki gāhī kelām-ı Ḥaḳ'la irşad-ı ṭarīḳ-ı feyż-i āgāhiye muvaffaḳ olunursa yine fāʾideden ḫālī olmaz ama Ḥaḳḳ'ı unuṭma, kimseye göñül virme ve biriniñ yüküni yüklenme iltizam eyleme ancaḳ niyet-i ḫālişa ile Allah içün merḥamet idüb ülfet ve üslūb-ı ḥakīmāne ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a daʿvet ile saña da fāʾidesi olur buyurdılar idi

gerçi bu ᶜāciz-i nā-tüvān ḥāşā rütbe-ᵓi cemᶜuᵓl-cemᶜe resīde olub rütbe-i irşāda ḳadem vażᶜ eylemiş zümreden degilim lākin lisān-ı ᶜazīzāndan tercümāniyetle anlarıñ kelimāt-ı ḳudsiyyeleriyle daᶜvetdir yoḳsa bu Faḳīr gibi mülevveşüᵓd-dāmeniñ maḳām-ı irşād ile ne münāsebeti vardır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥażret-i Mevlānā *Min küllisᵓl-vücūhiᵓl-evlānā* buyururlar ki bir gün ya bir saᶜat bir zāhid ve ṣūfī ile ülfet eyledim ḳırḳ gün ḥamām-ı ᶜaşḳda ışınamadım. Ṣūfiyyeniñ bürūdetiniñ teᵓşīri ḳırḳ gün vücudıma eşer eyledi buyurmuşlardır. Beyt

Ey fiġān ez yār nā cins ey fiġān

Hem nişīn nīk cevbī ey mihmān

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Rivayet iderler ki *yevmen mineᵓl-eyyām* zümre-i ᶜuşşāḳdan bir gürūh cemᶜ olub ẕevḳ u şevḳ u muḥabbet iderler iken ol meclis içre bir ṣūfī ve zāhid geldi ānīde ᶜuşşāḳa bir ḳasāvet ve kesāfet ᶜāriż olub cümlesiniñ ẕevḳına keder geldi bir vechle bu kesāfet zāᵓil olmayub ṣūfī gidinceye ḳadar cümlesi mebhūt oldular nihāyet ṣūfī kendi ol mürīdleriñ şeyḫi geldi yine meclisde ẕevḳ u şevḳ, ẕikr u ilāhiyyāt ve baḥs-i kelimāt-ı maḳāmāt ẓāhir olub şuᶜle-dār oldu. Muḳaddem zāhid-i merḳūmıñ meclise gelmesiyle ᶜāriż olan kesāfeti şeyḫe ᶜarż ve ḥikmetinden suᵓāl eylediler. ᶜAzīz-i müşārun ileyh buyurdular ki *eᵓd-Dünya ḥarāmun ᶜalā ehl-i ᵓl-āḫireti veᵓl-āḫiretü ḥaramun ᶜalā ᵓehliᵓd-dünya ve hümā ḥarāmāni ᶜalā ᵓehl-i ᵓl-lāhi* buyurulmuşdur, elbed ehl-i āḫiret olan ṣūfī sırr-ı ᶜaşḳdan maḥrumdur anıñ nezdinde āteş-i ᶜaşḳ telehhüb eylemez her ne ḳadar zāhid olsa yine bürūdeti der-kārdır. *Baḥruᵓs-Suᵓād* nām kitab-ı şerīfden ḳırāᵓet ḳırāᵓet buyurdular ki Cüneyd-i Baġdādī Ḥażretleri bir ṭaḳım mürīdi ᵓerbaᶜīne ḳoydu mürīdleri ᵓerbaᶜīni tamam idüb çıḳdılar lākin her birinde birer ruᶜūnet-i nefs baḳıyyesi ḳalmış ki bizler mertebe-ᵓi ricāluᵓl-laha bāliġ olduḳ deyü yere göge ṣığmıyorlar ve bu ruᶜūnetden bunları geçirme daḫī mümkin olmayub Ḥażret-i Cüneyd Ḥaḳḳ'a tażarruᶜ ve niyāz eyledi. Cānib-i Ḥaḳ'dan ilhām-ı Rabbānī oldu ki Behlul Dānā'nıñ ṣoḥbetine var ve bunları da götür denildi. Der-ᶜaḳab Cüneyd

bu dervişleri alub Behlül'i bir ḫarabede buldu ki başı altına bir kerpiç ḳoymuş ḳuru ṭobraḳ üzerinde yatur idi. Cüneyd selam verdi Behlül selamı alub sen kimsin didi. Cüneyd Ḥażretleri ben Cüneyd-i Baġdādī'yim didi. Ya sen şeyḫu'l-meşāyiḫ, Seyyidü'ṭ-Ṭā'ife Cüneyd misiñ didi. Belli ḫalḳ öyle diyorlar didi böyle deyince gel senden bir mes'ele su'āl ideyim eger bilür iseñ seniñ ile ṣoḥbet iderim deyüb sen ṭa'ām yemesini bilür misiñ didi. Ḥażret-i Cüneyd ne'am bilürüm didi. Behlül daḫī ta'rīf eyledikde Ḥażret-i Cüneyd ta'rīfe ıġāz idüb ḳarnım 'acıḳmadıḳca ṭa'ām eylemem ve ṣaġ elim ile yerim, ṣaġ ṭarafım ile çinerim, ṭa'āmdan evvel elimi ġasl iderim her loḳmada bir besmele derim ve ziyāde ḳarnımı ṭoyurmam ve ṭa'āmımıñ baḳıyyesini fuḳaraya in'ām iderim ve 'aḳīb-i ṭa'āmda *el-ḥamdü lillāh ellezī 'eṭ'amenā ve seḳānā ve ce'alenā mine'l-müslimīn* derim deyüb ādāb-ı ṭa'āmı bir bir beyan eyledi. Ḥażret-i Behlül ıẓhār-ı 'infi'āl idüb var hey ādem adıñ da şeyḫ bir ṭa'ām yemesini bilmezsin seniñ ile ṣoḥbet cā'iz degildir deyü bunları bıraḳub firar eyledi. Cüneyd'iñ ma'ıyyetinde olan dervişler efendim bu mecnūndur böyle mecnūn ile ülfet mi olur ne lāzım bıraḳ didiler yine 'ışġā eylemeyüb 'arḳasına düşdü bir ḫarābede daḫī buldu. Selam verdi yine sen kimsiñ deyü su'āl eyledi ben Cüneyd'im deyince hā şu ṭa'ām yemesini bilmeyen Cüneyd'sin didi evet o'yum didi. Gel 'imdi ṭa'ām yemesini bilmezsin bārī 'uyḫu uyuma nicedir anı bilür misiñ didi. Cüneyd ne'am didi ta'rīf eyle deyü emr eyledi. Ḥażret nevmiñ ādābını ta'rīfe teşaddī idüb uyḫu geldikde elbed yatsu namazını cemā'atle edā idüb ṣoñ sünneti ḳılub ba'dehū gice ḳalḳdıḳda ṣalvāt-ı vitri ḳılmaya ve teheccüde niyet idüb āb-dest alub tevbe ve 'istiġfār idüb *Allahümme bike vaża'tü cenbī* deyü 'envā-ı 'ed'iyye ve sūreler tilāvet idüb ṣaġ yanıma yatub elimi yüzüm altına ḳoyub ẕikr u fikr iderek nā'im olub yine nıṣfu'l-leylde āgāh olub *Allahümme bike 'aḥyī ve bike 'emūtü ve 'ileyke'n-nüşūr*

deyüb ḳalḳub ṣalᵛāt-ı vitri ve teheccüdi ᵓedā idüb ṣubḥa ḳadar ẕikr u fikr ile meşġūl olurum didi heman Behlül ġaḍaba gelüb sen ne ᵓaṣıl şeyḫsin ṭaᶜām yemesini bilmez iken ᵓuyḫu uyumasını da bilmezsin deyü firar eyledi. Yine Ḫażret-i Cüneyd arḳasına düşdü bir virānede buldu varub selam verdi, redd-i selām idüb sen kimsin deyü suᵓāl eyledi ben Cüneyd'im didi hā şu ekl ve şürb-i nevmi bilmeyen Cüneyd'sin didi. Evet efendim ben o'yum didi gel imdi bir mesᵓele daḫī ḳaldı anı da suᵓāl ideyim deyüb söz söylemesini bilür misin didi evet bilürüm żarūretsiz söylemem ve cemīᶜu söyledigim söz ḥikmetden ḫālī degildir az söylerim muḫtaṣar müfīd ifāde iderim ve her söyledigim söz de sāmiᶜī irşād iderim kelāmımda ḥudūd-ı şerᶜīyi tecāvüz eylemem deyü ādāb-ı kelāmı bir bir taᶜrīf idince Behlül'e kemāl üzre ġaḍab gelüb sen söz söylemesini de bilmez imiş sin deyüb firar idecek zaman Ḫażret-i Cüneyd Behlül'iñ dāmenine ṣarılub efendim çünki bu faḳīr bilmedim kerem idüb siz taᶜrīf idüb bizi āgāh ve ᵓirşād idüb ecre nāᵓil oluñ deyü niyāz edince Behlül iki dizi üzerine cālis ve mürşidāne ᶜaḳd-ı meclis idüb lisān-ı der-feşān-ı ᶜāḳılāne sinn ve bāz ve kelāma iġāz berle şöyle şerḥ-rāz eylemişlerdir ki Ya Cüneyd ben senden bu mesāᵓil-i ṣelāṣe-i ᵓuṣūliyyeniñ ᵓuṣūlünden suᵓāl eyledim sen fürūᶜından ḫaber verdiñ ferᶜ ᵓaṣla tābiᶜdir aṣıl olmayınca ferᶜiñ fāᵓidesi olmaz köksüz aġāca temelsiz dıvara beñzerdir her şeyde ᵓaṣıl lazımdır bu mesāᵓiliñ ᵓaṣlından ḫaber virmediñ bunlarıñ aṣlı oldur ki ekl i şürbde aṣl olan ḥelaldir. Ekl eyledigiñ loḳma ḥelalından olsun da ister az ekl eyle ister çoḳ eger loḳma ḥelal olursa evvel beyan eyledigiñ fürūᶜāt aña bir ziynetdirlmaz ise yine sālike żararı olmaz ama loḳma ḥaram olursa ister iseñ her loḳmaya biñ besmele söyle eliñden gelürse günde bir zeytūn ile ᵓifṭar eyle yine sāliki yoldan alıḳor

ekl ve şürbde ʾaṣl olan ḥelal olmaḳdır. Keẕālik uyḫunıñ daḫī ʾaṣlından suʾāl eyledim ser ferʿinden cevab verdiñ uyḫuda aṣl olan uyuyacaḳ oldıġıñ zaman ḳalbdeki olan kin ve küdūret ve ġaraż-ı nefsāniyyeti ʾiḫrac idüb nīk u bed ḫalḳdan ḳaṭ-ʿı ʿalāḳa berle Ḥaḳḳ'a teveccüh-i tām ile nāʾim olmaḳdır eger bu ʾaṣla riʿāyet olursa o sālikiñ nevmi ʿibādet olur bu şarṭa riʿāyet olmaz ise isterse Ḳurʾān'ı bütün ḫatm idüb cevaba varsun yine bī-fāʾidedir aṣıl ʾuṣūl-i nevm taḥliye-i ḳalbdir. Keẕālik kelāmda daḫī suʾālim aṣıldan idi yine sen ferʿinden cevab virdiñ kelāmda aṣl olan niyet-i ḫālişadır. Her sözü söyler iken ʾAllah içün ġaraż ve ʿıvaždan ʿārī niyet-i ḫālişa ile söylemek lazımdır bu aṣl bulunursa seniñ taʿrīf eyledigiñ fürūʿāt olsa da olur olmaz ise de olur, sözde aṣl olan budur buyurub tekmīl-i kelām eyledi ve ʿavdet eylediler. Ḥażret-i Cüneyd'iñ bendeleri bu ḥāle pesend idüb ḫayran ḳalub nefslerine bir maḥviyet gelüb bu meclisiñ berekātı ruʿūnet-i nefsden geçdiler.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim bu ḳıṣṣada çoḳ ḥiṣṣe vardır, *evvelā* ruʿūnet-i nefsden varlıḳdan geçme güç oldıġını īmā ider, *Sāniyen* varlıġa düşen sālike, *Ve fevḳa külle ẕī ʿilmin ʿalīm* ḳāʾidesini īmā ider iken ol sālikler biz vāṣıl-ı rüteb-i ʿulyā-yı ʾevliyā olduḳ der iken anlarıñ begenmedigi bir mecẕūbıñ suʾāl cevābına şeyḫleri ḳādir olmayub şeyḫlerini bir mecẕūbıñ irşād eylemesi büyük terbiyedir. *Sālişen* meşāyiḫ meclisine varan kimseden bir mesʾele suʾāl iderse elbed o suʾālden murādı vardır efendim faḳīriñiz ṭālibim siz buyuruñ deyüb yine cevābı sāʾilden almaḳ münāsibdir. Eger Ḥażret-i Cüneyd ibtidā böyle eylese bir ḳaç meclis gezüb yorulmaz idi. *Rābiʿan* bir mürşid her ne ḳadar kemāle erse yine bir emr-i müşkil ẓuhūrında Ḥaḳḳ'a müteveccih olub kimiñ yüzünden ḥal olacaḳ ise anı ṭaleb eyleye. *Ḫāmisen* Ḥażret-i Behlül'iñ irşadda kemālini beyan ider ki aṣl-ı ʾuṣūl-i

sülūk şu üç şeyden ʿibāretdir ve cümle nās bu üçe muḥtāc u mübtelādır, evvelā ekl ve şürb, ṯāniyen nevm, ṯālişen kelām. Bir sālik ḥīn-i sülūkinde şu üç aṣla ṣūret verse serīʿan vāṣıl ileʾl-lah olunur bunda bir remz daḫī vardır ama pek ḫafīdir ki bir kimse vāṣıl-ı mertebe-i ḫilāfet ve cālis-i seccāde-ʾi meşīḫat olduḳda eger kendüye neʿūẕü biʾl-lah ruʿūnet gelürse yaḫud irşād eyledigi sālikine ruʿūnet gelürse mürşidiñ nevʿan noḳṣānına delālet ider o zaman mürşid daḫī bir mürşide muḥtāc olur. Zīrā mürşidiñ kemāl-i bāṭını ḥüsn-i sīreti her ne ḳadar metīn ve kāmil olursa terbiye eyledigi sālik daḫī o ḳadar güzel olur. ʾAma ʿAzīzim terbiye ḳabūl-i şānından olan ṭālibe göre yoḳsa terbiye ḳabūl eyleme şānından olmayub māyesi fāsid olanlara mürşidiñ kemāliniñ ne fāʾidesi var belki böyle māyesi fāsid olanlarıñ mürşidi ne ḳadar ḳuvvetli olursa bir gün inkār idüb ḫaẕelān-ı ebedīye düçār olur. Görmezmisiñ zamān-ı saʿādetde zümre-ʾi Ebū Cehliyyāne irşād-ı Sulṭānıʾl-Enbiyā *ʿAleyhiʾs-selām* fāʾide eyledi mi? Belki anlarıñ maraż-ı küfürleriniñ ziyāde olub ʿaẕāb-ı ebediye giriftariyyetlerine sebeb oldu.

Ve Yeḳūlüʾl-Faḳīr Bu āḫir zamanda evliyāʾuʾl-lāhıñ buṭūnda olub kendüleri gizlediklerініñ ḥikmeti çoḳdur ve cümlesi müʾminīne fāʾide içündür. Bir ḥikmeti oldur ki bu zamanda herkesiñ evliyā araması ancaḳ umūr-ı dünyāya ʾiʿāne ṭalebi içündür. ʾEvliyāʾuʾl-lah ʿindinde dünya ġāyet de ekrehdir, bu kerīh şeyi anlardan ṭaleb eyleme ile müteʾeẕẕī olub ḳahr naẓarıyla naẓar iderler. Bir daḫī budurki ʾevliyāʾuʾl-lah ẓāhir olsa kendüyi bilen ʿavām-ı nāse naṣīḥat idüb ṭoġrı yola irşad iderler. Anlarıñ sözüni diñlemeyüb ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a gitmez ise münkesiruʾl-ḫāṭır olurlar ve ol velīniñ ḳalbiñden düşer neʿūẕü biʾl-lāh ʿarşdan düşeniñ pāresi bulunur ḳulūb-ʾı evliyāʾuʾl-lahdan sāḳıṭ olanıñ pāresi bulunmaz, bu taḳdirce ʿaẕābı fevḳaʾl-ʿaẕāba ḫalḳıñ giriftār olmasına sebeb

olur ki bir ṭoġrı gitmedigi ᶜaẕābı bir de ᵓevliyāᵓu-l-lah ḳalbini münkesir eyleme ᶜaẕābı. ᶜAzīzim ᶜavām-ı nāsdan biri birine naṣīḥat eylese naṣīḥati teᵓṯīr eylemese yāḫud ḫilāf-ı ḥareket eylese anıñ bile ḳalbi münkesir olur ḳande ḳaldı ᵓevliyāᵓu-l-lah, *Vaᵓl-lahu Yeḳūlüᵓl-Ḥaḳḳu ve Huve yehdiᵓs-sebīl*.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Meşhūr ḥekīm-i ḥāzıḳ ᶜÖmer Efendi ᶜilm-i ṭıbbı Mışr'da bir yahūdiden teᶜallüm eyledi tamam kemālini bulduḳda bilā-ᵓiẕn-i üstād āsitāne-i ᶜaliyyeye gelüb bir ḥekīm dükkānı peydā eyledi. Tamam bir sene oturdı kimse yüzüne baḳmadı ve dükkānına bir ḥasta gelmedi bu ḥālde pür-melāl iken bir gün seḥerī dükkān açdı, bir derviş geldi dervīşe ikram idüb ḥālinden şikāyet eyledi ve hazaḳatinden baḥṯ idüb İslambol'da olan ḥukemāya tefevvuḳunı beyan eyledi ol derviş öyledir ᶜazīzim sen bu ᶜilmde māhirsin lākin ᶜilm-i ṭıbbı ᵓaḫẕ eyledigiñ üstādıñdan bir iẕn aldıñ mı didi ᶜÖmer Efendi daḫī ḫayır almadım deyince derviş buyurdu ki eger biñ sene oḳursañ fāᵓidesi yoḳdur kimse saña iltifat eylemez var üstadıñıñ göñlüni alub iẕn almaya ġayret eyle deyüb gitdi. ᶜÖmer Efendi der-ᶜaḳab dükkānı sedd ve bend idüb bir gemiye binüb Mışr'a geldi ve üstādını bulub eline ayaġına düşüb Ḥaḳḳ-ı terbiye-i ḥelal idüb iẕn virmesine niyaz eyledi. Yahūdi daḫī her ne ḳadar muġber ise merḥamet idüb cürmini ᶜafv idüb ᶜilm-i ṭıb ve ḥikmetde kendüye iẕin virüb var bundan böyle sen de merḍāya devā eyle deyü duᶜā idüb yolunı açub icazet verdi. ᶜÖmer Efendi yine āsitāneye gelüb dükkānı açar açmaz bunda bir maᶜrifetli ḥāzıḳ ḥekim ḫalḳ hücūm idüb marḍā ve ᶜalīller nevbetle gelmeye başlayub ḥazāḳati āfāḳ-gīr olmuşdur. Bir zamanda Burūsa'da sākin olub zamanına erişenlerden siḥir gibi hüneri istimaᶜ olunmuşdur, cümleden biri bir gün yolda bir ādeme rast gelmiş Pıñarbaşı'na gider imiş yanında olan refīḳına ᶜÖmer Efendi der ki şu ādem Pıñarbaşı'na varır varmaz düşer ölür deyince tecrübe içün refīḳı ol ādemiñ verāsında gözederek

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

gider merḳūm daḫī Pıñarbaşı ḳapusından bir çörek alub orada bir yük üzerine oturub çöregi yeyüb ḳalḳub Pıñarbaşı'na varub ḳahve içüb şafāsına meşġūl olur. Ol kimse gelüb ᶜÖmer Efendi'ye efendim ḥerīf ölmedi ḥālā ṭurb gibi şafāsındadır deyince ᶜÖmer Efendi yolda ne işledi deyü suᵓāl ider, yolda bir çörek alub Pıñarbaşı ḳapusında bir çuval üzerine oturub yedi gitdi dedikde ᶜÖmer Efendi buyurur ki var ise ol çuval içinde mercimek vardır. Vaḳıᶜā taḥḳīḳ eylemişler çuvalda mercimek ṭolu imiş, ol mercimek çuvalına oturma ile ḳan ṭutmadan ḫalāṣ olub mevtden ḳurtulmuş bunuñ emṡāli kerāmet gibi şeyleri vardır. ᶜAzīzim bu ḳıṣṣadan ḥiṣṣe oldur ki üstāẕ Yāhūdi iken ḥaḳḳına riᶜāyet olunmaḳda böyle bī-behre olub ᵓiᶜtibārı ḫalḳa şāyeste olmadı, ya üstāẕ ehl-i imān olanıñ ḥaḳḳı nicedir ve mürşid ki cümle maᶜārifiñ ser-efrāzı olan maᶜrifet ḥaḳḳı taᶜlīm ide anıñ ḥaḳḳı ve duᶜā ve ᵓinkisārı ne derecelerdedir var bundan ḳıyas eyle.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr ᶜAzīzim üstāẕ Rab isminiñ maẓharıdır *Rabbuᵓl-ālemīn* olan Allah Taᶜālā'nıñ tecelli rabbāniyyeti anlar da ẓuhūr eylemişdir üstāẕa ḥürmet ve ḥaḳḳına riᶜāyet eylememek ism-i Rabb'e ḥürmet eylememekdir isme ḥürmet eylemeyen müsemmāya ḥürmet eylememiş olur zīrā herkesde bir maẓhariyyet vardır anı bilüb aña göre ḥürmet lāzımdır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥażret-i Mevlānā buyururlar ki her loḳmanıñ üzerinde kimiñ naṣībi ise ḳalem ḳadar tele taḥrīr olunmuşdur keẕālik ḥubūbātda daḫī böyledir, kimiñ naṣībi ise üzerinde filan ibn filanıñ ḳısmetidir deyü yazılmışdır kimse kimseniñ ḳısmetini yiyemez ama kimi irāde ile celbe mevḳūfdur kimi bilā-irāde gelür ṣāḥibi min ġayri taᶜb bulur dāᵓimā Ḥaḳ yolunda olanlarıñ naṣībi bilā-taᶜb ayaḳlarına gelür anlarıñ irādesi ᶜubūdiyyetdir her ne ḳadar ᶜubūdiyyetde saᶜyleri ziyāde olursa o ḳadar

merzūḳ olurlar.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū İmam Suyūtī *Dürer-i Münteşire* nām kitāb-ı şerīfinde buyururlar ki *Vülidtü fī zemeni melikin ʿādilin* ʿibāresini ḥadīs̱-i şerīfdir deyū naḳl iderler bunuñ ʾaṣlı yoḳdur *lā ʾaṣle leh* deyū taḥrīr ider keẕālik, *el-veledü sırru ebīhi* daḫī ḥadīs̱ degildir keẕālik *el-müʾminūne lā yemūtūne* daḫī ḥadīs̱ degildir Cüneyd-i Baġdādī *Ḳuddise Sırruhū* kelāmındandır, keẕālik *Ene medīnetüʾl-ʿilmi ve Aliyyün bābuhā* muḫtelefün fīhdir ḳīl u ḳāl çoḳdur şu ḳadar ki ḥadīs̱ ḥasendir demişler keẕālik *İẕā teḥayyertüm fiʾl-umūri feʾsteʿīnū min ehliʾl-ḳubūri* daḫī ḥadīs̱-i şerīf degildir lākin bu kelām-ı şerīfi müʾeyyed ḥadīs̱-i şerīf vardır İmam Suyūṭī buyururlar ve beyan iderler *Ḳāle eʾn-Nebiyyü Şallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem ʾİẕā ʾeʿyeteküm elʾumūra feʿaleyküm biʾaṣḥābiʾl-ḳubūri* yaʿnī sizi bir umūr yuraldır ise bir maşlaḥatda zaḥmet çeküb ḥuşūle gelmesi müşkil olursa ʾaṣḥāb-ı ḳubūr ziyareti üzeriñize olsun yaʿnī ʾaṣḥāb-ı ḳubūrı ziyaretle ervāḥ-ı ḳudsiyyeden ʾistimdād ṭaleb idüb anları teshīl-i umūra şefīʿ idiñ bu baḥs̱iñ tafṣīli ziyāret-i ḳubūr ḥaḳḳında olan *Ravżātuʾl-Cinān* nām risalemizde beyan olundu *feʾrciʿ ʾileyhā* .

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḳıyamet dörtdür biri ḳıyamet-i ṣuġrā, ḳıyamet-i vüsṭā, ḳıyāmet-i kübrā, ḳıyamet-i ʿuẓmā. Ḳıyamet-i ṣuġrā herkesiñ ölmesidir her kim ki ölür anıñ ḳıyameti başına ḳopar *kemā ḳīle Men māte feḳad ḳāmet ḳıyametühū* . Ḳıyamet-i vusṭā ölmezden evvel ölmekdir her kim ölmezden evvel ölür ḳıyamet-i vüsṭāsı başına ḳopar *kemā ḳīle mūtū ḳable en temūtū.* Ḳıyamet-i kübrā herkesiñ ḳabrinden baʿs̱ olub meydan-ı ʿaraşata ḥesab kitabları içün ḥaşr olmasıdır. Ḳıyamet-i ʿuẓmā *mūtū ḳable en temūtū* anıñ kemāl-i ẓuhūrıdır ki bu ḳıyamet her nefsde ḳāʾim olur. Bu sır ẓuhūr-ı tecelliyāt-ı esrār-ı ism-i muḥyī ve mümītidir ki her ān Perverd-gār-ı ʿālem mümīt ismiyle tecellī idüb ʿālemi helāk ider anīde muḥyī ismiyle tecelli idüb tekrar iḥyā ider ve beyninde aṣlā ʾinḳıṭāʿ

ve ʾinfişāl yoḳdur ʿārifler bu sırrı çeşm-i başīretle dāʾimā ruʾyet iderler.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Sālik-i Ḥaḳ olan ḳıyamet-i kübrāyı müşāhede eylemezden evvel ḳıyāmet-i ʿuẓmāyı görürse ḳıyamet-i kübrā ġāʾilesinden emīn olur, zīrā ḳıyamet-i kübrāda görecegi ḥesab ve kitab ve ʿaẕāb-ı ʿuḳbāyı dünyada görüb umūrına rabıṭa vermiş, *her ki rāder ḥesāb bā kestdir vaḳt-i muḥāsebe bī bā kest* , ve her kim ki *Mūtū ḳable en temūtū* , ile ʿamel idüb ölmezden evvel ölüb ḳıyamet-i vüsṭāyı göre ḳıyamet-i ṣuġrā olan vaḳt-i mevtde elem ve kederden emīn olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Mübtedī olan mürīdler ʾevliyāʾuʾl-lahıñ ve meşāyıḫıñ müʾellifātlarından muṭāleʿaya raġbet ider ise ʿArabī'de İmam Şaʿrānī, Fārisī'de Molla Cāmiʿī, Türkī'de Eşref Rūmī'niñ teʾlīfātına naẓar eylesün buyurdular. Ẕīrā bu ẕātlarıñ kelāmlarını mübtedī fehm iderler sāʾirlerini muṭāleʿaya ʾiẕn vermezler.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Mürīd-i müteḳayyıd ve ṣādıḳ olan şeyḫiniñ iẕni olmadıḳca muṭāleʿa-ʾi kütübe mesaġ yoḳdur. Meşāyıḫ daḫī mübtedīye iẕn verirler ise bu üç ẕātıñ kelāmına ʾiẕn vermişlerdir ki bunlar şerīʿat ve ṭarīḳati taʿdīl eylemişlerdir. Bu ʿabd-i Faḳīriñ daḫī baʿẓı ḥaddim olmayaraḳ teʾlīf ve taḥrīr eyledigim resāʾil ve kütübe mürīd-i mübtedī naẓar eylese fāʾide-mend olur zīrā ifrāṭ ve tefrīṭden ʿārī kendim mübtedī oldıġımdan sözlerim de mübtedī cālibdir herkes kendi cinsiniñ ṣoḥbetini cümlesinden aʿlā fehm ve idrāk ider. *Vallahu yeḳūlüʾl-Ḥaḳḳu*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Ḥāmilü ʿaṭāyāhu ve maṭāyāhu*

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAṭāyā inʿām ve iḥsāndır bunda feyż yükünden ve kerāmet bārından kināyedir. Maṭāya ḥayvānāt maʿnāsınadır bunda yük getürici ḥayvandan kināyedir, yaʿnī ʾevliyāʾuʾl-lah efendilerimiziñ bār-i feyż inʿām ve ʾiḥsānlarını yine kendi ḥayvanları ve kendülere muṭīʿ olan müridleri götürür āḫar taḥammül idemez ve āḫare taḥmīl daḫī eylemezler.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥimehuʾl-lāh Nevm-i dünyadan felek-i ḳamere ḳadardır bir sālik sülūkla rütbesini felek-i ḳamere īṣāl eylese

anda nevm ḳalmaz. Leyl u nehār felek-i şemse ḳadardır bir sālikiñ rütbesi felek-i şemse resīde olsa anıñçün leyl u nehār yoḳdur anıñ ʿındinde leyl u nehār bir olur gündüz nice görürse gece daḫī öylece görür nūr-ı baṣīretlerine ẓulmet-i leyl ḥıcāb olmaz.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Ḥażret-i Şeyḫ Muḥyiʾd-dīn ʿArabī *Ḳuddise Sırruhū* buyururlar ki ẕikrde ve ʾesnā-ʾı ẕikrde teġannī-ʾi şerʿī ile teġannī eyleme ẕākirden fütūrı defʿ idüb ve zümre-ʾi ẕākirānıñ teġannīleri ʿuşşāḳ-ı Ḥaḳḳ'a ve ẕikr-i Ḥaḳḳ'a teşvīḳ ider.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Zīrā teġannī ervāḥa teʾsīr idüb ruḥı şevḳa getürür, ruḥ şevḳa geldikde ḥāl ġalebe ider, ḥāl ġālib olduḳda ceẕbe ẓuhūr ider. Şevḳ ve ḥāl ve ceẕbe ile sālik on saʿat ẕikr eylese ḫaberi olmaz ve kemāl-i ʿaşḳla idüb ġıll u ġış ḳalmaz nihāyet bir rütbeye resīde olur ki bir kerre ceẕbe ile Allah dimesi ʿamel-i ṯeḳaleyne muʿādil olur. Amma ẕikriñ ibtidā bedāʾinde şürūṭına riʿāyet lāzımdır. Şürūṭı bulunmaz ise şevḳ ve ḥāl u ceẕbe gelme ʿaṯīr olur. *Feʾfhem*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Kāmil olan mürşidler müridlerini fenā fiʾl-lāh rütbesine varmadıḳca kütüb-i taṣavvuf muṭāleʿasından menʿ iderler ama fenā fiʾl-lāh rütbesine resīde olursa ol zaman ruḫṣat verirler. Zīrā kütüb-i taṣavvufuñ kelāmları bu ʿaḳlıñ verāsındadır böyle verā-ʾı ʿaḳl-ı mübtedīde olan sözleri muṭāleʿa eyleme mübtedīʾi ya mülḥid ya münkir ya mecẕūb ider. Eger kendi ʿaḳlı erdigi gibi ẓāhirine ḥaml iderse mülḥid olur, yaḫud ġavrına ṭalarsa ʿaḳıl medhūş olub ḫayrān ve sekrān olur cünūna varır yaḫud ʿulūm-ı resmiyyeden ḫāric görüb inkār idüb ʾevliyāʾuʾl-lāha dil uzadır. Bu taḳdirce sālik zimām-ı ʾiḫtiyārını mürşid-i kāmil eline virüb her ne ṭarafa çeker ise ol ṭarafa gide. Kendi bildigine giden sālik elbed yolu şaşırır efendim ve daḫī ʿilm-i taṣavvuf ʿayneʾl-yaḳīn ḥaḳḳaʾl-yaḳīn rütbelerindendir. Mertebe-ʾi ḥüsn ve vehmde olan mübtedī her ne ḳadar mertebe-ʾi ʿaḳla resīde olsa yine ol sözleri fehmden ʿāciz

u ḳāṣırdır. ᶜAbduʾr-raḥman Cāmī *Ḳuddise Sırruhū* gāhi Ḫoᵛca ʾAḥrar Ḥażretlerine gelüb *Fütuḥāt-ı Mekkiyye* müşkilātından suʾāl ider idi. Ḥażret-i ʾAḥrar bir temhīd-i muḳaddime beyan ider idi. Baᶜdehū *Fütuḥāt* 'ı küşād idüb ol müşkil olan maḥalli oḳurlar idi, ānīde müşkil ḥal olur idi.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Bu sır ᶜAzīzim Ḥażretlerinde daḫī var idi bu ᶜabd-i ᶜāciz ḥaddim olmayaraḳ meclis-i devletlerine gider iken gāhī *Fütuḥāt-ı Mekkiyye* açub bir maḥallini bir miḳdar muṭāleᶜa idüb baᶜdehū ḥużurlarına vardıḳda Ḥażret-i ʾAḥrar miṯāli temhīd-i muḳaddime ile beyan idüb ḥall-i şübhe buyururlar idi ve sāʾir her ne müşkil suʾāl eylesem bu resm üzre ḥal buyururlar idi. *Nefeᶜaneʾl-lahu Taᶜālā bi berekāti feyżihī Āmīn*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ṭāliblerimizden biriniñ ayaġınıñ baş parmaġında nisbet-i şerīf ẓuhūr eyledi. Ḥikmet-i İlāhiyye felaḥ bulmadı zīrā nisbet-i şerīf insanıñ her yerinde ẓuhūr ider ama nıṣf-ı esfelinde ẓuhūr iderse pāyidār olmaz ve ᶜadem-i felāḥa işāretdir. Ḥattā miᶜdede daḫī ẓāhir olur ḳavī olan dimaġda ve ḳızıl cigerde ve ḳalbde ẓuhūr idendir gāhī ḳaviyyüʾr-rūḥ olan sālikiñ üç maḥalinde ẓuhūr ider ciger, ḳalb, dimaġ. Sulṭānuʾl-ᶜĀrifīn Neşʾet Efendi de üç maḥallinde birden nisbet ẓuhūr eyledi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Eger bu ḫalḳ eẕān ile ṣaff-ı evveliñ kemāl-i faẓīletini bileydi eẕānı sen oḳursun ben oḳurum, ṣaff-ı evvele sen geçersin ben geçerim deyū birbirine ḳılıç ile muḥārebe iderler idi. Bir müʾmin *ḥasbeten liʾllāh ve ṭāliben li merżātiʾllah* yedi sene müʾeẕẕinlik eylese anıñ içün cehennemden azādlıḳ berātı taḥrīr olunub caḥīmden azād olur. Ḥadīṯ-i şerīf daḫī vardır *ᶜan Enesin Radıyaʾl-lahu ᶜAnḥ ᶜaniʾn-Nebiyyi Ṣallaʾl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem iẕā ʾaḫaẕeʾl-müʾeẕẕinü fī eẕānihī vaḍaᶜaʾr-Rabbü yedehū fevḳa reʾsihī felā yezālü keẕālike ḥattā yefruġa min eẕānihī ve innehū li yaġfira lehū nidā ṣavtihī fe iẕā efraġa ḳāleʾr-Rabbü ṣadaḳa ᶜabdī ve şehidtü bi şehādetiʾl-Ḥaḳḳı febşir.* Ḥażret-i Pīriñ

buyurduḳları maʾnāya şāhid ve kelāmlarınıñ iḳtibāsı olan daḫī işbu ḥadīṯdir ki beyan olunur. *ʿAn ʾEbī Hureyrete Raḍıyaʾl-lahu ʿAnhu ʿaniʾn-Nebiyyi Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Selleme: Lev yaʿlemüʾn-nāsü mā fīhinne mā ʾaḫaẓe ʾillā bisemmihī ḥaraḍan¿ ʿalā mā fīhinne mineʾl-ḫayri veʾl-bereketi eʾt-teʾdīne biʾṣ-ṣalāti veʾl-¿¿biʾl-cemāʿāti veʾṣ-ṣalātü fī ʾevveliʾṣ-ṣufūfi*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Nās celb-i rızḳıñ yolını bilmez taḥṣīl-i ġınā iki vecihle olur biri külliyyen dünyaya raġbet idüb leyl u nehār arḳasına düşüb dünya yolunda yoluyla esbābıyla çalışursa ele gelür, biri de dünyayı ve mekrini külliyyen terk idüb ʿibādet yoluna düşüb gice ve gündüz ʿubūdiyyet-i Ḥaḳḳ'ı iltizam idüb rezzāḳ-ı ʿālem ʾAllah Taʿālādır baña ʿālem-i ʾelestde vaʿd eyledigi naṣīb her ne ise āteşe yanmaz şuya batmaz sāriḳ çalmaz elbed ve elbed gelür beni bulur baña lāzım olan Ḥaḳḳ'a ḳulluḳdur deyüb niyet-i ḫālişa ile ẕikr u fikre verziş iderse hem dünya olur hem āḫiret ele gelür. Ama vaḳtini yalñız dünyaya ṣarf iderse dünya gelür āḫiret ferāmuş olur. ʿAḳıl olan bu ḥāli iḫtiyar idüb ikisi birden ele getürür. Ama niyetde dünya celbi içün olmaya zīrā dünya içün ʿibādet eyleme ehl-i ṭarīḳ ʿindinde küfürdür *neʿūẕü biʾl-lāh*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ṭarīḳ-ı meşāyıḫda ʾiʿtiraż yoḳdur bir mürīd şeyḫiniñ bir ʾednā ḥāline bu niçündür deyü ʾiʿtirāż eylese ebedī ol mürīd içün felāḥ yoḳdur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Baʿẓı kimseniñ muḳteżāy-gūy gibi sefīneye girüb deryāya sefer eylese fırtınaya teṣādüf ider ve deryā temevvüc üzre olur. Baʿẓıñ muḳteżā-yı ṭāliʿi deryā sākin olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Baġdad'da Şeyḫ Şiblī zamanında bir donanma olub ʿālem fısḳ u fesād ile ālūde oldu ve ʾenvā-ʿı fuḥşiyyātla ṭoldu bir gice ʿālem-i maʿnāda Şeyḫ Şiblī Ḥażretlerine didiler ki Yā Şeyḫ eger seniñ ẕikriñ ve Allah dimeñ olmayaydı Baġdad'ıñ altı üzerine gelüb zīr u zeber olur idi.

Şeyḫ Ḥażreti bu rü'yāyı ba'ż kesāne ifade ve naḳl eyledi. Didiler ki 'Azīzim biz de Allah deriz Şeyḫ buyurdu ki siz nefsle nefsden Allah dersiz ben Ḥaḳ'la Ḥaḳ'dan Allah derim deyüb iskāt eyledi *Vallahu Yeḳūlü'l-Ḥaḳḳu* .

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥimehu'l-lāh Ṭālib-i Ḥaḳ ve mürīd-i muṭlaḳ olana celb-i rızḳ ve cāh-ı dünyā içün ehl-i dünyanıñ ḳapularına dolaşma lāyıḳ degildir zīrā herkesiñ rızḳı taḳsīm olunmuşdur elbed vaḳtiyle gelür şaḥibi bulur, bir kimse ḫalḳ ile uğraşur da ḫalḳa göñül verirse hem Ḥaḳ'dan ve hem ḫalḳdan maḥrum olur, bir sālik dā'imā Ḥaḳḳ' a rabṭ-ı ḳalb idüb Ḥaḳ ḳapusına bende olursa hem Ḥaḳḳ'ı bulur hem ḫalḳ aña bende olur. Sālik lāyıḳ olan her ḥalde Ḥaḳḳ'a tażarru' ve niyaz ide ve rızḳ ḫuṣūṣını daḫī andan isteyüb *Allahümme sehhil 'emre rızḳī verzuḳ ehle beytī fī ilā ṭarafi ḳudretihi* bu vechle du'ā idüb Ḥaḳ'dan ṭaleb eyleme cā'izdir devr-i ebvāb eyleme cā'iz degildir ve daḫī sālike lāyıḳ olan dā'imā 'edā-'i ferā'iż ve 'intiẓār-ı mevtdir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ferā'iżden şoñra 'efḍal-i 'a'māl ẕikr-i şerīfdir, ẕikrden daḫī efḍal mürşide ṣādıḳāne ḫizmet eylemekdir zīrā ẕikriñ netīcesi ve esrārı mürşid himmetiyle ẓuhūra gelür. Bir sālik mürşide ṣıdḳ ile ḫidmet idüb göñlüne girdikde anıñ az ẕikri çoḳ ẕikrden efḍal olur.

Yeḳūlü'l-Faḳīr 'Azīz Ḥażretleriniñ ḫidmet-i mürşid ẕikrden efḍaldir buyurduḳlarınıñ sırrı oldur ki bir sālik şeyḫe ḫidmet idüb mürşidiñ umūrını idare idüb yüküni üzerine aldıḳda mürşid azāde olub ṣafvet-i ḳalble 'ibādet ve ẕikr ve fikr ider o zaman şeyḫiniñ ṣafvet ile ẕikrine sebeb oldıġı içün cānib-i Ḥaḳ'dan o sālike şeyḫiniñ ẕikr ve fikri ḳadar rütbe ve ṣevāb 'iḥsān olub gūyā o da şeyḫi ḳadar 'ibādet eylemiş olur mürīd-i mübtedī kāmil meşāyıḫ ḳadar nice ẕikr idebilür elbed idemez bu taḳdirce mübtedī mürīdiñ ḫalvetde ẕikr eylemesinden mürşide ḫidmet eylemesi 'evlādır, yāḫud ḥużūr-ı mürşidde olma sebebiyle erkān

ve ādāb-ı zikr teᶜallüm erkānıyla az zikr şurūṭsuz çoḳ zikrden elbed efḍal olur . ᵓAma şeyḫ kendi emr idüb ḫalvetde keşrete zikr ile sāliki meᵓmūr iderse o zaman emre imtiṣal ider her ḥalde ġaraż mürşid rıżāsında bulunmadır efendim.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Taᶜlīm-i ṣıbyan ᵓefḍal-i ᵓaᶜmāldir, zīrā taᶜlīm Ḥaḳ Taᶜālā ṣıfatından bir ṣıfatdır. *Kemā Ḳāle Taᶜālā eᵓr-Raḥmānu ᶜallemeᵓl-Ḳurᵓān* vāḳıᶜā ne saᶜādetdir ki ᵓeṭfāl-i maᶜṣūmla *liᵓllāh fiᵓllāh* taᶜlīm-i Ḳurᵓān idüb ilā āḫiriᵓl-ᶜömr ᶜibādetlerinde ve sāᵓir vaḳitlerde ᵓüstāzından teᶜallüm eyledigi vech üzre tilāvet-i Ḳurᵓān idebilir elbed ḥoᵛcalarınıñ ruḥı andan ḥiṣṣedār olur.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr ᵓEfḍal-i ᵓaᶜmāl zikr-i şerīfdir lākin teᵓemmül ve şühūd ile olub zākir mezkūrı mülāḥaẓa ile zikr eylemek cihāddan ve sāᵓir ᶜibādetden ᵓefḍaldir. Mürşid sāliki şühūd-ı zikre irşād ider. Ve şühūd sülūkıñ ᵓaᶜlā derecesidir bu ᵓecildendir ki mürīd mürşide cemīᶜu mā mülküni bezl eylese velev dünyaya bütün mālik olub mürşid uġruna ḫarc ve ṣarf eylese yine maḳām-ı şühūd-ı ᵓirşādına bedel olmaz zīrā maḳām-ı şühūd, *dünyā ve mā fīhādan* efḍaldir ki *yek dem zikr-i Ḥaḳḳı gerden be ez mülk-i Süleymanī* buyurduḳları şühūd ile bir kerre zikr mülk-i Süleyman'dan efḍaldir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bir kimse Şeyḫ Saᶜdī Ḥażretlerini inkār ider idi bir gice ᶜālem-i maᶜnāda görür ki raḥmet melāᵓikeleri ellerinde nurdan ṭabaḳlar ile nüzūl iderler bu ne ḥāldir ve nereye teşrīf idersiz didi melāᵓikeler ḫaber verdiler ki Şeyḫ Saᶜdī bu gice şu beyti söyledi ᶜindeᵓl-lah maḳbul oldı anıñ ṣevābıdır ki Saᶜdī cenāblarına taḳdīm ideriz dedikleri dem ḫūᵛbdan bīdār oldu ve beyt ḫāṭıranda idi der-ᶜaḳab Ḥażret-i Saᶜdī'niñ ḥāngāhına geldi nıṣfuᵓl-leyl idi. Ḥażret ṣavmaᶜasında ḫoş ᵓelḥān ile ol beyti tilāvet ider idi bu ḥāle daḫī vāḳıf olunca inkārı terk eyleyüb ᶜazīze bende oldu. Beyt budur *Beyt*

Berk der ḫıtān siper der naẓar hoş yār

Her varaḳ-ı defterīst maᶜrifet gerd-gār¿

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bir kimse ziyāret-i beytiʾl-lāhe niyet idüb her ḥaṭvede iki rekʿat namaz ḳılaraḳ beyt-i şerīfe vāṣıl oldu hātiften bir nidā geldi ki ey kişi eger bir göñül yapīdek her ḥaṭve biñ rekʿat namaz ḳılmış ḳadar ʾecre nāʾil olurdıñ denildi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ṭavāʾif-ʾi mülūkdan biri Leyla ile Mecnūn'ıñ ʾaḥvālini istimaʿ idüb Mecnūnıñ bu yanub yaḳılmasına Leyla nice ḳızdır deyüb Leyla'yı ḥużūrına getürdi ve naẓar eyledi ki bir ʾesmeruʾl-levn siyah güzel ḳızdır. Leyla'ya ḫıṭāb idüb sen sāʾir ḫūbanlar ḳadar güzel de degilsin Mecnūn seniñ neñe yanar didi. Leyla cevābında ey şah sen Mecnūn degilsin benim ḳadrimi Mecnūn bilür hele Mecnūn'ıñ naẓarıyla naẓar eyle de ne görürsün git git sen degilsin benim ḳadrimi bilmezsin didi. Gerçi Leyla esmeruʾl-levn idi ama kendinde āteş ve ḥüsn var idi maḥbūb ve maḥbūbede āteş gerekdir āteş olmazsa ḥüsnde cezbe olmaz imiş. Baʿżı kimse ġāyet maḥbūb olur kendinde āteş olmaz ve iltifāta şāyān olmaz, baʿżı kimse de kemāl-i ḥüsn yoḳdur lākin āteş-i cezbe olma ḥasebiyle her gören meftūn olur. Ḫulefā-ʾi ʿAbbāsīye'den ʿÖmer bin el-ʿAzīz'iñ şıyt u şadā-yı ʿadl u dādı cihanı ṭutub tamam ʾehl-i sünnet veʾl-cemāʿat ehl-i īmānı işkār ʾidüb dīn-i Muḥammedī ʾiḥyā eyledikden şoñra Şām-ı şerīfde müstecābuʾd-daʿve kibār-ı ʾevliyāʾuʾl-lahdan bir żāt var idi anı ḫalvetine daʿvet eyledi ve buyurdu ki ʿAzīzim benim saña ḥüsn-i ẓannım vardır senden bir şey rica idecegim lākin red eylememesine bir ḳavī yemin eyle baʿdehū söyleyeyim deyüb evvel ol żāta yemin verdi şoñra buyurdu ki kerem eyle bir Fatiḥa eyle ben bu ʿālem-i fānīden baḳāya sefer ideyim deyince ʿAzīziñ ʿaḳlı başından gidüb ʾaman Padişahım sen dīn meydana çıḳardıñ seniñ sāyeñde ʾehl-i tevḥīd raḥat üzre olub dīn-i ḫāliṣ-i Muḥammedī aşikār ve Yezīdyān kūm-nām

oldı seniñ gibi ḫalīfeniñ mevtine Fatiḥa eyleme dīniñ ve ehl-i İslāmıñ berbādına Fatiḥa eylemedir kerem eyle bu ne sözdür didi ᶜÖmer ᵓİbn ᶜAbduᵓl-azīz buyurdu ki ᶜAzīzim bu dīne ḫidmeti ben yalñız eylemedim ancaḳ bir ṣādıḳ ḫazīnedārım ve bir ḳarındaşım var idi anlar benim ile ittifaḳ eylediler ṭaşrada ᵓaᶜdānıñ ᵓaḥvālini dāᵓimā tecessüs idüb yek dil tek cihet tedbīr idüb dīne ve mülke anlarıñ ᵓiᶜānetiyle taḳavviyet ve rābıṭa verdim. Şimdi ḳarındaşım ve ḫazīnedārım āḫirete gitdi ve bundan şoñra bunlar gibi emīn kimse bulma daḫī mümkin olmadıġından ġayrı benim dünyada ṭurmanıñ fāᵓidesi yoḳdur ve bunda ḳalma ile muḳaddem taḥṣīl olan nām ve şānım elden gider iyüsi bir gün evvel gitmedir deyince ol ᶜazīz daḫī çünki böyledir seniñ gibi ᶜādil şāhıñ fıḳdānında günde biñ ölmeden bir ölmek yegdir ben de beraber gideyim deyü şoḥbet ider iken ḥużurlarında bir ṣabī ḫidmet içün ṭurur idi çocuḳ ben de berāber giderim didi vaḳıᶜā ᶜazīz bir Fatiḥa eyledi üçü birden Ḥaḳḳ'a teslim-i emānet eylediler. Bu ḳıṣṣadan ḥiṣṣe oldur ki padişahlar ve vüzerāya ṣādıḳ ve muᶜīn ve nāṣır muḳārin gerekdir ki anlara *liᵓllāh fiᵓllāh* ᵓiᶜāne ideler, eger ṣādıḳ muḳarrebler olub ṣūrī ᵓiᶜāne eylemezler ise ᵓevliyāᵓuᵓl-lahıñ maᶜnevī himmetleriniñ daḫī fāᵓidesi olmaz elbet himmete bir alet gerekdir aletsiz ḳuvvetiñ ne fāᵓidesi olur meselā bir ādem zūr-ı bāzūya mālik ve iyü ḳılıc çalar, ḳılıc almaz ise ḳılıc ᵓurmasını bilmeniñ ne fāᵓidesi vardır himmet-i ᵓevliyā ḳuvvet maḳāmındadır eger muḳarrabān-ı mülūk ve vüzerāda seyf-i ḳāṭıᶜ miṣāli ṣādıḳ kimseler bulunursa ehluᵓllah ḳuvvet-i ḳudsiyye ile anları ᵓistiᶜmāl idüb ᵓumūr-ı mülūk ve vüzerāyı idareye alet iderler.

Ḥikāye : Mıṣr Ḳāhire'de bir Yaymacı var idi ve bir ṣāliḥātdan ḫātunı var idi *yevmen mineᵓl-eyyām* ᶜādet-i ḳadīme üzre ḫānelerine şu getüren saḳā gelüb ḳapuyı

açdı ḫātun daḫī ʿādet-i ḳadīme üzre ḳapu arḳasına siperlendi bir eliyle ḳapuyı ṭutar idi saḳā şuyı küpe boşaldub ḳapudan çıḳar iken ḫatunıñ elini öpdi ve gitdi. Ḫatuna ḫayret geldi bu saḳā ḳadīmī ḫādimdir ve ʾiḫtiyar kimsedir ve şuleḥādandır böyle ʿamel bundan meʾmūl degil iken ne esrārdır ki ẓuhūra geldi deyüb ānide ehlini istedi ve ʾuşaḳ gönderüb daʿvet eyledi. Yaymacı eve gelince suʾāl eyledi ki ādem sen bugün çarşuda efʿāl-i ḳabīḥadan ne işlediñ didi. Ādem daḫī inkār eylemeyüb bir ʿarab ḫātunı geldi ve benden bir maʿden bilezik istedi pazar idüb verdim ve ḳoluna ṭaḳdım ḫoşuma gidüb ne güzel oldu deyü ḫātunıñ elini öpdüm deyince ḫātunı daḫī çünki sen dükkānda böyle eylediñ saḳā daḫī o da benim elimi öpdi deyüb saḳā ḳıṣṣasını naḳl idüb bu miṯāli söyledi. *Men daḳḳa duḳḳa En zedet zāde saḳāf* didi yaʿnī bir kimse āḫariñ ḳapusını çalarsa elbet anıñ āḫar da anıñ ḳapusını çalar, eger sen ziyāde ider iseñ saḳā da ziyāde ider didi. Yaʿnī bir kimse āḫariñ malına ya ʿırżına ya canına ḫıyānet iderse elbet bir āḫar kimse de anıñ üzerine ḫiyānet ider bu ʿālem-i mükāfātdır iden bulur, her ne şunarsañ aşıña heb başıña gelse gerek.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bu ʿālemde herkesiñ çekdigi kendi ʿameli cezāsıdır. ʾİbtidāʾ insana ṭaraf-ı Ḥaḳ'dan belā gelmez belki küllīsi cezā-ʾi ʾaʿmālleridir baʿżı ītdigini ʿaynı ile bulur baʿżı ʾemṯālini görür gāh ʿindeʾl-lah olan ḳuşurınıñ cezasını görür gāh ḫalḳa eylediginiñ mücāzātını bulur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ṣıbyanıñ ʾemrāżında ve ḥīn-i mevtde çekdikleri belā ve zaḥmet ʿālem-i ʾervāḥdan dünyaya gelür iken uġradıġı ʿavālimde eyledigi ʾefʿāl-i nā-merḍıyyeniñ mücārātıdır, gāhī kendi ḥālinde olan büyük kimselere de bu ʾesrār olub ʿālem-i ʾervāḥ reh-güzārında

ᵊervāḥla olan tecāvüziniñ belāsını ᶜālem-i ᵊecsāmda görür ḥāşılı elbet ve elbet *min ġayri istiḥḳāḳ* cānib-i Perverd-gārī'den belā ẓuhūr eylemez ve her belāda yine ḥikmetden ḥālī degildir her kim bir belāya mübtelā olur anıñ verāsında ᵊAllah Taᶜālā Ḥażretleriniñ bir luṭfa maẓhar olur. Şiᶜir

ᵊElā lā taḥzenenne ᵊeḫaᵊl-beliyyeti

Fe liᵊr-raḥmāni ᵊelṭāfi ḫafiyye¿,

Beyt der-kārist mīnediş¿ ve dil-i şikeste medār

Ki āb-ı çeşmi ḥayat der derūn-ı tārikest ¿

Ḥikāye: Davud *ᶜAleyhiᵊs-selām* zamanında bir ẓālim ẓuhūr idüb Ḥażret-i Davud *ᶜAleyhiᵊs-selām* 'ıñ ḳavmine küllī ᵊeẕāya başladı ḳavm-i Dāvud *ᶜAleyhiᵊs-selām* şikāyet idüb ḳahr olmasına duᶜā niyaz eylediler. Ḥażret-i Davud ḳahr olması içün Ḥaḳ Taᶜālā'ya niyaz eyledi. Ṭaraf-ı Ḥaḳ'dan vaḥy oldu ki Yā Davud ḳavmiñe söyle benim bir ismim de Ṣabūr'dır ṣabr eylesünler. Bir zaman böyle geçdi ol ẓālim ẓulmü üzerine teraḳḳī ḳoydu ve taḥammülden ḫāric ezāya başladı. Ḳavm yine şikāyet eylediler yine Ḥażret-i Davud Ḥaḳḳ'a defᶜi içün niyaz eyledi yine vaḥy olundu ki Ya Davud benim bir ismim de Ḥalīm'dir ṣabr eylesünler ᶜacele istemesünler. Bir vaḳt daḫī geçdi o ẓālim ẓulmüne daḫī ziyāde revāc verdi yine ḳavmi Davud ᶜAleyhiᵊs-selama şikāyet eylediler. Ḥażret-i Davud Ḥaḳḳ'a niyaz eyledi cānib-i Ḥaḳ'dan ṣıfāt-ı Celāl şöyle vaḥy oldu ki yine dergāhıma duᶜā mı iderler ᵊAllah Taᶜālā ᶜaczden münezzzehdir ol ẓālimiñ yüzünden ezelde taḳdīr olan ẓulm tamam olmadıḳca duᶜānıñ fāᵊidesi yoḳdur zamanına ḳadar ṣabr eylesünler denildi.

Yeḳūlüᵊl-Faḳīr ᶜAzīzim *ᵊeᵊẕ-ẓālimü seyfuᵊl-lah ve bihī yenteḳımü* ḥadīs̱-i şerīfi üzre ẓālimler ᵊAllah seyfidir Cenāb-ı Ḥaḳ ṭarīḳ-ı müstaḳīmden tecāvüz idüb emr-i Ḥaḳḳ'a imtis̱āl eylemeyen kimseleriñ üzerine musallaṭ idüb anlardan intiḳam alur *s̱ümme yenteḳımü minhu* sırrı ẓuhūr idüb anıñ yüzünden ẓuhūra gelecek terbiye ve ᵊintiḳam tamam olduḳ da andan daḫī bir āḫarıyla intiḳam alur, Ḥaḳ Taᶜalā intiḳāmın yine ᶜabdiyle alur, bilmeyen ᶜilm-i ledünnī anı ᶜabd itdi şanur.

Ẓālimleriñ ẓulmü zümre-ʾi ʿāṣıyān ḥaḳḳında intiḳām-ı ʾİlāhīdir, muṭīʿlar ḥaḳḳında imtiḥan-ı Perverd-gārīdir ve anlara tāzıyān-ı şevḳdır, ṣāliḥler ve vāṣıl ileʾl-lah olan ẕātlar ḥaḳḳında bāʿiṯ-i ref-ʿi derecātdır. Bu taḳdirce bir ẓālim ẓulme ʾiġāz eyledikde ʾehluʾl-lah *raḥmen bi ʿıbādiʾl-lah* iki üç defʿa defʿine duʿā iderler eger defʿ olmaz ise sükūt idüb kendi ve muḳarrebleri istiġfār ile meşġūl olurlar. Bir belde de bir ẓālim ẓuhūr eylese anıñ defʿine ve serīʿan maḥv olmasına çare ol belde ahālisi cümleten ʾistiġfār ile meşġūl olmaḳdır her ne ḳadar ʾistiġfārı ziyadece idebilürler ise ʾo ḳadar tīz defʿ olur ve şerrinden emīn olunur lākin bir ādemiñ üzerine bir ẓālim musallaṭ olsa heman anıñ ʿilacı üzerinde ḳażāya ḳalmış namaz ve ṣavm ve zekāt ve ḥacc ve nezr var ise ḳudreti miḳdarı anları ʾedāya sürūʿ idüb ʾevḳāt-ı sāʾiresini ʾistiġfāra ṣarf idüb ʿindeʾl-lah kendüyi ẓālimiyyetden ḳurtarsa ki ẓālim şerrinden serīʿan ḫalāṣ ola, görez misin ki muḳarrabān dergāh olub heyʾet olub zühd ve ṣalāḥla āreste olan ẕāt-ı kerīmlere bir ẓālim ẓulm eylese ānīde ġayret-i İlāhīyye ānı ḫarāb ider.

Ḥikāye: ʾEhluʾl-lahdan biri ʾaçıḳbaş ṭururdu bir kimse gelüb geçer iken ʿalā ṭarīḳıʾl-ʾistihzā ḳopacaḳ ḳopacaḳ deyü başına ʾurdı üç beş ādım gider gitmez bir ḥayvan ʾanı depdi ve başını ḫurd eyledi yanında olanlar ol ʿazīze efendim yazıḳ ḥarīf helāk oldı niçün ʾinkisār eylediñiz deyince ben bir şey demedim lākin ḳabaġıñ ṣaḥibi ḳāʾil olmadı buyurdılar. ʿAzīzim ṣāliḥlere ṭoḳunmadan ziyade ḥazer gerekdir zīrā anlar ʿindeʾl-lah maḳbūl ve maḥbūbdır. Ḥaḳ Taʿālā ʾanlarıñ ʾincindiklerini istemez, ḫuşūşen ʿāşıḳlar ṣādıḳlar ki dāʾimā Ḥaḳ derdiyle yanub tüter iken *neʿūẕü biʾl-lah* bir de sen ʾincitmeye ve yaḳmaya teşaddī ider iseñ ānīde anıñ āteş-i āhı sizi yaḳub kül ider. Beyt

Mülke sulṭan gerçi kāfir ola olur pāyidār

Līk çün ẓulmile olmaz memālik ber-ḳarār

Beyt *Ol bi-ẓālimān ¿ ẓulm-i ¿¿¿*

Pīş ez hedef hemīşe kemān nāle mīkend

ᶜAn ᵃᶜAli ᵃibn Ebī Ṭālib Radıyaᵃl-lahu ᶜAnhu ᶜAniᵃn-Nebiyyi ᶜAleyhiᵃs-Selām ᵃİştedde ġaḍabuᵃl-lahi ᶜalā men ẓulime men lā yecidü lehū nāṣıran ġayraᵃl-lahi . Ve Ḳāle ᵃen-Nebiyyü Ṣallaᵃl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem ᵃİnneᵃl-lāhe Taᶜālā yüᶜaẕẕibü yevmeᵃl-ḳıyāmetiᵃl-leẕīne yuᶜaẕẕibūneᵃn-nāse fiᵃd-dünyā . Ḥāṣıl-ı kelām ᶜAzīzim sen kendi nefsiñi pāk ve şevāᵃib-i ẓulmden tāb-nāk ider iseñ āḫariñ ẓulmünden emīn olursun ve saña ẓulm ideyim ẓan iden serīᶜan belāsını bulur.

Ve Yeḳūlüᵃl-Faḳīr Daḫī ᵃevlāsı sünnet-i seniyyye-i Muḥammedī'ye ᵃiḳtidā idüb saña cevr u cefā ideniñ ᵃışlāḥına duᶜā eyle bu cümle senden bālāterdir. Server-i ᶜĀlem *Ṣallaᵃl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem* Efendimize her ne ḳadar ḳavmi ᵃezā eyleseler yine ᵃanlar ᵃinkisār eylemeyüb ṣalāḥları ᵃile duᶜā buyurub, *Allahümmeᵃhdi ḳavmī feᵃinnehüm lā yaᶜlemūn* , ile ilticāda olurlar idi.

Ḥikāye: Mışr Ḳāhire'de bir zaman ḳaḥṭ oldı şöyle ki ᵃağır nice cevāhire buġday, ᵃarpa, bulunmadı ḥayvānātı yeyüb dögündiler ḥattā bir kimse kendi ᵃevlādını ẕebḥ idüb yedi. ol vaḳt ḫalīfe olan Mustanṣır-biᵃl-lāh çārşuda yayan gezer idi ki biriniñ ḥayvanı daḫī ḳalmadı. ᵃEvliyāᵃuᵃl-lah cemᶜ ᵃolub bu belānıñ defᶜine duᶜā eylediler çāre olmadı ve ḳuṭb-ı vaḳt olan Ḥażret-i ᶜAbduᵃl-lah'a ᵃilhām olundu ki bu ḫuṣūṣda ᵃevliyāᵃuᵃl-lahdan bir velīniñ duᶜāsı ḳabūl olmaz beyhūde yere yalvarmayıñ dendi ġayrı ümīdi ḳaṭᶜ idüb perākende oldular. Ḳuṭb-ı zaman-ı Mışr olan Ḥażret-i ᶜAbduᵃl-lah Ḳuds-i şerīfe hicret buyurdılar Ḳuds'e ḳarīb Ḫalīlüᵃr-Raḥmān'a vardıḳda Ḥażret-i ᵃİbrahim *ᶜAleyhiᵃs-selām*'ıñ rūḥ-ı münevvereleri istiḳbāl ẓiyāfete daᶜvet buyurduḳlarında Ḥażret-i ᶜAbduᵃl-lah ᵃİbrahim *ᶜAleyhiᵃs-selam* ' a niyaz idüb efendim bu ḳuluña ᵃikrām Mışr Ḳāhire ḫalḳına duᶜā buyurmañızdır zīrā Mışr ḫalḳı ᵃaçlıḳdan ḳırılub helāk oluyor bu belāya ᵃevliyāᵃuᵃl-lahıñ duᶜāsı siper olub teᵃṯīr eylemedi sen nebiyy-i zī-şānsın kerem eyle şu ḳaḥṭıñ defᶜine bir duᶜā buyurıñ deyüb bükā idince ol seḫākānī ve ᶜaṭā maᶜnī

Ceddü'l-'Enbiyā Ḥażret-i 'İbrahim *'Aleyhi'ş-Ṣalā'tu ve's-Selām* Efendimiz dergāh-ı Ḥaḳḳ'a tevaccüh idüb du'ā eylediler ve Cenāb-ı Ḥaḳ anlarıñ du'āsı berekātı Mıṣr'dan belāyı def' idüb nān u ni'met mebzūl oldı. *Allahümme yessir lenā şefā'atehū fi'd-dāreyni*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Mıṣr Ḳahire'de ibtidā ṭarīḳ-ı ṣūfiyye-i neşrāndan İbrahim Gīlānī Ḥażretleridir. Anlarıñ zamanına ḳadar 'erbāb-ı ḥāl var idi lākin meslek-i ṣūfiyye üzre sülūk ve dervīşāna bir maḳam-ı mu'ayyen yoḳ idi. İbrahim Gīlānī Ḥażretleri kibār-ı 'evliyā'u'l-lahdan idi Mıṣr'da Ḳarafe nām ḳabristanda sākin olurlar idi ve kendüye bir ṭaḳım kimse tābi' olub derviş olmuşlar idi. Nevbetle her gün biri Mıṣr'a gelüb şey'en-li'llāh idüb nafaḳa tedārik idüb Ḳarafe'ye getürür idi ḥattā nevbeti geldikde şeyḫleri daḫī şey'en-li'llāh çıḳar idi. Mıṣr meliki Sulṭan Ḥasan'ın bir ġulāmı firar idüb Ḳarafe¿ şeyḫiniñ ḥużūrına gelüb irade getürdi anlar da terbiye içün ḫalvete ḳapadılar Sulṭan Ḥasan'ıñ sem'ine vāṣıl olub bu şeyḫ bizim beldemizi ve tevābi'ımızı ifsād idecek şunuñ cezasını tertīb ideyim deyü Ḳarafeye¿ geldi ġulāmı su'āl eyledi şeyḫ ġulāmı ḫalvetden çıḳarub buyurdu ki ey ġulām şu ṭaşa *kün ẕeheben* deyü ḫıṭāb eyle ġulam daḫī şeyḫiñ emri üzre ol ḥacere *kün ẕeheben* deyince ḥacer-i merḳūm ḫāliş 'altun oldı ol zaman şeyḫ Sulṭan Ḥasan'a ḫiṭāb idüb Ya Sulṭan ben seniñ bendeleriñi 'ıṣlaḥ mı iderim yoḫsa ifsad mı iderim didi ?. Sulṭan cürmine mu'terif olub şeyḫiñ dāmen-i 'afvına teşebbüs eyledi ol ḥacer üç buçuḳ ḳanṭar idi. Şeyḫ ṣıla-'i ṭarīḳ olsun içün sulṭana hediye eyledi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū 'İbrahim Gīlānī Ḥażretlerine görüşmeye bir kimse gelse su'āl iderdi eger hediye ile geldiyse ḳapuyı açar ve ülfet ider idi. Hediyesiz eli boş geldi ise iltifat eylemez ḳapuyı açmaz idi bendeleri efendim siz de ḥubb-i dünya yoḳdur niçün böyle idersiz didiler 'Azīz buyurdu ki

ehl-i dünya ᶜindinde dünya muḥabbetlü ve ᶜazīzdir bizim ᶜindimizde daḫī vaḳt maḥbūb ve ᶜazīzdir eger anlar ᶜindinde sevgilü olan dünyalarını bize bezl iderler ise biz de sevgilü olan ᵓevḳātımızı anlara ṣarf ideriz ve ᵓillā beyhūde ᵓitlāf-ı vaḳt israf-ı ᵓenfās eylemez buyururlar idi.

Sebeb-i teᵓlīf-i ***Delāᵓil-i Ḫayrāt*** **:*Ḳāle eş-Şeyḫ*** ᵓīmam Cezūlī Ḥażretleri seyr-i seyaḥat eyler iken bir maḥalde ᵓabdest ᵓiḳtiżā idüb bir ḳuyu başına vardı gerçi ḳuyuda şu var ᵓama şuyı çıḳarmaya ḳova ve īb yoḳ idi eyā nice ideyim deyū ḫayretde iken bādiye nişīnāndan bir ḳız gelüb başını ḳuyuya şoḳub bir şey tilavet eyledi anīde şu ḳaynayub çıḳdı maṣlaḥat bitdi Cezūlī Ḥażretleri kerem eyle ne tilavet eylediñ ki *bilā ḥabl velā delve* bu şu ḫurūc eyledi dedikde ol bikr buyurdu ki ṣalāᵛt-ı şerīfden bir ṣalāᵛtdır ben anıñ üzerine devāmım vardır her ne ḥācetim olsa anı bir kerre tilāvet iderim maḳṣūdum ḥāṣıl olur didi ama ṣalāᵛtı söylemedi. Cezūlī cenābı bezl-i maḳderet idüb cemī-ᶜi ṣalavāt-ı şerīf *Delāᵓil-i Ḫayrāt* 'a cemᶜ eyledi ve yine ol ḳızı bulub *Delāᵓil* ' i başdan başa ḳırāᵓet eyledi bu ṣalāᵛtlarıñ içinde ol seniñ ḳırāᵓet idüb şu çıḳardıġıñ ṣalaᵛt var mıdır deyū suᵓāl eyledi belli vardır didi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Her kim ṣalāᵛt-ı şerīfe devām eyleye dünya ve āḫiretde zaḥmet çekmez iki cihanıñ devletine nāᵓil olur, ḫuşūṣan ṣalāᵛt-ı münciyye cemīᶜu duᶜā anda mevcūddur devām iden her himem u ġamdan necāt bulub her bir luṭf Perverd-gārīye nāᵓil olur.

Sebeb-i Teᵓlīf-i ***Meṣnevī-ᵓi Şerīf Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū*** Mervīdir ki Ḥażret-i Mevlānā *Ḳuddise Sırruhū* zamanında mürīdleri Ḥakīm Ṣenāᵓī Ḥażretleriniñ *ᵓilāhīnāme* ' sine ve Ḥażret-i ᶜAṭṭar-ı Velī'niñ *Manṭıḳuᵓṭ-Ṭayr* 'larına raġbet idüb dāᵓimā anı muṭāleᶜa iderler idi. Ḥüsameᵓd-dīn Çelebī fikr ider idi ki ne olur bizim ᶜazīzimiz daḫī bir kitab teᵓlīf idüb ḳardeşler anıñ ile şafā-yāb olub kelimāt-ı ḳudsiyyelerinden feyż-yāb olsalar idi

deyü bu endişede iken bir gün Mevlānā Cenābları mübarek destārlarından bir kağıt çıkarub Ḥüsāme'd-din Çelebi'ye verüb buyurdu ki işte bu da bizim kitabımızdır ol kāğıdda ol *Meṯnevī-'i Şerīf* 'den on sekiz beyt taḥrīr olunmuş idi ol 'ebyāt-ı şerīf bunlardır Meṯnevī:

Bişnev ez ney çün hikāyet mī kuned — *Ez cudā yī hā şikāyet mīkuned*
Kez neyistān tā mora be berīde end — *Ez nefīrem merdūzen nā lī de end*
Sīne ḫāhem şerḥa şerḥa ez firāḳ — *Tā be gūyem şerḥ-i derd-i iştiyāḳ*
Herkesi kū dūr mand ez aṣl-ı ḫīş — *Bāz cū yed rūzigār-ı vaṣl-ı ḫīş*
Men beher cem'iyyeti nālān şodem — *Cuft ḫoş ḥālān u bed ḥālān şodem*
Herkesi ez zann-ı ḫod şud yār-i men — *Ez derūn-i men necust esrār-ı men*
Sırrı-ı men ez nāle-i men dūr-nīst — *Līk çeşm u gūş rā ān nūr nīst*
Ten zi cān ve cān zi ten mestūr nīst — *Līk kesrā dīd cān destūr nīst*
Āteşest in bank-ı nāy ve nīst bād — *Her ki in āteş nedāret nīst bād*
Āteş-i aşḳest kender ney fütāt — *Cūşişi aşḳest kender mey fütāt*
Ney ḥarīfi her ki ez yārī būrīd — *Perdeḫāyeş perdeḫāyi mā berīd*
Hem çünī zehrī ve tiryāḳī ki dīd — *Hem çünī demsāz u müştāḳī dīd*
Ney ḥadīṯ-i rāh-ı pür ḫūn mī koned — *ḳıṣṣa-ḫāy-ı aşḳ-ı mecnūn mī koned*
Maḥrem-i īn ḫoş cü bī ḫoş nīst — *Her zebanrā müşterī cüz gūş nīst*
Der gam-ı mā rūz hā bī-gāh şod — *Rūzhā māsūz hā hem-rāh şod*
Rūzhā girift kū revbāk nist — *Tūmān ey ān ki çün pāk nīst*
Her ki cüz mā hī ābeş sīr şod — *Her ki bī rūzīst rūziş-i dīr şod*
Der neyāyed ḫāl-i puḫte hiç ḫam — *Pes soḫen kūtah bāyed ve's-selām*

Ḥüsāme'd-din Çelebi der-'aḳab bu 'ebyāt-ı şerīfeleri taḥrīr eyledi ve Ḥażret buyurdılar ki cānib-i Ḥaḳ'dan Meṯnevī-'i Şerīf söylemeye me'mūr olduḳ deyüb baḳıyye-i Meṯnevī-i Şerīfi anlar söyler idi. Ḥüsame'd-din Çelebi taḥrīr ider idi nihāyet tamam oldu.

Ḳāle eş-Şeyḫ Şu 'on sekiz beyt-i şerīfde 'on sekiz biñ 'ālemiñ sırrı beyan olunmuşdur ve *Meṯnevī-'i Şerīf* ' de olan ḥaḳāyıḳ ve esrār bu ebyātda münderic olmuşdur ḫulāṣa-'i Meṯnevī denmeye şāyestedir.

Ḥikāye: Meşhūru'l-'Āfāḳ Ḫadimī Muḥammed 'Efendi'ye bir gece 'ālem-i ma'nāda gel ḥużūr-ı Rasūli'l-lāh'da da'vācıñ var deyü da'vet eylediler anlar daḫī meclis-i sa'ādete

varub görür ki daᶜvā ḥissi kendi nefsidir Server-i ᶜÀlem *Ṣallaʾl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem*'e şikayet ider ki efendim bu ẕāt baña leyl u nehār raḥat virmez raḥatımı ebedī selb eyledi deyū daᶜvā ve taḳrīr-i kelāmında Ḫādimī Ḥażretleri suʾāl olunduḳda şöyle cevab verir ki Yā Ceddī Yā Rasūleʾl-lah bu bir ẓālimdir ki eger ben buna raḥat virsem bu benim dünyada ve āḫiretde raḥatımı selb idüb beni bī-ḥużūr ider kendi raḥatım içün bunuñ raḥatını selb eyledim deyū cevab virüb nezd-i Server-i ᶜÀlem'de kelāmı taṣdīḳ olundı.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ᶜAzīzim her kim dünyada ᶜızz ve raḥat-ı nefse ṭālib olursa evvelā nefsiñ hevāsını ve raḥatı esbābını tedārik eyleme içün dünyada raḥatsız olur, baᶜdehū esbāb istirāḥat-ı nefsde elbed muḥarremāt der-kārdır anı irtikābla yarın āḫiretde daḫī raḥatsız olur dāreynde zaḥmet çeker.

Ḫikāye: Ḫādim ʾeyāleti valisi ṭarafından bir maṣlaḥat içün mübāşir gelüb Ḫādimī cenāblarına baᶜżı nā-sezā muᶜāmele eylemiş mübāşir-i merḳūm ᶜavdiyyet ve vezīr-i müşārun ileyh Ḥażretleriniñ divānına vardıḳda bilā teveḳḳuf ḳatl eylemiş.

Ḫikāye: Şeyḫuʾl-İslām *Sellemehuʾs-Selām* 'lardan biri ʾEyyūb ʾEnṣārī'de bir tekye binā idüb Ḫādimī Efendi Ḥażretlerini cebren bā-ḫaṭṭ-ı hümāyun-ı şeyḫ idüb getürüb iskān itdirdi. Bir ḳaç gün mürūrında mektūbı efendīʾi ᶜazīze istifsāra gönderdi mektūbı ʾerbāb-ı ᶜirfāndan idi ᶜazīziñ ḥāline vāḳıf olub gelüb Şeyḫuʾl-ʾİslām Efendi Ḥażretlerine ifāde ider ki yaḳında ᶜazīz firār ider zīrā hücūm-ı nāsdan dilgīrdir dedikden bir ḳaç gün şonra Ḫādimī Ḥażretleri Ḫādim'e ricᶜate iẕn isteyüb eger iẕn daḫī virmezler ise firar idecegini bilüb żarūrī iżn vermişler yine Ḫādim'e ᶜavdet eylemişler. ʾAḥbābdan biri

Efendim niçün eylenmediñiz dedikde oğlum hücūm-ı nāsa taḥammülüm yoḳdur eger azıcıḳ daḫī ṭursam helāk olurum bize bu belde elvermedi zīrā ben buraya geldigimde benim şol meme altında bir ḥareket ider şeyʾim var idi şimdi o şey ḥareket eylemez oldu eger daḫī ṭursam ṣūrī maʾnevī helāk olurum *vechen mineʾl-vücūh* baña ṭurmaḳ el vermedi buyurmuşlardır.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim vāḳıʿā diyār-ı ḫāliye ve ḫalvetde terbiye olub vaḥdetde kemāl bulan ʾerler keṯrete ṭāḳat getüremez ve anlarıñ irşādına yol bulma güç olub kendüyi perīşān ider. *eʾṭ-Ṭuruḳu ileʾl-lah bi-ʿadedi enfāsiʾl-ḫalāʾiḳ* mefhūmınca her beldeniñ ricāliniñ bir ṭavır üzre sülūkı vardır ve her biri bir yoldan söz añlar mürşid olan anı bilüb *Kellimū ʾn-nāse ʿalā ḳadri ʿuḳūlihim* mefhūmınca anları Ḥaḳḳ'a daʿvet eyleye ve ʿuḳūlleri yolundan pend ve nuṣḥ eyleye bu ise kendi içlerinden ayrışmaya yaḫud bu ḳabīlden olan mürşidden terbiye görmeye teveḳḳuf ider. Ḫuṣūṣen ʾİslambol ricali ne ḥaldedir ve irşadları ne yüzden olur ve sözü naṣıl fehm iderler ve yükleri bārları ne ṣūretle defʿ olur bunı bilmek fünūn-ı şitāy-ı cāmiʿ bir ʿilimdir ki ʾancaḳ ʿāḳıl ve kāmil olan ṭālib-i ʿārif-i āgāh muʿallimden on on beş senede taḥṣīl idebilür ve ḳāl ve ḳāleme çoğı gelmez ve taḥrīr ile fehm olunmaz bir ʿilm-i muʿāmeledir. Ḫādimī Ḥażretleri bunı taḥṣīle heves eylese ʿömrü āḫir olur iyüsü bıraḳub firar eylemedir şad *bārekeʾl-lah* İslambol'da kemāl bulub seccāde-ʾi irşāda cālis olub irşād ile ʾemrār-ı vaḳt idüb kendüyi bozmayan ʿazīzlere ki rütbeleri cümleden bālāter olur zīrā ʾeyyām-ı irşadları ve her vaḳt u saʿatleri muḥārebe ve mücādele-ʾi nefs ile mürūr ider bu ẕātlarıñ ʾaḥvāli fırtınalı havada

gemi ḳullanan reʾis gibidir ki dāʾimā dümen elinde gözi havada ʿaḳlı ʾālet-i sefīnede havaya müteraḳḳıb leyl u nehār gözedüb ṭurur ki gemi telef olmaya deyü işte bu mürşidler de böyledir. Şerīʿat dümeni elinde ʿaḳlı ʾaʿżā vu cevāriḥinde ve ḳalbinde dāʾimā nefs ve şeyṭanıñ ḥavādiṯ ve desāʾisini gözleyüb bir ṭarafdan yol bulub sefīne-i vücūdı baḥr-i ʿışyāna ġarḳ eylemesün ve ḫazīne-i ḳalbde olan cevāhir-i maʿārif yaġma ve telef olmasun deyü müteraḳḳıblerdir ve leyl u nehār ḫaʾb u rāḥatları meslūbdür ʿaşḳ olsun çekebilene ʿazīzim.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Meṯnevī-i Şerīf'* iñ ol ḥikāyesinde buyururlar ki bir pādişah şikār ve seyaḥatde gezer iken bir cāriye görüb ʿalāḳa eyledi vāfir māl virüb ol cāriyeʾi aldı. Ḳıṣṣa-ʾi ʾīlāhī cāriye ḥasta oldu pādişah şaġdan şoldan ḥukāmāyı cemʿ eyledi ve ḥastanıñ şifā bulmasını iltimas buyurdular ve ḥekīmler canbazlıḳ idüb her biri mesīḥane dem ʾurub ʿilac eylediler cāriyeniñ ṣadrında olan ḫuşūnet ve ḳatılığa badem yaġı verdiler daḫī ziyāde ḫuşūnet peydā oldı. Ṣafrasını izāle içün sikencübīn verdiler ḥikmet-i ʾīlāhiyye ile sikencübīn ṣafrayı izāle idecek iken ṣafraya ḳuvvet virüb ziyāde eyledi pādişah çünkü ḥukemānıñ bu derde devādan ʿaczini görüb derḥal ḫalvet ḫānesine dāḫil olub başını secdeye ḳoyub dergāh-ı Ḥaḳḳ'a tażarruʿ ve niyaz idüb gözlerinden yaşı ceyḥūn miṣāli ʾaḳıdub ricāda iken kendüden geçdi ʿālem-i maʿnāda ḫaber verdiler ki yarın şu şekl-i ḳıyāfetde bir ḥekīm-i ʾīlāhī ve ṭabīb-i ġaybī gelür seniñ cāriyeñiñ derdine devā ʾanıñ yedindedir denildi şāh daḫī ʿaleʾs-seḥer müteraḳḳıb oldı ve vāḳıʿuʾl-ḥāl taʿrīf olundığı vech

üzre ol ḥekīm-i ʾīlāhī geldi ve şāha mülāḳī oldu şāh ḥekīmi alub hezār-ı ḥürmetle cāriye-ʾi merīżanıñ yanına getürdi ḥekīm cāriyeniñ nabżını eline alub cāriyeniñ ve nesematdan geldigini suʾāl iderek söyledirken nabżını ṭutar idi tā ki Semerḳand şehrine geldi şehr-i Semerḳand'ıñ isim yād olduḳda nabżı ziyāde ḥarekete başladı. Ṭabīb-i ʾīlāhī cāriyeniñ derdi Semerḳand'da oldıġını fehm idüb anda kimiñ ile ʾülfet eylediñ didi cāriye daḫī köprü başında bir ḳuyumcu ile üns eyledim deyüb zer-geriñ ismini yād eyledikde nabżı mübālaġa ile ḫalecāna başladı ol zaman cāriyeʾi terk idüb şāha müjde eyledikde şahım bu cāriyeniñ derdi derd-i ʿaşḳ imiş ve diyār-ı Semerḳand'a bir zer-gere ʿalāḳa eylemiş bunuñ ʿilacı zer-geri bir yoluyla buraya celb eylemedir deyüb Semerḳand'a iki ʿārif ẕāt gönderdiler ol kimseler varub zer-gere şöyle ifāde eylediler ki seniñ şanʿatıñda mahāretiñi filan şah ʾistimāʿ eylemiş saña çoḳ ʾiḥsan eylese gerekdir ve bir ṭaḳım sīm evānīler ʾiʿmāl itdirecek diyerek vāfir hedāyā taḳdīm idüb ḳuyumcuyı ʾalub götürdiler ve şah iltifat idüb küllī ʾikram eyledi ve ḫazīnelerini teslim idüb ḥekīmiñ ʾemriyle cāriyeʾi daḫī zer-gere virdi cāriye zer-ger ile bekām ve nāʾil-i merām olub tamam altı ay sīne-ṣāf oldı ve cümle ʿilel ve ʾemrāżı defʿ olub ṣıḥḥat buldu çūn cāriyede ʿilel tamam oldu maṣlaḥat bitdi ḥekīm-i ʾīlāhī zer-gere bir şerbet verdi. Zer-ger ol şerbetden gün be gün ʿalīl olub beñzi ṣarardı ṣoldı dürlü dürlü heyʾetler kesb idüb ġāyet de kerīh olduḳca cāriye daḫī zer-gerden ʾikrāh idüb zer-geri bu ḥāl ile gördükce ʾebā idüb yüz çevirdi ve zer-ger daḫī bu ḥāl bed-nām

olaraḳ göçdü pādişāhıñ muradı ḥāṣıl olub cāriyesi ḥayāt buldu.

Teʾvīlüʾl-Ḳıṣṣa şāhdan murād rūḥ-ı sulṭānīdir, kenīzekden murād rūḥ-ı ḥayvanīdir, ḥekīmden murād mürşid-i kāmildir, ḥukemāʾi ʾevvelden murād ʿulemāʾi rüsūmdur, şehr-i Semerḳand'dan murād ʿālem-i ṭabīʿatdir, zer-gerden murād hevā ve meyl ve ḥubbʾī sivādır çünkü sulṭan-ı rūḥ ʿālem-i ʾervāḥda geşt u güzār ider iken cāriyeʾi rūḥ-ı ḥayvāna ʿalāḳa idüb anıñ ʿalāḳası ile bu ʿālem-i dünyaya teşrīf eyledi ama ne çāre rūḥ-ı ḥayvānī hevāya ve sivāya meyl idüb rūḥ-ı sulṭāniye ḥāl-dāş ve yol-dāş olmayub *yevmen fe yevmen* maraż-ı sivā ve hevāsı ʾartub helāk-i maneviyye rütbesine vardı rūḥ-ı sulṭānī bunuñ çāresine düşüb ʿulemāʾi ẓāhire ḥubb-i sivā ve hevādan ḫalāṣ ve meyl nefsiñ bu marażdan ʾistiḫlāṣa çāre-cū oldu. ʾAnlarıñ her biri ʿillet-i bāṭından ve ʾemrāż ve desāʾis-i nefsden ġāfilāne dürlü dürlü sözler ile devā ve her biri bir ṭarīḳa ʾirāʾe eylediler bu taḳdirce meyl-i hevā emrāżı daḫī ziyāde oldu ʾevrād ve ʾeẕkār ʿibādāt-i ṣūriyye ile çāre olmayub ʿulemā-i resmiyyeniñ devāları kār eylemedigini çünki rūḥ-ı sulṭānī ḥisseyledi. Dergāh-ı Ḥaḳḳ'a teveccüh idüb emān ḳapusına ṣarıldı kendüye mürşidi ve eb-i rūḥānīsi olan ẕāta ʾAllah Taʿālā ṭarafından delālet olub hezār-ı niyāz ile mürşid-i kāmili bulub ve teslīm-i tām ile teslīm olub kenīziñ nefsde olan ʾemrāż-ı mühlikeʾi beyān eyledi. Ḥekīm-i ʾīlāhī ve ġavvāṣ-ı baḥr-i ʿirfān nā-mütenāhī rūḥ-ı ḥayvānīniñ maraż ne ṣūretden oldıġını fehm eylemeye ġayret idüb dāʾimā başīret üzre ʾaḥvālinden ceset ve vücūd tecessüs iderek mürīdiñ lisān-ı ḥālinden ve kenīziñ rūḥ-ı ḥayvānīniñ ʾaḥvālinden ve maḳālinden

ḫārice ʾiḫrāc eyledigi ʿālem-i ṭabīʿatde zer-ger hevānıñ sevdasına mübtelā oldığını tafaṭṭun idüb rūḥ-ı sulṭānī cānibinden ʿaḳl-ı cismānī ve irādeʾi cüzʾiyye rasullerini Semerḳand ʿālem-i ṭabīʿate ʾirsāl idüb andan hevā ḳuyumcusunı celb idüb ḫazīne-ʾi mülk-i rūḥ-ı rūḥānīniñ cevāhir ḳovasını zer-ger hevāya bezl ve kenīziñ nefs-i rūḥ-ı ḥayvāniyyeti daḫī aña teslīm idüb tamam meramları üzre hevā ile rūḥ-ı ḥayvānī yār iken ḥekīm-i ʾİlāhī sālik ẕikr şerbeti nūş itdirdikde ol şarab-ı telḳīnden zer-ger-i hevā müteʾssir olub *yevmen fe yevmen* ḳuvvet-i şehvāniyyeʾi hevāya żaʿf vehn ṭār olub meyl u hevāda olan ʾiʿzārlar rūḥ-ı ḥayvānīniñ gözüne görünüb hevānıñ ʿuyūbı āşikār olmaġa başladıḳca rūḥ-ı ḥayvānī aña meyl ve raġbetden rū-gerdān olub nihāyetüʾl-ʾemr hevādan ʿalāḳaʾi ḳaṭʿ eyledikde hevā daḫī biʾl-külliyye maḥv olub kenīzek nefs meyl-i hevādan ḫalāṣ olunca rūḥ-ı sulṭānī maḳṣūdı üzre taṣarruf idüb andan veled ḳalb ẓuhūra gelüb rūḥıñ muradı ḥāṣıl yaʿnī ʿazīzim mürşid olmayınca insana nefsi taʿalluḳātdan kesme mümkün olmaz Ḫażret-i Pīr-i dest-gīr bu ḥikāyede ḥekīm-i ʾİlāhī ḥāzıḳ mürşid-i kāmil lāzım oldığını beyan buyururlar.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim mürşid-i kāmil ḥekīm-i ḥāzıḳdır ʾemrāż-ı ḳalbī iyi bilürler her sālikde bir ʿillet müstaḳıl vardır, kiminde hevā, kiminde meyl-i dünya, kiminde ḥırş, kiminde ṭamaʿ, kiminde ġaḍab, kiminde şehvet veʾl-ḥāṣıl elbet ʾemrāż-ı nefsden bir maraż ḳavī bulunur. Sālik Allah derdlisi olub nefs belāsından ḳurtulub rūḥ-ı sulṭānī naẓar-ḳand olmaḳ sevdāsında olub mürşid-i kāmili bulub ġassāl ʾönünde meyyit miṣāli teslīm olursa mürşid daḫī sālikiñ meyl-i rūḥ-ı ḥayvānīyyesi ne cānibde ise anı arayub bulub nabż-ı vaḳıʿātından

ve renk-i ʾaḥvāl ve ḫulyāsından temyīz idüb üslūb-ı ḥakīmāne ānı o varṭıyyeden geçürüb şarāb-ʾı ʿaşḳ-ı Mevlā'dan içirüb meyl-i nefsden ḳaçurub deryā-yı tevḥīdde sefīne-i şerīʿatle ʾuçurub bād-bān himmetlerine ʾenfās-ı ḳudsiyye rüzgārın esdirerek ḳuş gibi menzil-i sāḥil-i selāmet maḳṣūda ʾuçurub dās-ı tevḥīd ve seyf-i celāl-i vaḥīd ile teʿalluḳāt-ı kevniyye riştelerini becerüb zümre-ʾi ḫavāṣ ve fırḳa-ı ḫavāṣṣuʾl-ḫavāṣa īṣāl ve maḳbūl-i dergāh-ı ẕüʾl-celāl ve dū-gīd-i ḫoş ḥāl ḳayd-ı ḳuyūd-ı rūḥ-ı ḥayvānīden bī-melāl ve nūş-i feyż-i zülāl eyleye. ʿAzīzim ʾemrāż-ı ḳalbe devāya mürşid gerekdir, vaʾl-lahi ḳurı daʿvā ile olmaz. Nice ʾirşād daʿvāsında olanlarıñ ḥālā kendi marīż ve ʾenvā-ʿı derde mübtelādır kendinden ḫaberi yoḳ.

Ey ṭālib-i Ḥaḳ olub muḳırr-ı ṭarīḳ-ı ʾevliyāʾiʾl-lah olan sālikler bu sözümü can ḳulaġıyla diñle erenleriñ kelāmına naẓar eyle ʾaḥvāllerini fikr idüb kendi nefsiñi muḥāsebeye çek eger sende ʾemrāż-ı nefsden bir maraż var ise mürşidiñe ʿarż eyle eger mürşidiñ yoḳ ise bul āḫirete gitmiş ise Cenābı Ḥaḳdan mürşid ṭaleb eyle tā ki kemāle ʾiresin ṭālib-i kemāl olan ʾaramada ʿār eylemez.

ʾEşref-zāde ʿAbduʾl-lah Rūmī *Ḳaddeseʾl-lahu Sırrahū* on sekiz şeyḫe irāde getürdi tā kemāle vāṣıl ve rütbe-i ʾirşād kendinde ḥāṣıl olunca bunlar bize birer ʿibret-nümādır. ʾEger kemāle ʾirdim *vāṣıl ʾileʾl-lah* oldum maḳām-ı ʾirşāda yol buldum der iseñ ʿalāmeti vardır.

Kāmilleriñ ẓāhiri vechle şerʿa muvafıḳ olub bāṭınları daḫī dāʾimā Ḥaḳ'la olur ve ʾaḫlāḳ-ı nefsden kin ve küdūret, buġż ve ġaraż-ı nefsāniyyet, ġaḍab ve şehvet, ḥırş ve ṭamaʿ, meyl ve hevā ve sivā ve bunlarıñ ʾemṣāli ve ʾaḫlāḳ-ı rūḥ-ı ḥayvānīden geçüb ʾaḫlāḳ-ı Muḥammedī olan ḫuluḳ-ı rūḥuʾl-ʾervāḥla müteḫallıḳ

olub ẓāhir ve bāṭınları nūr-ı maḥż olur. Ḫuluḳ-ı Muḥammedī Ḳurʾān'dır, Ḳurʾān'da ʾAllah Taʿālā'nıñ ẓāhiren ve bāṭınen beyan buyurdıġı ve remz ve ʾīmā eyledigi ʾaḫlāḳla āreste olmaḳdır. ʿAzīzim cemīʿu mücāhedāt ve riyāżātdan maḳṣūd nefsi terbiye idüb ṭarīḳ-ı sünnet-i Muḥammedīye ḳoymaḳdır dünyada ʾimdād-ı Muḥammedī ve āḫiretde şefāʿat-i ʾAḥmedī o yoldan gelir ve āb-ı ḥayʾāt feyż-i ʾaḳdes o ṭarīḳdan cārī olur. ʾEger sāʾir ṭuruḳdan feyż alub yol bulurum der iseñ ʾemegiñ hevādır ʿömrüñ telef olub deyū ve şeyṭan elinde esīr olursun hemān ġayret idüb ṭarīḳ-ı Muḥammedī'ye girmeye saʿy eyleye gör. *Vaʾl-lahi Yeḳūlüʾl-Ḥaḳḳu ve Yehdiʾs-sebīl*

Ḥikāye: Ḥażret-i ʾÜftāde *Ḳuddise Sırruhū* ḥafīdi Ḳuṭub ʾİbrahim ʾEfendi Ḥażretleriniñ Hüdāʾī Maḥmūd Efendi *Ḳuddise Sırruhū* terbiyelerine ve irşada meʾmūr olub ṭaraflarından Eyyūb Efendi nām ẕātı irşāda gönderdi. İbrahim Efendi ḳabul eylemeyüb red eyledi. Mūmā ileyh Eyyūb Efendi Hüdāʾī Ḥażretlerine bā-ʿarż-ı ḥāl ifāde-ʾi ḥāl eyledi. Hüdāʾī cenābları siz Burūsa'da ʾiskān idiñ deyū emr buyurdı. ʿAzīz-i müşārun ileyh Burūsa'da Sedbaşı nām maḥalle ḳarīb ʾUmūr Beg maḥallesinde bir tekye binā ʾidüb anda ilā-vefāt sākin oldu soñra Hüdāʾī Ḥażretleri defaʿātle *irşādnāme* 'ler yazdı fāʾide-mend olmadı. Nihayet ʿuḳde-ʾi nefslerini keşf idüb ẕevḳ u ṣafā içün āsitāneye daʿvet eyledi. ʾİbrahim Efendi daḫī ʾicābet buyurdular ʾÜsküdar'da bir ḳonaḳ taḫliye idüb ʾenvā-ʿı saz söz ve ʾedevāt-ı ẕevḳ u ṭarbı anda ḥāẓır idüb ẕevḳa meşġūl oldular. Hüdāʾī Ḥażretleri buyurdu ki efendim faḳīriñize iẕin veriñ beher gün ʿaleʾs-seḥer gelüb ḥużūrıñızda bir saʿāt oturub gideyim siz yine ṣafāda āsūde oluñ deyū ḳavl idüb her gün gelüb seccādelerini yayub ḳarşusına oṭurub naẓarıñı eserleriyle naẓar buyururlar idi. Beyt

Maḳbel ki ¿¿ beher maṭlaʿ-ı ṣabaḥ ¿

Çeşmiş¿ koned bi ṭalaʿat meymūneş ʾiftitāḥ ¿

mefādınca ᶜaḳd-i meclis iderler iken bir gün seḥerī Sulṭan ᵓAḥmed Ḫān *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretleri Hüdāᵓī Dergāhına geldi ᶜAzīzi suᵓāl eyledi Burūsa'dan şeyḫ-zādeleri geldi anıñ yanındadır deyü ḫaber verdiler. Sulṭan Celīlüᵓş-şān İbrahim Efendi'niñ ḳonaġına geldi ve gördü ki İbrahim Efendi daḫī genç idi kūşeye geçmiş ayaḳlarını birbiri üzerine ḳoymuş Hüdāᵓī Ḥażretleri kūşesinde muṣāḥib var oturmuş Ṣūfī Maḥmūd söyle imdi deyü taḥḳīrāne kelāmlar söyler idi. Pādişah odaya girince Hüdāᵓī Ḥażretleri pādişahı der-āġūş idüb alub dergāha gitdi. Sulṭan ᵓAḥmed ᶜazīzim o sefīh kimdir ki seni böyle ḥaḳīrāne ṭutar didi. Hüdāᵓī buyurdu ki Efendim ḥālā bu ᶜāciz anlarıñ ḳapuları ḳuluyum benim ᶜazīzim ḥafī dedir ᶜafv eyle deyüb ṭarḥ-ı meclis eyledi lākin İbrahim Efendi ᶜucbede ḳalub yanında olanlara ol kim idi ki geldi ve bizim ṣūfī Maḥmūd'ı alub gitdi didi ḫaber verdiler ki efendim ḥālā ḫalīfe-ᵓi rūy-i zemīn vekīl-i Rasūli Rabbiᵓl-ᶜĀlemīn olan padişah ᶜālem-penāhdır deyince ya bizim ṣūfī Maḥmūd bu rütbeye geldi mi ki padişah anı ziyaret ider didi evet efendim dāᵓimā padişah anı ziyaret ider deyince meger vaḳt de tamam olmuş heman yalın ayaḳ dergāha gelüb Hüdāᵓī Ḥażretleriniñ ayaġına düşdü anlar daḫī yine luṭf ile muᶜāmele buyurub ḫalvete ḳoydular bir ᵓerbaᶜīnde kemāle resīde oldu baᶜdehū Burūsa'ya ᶜavdetinde haftada bir Hüdāᵓī Ḥażretleriniñ ziyaretlerine gelmeye ᵓizin alub Burūsa'ya geldi bir hafta mürūr eylemeden Ḥażret-i Hüdāᵓī ᶜazim-i dergāh-ı ᵓİlāhī ᵓidüb baḳāya rıḥlet buyurdular andan şoñra İbrahim Efendi ᵓÜftāde Dergāhı'ndan inmeyüb inzivā idüb baḳıyye-ᵓi ᶜömrüni ḫalvetde geçirdi ᶜazīzim işte kāmiller sālikiñ nefsi nereye eyleşdi ise anı bilüb ol maṭlūbı ḥuṣūle getürmek ile

andan ḫalāş iderler.

Neş'et Cihan Süleyman Zaman *Raḥımehu'l-lah* Ḥażretlerinden mesmū'dur kibār-ı meşāyıḫdan biri bir sāliki terbiye idüb leyl u nehār ḳıyām u ṣıyām ve riyāżet u perhīz ile islāk idüb bir vechle ḥaḳīḳat ḳapusından duḫūl müyesser olmadı. Bir aḫşam şeyḫiñ ḥaremi bir ḳaz ṭoldurub bişirüb dervīşi ḳapuya çağırub buyurdu ki Derviş 'Abdu'l-lah al bu ḳazı tamamen ekl eyle ve bir iyüce şu iç yatsu namazını edā idüb yat tā ḳanınca uyu didi derviş daḫī öyle eyledi ve o gice 'ālem-i ḫa'bda bab-ı ḥaḳīḳat küşād olub murādı ḥāṣıl oldu meger dīvāne derviş derūnda buna eyleşür imiş ṣoñra şeyḫleri ḫilāfet verüb şarıḳ üzerine bir miḳdar şarığıñ altında yaşmaḳ ta'bīr olunur ṭaylesan inşādına me'mūr olub şeyḫiñ ḥaremi ṭarafından irşad olundığına işāret vaż' eylemişlerdir. Ḥāṣıl ibtidā nefs-i ḥayvānī ta'alluḳ eyledigi şeyden ḳurtulmadıḳca rūḥ-ı sulṭānī cānib-i ḳurba yol bulmaz, ama ruḥ-ı ḥayvānīniñ ta'alluḳātından ḫalāṣ olmaḳ bir ḳaç vech ile olur, ya ol murada nā'il olma ile olur, yaḫud ẕikr u fikr berekātıyla olur, yaḫud himmet-i mürşid ile olur, ya 'ervāḥ-ı muḳaddeseden biriniñ imdādıyla olur, ya sefer ve seyāḥatle olur. Bir sālik 'eyyām-ı sülūkunda ta'alluḳ-ı sivāyı ḳaṭ' eylemedikce kendüye sırr-ı ḥaḳīḳat yol göstermez. 'Azīzim bu ta'alluḳdan ḫulāṣa çāre-'i ḥekīmāne oldur ki dünya ile bile heman leyl u nehar elden geldigi ḳadar ẕikr u fikr üzre meşġūl olub sırr-ı mürşide müteveccih olursan elbed bir gün olur meded-i ilāhī ilāhī irişüb seni varṭa-'i ta'alluḳātdan ḫalāṣ ider lākin ol mūdrik ẓuhūrında başīret üzre olmaḳ lāzımdır 'avāre ḳuş gibidir cüz'ī şeyden firar ider yaḫud

muḳaddeme-ʾi nār gibidir ki ol ateş yaḳar iken şuʿle-i nārı muḥafaẓa gerekdir ki rüzgār anı söndürmeye ama āteş-i kemāl üzre yanub ocaḳda keṯret bulduḳda rüzgār anı ʾiṭfā ʾeylemez keẕālik ḳalb ocağında muḥabbetuʾl-lah ateşi yaḳar iken hava rüzgārından muḥafaẓa gerekdir tamam şuʿle-dār olduḳda ġayrı rüzgār, hava aña kār-ger olmaz. Hava muḥabbet-i sivādan ʿibāretdir, cemī-ʿu menāhī daḫī bundan ẓuhūr ider. ʾAllahümmme dertlü ḳullarına ʾimdād eyleye Āmīn bi-ḥürmeti Seyyidiʾl-Mürselīn.

Ḫikāye-ʾi Meṯnevī: Ḥażret-i Pīr-i dest-gīr *Ḳuddise Sırruhū* Meṯnevī-i Şerīfiñ ikinci ḥikāyesinde mürd-i baḳḳāl ḥikāyesini şöyle buyururlar ki zaman-ı ʾesbaḳda bir mürd-i baḳḳal var idi merḳūmıñ dükkānında bir ṭūṭī-i şirīn zebānī var idi ol ṭūṭī münasebetiyle dükkānında keṯret-i bey ʿu şirā olur idi ve her bir kes ol ṭūṭīniñ tekellümātına māʾil olub baḳḳalıñ dükkānına raġbet iderler idi. Baḳḳal bir gün ḫānesine gitdi ṭūṭī dükkānı gözler iken iki tane kebīr fare birbirini ḳovaraḳ dükkanıñ içinde müsāraʿate şürūʿ ʾeyledi. Ṭūṭī bu farelerden ḫavf idüb kendüyi ḫalāṣ eyleme sevdasında eṭrafa pervāz ider iken nā-gāh gül yaġı şişesine ḳanadı rast gelüb yaġı dökdü bu ḥāle mütefekkir iken baḳḳal gelüb gül yaġınıñ telef oldığını gördük de kemāl-i ġayretinden ṭūṭīye ʿıtāb idüb ṭūṭīniñ başına urdı ṭūṭī müteʾeṯṯir olub kel oldu ve söylemeden ḳaldı. Mürd-i baḳḳalıñ dükkānı kesāda vardı ve ṭūṭīye bu serzenişi eyledeginden bīşmān oldu bu ḥāl üzre iken bir gün mürd-i baḳḳalıñ dükkānına bir kel geldi. Ṭūṭī keli görünce ḳıyās-ı nefs idüb ey kel sen de benim gibi gül yaġı şişesi mi dökdüñ ki böyle kel olduñ deyince mürd-i baḳḳal ve sāʾir müşteriler ḫande-ḫāʾn olub gülüşdüler ve bu teşbīhe feraḥnāk oldular.

Teʾvīlü Ḫikāye: Mürd-i baḳḳaldan murad ṭabīʿatdır

ṭūṭiden murād rūḥ-ı sulṭānidir, dükkandan murād vücūddur. Dükkānda olan zeḫāʾirden murād meyl-i ṭabīʿate dāʾir olan müştehiyyātdır, gül yağından murad feyż-i ʾaḳdes-i İlāhidir. Müş ve körpeden murād ḥırş ve ṭamaʿdır, mürd-i baḳḳalıñ ḫānesine gitmeden murād nefs ve ṭarafeyne meyl ve anıñ ile meşġūl olmaḳdır. Ḫulāṣa-i müʾevvele oldur ki ṭab-ʿı insan dükkan vücud ile muḳayyed olub rūḥ-ı sulṭāniyyeʾi ṭalṭīf eylemesi ḥavāss-ı ḫamse-i ẓāhire ve bāṭıne ile ẓāhiren ve bāṭınen kesb u kāra sebeb olur her ne zaman ṭabʿı ʾinsan nefs cānibine meyl ide ānide dükkān-ı vücūdda ʾaḫlāḳ-ı zemīme-ʾi nefsāniyyeden ḥırş ve ṭamaʿ nām iki ḫulḳ reddi ẓuhūra gelüb keşā-keş müyāseret eyler rūḥ ʾanlardan müteneffir olub kendūyi muḥafaẓa sevdāsına düşünce gül yağı olan feyż-i İlāhī şīşesini döker ve żāyiʿ eyler. Ṭab-ʿı selīm daḫī anı idrāk eylemeyüb ṭūṭīniñ başına ne geldigini ve ne belāya uġradığını bilmeyüb meyl-i nefs mülābesesiyle ġaḍaba gelüb ẓuhūr-ı ġaḍab ile rūḥ daḫī ziyāde müteʾellim olub kūşe-ʾi ḫazarda inzivā eyledikde ḥavāss-ı ḫamse-ʾi ẓāhire ḫarīden-rān zaḫāʾir-i maʿneviyyeʾi ʾuḫreviyye ʿibādātdan bāṭıl ve ʿāṭıl olur.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Ey sālik-i Ḥaḳ ve mürīd-i muṭlaḳ seniñ pazar-ı ʾuḫreviyyede dükkān kesbiñe sebeb olan ṭūṭī rūḥ-ı sulṭānidir eger anı dāʾimā sükker-i tevḥīd ve talṭīf-i ʿibādetle mütenaʿʿim ider iseñ anıñ leṭāfet ve ḳuvvetiyle ḫavāşş-ı ḫamse müşterileri ʿibādet-i bey ʿu şirāsı idüb çārsu-yı ḥaḳīḳatde revac bulursun, maʿāẕeʾl-lahi Taʿālā düşman nefs cānibine meyl ider iseñ ḥırş ve ṭamaʿ ẓuhūra gelüb rūḥ-ı sulṭānī anlardan müteneffir olduḳda feyż-i Ḥaḳ şişesini telef idüb ḥāliñ perīşan olur bir daḫī kendüñi cemʿ ʾidüb dükkān tene ṣūret ve virince zaḥmet çekersin, *Vallahi yeḳūlüʾl-Ḥaḳḳu ve huve yehdiʾs-Sebīl*.

Ḥabībüʾr-Raḥman ʿOsman bin ʿAffan *Raḍıyaʾl-lahu ʿAnh*

zaman-ı ḫilāfetinde Muᶜāviye Ḥażreti Şam muṭaṣarrıfı idi. Ḥażret-i ᶜOṣman ᵓirtiḥālinde Ḥażret-i Şah-ı Merdān ᶜAli bin Ebī Ṭālib *Raḍıyaᵓl-lahu ᶜAnh* Medīne-i Münevvvere'de ḫalīfe oldu Muᶜāviye Şam'ıñ taṣarrufuna ṭālib olduḳda Ḥażret-i ᶜAli Efendimiz virmedi ḥatta Ebu Hureyre cenabları çoḳ niyaz eylediler ki efendim kerem eyle. Muᶜāviye ᶜasker leşker ṣaḥibi kimsedir. **Der Ceng-i Evvel:** anıñla muḳavemet eyleme heman Şam'ı kendüye ver tamam ḫilafet istiḳrar bulsun baᶜdehū ᶜazl eyle deyū teᵓlīf sevdāsına düşdü. Ḥażret-i Şah ber-vechle aña ᵓiḥāle-ᵓi mülk eylemem deyüb mümāneᶜat eyledi. Bu ṭaḳdirce Medīne'de Muᶜāviye'niñ muᶜīnleri bir ṭaraf oldı nihāyetüᵓl-emr ṣaḥābe iki fırḳa olub bir fırḳası Ḥażret-i ᶜAli ṭarafında ve bir fırḳası Muᶜaviye ṭarafında olub Ṣıffīn Cengi taᶜbīr olan muḥarebe peydā oldı çoḳ kimseler ḳatl ve şehīd oldı ḥattā ᶜAmmār *Raḍıyaᵓl-lahu ᶜAnh* Ḥażret-i ᶜAli ṭarafında bulunub şehīd olduḳda ᵓaṣḥāba ᵓintibāh gelüb dest-i ḫasretlerini sīne-i ḫayrete zebān oldular. Rivayet olunur ki Medīne'de Mescid-i Rasūliᵓl-lah *ᶜAleyhiᵓs-selām* binā oldıġı zaman aṣḥab ṭāş ve sāᵓir levāzimāt ṭaşırlar idi. ᶜAmmār Ḥażreti laṭīfe-gū oldıġından leṭāᵓif olsun içün ᶜAmmār'a çoḳ yük yükledirler idi ḥattā bir gün ᶜAmmār Server-i ᶜĀlem *ᶜAleyhiᵓs-selām* Efendimize şikāyet eyledi ki Yā Rasūlaᵓl-lah ᵓaṣḥab baña çoḳ yük taḥmīl idiyor bunlarıñ ḳaṣdı beni öldürmek isterler deyince Sulṭanuᵓl-Enbiyā *ᶜĀleyhiᵓs-selām* saᶜādetle buyurdu ki Ya ᶜAmmār seni anlar öldüremezler lākin seni fitne-ᵓi bāġıye öldürür demiş idi. Ṣıffīn Cengi'nde Muᶜāviye ᶜaskeri ᶜAmmār'ı şehīd edince derḥāl ᵓaṣḥāb Rasūl'üñ bu ḥadīs̱-i şerīf ḫāṭırlarına gelüb Muᶜāviye cānibinden ᵓiᶜrāż eylediler ve Ḥażret-i Şah'a tebeᶜıyyet göstürdiler. Muᶜāviye bu ḥāli

görünce ḫaber gönderdi ki fitne-ʾi bāġıye öldürür buyurduḳları vāḳıʿdır. Ḥarbe sebeb anlar oldu deyü ʿaskeri üzerinden baġy defʿ sevdāsına düşdü. Ḥażret-i ʿAli *Kerremeʾl-lahu Vechehū* Efendimiz de ʾaṣḥāb-ı Rasūlüñ ekseriniñ ʿadem-i tebeʿıyyetine sebeb de vücūh vardır. Bir vechi budur ki Server-i ʿÀlem *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* Efendimiz Ḥażret-i ʿAli benim Harun'umdur. Ḥażret-i Mūsā ʿAleyhiʾs-selām'ıñ ḳarındaşı Ḥażret-i Harun *ʿAleyhiʾs-selām* 'a ʾaṣḥāb-ı Mūsā tebeʿıyyet eylememişler idi bu sırra sebeb Ḥażret-i ʿAli'ye daḫī ekser ṣaḥābe tebeʿıyyet eylemedi. *Ḳāleʾn-Nebiyyü Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem Aliyyün minnī bi-menzileti Hārūn min Mūsā ʾillā ennehū lā nebiyye baʿdī, Keẕā fī Cāmiʿiʾṣ-ṣaġīr . Ve Ḳāle ʿAleyhiʾs-selām ʿUnvānu ṣaḥīfetüʾl-müʾmini ḥubbi ʿAli bin Ebī Ṭālib.*

Bir vechi daḫī budur ki ʾibn ʿAbbās *Raḍıyaʾl-lahu ʿAnhumā* buyururlar ki Ḥaḳ Taʿālā bu ʿālemi sāḳayn üzerine ḫalḳ eyledi ve ʾidāre-i medār-ı ʿālem böyle ḳuruldu. Esmā-i İlāhiyyede *Ḍār* ve *Nāfiʿ* ve sāʾir ʾesmā-ʾi ʾeżdād taʿṭīl olmaz her biri ḥükmüni icrā ider. Sāḳ-ı vāḥid üzerine olmaḳ ʿadīmüʾl-imkāndır ehl-i nār ve ʾaṣḥāb-ı cinān ʿāḳıbetüʾl-emr yollarına rāhī olurlar. Ḥażret-i ʿAli sāk-ı vāḥid-i Ḥaḳḳāniyyet üzre ʾistiʿmāl ideyim deyü kemāl-i fütüvvetden bu ġayrete düşünce teneffür-i ʿibāde sebeb oldı daḫī ʾesrār-ı maʿneviyye çoḳdur *Ve Kāne ʾemruʾl-lahi ḳaderen maḳdūrā.*

Server-i ʿÀlem *ʿAleyhiʾs-selām* Efendimiziñ meclis-i devletlerine münāfiḳīn dāḫil olurlar idi, ḥaḳḳaʾl-yaḳīn münāfıḳ oldıġını nūr-ı nübüvvet ile bilür iken tecāhül-i ʿārif buyurub bildiklerini bildirmezler idi ḥattā yevmen mineʾl-eyyām münāfiḳīn ṣoḥbetini Ḥażret-i ʿAli ile iderken biri meclise dāḫil oldı ʾAleyhiʾs-selām Ḥażretleri ʾiḫfāʾen Yā ʿAli işte biri de budur deyince aman efendim iẕin vir ḳatl ideyim didi Efendimiz ʾAleyhiʾs-selām buyurdular ki ṣabr eyle Ya Ali ḫalḳ iç yüzünü bilmez de Ḥażret-i Muḥammed ʾaṣḥābını ḳatl idiyor deyü bizden nefret iderler buyurub menʿ eyledi ṣāḥib-i şerīʿat Efendimiz'iñ kemāl-i nübüvvetlerinden

zümre-ʾi münāfiḳīniñ nifāḳını ẓāhiren yüzlerine urmazlar idi. Ama āyāt-ı Ḳurʾāniyye nüzūlünde ʾemr-i Ḥaḳ'la ʾaḥvāl-i münāfiḳīni beyān iderler idi. Bilā-taḫṣīṣ bunda üç maʿnā melḥūẓdur biri ʾaḫlāḳ-ı İlāhiyye ile teḫallāḳ idüb ṣıfat-ı settāriyyet ile muttaṣıf olub ʿuyūblarını yüzlerine uyarmaḳdır biri daḫī ʾimhāldir ki şāyed bir gün ola ʾinṣāfa gelüb ḥaḳīḳat üzre müslüman olalar, biri daḫī tenfīr-i ḳulūbdan viḳāyedir ki istimāʿ iden sāde diller kendi ʾaṣḥābını ḳatl ediyor deyü bāʿiṣ-i nefret olur. Mervīdir ki vaḳʿa-i nizā-ʿı ḫilāfet Ḥażret-i Ali'de Ebū Hureyre Ḥażretleri ṭaʿāmı Muʿāviye maṭbaḫından ekl idüb namazı Ḥażret-i ʿAli ile edā ider idi suʾāl idenlere Muʿaviye'niñ loḳması boldur Ḥażret-i ʿAli verāsında ʾedā-ʾi ṣalāt eshel yoldur buyururlar idi ve bu ṭavırda cümle-ʾi müʾminīne medāran ve imtizācı ve ḫalḳ ile ḥüsn ülfeti taʿlīmdir. Ebü Hureyre Ḥażretleri ʾaṣḥāb-ı ṣuffeniñ kibārındandır ve Server-i ʿĀlemiñ kemāl-i muḳarribānındandır buyururlar idi ki ben meclis-i sulṭānuʾl-Enbiyā feyżinden iki ḳab ṭoldurdum birini ʿıbādiʾl-lāhe neşr eyledim birini setr ve ḥıfẓ eyledim eger ol setr eyledigim viʿāʾi daḫī neşr eylesem benim boynumu ḳaṭʿ iderler. ʿAzīzim işte bu viʿā-ʾi ʿilm-i ledün ve sırr-ı ḥaḳīḳatdir anı keşfe bir vechle rıżā yoḳdur.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Sālikān rāh-ı ṭarīḳata sırr-ı ḥaḳīḳat yüz gösterür ama kendüye ḥāl olaraḳ keşf derūnumā olursa zümre-ʾi muḥıḳḳāndan olur. Ḥāl olmayaraḳ ḳāl ile vāḳıf olursa cümle-ʾi mülḥidāndan olur ve mürşidlere keşf-i estār-ı sırr-ı ḥaḳīḳate rıża yoḳdur. Bir sālik şerīʿatde ṭarīḳatde kemāle vāṣıl olub īmān ve ʾiʿtiḳādı bular gibi rüsḫ bulmazdan ʾaḳdem sırr-ı ḥaḳīḳate vāḳıf olursa *maʿāẕeʾl-lahi Taʿālā* yolını şaşırır ve kendüyi varṭaya düşürür *neʿūẕü biʾl-lāh* ʾañladım ẓan idüb şer-ʿi şerīfden ṭaş ḳoparır

bu bir sırdır ki vāḳıf olan olmamış gibi bilen bilmemiş gibi ḥareket ider ʾerbābına maʿlūmdur. *Vallahü Yeḳūlüʾl-Ḥaḳḳu ve Huve yehdiʾs-sebīl*

Taḳdīm-i Çehār-ı yār ve Cevāb-ı Ḥekīmān :

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Şerefā-yi ʿulviyyeden bir şerīf Mekke-ʾi Mükerreme ʿulemāsını tevbīḫ dāʿiyesinde İmamuʾl-Ḥarameyni meclis-i şerīflerine ʾiḥḍār idüb ḥīn-i mükālemede siz o ādemler degil misiz ki Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı Ekber *Raḍıyaʾl-lahu ʿAnh* 'i, Ḥażret-i ʿAli *Kerremeʾl-lahu Vechehū* üzerine tercīḥ eylediñiz deyince İmāmuʾl-Ḥarameyn ṭarīfāne cevāba teşaddī eyleyüb efendim anı biz tercīḥ eylemedik siziñ ceddiñiz Server-i ʿĀlem *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* eyledi nūr-ı ẕāta istiġraḳları taḳarrub idüb çeşm-i cihāndan nihān olmaları hengāmında Ebū Bekir eʾş-Ṣıddīḳ *Raḍıyaʾl-lahu ʿAnh* Ḥażretlerini maḳamlarına imam eyledi ve mescid-i şerīfe olan kūy-i ṣaḥābeʾi sed itdürüb Ebā Bekriñ penceresini küşād buyurdu bināʾenʿaleyh böyle oldu dedikde ya ʿÖmer *Raḍıyaʾl-lahu ʿAnh* Ḥażretlerine ne dersin anı Ḥażret-i Şah-ı Merdān üzerine niçün taḳdīm eylediñiz deyince efendim anı da biz taḳdīm eylemedik Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı Ekber maḳamına ḫalīfe eyledi deyü cevābında, ya Ḥażret-i Oṯmān *Raḍıyaʾl-lahu ʿAnh* Ḥażretlerini niçün taḳdīm eylediñiz suʾallerine efendim bizim andan ḫaberimiz yoḳdur ʿÖmeruʾl-Faruḳ ḳurb-ı Ḥaḳḳ'a vuṣlat bulduḳda Medīne-ʾi Münevvere'de ṣaḥabe-ʾi Rasūliʾllāh cemʿ olub Ḥażret-i ʿOṯman'ı ḫalīfe eylediler deyince Şerīf Ḥażretleri söz bulamayub sükūt eyledi. ʿAzīzim bu ḳıṣṣada ehline çoḳ ḥiṣṣe vardır bir kimse ile muḥāvere-i mesāʾiline ve ʾiʿtiḳādına olunursa suʾāl ve cevabda ʾaṣla kendü üzerine olmayub kübrā-yı ʾeslāfa ʾisnād eylemede ḥaṣma iskāt-ı melīḥ vardır. Zīrā kendi lisanından söylerse elbet ḥaṣm muvācehesinde olan ḫaṣma ġalebe eylemesini ister maġlūb olmaya nefs ḳāʾil olmaz lākin kübrā-yı müteḳaddimīne maġlub olmaya rāżī olur. Bir remz daḫī vardır ki ḫaṣm ile mükālemede kendi nefsi aradan iḫrāc idüb kelāmında yalñız kelimāt-ı kibāra bir alet olmaḳ ḥüsn-i tedbīr-i ʿirfandandır veʾs-selām

Timūr-ı bī-nūr Ḥaleb eş-Şehbāyı istilā eyledikde ᶜulemā-ᵓi Ḥaleb'i cemᶜ idüb ekşerini ḳatl sevdāsına düşüb lākin ber-vechle müdhem eyleme murād eyleyüb dīvānına daᶜvet idüb şeyḫuᵓl-İslām olan aḫund Timur ṭarafından şöyle besṭ-ı kelām eyler ki ey ᶜulemā-ᵓi dīn şah buyurur ki bu muᶜarekelerde bizim ḳātilimiz ġāzī maḳtūlümüz şehīd olur mu deyince ᶜulemādan bir ᶜārif-i biᵓl-lah buyurdu ki sulṭanım bu suᵓāl zaman-ı saᶜādetde daḫī oldu ᵓaᶜrabdan bir ḳabīle şerefuᵓl-İslām ile müşerref olub ġazāya gitme murād eylediklerinde Server-i ᶜĀlem *Ṣallaᵓl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem* ' den suᵓāl eylediler ki Yā Rasūlaᵓl-lah bizim ḳātilimiz ġāzī maḳtūlümüz şehīd olur mu? Saᶜādetle buyurdular ki ġazāda her ḳātil ġāzī her maḳtūl şehīd olmaz illā her kim ki ġazāya ᵓiᶜzāz-ı dīn ve ᵓiᶜlā-ᵓi kelimetüᵓl-lah rabb-ı muᶜīn içün gidüb Ḥaḳ üzre ġazā iderse anlar şehīd ve ġāzī olurlar deyū cevāb verdiler dedikde Timūr-ı bī-nūr ẓarāfetine pesendīde idüb kemāl-i taḥsīn maḳamında baḫ baḫ deyüb cümle ᶜulemā-ᵓi Ḥaleb'i āzād eyledi yine ol ᶜālimden Timūr suᵓāl eyledi ki Muᶜaviye ḥaḳḳında ne dersiz cevab verdi ki ẓālim padişahıñ taḳlīd ḳażāsı ṣaḥīḥdir didi. Tekrar Timur der ki Muᶜaviye ẓālim, Ḥażret-i ᶜAli ḥaḳdır diseñ be deyince deyince işte siz söylediñiz deyüb ḳaṭ-ᶜı kelām eyledi. Ḥażret-i Ādem *ᶜAleyhiᵓs-selām* cennetden dünyaya teşriflerinde cümle ḥayvānāt Ādem'i görelim ne şekildedir bilelim ve taᶜẓiye idelim deyū gelüb ziyaret eylediler. Āhūlardan bir fırḳa daḫī Şafiyyuᵓl-lah'ı ḥasbeten liᵓl-lāh ziyaret idelim deyū kemāl-i ḥürmetle ziyaretlerine bilā ġaraż velā ᶜıvaż ḥasbī geldīler. Ḥażret-i Ādem *ᶜAleyhiᵓs-selām* bunlarıñ ḥasbeten liᵓl-lāh ziyaretlerinden ziyāde memnun olub ᵓarḳalarını mesḥ eyledi *bi ḥikmetiᵓl-lāhi Taᶜālā* mesḥ-i dest-i nübüvvet-i Ādemiyyeden göbeklerinde misk ḥāṣıl oldı ve kūh-ı ṣaḥra rāyiḥa-ᵓi miṣk ve āhū ile ṭoldı sāᵓir āhūlar daḫī bunlarda bu revāyiḥ-i ṭayyibeᵓi görüb bizde daḫī

ḥāṣıl olsun deyü Ḫażret-i Ādem *ᶜAleyhiᵓs-selām* 'ıñ ziyaretine şitāb eylediler lākin bunlarda ḥāṣıl olmadı. Zīrā li-ġarażın geldiler bināenᶜaleyh muradlarından maḥrūm oldular. Ḥikmet-i ᵓīlāhī ᶜāḳıbetüᵓl-ᵓemr bīçāreleriñ helākine miṣk sebeb olur ki miṣkini alalım deyü ḳatl iderler.

ᶜAzīzim efendim bu ḳıṣṣadan ḥiṣṣe oldur ki ᶜālem-i ḥaḳīḳat cennete vāṣıl olan ᵓehluᵓl-lah efendilerimiz ᵓirşād-ı ᶜibādiᵓl-lāh içün ᶜālem-i şehādete tenezzül buyururlar böyle olan meşāyıḫ ve mürşidānı liᵓl-lāh fiᵓl-lāh ziyārete varan ẕātlara miṣk-i tevḥīd rāyiḥası ẓuhūr ider. Ḥaḳ içün görüşenlerde būy-ı tevḥīd nümāyān olur. Baḳalım şu ne ᵓaṣil kimsedir deyü varanlarda yāḫud ġaraż-ı sivā içün ziyaret idenlerde maḥrūmiyyet olur. ᶜAzīzim mecālis-i meşāyıḫı ziyaret idenlere layıḳ olan ancaḳ ḥasbeten liᵓl-lāh ziyaret idüb meclis-i devletlerini bereket bilme lazımdır, ġaraždan ᶜārī olursa elbed ġāyetlerine nāᵓil olunur li-ġarażın olursa maḥrūmiyyet tez-kārdır maᶜāẕeᵓl-lahi Ṭaᶜālā tecrübe içün yāḫud āḫar ġaraż-ı nefsāniyye ḫaṭırası olursa ḫüsran-ı ebedīye müstaḥaḳ olur. *ᵓAllahu Yeḳūlüᵓl-Ḥaḳḳu ve Huve Yehdiᵓs-sebīl*

Meᵓmūn Ḫalīfe zamanında bir ḳavim Muᶜtezilī Ḫalīfe'niñ ᵓeṭrafın ᵓalub ḥulūl idüb Ḳurᵓān-ı ᶜAzīmüᵓş-şān maḫlūḳdur deyü ᵓiᶜtiḳād ᵓetdirdiler. Ḳurᵓān maḫlūḳ degildir diyen ᶜulemānıñ kimini maḫluḳ derdi deyü ḍarb-ı şedīd ile ḍarb iderler idi ve kimini ḳatl iderler idi bu nizaᶜ tā Meᵓmūn Ḫalīfe'niñ oġlunun oġlu Müstaᶜṣım biᵓl-lāh zamanına ḳadar sürdü. Zaman-ı Müstaᶜṣım'da ᶜAbduᵓr-Raḥman nām bir ᶜālim ve ᶜārifī dīvān-ı ḫalīfeye daᶜvet idüb yine bu baḥs küşād oldu. Reᵓīs-ü Muᶜtezile ᶜAbduᵓr-Raḥman Ḳurᵓān maḫlūḳ mıdır? deyü suᵓāl eyledikde ᶜAbduᵓr-Raḥman buyurdu ki Ḫażret-i Faḫr-i ᶜĀlem *Ṣallaᵓl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem* Ḳurᵓān'ıñ maḫlūḳ ya ġayr-ı maḫlūḳ oldığını bilir mi idi? deyü Muᶜtezilī'den suᵓāl eyledi. Reᵓīs-i Muᶜtezile daḫī *neᶜam* bilür di

idi didi ya ʾöyle olunca zaman-ı saʿādetde bu suʾāl ve cevāb ve bu baḥs nā-cevab oldu mı? deyince ḫayır olmadı dediklerinde ya şol şey ki zaman-ı Sulṭānuʾl-Enbiyāda andan sükūt oluna ve baḥsi güzer eylemeye biz andan nice baḥs ideriz deyince Müstaʿşım biʾl-lāh'e bir ḥālet-i zāʾide gelüb kendüyi dehşet alub reʾīs-i Muʿtezilī'ni derḥāl ḳatl idüb bu ġavġayı ber-ṭaraf eyledi.

ʾİmam Muḥammed el-Bāḳırī *Raḍıyaʾl-lahu ʿAnh* Ḥażretleriniñ bir güzel ḳaṭırı var idi. Bir gün ḳatırı żāyiʿ oldı İmam buyurdu ki eger şu baġal elime geçer ise cemīʿu ḥāmīdīniñ ḥamdi ile Ḥaḳḳ'a ḥamd ideyim deyü nezr eyledi ve işte merḳūm bulundı heman ʾİmam pür ʾihtimam Ḥażretleri baġal-i merḳūma süvār oldu ʾaṣḥābı daḫī baḳalım ne gün ḥamd ider deyü muntaẓırlar iken ʾeʾl-Ḥamdü liʾl-lah didi ʾaṣḥāb ʾİmam suʾāl eylediler ki efendim siz bu cemīʿu ḥāmidīniñ ḥamdi ile ḥamd eylemeye nezr eylediñiz idi bu ḥamd cümleniñ maʿlūmı olan ḥamddır dediklerinde bu ʾeʾl-Ḥamdü liʾl-lah bir ḥamd-i cemīldir ki cemīʿu ḥāmīdīniñ ḥamdine muḳābil ve cümlesini şāmildir buyurub feḍāʾil-i ḥamdi bu nehc üzre beyan eylediler. *Naḳale min ʾibn Caʿfer eʾṣ-Ṣādıḳ*

Benī ʾİsrāʾīl zamanında bir ʿābid ve zāhid var idi gice gündüz ʿibādet ve ṭāʿat ve perhīz ve riyāżet üzre iḳdām-ı tām idüb tamam kendüye melekiyyet ġālib oldu. Melāʾike-ʾi ʿıẓām ziyāret ider oldu. Yevmen mineʾl-eyyām Cibrīl *ʿAleyhiʾs-selām* dergāh-ı ʿalīmuʾl-ʿallāme niyāz iltizām idüb Ya Rab ʾiẓn ve keremiñ ile şu zāhidi ben ḳuluñ daḫī bir kerrecik ziyaret ideyim deyü istīzān eyledikde Ḥaḳ Sübḥānehū ve Taʿālā Ḥażretleri buyurdu ki Ya Cibrīl bir kerre levḥa naẓar idüb baʿdehū ziyāret eyle deyü emr olundıġına mebnī levḥ-i maḥfūẓa naẓar idüb zāhidiñ ismini dīvān-ı eşḳıyāda görünce ʾemr-i ʾİlāhī oldu ki var ziyāret eyle ve hem ḫālini ḫaber ver denildi. Cibrīl-i Emīn nāzil olub zāhidi ziyāret eyleyüb ʾaḥvālini ve ʿıbādāt ve mücāhedātını pesendīde eyledikde

ol zāhide ḫaber verdi ki sen gerçi bu üslūb-ı merġūb üzre ʿibādet idersin lākin ne fāʾide seniñ ismiñ dīvān-ı ʾeşḳıyā da mesṭūrdur deyince zāhid ʾeʾl-Ḥamdü liʾl-lah deyü sürür ve behcet ıẓhār eyledi. Cibrīl *ʿAleyhiʾs-selām* buyurdu ki ey zāhid bu maḳam sürūr degildir belki maḥall-i ḥüzndür dedikde zāhid buyurdu ki be ʾAllah ḳuluyum cennet cehennem ḳulı degilim meʾmūr oldıġım vech üzre ʿibādet ve ʿubūdiyyette ve rıżāda olurum ister dāḫil-i naʿīm ister heyzüm-i caḥīm eylesün didi. Cibrīl-i Emīn semāya ʿurūc idüb Ḥaḳ Taʿālā buyurdu ki Yā Cibrīl levḥa bir daḫī naẓar eyle Cibrīl gördü ki zāhidiñ ismi şaḳāvetden saʿādete tebdīl olmuş Ya Rab ne içün taḥvīl oldı deyince Rabbuʾl-ʿĀlemīn buyurdu ki bu zāhid gerçi şaḳī idi lākin benim emrime kemāl üzre teslīm ve rıżāda oldıġına ve ḥamd ve şükrine sebeb anı şaḳāvetden saʿādete tebdīl eyledim var ol zāhide müjde eyle deyü fermān-ı raḥīmuʾr-Raḥmān oldu. Cibrīl *ʿAleyhiʾs-selām* gelüb buyurdu ki ey zāhid seniñ rıżā ve şükriñ ẕātıñı münci olub Ḥaḳ Taʿālā rıżā ve şükr sebebiyle ismiñi şaḳāvetden saʿādete taḥvīl eyledi buyurdukda zāhid tekrār *ʾeʾl-Ḥamdü liʾl-lahi ʿalā külli ḥāl* deyü şükr eyledi. ʿAzīzim Ḥażretleri bu ḳıṣṣaʾi Ḥüseyin Vāʿiẓiñ *Cevāhiruʾt-Tefsīr'* inde bu faḳīre ḳırāʾet eyledi. ʿAzīzim bu ḳıṣṣadan ḥiṣṣe teslīm ve Ḥaḳḳ'a şükriñ berekātını beyāndır. Ḳul ḳul oldıġı ḥayṣiyyetle her bir emr-i ʾilāhī üzre ḥareket idüb her ḥalde ḥamd ve şükri lisanına derd idüb cemīʿu ḳaḍāya rıżāda olmaḳ lāzımdır Perverd-gār-ı ʿālem'iñ ḳażāsına her vechle rıżāda olan dünyada ve āḫiretde selāmet bulur. *Veʾs-selāmu ʿalā tābiʿiʾl-Hüdā*

Ḥażret-i Şah-ı Merdān ʿAli ʾibn Ebī Ṭālib *Kerremeʾl-lahu Vechehū* Ḥażretleri kendi ḳātili olan ʾibn Mülcem'i dāʾimā talṭīf idüb yedürür içürür idi ve gāhī buyururlar idi ki Yā ʾibn Mülcem ye iç

ḳavī ol tā ki beni şehīd eylediginde ḳuvvetlü bulunasın. ʾİbn Mülcem daḫī Yā ʿAli baña ölmek seni ḳatl eylemeden yegdir seniñ gibi ẕāt-ı merdānıñ eyā ne ben nice dest-dırazlıḳ iderim dedikde Ḥażret buyurdular ki ne çare ḳader-i ʾİlāhī böyle cārī oldu ben ḳadere rāżıyım eger iẕn-i ʾİlāhī olursa rūz-i cezāda saña şefaʿat daḫī iderim buyururlar idi. Erenlere lāyıḳ olan herkese fütüvvetdir ḥattā ḳātiline daḫī bir gün Server-i ʿĀlem *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* Efendimiz Mescid-i Şerīf'den saʿādet ḫānelerine teşrīf buyururlar idi Medīne-ʾi Münevvere şıbyānı ʾönlerine geçüb Yā Muḥammed Ḥasan Hüseyin'i mübārek ʾarḳañıza bindirdigiñiz gibi bizi de bindiriñ didiler Ḥażret saʿādetle Bilāl'e emir buyurdu ki var baḳ ḫānemizde bir şey var ise getür şu şıbyāndan beni ḫalāş eyle. Bilal daḫī varub ḫāne-ʾi saʿādetden buldıġı sekiz ʿaded ceviz getürdi ve ol şıbyāna taḳsīm idüb *ʿAleyhiʾs-selām* Ḥażretleri geçince buyurdular ki ḳarındaşım Yusuf *ʿAleyhiʾs-selām* derāhim-i maʿdūdiyye ʾiştirā oldu biz daḫī sekiz cevize iştirā olduḳ buyurdular. ʿAzīzim bu ḥikāyede tezellül-i nefs ve luṭfı beyan vardır ki üzeriñize bir şey geldikde anı ʾeshel vech ve luṭf ile defʿ eyleme mümkün olduḳca ʿunf ve ḳahr ile muʿāmeleye ʾiẕn yoḳdur. *ʿAleyhiʾs-selām* Ḥażretleri şıbyanı ṭard eyleme mümkün iken luṭf cānibine sülūk idüb ceviz ile defʿ eyledi bir daḫī budur ki kesr-i ḳulūbdan teḥarrüzlerüni beyān eyledi ʿunf eyleseler gerçi defʿ olur lākin kesr-i ḳulūb ile olur. Luṭf idüb hem defʿ ve taʿmīr-i ḳulūb-ı şıbyān olundı. Bir sırr-ı işāret de budur ki varıñızı veriñ kesr-i ḳulūb eylemek varıñızı veriñ taʿmīr-i ḳulūb eyleyiñ zīrā o anda ḫānedān-ı nübüvvetde sekiz cevizden ġayrı bir şey bulunmadı varını verdi. Yevmen mineʾl-eyyām Ḳūnya meliki bir dānişmende emr eyler ki eger Ḥażret-i Mevlānā'yı ġaḍab-nāk idebilürseñ saña filan

ḳażānıñ ḥükūmetini teᵃbīden ᵃiḥsān iderim deyince dānişmende o bir şey degildir deyü Ḫażretiñ ḥużūrına gelüb lisān-ı feżāḥat feşānını küşād idüb ᵃenvā-ᶜı feżāḥatden diline her ne gelürse sebb ve laᶜne dāᵃir Ḫażrete söyledi. Ḫażret ṣabr eyledi dānişmend tekmīl-i kelām idüb gördü ki Ḫażret de eşer-i ᵃinfiᶜāl yoḳdur kendi ġaḍaba gelüb kemāl-i ḥiddetden siz o ādemlersiz ki yetmiş iki milletden ḫāriçsiz deyince Ḫażret buyurdu ki ya sen bizi şimdi bildiñ öyledir dedikde dānişmende bir bişmāniyyet ve nedāmet gelüb heman yüzi üzerine Ḫażret'iñ mübārek dāmenlerine düşüb eyledigi küstaḫlıġına tevbe idüb idüb ᶜAzīz'e bende oldu. ᶜAzīzim meşhūr meṣeldir erenlere ṭaş atan bizden, atdıran bizden degildir demişler vaḳıᶜā erenlere ṭaş atana ᶜāḳıbet bende olur eger kendi olmaz ise elbed ve elbed evlādı olsun olur. *Men ayyebe ᵃeḫāhu vaḳaᶜa fīhi* ḥadīṯ-i şerīfi bu sırra delālet eder. Mürşid-i kāmil olanlara lāyıḳ olan ṣabr ve sükūndur ᵃaᶜdādan ṭaᶜn u teşnīᶜ geldikde kemāl üzre ṣabr idüb verāsında ẓuhūra gelecek ᵃelṭāf-ı ṣamedānīye müntaẓır olmaḳ gerekdir, yevmen mineᵃl-eyyām ᵃİblīs *ᶜAleyhi mā yüsteḥaḳḳu* Firᶜavn'ıñ ḥucresi ḳapusını daḳḳ eyledi. Firᶜavn içerüden kimdir dedikde ya ḳapuyı daḳḳ ideni bilmeyen nice tañrı olur deyince Firᶜavn fehm idüb ᵃİblīs oldıġını bilüb gel melᶜūn içerü dāḫil ol didi ᵃİblīs daḫī melᶜūn üzerine melᶜūn dāḫil olur deyüb Firᶜavn'a işkār oldı ol vaḳt Firᶜavn ᵃİblīs'den suᵃāl eyledigi ḳarındaş bu ᶜālemde senden ve benden ziyade maḳhūr ve melᶜūn kimdir? ᵃİblīs ḫaber verdi ki müᵃmin ḳarındaşına ḥased iden ḥasūd senden ve benden ᵃeşeddir didi. ᶜAzīzim bu ḳıṣṣadan ᶜibret al gör ki ḥased ne ḳadar ᵃefᶜāl-i ᵃaḳbaḥdır ki ᵃİblīs ile Firᶜavn'dan ḥasūd eşedd oldu ḫuṣūṣan ᵃİblīs-i laᶜne kemāl-i ḥasedinden lāyıḳ oldu ḥased ḳader-i ᵃİlāhiyye ᶜadem-i teslīmden

ẓuhūr ider sāʾir kimsede cāh ve devlet ġurūr ve rifʿat görüb ʿaṭıyye-ʾi ʾİlāhiyye oldıġına ḳāniʿ olmayub kemāl-i taʿannüdünden ḥased idüb ol münʿim müslimiñ niʿmetiniñ zevāline müteveccih olur ʿazīzim mānīʿ ve muʿṭī ʿAllah Taʿālā'dır eger saña da lāzım ise verāsında Ḥaḳ'dan iste āḫar ʾiḥsān eyledigi niʿmetiñ zevālinden saña da fāʾide ḥāṣıl olur. Mervīdir ki ʿAbduʾl-lah bin Semmāk ḥasta oldu mürīdānından biri ḳarūresinden alub ceset ve cüy ʿilac içün ḥekīm cānibine revān oldu eṣnā-ʾi ṭarīḳda bir ẕāta teṣādüf eyledi ol ʿazīz bu ḳārūre kimi ḳārūre kimiñdir ve nereye gidersin didi mürīd daḫī ʾİbn Semmāk'ıñdır filan naṣrānī ḥekīme giderim ki gösterüb bir ʿilac alayım deyince ol ẕāt buyurdu ki ne acīb esrardır ki ʿAllah Taʿālā dostuna düşmanından ʿilac ṭaleb oluna var gerü git benden selam eyle derdi nerede ise elini üzerine vażʿ idüb bu āyet-i kerīmeʾi tilāvet eylesün *bi-iẕniʾl-lāh* mündefiʿ olur buyurunca mürīd-i merḳūm ʿavdet idüb ʾİbn Semmāk'e gelüb efendim yolda sözü güzel özü güzel ẓāhir ve bāṭını münevver şu şekilde bir żāta mülāḳī oldum baña böyle emr eylediler deyü ḫaber verdikde ʾİbn Semmāk Ḥażretleri oġlum o seniñ müşāhede eyledigiñ Ḥażret-i Ḫıżır *ʿAleyhiʾs-selām* 'dır emirlerine iṭāʿat lāzımdır deyüb vāḳıʿā işte bu āyet-i kerīmeʾi taʿlīmleri üzre elimi üzre elini ḳoyub tilāvet eyleyüb şifā buldu āyet-i kerīme budur tilāveti yedi kerre olmaḳ gerekdir eyā benden taʿlīm ile tilāvet ziyade müʾeṣṣir olur zīrā ʾoḳumada ḳāʿide vardır keşf-i ʾesrāra rıżā yoḳdur veʾs-selām .

Bir gün Muʿāviye *Raḍıyaʾl-lahu ʿAnh* Ḥażretleri seḥer vaḳti uyuya ḳaldı şeyṭan gelüb namaza uyandırdı Ḥażret buyurdu ki ey melʿūn beni namaza uyandırmada yine ne ḥīleñ vardır? Şeyṭan ḫayır bir şey yoḳdur ʾancaḳ saña bir iyilik eylemedir

dedi Muʿāviye daḫī ḫayır elbed bir şeyṭāniyyetiñ vardır deyū ʾıḳdām edince ʾİblīs ḫaber verdi ki eger bugün sen şabaḥ namazına āgāh olmasañ ʾaḫşama ḳadar fevt-i vaḳt-i şalāt eyledüm deyū teḥassür idüb yanar yaḳılur idiñ Ḥaḳ Sübḥānehū ve Taʿālā Ḥażretleri daḫī seniñ ʾinkisār-ı ḳalbiñe raḥm idüb nice namaz-ı ṣubḥ ṣevābları ʾiḥsān ider idi bināʾenʿaleyh seni o ṣevābdan maḥrūm eyleme içün āgāh eyledim deyū ḫaber verdi. ʾAma ʿazīzim bu ḥikāyeʾi görüb seḥer vaḳti ġāfil olmaḳda ecir vardır ẓan eyleme seḥer vaḳtinde uyḳuda bulunmaḳdan ʿaẓīm nedāmet yoḳdur lākin şöyle ḳırḳ yılda bir kerre ʾehl-i tertīb-i ṣalāte vāḳıʿ olursa yüregi āteş gibi yanub ecre nāʾil olur dimekdir her ḥālde agāhlıḳ devlet-i ʿaẓīmedir veʾs-selām.

Ḥażret-i Dāvūd *ʿAleyhiʾs-selām* Ḳuds-i Şerīf'i binā eyledi bi-ḥikmetiʾl-lāhi Taʿālā tamamında hedm oldu tekrar binā eyledi yine münhedim oldu veʾl-ḥāṣıl her çend ki binā eylediler yıḳıldı. Ḥażret-i Dāvūd *ʿAleyhiʾs-selām* ʿāciz ḳalub Ya Rab bu hāl ne ḥaldir? deyū dergāh-ı Ḥażrete tażarruʿ ve niyaz eyledi. Ḥaḳ Sübḥānehū ve Taʿālā buyurdu ki Yā Davūd seniñ eliñde binā ḳarar eylemez zīrā sen çoḳ ḳan dökdüñ bināʾiʾl-lāh yıḳdıñ bināʾenʿaleyh yediñde binā temel ṭutmaz buyurunca Yā Rabbī seniñ ʾemriñ ile müşrikīni ḳatl eyledim dedikde Vācib Taʿālā buyurdu ki velev emrim ile olsun benim ḳullarım degil midir? deyū buyurdıġında Ḥażret niyaz eyledi ki Ya Rab çoḳ emegim sebḳat eyledi bārī ʾevlādım olsun Mescid-i ʾAḳṣa bināsına muvaffaḳ olsuñlar deyū niyāzları ḳabūl olub vaḥy olundu ki Ḥażret-i Süleyman *ʿAleyhiʾs-selām* bināʾi beytiʾl-muḳaddese muvaffaḳ olsun denildi vāḳıā şoñra Süleyman ʿAleyhiʾs-selām binā eyledi ve ʾelʾān bāḳī ve pāy-dārdır *Fuṣūṣuʾl-Ḥikem* şerḥinden faṣṣ-ı Yusūf'da meẕkūrdur *Fütuḥātüʾl-Mekkiyye'* de daḫī muḥarrerdir.

Yevmen mineʾl-eyyām Ḥażret-i İmam Hümām-ı ʾAʿẓām *Raḍıyaʾl-lahu ʿAnh*

ᵓeṯnā-ᵓi ṭarīḳda gider iken bir ālūde dāmen kimesne Ḫażrete bir şamar ḍarb eyledi. ᵓİmam Ḫażreti buyurdu ki ey kişi ben senden her vechle ᵓaḫẕ-i ᵓintiḳāma ḳādirim helākıñ ile inkisār eylesem Rabbım duᶜāmı ḳabūl ider lākin ᶜafv ile muᶜāmele iderim ᵓinşāᵓAllahu Taᶜālā seniñ eliñden ṭutub biᵓl-maᵓıyye cennete gideriz buyurduḳları ol kimse istimāᶜ idüb ġāyetle müteᵓeṯṯir olub cemīᶜu ẕünūbına tevbe idüb āḫiruᵓl-emr şuleḥādan bir ẕāt olmuşdur.

Şeyḫ-i ᵓEkber Kübriyyet-i ᵓaḥmer *Ḳuddise Sırruhuᵓl-ᵓAṭhar* Ḫażretleri diyār-ı maġribde ᵓenvā-ᶜı ᶜilm-ᵓi ḥikmet ve ᵓesrār-ı feyż-i ḥaḳīḳat ile māl-a-māl olub eyā bu ᵓesrār ve bu ᵓenvār benden kime naḳl ide deyū teveccüh buyurduḳlarında Malaṭya Meliki-zāde Ṣadreᵓd-dīn'iñ ṣadrine naḳl olacaġı kendülere keşf olduḳda saᶜādetle Malaṭya'ya teşrīf buyurdular. O zamanlarda melik vefat eyledi Ḫażret-i Şeyḫ ᵓemr-i Ḥaḳ'la melikiñ zevce-ᵓi metrūkesini tezevvüc eyledi. Henüz Ṣadreᵓd-dīn Ḳonevī mürāḥıḳ idi Ḫażret-i Şeyḫ terbiyesine şürūᶜ buyurub olduḳları oṭa ṭavanına bir maḳara vażᶜ idüb īb ile bir zenbīl aşub aḫşamlarda Ṣadrī'yi ol zenbile ḳoyub īb ile çeküb ṭavana aşub ipiñ ucunu eline virüb şeb tāb-ı seḥer ᶜibādet ve muṭālaᶜa ile emr iderler idi gāhī nevm ġālib olsa īb ucı elinden çıḳub yere düşerdi yine çekerler idi ve arpa etmegi ile riyāżet itdirirler idi bu ḥāle vālidesi bir miḳdār elem-nāk olurlar idi. Bir gün Ḳonya'da olan ekābir ḳavmiñ ḥaremleri misafir gelüb ᵓaḫşamı ṣoḥbet iderler iken Ḫażret'iñ ehline efendim siz bir pādişah ḥaremisiz şimdi böyle bir dervīş ile nice üns idersiz dediklerinde buyurdu ki gerçi benim evvelki ehlim şah idi lākin bunlar da padişāh-ı bāṭındır her vechle kendülerden ḫoşnudum lākin oġlum Ṣadri'ye eyledikleri terbiye bir miḳdar ḳalbime keder verir didi. Ḫażret-i Şeyḫ'e bu maḳāle keşf oldu irtesi aḫşam ṭaᶜāmda

ṭavuḳ var idi ṭavuġı saʿādetle ekl idüb kemiklerini bir yere cemʿ buyurub *Ḳum biʾiẕniʾl-lāh* deyü nuṭḳ eylediklerinde derḥal ṭavuḳ canlanub uçub gitdi ḫātūna ḫıṭāb idüb ḫatūn seniñ oġlun da bu rütbeʾi kesb eylesün ne yer ise yesün ṣafāda olsun buyurdılar ḫatūn bir daḫī evlādını añmadı. Nihāyetüʾl-emr Ḥażret-i Ṣadrī'yi kemāl üzre terbiye idüb sırrına vāriṣ ʾeyleyüb ẕātında olan ʿilm-i ḥikmetden behre-yāb oldı.

Mervīdir ki Ṣadreʾd-dīn Ḳonevī Ḥażretleri erbāb-ı taḥammülden idi ḥattā dāʾire-i ʿaliyyelerinde her oṭada üçer beşer ḳıyye gümüşden şamʿadānlar uzre mumlar tāb-ı seḥer yanar idi kendüleri ṣabaḥa ḳadar āgāh olurlar idi. Bir gece dāʾirelerine bir sārıḳ gelüb şamʿadān sirḳat eyleme sevdāsında bir köşede ḫalḳıñ uyuması müteraḳḳıb oldu gerçi cümle nevme vardı ama ʿazīz agāh idi o aralıḳda ricāluʾl-lahdan bir ẕāt gelüb bir maḥalliñ ḳuṭbınıñ vefātı ḫaberini getürdi. Ṣadrī Ḥażretleri dāʾirede olan bendegānından birini ol maḥalle ḳuṭbiyyet ile irsālini murād idüb naẓar buyurdular ki cümle dāʾirede olan mürīdān ġaflet üzredir ʾillā şamʿadān sārıḳı agāh ṭurur heman buyurdular ki varıñ şu sāriḳı götürüñ ġāfil dervīşden agāh şamʿadān sāriḳı ʾevlādır deyüb sāriḳı ḥużūrına getürüb sırr-ı ḥaḳīḳat pertevinden ḳalbine ibdāʿ eyleyüb ol maḥalle ḳuṭb taʿyīn buyurdular.

Ḥażret-i ʾÜftāde *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretleriniñ ḳatırını sirḳat eylemege bir sāriḳ geldi o gece ṣabaḥa ḳadar müteraḳḳıb oldı. ʿAzīz agāh idi sirḳate çāre bulamadı ḥāṣıl üç gice bekledi üçünci gice üçlerden biri vefāt eyledi. Ḥażret ḳuṭb-ı zamān olma mülābesesiyle geldiler ḫaber verdiler ʿAzīz daḫī eṭrafına naẓar idüb o anda agāh bir kimse bulmadı ʾillā ḳatır sāriḳı var idi der-ʿaḳab ḥużūrına daʿvet ve kendüye ʾilbās-ı ḫilʿat-ı velāyet buyurub üçler zümresine ʾidḫāl

eyledi.

ᶜAzīzim bu ḳıṣṣalardan ḥiṣṣe sālik-i Ḥaḳ ve ṭālib-i feyyāż-ı muṭlaḳ olan ᶜāşıḳa ᵓuyḫū ḥaramdır şeb-tāb-seḥer agāh bulunmaḳ şarṭ-ı ᵓaᶜẓamdır zīrā feyż-i Ḥaḳ tā gāhī ẓuhūr ider ama dil-i agāha gelür sen heman müteraṣṣıd olmaġa ġayret eyle Ẕüᵓn-nūn-ı Mıṣrī *Ḳuddise Sırruhū* Mıṣr Ḳāhire'de şöhret-şiᶜār olub *yevmen fe yevmen* nām şanları afāḳ-gīr olduḳda bir gürūh-ı nās Ḥażret-i Ẕüᵓn-nūn'a kemāl-i ḥasedlerinden nāşī ḫalīfe-ᵓi zaman Ḥażret'iñ ḥaḳḳında *isnād-ı mā lem yekün* ile ᵓenvā-ᶜı feżāḥat isnād eylediler ve ḫalīfeye ᶜarż idüb bildirdiler ol zaman ḫalīfe Baġdad'da sākin idi Ẕüᵓn-nūn'ı ḥużūrına iḥżār içün mübāşir taᶜyīn eyledi. Mübāşir gelüb Ẕüᵓn-nūn'ı ve şākirdlerini alub ḫalīfeye gider idi ᵓeṣnā-ᵓi ṭarīḳda zümre-ᵓi ᶜārifāt biᵓl-lāhdan bir ḫātuna rast geldiler ol ᶜārife ne ṭarafa gidersiz deyü suᵓālinde şākiyān Ẕüᵓn-nūn'ı ḫalīfeye irsāl ideriz ki bu bir ḍāl ve muḍil kimsedir beldemizi fesāda verdi tā ki ḫalīfe bunuñ feżāḥatine vāḳıf olub fesādını ehl-i mıṣr'dan defᶜ eyleye deyü cevablarında ol ḫātun Ẕüᵓn-nūn'a teveccüh idüb zinhār kendi nefsiñe ᵓiᶜāne sevdāsında olmayub teslīmiyyetde ol didi vaḳtā ki ḫalīfe ḥużūrına vardılar. Ḫalīfe dīvān idüb murāḳabe ṣūretinde cümlesini cemᶜ eyleyüb daᶜvāñız nedir? deyü suᵓāl eyleyince Ḥażretiñ müddeᶜīleri Efendim bu şeyḫ ḍāl ve muḍıldır beldemizde ẓuhūr idüb vilayetimizi ifsāda verdi ve çoḳ kimseleri ṭarīḳ-ı ḍalālete sevḳ eyledi ḥāṣıl şeyṭanıñ ḳarındaşıdır defᶜiyle ecr ve ṣevāb vardır vācibuᵓl-izāle menba-ᶜı fesāddır dediklerinde ḫalīfe Ẕüᵓn-nūn'a teveccüh idüb Yā Şeyḫ seniñ ḥaḳḳıñda böyle derler sen ne söylersin deyince Ẕüᵓn-nūn buyurdu ki şahım ne diyeyim *neᶜam* öyledir disem nefsime ġadr eylemiş olurum ᵓaşlı yoḳdur disem bu ḳadar müslimīni tekẕīb eylemiş olur bu ḫuṣūṣda ben bir şey dimem ancaḳ sükūt iderim dedikde

ḫalīfe Ḥażretiñ kemālini fehm idüb der-ᶜaḳab Ḥażret-i müddeᶜīyānı ṭard idüb ᶜazīze kemāl üzre ḥürmet ve taᶜẓīm ve tekrīm eyledi. Bir kimse kendi nefsine ᵓiᶜāne dāᶜiyesinde olursa ᵓiᶜāne-ᵓi İlāhiyyeden maḥrūm olur eger kendüye isnād olan feżāyiḥı üslūb-ı ḥekīmāne ᶜadem-i ḳabūl ṣūretinde olub Ḥaḳḳ'a teslīm olaraḳ derūndan Rabbim bu isnādlardan benim ḫaberim yoḳdur lākin ne diyem sen bilirsin deyü Ḥaḳḳ'a tefvīż-ı ᵓümūr iderse ᵓiᶜāne-ᵓi İlāhiyye ẓuhūr idüb ḫalāṣ olur ve teslīmiyyetde kemāl-i maẓlūmiyyet bulunur. Maẓlūmiyyet kemāl bulduḳda ẓālim ḥaḳḳında intiḳām-ı ᵓİlāhī ẓāhir olur muḳābele idüb nefsine ᵓiᶜāne iderse ġayret-i Ḫudā'dan maḥrūm ḳalur. Şeyḫ Şiblī zamanında bir ᶜālim ẓuhūr idüb dāᵓimā Ḥażret-i Şeyḫ'e ṭaᶜn u teşnīᶜ ider idi *yevmen mineᵓl-eyyām* ᶜālim-i maᶜhūd ṭalebesiyle cāmiᶜden çıḳub gider iken Ḥażret-i Şeyḫ'e rast geldi ṭalebesine buyurdu ki bu ṭāᵓife-ᵓi ṣūfiyye ġāyet de cāhildir görüñ şu şeyḫe bir meseleᵓi suᵓāl ideyim ki cevābında ᶜāciz ḳalsun deyüb şeyḫe ḫıṭāb idüb Yā Şeyḫ beş devede ne miḳdar zekāt ider deyince Ḥażret buyurdu ki beş devede bir ḳoyun zekāt ider ᵓama benim meẕhebimde beş deveᵓi birden virmek lāzımdır. Beş deve zekātı Ḥaḳ yoluna cümlesini birden virmekdir didi ol vaḳit ᶜālim buyurdu ki bu meẕhebde ᵓİmāmıñ kimdir? deyince şeyḫ buyurdu ki ᵓİmam Ḥażret-i ᶜAli'dir ki beş deveᵓi birden Ḥaḳ yoluna verdi kendüye hiç ᵓalıḳoymadı deyü cevābında ᶜālim-i meẕkūr kemāl üzre nādim ve pişmān olub Ḥażretiñ dāmenine düşüb bendeleri zümresinden oldı.

Sittī Nefīse Ḥażretleri zamanında Mıṣr'da bir melik ẓuhūr idüb kemāl üzre ẓulm ve cevr ider idi ehl-i Mıṣr Sittī Nefīse Ḥażretlerine şikāyet eylediler. Bir gün melik Ḥażretiñ ḫānesi civārında ḫıdm u ḫışm u salṭanat ile mürūr ider iken Sittī Nefīse Ḥażretleri pencereden şāhid-i ḫıṭāb

ᶜıtāb idüb ᵓAllah Taᶜālā'dan ḳorḳ Peyġamber'den ḥayā ᵓeyle ᶜibāduᵓl-lah ᵓemānetuᵓl-lahdır yarın Ḥaḳḳ'a ne cevab verirsin deyü vāfir naṣīḥat-ᵓamīz ve ᶜıtāb ve engīz sözler söyledi. Melik sarayına varub Sittī Nefīse Ḥażretlerini aḫşama daᶜvet eyledi Ḥażret daḫī icābet buyurub teşrīf eylediler. Melik ᵓiᶜzāz ve ikrām idüb tā vaḳt-i seḥere ḳadar ṣoḥbet-i devletleriyle üns eyledi vaḳt-i seḥerde melik buyurdu ki Yā Nefīse cemᶜiyet-i ḫāṭır eyle hātif-i ġayba müteraḳḳıb ol Ḥażret daḫī müteraḳḳıb iken hātifden bir ṣadā gelür ki Ey Melik bu Mıṣr ḫalḳına ᵓeẕā ve cefā ile ᵓur ḳır ebedī raḥat virme dinür. Sittī Nefīse bu ᵓāvazı istimaᶜ idince Melik buyurur ki efendim işte ḥāl böyle *ve illā* ᶜıbāduᵓl-laha ᵓeẕā ve cefā eylemesini ben istemem lākin ne çāre *min ᶜindiᵓl-lāh* meᵓmūrum didi çün ṣabaḥ olub ᶜadl-i āftāb ẓulmet-i leyli ber-ṭaraf eyledi. Sittī Nefīse Ḥażretleri Mıṣr ḫalḳınıñ söz ᵓanlarlarını cemᶜ idüb siziñ şāhiden gördügiñiz cefā kendi cezā-yı ᵓaᶜmāliñizdir varıñ günahlarıñıza tevbe ve istiġfār idüb birbiriñiz ile ḥuḳūḳlarıñızı ḥelālleşiñ ola ki ᵓAllah Taᶜālā cezāñızı ᶜafv ide deyü tenbīh eyledi vāḳıᶜā ḫalḳa bir ᵓintibāh gelüb herkes cürmine tāᵓib olub birbirleriyle ḥelalleşdiler. Bir ḳaç gün mürūrunda melik Sittī Nefīse Ḥażretlerini yine daᶜvet eyledi *kemā fiᵓs-sābıḳ* şeb tā seḥer ṣoḥbet eylediler ve vaḳt-i seḥerde hātif-i ġaybe müteraḳḳıb oldular hātifden şöyle ṣadā geldi ki Ey Melik ehl-i Mıṣr'a ᵓeẕā ve cefā eyleme rıfḳ ile muᶜāmele eyle ᶜadl ve dād eyle denildi. Sittī Nefīse ve Melik bu ᵓāvāzı ᵓistimaᶜ eylediklerinde Melik buyurdu ki efendim işitdiñ mi? İşitdim didi işte bundan böyle ebedī ẓulme dāᵓir bir şey olmaz zīrā meᵓmūriyyet bunı ᵓiḳtiżā eyler deyü ḫatm-i kelām eyledi.

ᶜAzīzim bu ḥikāye

hem ḥaḳīḳat üzredir hem ḥadīs̱-i şerīfe daḫī muṭābıḳdır. *Kemā Ḳāle ʿAleyhiʾs-selām eʾẕ-ẓulmü seyfuʾl-lah ve hiye yenteḳımü s̱ümme minhu* ve yine ḫaberde gelmişdir ki padişahlar size ẓulm iderse beddu^cā eylemeyiñ ve üzerlerine ḫurūc itmeyiñ zīrā siziñ cezā-yı ʾaʿmāliñizdir şabr idüb tevbe ve istiġfār idüb ṣalāḥıyla duʿā idiñ ʿadl ve ʿadālet iderler ise şükr ve ḥamd idiñ *ve fīʾl-ḫaberi kemā tekūnūne yūlā ʿaleyküm* yaʿnī siz ne ḥalde olursañız siziñ üzeriñize vālī olanlar daḫī ol ḥalde olsa gerekdir eger siz emr-i ʾİlāhiyye üzre ḥareket idüb kendi nefsiñiz ve taḥt-i ḥükmüñizde olan kimselere ʿadl iderseñiz siz de ʿadl bulursuz yoḳ siz emr-i Ḥaḳ'da tehāvün idüb nefsiñize ve āḫara ẓulm iderseñiz elbed siziñ üzeriñize daḫī sizden ʾaẓlem biri musallaṭ olub intiḳām-ı ʾİlāhī ẓuhūr ider.

Ḳāle eş-Şeyḫ Muḥammed eʾl-Mışrī Ḳuddise Sırruhū

Ḥaḳ Taʿālā intiḳāmın yine ʿabd eliyle alur

Bilmeyen ʿilm-i ledünnī anı ʿabd itdi şanur

Veʾl-ḥāṣıl şāhān-ı cihān bir āletdir raʿıyyet ne ḥālet üzre olursa anlar da ol ḥāl üzre olurlar padişahlara sebb ve laʿn ve üzerlerine ḫurūc bir vechle cāʾiz degildir ḫuṣūṣan devlet-i ʾebediʾl-ḳarār ʾāl-i Osmān'ı sellemehuʾs-selāmdan mürūr iden şahlar cümle umūrlarını şer-ʿi şerīfe taṭbīḳ idüb ekser meşāliḥi fetvā-yı şerʿiyyeye rabṭ iderler ve cemīʿu evāmirlerinde nihāyetini şerʿa rabṭ iderler lākin efendim ne çare biz kendimiz şerʿa rāżı olmayub ʾenvā-ʿı tezvīre sülūk idüb umūrımızı nefsimiz hevāsına uydurmaya saʿy ideriz. Allah Taʿālā cümle müʾminīne ḫāʾb-ı ġafletden intibah kerem eyleye Āmīn.

ʾAġniyādan bir kimseniñ iki oġlu var idi babaları vefat eyledi iki ḳardaş bir yere gelüb birbirlerine nuṣḥ idüb bu ʿālemiñ fānī āḫiretiñ bāḳī oldıġı *ʾeḥadühümā āḫara* birle ikisi daḫī dünyadan el çeküb birer ḥucre ittiḫāẕ idüb leyl u nehār ʿibādet

ṭāᶜat, taᶜlīm ve teᶜallüm ve şūfiyāne, zāhidāne ᵓeṭvār ile ᵓeyyām-güzār iken biriniñ vaᶜdesi tamam olub vefat eyledi öbür ḳarındaşı eyā ḳarındaşım bu rütbe ᶜilm ve ᶜamel ile ne rütbeye vāṣıl oldı ve ne vechle maḳāmāt-ı ᶜaliyye buldı? deyū tefekkür üzre iken bir gice ᶜālem-i maᶜnāda ḳarındaşını müşāhede eyledi birāder ḥāliñ nicedir dedikde ᵓelḥamdü liᵓl-lāh Rabbim cennetde ulu mertebeler ᵓiḥsān eyledi deyince ḳarındaşım Ḥaḳḳ'ı bulduñ mı? müşāhede-ᵓi nūr-ı cemāle vāṣıl olduñ mı? deyū suᵓālinde ḫayır birāder Ḥaḳḳ'ı müşāhedeye dāᵓir ᵓaᶜmāle muvaffaḳ olmadığımızdan müşāhededen maḥrūm oldum zīrā bu bizim ṭarīḳımız üzre şūfiyāna reftār ile Ḥaḳḳ'ı müşāhede olmaz imiş deyū cevab verdikde ḫaᶜbdan bīdār oldu cihāt-ı sittini āteş-i ḥasret aldı kemāl-i ḥüzn ve melāl ile bu derdiñ devāsına bir ḥekīm-i ḥāzıḳ bulmaḳ ve anıñ vāsıṭasıyla Ḥaḳḳ'ı bunda bilmek sevdāsına düşüb seyr ve seyaḥat iderek Ḥażret-i Şeyḫ-i ᵓEkber *Ḳuddise Sırruhuᵓl-ᵓAṭhar* Ḥażretlerini buldı ve ḥikāyeᵓi ve ᵓaḥvālini ve derdini Ḥażrete ifāde eyledi buyurdular ki oġlum Ḥaḳḳ'ı bulmaḳ ᵓaᶜmāl-i ẓāhiriyyeᵓi ḳālibiyye olmaz ancaḳ o sırra vuṣlat ᵓaᶜmāl-i bāṭıniyyeᵓi ḳalbiyye gerekdir müşāhede-ᵓi nūr-ı tevḥīd bu göz ile olmaz çeşm-i ḳalb-i cān ile olur ve ol çeşmi bu ᶜālemde küşād eylemeyen ruᵓyet-i Ḥaḳ'dan maḥrūm olur. *Kemā Ḳāle Taᶜālā Men kāne fī hāẕihī ᵓaᶜmā fe huve fiᵓl-āḫireti ᵓaᶜmā ve ᵓeḍallü sebīlā* . Gel imdi oġlum Ḥaḳḳ'ı bulmaḳ diler iseñ mürşid-i kāmile teslīm ol buyurduḳlarında ol ẕāt Ḥażret-i Şeyḫ'e irāde getürüb ḫalvet ve riyāżet ile ᵓistiᶜdādı miḳdārı çeşm-i cānı küşād olub müşāhede-i nūr-ı tevḥīdeliyāḳat kesb eyledi. *Allahümme yessir lenā ve cemīᶜuᵓṭ-ṭālibīne bi ḥürmeti Seyyidiᵓl-Mürselīn* .

Şol ol kimse ki dünyada nūr-ı tevḥīd ile çeşm-i ḳalbi küşād eylemeye yarın āḫiretde dāḫil olduḳda ᶜaẕāb-ı ḥıcāb ile muᶜaẓẓeb olur ve cemāl-i Ḥaḳḳ'ı ᶜadem-i müşāhededen nāşī vāḳıᶜ

olan maḥcūbiyyet ᶜaẕābı ehline ᶜaẕāb-ı nīrāndan ᵓeşedd olur. *Kemā Ḳāle Eşref Rūmī Ḳuddise Sırruhuᵓl-ᶜĀlī fī hāẕeᵓl-maḳām*

Beni viṣāliñden ırāġ eyleyüb cennetde ḳoma

Bu iñildim işiden ḥūr i cinān ūda yanar¿

Mervīdir ki Şems-i Sivāsī Ḥażretleri ᵓaᶜlimüᵓl-ᶜulemā bir ẕāt-ı kerīm idi beş yüzden ziyade ṭalebesi ve bu ḳadar teᵓlīfātı ve taşnīfātı münteşir oldu baᶜdü buᶜdin ᶜAbduᵓl-Mecīd Yümnī Ḥażretleri teşrīf idüb bir taḳrīb-i Şemsī kendüye bende eyledi ve ṭarīḳat-i ᶜaliyyeye ᵓislāk buyurdular. ᵓEvān-ı sülūkında bir gün ᶜAbduᵓl-Mecīd Yümnī Şems-i Sivāsī'den bir mesᵓele suᵓāl eyledi Şems daḫī şerᶜan cevabı budur dedikde ᶜAbduᵓl-Mecīd Ḥażretleri ḫayır seniñ bildigiñ gibi degildir buyurduḳda Şems Ḥażretleri iṣbāt-ı müddeᶜā dāᶜıyesine dū şu filan kitabda şöyle yazar ve filan şöyle didi deyū delāᵓil serd edince Ḥażret-i Şeyḫ münfeᶜil olub yüzlerini çevirdiler ve ol ᵓanda Şems'e bir ᵓinḳiyāż-ı rūḥānī ḥāṣıl olub cümle bildigini unuṭdı ve ḥāli ġāyet de perīşān oldı bir mertebeye vardı ki her gün mevtini temennī ider idi ve şeyḫ Ḥażretleri ḫalḳ yanında iltifāt idüb tenhāda yüzüne baḳmaz idi ḥāṣıl bir gün tenhāca aralıḳ bulub Ḥażret-i Şeyḫ'iñ mübārek ayaġına düşüb aman el-aman diyerek cürminiñ ᶜafvını niyāz eyledi Ḥażret daḫī bu yol edeb yoludur ben senden suᵓāl eyledim cevābıña öyle degil seniñ bildigiñ gibi degildir didim o zaman saña sükūt lāzım idi. Sen ᶜadem-i sükūt ile edeb yolundan çıḳdıñ bir daḫī böyle küstaḫlıḳ eyleme edebe riᶜāyet eyle deyüb tekrār tecdīd-i tevbe eyledi ve yine evvelki ḥāline rücūᶜ ḳıldı.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr ᶜAzīzim bu yol edeb yoludur mürşidleriñ ḳalbi ġāyet de nāzik olur ᵓednā şeyden münfaᶜil olur. Mürşidiñ ḳalbinde azacıḳ saña ᵓiġbirār olursa seniñ içün felaḥ yoḳdur dāᵓimā mürşidiñ mizācını añlayub kendiñden rāżı eyleyüb ḫoşnūd eyleme sevdāsında ol sāliki

rütbe-ʾi ʿulyāya ʿilm ve ʿamel vāṣıl eylemez ʾaʿmāl bir vesīledir, ancaḳ maʿrifetuʾl-laha vuṣlat mürşidiñ himmetiyle olur mürşid senden ne ḳadar rāżı olursa himmeti o ḳadar ziyāde olur . Rıżāları rıżā-ʾi Ḥaḳ'dır Allah rıżālarına muvaffaḳ eyleye Āmīn.

Mervīdir ki Şems-i Sivāsī Ḥażretleri bir gün şeyḫleri içün vāfir hediyye tertīb eyledi ve şeyḫiñ ʾevlād u ʿıyāline daḫī kisveler yabdı cümlesini alub yükledüb şeyḫiniñ ziyāretlerine gider eṣnā-ʾi ṭarīḳda ḫaṭırına ḫuṭūr eyler ki ben de bir faḳīr ādemim bu ḥālim ile şeyḫe bu ḳadar hediyye eyleme çoḳ himmetdir deyü mülāḥaẓa eyledi ḥāṣıl şeyḫleriniñ ḫāk-i pāylerine geldi ve hediyyelerini ʿarż eyledi. ʿAbduʾl-Mecīd Yümnī Ḥażretleri Şems'iñ hediyyelerini ḳabūl eyledi lākin kendüye iltifat eylemedi. Şems daḫī aman efendim yine cürmüm nedir? deyü suʾālinde ḫaṭıra-ʾi Sivāsiyyesinden ẓuhūr eyledi ki ʾiʿlān idüb buyurdu ki Ey Şems bu ʿālem-i dünya biʾeṣerihā cenāḥ-ı buʿūża ḳadar degildir velev sen cümle dünya malını birden şeyḫe hediyye eyleseñ yine anlarıñ seniñ ḥaḳḳıñda eyledikleri himmet ve ʿināyet ve ʾiḥsānlarına bedel olmaz. Dünya ne şeydir ki bāḳıyāt-ı ṣāliḥāt olan füyūżāt-i ʾilāhiyyeye bedel ola ben ancaḳ seniñ içün dār ve diyārımı terk idüb zaḥmet-i terbiyeye düçār oldum belki ʿālem-i ʾervaḥdan bu ʾesfel-i sāfilīne gelmeme sebeb sen oldıñ ve seni feyż-i Ḥaḳ'la māl-a māl eylemege geldim dünya nedir ki sen baña anıñ ile imtihān idersin. Yā Şems şu bizim beynimizde olan muʿāmelātı kitablara taḥrīr eyle ki bir zaman ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a sālik olan derd-mend ve bī-çāreleriñ ḥīn u sülūkda işlerine yarasun ve bu sözlerden fāʾide-mend olsunlar buyururlar idi.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim söz de budur bir sālik cümle dünyaya mālik olsa ve cümlesini birden şeyḫe baḫş eylese yine bir nefes kendüye ʾiḥsān eyledikleri feyż-i Ḥaḳḳ'a bedel olmaz

hem sālikiñ malında ᶜalāḳası yoḳdur. *ᵓEl-ᶜabdü ve mā yemlikühū li-mevlāhū* mefhūmınca bir mürīd mürşide irāde getürdükde mal ve canı cümlesi mürşidiñ mülkidir sālik mülkünde taşarrufı ḫazīnedār maḳāmındadır ḫazīnedār efendisine ḫazīnesinden mal verince nicesin ider mürşid-i kāmiller dilerse alur dilerse almaz almalarında almamalarında *ḥikem-i mā lā nihāye* vardır. Heman sālike şarṭ olan teslīm-i tām ve rıżāda ihtimamdır. Mürşid daḫī mürşid gerekdir. Ve ᵓilā ruhbānān ve keşīşānıñ envā-ᶜı ḥıyel ile ḳavmlerinden buṭlān üzre celb-i menāfiᶜ idüb dīn ve dünyalarını ḫarāb eylemeye. ᶜAzīzim ṭarīḳate intisabdan murād Ḥaḳḳ'a vāṣıl olmaḳdır mürşid-i kāmil mürīd Ḥaḳḳ'a īṣālde ᵓiḳtiżāsına göre ᵓemvālini daḥī Ḥaḳ yoluna bezl itdirir bu da bir nev-ᶜi ᶜibādetdir yāḫud sālikiñ malında ᶜalāḳa-ᵓi külliyyesi olub vuṣlata perde olur ol zaman ᵓinfāḳ ve itlāf ile emr iderler her ḥalde fī sebīliᵓl-lāh infāḳ fāᵓideden ḫālī değildir. *Vaᵓl-lahu Yeḳūlüᵓl-Ḥaḳḳu ve Huve yehdiᵓs-sebīl*

ᶜAbduᵓl-vāḥid Yümnī Ḥażretleri buyururlar ki eṣnā-ᵓi seferimde bir sefīneye süvār oldum gider iken bir gice nıṣfuᵓl-leylde kimi yelken üzerinde kemāl-i şiddet seyr ile rāhī olur idi ᵓebnā-ᵓi sebīl ve sāᵓir ṭavāᵓif sefīnede ḫāᵓba varmış idi ben agāh idim ṭāᵓife-i sefīneden biri bī-dār olub ḳaḍā-ᵓi ḥācet içün geminiñ kenarına vardı ḳażā-ᵓi ᵓīlāhī ayaġı ḳayub deryaya düşdi ben teessüf eyledim yazıḳ şu ādem gitdi der iken anı gördüm ki bir murġ-ı sefīd gelüb ol kimseᵓi ḳanadı üzerine alub getürüb zevraḳda yerine bıraḳdı ve ḳulaġına bir kelām söyledi gitdi. Bu ḥāli görünce baña ġāyet ᵓistiġrāb gelüb bu ādem tehy ẕāt degildir varub şunu ziyaret idüb ve bu ᵓaḥvāl-i ᶜacībeᵓi suᵓāl ideyim deyü yanına vardım suᵓāl eyledim buyurdu ki ᶜazīzim ben ᵓevliyāᵓuᵓl-lahdan degilim ve vaḳtāᵓi ḳaḍıyyeᵓi ittifāḳı deryāya

düşdüm ḥayatımdan meʾyūs oldum ne çāre ḳader böyle imiş *Ẕālike taḳdīruʾl-ʿazīziʾl-ʿalīm* didim ʾānīde bu beyaż ḳuş ẓāhir olub beni ḫalāş eyledi ol vaḳt baña ʾendīşe oldu ki eyā bu ḳuş melek midir? cinnī midir? fikrinde oldıġımda ḳulaġıma ḫaber verdi ki ben ne cinnim ve ne melek ancaḳ seniñ ḥāl-i yeʾsiñde şıdḳla *Ẕālike taḳdīruʾl-ʿazīziʾl-ʿalīm* dimeñden Ḥaḳ Taʿālā beni ḫalḳ eyledi ve saña bu yüzden necat virdi deyüb semāya ʿurūc eyledi deyū ḫaber vermişdir.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim bu ḥikāyeden māʾil şudur ki her kim ki bir ʾumūrda meʾyūs ola yaḫud üzerine bir ḳażā geldikde anıñ defʿini kimseden ilticā eylemeyüb Ḥaḳḳ'a rücū-ʿı berle ḳader-i ʾilāhiye rażı ola elbed Cenāb-ı Ḥaḳ anı ol belādan eshel vech ile ḫalāş eyler. Bu ʾāyet-i kerīme de külliyyen Ḥaḳḳ'a rücūʿ ve teslimiyyet vardır kim ki Ḥaḳḳ'a külliyyet ile rücūʿ ve teslīm olub bāb-ı tevekkülde ṭura iki cihanda selamet bulur. *Veʾs-selāmu ʿalā men ittebeʿaʾl-Hüdā.*

ʿÖmer bin Fārıż Ḥażretleriniñ vefatları ḳarīb olduḳda sekiz cennet temeṣṣül idüb kendüye ḳarşu geldikde ʿAzīz-i müşārun ileyh Ḥażretleri bir kerre āh idüb Ya Rab āḫir kārım böyle mi olsa gerekdir ki Rabiʿa-ʾi ʿAdeviyye bir ḫātūn iken Ya Rab saña cennet ricāsı ve cehennem ḫavfinden ʿibādet eylemem der idi bizim ḥālimiz böyle mi olacaḳ idi deyū kemāl ile ḥüzn idüb temenni-ʾi viṣāl-i Ẕüʾl-Celāl eyledikde meded-i ʾilāhī ẓuhūra gelüb temeṣṣülāt-ı cinān ve tecelli-ʾi ʾenvār-ı cemāl ẓāhir olub nūr-ı tevḥīde ʾistiġraḳla teslīm-i cān eyledi.

ʿAzīzim sālik-i Ḥaḳ olana layıḳ olan ʿibadeti ancaḳ Ḥaḳ içün eylemek gerekdir ki bu ʿibādete ʿubūdiyyet-i ʿubūdet taʿbīr iderler ne cennet ṭalebi ve ne caḥīm ḫavfi olub ancaḳ ḫālişan *li vechiʾl-lāh* ʿibādetdir. *Velā yüşrakü bi ʿibādet-i Rabbihī ʾeḥadā* ḥaḳīḳatinde ḫavf-i caḥīm ṭaleb-i cinān daḫī şirkdir ḫavf Ḥaḳ'dan olub ṭaleb daḫī vech-i kerīm olmaḳ lazımdır bu fırḳaya ehluʾl-lah taʿbīr iderler eger Ḥaḳḳ'a ḳulluḳ böyle olursa dünya ve āḫiret devleti o ḳula

bende olur ne dünyada ve ne āḫiretde zaḥmet-i şūriyyeden emīn olur. Gerçi *eşeddü'l-belā ʿale'l-enbiyā ṣümme el-'evliyā ṣümme e'l-ʿulemā illā miṣlü felā miṣle* varid olmuşdur lākin bu rütbeniñ ricāliniñ belāsı ʿavām-ı nās belāsı gibi degildir ve ibtilālarında belāyı ʿavam gibi çekmezler belā daḫī ʿuşşāḳa tāziyāne-i şevḳ ve ʿaṭıyye-'i Ḫudā oldıġını bilüb ḥukemānıñ ʿalīle edviye-i murra virüb verāsında ʿılel u 'emrāżınıñ defʿıyle şifa olmasına sāʿī oldıġı gibi emrāż-ı maʿneviyye-'i ḳalbiyye daḫī merāret bile şifā oldıġı fehm idüb verāsında ẓuhūr idecek elṭāf-ı Ḫudā'ya mülāḥaẓa ile ʿındlerinde semm ve sükker, belā ve şafā bir olur. Nitekim Ceddim Şeyḫim Sulṭānu'l-ʿĀrifīn Ġazzī-zāde Şeyḫ Muṣṭafa e'n-Nesīb *Ḳuddise Sırruhū* buyurmuşlardır

Gehī luṭf-ı Ḫudā'ya mübtelāyım hem gehī ḳahra

İki iḥsān bir oldı ne devletdir anı bilmem

ve Eşref-zāde Ḥażretleri daḫī buyurmuşdur. Beyt

Eşrefoġlu Rumī yārı sevenleriñ budur kārı

Ol dost içün 'aġūları sükker gibi yutmak gerek

Mışr Ḳāhire'de bir ḫātun ḳocası ġāyet 'eẕā idüb ziyade taẓyīḳ eyledi ḫatun daḫī ḥerīfden 'aḫẕ-i intiḳama çare bulamayub bir gün Mışrıñ bir ġalabalık maḥallinde mutaraşşıd olub gözler idi ehli o ṭarafdan geçer iken ḫatun uṣūl ile gömlek altından ḥerīfiñ ḫuşyeteynini ṭutdı ve yatub ḥerīfi üzerine alub öyle şıḳdı ki ḥerīfiñ ʿaḳlı başından gitdi. Derḥal ḫatun 'ümmet-i Muḥammed ḥerīf beni öldürüyor deyü feryāda başladı. Üzerine hücūm idüb ḫālī ya melʿūn diyerek ādemi ʿaṣā ve dest-i pā ile ḍarba mübāşeret eylediler ḥerīf ol ḳadar 'aman didi ḥālini ifāde idüb kendiniñ maẓlūm oldıġı ifāde edinceye ḳadar az ḳaldı ki helāk ola. Bu ḳıṣṣadan ḥiṣṣe her bir maẓlum ṣūretinde feryad ideniñ sözüne 'iʿtimād cāiz degildir ekser zamanda maẓlum olan ẓālim ḥālinde, ẓālim maẓlūm ṣūretinde görünüyor 'aṣlı fehm eylemeden her maẓlum diyene 'iʿāne idüb ṣūretde ẓālim olana şetm ve ḍarb cā'iz degildir zīrā

ʾiʿāne ile ecre nāʾil olayım der iken vizre giriftār olursun.

Ḥikāye: Mülūk-ı Mışr'dan biriniñ bir ʿadüvv-i ekberi var idi. Melikiñ helākine ḳaṣd eyledi melik daḫī ġayret idüb hezār-ı zaḥmet ile ele getürdi ve ḥabs eyledi ḳatl eyleme dāʿiyesinde iken bir gün divanda şeyḫuʾl-ʾislāmı sāde-dil oldığı sebeble padişahdan ḫalāṣını ricā eyledi şāh-ı erbāb-ı divāna naẓar idüb görüñ şu sāde-dil şeyḫuʾl-islam ki bu ḥayye-ʾi kebīriñ ḫalāṣını ricā ider ki necāt bulub beni ledġ ile helāk eylesün der buyurdığından ehl-i dīvān bir vechle taḫliye-ʾi sebīlī cāʾiz görmeyüb şeyḫuʾl-īslāmıñ ḥumḳına ḥaml eylediklerinde ġāyet de ḫacīl oldu her maşlaḥatıñ ḥaḳīḳatini bilmeden ḳarışmaḳ caʾiz degildir şāyed verāsında bir mażarrat der-kār olub insanıñ maḥcūb olmasına sebeb olur.

Ḥikāye: ʾīmam Şaʿrānī *Ḳuddise Sırruhū* buyururlar ki bir kimseʾi ḥabs eylemişler ʾaḳrabāsı bize gelüb ḫalāṣını ricā eylediler biz daḫī żābıṭdan taḫlīṣını ricā-mend olduḳ żābıṭ ol vaḳt daḫī maḥbūsıñ mūcibüʾl-ḳatl bir ṭaḳım cerāʾimini bize beyan idüb ḳatle müstaḥaḳ oldığını ḫaber virmesiyle bize nedāmet geldi ve baʿdeʾl-yevm ʾaṣlını bilmedigim şeyʾi ricā eylemedim ve bir kimseniñ umūrını kemāl üzre tecessüs ve naṣīḥ eylemeyince ʾiʿāne dāʿiyesinde olmadım işbu ḥikāyāt-ı neṣāyiḥ beyyināt-ı ʿahūd Ḥażret-i Şaʿrānī'den meẕkūrdur. Ḥażret-i ʿAzīz *Ḳuddise Sırruhū* kitāb-ı merḳūmdan tilāvetle ḥikāye eylediler.

Ḥikāye: Erbāb-ı ticāretden üç bezirgān Mışra varub bir ḫanda sākin oldular kendülere ḫidmet içün bir faḳīr kimse buldular ismine saḳā tesmiye eylediler ve ol faḳīre daḫī yanlarında bir ḥucre tedārik idüb iskān eylediler gündüz ḫidmetlerinde olub ʾaḫşam ol odada beytūtet ider idi. Bir gice herkes ḫaʾba vardı bezirgānıñ biri ṭaşra çıḳdı ḳaḍā-ʾi ḥācet idüb geziniyor iken saḳanıñ odasında bir şuʿle

müşāhede eyledi ḳapu ʾaralığından naẓar eyledi gördü ki bir meşīn yaşdıḳ içinde vāfir altun ʾiḫrāc idüb şayma ile meşġūl olmuş bezirgān maḥalline gitdi yatdı. Üç beş gün mürūrında saḳā nā-mīzāc oldu ve öldü. Saḳāyı ḳaldurub defn eylediler ʾeṣvāb ve ʾeṣḳālini beytüʾl-māle verdiler lākin ol maʿhūd meşīn yaşdıḳ çıḳmadı. Vaḳıf olan bezirgān ʾaltun sevdāsıyla ʾaḫşam refīḳlarına der ki şu saḳānıñ bize çoḳ ḫidmeti vardır bu ʾaḫşam odasında ḳalub tilāvet-i Ḳurʾān, ẕikr ve tevḥīd ile meşġūl olub ruḥunı ḫoşnūd ideyim deyü ʾiẕn alub baʿdeʾl-ʿışā saḳānıñ vefat eyledigi ḥücresine gelub ḫaiḳ uyḫuya varınca bir miḳdar ʿibādetle meşġūl oldı baʿdehū maʿhūd yaşdıġını aradı ve buldu ve derūnunda altunları çıḳardı şayar iken ṭaşradan bir gürüldi oldı derḥāl saḳā kefeni boynunda içerü girdi ol adem saḳāyı görünce ʿaḳlı başından gitdi hemān saḳā altunları cemʿ idüb yine ol yaşdıġa vażʿ ʾidüb ʾarḳasına urub çıḳdı gitdi bir zamandan şoñra bezirgānıñ ʿaḳlı başına geldi bir ḥāl ile yine kendi maḥalline varub yatdı lākin bu ḥāl kendüye endīşe oldı *yevmen mineʾl-eyyām* ʿulemā-ʾi ʿārif biʾl-lahdan birine bu keyfiyyeti ʿalā ṭarīḳıʾl-ḥikāye ifāde ve naḳl eyledi. Ol ʿārif buyurdu ki eger bu ḥāli gören ādemiñ kendüyi göreydim ḥaḳīḳati üzre kendüye gösterir idim deyince bezirgān buyurdu ki işte benim başıma geldi dedikde mezarını bulur musun didi. Belli bulurum didi ve önüne düşüb merḳadini gösterdi mezarını ḥufr eylediler gördüler ki meşīn yaşdıḳ saḳānıñ başı altında ṭurur altunlarıñ cümlesi saḳānıñ vücūdunda başılmış ve her biri āteş gibi yanar bu vechle müşāhid olundı . ʾişte ʿazīzim dünyaya kemāl üzre ḥarīş olanlarıñ yarın ḳabirde ʾaḥvāli böyle olur

buyurdu. Neᶜūẕü biʾl-lāhi Taᶜālā.

Ḫikāye: Şeyḫ-zāde Ḥażretleri ʾevāʾil-i ḥālinde ḥukkāmdan idi ve ḥükūmet-i şerīᶜatle eyyām-güẕār iken bir vaḳt ḳażāyı terk idüb tedrīs-i ᶜulūm ve ᶜibādātla ʾemrār-ı evḳāt eyledi. Bir müddetden şoñra yine bir maḥalliñ ḥükūmetini alub ḳażāya dāḫil oldu. ʾEḥıbbā-ʾi ṣuleḥādan ekserine bu ḥāl içün istiġrāb geldi ve kendünden suʾāl eylediler ki bundan ʾaḳdem ṭarīḳ-ı ḥükūmeti terk eylediñiz bizler ʾistimāᶜ idüb bu bārikrāndan ḫalāṣ oldu. Şimdi ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a yol buldu dedik tekrār yine ḳażāya heveskār olmañıza sebeb ne oldu? dediklerinde buyurdular ki biz ṭarīḳ-ı ḳażāda oldıġımız ʾevānda haftada bir kerre ᶜālem-i maᶜnāda ṣaḥib-i şerīᶜat *Ṣallaʾl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem* Ḥażretlerini müşahede idüb meclis-i enver-i Muḥammedī'ye dāḫil olur idik bu ᶜināyete müstaġraḳ oldıġımda haftada bir ruʾyete göñlüm rāżı olmayub ṭarīḳ-ı ḳażāyı terk eylemege cemīᶜu işġālden vāreste olub ekser evḳātim ᶜibādetle mürūr idüb daḫī ziyade müşāhede$i nūr-ı Muḥammediyye bize rū-nümā olsun deyü ᶜibādātla meşġūl oldum haftada bir şöyle ṭursun üç māh müşāhedeʾi cemāl Server-i ᶜĀlem *Ṣallaʾl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem* 'den maḥrūm oldıġıma sebeb kemāl üzre tażarruᶜ ve niyazda oldum. Ḫāʾh nā ḫāʾh bir gice yine ẓuhūr eylediler aman Ya Rasūleʾl-lah ben seniñ gül cemāliñi çoḳ göreyim deyü ḳażāyı terk eyledim siz ʾḥticāb buyurdıñız bunda ḥikmet nedir? didim. Saᶜādetle buyurdular ki ya sen evvel benim şerīᶜatim ḫidemātında idiñ ve yine ʾiᶜāne ve ᶜibāduʾl-laha şer-ʾi şerīfi ḥükm ve beyān ider idiñ bināʾenᶜaleyh biz daḫī luṭfen saña haftada bir kerre ẓuhūr ider idik şimdi o ḫidmeti terk idüb kendi nefsiñe ḫidmete mübāşeret eylediñ biz daḫī ʾiḥticāb eyledik ol şerīᶜat ḫidmetinde ᶜibādetiñ ᶜibādet-i müteᶜaddiyye idi şimdi ᶜubūdiyyetiñ kendi nefsiñedir deyü buyurdular bināʾenᶜaleyh tekrar o nūrıñ müşāhedesi

ʾiştiyāḳıyla ḳażā bārīni düş-i faḳīrānemize taḥmīl eyledik deyü cevāb verdiler. Vāḳıʿuʾl-ḥāl ḳażāyādan büyük ʿibādet yoḳdur ve ḳażādan büyük ḳabaḥat daḫī yoḳdur. ʾAllah Taʿālā cümle ḳāḍıyānı şerīʿat-i ʾAḥmedīyye üzre ṣābit ḳadem eyleye. *Āmīn bi ḥurmeti Seyyidiʾl-Mürselīn* .

Mervīdir ki Şeyḫ-zāde Ḥażretleri ʾİslambol müderrisidir bir müddet ḥükūmet ve tedrīs ile eyyām-güzār oldu baʿdehū on beş ʾaḳçe ile Şeyh-zāde Medresesi'nden teḳāʿud eyledi *Ḳāḍī Ḥāşiyesi* Şeyḫ-zāde nām taʿlīḳātı anda teʾlīf eyledi. Buyururlar idi ki āyāt-i Ḳurʾāniyyeden biriniñ maʿnā-yı şerīfi ḥal olmadıġında kemāl-i ḥużūr- ḳalb ile Ḥaḳḳ'a müteveccih olurum. Ḳalbim dünya ḳadar vüsʿat bulur ve o ḥalde iki ḳamer ẓāhir olur ḳamereyniñ nūrı ve delāletiyle levḥ-i maḥfūẓı müşāhede iderim. Ḥaḳāʾiḳ-i maʿnā-yı Ḳurʾāniyye levḥdan baña ḥal olur buyurur idi. Ṭaş Köbrüli-zāde Efendi ṭarīḳ-ı ḳażāyı terk eyleme bir ʿibādet-i müteʿaddiyyedir dīn-i Muḥammedī ve şerīʿat-i ʾAḥmediyye ḫidmetinde ḳāʾim ve dāʾim ol buyururlar idi. Ṭoḳuz yüz elli tarīḫinde Yavuz Sulṭan Selīm zamanında Şeyḫ-zāde baḳāya rıḥlet eyledi *Raḥımehumuʾl-lahu raḥmeten vāsiʿaten.*

Ḥikāye: Mervīdir ki Ceddim Şeyḫ ʾAḥmed el-Ġazzī *Ḳuddise Sırruhuʾl-ʿĀlī* Ḥażretleri tefsīr-i Ḳurʾāni ʿaẓīmuʾş-şān muṭāleʿa idecek olduḳda tecdīd u vuḍūʾ idüb güllāb ile mübarek şaḳalını ṭarayub oldıġı maḥal ʿūd-ı ʿanber ile tebḫīr idüb iki dizi üzerinde ḳıbleye müteveccih cālis olub kemāl-i teveccüh-i tām ile dergāh-ı Ḥaḳḳ'a müteveccih olub ḥużūr-ı ḳalb ile muṭāleʿa buyururlar idi ve ḥaḳāyiḳ-ı Ḳurʾāniyye ḳalb-i vāsiʿlerine keşf olur idi. ʿAzīzim ʾAllah Taʿālā kelāmına her ne ḳadar ḥürmet ziyāde olursa o ḳadar ʾimdād-ı ʾİlāhī irişüb feyż-i ʾaḳdes nūrı ẓāhir olur. Ẓāhirde bunıñ miṣāli vardır ki ḫalīfe-i ʾİslām olan padişah-ı ʿālem-penāh ṭarafından bir ḫaṭṭ-ı humāyun gelse gerek muḥakemede gerek vüzerā dīvānında ḥürmet ve taʿẓīm olunub ʾiʿtibār iderler ki ḫalīfe-ʾi Rasūl ḥaṭṭıdır deyü bu taḳdirce ʾAllah

kelāmına ḥürmet elbet lāzım geldi her kim ki ẓāhiren ve bāṭınen Ḥaḳ kelāmına ḥürmet ve emrine imtiṣāl ve riʿāyet eyleye ẓāhir ve bāṭını envār-ı ʾiḥsān-ı Mennāna müstaġraḳ olur.

Menḳūldür ki Ḥażret-i Mevlānā *Ḳuddise Sırruhuʾl-ʿĀʿlī* on sekiz ḳademelü minber şeklinde bir maḥal ʾinşā idüb ʿAṭṭār-ı Velī Ḥażretleriniñ *Manṭıḳuʾṭ-Ṭayr* 'larını muṭāleʿa murād eyledikde ol maḳāma ṣuʿūd idüb iki yanına kāfūr mumlar uyandırub ʾayaḳ üzerinde kemāl-i ḥürmet ile muṭāleʿa buyururlar idi bu ḥürmetiñ muḳābili kendüleri daḫī teʾlīf-i *Meṣnevī-iʾ Şerīf'* e muvaffaḳ oldular. Her bir taʿẓīme lāyıḳ olan eşyāya ḥürmet bāʿiṣ-i ʿizzetdir. *Veʾs-selāmu ʿalā tābiʿiʾl-Hüdā*

Ḥikāye: Seyyāḥīnden bir ẕāt eyyām-ı seyāḥatinde bir beldeniñ ḥākimi ziyaretine vardı gördü ki yanında yüzü niḳāblu bir kimse oturur ḥīn-i ʾaḥkām-ı ḳażāda cā-be-cā anıñ yüzüne baḳub yine mürāfeʿa-ʾi ʿibād ider idi ve ḥükümet ve mürāfeʿa tamamında ol niḳābdār ḳalḳub gitdi seyyāḥ-ı merḳūm ḳāḍıya bu kimdir ki böyle terāfiʿ-i şerʿ vaḳtinde siziñ yanıñızda oturur siz de ekser bunuñ yüzüne naẓar buyursuz dedikde ḳāḍī buyururdu ki bu ādem nebbāşdır benden evvel bu beldede ḳāḍī olan vefat eylemiş defn olunduḳda bu nebbāş ʾaḫşam varub ḳāḍīniñ merḳadini açub kefenini şoyma murād eyledikde görür ki iki kimse gelmiş ḳabrde ḳāḍīniñ ʾaḥvālini tecessüs iderler. Biri nāẓır biri mütecessis biri derki yoḳla başını evvel biri başını yoḳlar cevab ider ki bu baş ile ḫilāf-ı rıżā-ʾi Bārī ḥareket eylememiş, gözü yoḳla buyurur gözünü yoḳlar ḫaber verir ki bu göz ile ʾaṣlā ḫilāf-ı rıżā-ʾi Bārī şeyʾe naẓar eylememiş, dili yoḳlar keẕālik elini ayaġını cemīʿu ʾaʿżāsını tecessüs iderler ki ʾaṣlā bir ʿużvundan ḫilāf-ı şer-ʿi ʿamel ẓuhūr eylememiş āḫiruʾl-emr ḳulaġını yoḳla deyü ʾemr olunur ḳulaġını tecessüs ider ki anıñ ile daḫī ḫilāf-ı rıżā ḥareketde olmamış, illā bir gün iki kimseʾi murāfeʿa ider iken biriniñ kelāmını diḳḳatlü diñleyüb biriniñ sözüne dikkāt ve ʾihtimam

eylememiş deyü ḫaber verince ʾur deyü emr eylemiş bir melek daḫī elinde ʾateşden ṭopuz ile ḳāḍıya nice darb eyledi ise şerāresi kefen şoyucunuñ yüzüne ʾurub yüzüni yaḳmış biz bu beldeye ḥākim olduḳ bu nebbāş gelüb ḳıṣṣaʾi bize naḳl eyledi faḳīr daḫī ḫāṭırımdan çıḳmasun deyü yevmiyye beş ʾaḳçe taʿyīn eyledim her gün faṣl-ı ḳażā vaḳtinde gelüb ḳarşūma oturur ben de anı görüb ḳıṣṣaʾi āḫireti teẕkīr idüb ḥükm-i ḳażāda diḳḳat iderdim deyü ḫaber verdi.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim ʾaḥvāl-i berzaḫ gerçi bir sırr-ı mektūmdur kimseye vāḳıf olmaz dirler lākin evvelā Server-i ʿĀlem *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* Efendimiz Leyle-ʾi Miʿrācda ehl-i berzaḫın ʾaḥvālini müşāhede eyleyüb ḫaber verdi, ṯāniyen ʾehl-i sülūk olan mürīdān-ı ṣādıḳ ehl-i ḳubūrıñ aḥvālini cān gözüyle müşāhede iderler gāhī gāhī ʾerbāb-ı ġaflet olanlara intibah gelsün deyü böyle aralıḳda biride ẓuhūr ider ve görünür inkāra aṣlā mecāl yoḳdur.

Ḥikāye: Mıṣr Ḳāhire'de bir kimse kemāl-i vaḥşetle firārī ḫānesine gelüb aman ḳarı ḳabuyı sed eyle deyü telāş eyledikde ḫātūn ādem derdiñ ne ve ne olduñ deyü suʾāl eyledikde ḫātūn şormazsan çarşuda menzile merkeb cemʿ ediyorlar şāyed beni de ṭutarlar deyü firar eyledim deyince ḫātūn güldi ādem dīvāne olmuşsun sen ḥayvan mısın ki seni menzile süreler didi. Behey ḫātūn zamāne ḫalḳını bilmezsin ḥayvanla insanı farḳ eylemezler şāyed beni de ḥayvan ẓan idüb sürerler şoñra kendimi añladıncaya iş işden geçer deyü ḫatm-i kelām eyledi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʿAzīzān Ḥażerātı ẕikr-i cehrī ile meşġūl olurlar idi. Ḥācegān-ı Naḳşbendiyyeden bir ẕāt ḫaber göndermişler ki ʾanlar ẕikr-i cehrī ile meşġūl olur olduḳlarını ʾistimaʿ eyledik ṭarīḳ-ı Naḳşbendiyye'de ẕikr-i cehrī var mıdır? suʾallerine ʿAzīzān Ḥażretleri daḫī bizde anlarıñ ʾiḫfā ile ẕikr eylediklerini ʾistimaʿ eyledik buyurmuşlar yaʿnī ʾiḫfā ile

zikr eylemeden murād riyādan muḥafaẓadır cehr ile zikr iden zākiriñ zikri meşhūr olub ʾiḫfāʾen zākir oldıġı beyneʾn-nās maʿlūm olduḳda cehrden farḳı yoḳdur buyurdular.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim bu taḳdirce zikr-i ḫafī riyaya zikr-i cehrīden ʾaḳrabdir ʾiḫfāʾen zākir olanların zikr-i ʾiḫfāları beyneʾl-ḫalāʾiḳ şöhretşiʿār olduḳda anda bir riya-ʾi ḫafī ẓāhir olub o riyayı defʿ müşkil olur. ʾAma cehren zikr idenlere ḫalḳ mürāʾīdir derler ve nāsıñ riyādır didigi daḫī zākirān-ı cehriyyān bilürler zātında riyā eylemeye vaḳt ḳalmaz riya eyleseler de eylemeseler de ḫalḳ riyādır derler ve ḫalḳ mürāʾī dimeleri Ḥaḳ ʿālīlerinde ḫayr olur *Kemā Ḳāle ʿAleyhiʾs-selām ʾEkṣirū zikraʾl-lahi ḥattā yeḳūleʾl-münāfiḳīne enneküm mürāʾūne Ve Ḳāle ʿAleyhiʾs-selām ʾEkṣirū zikraʾl-lahi ḥattā yeḳūlū mecnūne kezā fī Cāmiʿiʾṣ-Ṣaġīr*

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh *Ḳāle eş-Şeyḫuʾl-ʾEkber Ḳuddise Sırruhūʾl-Eṭhar* Ṣadā-ʾi ḥüsn zikr-i şerīfe maşūḳ olur. ʾEṣnā-ʾi zikrde şavt-ı ḥasen ṣadā-ʾi müstaḥsen ile zākirān ʾiġāre eyleye zikriñ teʾṣīrine sebeb olur zīrā şavt-i ḥüsn vech-i ḥüsnden ʾaḥsendir vech-i ḥüsnden nefs müteleẕẕiẕ olur ṣadā-yı ḥüsnden ruḥ müteleẕẕiẕ olur. *Liʾenne eṣere ser ḫıṭāb-ı elest bāḳī fī sırrıʾl-ervāḥı küllemā semiʿa ʾeṣvāteʾl-ḥaseni yeteẕekkeru sırr-ı ḫıṭābiʾl-vehhāb ve yeteʾeṣseru bihī ve yekūnü şevḳahū müzdāden ẕikraʾl-meẕkūri. Eyā nidanī¿ kūdkār¿ edrekehū¿ bihī ʾiġāre-i murḍıʿa şoned ve ezīn ṣadā dil arā ḫıṭāb elest teẕekkür mīkunend ve ezīn ṣafā ezāʾi şed şed ḳomāṭ¿ ferāmūş meger ¿ ḫaʾb müstaġraḳ şodend ḳīle* zākirān maşūḳ-ı ʿāşıḳanım¿ ʾiġāzeleriyle ʿāşıḳları zikr-i Ḥaḳḳ'a teşvīḳ ider.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Baʿżı zümre-ʾi zāhidān Ḥażret-i Mevlānā *Ḳuddise Sırruhuʾl-ʾĀlī* Ḥażretlerine sizler bu şerʿan ḥaram olan ʿālet-i lehviñ ṣadāsını ʾistimāʿla vecde gelüb semāʿ idüb ʾiẓhār u şevḳ u maḥabbet idersüz bunda

ḥikmet nedir deyü suʾāl eylediler Ḥażret buyurdu ki nāy ḳudūm ṣadāsı bize bāb-ı cennātıñ küşād olmasından ḫaber verir ve cennet ḳapusı açıldıġınıñ ṣadāsını istimāʿ ider bināʾenʿaleyh vecde gelüb şevḳ-i Ḥaḳ'la semāʿ ideriz buyurduḳlarında zāhid-i merḳūm der ki ya bize bu ḥālet niçün gelmez Ḥażret buyururlar ki size de cennet ḳapusınıñ ḳapanmasından ḫaber verir bināʾenʿaleyh vecd gelmez buyurdular. Cennetden murād cennet ʿirfān u leẕẕet, maḥabbet-i raḥmāndır ʿāşıḳlar ṣadā-yı sazı istimaʿ eyledikde ʾanlarıñ vech-i cānına cennet-ʾi ʿirfān küşād olub şevḳ ve maḥabbetlerini müzdād ider zühd ve riyā ile ālūde olan ṣūfīyyāna o ḳapu ʾaçılmaz ve ṣadāsı gelmez ʾanıñçün ʾandan leẕẕet almaz fasiḳān daḫī caḥīm ḳapusı küşādından ḫaber verir bināʾenʿaleyh anlar da o ḳapuya lāyıḳ olan ʾaʿmāle saʿī olurlar. ʿAzīzim bu ṣadā-yı nāy ve ḳudūm ve sāʾir ʾālet-i lehv baʿyine raḥmet-i nisāna şebīhdir nisan raḥmeti dehān-ı ṣadefe düşer incü olur, dehān-ı māre düşer zehir olur, deryāya düşer maḥv olur, bāġ ve baġçelere düşer lāle sünbül biter, kūh-sāra düşer çalı ve diken biter, ḳayalar üzre düşer telef olur, keẕālik ṣadā-yı ḥüsn ṣadefdir maʿārif olan ehl-i ʿirfānıñ dehān kūşından baṭn-ı ḳulūbına nüzūl idüb ʾenvā-ʿı dür giranbahā-yı maʿārif īcād ider ve buṭūn¿ ʾıḳāʿı¿ (ʾaḳāli)¿ eşḳiyāya vāṣıl olub envā-ʿı fısḳ ve ṭuġyān ʾenbāt ider. Ḥacer-i ṣulb miẕāli zāhid-i ḫaşak pür riyā ḳulūbına ebedī teʾṯīr eylemeyüb telef olur, bu baḥṯiñ kemāli ʾīmam Ġazalī *Ḳuddise Sırruhū* Efendimiziñ eserinde mesṭūrdur daḫī tafṣīlini ṭaleb iden mürācaʿat buyursunlar. *Vaʾl-lahu Yeḳūlüʾl-Ḥaḳḳu ve Huve yehdiʾs-sebīl* . Şām-ı Şerīf'de ʿAbduʾl-Ġanī Nablūsī Ḥażretleri ẓuhūr idüb baʿẓı ʾevḳātda saz çaldırdıḳları āfāḳ-gīr olub āsitāne-ʾi ʿaliyyede mevālīden biri bu ʾaḥvāli istimaʿ idüb dāʾimā derler idi ki āh Rabbim naṣīb idüb Şām-ı Şerīf'e bir yolum uġrar ise şu şeyḫe

şeyḫlik nice olur göstereyim sevdāsında iken ber muḳteḍā-yı ṭarīḳ Mekke Ḳāḍīsı olub Şam-ı Şerīfe gelüb ramażān-ı şerīfdebir gün ᶜAbduʾl-Ġanī Ḥażretleriniñ ḫāngāh-ı ᶜāliyyelerine teşrīf ve ṣalāt-ı cumᶜaʾi anda baᶜdeʾl-edā ᶜAzīz-i müşārun ileyh Molla Ḥażretlerini li-ʾecliʾt-teneffüs ḥucrelerine götürdi ve oturdular ve gördüler ki dıvarlarda ʾenvā-ᶜı sazlar ʾaşılmış ṭurur Molla Ḥażretleri Ḥażret-i Şeyḫ'e bu dıvarda olanlar nedir? deyü suʾāl eyledikde buyurdular ki bunlar müsebbiḥ-ı Ḥaḳ'dır yaᶜnī Ḥaḳḳ'ı tesbīḥ idicilerdir deyince ya efendi şerᶜan ḥaram olan ʾeşyā nice müsebbiḥ-i Ḥaḳ olur dedikde ᶜAzīz buyurdular ki isterseñiz tesbīḥlerini istimāᶜ idiñ deyü mübārek parmaḳlarıyla ol sazlara işāret eyledi ānīde sazlardan ʾenvā-ᶜı tesbīḥ ve tehlīl ṣadāsı ẓuhūr idüb Molla Ḥażretleri ʾistimāᶜından kendinden geçdi ve mest oldu baᶜdeʾl-ifāḳa ᶜazīziñ mübārek ḳademlerine ṣarılub tevbe-berle inābet idüb kendülere bende-ʾi ḫavāṣ olmuşlar bu ḳıṣṣaʾi mollā-yı müşārun ileyhiñ ketḫüdāsından istimāᶜ iden ẕātdan işitdim deyü ᶜAzīzim *Ḳuddise Sırruhū* naḳl buyurdular.

Baᶜżı zevātdan mervīdir ki ᶜAbduʾl-laṭīf Ḳudsī Ḥażretleri Ḳuds-i Şerīf'de tedrīs ile meşġūl iken ḳableʾd-ders cümle ṭalebe meclislerine ḥāżır olub dehlīzde bir ṭaḳım sāzende bir zaman saz çalarlar idi ve cümlesi can ḳulaġıyla ʾistimāᶜ idüb baᶜdehū sazlar defᶜ olub ᶜūd ve ᶜanber yanub tilāvet-i Ḳurʾān olub tedrīse şürūᶜ buyururlar idi, baᶜżı inkār iden ẕevāt gelüb dāḫil-i meclis olub ol sazlardan ẓuhūr iden ṣadā ile mest ve inkārdan ḫalāṣ olurlar idi lākin ᶜazīzim ehline mübāḥ nā-ʾehil olana ḥarām ḳıṣṣası der-kārdır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ẕikr-i Ḥaḳ'la geçmeyen ᶜömür telefdir ᶜaşḳ u şevḳ-ı Perverd-gāra müteᶜallik olmayan sözler bāṭıldır.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Her insan dünyaya geldikde kendüye nefes ḥisābla

verilmişdir her ne ḳadar verildi ise her nefesi ḳurb-ı Ḥaḳḳ'a bir ḫaṭvedir bidāyetinden nihāyetine ḳadar cümle enfāsı ẕikr ile mürūr iderse vuṣlat-ı Ḥaḳ aña müyesser olur eger arada nefesi ẕikrden ḫālī olursa yolda ḳalur maṭlūbına vāṣıl olamaz binā'en'aleyh sālikān-ı ṭarīḳat-ı 'āşıḳāna vuṣlat rütbe-'i ḥaḳīḳat olan ehl-i ma'rifet her nefesde nice kerre ẕikr iderler ki ḳable's-sülūk ġaflet ile telef olan enfāsıñ 'eẕkārı yerini bulsun ve peymāne-i ẕikr māl-a-māl olsun deyü bu bir sırr-ı nihāndır 'aşḳ olsun idrāk idüb tedārik görene. *Va'llahu yeḳūlü'l-Ḥaḳḳu ve Huve yehdi's-sebīl* . Meṣelā bir kimseniñ bu 'ālemde 'ömründe biñ nefesi var ise vuṣlata biñ ḫaṭve maḳāmındadır ol biñ nefesi ẕikr ile mürūr iderse vuṣlat müyesser olur. Eger beş yüz nefesi ẕikr ile müyesser olub bāḳīsi ġaflet ile geçerse nıṣf-ı ṭarīḳda ḳalur yaḫud 'ömrünüñ birazı ġaflet ile geçüb şoñra āgāh olduḳda meṣelā beş yüzü ġaflette geçmiş iken sālik olub bāḳī beş yüz nefesiñ her birini iki ẕikr ile geçürürse yine ḥisāb tamam gelür *ve ḳussa 'alā ẕālike* , *ve's-selāmu 'alā men ittebe'a'l-Hüdā Va'llahu ya'lemu ḥaḳīḳate'l-ḥāl* .

'Azīzān Ḥażerātına siz niçün cehr ile ẕikr idersiz deyü su'āl olunduḳda buyurdular ki Cenāb-ı Server-i 'Ālem *Ṣalla'l-lāhu 'Aleyhi ve Sellem Laḳḳınū emvāteküm bi-Lā 'ilāhe 'illa'l-lah ev bi-ẕikri'l-lāh* , buyurdu. Sālik daḫī her nefes āḫir nefes bilür binā'en'aleyh kendi nefsimize ẕikr-i şerīfi telḳīn ideriz buyurdular.

Yeḳūlü'l-Faḳīr 'Azīzim 'erbāb-ı 'intibāh ve ehl-i īmāna lāyıḳ olan her nefesi āḫir nefes bilmek gerekdir ve ẕātında daḫī böyledir. 'Ömr-i 'insan bir nefesden 'ibāretdir çıḳar girmezse tamam olur girer çıḳmazsa yine tamam olur ḥāl böyledir lākin ne çāre nefs ġaflet sebebiyle bu sırrı idrāke yol vermez. Allah Ta'ālā cümle mü'minīne

intibāh kerem eyleye Āmīn.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥāl-i sülūkla ẕikr-i şerīf ibtidā cehr ile olur sālik edebe riᶜāyetle ẕikr-i cehre muḳaddem olursa ẕikr lisānından ḳalbe nüzūl ider. Ẕikr ḳalbe ihtimām iderek ḳalbde rüsḫ bulub ẕākir ẕikrde müstaġraḳ olub māsivānıñ ẕikr ve fikrinden ḫalāş olur nisyān-ı sivā ile şems-i ḥaḳīḳat ḳalbe ṭulūᶜ idüb ol zaman kendūyi daḫī nisyan idüb kendi kendūyi bilmez olur. Bu nisyan ᶜaḳabinde ẕikr cümle ʾaᶜẕāya sirāyet idüb heman ʾaᶜẕā ẕākir olur ve ol ẕāt ki şems-i ḥaḳīḳat ḳalbine ṭulūᶜ eyleye anıñ cesedi ḳabirde çürümez ṣābit olur. Rūḥuñ sırr-ı baḳāsı cesedine ᶜaks ider. Rūḥ-ı ʾinsānıñ bir vech-i fenā cānibine ve bir vechi baḳā cānibine nāẓırdır. Şems-i ḥaḳīḳat ẓuhūrunda rūḥuñ cānib-i baḳāya olan vechi cesede neẓāret idüb kemāl üzre teʾsīrinden cism cānn gibi bāḳī ḳalur. Cehr ile ẕikr eylemeden murād ḥaşā Ḥaḳḳ'a istimaᶜ degildir zīrā *innehū yaᶜlemuʾs-sırra ve ʾaḫfā* seyfi ḳaṭᶜ eylemişdir lākin nefs-i insan Ḥaḳ sözü ve ẕikr-i Ḥaḳḳ'ı ʾistimāᶜdan ʾeşamm gibidir nefs-i ʾeşamme ẕikr-i ḫafī telḳīn ve esmāᶜdır.

Ve Ḳāle eş-Şeyḫ Raḍıyaʾl-lahu ᶜAnhu Bir maḥalde ẕikruʾl-lah olsa ol ẕikr olan yerdeki eşyā istimā-ᶜı ẕikr ile kemāl-i sürūrdan şevḳa gelüb raḳṣ iderler zīrā ʾeşyā-ʾi bī-rūḥıñ ve cemād ve ġayru nāmīniñ ẕikri ʾistimā-ᶜı ẕikrdir anıñ içün cehr ile ẕikr eylemede ecir ziyāde olur ki eşyā-ʾi ṣāmiteniñ ẕikrine sebeb olur. *eʾd-Dāllü ᶜalāʾl-ḫayri ke fāᶜilihī* sırrına nāʾil olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bir kimse *Leḳad cāʾeküm Rasūlün min ʾenfüsiküm ᶜazīzün ᶜaleyhi mā ᶜanittüm ḥarīṣun ᶜaleyküm biʾl-müʾminīne raʾūfun raḥīmun. Fe ʾin tevellev fe ḳul ḥasbiyeʾl-lahu Lā ʾilāhe illā Hū ᶜAleyhi tevekkeltü ve Huve Rabbuʾl-ᶜarşiʾl-ᶜaẓīm* ʾāyet-i kerīmesini ṣabaḥ tilāvet eylese ʾaḫşama ḳadar mevtden emīn olur, ʾaḫşam ḳırāʾet eylese ṣabaḥa ḳadar mevtden sālim olur. Bu ʾāyet-i kerīmede ḫavāṣṣ-ı

keşire vardır. Ḥattā ʾīmam Ġazzālī Ḥażretleri buyururlar ki bu ʾāyet-i murād içün murād içün fāsıḳ daḫī tilāvet eylese murādına nāʾil olur zīrā ziyāde müʾeṯṯirdir. Murād içün tilāvetinde ḳāʿide ʾüzre ʿadede riʿāyet lāzımdır ʿadedi ʾehline maʿlūmdur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Sūretü *Ḳul Yā ʾEyyuheʾl-kāfirūn* bir kerre, *Şūre-ʾi ʾiḫlāṣ* on iki kerre, *Muʿavviẕeteyn* bir kerre ḳırāʾet idüb her namaz ʿaḳabinde üzerine üfürse ṭāʿūndan emīn olur buyurdular.

Ḳuriʾe ʿAleʾş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Men ketebe ʿaleʾl-ḥurūfī ʾenne ʾaṣle ʿilmiʾl-ḥurūfi ʾuʿṭıye li Ādeme ʿAleyhiʾs-Selām, ṣümme naḳale ilā ʾevlādihī ṣümme ʾinḳaraża baʿde ʾizīn.*

Der Zamān-ı Ḥażret-i Süleyman ʿAleyhiʾs-selām: *Nümāyān-ı şid¿ ve vezīr-i Süleyman Āṣaf bin Berḫayā¿ bes-yār¿ meydānend ve celbi el-Belḳīs bā-taḫt-ı ḫūd¿ be-teʾṣīr-i ḫavāṣṣıʾl-ḥurūf, ṣümme ẓahera ʿahdi ʾİskender-i Ẕüʾl-ḳarneyn ẓuhūran ʿaẓīmen, ve ḥukemā-ʾi ʾİskender ve bāḫuṣūṣ ʾAristūṭāles ḳaviyyü¿ ʿalīm şid ve baʿde zamān ʾİskender yen¿¿¿* tā zaman-ı Peyġamber *¿ Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* kes¿ nemīdānd *ve ẓahera fī zemeni Nebiyyinā ve ʿalime elʿAliyyü Kerremeʾl-lāhu Vechehū ve Huve ʿālimün biʿilmiʾl-ḥurūfi baʿde ʾiẕ* Server-i *ʿĀlem Ḥażret-i Şah-ı Merdān Esedu-lāhiʾl-Ġālib ʿAli bin ʾEbī Ṭālib Kerremeʾl-lāhu Vechehū ve Raḍıyaʾl-lahu ʿAnhu ʾinzivā-gird¿ ve kütüb-i ʿilm-i ḥurūf-rāz ʿibrāniyye¿ der ʿarabīye naḳl ve terceme-gerd ve ʾellefe kitāben fī ʿilmiʾl-ḥurūfi ve semmāhu biʾl-cifriʾl-kebīr. Velākin der neşr umū¿ neşede bā muġālaṭa-ʾi Yezīdyān¿ ve baʿde ʾiẕ reften¿ ʿalā ʾİmām Muḥammed el-Bāḳır biʾenne¿ ʿalime meşġūlün şed¿ ve ḥall-i müşkilāta¿ liʾenneʾl-baḳara der luġat şaḳḳ-ı gerden¿ semmā el-Bāḳır¿ liennehū şaḳḳa ve baḳa¿ esrāru ʿilmuʾl-ḥurūf ṣümme işteġale bihī Caʿfer eʾṣ-Ṣādıḳ ve ṣannefe fīhi kitāben enne kitāb-rā¿ Caʿfer ṣaġīr kuftend ve erāde neşrān¿ tevfīḳ ¿¿¿ ve baḳıye mestūran fī zemeni ʾş-şeyḫ , ve şeyḫ enne kütübecemʿi kerd¿ ve terceme nmr¿ ve teşh ¿¿ ve emmā ʾekṣeru tevābiʿ enne ḍāll ve muḍıll şed , ve ḳīle enne kemāle ʿilmeʾl-ḥurūfi yaẓheru fī zemeniʾl-Mehdī , Ḳāle Seyyidunā ennehū ʿılmu şerīf*

ve laṭīf ve fīhi sırru'l-lahi'l-müverri'a. Velākinne'l-ḥurūfiyyūn kemāl-i te'sīr bā ḥurūf dārend ve ḥurūf der zāt ḫūd mutaṣarrıf şed kuftend ve ḥurūfrā Ḫudā kuftend ve ḍāl muḍıl şedend¿ ḳāle 'aṣlu ¿¿¿ ḥurūf 'ülfet vāṣıl ¿ elfü nuḳṭa şed ve elf izn nuḳṭa mrkt est vāṣıl nuḳṭa yekest ve red ta'yīn ser bāşed yekī işāretest¿ bā¿¿ ve yekī işāretest bā mülkiyyet ve yekī işāretest¿ bā beşeriyyet . İşārīst ki ibtidā-'i insan ezā¿¿ müteferraḳ şed¿ sümme meleket yāfet sümme beşeriyyet yāfet . der mülkiyyyet sırr-ı ilāhiyyet hest ama beşeriyyet nīst ve emmā der beşeriyyet sırr-ı ālihet¿ ve mekteb hest . Ḳālū 'izā keşura ittizālāt keşüra e'l-ma'ārif ve'l-esrār ve li hāzā'l-insānu āḫiru mā nezele ve bi zālike yekūnü fi'l-insāni esrāran keşīran .

Ḥikāye: Ṣuleḥā-'i ümmetden bir şūfī ḥacca teşrīf eylemiş ba'de edā'i'l-ḥac 'avdetde Şām civarlarında vefat eyledi rufeḳāsı malzemesini görüb namazını ḳılub defn eylediler ḳadıyye'i ittifāḳı merḳadı örter iken ḳazma içinde ḳalmış ṣoñra ḫaṭırlarına gelüb yolda bize lazımdır deyü tekrar merḳadı 'açdılar ki ḳazmayı alalar gördüler ki ol şūfī ḳazmanıñ şāb deligine geçmiş böyle mu'azzeb olmuş bu ḥāle 'aḥbāb 'istiġrāb idüb yine merḳadi örtüb gitdiler nihāyet memleketlerine gelüb şūfīniñ ta'alluḳātından 'aḥvālini su'āl eylediler cümlesi ḥüsn-i ḥālini ḫaber verdi lākin filan kimse ile ülfetleri anıñ emvālinden ġaṣb ve sirḳat eyledi ve ol mal ile ḥacca gitdi deyü ḫaber verdiler bundan ma'lūm oldu ki her kim ḥaram mal ile ḥacca gide ḥacc-ı şerīf kendüye necāt virmez. Ḥadīs-i şerīfde gelmişdir ki mal-ı ḥaram ile ḥacca giden kimse 'iḥramda telbiye idüb *Lebbeyk* dedikce ṭaraf-ı Ḥaḳ'dan *La'nete'l-lahi 'aleyke* ḫıṭābı gelse gerekdir. Ama 'azīzim māl-ı ḥaram yalnız ġaṣb ve sirḳat ve nehb degildir mal-ı ribā ve rüşvet ve ḫīle ile ticāret ve emsāli de ḥaramdır. Bir kimse böyle mal cem' idüb

üzerine ḥac farż olsa ḥīlesi oldur ki ḥacca lāzım olacaḳ miḳdārı ʾaḳçe āḫardan ʾistidāne idüb borc ile ödünç alub şoñra birine edā eyleye bundan ġayrı çāre-ʾi şūrī yoḳdur. Meşāyiḫ-ı şūfīyyeden bir ẕāta padişah ṭarafından şurre gelür idi ve dāʾiresini anıñ ile idare iderdi lākin evvel ʾeşnafdan malzemeʾi veresī deyn ile alub fuḳarasına ʾıṭʿām idüb baʿdehū şurre-ʾi sulṭānīden ol deyni edā iderler idi ʾeʾimme-ʾi müctehidīn efendilerimiziñ bu vechle civān fetvāları ve delilleri Sūre-ʾi Baḳara ʾevāsıṭında, *Ülāʾike lehüm naṣībün mimmā kesebū* ʾāyet-i celīlesi tefsirinde *Rūḥuʾl-Beyān* 'da mesṭūrdur.

Seʾeltü ʿAn Seyyidī *Lime lem yenāşerūʾl-cesede ʿınde ġalebetiʾl-ḥāli biʾn-nāri veʾl-cerḥı Ḳāle Liʾenneʾr-rūḥa ʾiẕā ġalebe ʿaleʾl-cesedi bi ḥıfẓı cesedihī min cemīʿiʾl-mühlikāt keʾn-nāri veʾl-ʾāletiʾl-ḳāṭıʿati veʾr-ramḥı veʾs-semmi. Ḳultü Hel yebḳā liʾs-sāliki ġalebetiʾr-rūḥı ʿindeʾl-istiḳrāriʾr-rūḥāniyyeti. Ḳāle Lā velākin tāreten yaġlibüʾr-rūḥu ʿaleʾl-cesedi ve tāreten yaġlibüʾl-ʿanāṣıru ʿaleʾr-rūḥı* yaʿnī gāhī beşeriyyet ġālib bāşed ve gāhī rūḥaniyyet ġalebe *kend mā dāmuʾs-sālikü fī ʿālemiʾl-beşeriyyeti lem taḫluṣ min ġalebetiʾl-ʿunṣırīhi. ʾElā terā ʾenne selākeʾr-Rufāʿiyyeti yeʾkülūneʾn-nāra ʿınde ġalebetiʾl-ḥāli ve lā yaḳdirūneʾl-messe baʿde ref-ʿıʾl-ḥāli . Veʾl-ḥālü ʿibāratün ʿan ġalebetiʾr-rūḥāniyīhi ʿınde tecellī-ʾi sulṭānuʾẕ-ẕikri ʿaleyhim . Ve Ḳāle* ʿālet-i ḥarb ʾistiʿmāl eyleme Ṭarīḳ-ı Desūḳıye maḫṣuṣdur. Ḥayye ve ʿaḳreb ve muziyyāt-ı teshīrī ve ʿġalebe-ʾi ḥāl ile bī-hoş olmaḳ Ṭarīḳ-ı Saʿdīye maḫṣuṣdur. ʾīmam Desūḳī ṭarīḳınıñ gerçek sālikleri cesedini ʾālet-i ḥarb ile ḍarb ider ve ḳaṭʿ ider ḥattā başını kesüb cüdā idüb yine maḥalline ḳor ʾaşla müteʾeşir olmaz ʾama ġalebe-ʾi ḥāl zamanında, Ṭarīḳ-ı Saʿdiyye'niñ şādıḳ sālikleri ḥayye ve ʿaḳreb ṭutarlar ʾaşla kendülere żarar gelmez ve ġalebe-ʾi ḥālde mekān-ı mürtefiʿadan düşerse şuya ṭalarsa yine müteʾeşşir olmaz, mināreden düşse bir şey olmaz

Ṭarīḳ-ı Rifāʿiyye'niñ ḥaḳīḳatde sālikleri ġalebe-ʾi ḥāl ile āteş ekl ider, başına ḳızġın tas giyer, furuna girer ʾaşla müteʾeṯṯir olmaz. *Ḳāle ʾinne Seyyid ʾAḥmed eʾr-Rufāʿī deʿā ve ṭalebe mineʾl-lahi Taʿālā li men deḫale ṭarīḳateʾş-şerīfe lem yaḥruḳhu nāru cehenneme ve ḳabileʾl-lahu duʿāʾehū ve ʾeṯer-i ḳabūl inne nāru dīnāran aḥraḳ¿¿¿ ʿınde ġalebetüʾl-ḥāl ve keẕā lem yaḥruḳhu nāru dūzaḫ* buyurmuşlardır ki ḫāliṣ ve muḫliṣ seyyid olanları dünyada āḫiretde ateş yaḳmaz. Ḥażret-i Seyyid ʾAḥmed Rufāʿī'niñ duʿāsı berekātı ḫāliṣ seyyid mürīd olanı ateş yaḳmadıġı zaman Seyyiduʾs-Sādāt ʿAleyhi *ʾEfḍalüʾt-Teḥıyyyāt* Efendimiziñ evladını nice yaḳar meger günah-ı kebāʾir ʾaṣḥābı olursa evsaḫ-ı evzārını izale içün yaḳa ṭobraḳ ṭencere vesaḫ ile ālūde olduḳda ateşe ḳoyub evsāḫı ateş ile pāk oldıġı gibi sādātıñ daḫī ʾevsaḫ-ı ẕünūbunı nār ile taṭhīr olunur baʿẓı da bir ṣūret-i āḫar taṭahhur olub nāra muḥtāc olmaz.

Suāl eyledim ki ʿaẓīzim işbu ẕikr olan ṭuruḳ-ı ṣelāṣe ricālinde bu esrār-ı nār ve ālet-i ḍarbden ʿadem-i teʾṯīr ġalebe-i ḥāl zamanında ẓuhūra gelür bu taḳdirce ġalebe-i ḥāl yalñız ṭuruḳ-ı ṣelāṣe ricāline ḫāṣ degildir belki sulṭān-ı ẕikriñ ṭuġyānında cemīʿi ṭarīḳ ricālinde ġalebe-i ḥāl olur o zaman ruḥāniyyet cismāniyyete ġalebe eyledikde cümle ṭarīḳ fuḳarasını ateş yaḳmamaḳ ʾālet-i ḍarb eṯer eylememek lāzım gelür, buyurdu ki vāḳıʿuʾl-ḥāl böyledir. Sālik-i Ḥaḳ olan mürīd-i ṣādıḳ gerek ṭuruḳ-ı ṣelāṣe-ʾi meẕkūre ricālinden olsun gerek Ḫalvetī, Ḳādirī, Naḳşbendī olsun iştiġāl-i ẕikr ile rūḥāniyyet ġalebe eyledikde ateşden ḥarḳdan ġarḳdan suḳūṭdan ālet-i ḥarbden müteʾeṯṯir olmazlar. Eger bu ʾaḥvāl Rufāʿī, Saʿdī, Desūḳī erenlerinden ẓuhūr ider iderse esrār-ı ṭarīḳ ve ḥāl taʿbīr olunur.

Ḫāliṣ mürīdlere pīrleriniñ berekāt-ı duʿāsınıñ ṣemeresidir ednā ḥāl ile bu ʾaḥvāl kendülerden

ẓuhūra gelür ʾama ġalebe-i ruḥāniyyetle Ḫalvetī, Naḳşbendī, Ḳādirī, Celvetī, Mevlevī, Bektāşī ve sāʾirlerinden bu ʾaḥvāl ẓuhūra gelüb ʾālet-i ḥarb ile kendüyi ʾursa ya nāra atub yaḫud mekān-ı ʿālīden düşüb müteʾessir olmaz ise bunā ḥavāriḳ-ı ʿādāt ve kerāmet taʿbīr iderler. Zīrā bunlarda ẓuhura pīrāndan ʾiʿāne yoḳdur. ʾAncaḳ ẓuhurı kendi kesbi ve ḳuvvet-i ḳudsiyyesi berekātından olur. Bu rütbe ḳuvvet ile bu ḥāletiñ ẓuhūrı cümle kerāmātdan olur lākin bu rütbeʾi ʾiḥrāz iden sālik melʿabe-i ṣıbyān emsāli ḫalḳa bu ḥāli nümāyiş ve gösteriş eylemezler. *Ramyeten min ġayri rāmin* fehvāsınca min ġayri şuʿūrundan ẓuhūr ider anı kendi de bilmez ve ḫalḳıñ bu kerāmet ẓuhūrına memnun olmaz.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾÀdem *ʿAleyhiʾs-selām* maẓhar-ı sırr-ı esmādır. Ḥażret-i ʿīsā *ʿAleyhiʾs-selām* maẓhar-ı ṣıfatdır. Ḥażret-i Muḥammed *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* maẓhar-ı ẕātdır ve maẓhar-ı ʾesmā ve ṣıfatdır cümle maẓāhırı cāmiʿdir zīrā ʾenbiyā-ʾı ʿıẓām *ʿAleyhimüʾs-selām* Efendilerimiziñ baʿżı maẓhar-ı esmā, baʿżı maẓhar-ı ṣıfatdır ʾamma kemāl-i maẓhariyyet-i esmā Ḥażret-i ʾÀdem *ʿAleyhiʾs-selam* 'da, kemāl-i maẓhariyyet-i ṣıfāt Ḥażret-i ʿīsā *ʿAleyhiʾs-selām* 'da ve kemāl-i maẓhariyyet-i ẕāt Server-i ʿÀlem *ʿAleyhiʾṣ-ṣalātü Veʾs-selām* da ẓāhir oldı.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Feyż birdir ve Feyyāż-ı Muṭlaḳ da birdir, birden bir ẓuhūr ider ve Ḥaḳ Sübḥānehū ve Taʿālā Ḥażretleri ʿāmme-ʾi ʿıbāda bir uġurdan tecellī ider lākin her şaḫṣıñ ʾistiʿdādına göre ẓuhūr ider. Şemsiñ nūr miṣāli pertev-i şems ḳuru ʾaġaca ʾurduḳda ʾanıñ ḫaşūnet ve ḳurulığını ziyāde ider, yaş ʾaġaca ʾurduḳda leṭāfet ve ṭarāvetini müzdād ider.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bir mürīd şeyḫine bir sözünde *li ecliʾl-ʾiʿtirāż* niçün dise ya sözüne ya ʿameline ʾiʿtirāż eylese ol mürīd ebedī felāḥ bulmaz. *Kemā ḳīle Men ḳāle li şeyḫihī lime ? lem yeflaḥ baʿdehū ebeden. Lā yecūzü el-ʾiʿtirāżu liʾl-mürşidi ebeden ve men ʾiʿtirāżu şeyḫihī ḳalben ev lisānen lem yecid el-felāḥu ve yekūnü ḫāşiyen ḫāsiren .*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū

ʾEʾimmetüʾl-esmāʾi ʾ-İlāhiyyeti sebʿatün Ḥayyün , ʿAlīmün , Mürīdün , Ḳādirun, Ḳāʾilün, Cevādün, Muḳsiṭun ve ʾimamu ʾeʾimmetüʾl-ʾesmā ʾismüʾl-ḥayyi liʾenne ḥayāte külli şeyʾin ¿¿¿ ve küllelʾ-esmāʾi kāne fī taḥte ḥükmin ʾeʾimmetüʾl-ʾesmāʾi veʾl-ʾeʾimmetü taḥte ḥükmiʾl-ḥayyi ve cemīʿu ʾesrāru ʾesmāʾiʾl-ʾİlāhiyyeti yücedü fī hāẕihīʾl-ʾeʾimmeti sebʿatün .

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Ḳīle keyfe el-ḳaʿde fī ẕiʾl-ḳaʿde yaʿnī ʾenneʾl-keferate yeʾḫuẕü el-Ḳosṭanṭıniyyete fi ẕüʾl–ḳaʿdeti ʾev ẕüʾl-ḥicce fī āḫıri ʾelsineti ve yüʾḫaẕü baġteten ve ʿaleʾl-ġafleti ve li hāẕā ḳable mā ḳīle .*

Yeḳülüʾl-Faḳīr Pīr-i dest-gīr Efendimiziñ kelām-ı şerīfi ʾerbāb-ı ʿirfān sözünden muḳtebisdir ki *keyfeʾl-ḳaʿde fī ẕiʾl-ḳaʿde* buyurdular yaʿnī āḫar sene olan ẕüʾl-ḳaʿdede ne keyfiyyetle müsterīḥuʾl-bāl asāyiş olur ki ittifaḳ-ı ʾerbāb-ı hüner ve cifr ʾesrārında behre-dār olan ẕevāt ʾişāretle ḫaber vermişlerdir ki küffār ʾİslambul'ı ʾeyādī-ʾi müslimīnden şehr-i ẕüʾl-ḳaʿdede ʾaḫẕ eylese gerekdir yaʿnī māh-ı merḳūmda başīret ʾüzre olmaḳ lazımdır. Bu kelām ile bu ʿabd-i faḳīriñ kelāmı ʾİsmāʿīl Ḥaḳḳı'dan iḳtibasla müretteb *el-Furuḳ* 'da ʾİslambul'ı devlet-i ebediʾl-ḳarar āl-i Oṯmānīden Ḥażret-i Mehdī alur. Ḥażret-i Mehdī zamanına ḳadar yed-i devlet-i ʿaliyye seniyyeʾi şerīfelerinde bāḳīdir deyü ādla serdeylemiş idik. Bu iki taḥḳīḳ beyninde ʾiʿtirāż-ı şūrī gūyā nümāyān oldu ẕātında bu söz de ḥaḳ o söz de ḥaḳdır taṣarruf-ı devlet-i āl-i Oṯmānīden Ḥażret-i Mehdī ṣadretde ʾaḫẕ ider ʾama yine ḥükm-i salṭanat devletimiz olub ẓuhūr-ı deccāl ve nüzūl-i Ḥażret-i ʿīsā *ʿAleyhiʾs-selām* devrleriñe ʾaḳreb ʿalāmet-i sāʿāt-i ḳıyāmetdir. ʾEhl-i tevḥīdiñ kemāl-i nedretiyle Ḥażret-i ʿīsā *ʿAleyhiʾs-selām* 'ıñ maʿiyyetinde Medīne-ʾi Münevvere'de ʾiskān olduḳları demlerde *Lā teḳūmü ʾsāʿatü ḥattā yüḳālü fī vechiʾl-ʾerḍı ʾAllah ʾAllah.* Sırrı ẓāhir olduḳda rūy-i ʾarż küfr ve ḍalālet ẓılāmına müstaġraḳ olub peyder pey ʿalāyimler ẓuhūrunda Ḳusṭanṭıniyye'ye kim baḳar yaḳulur nefsī nefsī evānī olur. ʿAzīzim bu ʿalāmetler ki şems gibi ẓāhir ola āḫiruʾl-emr Medīne-ʾi Münevvere'de

maʿiyyet-i Ḫażret-i ʿīsā *ʿAleyhiʾs-selām* ʾancaḳ ḳırḳ ʾehl-i īmān ḳalur. Ehl-i imān yeryüzünde tamam olmadıḳca ḳıyamet ḳopmaz ʾanlar biter ḳıyamet ḳopar. Baʿżı kimseler dünyaya kemāl-i meylinden nefs-i ḫavāṭırı īʿāne idüb ḫıtām-ı dünyaya ḳāʿil olmayub kimi devre ve kimi ṣebāt-ı sivāya raġbet iderler bu ḫavāṭır-ı ʾenfāsdan ʿibāretdir. Mevt ve āḫiret ve ḳıyamet, cennet ve cehennem ḥaḳdır ve nuṣūṣ-ı ḳāṭıʿa ile müṣbitdir aṣla inkāra mecāl yoḳdur ve ḥaḳīḳatde āyāt ve ʾeḥādīṯ-i keṯīre vardır. Āyāt-ı Ḳurʾāniyye ve ʾEḥādīṯ-i Nebeviyyeʾi kelām-ı ʿaḳliyye ve ʾedille-ʾi ḥukemā-ʾi felsefiyye cerḥ idmez. Bu kevn u mekānı yoḳdan var iden ʿāḳıbeti daḫī nice olacaġını raʿnā bilür ve ḥabīb vāṣıṭasıyla ḫaber verdi, Allah ve Rasūluʾl-lah kelāmını ḳul sözü menʿe ḳādir degildir. *Vaʾl-lahu yeḳūlüʾl-Ḥaḳḳu ve Huve yehdiʾs-sebīl.*

Suāl eyledim ki efendim yevm-i ʿaşūrede sürme çekinmeniñ feḍāʾilinde ḥadīṯ-i şerīf vardır. *Muḥammediyye* ṣaḥibi daḫī bu günde sürme devretmek Yezide beñzemeklikdir buyurmuşlar bu ḫuṣuṣda ne buyurursuz dedikde buyurdular ki yevm-i ʿaşūrede iktiḥāl ḥaḳḳında olan ḥadīṯ-i şerīf meşkūkdür ṣıḥḥati pek müṯbet degildir, iktiḥālden nehy de taḥrīmī degildir tenzīhīdir o da ıẓhār-ı sürūr içün olur ʾamma şol kimse ki dāʾimā sünnet-i seniyyeye ʾittibāʿan sürme çekme ʿādeti olsa yevm-i ʿaşūrede daḫī iktiḥāl eylemede beʾs yoḳdur. Ve yevm-i ʿaşūrede sünnete ʾittibāʿan sürme çekme günāh-ı kebīreden degildir lākin ol vaḳʿaʾi mātem-alūde yevm-i ʿaşūrede olub melāʿīn ḍāllīn, ʾıẓhār-ı behcet ve sürūr içün iktiḥāl eylediklerine mebnī ehl-i tevḥīde o günlerde maḫṣūṣ sürme çekme layıḳ degildir ve ʾedebe muḫaldir, terk eyleme evlādır ḫuṣūṣan ṭurub ṭurub da o günde sürme çekinme ile evlād-ı Rasūl görüb vaḳʿa-ʾi maʿhūde ḫaṭırlarına gelüb tecdīd-i ḥüzne sebeb olub kendüye muġber olmalarını müstelzim olur. ʿAẓīzim dünyada Rasūl *ʿAleyhiʾs-selām* 'ıñ cümle sünnetlerini kemāl üzre yerine getürüb yalñız sünnet-i ʾiktiḥāl ḳalursa baş

üzerine ānı da işle ʾama ortada nice sünnetler var ki anı işleme seniñ ḫaṭırıña daḫī gelmez bu ḳadar sünnetleri terk idüb bu sünnete böyle ʾeyyām-ı mātemde raġbet eyleme ne lazım ḳorḫulu yerde yat ne ḳorḫulu düş gör.

Seʾeltü ʿAniʾş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾİktiḥālden nehy olan ʾevvel-i muḥarrem on gün müdür? yoḫsa yevm-i ʿaşūre olan onuncu gün müdür?. Buyurdular ki ʾevvel-i muḥarremden yevm-i ʿaşūreye varınca on gün sürme devretme lāyıḳ degildir zīrā ʾeyyām-ı merḳūma muḥarebe-i Kerbelā eyyāmıdır deyü ḫatm-i kelām eylediler. ʾİmam Münāvī Ḥażretleriniñ *Ṭabaḳāt* 'ından ḳırāʾet buyurdular ki ʾİmam Ḥüseyin Efendimiziñ reʾs-i şerīfleri Medīne-i Münevvere, ʾİmam Ḥasan *Raḍıyaʾl-lahu ʿAnh* Efendimiziñ ḳabr-i şerīfleri yanındadır, baʿżıları buyurmuşlardır ki Şam-ı Şerīf'dedir. Cümle ʿulemā ve meşāyıḫ efendilerimiziñ ʾittifaḳı üzre ḥālen Mışr Ḳahire'de ziyāretgāh olan Cāmi-ʿi Lāmi-ʿi Ḥaseneyn'dedir deyü taḥḳīḳ olundu.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Rivāyet iderler ki Ḥażret-i Server ʾİmam Ḥüseyin *Raḍıyaʾl-lahu ʿAnh* Efendimiziñ reʾs-i devletlerini bir deve üzerine vażʿ eyleyüb götürür iken yanında bir kimse gider iken Ḳurʾān-ı ʿAẓīm tilāvet eyler idi. Ḥīn-i tilāvetinde *Ve fī āyātinā ʿacebā* āyet-i celīlesini tilāvet idince Ḥażret-i ʾİmam'ıñ reʾs-i devletleri lisāna gelüb kelām-ı faṣīḥ ile *İnne ʾaḥvālenā ʿaceben minhu* yaʾnī bizim ʾaḥvālimiz ʾanlarıñ ʾaḥvālinden ʾaʿcebdir ki evlād-ı Rasūl *ʿAleyhiʾs-selām* 'dan olub beyneʾn-nās başlar üzre ṭutulmaḳ lāzım iken bize bu felāketiñ ẓuhūrı daḫī ʾaʿcebdir buyurdular.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥażret-i ʾİmam *Raḍıyaʾl-lahu ʿAnh* Efendimiziñ bedel-i ḫūn-ı şerīfi Yezīd-yāndan ḳırḳ biñ kimse ḳatl olundu .

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Süʾile ʿan baʿżıʾl-ʿārifīne ʾenneʾl-ḫalḳa yaʿmelūne biʾaʿmāl-i şenā baʿżuhüm yaʿmelü ʿamelü ṣāliḥin ve baʿżuhüm yefʿalü ʿamelü ṣāliḥin veʾl-ḥālüʾl-Ḥaḳḳ'ı eẓhara veʾd-delāʾilü fī ḥaḳḳıʾl-Ḥaḳḳ 'ı ʾeşheru ve lem yefʿalūne keẕālik Ḳāle ʾinneʾl-efʿāli ʿarżun liʾl-ervāḥı fīʿālemiʾl-ʾervāḥı*

ve yeʾkülü rūḥu ʿamelen ve cānuhū fī ʿālemiʾl-ʾecsāmi ve yaʿmelü ʿamelüʾl-leẕī ʾaḫẕehū fī ʿālemiʾl-ʾervāḥı. Kemā Ḳāle Mevlānā

Her¿ ¿¿¿ beher kārı soḫtend,

Meyl-i ¿¿¿ ʾendaḫtend¿

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ṭālib-i Ḥaḳ ve mürīd-i ṣādıḳ-ı muṭlaḳ olana lāyıḳ olan oldur ki cemīʿu ʾefʿāl-i ʾaʿmāl ve ḥarekāt ve sekenātında mürşid ʾiẕnine müteraḳḳıb ola mürşidinden ʾistizān ʾeylemedikce bir ʿamel ʾişlemeye her ḥāl ve ʾaʿmāline ʾiẕn ve ʾemr-i mürşid münżamm ola.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Sālik-i Ḥaḳḳ'a ʾüç ʿilm lāzımdır ġayrı lāzım degildir eger ʿulūm-ı sāʾireye ḳableʾs-sülūk mālik oldu ise mānīʿ degil ʾama ḥīn-i sülūkda şu üç ʿilm elbed lāzım olur ve lāzımdır.

ʿİlm-i ʾiʿtiḳād: ʿAḳāʾid-i ʾehl-i sünneti bilüb ʿaḳāʾid-i fāsideʾi fıraḳ-ı ḍālleden muḥteriz olub ehl-i sünnet ʾiʿtiḳādı üzre muʿteḳıd olmaḳ içündür. ʾAṣıl mebnā-yı ʾiʿtiḳāddır bir kimseniñ ʾiʿtiḳādı ṣaḥīḥ olmadıḳdan ṣonra aʿmāliñ ve sülūkıñ fāʾidesi yoḳdur belki żararı vardır.

ʿİlm-i ḥāl ki namaz, ʾabdest, ṣavm, zekāt, ḥacc ve sāʾir erkān-ı ʾİslāmıñ ferāʾiżini, süneni, müstaḥabını, mekrūhını bilmek ve ʿibādetiñ ṣıḥḥat ve fesādına vāḳıf olmaḳ lāzımdır.

ʿİlm-i ʾAḫlāḳ ki sünen-i Server-i ʿÀlem'e vāḳıf olub ʾaḫlaḳ-ı nefsī terk idüb ʾaḫlāḳ-ı Muḥammedī ile müteḫallıḳ olub Rasūluʾl-lah ḫuyuyla ḫuylanmaḳ lazımdır ve ʾaṣl-ı sülūkdan ġaraż ʾaḫlāḳ-ı Muḥammedī tedārik idüb ʾaḫlaḳ-ı nefsānīden ḫalāṣ olmaḳdır ʾama ʿaẓīzim ʿilm-i ʾaḫlāḳ rütbe-i ṣāliṣede gerekdir yalñız ʾaḫlāḳ-ı derviṣāne ile olub ḥāl ve ʾiʿtiḳāddan ġāfil olursa yine bī-behre ḳalur.

Seʾeltü ʿAniʾş-Şeyḫ *ʿAn ḳurbiʾn-nevāfili veʾl-ferāʾiżi ḳāle inne ḳurbel-ferāʾiżi ʾefḍalün min ḳurbiʾn-nevāfili, liʾenne ḳurbeʾn-nevāfili yekūnü fiʾl-cesedi veʾr-rūḥı ve yekūnüʾs-sālikü ʿābden biʾl-cesedi ve ʿabden biʾr-rūḥı ve ʿınde ẕālike yekūnüʾt-tecellī mineʾl-lahi Taʿālā lehū*

bi'l-'ilāhiyyeti 'inde'l-'ibādi ve bi'l-ulūhiyyeti 'inde'-'abdiyyeti ve'l-'ubūdiyyeti ya'nī yaṭlubü'l-cennete fī muḳābeleti 'ibādetehū ve yekūnü't-tecellī bi'l-'ilāhiyyeti ve fī muḳābeleti'l-'uḳūbiyyeti yekūnü beyne'l-ḫavfi ve'r-recā ve lizālike yekūnü't-tecellī bi'l-'ulūhiyyeti ve'l'ibādeti yekūnü bi'l-ḳalbi ve'l-ubūdiyyeti yekūnü bi'l-ḳalbi ve'r-rūhı ve kezā'l-ıbādu yekūnü li-ṭalebi'l-cenneti ve'l-'ubūdiyyeti li ḫavfi'n-nāri enne kemāle ḳurbi'n-nevāfili kāne 'ibtidā'en ḳurbe'l-ferā'iżi 'intihā'i'l-evveli ibtidā'i's-sānī, 'ammā ḳurbu'l-ferā'iżi ve Huve maḳāmu'l-'ubūdeti ve ma'ne'l-'ubūdeti 'alā mā ḳāleş-Şeyḫu'l-Ekberu Ḳuddise Sırruhū el-'ibādetü'l-lahi Ta'ālā Lā li ḫavfi'n-nāri velā li ṭalebi'l-cenneti bel ḫālişan li vechi'l-lāhi'l-kerīm ve hāzihi'l-ḥālü yekūnü bi's-sırrı ve'l-ḥaḳīḳati veyā yüdrakü bi'l-ḳalbi , ve'l-ḳalbü ve'r-rūḥu, 'izā vaşale's-sālikü ilā rütbeti'l-'ubūdeti'l-letī ve huve deracetü ḳurbe'l-ferā'iżi yekūnü't-tecellī lehū mina'l-lahi Ta'ālā bi'l-'ulūheti ve yekūnü'l-'abdü fī hāzā'l-maḳāmi riḳḳāñ ḫālişan mine'd-dünyā ve'l-āḫiri ve 'abden ḫālişan li'l-lahi sübhānehū ve Ta'ālā ve fī hāza'l-maḳāmi yekūnü'l-'abdü āletün li'l-lāhi Ta'ālā ya'melühū keyfe yeşā'u velā yekūnü lehū irādetün bel yekūnü mürīdi'l-Ḥaḳḳı lā mürīdi'n-nefsi ve'r-rūḥı ve'l-ḳalbi ve's-sırrı Kemā Ḳāle el-Bāyezīd fī hāza'l-maḳāmi 'ürīdü mā lā'ürīdü. Ve 'ammā fī rütbeti ḳurbi'n-nevāfili va'l-lahu Ta'ālā yekūnü āletün lehū kemā Ḳāle Ta'ālā ve bī yetekellemü ve bī yenẓuru 'ilḫ

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Yekūnü fī yesāri'l-ḳuṭbi 'İmam ve fī yemīnihī 'izā 'irteḥale'l-ḳuṭbu yekūnü 'İmāmu'l-yesāri ḳuṭben ve 'İmāmu'l-Yemīni yesāran* buyurdular ki Ḥażret-i 'Ādem *'Aleyhi's-selām* ḫalḳ olundıġı günden bu 'āna gelinceye yirmi 'altı ḳuṭub mürūr eyledi zīrā ḳuṭb-ı 'ālem olanlarıñ 'ömürleri daḫī ṭavīl olur, ḳuṭb-ı 'ālem vaż' olundıġı vaḳit *beyne's-semā'i ve'l-'erḍı* nurdan bir kürsī vaż' olunub ḳuṭub olacaḳ ẕāt 'üzerine cālis olur cemī-'u 'evliyā'i'l-lah gelüb 'andan şerī'at iderler ve her biri bir su'āl şorar her biriniñ su'āline cevab verir su'āl cevab biri de tekerrür eylemez. Cemī'u feyż-i 'aḳdes-i 'ilāhī

ᵃevvelā ḳuṭba nāzil olur baᶜdehū ᵃandan sāᵃir ᵃevliyāᵃuᵃl-laha taḳsīm-i feyż olunur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ᵃİnsan içün dört düşman vardır nefs, şeyṭan, hevā, dünya. Nefse muḳāvemet terk-i şehevātla olur, şeyṭana muḳāvemet bilā ġaflet ẕikr ile olur, hevāya muḳāvemet ᵃinzivā ile olur, dünyaya muḳāvemet zühd ile olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Sālik-i rāh-ı Ḥaḳ olana ᶜilm-i tevḥīd gerekdir ve dāᵃimā tevḥīd ile meşġūl olmaḳ lazımdır cemī-ᶜu ᶜulūm-ı sivāya müteᶜallıḳdır ᵃancaḳ tevḥīd Ḥaḳ Taᶜālā'ya bāᶜiṯ-i vuṣlatdır ve ᵃuḫrāya müteᶜallıḳdır böyle olunca dervīş olan tevḥīd ve ᶜilm-i tevḥīde meşġūl olub dāᵃimā feyż-i Ḥaḳḳ'a müteraḳḳıb ola görmez misin ki bir müfessir āḫir vaḳtinde bir āyetiñ tefsirini suᵃāl eyledik saña cevab verir ki ᶜazīzim şimdi o vaḳit değildir sen baña tevḥīdi telḳīn eyle deyū red cevab ider. Keẕālik bir muḥaddiṯe ḥadīṯ suᵃāl eyleseñ o da böyle cevab verir sāᵃir ᶜulūm ᵃaṣḥābı cümle böyledir ḫuṣūṣan ᶜulūm-ı felsefiyye ricāli sözünden o vaḳitde ḥayā eyler böyle olunca ᶜilm-i tevḥīd cümleden ekmel oldu ᶜulūm-ı sāᵃireniñ şerefi tevḥīde sebeb oldıġı ve tevḥīdiñ ḥaḳāᵃiḳini bildirdigi içün olmuşdur. ᶜAzīzān efendilerimizden birine ḳanḳī ᶜilm ile meşġūl olalım deyū suᵃāl eylediler āḫir vaḳtde ḳanḳī ᶜilm lāzım ise anıñ ile meşġūl oluñ buyurdular bu taḳdirce āḫir-i nefesde ᶜilm-i tevḥīd lāzımdır ve şuġl-i ᵃihtimām daḫī tevḥīde olmaḳ gerekdir. Şeyḫ Şiblī Ḥażretleri ᶜulūm-ı ẓāhirede māhir idi kendülerden ricā eylediler ki efendim gāhī tedrīs-i ᶜilm buyursañız ᶜlbāduᵃl-laha fāᵃide-mend olurlar idi ᶜazīz buyurdu ki bir nefes ẕikr-i Ḥaḳ'la olub feyż-i Ḥaḳḳ'a taᶜarruż eyleme ᶜindimde ᶜulūm-ı ᵃevvelīn ve āḫirīnden evvelā ve ᵃuḫrādır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ṭarīḳ-ı Naḳşbendiyye'de dört ẕāt-ı kerīm rütbe-ᵃi ictihād-ı ṭarīḳa vaṣıl

olmuşlardır anlara ʾeʾimmetüʾl-ʾerbaʿa taʿbīr iderler. Biri Ḫoʾca ʿAbduʾl-ḫālıḳ Ġucduvānī *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretleridir, biri ʿAbduʾl-lah Nessac ʿazīzāndır *Ḳuddise Sırruhū*, biri Ḫoʾca Bahāʾeʾd-dīn Şāh-ı Naḳşbend *Ḳuddise Sırruhū* ' dur, biri daḫī Ḫoʾca ʿUbeyduʾl-lah ʾAḥrar *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretleridir.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim müctehid-i ṭarīḳ şol ʿārif biʾl-lah ẕāta taʿbīr olunur ki kāşāne-ʾi zer u zeber¿ ictihād ile tezyīn iderler mürūr u ʾezmān ile ṭabāyi-ʿı nās muḫtelif olub ḥīn-i sülūkda baʿżı ṭabāyiʿa muvāfıḳ ādāb ve ʾesmā münāsibiyle ictihād idub sellāke teshīl-i sebeb buyururlar. Ṭarīḳ-ı Naḳşbendiyye sülūkı-i ẕikr-i ḫafīyye üzerine iken ʿazīzān ḥażerātı sālik-i mübtedīlerine ẕikr-i cehr ile emr eyledikleri gibi, ve ḫatm-i ḫāʾcegān ictihādı gibi, ḫalvet der ʾencümen miṣāli ictihādlar eylediler yalñız ictihād ṭarīḳ-ı Naḳşbendiyye'ye ḫāş degildir belki sāʾir ṭuruḳda daḫī olur nitekim ceddim Ḳuṭbuʾl-ʾAḳṭāb Ḥażret-i eş-Şeyḫ ʾAḥmed el-Ġazzī *Ḳuddise Sırruhūʾl-ʿĀlī* ṭarīḳ-ı Ḫalvetiyye'de ʿilmle ʿamel beraber taḥṣīli ṣūretini ʾictihād eylemişlerdir ki sālikleri ẕüʾl-cenāḥayn ṭayerān iderler fiʾl-ʾaṣl ʾevān-ı sülūkda taḥṣīl-ʿilm ṣūriden menʿ iderler idi evvel ʿilm-i ṣūrī ḥāṣıl idüb baʿdehū ʿilm-i bāṭın taḥṣīl iderler idi. Zamanıñ nezāketi sebebiyle bunlar ikisini beraber cemʿe ṣūret buldular ve ẕikr ile meşġūl iken sāliklerine tesettür-i niḳāb ictihād eylediler ki ẕikr idüb tenhāsınca dersine mülāzım iken yüzlerine bir pāk dülbend örtüb çalışurlar ḥattā vaşıyyet idüb baḳāya irtiḥālinde yine yüzüne örterler ve öylece defn olunurlar ve ʿazīz-i müşārun ileyhiñ sırrından ḫatm-i sādāt ictihād olundı ḫatm-i ḫaʾcegān ʾemṣāli evvelinde yedi fatiḥa, yüz ṣalaʾt-ı şerīf, yetmiş ṭoḳuz sūre-ʾi ʾElem neşraḥ, āḫirinde daḫī yüz ṣalāʾt, yedi fatiḥa, vasaṭında sūre-ʾi ʾiḫlāṣ bedeli biñ fatiḥa-ʾi şerīf ile her ʾaḫşam bu ʾüslūb üzre ḫatm olunma ṭarīḳlarında ʾictihād olundı

bu ḫatme ḫatm-i sādāt ve ḫatm-i ʾümmüʾl-kitāb taʿbīr olunur. Bu bir ḫatm-i şerīfdir ki sırrına vāṣıl olub ʿazīz Ḥażretleriniñ cenāḥından meʾzūnen ḳırāʾetine meşġūl ve müdāvim olanlar dünyada ve āḫiretde ẓāhiren ve bāṭınen ʾaṣla zaḥmet çekmezler bu ḫatmiñ fevāʾid-i feḍāʾili *Sırr-ı Fatiḥa* 'da meẕkūrdur. Ḫavāṣ ve tefsīr-i fātiḥaya vāḳıf olanlarıñ ḫatm-i ʾümmüʾl-kitābıñ ḥaḳīḳatini bilürler ve daḫī ʾuṣūl ve āyīn-i Ḫalvetiyye'de ʾictihādāt-ı keşīreleri vardır. *Veʾs-selāmu ʿalā tābiʿiʾl-Hüdā*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḫażret-i Sulṭan Emīr Buḫārī *Ḳuddise Sırruhuʾl-ʿĀlī* Efendimiz buyurmuşlardı ki sālik-i Ḥaḳ olan kimse selam virüb ʾalıncaya ḳadar iki ḫaṭve yolundan ḳalur yaʿnī sālik dāʾimā kendi ḥāli ile meşġūl ola bir kimse ile āşinālıḳ daḫī eylemeye cevāz yoḳdur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Sālik-i ṭarīḳat olan kimse dāʾimā mürşidiniñ meclisine mülāzemet eyleye zīrā mürşidiñ ḥużūrında olmaḳ sülūkdür ve mürşidiñ naẓarı sālike kimyā gibidir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Maḳbul kişi budur ki beher maṭla-ʿı ṣabaḥ çeşmeş-kuned¿ biṭaleʿat meymūneş iftitāḥ¿ insan üç şeyden mürekkebdir cesed, rūḥ, sır. Cesed ʿālem-i süflīdendir, ruḥ ʿālem-i ʾervāḥ-ı ʿulvīdendir, sır ʾaʿyān-i ṣābitedendir. Ve bu ʾüç şeyin her biri insanı kendi ʾaṣlına çeker, cesed süflīye, ruḥ ʿulvīye, sır ʾaʿyān-ı ṣābiteyecāzib olur. Cāzib her cins rā hem cins dān, cins bā cennet ve ʿāşıḳ-ı cāvidān. Eger insan nefsine tābiʿ olursa süflī olur, rūḥa tābiʿ olursa rūḥānī olur, sırra tābiʿ olursa ʿulvī ve ʿālī olur.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim tabʿiyyet-i nefs ʾekl u şürb, lübs u libās ve tefāḫur ve emṣāli olan ʾaʿẕebe-ʾi cismānīyye ile meşġūl olub zümre-i ġāfilīnden olursa ve bu ġafletden āgāh olmaz ise ol süfliyyetde bāḳī ḳalub ʾistişmām-ı revāyıḥ-ı rūḥāniyyet idemez. Beyt

Tecellī şenʾesin¿ ʾehl-i ş¿¿ idrāk ḳābil mi?

Beheşt¿ añdıḳca zāhid gel şerīk ¿¿ söyler¿

ʾama rūḥa tabʿiyyet oldur ki ẕikr u fikr u ʿibādet u ṭāʿat ile ṭālib-i cinān ve muḥteriz-i nīrān olmaḳdır. Sırra tābiʿ olmaḳ ʿaşḳ u şevḳ-ı liḳā-ʾi Ḥaḳ ile liʾl-lah fiʾl-lah ẕikr u fikre meşġūl olub *Velā yüşrikü bi ʿibādeti Rabbihī ʾaḥadā* ḥaḳīḳatine irmekdir ki ʾaşıl maṭlūb-ı biʾẕ-ẕāt olan da budur. *Veʾs-selāmu ʿalā tābiʿiʾl-Hüdā.* Bu merātib-i ṣelāṣeniñ ʾeẕkārları ve sülūkları daḫī vardır muḳaddimen kerrātla mürūr eylemişdir bu da nev-ʿi beyān-i ʾiḥsāndır ve ʿavāmıñ ʿuḳūlüne ʾaḳrabdir. Maḳām-ı sırra vāṣıl olan nefsāniyyet ve rūḥāniyyetden selāmet bulub ḥaḳḳānī ve nūrānī olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *ʾinneʾl-lisāne min ʿālemiʾl-ecsāmi , veʾl-ʿaynu min ʿālemiʾl-ʾervāḥı, veʾl-ʾüẕünü min ʿālemiʾl-lāhūti yaʿnī inniʾl-lisāne yeʾḫuẕüʾl-feyża min ʿālemiʾl-ʾecsāmi, veʾl-ʿaynu yeʾḫuẕü min ʿālemiʾl-ʾervāḥı, veʾlʾüẕünü yeʾḫuẕü min ʿālemiʾl-lāhūti liʾenneʾl-ʾüẕüne yeʾḫuẕü ḥaẓẓahū ve naṣībehū min cihātiʾs-sitti yesmaʿuʾl-kelāme min ʾeyyi cihetin kāne ve huve ʾeṣeru feyżiʾl-lāhūtiyyeti . Veʾl-ʿaynu yeʾḫuẕü ḥaẓẓahu ve naṣībehū min muvācehetin. Veʾl-lisānu yetekellemü baʿde naẓariʾl-ʿayni ve huve tābiʿun liʾl-ʿayni ve li ẕālike ʾenneʾs-semʿa efḍalün mineʾl-ʿayni veʾl-lisānu liʾenneʾl-lahe Taʿālā lem yebʿaṣ nebiyyen ʾeṣammen, velākin beʿaṣe nebiyyehu mübteliyyen biʾl-ʿayni ve li ẕā ʾenneʾl-lahe Taʿālā ʾiẕā ẕükira fiʾl-mevżiʿiʾs-semʿi veʾl-baṣari ḳaddemeʾs-semʿa bi şerefihī . Kemā Ḳāle Mevlānā Ḳuddise Sırruhū Bişnev azen ¿çūn ḥikāyet mī küned.*

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim vücūd-ı nev-ʿı beşerde vedīʿa olan ʾaʿżāda semʿdan ʾefḍali yoḳdur zīrā baṣar feyżi ʿālem-i ʾervāḥdan alur, lisan ʿālem-i ʾecsāmdan alur, semʿ ʿālem-i lāhūtdan alur. görmez misin ki göz muvācehesini görür ve görmeye daḫī nūr-ı şems ve ḳamer-i żiyāʾi mıṣbāḥa muḥtacdır. Lisan gözüñ görüb idrāk eyledigi şeyi söyler ya ʾistimāʿ olandan ḫaber verir lākin semʿ bunların birine muḥtac degildir her ne ṭarafdan olsa ʾistimāʿ ider ve ẓulmet ve nūr ʾistimāʿına mānīʿ degildir ve şeş cihetden ʾaḫẕ-i naṣīb ider

ne ṭarafdan ṣadā gelse ʾişidir ve insanıñ āḫir vaḳtinde cümle ʾaʿżā naṣîbden ḳalur semʿ naṣîbden ḳalmaz semʿ ʿadem-i ʾistimāʿı ʾiftirāḳ-ı rūḥla olur. Ruḥ bedenden cüdā olmadıḳca ḳulaḳ ʾişitmeden ḳalmaz ruḥa tābiʿdir zîrā feyżi lāhūtîdir bu ʾaḥvālleri feyż-i lāhūtiyyete delālet ider. ʾEnbiyā-ʾi ʿIẓām ʿAleyhimuʾş-Ṣalātu veʾs-Selām Efendilerimizden ʾaṣlā ʿadem-i ʾistimā-ʿı semʿla birini baʿs olunmadı nūr-ı tevḥîd mübārek gözlerine perde olub dünyayı görmeyen nebiyy-ʾi zî-şān vardır Ḥaḳ Sübḥānehū ve Taʿālā Ḥażretleri Ḳurʾān-ı Celilüʾş-Şānında her ḳande semʿu başar zikr eylese sem-ʿı başara taḳdîm ider ki şeref-i semʿ maʿlūm olsun deyü bunu müʾeyyed Ḥażret-i Mevlānā *Ḳuddise Sırruhū* ibtidā-ʾi Meşnevî-i şerîfde

Bişnev ez ney çün hikāyet mî kuned

buyurdular bi beyn ve bi göz buyurmadılar. *Vaʾl-lahu yeḳūlüʾl-Ḥaḳḳu ve Huve yehdiʾs-Sebîl.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Beş yüz kerre ḥacceylemeden bir ʾaḳçe deyn ʾedā eyleme efḍaldir zîrā bir kimseniñ deyni olub virmeye ḳādir iken virmez ise ʿamel-i ṣāliḥ ve ʾenvā-ʿı ʿibādetiñ sırrına ve feyżine nāʾil olmaz.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾİmam Şāfiʿî Ḥażretlerine demişler ki sulṭanım mecālis-i meşāyiḫa niçün mülāzemet buyurub kelām-ı şerîflerini ʾistimāʿ ʾeylemezsiz? buyurdular ki ben meşāyiḫdan iki söz ʾistimaʿ eyledim ol iki kelām baña kifāyet ider biri, *Ve mineʾl-ʿişmeti en lā tecidü* buyurdular yaʿnî Ḥaḳ Sübḥānehū ve Taʿālā Ḥażretleriniñ luṭfundan bir kimseye cemî-ʿu meṭālibi yāḫud baʿżı murādını virmemek zîrā ʾinsan her ne bir istedigi şeyʾi dest-i res olsa şāyet dāʾire-i ʾiṭāʿatden bî-rūn olur Cenāb-ı Ḥaḳ bu ḥāline vāḳıf oldıġından merḥamet idüb her istedigini ʾiḥsān eylemez dervîşānıñ teng-i dest olmaları kendi ḥaḳlarında ḫayr-ı maḥżdır bu taḳdirce fıḳdān-ı ma-sivā ile mükedder olmamaḳ gerekdir. Bir kelām daḫî buyurdu ki *ʾişġıl nefseke biʾl-ʿameliʾş-ṣāliḥi ḳable en yeşġaleke biʾl-fiʿliʾş-ṣāliḥi* yaʿnî nefsiñi boş bıraḳma dāʾimā ʾaʿmāl-i ḥasene ile

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ʾişti̇ġāl eyle o seni ʿamel-i ġayru şāliḥ ile ʾişti̇ġāl eylemezden evvel zīrā ʾinsanıñ nefsi āzāde olursa elbet bir mehālike ʾilḳā eyler. ʾİmam Şaʿrānī Ḥażretleri bu kelimeleri lafẓ-ı āḫar ile beyan buyurmuşlardır *el-Vaḳtü seyfün ḳāṭıʿun ʾin lem yaḳṭaʿhu biʾl-ʿibādeti yaḳṭaʿuke biʾl-beṭāleti ve mineʾl-ʿişmeti en lā tecidü* maḳāmında götürmüşlerdir yaʿnī vaḳit ve zaman bir seyf-i ḳāṭıʿdır sen ānı seyf-i ʿibādetle ḳaṭʿ eylemez iseñ ol seni baṭāletle ḳaṭʿ eyler buyurdular.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Cemī-ʿu ʾesmā-ʾi ilāhiyyeniñ ḫulāṣa ve netīcesi tevḥīd-i şerīfdir her isim *Lā ʾilāhe ʾillaʾl-lah* kelime-ʾi tevḥīdinde mündericdir sāʾir ʾesmāya da tevḥīd ʾıṭlaḳ olunur, ʾAllah, Huve, Ḥayy, Ḳayyūm, Ḳādir keẕā ve keẕā bunlarıñ cümlesi tevḥīddir. Her ān ki ezīn-i ʾesmā-ʾi ʾilāhiyye ve tevḥīd-i Rabbāniyye ve hafta ve elf bāşed *yekūnü sebʿīne hezār-ı tevḥīd* , ḥattā gürūh-ı meş¿¿ ml¿ rūm ¿¿ ¿¿ ¿ ¿¿ *ve li ẕālike ʾiẕā ʾaḥtācū ilā tevḥīdiʾl-ʿuhūdi yaḳraʾūneʾ-celāle ve yübelliġūne ʾilā sebʿīne miʾetin ve ḥaṣaleʾl-maṭlubü min huve ev yecidūne nefʿahū.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Muḥarremuʾl-ḥarāmıñ onuncu günü yevm-i ʿaşūredir o günüñ gicesi olan leyle-ʾi ʿaşūrede cemī-ʿu ʾevliyāʾuʾl-lah Kerbelā şaḥrāsına teşrīf ider kimi ṭayy-ı mekān ile kimi meşyle ʿālem-i dünyada olanlar cisimleriyle, ʿālem-i ʿuḳbāya sefer buyuranlar ʾervāḥ-ı şerīfleriyle, kimi o gice gelür, kimi bir gice evvel, kimi ʾüç gice evvel ḥāṣılı leyle-ʾi ʿaşūrede rūḥan ve cismen bir velī ḳalmaz illā Kerbelā'ya ḥāżır olub Ḥażret-i Şāh-ı Merdān ʾEseduʾl-lahiʾl-Ġālib ʿAli ʾİbn ʾEbī Ṭālib *Kerremeʾl-lahu Vechehū* ve *Raḍıyaʾl-lahu ʿAnhu* Efendimize taʿziye iderler ve yevm-i ʿaşūrede herkes maḳāmına rücūʿ ider ve bu rütbe ʾervāḥ-ı ḳudsiyyeniñ ʾictimāʿından hava ṭutulur rüzgār esmez ve yaġmur ve ḳar olmaz gūyā ol taʿziyeniñ dehşetinden felek daḫī sükūta varır gibi olur ve leyle-ʾi ʿaşūre ġāyet de bir mübārek gicedir ʿaşḳ olsun ḳadrine

riʿāyet idüb ʾenvā-ʿı ʿibādet ve ʿubūdiyetle ʾiḥyā eyleyene veʾs-selām.

Ḳāle eş-Şeyḫ *Hāzeʾl-kelāmu fī yevmi ʿaşurā fī seneti sittin ve ʿışrīne ve miʾeteyn ve ʾelf min hicretin men lehūʾl-ʿızzü veş-şerefü .*

Suʾāl: Ḥażret-i Mışrī *Ḳuddise Sırruhuʾl-ʿĀlī* Efendimiziñ nuṭḳ-ı şerīflerinde vāḳıʿ olan şu beyt-i şerīfiñ ḥaḳīḳat maʿnāsından suʾāl olundu

Mışrīye vücūb-ı ʾimkān bir oldu ḳamū ʾaʿyān

Ṭāʿatla ʾezkārım yaġmadır alan alsun

buyurdular ki vücūbdan murād ʿālem-i ecsāmdır, imkāndan murād ʿālem-i ʾervāḥdır, ʾaʿyāndan murād ʿilm-i lāhūt ve ceberrūtdur ki henüz ānda ʾervāḥ anda rāyiḥā-ʾi vücūdu şemm eylememişdir. Ve ʾehluʾl-lah efendilerimiziñ ʾışṭılāḥında bu maḳāma daḫī taʿbīrātları vardır. Vücūba mülk-i imkān-ı melekūt, ʾaʿyān-ı ceberrūt daḫī taʿbīr olunur ve daḫī vücūd-ı insana vücūb, rūḥa imkān, sırra ʾaʿyān taʿbīr iderler, zīrā vücūduñ baḳāsı ruḥla, rūḥuñ baḳāsı sır ile olur. Bināʾenʿaleyh sırra ʾaʿyān-ı ṯābite derler, rūḥuʾl-ʾervāḥ dimek de cāʾizdir. ʾAʿyān daḫī ikidir biri ʾaʿyān-ı ṯābite, biri ʾaʿyān-ı ḫāricedir. ʾAʿyān-ı ṯābite ʾervāḥıñ rāyiḥa-ʾi vücūdu şemm eyledikleri rütbedir, ʾaʿyān-ı ḫārice ʿālem-i ʾervāḥ ve melekūt ve mülkdür bunlarıñ her birine ʾaʿyān-ı ḫārice ʾıṭlāḳ olunur ve daḫī eşyāya vücūb, esmāya imkān-ı müʾeṯṯire ve müsemmāya ʾaʿyān-ı ṯābite dirler. ʾAṣḥāb-ı ʿaynu ʾaʿyān eşyāda esmāyı, esmādan müsemmāyı görürler. ʿAynuʾl-ʾaʿyān dīde-ʾi ḳalb maʿnāsınadır. ʿĀrife ʾeşyāda ʾesmā görünür, cümle ʾesmādan müsemmā görünür, bu Niyāzī'den de Mevlā görünür. Ādem iseñ şemm-i vechuʾl-lāhı bul, ḳande baḳsañ ol güzel ʾAllah'ı gör. ʿAzīz Ḥażretleri suʾāl olan beyt-i müşkiliñ luġat-ı müfredātı ve ʾışṭılāḥātı beyan buyurub maʿnādan baḥṯ eyleyüb ʾişāret-i fefhem ile ḫatm-i soḫen eylediler.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Mışrī'ye vücūb ʾimkān bir olub cümlesi ʾaʿyāna vardı bu taḳdirce ṭāʿatle

ᵃezkārım yağmadır ᵃalan alsun.

Merātib-i zikr üçdür zikr-i lisān, zikr-i rūḥ, zikr-i sır.

Zikr-i lisān vücūbda yaᶜnī ẓāhir-i beşeriyyet ile olur, zikr-i rūḥ ḳalbde olur, zikr-i sır rūḥuᵃl-ervāḥla sırda bulunur. Bir zāt Ḥaḳ'la Ḥaḳ olub vādi-i ᵃaᶜyān-ı sābiteniñ nesīm-i feyż-i meşām-ı cānına resīde olduḳda zikrin evvelinden güzār ider. Ḥażret-i Pīr-i destgīr Efendimiziñ ṭāᶜatle ᵃezkārım yağmadır buyurduḳları rütbe-i sāliseye resīde olduḳlarını īmādır yāḫud ben maḳām-ı sırra ve mertebe-i hüviyyete vāṣıl oldum ey sālikān ṭarīḳat ve maᶜrifet ᵃezkārları yağmadır hemān ṭālib olanlar gelsün alsun yāḫud Ceddim Senedim Pīr-i Ṭarīḳat ve Maᶜden-i Ḥaḳīḳat Şeyḫ ᵃAḥmed el-Ġazzī *Ḳuddise Sırruhuᵃl-ᶜĀlī* buyururlar ki zikr-i lisān laḳlaḳdır, zikr-i ḳalb vesvesedir ᵃaṣıl maṭlub olan zikr-i rūḥ ve sırdır zikr-i sırra rütbe-i ḥaḳīḳate vāṣıl olanlar nāᵃil olur ben zikr-i sırra vāṣıl oldum zikr-i ḳalb ve lisānım yağmadır alan alsun. *Vᵃ'Allahu ᵃaᶜlemü bi murādihī* .

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ᶜĀşıḳdan murād insanıñ cesedidir, māşuḳdan murād ruḥdur, ᶜaşḳdan murād sırdır.

Yeḳūlüᵃl-Faḳīr ᶜAşḳ gerek mecāzī gerek ḥaḳīḳī *Küntü kenzen maḫfiyyen feᵃaḥbebtü ᵃen ᵃüᶜrafe* ḥaḳīḳatiniñ sırrından ẓuhūra gelmiş bir māddedir. Nefs eline geçerse ḥayvānī ve mecāzī olur, rūḥuñ taṣarrufunda ᵃulu ḥaḳīḳī olur. Māşūḳ ruḥdur ki ᶜālem-i ᵃervāḥ ittlāfiyle birbirine ᶜalāḳa ider lākin ekseri ol ᶜalāḳanıñ ḥaḳīḳatine vāḳıf olmaz, ᶜāşıḳ ki ceseddir ālet-i cevāriḥ ᵃanda bulunur söz ile öz ile ᶜaşḳı gerek mecāzen gerek ḥaḳīḳaten ḫārice iḫrāca bir ālet olur baᶜżı ᵃevliyāᵃuᵃl-lah efendilerimiziñ soḫenlerinde ᶜāşıḳ ve māşūḳ ᶜaşḳ zikr idüb bu mevādı murād iderler.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Muḳarreb-i dergāh-ı ᵃulūhiyyet olan ᵃevliyāᵃuᵃl-lah efendilerimiziñ

ẓāhiren velāyetlerine ᶜalāmet oldur ki bir ġāfil kendüyi gördükde derūnundan muḥabbetuʾl-lah cūşa gelüb Ḥaḳḳ'ı ẕikr ider.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Kāmil ve mükemmel olan ʾevliyāʾuʾl-lah efendilerimiz herkesiñ ḥāline ve maẓhariyyetine göre muᶜāmele buyururlar. Zīrā nev-ᶜi beşerden sulṭan ve vezīr, ḥākim, vekīl, ᶜālim ve cāhil ve ġanī ve faḳīr her biri bir ʾesmānıñ maẓharıdır ve her biri bir ism-i şerīfiñ taḥt-i terbiyesinde olur. Ve ol şaḫışda mürebbīsi olan ismiñ ʾeşeri ẓāhir olur, kimi ġanī ismine maẓhardır şāḥib-i ġınā olur, ḍāār ismine maẓhar olan şerīr olur, nāfiᶜ ismine maẓhar olan ehl-i fütüvvet olur keẕā ve keẕā ᶜārif biʾl-lah olub ḳıdem-i ʾenbiyāya vāṣıl ve maḳām-ı daᶜvet-i ᶜıbāda nāʾil ẕāt-ı kerīmler şūrete baḳmazlar ʾancaḳ sīret ve maẓhariyyete naẓar idüb tevḳīr ve ʾiḥtirāmda ve sāʾir muᶜāmelede seyrine ve ʾesmāsına ḥürmet iderler şūretde bir şey yoḳdur ʾancaḳ maşlaḥat sīretdedir. ʾAma baᶜżı ʾevliyāʾuʾl-lah pāy u gedā yeksān naẓar idüb muᶜāmelede tefāvütleri yoḳdur bunlar maẓhara baḳmaz ancaḳ feyż bir feyyāż bir insanda birdir deyü cümleye yek naẓar iderler gerçi bunlar da kāmildir ʾama herkese ḥaḳīḳati üzre naẓır olanlar ekmeldir. Nitekim Server-i Ālem *Ṣallaʾl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem* Efendimize mülūk-i ᶜarabdan biri geldi seᶜādetle taᶜẓīm eylediler ve mübārek ridā-ʾi şerīflerini ferş idüb üzerine cālis olmayı teklīf buyurdular bu ḥürmeti görüb ʾİslām'a meyl idüb şeref-i ʾİslām'la müşerref oldu. Sulṭānuʾl-ʾEnbiyā *ᶜAleyhiʾs-selām* Efendimiz şūretine ve cehāletine naẓar buyurmadılar ḥaḳīḳatine naẓar idüb bāṭını üzerine ʾiḥtirāmları İslām'ına bāᶜiṯ oldu gāhī ʾaṣḥāb-ı başīret bir fāsıḳa naẓar idüb anıñ şulbünden bir velī görüb āña ḥürmet tevḳīr iderler bu ʾesrāra vaḳıf olmayan şūfīler filan meşāyiḫ ʾaṣḥāb-ı cāh ve ʾerbāb-ı ġınāya ḥürmet ider cümleʾi yeksān ṭutmaz deyü ṭaᶜn iderler maᶜa hāẕā sır başḳadır bunlar ʾandan ġāfildir cümleye yeksān naẓar eyleme ᶜalāmet-i cezbe ve nümūne-ʾi istiġraḳdır.

ʾanlar milel-i muḫtelifeʾi daḫī tefrīḳ eylemezler bu ḥāl merātib-i velāyetde ʿadem-i ʾekmeliyyete delālet ider. ʾEkmeliyyet maḳām-ı daʿvetdir, maḳām-ı daʿvet herkese ʾaḥvāline göre riʿāyet ister *Kellimūʾn-nāse ʿalā ḳadri ʿuḳūlihim* kelām-ı şerīfiniñ ḥaḳīḳatini bu sırrı īmā eyler.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Şemsden murād ruḥdur, ḳamerden murād ḳalbdir, kenīziñden murād rūḥ-ı ḥayvānīdir, şāhdan murād rūḥ-ı sulṭānīdir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥażret-i Mevlānā *Ḳuddise Sırruhū* Efendilerimiziñ *Meṯnevī*'lerinde Çelebi Ḥüsāmeʾd-dīn lisānından perde berdār ve berhūn¿ göge¿ men¿ mī¿ naḫsīm¿ bā-ṣanem bā-pīrehen¿ buyururlar yaʿnī perdeʾi refʿ idüb ʿuryān buyuruñ zīrā ben ṣanem ile pirehen¿ cāme-ḫāʾba girüb ḫāʾba varmam. Ḥażret-i Pīr Efendimiz ʾevṣāf-ı ẕāt-ı pāk-ı ʾeḥādiyyeti perdeʾi ṣıfātla beyan buyururlar idi. Çelebi Ḥüsām daḫī efendim libās-ı ceberrūt olan pīrāhen sıfatı selb idüb ʾaçıḳ söyleyiñ ḥattā bizler daḫī o sırra bilā vāṣıtaʾi ceberrūt vāḳıf olalım derler idi .ʾAma keşf-i esrār sırr-ı esrāra olur ānı bu lisān beyāna ḳādir degildir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ġıdā-ʾi nefs viḳāʿdır, ġıdā-ʾi rūḥ rāyiḥā-ʾi ṭayyibe-ʾi laṭīfedir, ġıdā-ʾi sır ṣalāvātdır anıñ içündür ki ṣalavātdan ʾefḍal ʿibādet yoḳdur zīrā namazda cemī-ʿu ʾaʿżā ʿibādet ider, miʿrāc-ı müʾmindir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Feyż-i ʾaḳdes feyż-i ẕātīdir feyż-i muḳaddes feyż-i ṣıfātīdir.

Ve Ḳāle eş-Şeyḫ Vücūd-ı lāhūtī vücūd-ı ḥaḳḳānīdir, vücūd-ı nāsūtī vücūd-ı nefsānīdir.

Ve Ḳāle eş-Şeyḫ Ḥażret-i Mevlānā Efendimiziñ ḳıṣṣa-ʾi ʾevvel-i Meṯnevī'de buyurduḳları zerger hevādır, rūḥ-ı ḥayvānī keniziñ zerger-i hevāya ʿāşıḳ olduḳda perīşān olur yine ḳıṣṣa-i merḳūmede zergere sem içirmeden murād mürşid-i kāmil ṭarafından telḳīn-i ẕikrdir. Zerger mesmūm olunca merīż oldu ve ḥüsn ü behāsı zāʾil oldu kenīziñ andan nefret eyledi keẕālik zerger hevāya telḳīn olan ẕikriñ āṯārı semm-i ḳātil gibi olub yevmen fe yevmen dünyanıñ baharını ḫazān görüb eli ḳırmızısı mal ve cāhı

bāḳī olmadığını fehm idüb meyl ve raġbetden kesilüb ʾiʿrāż ider. Mürşid-i kāmiller sālik-i şūrīyi menʿ eyleyüb ṭarīfāne ve ḥakīmāne sivādan ʾiʿrāż itdirirler.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Velāyet vehbīdir kesbī degildir lākin ol vehbī olan velāyeti ḳuvveden fiʿile ʾiḫrāc kesbe muḥtacdır eger saʿy eylemez ise bāṭında mestūr ḳalur ẓāhire perviz eylemez. *Kemā Ḳīle* kāmil ölürmüş ʾehl-i Ḥaḳ ṭoġmazdan evvel.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḳāle el-Ḳāşānī ʾAṣḥāb-ı Kehf'den murād ʾevliyāʾuʾl-lah efendilerimizdir *ve taḥsebühüm ʾeyḳāẓan* ʿārif biʾl-lāh olanlar ḥüsn ve ḥarekāt-ı irādiyye ile müteḥarrik olub nās ile muʿāmelelerine naẓar iden ʾanları īḳāẓ ẓan iderler *maʿa hāẕā ve hum ruḳūdun ʿan mā sivāʾl-lāhi fiʾl-ḥaḳīḳati ve taşarrufuhüm ʾilā ḥaccihiʾl-ḫayri ve taḳarrubuhüm tāraten ilā cihetin muḳteżāṭ-ṭabīʿihī ve şevāġılüʾl-cismānīhi ʾıẓhāran li-ḥıkmetünā ve kelbühüm , ve ʾenfüsühüm, bāsiṭun zirāʿayhi, ey ḳavāʾimuhā, biʾl-vaṣīdi ey yefnāʾuʾl-bedeni mülāzemeten lehüm .*
Ḳāle ʾibnu ʿAṭā fī Ḳavlihī Taʿālā ve teḳallübühüm ẕāteʾl-yemīni ve ẕāteş-şimāli , ey muḳallebehum fī ḥāletiʾl-ḳabżı veʾl-basṭı veʾl-cem-ʿı veʾt-tefriḳa veʾl-baḳāʾı veʾl-keşfi veʾl-ʾiḥticābi veʾt-tecellī veʾl-ʾistitāri . Ḳāle ʾEbū Saʿīd eʾl-Ḫarrāz hāẕā maḥalluʾl-fenāʾi veʾl-baḳā in yekūnū fānīne biʾl-ḥaḳḳı bāḳīne bihī lā hemmun¿ keʾn-niyāmi ve lā keʾlyeḳaẓı ve ʾevṣāfuhum fāniyetün ʿanhüm ve ʾevṣāfuʾl-Ḥaḳḳ 'ı yeʾvā ʿaleyhim ve huve keşf ve lehū muḳābilühū yaḳīnün ḳaraʾe min şerḥiʾl-Meṣnevī el-Mevlevī.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Işṭılāḥ-ı ṣūfiyyede nefsden murād baḥr-i ẕātdır kevneyn ʾānıñ ʾemvācıdır. Bir sālik baḥr-i ẕāta vāṣıl olsa ʾemvāc-ı baḥr-i ẕāt olan dünya ve āḫirete naẓar eylemez. Buyurmuşlardır ki ṭarīḳ-ı sāʾire ricāliniñ nihāyeti ṭarīḳ-ı Naḳşbendiyye mürīdānınıñ bidāyetidir. Zirā sāʾir ṭarīḳlarda ʾenvā-ʿı rıḍāt ve mücāhedātla sālike baḥr-i ẕātıñ vādisi olan nefse mālik olub ʾandan baḥr-i ẕāta irer ve nefse mālik olduḳda göñlünden ḥubb-i dāreyni hālik olur. ʾAma ṭarīḳ-ı Naḳşbendiyye sālikleri

ḥabs-i nefs ve ẕikr-i vitr ile az zamanda mālik olub baḥr-i ẕāta irerler ʾiʿrāż

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Lākin ʿaẓīzim ṭarīḳ-ı cehriyye ricāli baḥr-i ẕāta irerse bir daḫī o ḥālinden cüdāsı mümkün olmaz zīrā tertīb-i sülūk ile vāṣıl oluncaya ḳadar vücūd-ı mevhūmı külliyyen zāʾil olub yanub yaḳulub maḥv-ı ṣarfa varub o sırra nāʾil oluncaya ḳadar kendüye canı ḳanı bahāsı olub iyüce ḥıfż ider ʾama Naḳşbendiyye sālikānı tizce vāṣıl olub ʾekẕeriniñ ʾednā emek ile vuṣlat nisbetinden ḳadrini bilüb telef eylediklerini çoḳ müşahede eyledim ḥıfẓ idene ʿaşḳ olsun.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾEvvel, ʾevāḫir her müntehī āḫir o dest-i nā-mütenāhī, bu ṭarīḳda mebnā-yı kār ḥıfż-ı nefsden ʿibāretdir nes-i ḥayvānīden ẓuhūr iden ism-i Hū'yı mülāḥaẓa idüb her nefsiñ duḫūl ve ḫurūcında ism-i Hū ile girüb çıḳdıġını idrāk idüb ve yine her nefesde ẕikr-i Ḥaḳ'dan ġāfil olmayub żarūrī ʾenfāsıñ *Hū* sını bilüb ve yine ẕikrden ḳalben ve ḳālıben ġāfil olmaḳdır. Eger mürīd bu ḥāl üzre olursa aña Naḳşbendī ʾıṭlaḳı ṣaḥīḥ olur ve illā fe lā. Ey sālik seniñ ʿavam ve ḫavāṣṣa muḥtac olmañ baḥr-i ẕāta vāṣıl olmadıġıñdandır her kim ki baḥr-i ẕāt olan nefse mālik ola ʾemvācı olan dū kevniñ ʿalāḳasından āzāde olub herkes saña muḥtac olur, ve māżī ve müstaḳbel fikrinden emīn ve sālim olursun. *Kemā Ḳāle el-Mıṣrī Ḳuddise Sırruhū*

Nefs baḥrinde lāl olmuş Niyāzī

Ṣadā ve ḥarf içinde olan ʾurur laf

bu kelām-ı şerīflerini ve sırr-ı ʾenfās-ı Niyāzī el-Mıṣrī Efendimiziñ bu ilāhīleri şerḥ idüb baḥs-i mārūʾz-zikre şehādet ider.

Ḥaḳ yolunuñ rehberi nefsīdir kāmiliñ, Dil-ḫāneniñ sürūrı nefsīdir kāmiliñ,

Nefsiñi māt eyleyen ref-ʿı memāt eyleyen, nefḥ-ı ḥayāt eyleyen nefsidir kāmiliñ,

İsteyü git ʾĀdem'i ʾademde bul ʾĀdem'i, sırr-ı nefḫat demī nefsidir kāmiliñ,

Sūre-ʾi Necm'i oḳu añla ġıl vaḥy-i Ḥaḳḳ'ı, bilesin o manṭıḳı nefsidir kāmiliñ,

Rūḥu'l-ḳuds demini Ādem'de iste anı, olmuş göñlüñ cānı nefsidir kāmiliñ,

Māye-i ẕāt denilen feyż-i necāt denilen āb-ı ḥayāt denilen nefsidir kāmiliñ,

Diri ḳılan tenleri zinde iden canları ḳaldıran evlatları nefsidir kāmiliñ,

Mevtāya atsa nefs her yañdan gelse ses, ḥaşr iden ey Ḥaḳ şinas nefsidir kāmiliñ,

Niyāzī cān iden zerresini kān iden ḳaṭresin ʿummān iden nefsidir kāmiliñ.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Heyülā madde-i eşyādır, vücūduñ heyūlası nefsdir, nefs heyūlāsı ruḥdur, ruḥ heyūlāsı ʿaḳldır, ʿaḳlıñ heyūlāsı ʿilmdir, ʿilm maḳām-ı ʾeḥadiyyetdir.

Sü'ilet ʿAnhu *ʿAn Leyleti'l-ḳadri* buyurdular ki bu sene Leyle-ʾi ḳadr şaʿbān-ı şerīfde mürūr eyledi gāh ramaḍana gelür gāh sāʾir şühūrda mürūr ider didiler. Buyurdular ki Leyle-ʾi Ḳadr bir mübārek gicedir ki Ḥaḳ Sübḥānehū ve Taʿālā ʿıbādına bu gicede luṭf ve raḥmet-i ẕātiyyesiyle tecelli ider. Suāl eyledim ki bu Leyle-ʾi Ḳadrde ġurūb-ı şemsden ṭulū-ʿı fecre ḳadar bu vechle tecellī olur mu? buyurdular ki ʾancaḳ bir saʿatdir lākin o bir saʿat sebebiyle cümle gice şerīf olur ve Leyle-i Ḳadr bu ʾümmete maḫṣūṣdur. Rabiʿa-i ʿAdeviyye Raḥımehā'l-lahu buyurmuşlar ki e yā ḫalḳ-ı ʿālem bu Leyle-i Ḳadre niçün raġbet iderler cevāb verirler ki sulṭanım bu gice Ḥaḳ Subḥānehū ve Taʿālā'nıñ luṭfıyla semāvātıñ ḳapusı küşād ve raḥmet-i İlāhiyye ile cümle ābād ve ḳabūl-i daʿavāt berle göñüller şād olur. Ḥażret buyurdu ki ne ġarībdir ki ben bir gice görmedim ki semāvātıñ ḳapuları südūd ola, duʿālar ḳabūl olmaya bu ġāyet her gice olur. Beyt

Ey ḥoʾca çe çū yi şeb-i ḳadr nişānı¿

Her şeb şeb-i ḳadrist eger ḳadr-i bedānī¿

Vaḳıʿā ḳurbiyyet-i Ḥaḳḳ'a vāṣıl olanlara her gice ḳadrdir, ḳadrden murād leyle-i vuṣlatdır. Bu ẕātlarıñ Ḥaḳ'dan ʾinfiṣāli olmadığından dāʾimā ḳadr üzre olurlar. *ʾAllahümme Yessir lenā ve cemī-ʿi'l-müslimīn* . Bu leyle-i ḳadrde tecelli-ʾi ẕāt olan saʿatde cümle ʾaḥcār ve ʾeşcār ʿindeʾt-tecellī secde iderler, ve cemī-ʿu ʾacı şeyler ṭatlu olur ḥattā deryālarıñ ṭuzlu şuları

daḫī ol vaḳt ʾelezz ü leziz olur şoñra yine taḥvīl Sene 1225 Ramażan fī 14 *Ḳāle hāzeʾl-kelāmu fī hāzeʾt-tārīḫ* . Suʾāl eyledim ki ḫaberde vārid olmuşdur ki cennet-i ʾaʿlāda bir maḳam vardır ol maḳama fuḳaradan ġayrı kimse vāṣıl olmaz ve fuḳara ʾaġniyādan beşyüz yıl evvel cennete dāḫil olur ve fuḳaranıñ tesbīḥi ʾefḍaldir buyurmuşlar. Eger ẕātında böyle ise ḳıdem-i Ḥażret-i Süleyman *ʿAleyhiʾs-selām* 'da olan ʾevliyā-ʾi mütecemmilīn ʾaḥvālleri nice olur? Buyurdular ki bu ḥadīs̱-i şerīf ʾaġniyā-ʾi ʾaʿvām ḥaḳḳındadır. Veʾl-ʾaġniyā-ʾu ḫavāṣṣ u şākirīn elbed fuḳarā-ʾi şābirīnden efḍaldir. ʾAṣıl faḳīr-i ḫavāṣdan olan ʾaġniyā-ʾi şākirīndir ki ʾanlarıñ Ḥaḳ'dan ġayrı ʾiḥtiyācları yoḳdur, ḫalḳ anlara muḥtācdır Ḥaḳ'dan ġayriden ʿalāḳası munḳaṭıʿ olana faḳīr taʿbīr ider.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Muḥabbet iki nevʿidir biri muḥabbet-i ṭabiʿī, biri muḥabbet-i ḥaḳīḳī. Muḥabbet-i ṭabiʿī ʾana babanıñ evlādlarına olan muḥabbetleridir. Muḥabbet-i ḥaḳīḳī baʿżı mürīdānda vāḳıʿ olub mürşidlerine ʿalāḳa iderler ve ʾuġruna cān u bāş oynarlar. Bu muḥabbet ḳanḳī mürīdde vāḳıʿ olursa o sālik mürşidden vāriṣ-i kāmil ʾama ne çāre bu muḥabbet-i caʿlā ve taṣannuʿ ile olmaz dād-ı ezeliyye-ʾi Ḥaḳ'dır.

Ḥikāye: Sulṭan Süleyman Ḥażretleriniñ zamanında ʾOġlanlar Şeyḫi bir mürīdi tecrübe içün ṣavmaʿasına bir ḳoyun gizleyüb baʿdehū bir mürīd-i ʾuḫrā daḫī ḫalveṯḫānesine alub bir başḳa maḥalle sır eyledi şoñra ol ḳoyunu ẕebḥ idüb bir çuval içine ḳoyub ḳan ile ālūde ṭaşra çıḳub ol tecrübe idecegi mürīdi ḫalveṯḫānesine daʿvet idüb oġul bundan ʾaḳdem mürīdāndan filanı bi ḳażāʾiʾl-lāhi Taʿālā ḳatl eyledim cenāzesi şu çuvaldadır kerem eyle sır olsun seniñ ile şunı bir yere defn idelim deyüb bir maḥall-i ḫālīyeʾi ʾḳazub defn eylediler. bir iki gün mürūrunda mürīd-i merḳūmı imtiḥāna çeküb ʾenvā-ʿ ezāya başladı ḥattā mürīd-i merḳūmı dāʾirelerinden ṭard eyledi. Hemān dem mürīd ol maḳtūl denilen kimseniñ ḫānesine varub Şeyḫ siziñ ʾevlādıñızı

ḳatl ve filan yere defn eyledi deyü ḫaber virdi derᶜaḳab vālī ve ḥākim ṭarafından ādemler taᶜyīn olub şeyḫiñ dergāhını muḥaşara idüb şeyḫi ḳayd u bende çeküb merḳūmıñ ḫaber verdigi üzre ol cenāze deyü defn olan maḥalli ᵓaçdılar içinde lāşe ile çuvalı çıḳarub şeyḫi beraber alub ḥużūr-ı ḥākime getürüb ᵓanası babası ᵓevlādımızı ḳatl eylemiş işte cenāzesi şu çuval içinde deyü feryād iderek çuvalı dökdüler görürler ki çuvalıñ içinde bir mezbūḥ ḳoyun ẓuhūr ider cümleye ḫayret gelür suᵓāl iderler ki bu ne seyrandır. Ḥażret-i Şeyḫ buyurur ki benim muradım bu mürīd-i münāfıḳıñ nifāḳını ḫārice iḫrāc eyleme idi işte māhiyeti ẓāhir oldu ol maḳtūl denilen mürīd daḫī filan ḥucrededir buyurdular.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr ᶜAzīzim muḥabbet-i ḥaḳḳāniyye ile muḥib olmayan mürīde ᵓemānetuᵓl-lah vedīᶜa olmaz. Mürşide lāyıḳ olan maḥakkiñ imtiḥana çeküb baᶜdehū muḥabbet nefsānī midir ḥaḳīḳī midir maᶜlūm olub aña göre ᵓistiᶜmāl eyleye. Her mürīdiñ ᵓaḥvālini bilüb ḥāline göre muᶜāmele ide.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bir mürīde tilāvet-i Ḳurᵓān-ı ᶜAẓīm ve ḥadīs̱-i şerīfde ḫavāṭırāt-ı reddiyye-ᵓi şeyṭāniyye gelürse ᶜindeᵓl-ḳırāᵓet mürşidine teveccüh-i tām ile müteveccih ola ve ḳırāᵓet ve tilāvet zamanında maᶜnā-yı şerīfini ḳalbine naḳş idüb lisānıyla ḳırāᵓet eyleye ve ḳırāᵓete mübāşeret eyledikde ᵓAllah Taᶜālā ve Rasūl *ᶜAleyhiᵓs-selām* kelāmıdır bu diyerek ve ᶜaẓm-u şān āyāt ve ᵓeḥādīs̱i mulāḥaẓa iderek mübāderet eyleye bu ḥāl ile olursa ḥavāṭırātdan maṣūn olur.

Ziyāret-i Ḳubūr: Yevmen mineᵓl-eyyām Burūsa'da medfūn Sulṭan Pīr Murad ᵓAbdal Muḥammed Ḥażretleriniñ türbe-i münevverelerini ziyāret idüb Ḥażret-i ᶜAzīz'e geldim ama ḫavf eyledim ki āyā benim ziyāret-i ᵓevliyāᵓuᵓl-lah eyledigimden ᶜazīzim ḫoşnūd olmazlar ise ḥāl nice olur deyü ziyāreti ve bu ḫavf ve ᵓendişeᵓi ifāde eyledim oğlum saña ᵓiẓindir ḳubūr-ı ᵓevliyāᵓiᵓl-lāhi

ziyāret eyle buyurdular. Didim ki ne keyfiyyet ile ziyāret ideyim ve ne şūretle niyet ideyim? buyurdular ki ziyāret-i ḳubūr sünnet-i şerīfdir, sünnet-i seniyye-ʾi Seyyidiʾl-Beşeri ʾiḥyā ḳaşdıyla ziyāret eyle. Nitekim Server-ʾi ʿĀlem *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* ziyāret-i ḳubūr buyurdular. ʿAzīzim ne keyfiyyetle ziyāret idem ki benim maṭlūbım ʾancaḳ sizdendir ḥaşr-ı maṭlabım eylemiş iken ziyāret-i ʾevliyāʾiʾl-lāh eyleme cāʾiz olur mu? Buyurdular ki ziyāret-i merāḳıd-ı münevvere-ʾi ʿazīzān eyledik de ʾibtidā ʾüç ʾiḫlāṣ-ı şerīf ve bir Fatiḥa ḳırāʾet idüb benim ṭarafımdan vekāleten ʾervāḥ-ı ḳudsiyyelerine hediyye eyle şoñra kendi ṭarafıñdan her ne murād iderseñ ḳırāʾet eyleyüb hediyye eyle. ʿAzīzim salikiñ feyżi mürşidinden müteʿayyin olduḳda ziyāret-i ḳubūrdan ne fāʾide ḥāṣıl olur? Buyurdular ki bir sālik beyān olundıġı vech üzre ziyāret-i ḳubūr eyledikde ʾervāḥ-ı ḳudsiyye ʾandan rāżī olur ve feyż-i ḳuvvet-i rūḥāniyyelerinden ʾiḥsān iderler bu taḳdirce sālikiñ ruḥuna ḳuvvet ḥāṣıl olub ceẕb-i feyż-i İlāhiyyede ḳavī olur ve feyż ziyāde olmasına sebebdir veʾs-selām.

Bu baḥsiñ şerḥi ve kāşife ve beyān tafṣīli bu ʿabd-i faḳīr Ġazzī-zāde ʿAbduʾl-laṭīf bī-çareniñ ziyāret-i ḳubūra müteʿallıḳ olan risālesindedir. Risāle-ʾi merḳūmeniñ ismi *Vetīretüʾl-ʾḲuds min Ḥażīretiʾl-Ūns* tesmiye oluydu. Ziyāretde ʾehl-i ẓāhir ʾehl-i bāṭına mürşid olur ẓan iderim Rabbim müyesser eyleye Āmīn.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Üştürden¿ murād nefsdir, gāhī üştür¿ ẕikr idüb ʿaşḳ murād iderler ṭavrdan¿ murād ḳurb-ı Ḥaḳ'dır. Hüdhüdden murād mürşid-i kāmildir, Morġāndan murād sālikān-ı ẕüʾl-cenāḥayndir, Yemenden¿ murād ḳalbdir. *Kemā Ḳāle ʿAleyhiʾs-selām ʾinnī leʾecidü nefseʾr-raḥmāni min ḳabliʾl-yemeni ey min ciheti ʾn- nefsi* , ḍalālden murād sālikiñ ḫayret zamanıdır, ḫaṭdan murād setr-i ʾilāhīdir, beyt-i maʿmūrdan ḳalbdir, ʾeṭrāfında küllü yevmin yetmiş biñ kerre ṭavāf iden melāʾikeden murād ḥavāṭırātdır

taʿayyün-i ʾevvelden murād nūr-ı Server-i ʿÀlem *Şallaʾl-lāhu Taʿālā ʿAleyhi ve Sellemdir. Kemā Ḳāle ʿAleyhiʾs-selām ʾEvvelü mā ḫalaḳaʾl-lahu nūrī*, āb-ı ḥayātdan murād ʿilm-i tevḥīddir. Meşāyıḫ-ı ṣūfiyye şecere-ʾi ḥayāt ve baḥr-i ḥayāt taʿbīr iderler zīrā bir sālik şerbet-i ḥaḳīḳate tevḥīdden bir kerre nūş iderse anıñ ḳalbi bir daḫī ölmez ḥayāt-ı bāḳīyye ile ḥayy olur bināʾenʿaleyh āb-ı ḥayāt taʿbīr olundu. ʾAʿyān-i ṣābite ʾervāḥıñ rāyiḥa-ʾi ʾecsādı şemm eyledikleri maḳamdır. ʾAʿyān-ı ḫārice ʿālem-i şühūda derler vārid-i ḫavāṭırāt-ı raḥmāniyyedir ve baʿżı ʾevliyā vāridātla tekellüm iderler ve ʾekşeriniñ ʾilāhiyyatı ve kelāmı vāridātdır. *ʾAllahümme yessir lenā ve liʾıḫvāninā.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Ḳāleʾl-Mıṣrī Ḳuddise Sırruhū* beyt

ʾİki ḳaşıñ arasında çekdi ḫaṭṭ-ı ʾistivā

ʿİlmuʾl-ʾesmāʾi taʿlīm itdi ol ḫaṭdan Ḫudā

iki ḳaşdan murad ḳāb-ı ḳavseyndir, ḫaṭṭ-ı ʾistivādan murād ḳāb-ı ḳavseyn beyninde olan ʾiʿtidāldir, taʿlīm-i ʾesmādan murād ḫalḳ-ı ādemdir ki ʾistivā ve ʾiʿtidāl üzredir ḳavseynde taʿlīm ve ḫalḳ ve ʾīcād yoḳdur ʾancaḳ beyninde olan ʾistivādadır cümle ʾesrar. Ẕāt-ı ʿilme Muṣṭafa ʾesmāya ādemdir emīn. ʾikisinden ẓāhir olmuşdur ʿulūm-ı ʾenbiyā, ṣavāb olan ẕāt-ı ʿilme Muṣṭafa, ṣıfata ʿīsā, ʾesmāya Ādem'dir emīn dimeli idi zīrā kemāl-i ʿilm-i ẕāt Efendimiz *Şallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* 'den ẓāhir oldu ve kemāl-i ʿilm-i ṣıfat ʿīsā *ʿAleyhiʾs-selām* 'da ẓuhūra geldi ve kemāl-i ʿilm-i ʾesmā ʾÀdem *ʿAleyhiʾs-selām* 'da āşikār oldu.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Bu taḳdirce Pīr dest-gīr Ḥażret-i Mıṣrī *Ḳuddise Sırruhūʾl-ʿĀlī'* niñ ṣıfāt-ı ʿaliyyesidir deyü terk-i beyān eylemesinde ḥikmet bu ʾikisini bu maḳamda beyān idüb ẕāt-ı ʿilme Muṣṭafa ʾesmāya ādemdir deyüb ʿīsa ṣıfata emīndir dimedikleri ānīde bir ṣūret-i āḫar ile ġayrı maḥalde ẕikr eylemek gerekdir yaḫud ṣūret-i vezn içün terk eylediler, yaḫud ẕāt ẕikr olunduḳda ṣıfat ānda maḥv oldıġından beyan buyurmadılar, yāḫud bu bir kelāmdır ki buna ʾehliniñ ġayrı vāḳıf olmaz bu sözüñ ġavrine vāṣıl olub

ẕāt-ı ʿilm ve sırr-ı ʾasmān eyledigini tefaṭṭun iden şıfata daḫī Ḥażret-i ʿīsa emīn oldıġını bilür bu taḳdirce ʾehline maʿlūmdur deyü terk buyurdular ʾAllahu ʾaʿlem ʿazīziñ daḫī murādı şavāb olan böyle idi, Mıṣrī Ḥażretleri ḫaṭā eyledi dimek degildir belki bu ʿabd-i faḳīre murād-ı Pīri bildirmekdir söz de budur. *Ḳaraʾe ʿalā min Yevāḳıtüʾş-Şaʿrānī*

.

Ṭāʾife-ʾi cinnīyyān içün bir şekl-i maḫṣūṣ yoḳdur ʾanlar cemī-ʿu ʾeşkāl ile teşekkül iderler ve her ḳanḳī şekle temeṣṣül ider ise anıñ lisānı üzre tekellüm iderler. ʾİnsan ṣūretine girerse insan lisānı üzre söyler, ḥayvandan ḳanḳī ḥayvanıñ ṣūretine girerse ol ṣūret gibi tekellüm ider ve daḫī cinnī ʾinsana mānendi ʿanāṣır-ı ʾerbaʿadan mürekkebdir lākin ʾanlara hava ile nār ġālibdir insanda āb ile türāb ġālib oldıġı gibi. ʾİnsan ṣūretine temeṣṣül eyledikde baʿżı ḥurūfı faṣīḥ söyleyemezler ama kendüleriyle ʾüns iden kimse fehm ider ve ṭāʾife-ʾi cinnīde yahūdī var, naṣrānī var, mecūsī var, İslām var, derviş var, sālik var ḥattā ʾİmam Şaʿrānī Ḥażretleriniñ tevḥīde dāʾir yetmiş mesʾele suʾāl eylediler ve ʾekserī insandan bir şey suʾāl idecek oldıġı zaman suʾālini bir kaġıda taḥrīr idüb taḳdīm iderler, suʾāl eyledim ki cinnīler yerler içerler mi yoḫsa rayiḥa ile taġaddī mi? iderler buyurdular ki belli insan gibi yerler içerler Benī Ādemiñ ʾekl idüb süpründilige bıraḳdıġı kemiklere ḳadar üzerinde ḳudret-i Ḥaḳ'la et-i betrānı¿ ekl iderler ve sāʾir ādemiñ ḫānesinde olan meʾkūlāt ve meşrūbātdan daḫī yerler kilerlikde bir ṭaʿām da noḳṣan olub Benī Ādem almadı ise cinnī sirḳat idüb ekl eylemişdir eyyām-ı ḳaḥṭda daḫī ziyāde sirḳat iderler bināʾenʿaleyh bir maḥalle gerek ṭaʿām gerek sāʾir nesne ḥıfẓ olunduḳda besmele-ʾi şerīf ile vażʿ olunmaḳ gerekdir ki sirḳat eylemeyeler ve Benī Ādemden rūḥānīyesi ġālib olan kimse ile ʾüns iderler

ḥaḳīḳat üzre yol eri mücāhid ve mürtāż sāliklere musallaṭ olub yolunu ʾevirmeye saʿy iderler ve ẕikr ve ʿibādetden tamam-ı feyż ʾancaḳ zaman menʿ iderler bināʾenʿaleyh mürşid-i kāmil gerekdir ki ḳuvvet-i ḳudsiyye ile ʾanları ṭard ide ṭāʾife-ʾi cinnīyyānıñ İslāmı cennete dāḫil olurlar ʾama dünyada biz ʾanları görmeyiz ʾanlar bizi görür cennetde daḫī ʾanlar bizi görmez biz ʾanları görürüz. Lākin cinnīyyānıñ ḫavāṣṣ-ı muḳarribīni cennetde bizi görürler nitekim bizim muḳarribān-ı dergāh-ı ulūhiyyet olan ʿazīzlerimiz cinnīyyānı gördükleri gibi ʾama maʿrifet-i ḥaḳīḳī ʾinsana maḫṣūṣdur. Ḥaḳīḳate maʿrifete kemāl üzre cinnī vāḳıf olmaz ise her ne ḳadar ʾanlarda maʿrifetuʾl-lah içün ḫalḳ olundu ise taṣarruf ʾālet civarında ve sāʾir ʾālet kemālinde noḳṣāniyetleri oldıġından beşeriñ ḳaṭʿ ʾeyledigi maḳāmāt-ı maʿārifi ḳaṭʿa ḳādir degildir *Kemā Ḳāle ʾl-lahu Taʿālā Ve mā ḫalaḳtüʾl-cinne veʾl-ʾinse ʾillā li yaʿbüdūn* ve daḫī ṭāʾife-i cinnīniñ yedi padişāhı vardır her gün biri ʾidāre-ʾi mülk-i rūḥānī ider günde biri şah olur bir gün padişahlıḳ ider ʾirtesi gün biri olur yedi şahıñ haftada bir gün nevbeti olur taṣarrufları ʾecrām-ı süflīyyededir nitekim melāʾike-ʾi ʿıẓāmıñ daḫī yedi mülki vardır her biri bir gün ḥükm ider ve daḫī cinnī her nev-ʿi ʿibādetle ʿubūdiyyet ider ḳanḳī dinde ise o diniñ kemāl üzre āyinini icrā ider lākin melāʾike böyle degildir her ne ʿibādet içün ḫalḳ olundı ise andan ġayrı ile ʿibādet eylemez kimi ḳıyāmda, kimi ḳuʿūdda, kimi rükūʿda, kimi sücūdda, kimi tesbīḥde, kimi tehlīlde ḥāṣıl her ne nev-ʿi ʿamel içün ḫalḳ olundu ise ilā yevmiʾl-ḳıyāmeti ʾanıñ ile dāʾim ve ḳāʾim olurlar. Ve daḫī cinniñ biri ḳatle müstaḥaḳ bir ʿamel işlese padişāhları ʾanı ḥayye ṣūretine ḳoyub cemʿiyyet-i nās olan yere iterler ādem görüb ḥayyedir deyü ḳatl iderler.

Ḥikāye olunur ki cinnī padişāhınıñ kerīmesi ʾİslambol'da bir civāna ʿalāḳa idüb dāʾimā ziyāretine gelür ve küllī ʾikrām ider idi. Bir gün pederi bu ʾaḥvāle vāḳıf olub

öldürmeye ḳaṣd idüb tertīb u cezāya ṣūret verdiler bī-çāre ḳız ḫaber-dār olub maʿṣūḳına geldi ve ḫaber verdi ki babam bu sırra vāḳıf oldu yarın anıñ salṭanatı günüdür beni yılan ṣūretine ḳoyub yeñi ḳapū dāḫilinde ḳalʿa bedeninden yılan ṣūretinde yol üzerine atacaḳlardır kerem eyle erkenden gel baña bir żarar olmadan alub ḫāneñe gizle didi. Vaḳıʿā ol maʿṣūḳı daḫī seḥerī ol maḥalle geldi gördü ki ḥaḳīḳatde ḳalʿa bedeninden ʾaşaġı atmışlar ḫalḳ hücūmm eylemiş bize aman yılan düşdü deyü kimi ṣuya kimi ṭaş ile üzerine hücūm eylediler maʿṣūḳı daḫī ḳurtarayım alayım deyü can atdı erişinceye ḳadar telef eylediler. Ve daḫī bu cinnīyyān benī ādemden ʿulūm-ı nāfile teʿallüm iderler ve insan ṣūretinde ders meclislerine ḥāżır olurlar ve daḫī ḳardan ve yaġmurdan müteʾessir olurlar. Vücūd-ı ruḥānilerini ṣıcaḳ sāyesinde selc ve bārāndan ḥıfẓ iderler ve ʾekseriyā ḫālī olan yerlerde ve maġaralarda sākin olurlar. Vücudlarında nāriyet ġālib oldıġından muḥafaẓalu meskene muḥtacdır görmezmisiñ ki selc ve bārān ʾiṭfā-ʾi nār eyler, ve her ḫānede sākin cinnī vardır ʾanlara ʿammāruʾl-beyt taʿbīr olunur. Ẓāhirde ʾinsan ṣāḥibuʾl-beyt oldıġı gibi bāṭında daḫī bunlar mālikdir bināʾenʿaleyh ʾinsana ḫānesine girdikde ʾEʿūẕü Besmele dime lāzımdır. Ve ʿammāruʾl-büyūt olan cinnīlerde evlerde gice olduḳda geşt u güzār ve ẕevḳ u ṣafā iderler. Büyūt gündüz beşeriñ gice cinniñdir, gicelerde ʾodadan çıḳdıḳda ve ḫānede bir ṭarafa gitdikde teʿavvüẕ lāzımdır ve ṣıbyānı yalñız ṭaşra çıḳarmayalar. Temīm Dārī Ḥażretleriniñ ḳıṣṣası bu ḫuṣūṣa şāhiddir.

Ḥikāye: Bir kimse rıḍāḍātle cinnīler ile ʾüns eylemiş ve ʾekserī görüşür imiş bir gün bir ʿifrīṭ bu ẕāta der ki gel seni semāvāta çıḳarayım lākin ʾesvābı çoḳ giy zīrā *beyneʾs-semāʾi veʾl-ʾerḍ* ki zemherīr vardır anıñ şovuġına taḥammül idemezsin deyüb

bu ādeme bir çoḳ libās giydirdi ve bir deve getürüb üzerine bindirüb ʾarḳasına alub semāya ʿurūc eyledi ol rütbe çıḳdı ki semāda yıldızlar bir birer ṭaʿ gibi görünmeye başladı ve semāvātıñ yollarını ve melāʾikeleriñ gidüb gelmelerini gördü ve tesbiḥlerini ʾişidince taḥammül idemeyüb bir kere *Lā ʾilahe ʾillaʾl-lah* deyince melāʾike bunuñ ẕikrini ʾistimaʿ idüb altında olan ʿifrīṭi gördükde der ʿaḳab şihāb ile recm eylediler. ʿİfrīṭ bir ṭarafa bu derd-mend bir ṭarafa gitdi ḥāṣıl bir yere indi bir zamandan şoñra ʿaḳlı başıña geldi bir kimseye rast gelüb kendi vilāyetini suʾāl eyledi seniñ memleketiñ buraya iki senelik yoldur didiler üzerinde vāfir ʾesvāb olma taḳrībī cümlesini fıraḫt idüb biñ belā ile güçle vilāyetine geldi ʾevlād ve ʿıyāli bunu ʾöldü deyü ḳaṭ-ʿı ʿalāḳa eylemişler idi bī-çāre insan ḳıyāfetinden çıḳmış kendüyi bildirince ḥayli zaḥmet çekdi. Bu ḳıṣṣa metn-i *Yevāḳıt* İmam Şaʿrānī'dendir *Ḳuddise Sırruhū.*

Melāʾike ve cinniniñ her ṣūrete teşekkülünden mā ʿadā kendülerine maḫṣūṣ bir ṣūretleri daḫī vardır deyü da bir ḳavil bulundu ve buñlarıñ ṣūret-i maḫṣūṣalarını ʾaṣḥāb-ı keşf müşāhede iderler. Nitekim Rasūl-i ʾEkrem *ʿAleyhiʾs-selām* 'ı ekser Dıḥyetüʾl-Kelbī ṣūretinde müşāhede buyururlar idi. İki defʿa ṣūret-i ʾaṣliyye-ʾi melekiyye üzre ruʾyet buyurdular bir defʿa Mekke-ʾi Mükerreme üzerinde göründü bir defʿa da Sidretüʾl-Müntehā'da müşāhede buyurdu ḥattā ʾaltı yüz ḳanadı var idi her ḳanadı yer yüzü ḳadar var idi. Ṭāʾife-i cinnīyyānıñ ṣūret-i ʾaṣlıyyesi nevʿan ʾinsana müşābihdir ve gice olduḳda cümlesi meydana çıḳub geşt u güzār iderler. Ḥikāye buyurdular ki ʿAlāʾuʾd-din ʿAṭṭār Ḥażretleriniñ pederi vefāt eyledikde üç ḳardaş ḳaldı mal-ı mevrūsını birāderlerine hediyye eyleyüb Buḫārā'da bir medrese ḥucresinde ḥaṣırdan döşek kerpiçden yaşdıḳ ile ʿilm ve ʿamele saʿy buyurdular

anlar kemāl-i taḥṣīlinde iken Ḫoʾca Bahāʾeʾd-dīn Şah-ı Naḳşbend *Ḳuddise Sırruhū* Efendilerimiziñ bir kerīmeleri var idi ḥaremlerine tenbīh buyurdular ki kerīmem her ne zaman ḥadd-i bülūġa vāṣıl olursa baña ḫaber ver. Yevmen mineʾl-eyyām ḫalīleleri ḫaber verdiler hemān Şah-ı Naḳşbend ʿAlāʾuʾd-din ʿAṭṭār Ḥażretleriniñ ḥücrelerine gelüb Yā ʿAṭṭār kerīmemi saña verdim māl ve mehr-i muʿaccel içün ġam yeme cümlesi müheyyādır deyüb devletḫānelerine getürüb ʿaḳd eyleyüb kendülere dāmād eylediler az zamanda ʾanlar da ḳadem-i Süleymāna resīde olub ʾerbāb-ı tecemmülāt-ı şūriyyeden oldular ve sırr-ı şāha vāriṣ oldular. Baʿdehū ʿAṭṭār Velī Ḥażretleriniñ daḫī bir kerīmeleri oldu anlar da Ḫoʾca Muḥammed Parsa Ḥażretlerini terbiye idüb Muḥammed Parsa'yı dāmād eyledi ve dāʾimā meclis-i devlet ve nazar-ı saʿādetlerinden ʾaṣlā cüdā eylemezler idi. Muḥammed Parsa'yı göñlümde ṭutarım naẓarımdan ayırmam ḥattā ki nefs ḳurdu ḳıymasun deyü ḥikāye buyururlar ki ʿAlāʾuʾd-dīn ʿAṭṭār *Ḳuddise Sırruhū* zamanında ʾEhl-i Sünnet ile Muʿtezilī beyninde ruʾyetuʾl-lah içün mübāḥaṣe-ʾi ʿaẓīme olub Muʿtezilī ʾEhl-i Sünnete ġalebe ṣūretinde olduḳda ʿāciz ḳalub ʿAṭṭār Velī Ḥażretlerine gelüb ʾaman efendim bu münkirleri biz ʾiskātda ʿāciz olduḳ kerem idüb bir kere de siz mubāḥaṣe idiñ deyü ricā eylediler anlar da baş üzerine lākin anlara söyle gelüb üç gün meclisimde ḥāżır olsun ama müsāḥaṣe eylemesünler üç gün tamamında anlar ile baḥṣ idelim buyurduḳlarını Muʿteziliyyāna ḫaber verdiler ki bizim ʿulemāmızdan bir ẕāt var siziñ ile baḥṣ idecek ama şu şarṭ ile ki üç gün meclisine varub sükūt üzre ʾoturasız, üçüncü gün mübāḥaṣeye şürūʿ idiñ didiler Muʿteziliyyān daḫī bu şarṭa riʿāyet idüb iki gün varub meclis-i şerīflerine ḥāżır oldular üçüncü gün yine varub oturdular birvaḳt mürūr ider itmez cümlesi birden yaḳalarını çāk çāk idüb ʾaman ʾelʾaman ruʾyetuʾl-lah ḥaḳdır deyü

ᵓıḳrar eylediler bilā-baḥṣ naẓarlarıyla terbiye idüb īmān itdirdi bu taḳdirce Necmuᵓd-din Kübrā ᵓemṣāli ṣaḥib-i naẓar idi ekṣeriyle irşād buyururlar idi *Nefeᶜaneᵓl-lahu Taᶜālā bi berekāti feyżihī*.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bu zamanda cehr ile ẕikr eyleme ᵓiḫfādan ᵓefḍaldir zīrā ġāfilīn ᵓekṣerdir. Zümre-i ẕākirān cehr ile ẕikr eyledikde ol ẕikri ᵓistimaᶜ iden cemīᶜu maḫluḳāt şevḳa gelüb lisān-ı ḥāl ile ẕikr iderler ᵓama cehr ve ᵓiḫfā didigimiz ᶜaynı cem-i dervīşāndadır. ᶜAşıḳlar bir yere cemᶜ olduḳda ᵓiḫfā ile ẕikr eyleme mümkün iken cehr eyleme bu zamanda ᵓefḍaldir ama ṣūfī riyā olur deyü seni firifte idem der ise şaḳın o ḫavāṭır melbūseᵓi şeyṭānīye gibidir aldanma ᶜazīzim ᵓAllah Taᶜālā ḳulı ᵓAllah Taᶜālā ẕikrde riyā olmaz cümle-ᵓi müᵓminīn ẕikr ile meᵓmūrdur ᵓama sālik ḫānesinde ve şavmaᶜasında sülūken ẕikr ile meşġūl olduḳda elbed ᵓiḫfāya muḥtāc olur.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Ḫalvetiyye erenlerinden Tekfūr Ṭaġı'nda sāye-endāz-i kerāmet Ḳırımī Efendiniñ ḫalvetḫānesine bir gice bir ziyāretci gelmiş görür ki ᶜAzīz giceniñ bir vaḳtinde bülend-āvāz ile ẕikr ider idi efendim böyle cehren ile ẕikre sebeb nedir dedikde buyurdu ki ᵓuyḫu ġalebe eyledi nevmi ᵓürküdürüm. Ḫalvet-nişīn veyā sükkān-ı dergāh olub civārında ḫalḳa ᵓezā mülāḥaẓası olmaz ise gāhī cehr ile ẕikr idüb def-ᶜi kelāl eyleme caᵓizdir ve ẕikr-i cehrde bir ḫaṣṣa daḫī vardır ki ḫavāṭır-ı şeyṭāniyyeti defᶜ ider ẕikriñ zemzeme ve velvelesiyle ḥavāss-i ḫamseᵓi ẓāhire ve bāṭına her biri bir vechle meşġūl olub ḫavāṭıra ruḫṣat bulmaz.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Ẕikr u fikr ile bir sālik meşġūl iken ḫavāṭır gelse ẕikr-i cehr ile defᶜ ᵓolur ᵓama ᶜazīzim o da maḥallinde gerekdir tekāyā ve zevāyā ve ᵓemākin-i ḫāliye gibi yoḫsa ben nefy-i ḫavāṭır idecegim deyü ḫalḳ içinde yāḫud ᶜavām beyninde cehr eyledigiñde dīvāne ölmüş deyü ḫalḳı başıña üşürmeye cevāz yoḳdur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾİmam Şaʿrānī Ḥażretleri buyurdular ki ʾevāʾil-i ḥālimde ẕikr-i ḫafiyyi ẕikr-i cehrī üzerine tercīḥ ider idim şoñra ẕikr-i cehriñ ʾesrārına vāḳıf oldum Ḥaḳ'dan niyaz iderim ki baña bir şadā kerem ide ki ʾAllah ʾAllah dedigim zaman beyneʾl-ḥāfiḳayn istimāʿ olunub şarḳla ġarb beyninde olan maḫlūḳ ẕikr eyledigimi işitmelerini temenni eylerim .

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ẕikr olan maḥal muẓlım ve mesdūd olmaḳ şarṭdır zīrā açıḳ olan yerde cemī-ʿu rūḥāniyyet olmaz ẕikr olan maḳam her ne ḳadar ḳaranlıḳ ve mesdūd olursa ol ḳadar rūḥāniyyet cemʿ olur ve ẕikrde şafā bulunur bināʾenʿaleyh sālik-i Ḥaḳ olan mürīdānıñ ẕikre saʿy idüb ʿibādetḫāne ʾittiḫāẕ eyledikleri maḳamları muẓlım ve mesdūd ve ṭar olur bunda daḫī ʾesrār-ı vāfire vardır maḥallinde ẕikr olunur.

ʾİmam Şaʿrānī Ḥażretleriniñ *ʾEnvāruʾl-Ḳudsiyye Fī Beyāni ʾĀdābi Ṭarīḳatiʾş-Ṣūfiyye* nām kitāb-ı şerīflerinden bu faḳīre şöyle ḳırāʾet buyurdular ki sālik-i ṭarīḳ olana ʾevvelā şeyḫe muḥabbet lāzımdır ve muḥabbet-i mürşid bir vechle gerekdir ki ʿindinde şeyḫinden ziyāde sevgilü bir şey olmaya ve şeyḫe muḥabbet-i kāmileniñ semeresi emrine rām ḥükmüne fermānber ola. Şeyḫe kemāl üzre muḥabbet ve ʾinḳıyād ve Ḥaḳḳ'a ve Rasūl'e delīl oldıġı içindir ve illā ʾAllah ve Rasūluʾl-lah muḥabbeti cümlesinden ʾezyed olmaḳ lāzımdır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bir sālik şeyḫe muḥabbet daʿvāsında olub emrine ʾimtiṯāl eylemez ise daʿvāsında kezzābdır.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʾAllah Taʿālā'yı severim diyen ʾAllah emrine ʾimtiṯāl ve nehyinden ʾictināb eylemek gerekdir. Rasūl *ʿAleyhiʾs-selām* 'ı severim diyen sünnet-i seniyye-i ʾAḥmedīyye ile ʿāmil olmaḳ gerekdir. Şeyḫi severim diyen ʾemr-i Ḥaḳ ve Sünnet-i Rasūl-i feyyāż-ı muṭlaḳdan muḳtebis olan ʾādāb-ı ṭarīḳate riʿāyet eylemek şarṭdır yoḫsa ḳuru daʿvā-yı muḥabbet fāʾide eylemez daʿvāyı delīl gerekdir. ʿAzīzim Ḳāle mürşid-i kāmil ḫāricden mürīde bir şey vermeye ḳādir degildir belki sālikiñ ẕātında olan şeyʾi ẓāhire

ʾiḫrāc iderler, ʾinsanda ʾaḫlāḳ-ı zemīme var, ʾaḫlāḳ-ı ḥamīde var ʿavamıñ ʾaḫlāḳ-ı zemīmesi ẓāhirde, ʾaḫlāḳ-ı ḥamīdesi bāṭındadır. Mürşid-i kāmile intisāb eylemek ile bute-i ṭarīḳatde *Ḳāl* olub ḳuvvede olan ʾaḫlāḳ-ı ḥamīde fiʿile çıḳub, fiʿilde olan ʾaḫlāḳ-ı zemīme ḳuvvede mestūr olur zīrā ṭarīḳat ʾaḫlaḳdan ʿibāretdir ve Ḳāle eb-i rūḥānī ve mürşid-i ḥaḳḳānīsini bulan sālik beyneʾl-ʿavām veʾl-ḫavāṣṣ memdūḥ ve maḳbūl olur. ***Ve Ḳāle*** Sālik-i ṭarīḳat olub mürşid ve eb-i rūḥānīsini bilen mürīd-i ṣādıḳa layıḳ olan mürşidinden ʾiʿrāż eylememek gerekdir eger kendüyi seyfle cerḥ ve red iderlerse yine yüz çevirmeye zīrā eb-i rūḥānīden rū-gerdān olmaḳ Ḥaḳ'dan ʾiʿrāż eyleme gibidir. Nitekim Mevlānā Cāmī Ḳuddisi Sırruhū buyururlar beyt

ʿĀşıḳ-ı ṣābit ḳadem-i enkis¿ bu deñiz kūy-ı dost¿

Rū- gerdāndaki şimşir bārid ¿¿¿

Ve Ḳāle Mürīd Ṣāḥib-i ṣebāt ḥurma aġacı gibidir ḥurma ʾaġacı yerinde ṣābit ḳadem olduḳca yevmen fe yevmen nemālanub dal budaḳ peydā idüb baʿdehū meyve verir. Meyvesinden ʿavām ve ḫavāṣ fāʾide-mend olur ve şarḳa ġarba gider keẕālik sālik daḫī dāʾire-i ḥadīḳa-i mürşidinde devam üzre istiḳāmetde olduḳda yevmen fe yevmen feyż-i ʾimdād-ı İlāhī irişüb ʾEne feene¿ ḳad u¿ ḳāme-i maʿneviyye peydā idüb rūḥānī ḳol ḳanad peydā idüb kendinden ṣemerāt-ı ṭarīḳat ve ḥaḳīḳat peydā olub ṣemere-ʾi feyżinden ʿālem fāʾide-mend olub ḫulefā ve vükelāsı yāḫud benī yaḫud teʾlīfātı şarḳan ve ġarben münteşir olub *Kemā Ḳīle Men ṣebete nebete.*

Ḳāle Sālik-i Ḥaḳ olana üç edebe riʿāyet şarṭdır, ḳarnı tamam acıḳmadıḳca ṭaʿām eylemeye ve tamam ṭoyuncaya yemeye, kemāl üzre bī-tāb olmadıḳca uyumaya ve uyuduḳda ġāfiller gibi uyumaya, żarūret-pesen¿ eylemedikce söz söylemeye söylediginde daḫī çoḳ söylemeye.

Ve Ḳāle *Şeyḫ* Şiblī Ḥażretleri uyḫusı geldikde kendi kendüyi ʾaġacla ḍarb idüb def-ʿı nevm eyler idi ve mübārek gözlerine ṭuz ile sürme çekerdi ki kemāl-i şiddetinden nevmi defʿ eylesündeyū ve gāhī elini ayaġını dıvarlara ʾurub def-ʿi ḫaʾb içün

rencide iderler idi. *Ve Ḳāle* Bu zamanda beyān olan ādāb-ı ṭarīḳat üzre meslek-i ʿazīzāne sālik olmaḳ ġāyet de müşküldür *Mā la yüdrakü küllühū Lā yütrakü küllühū* ḳāʿidesi üzre elden geldigi ḳadar ādāba riʿāyet idüb ʾimdād-ı ʾİlāhiyye ve irāde-ʾi pīrāna müteraḳḳıb olunur eğer meded-i İlāhī irişürse maṭlūbına vāṣıl olur ve illā fe lā yoḫsa bu zamanda ben böyle sālik-i ṭarīḳat olurum dime ḫaṭādır ʾancaḳ ʾeman ḳapūsına ṣarılmaḳdan ġayrı yol bulunmaz.

Ve Ḳāle cennete duḫūlüñ ādābı kendinde ḥuḳūḳ-ı ʿıbād olmaya ẓāhiren ve bāṭınen ṭāhir ola keẕālik cennet-i ʿirfāna ʿazīzān daḫil olmanıñ ādābı ẓāhir ve bāṭınında telvīsāt-ı dünyeviyye ve nefsāniyye olmaya ʾüzerinde zerre ḳadar ḥuḳūḳ-ı ʿıbād olmaya bu ise ġayr-ı ʾimkāndadır.

Ḥikāye: Ḥażret-i ʾÜftāde *Ḳuddise Sırruhū* Efendimiz bir gün ḳablucadan gelürken bir baġ kenārında diñlenür iken bir çöb ḳoparub mübārek dişlerini ḳarışdırırdı ṣoñra ḫaṭırına gelür ki bu baġdan bu ḳadar çöb ḳoparma ile ṣāḥibiniñ ḥaḳḳı oldu deyüb baġ ṣaḥibini buldurdular ve ḥelallıḳ dilediler ṣaḥib-i baġ efendim baġım ṣatlıḳdır eger alursañız eger alursañız ḥelal iderim didi hemān ʿazīz müşārun ileyh baġı bahāsıyla ʾiştirā idüb ʾistiḥlāl buyurdular. ʿAzīz bu rütbelere ḳadar ʾehl-i ṭarīḳa ḥaḳḳı gözetme lāzımdır bu ḳadar olmaz ise de elinden geldigi ḳadar üzerine ḥaḳḳ-ı ʿabd geçirmemeye ġayret eyleye zīrā āḫir kārı fesāda varır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Kemāl dörtdür biri Ḥaḳḳ'ı bilmek, ikinci Ḥaḳḳ'ı bildikden ṣoñra ittibaʿ ʾeylemek, üçüncü bāṭılı bilmek, dördüncü bāṭıldan ʾictināb eylemek. ʾİşbu kemālāt-ı ʾerbaʿa bu duʿāda mevcūd olmuşdur *ʾAllahümme ʾerineʾl-Ḥaḳḳu Ḥaḳḳan veʾr-zuḳnā ʾittibāʿahū, ve ʾerineʾl-bāṭılu bāṭılen veʾr-zuḳnā ʾictinābehū.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾEbuʾl-Ḥasen Şāzelī Ḥażretleri mürīdānına ticaret ve meʿāyiş bedeli bu vechle ʾemr buyururlar idi ṣadıḳ oluñ, ġıybet itmeyiñ, ẕikr-i şerīfe müdāvim oluñ, her kim şu ʾüç maddeye

riʿāyet idüb devām eyleye ol kimse elbed ḫazīne-ʾi ġayb-ı ʾilāhīden *min ḥayṯü lā yuḥteseb* merzūḳ olur kimseye muḥtāc olmaz.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Şeyḫ-i ʾEkber *Ḳuddise Sırruhuʾl-ʾAṭhar* ʾEfendimiz her ne zaman mürşidleri ʾEbū Medyen Maġzilī *Ḳuddise Sırruhū* ḥużūrına dāḫil olmaḳ murād ideler ġusl idüb libās-ı ẓāhirini bāṭınını taṭhīr idüb kendinde olan kemālāt-ı ʾilāhiyyeden tecerrüd buyurub kemāl-i ḥużūʿ ve ḫuşūʿla dāhil olurlar ebedī eger mürşidleri ʾiʿtibār ve ʾıḳbāl iderse luṭf ve ʿināyet bilürler idi, ʾiltifat eylemezler ise kendi ḳuşūrumdandır buyururlar idi. Sālik-i ṣādıḳa duḫūl-i mürşidde bu ḳaʿideye riʿāyet gerekdir.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Bu ʿabd-i faḳīr pür taḳṣīr sekiz sene ʾÜftāde-zāde Sulṭanuʾl-ʿAşıḳīn Muṣṭafa ʾEfendimiziñ meclislerine ʾüç seneden ziyādece, Mürşidüʾl-Vāṣılīn ʾEnarlı Şeyḫi Bedreʾd-din ʾEfendimiziñ ḥużūr u pür nūrlarına on iki seneden ziyādece, ʿArif biʾl-lāh Şeyḫ Muḥammed ʾEmin ʾEfendimiziñ meclis-i şerīflerine mülāzemet eyledim ġusül mümkün olursa eyledim olmaz ise abdest ile ve kemāl-i ḥużūʿ ve ḫuşūʿla vardım bir kere ʾabdestsiz meclislerine degil dergāhlarınıñ bāb-ı ḫāricinden dāḫil olmadım ve her biriniñ ḥużūrına vardıḳda mübārek pāy-i devletlerini taḳbīl eyledim, meclislerinden rücūʿumda ʾarḳamı çevirüb çıḳmadım belki ḳahḳarī ricʿat eyledim her ne ḳadar ʾedeb-i bāṭına riʿāyet idemedim ise elden geldigi ḳadar ʾedeb-i ṣūrīye riʿāyete ġayret eyledik ve elʾān her biriniñ muḥabbeti ve riʿāyeti ʿindimde cümleye muraccaḥdır el-ḥamdü liʾl-lāhi Taʿālā ādem olmadıḳ ise de ādem olmadıġımızı bildik ṣümme ve ṣümme el-ḥamdü liʾl-lāhi Taʿālā bu zamana göre bu ḳadar teʾlīfāt u taṣnīfāt u āṣārıñ cümlesi o ẕātlarıñ himem-i ḳudsiyyeleri berekātıdır Rabbim dünyada himmetlerinden āḫiretde şefāʿatlarından maḥrūm eylemeye Āmīn.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Ve ḳaraʾe ʿalā min müʾellifātıʾş-Şeyḫiʾl-ʾEkber Ḳuddise Sırruhū* Ḥażret-i Sulṭān ʾibnuʾl-ʿArabī *Ḳuddise Sırruhū* Efendimiz buyururlar ki sālik-i Ḥaḳ olana üç ḥaḳḳa riʿāyet eyleme

vācibdir, Ḥaḳḳu'l-lah, ḥaḳḳ-ı ʿibād, ḥaḳḳ-ı nefs. Ḥaḳḳu'l-lāha riʿāyet ḥudūd-ı şer-ʿi şerīfi tecāvüz eylememekdir. Ḥaḳḳ-ı ʿibādu'l-lāha riʿāyet elinden dilinden bir kimesne ʾincitmemekdir, yerden göge varınca cem-ʿi maḫlūḳāt kendinden emīn olalar. Ḥaḳḳ-ı nefse riʿāyet ʾAllah Taʿālā'nıñ rıżāsı olmayan yola gitmemekdir dāʾimā Mevlā'nıñ rıżāsı olan yolda bulunmaḳdır. Her kim ki şu ḥuḳūḳ-ı selāseye riʿāyet ide o kimse ʾevliyāʾu'l-lahdan olur bilā şek velā şübhe.

Ḳaraʾe ʿalā min kütübiʾl-ḳavm ʾEʿızze-ʾi Kirām ʾEfendilerimiz buyururlar ki cemī-ʿu ʾenbiyā-ʾi ʿıẓām ʿAleyhimuʾs-selām Feyż-i Nūr-ı ʾAḳdes Server-i ʿÀlem *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* den ʾaḫz iderler. Keẕālik cemīʿu ʾevliyāʾiʾl-lah efendilerimiz daḫī feyż-i nūr-ı muḳaddes Ḥażret-i Muḥammedī'den ʾaḫz iderler. Bu taḳdirce ʾenbiyā ve ʾevliyanıñ feyżi nūr-ı Muḥammedīden oldu bināʾenʿaleyh Serdār-ı ʾAṣfiyā *ʿAleyhiʾs-selām* ʾEfendimiz *ʿulemā-ʾi hāẕihiʾl-ʾümmetiʾl-ʾenbiyāʾi Benī İsrāʾīl* buyurdular ʾaḫz-i feyż cihetinden. Taṣavvuf ʾaḫlaḳdan ʿibāretdir her kimiñ ki ʾaḫlāḳı ḥüsn olur sülūkī müstaḥsen olur ḫuluḳ-ı ḥaseni ziyāde olduḳca ṭarīḳ-ı Ḥaḳ'da menzil alur ve sālik ḳurbiyyeti ʾaḫlāḳ-ı ḥasenesinden maʿlūm olur ḳurbiyyeti ziyāde olduḳca ʾaḫlāḳ-ı ḥasenesi ziyāde olur. Bir sālik her ne ḳadar mücāhid olsa tebdīl-i ʾaḫlāḳ eylemedikce aña maʿārif ḳapusı küşād olmaz sözdedir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bir vilāyetde her ne ḳadar ẕikruʾl-lah ziyāde olursa o ḳadar bereket, meymenet ve emn u emān olur keẕālik bir dergāhda ẕikr-i şerīf ne ḳadar ziyāde olursa o ḳadar bereket ve selāmet, rūḥāniyyet olur, ḫāne daḫī böyledir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ẕākir ve sālik-i Ḥaḳḳ'a vācib olan ʿaḳību ẕikrde yemeye içmeye ve şürb-i duḫān eylemeye ve kelām-ı dünya tekellüm eylemeye zīrā ẕikr-i şerīf ʿaḳabinde ẕikriñ vāridātı vürūd ider bu ʿamelleri ʾişlerse vürūd-ı ẕikrden maḥrūm olur. Ẕikriñ vāridātı sebebiyle ʾaḫlāḳ-ı seniyye gelüb ʾaḫlāḳ-ı reddiyye zāʾil olub sükūnet ve sekīnet ʿāriż olur vāridāt-ı ẕikriñ ʿalāmetleri

bunlardır sālike lāyıḳ olan ẕikr tamamında teveccüh-i tām ve ḥużūr-ı ḳalb ile sükūt idüb nüzūl-i feyż-i Ḥaḳḳ'a müteᶜarriżan ḳalben ve ḳālıben müteveccih ola ḥattā menāfi-ᶜi ẕikri müşāhede ide ve dünya-yı deniyyeden zühde muvaffaḳ ola ᵓ*Allahümme yessir lenā ve li cemīᶜi ᵓiḫvānineᵓl-leẕīne selekū fī ṭarīḳınā Āmīn.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ᶜĀzim-i milk-i baḳā olub dünyadan mevt-i ṣūrī ile ᵓel çeken ᵓevliyā efendilerimiziy ᵓaḥvāl-i ricāl-i devlet ᶜaleyhi ve ᶜulemā-ᵓi salṭanat-ı seniyyeden maᶜzūlüᵓl-münāṣıb olan ẕātlara müşābihdir. Ḳurenā-ᵓi salṭanat ve vükelā-ᵓi devlet olub manṣıbdan ᶜazl olan ẕātlar ᵓumūr-ı milkiyyeye taᶜarruż ᵓeylemezler lākin ziyāretlerine gelenden memnūn olurlar ve ziyāde sevdikleri kimseniñ bir maṣlaḥatı olsa ᵓerbāb-ı menāṣıba ifade ve rica ile kendileri her ne ḳadar görmez ise manṣıbda olanlara sözleri müᵓeṯṯirdir. Keẕālik ᵓevliyāᵓuᵓl-lah efendilerimiz daḫī milk-i vücūd-ı manṣıblarından ᶜazl olduḳda mülk-i cihānıñ ᵓumūrına taᶜarruż eylemezler lākin ziyāretlerine gelen züvvārdan memnūn olurlar yoluyla ᵓervaḥlarından ᵓistiᶜāne ṭaleb iden kendileri ᵓiᶜāne eylemez ise de ᶜālem-i cihānda manṣıb-ı milk vücūdda olan ᵓevliyāᵓuᵓl-laha rūḥāniyetleri ile ᵓilticā ve saña emr idüb maṣlaḥat gördürürler ve kendüleri ziyāret ve ẕikr-i tevḥīd ve tilāvet-i Ḳurᵓān, ṣalāt idüb ruḥlarına hediyye olunmaḳdan ziyāde memnūn olurlar zīrā ᵓervāḥ-ı ḳudsiyyelerine hediyye-ᵓi maᶜneviyye ve ṯevāb-ı ḫayrāt ve ḥasenāt ihdā olduḳca ḳaṭ-ᶜı merātib iderler ve yevmen fe yevmen hediyye-i züvvār rütbeleriniñ terfīᶜine bāᶜiṯ olur dünyada ᶜibādet ve ᶜubūdiyyetle ḳaṭ-ᶜı menzil eyledikleri gibi bedzaḫda daḫī eylerler lākin şu ḳadar var ki ᶜaṭıyye-ᵓi ᵓilāhiyye olan ᵓālet ve cevāriḥi ile saᶜy idüb kendüleri kesb-i rüteb eyleme ḳadar olmaz lā teşbīh bir kimseniñ ayaḳları ṭutmaz yola gidmez olsa ᵓanı bir teẕkire içine ḳoyub cānib-i maḳṣūdına getürürler lākin ol teẕkire ile

gitme baṭī olur zīrā teẕkire iki ādem elinde olur ve ᵃanlar aġır gider ne ḳadar menzil alur yāḫud götüren ādemler canı isterse götürür istemezse bıraġırlar böyle el sünnetiyle āheste yol ᵃalma menzile gitme ḳande ᵃesb-i himmete süvār olub rüzgar gibi seyr eyleme ḳande şabavetde iken insan esb-i nefse süvār olub başına şerīᶜat licāmını urub tāzyāne-i şevḳ-ı Ḥaḳla güşmāl virüb menzil-i maḳṣūda rāhī olur. ᵃAllahümme anlardan eyleye ve insan ḥayatda iken üzerinde tekālīf-i şerᶜiyye vardır. Şeref-i teklīf-i şerᶜla Ḥaḳḳ'a ᶜubūdiyyetiñ ḥāli başḳa ve feyżi evferdir. ᵃEmr-i Ḥaḳla ᶜubūdiyyetde bir şeref vardır ki hiç bir şeye beñzemez . Maḳām-ı ᶜubūdiyyetiñ tenhāsına ᶜaḳl-ı kāmil irmez.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥażret-i ᶜAli *Kerremeᵃl-lahu Vechehū* Efendimiz milk-i baḳāya sefer buyururlar iken ᵃİmam Ḥasan, ᵃİmam Ḥüseyin *Raḍıyaᵃl-lahu ᶜAnhumā* Efendimize buyurdular ki size üç vaṣıyyetim vardır iyü muḥafaẓa idiñ biri Allah Sübḥānehū ve Taᶜālā Ḥażretleri raḥmetini ᵃaᶜmāl-i ḫayriyye içinde kendileri her ᶜamel-i ḫayrı işledikde e yā raḥmet ve rıżā-yı Ḥaḳ bunda mıdır? deyü ᵃihtimām üzre idiñ ve her ᶜamel-i ḫayri ᵃişlemeye ġayret idiñ ḥattā ki rıżā-yı Ḥaḳ kendinde mestūr olan ᶜamele muvaffaḳ olasız. İkinci ᵃAllah Taᶜālā ġaḍabını ᵃefᶜāl-i şer ve meᶜāṣīde gizledi her maᶜṣıyyetden ḥazer idiñ belki siziñ bu bir şey degildir dedikleri ᶜamel-i şerde ġaḍabuᵃl-lah mestūr ola hiç bir maᶜṣıyyete taᶜarruż eylemeyiñ.

Üçüncü Ḥaḳ Taᶜālā ᵃevliyāᵃuᵃl-lahı ve sevdigi dostlarını ṣūret-i beşerde gizledi ebedī nev-ᶜi beşere ḥaḳaret naẓarı ile baḳmayıñ belki siziñ begenmediñiz ve taḥḳīr eyledigiñiz kimse ᵃevliyāᵃuᵃl-lahdan olmaḳ ᵃiḥtimāldir belki küffāra daḫī beşeriyyet cihetiyle ḥaḳāretle naẓar eylemeyüb ancaḳ anıñ küfrüni taḥḳīr idiñ ṣūretini eylemeyiñ zīrā ᵃerbāb-ı ᶜināyet olan kimseleriñ Ḥaḳḳ'a vuṣlatı bir nefesde olur. Bir kimse ᵃAllah Taᶜālā'nıñ velī ḳullarından birine ḥaḳāretle naẓar eylese ebedī felāḥ bulmaz bināᵃenᶜaleyh ᶜuḳūl-i selīme ᵃaṣḥābı ᵃaṣlā kimseye naẓar-ı ḥaḳaretle*

---

* İnsana ḥaḳāretle naẓar ᶜayn-ı ḫaṭırdır
Ey merdim dīdem yāre şān ḥüsn-i maṭardır

naẓar eylemezler. Fasıḳda olan fısḳı gördükde levmi fısḳa iderler ẕātına eylemezler, kāfirde küfri görüb ṭaʿnı küfrüne iderler ẕātına eylemezler şāyed o seniñ fāsıḳ ve kāfir deyü levm eyledigiñ kimse ʾerbāb-ı saʿādet ve ʾaṣḥāb-ı ʿināyetden olub saʿādet-i ʾezeliyye sebḳat idüb rütbe-ʾi vāṣilīne resīde olursa ṣoñra maḥcūb olursun ḥattā ʾehl-i ʿirfān olan ẕātlar nehy-i ʿaniʾl-münker eyledikde mürtekib-i ẕünūb olana bu seniñ ʿameliñe Ḥaḳ Taʿālā'nıñ rıżāsı yoḳdur deyü ʿamele levm ve zecr iderler.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾEvliyāʾuʾl-lahdan bir ẕāt maʿnāda şöyle müşāhede ider ki bir laṭīf şaḥrada bir ḫayme-ʾi ʿuẓmā ḳurulmuş ve ol çadır derūnunda Server-ʾi Ālem *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* Efendimiz otururlar imiş bu ḥalde iken Ḫoʾca Bahāʾeʾd-dīn Şāh-ı Naḳşbend *Ḳuddise Sırruhū* Efendimiz teşrīf buyurub ḫayme derūnuna dāḫil olub bir müddet eylenüb kemāl-i sürūr ile çıḳmışlar ol ẕāt efendim bu rütbe sürūr ve şafāya sebeb nedir deyü suʾālinde ḫaber verirler ki el-ḥamdü liʾl-lāhi Taʿālā Sulṭānuʾl-ʾEnbiyā, Ṣāḥibuʾş-Şefāʿatiʾl-ʿUẓmā ʿAleyhi ʾEfḍaluʾt-Teḥāyā Efendimiz bu ḳullarına ḳabrim eṭrāfından yüz fersaḫ maḥalle ḳadar defn olan ʾehl-i īmānıñ şefāʿatını ʾiḥsān idüb damadım ʿAṭṭār Velī Ḥażretlerine daḫī ḳırḳ fersaḫ maḥalle şefāʿatını ʾiḥsān eyledi buyurdular vālān-ı Ḫāʾcegān-ı Naḳşbendiyye beyninde meşhūrdur yarın rūz-ı cezāda Şāh-ı Naḳşbend Ḥażretleri ḳabr-i saʿādetleri civārından yüz fersaḫ maḥalle ḳadar defn olan ʾehl-i imān ve Ḫoʾca ʿAṭṭār Ḥażretleri ḳırḳ fersaḫ maḥalle ḳadar medfūn olan ehl-i tevḥīde şefāʿat buyururlar. Keẕālik sāʾir ʾevliyāʾuʾl-lah Ḳaddeseʾl-lahu ʾEsrārahum Efendilerimiz daḫī rütbelerine göre ʾeṭrafında olan müʾminīne şefāʿat iderler. *Kemā Ḳāleʾn-Nebiyyü Ṣallā ʿAleyhi ve Sellem ʾEdfinū ʾemvāteküm vasaṭaʾl–ḳavmiʾṣ-ṣāliḥīne.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḫoca Bahāʾeʾd-dīn

Şāh-ı Naḳşbend *Ḳuddise Sırruhū* buyurmuşlar ki bir bī-çāre kelbe riᶜāyet idüb ᵓıṭᶜām eylemem feṭḥ-i ᶜayn ḳalbime sebeb oldu ve ᵓelᶜān ᶜAzīz-i müşārun ileyhiñ ikrām eyledigi kelbiñ nesli münteşir olub ḳabr-i devletleri ḥavālīsinde mevcūddur ve ziyāret idenler Ḥażret-i Şah'ıñ kilābıdır deyū ḥürmet idüb ᵓanlara ᵓıṭᶜām iderler, türbe-i münevvereleri ᵓerbiᶜā gün ziyāret olunur. Ziyāret-i devletlerine giden ᶜāşıḳlar şalı güni gidüb çarşamba gicesi dāᵓire-i devletlerinde mihmān olub çarşamba gün ᶜaleᵓs-seḥer ziyaret iderler. Keżālik sāᵓir ᵓevliyāᵓuᵓl-lah efendilerimiz daḫī çarşamba gün ziyaretde menāfi-ᶜi keṯīre vardır.

Ve Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Ziyaretlerine gidildikde ḳubbe-ᵓi terbiye-ᵓi münevvereleri iki saᶜat maḥalden görünüyor ekābir ve şāhān Buḫara ḳubbeleri göründükde ḥayvanlarından inüb māşiyen ᶜazm ider kemāl-i tevḳīrlerinden ve türbeleri daḫī ġāyet de mükellefdir. Buḫara'da Ḳaṣr-ı ᶜArifān nām maḥaldedir yedi yüz ṭoḳsan bir rebīᶜuᵓl-evvelin üçüncü düşenbe gün vāṣıl ileᵓl-lah oldular Sene 791.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥoᵛca Bahāᵓeᵓd-din Şāh-ı Naḳşbend Ḥażretleri ebedī cāriye ve ġulām ḫidmetlerinde ᵓistiḫdām eylemediler cāriye ve ġulām aldı ise de āzād idüb baᶜdehū ᵓistiḫdām-ı ḫıdemāt buyurmuşlardır ve derler idi ki ḳuluñ ḳulu olmaz. *ᵓAllahümme yessir lenā himmetehū Āmīn.*

Fī Beyānı Taᶜbīr-i Baᶜżıᵓr-Rüᵓyā

Rüᵓyāda ᵓesb görme rūḥ-ı ḥayvandır, süd feyż-i ᵓİlāhīdir, ḳaymaḳ feyż-i İlāhīdir ᵓama ġaḍab ile ālūde olmuşdur. Rüᵓyāda sālik ᵓevlādını ölmüş görse ḳalbiniñ ẕikr-i Ḥaḳ'dan ġāfil olmasına işāretdir zīrā veled-i ḥaḳīḳī ḳalbde olur anıñ bāᶜiṯ-i ḥayatı ẕikr-i şerīfdir. ᶜĀlem-i maᶜnāda müşāhede iderim ki ᶜAzīzim Senedim Ḥażretleri bir ṭaḳım kāġıd içine şurre vażᶜ idüb ve bizim dergāhda cānlara taḳsīm buyururlar bir şurre daḫī oğluma verdiler oğlum Ḥasīb

daḫī ol şurre'i bu faḳīre verdi. Bu rü'yāyı kendülere ḥikāye eyledim 'inşā'Allahu Ta'ālā şurre'i ḥa'cegān-ı 'ālīşāna nā'il ve esrār-ı ṭarīḳat-ı 'azīzāna vāṣıl olursuz zīrā şurre ṭarīḳatdir nitekim Ḥażret-i Mışrī *Ḳuddise Sırruhu'l-'Alī* Efendimiz Efendimiz Mışr'da iken Sulṭan 'Abdu'l-ḳadir Geylānī 'ālem-i ma'nāda kendülere şurre iḥsān eylediler ve bu şurre ṭarīḳatle ta'bīr olundu idi rü'yā şöyle müşāhede eyledim ki 'azīzān ṭarafından yā ṭaraf-ı āḫardan yevmiyye nıṣf ḳıyye miḳdarı ḳaymaḳ ta'yīn olunmuş ve her seḥer gelüb vāṣıl olur ve bu Faḳīr daḫī ol ta'yīn olan ḳaymaġı 'ekl iderdim ve kendi kendime derim ki bu ḳaymaḳ benim mizācıma nāfi'dir. Bu rü'yāyı ifāde eyledim buyurdular ki feyż-i İlāhī'i Perverd-gārīdir lākin bir miḳdar şā'ibe-'i ġaḍab vardır leben olsa bundan 'a'lādır ve feyż-i şāfīdir zīrā ḳaymaḳ 'āteş ile bişer nār ġaḍaba 'işāretdir binā'en'aleyh ḳaymaḳda 'eser-i nār ġaḍab vardır 'İnşā'Allahu Ta'ālā refte refte leben-i ḫālişa taḥvīl olur.

Ḳāle 'Eyyām-ı sülūkda bu rü'yayı ben daḫī müşāhede idüb 'Azīzim Muḥammed 'Āgāh Ḥażretlerine ifāde eyledim anlar da 'ayn böyle ta'bīr buyurdular.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Sālike 'efḍal rü'yā 'Allah Sübḥānehū ve Ta'ālā Ḥażretlerini ve Rasūlu'l-lah *Ṣalla'l-lāhu 'Aleyhi ve Sellem* Ḥażretlerini müşāhede eylemek ve mürşidini görmekdir.

Ḳāle 'Eger sālik mürşidini dergāhında müşāhede iderse sālikiñ mürşidine kemāl üzre teveccühüne delālet ider, kendi ḫānesine gelmiş müşāhede iderse mürşidiñ sālike kemāl üzre muḥabbet ve teveccühüne delālet eyler.

Rü'yā-yı 'Arafāt : 'Ālem-i ma'nāda Mekke-'i Mükerremeye 'azm eyledim ve ḥarem-i Mekke'i ba'de'l-müşāhede 'arafāta çıḳdım lākin ḳuṭṭā'u'ṭ-ṭarīḳ ve sā'ir 'a'dādan kemāl-i ḥazer üzre ölüb iki tane seyf birini bir ṭarafıma birini bir ṭarafıma ṭaḳındım ve 'ālet-i ḥarbiñ 'envā'ıyla 'eṭrāfımı bezeyüb ḳuşandım ke'ennehū anlar ile kendi nefsimi muḥāfaẓa iderim ve 'arafātı ziyāret iderim bu ma'nāyı cum'a gicesi ḥużūrlarına ifāde eyledim buyurdular ki beşeriñ 'ibtidā

bu rü'yada size beşāret-i ʿaẓīme vardır 'İnşāʿAllah Taʿālā cebel-i maʿrifet-i Ḥaḳḳ'a şuʿūd idersiz bu maʿnādan münfehim olan cebel-i ʿarafāt maʿrifetu'l-lah imiş Rabbim müyesser eyleye Āmīn .

ʿAzīz-i Müşārun 'ileyh Ḥażretleri taʿbīr-i rü'yāda tafṣīl eylemezler idi hemān bir iki kelime ile 'ifāde-'i merām iderler idi ve 'ekserī rü'yāyı hiç taʿbīr eylemeyüb ḫayırdır deyū sükūt iderler idi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū 'Esvāb ve ḳaftān, cübbe ve sā'iri sālikiñ ṣıfatıdır yaʿnī 'aʿmāl-i ẓāhiriyye'i şerʿiyyesidir. Ḳāle yehūd ve naṣārā libāṣ-ı ṣıfat 'inkār-ı pīrāndır elbise-'i yehūd libās-ı naṣāradan 'eşeddir sālike bunları giyme şeyḫ ve sā'ir erenlere inkārına delālet ider.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥimehu'l-lāh ʿĀlem-i maʿnāda cenūb ṭarafına namaz ḳılma ḳalbiñ ḥaḳdan 'iʿrāż 'eyleyüb dünyaya meyline delālet ider neʿūẕü bi'l-lāh bu faḳīre vaḳıʿ oldu. Rü'yā-yı Nebiyyinā *ʿAleyhi's-selām* 'aṣleḥu'ṣ-ṣuleḥā'i sālikīn bir ẕāt-ı kerīm 'aʿlem-i maʿnada Ceddim Şeyḫ 'Aḥmed el-Ġazzī *Ḳuddise Sırruhu'l-ʿĀlī* 'āsitānesine ziyārete gelmiş görür ki dergāhda bir niẓām ve 'intiẓam ve zīnet var ve kütübḫānede ve cāmī-ʿi şerīf daḫī ziyāde müzeyyen olmuş bunuñ 'aṣlı nedir deyū su'āl ider ḫaber verirler ki Maḥbūb u Ḫudā Ḥabīb-i Kibriyā Yā Muḥammed el-Muṣṭafā *Ṣalla'l-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* Ḥażretleri Şeyḫ efendi ile ṣoḥbet eyleyüb görüşmeye teşrīf eyledi derler yine ol kimse cāmi-ʿi şerīfe ḳapudan naẓar eyler görür ki bu ʿabd-i faḳīr pür taḳṣīr kemāl- i ʿızz ve vaḳar ile miḥrāb içinde cālis olmuşum. Bu rü'yāyı Ḥażret-i ʿAzīze naḳl eyledim bunda size beşāret-i ʿaẓīme ve ʿināyet-i celīle vardır buyurdular. Rü'yā-yı ravżatü'n-Nebī ʿĀlem-i maʿnāda şöyle müşāhede iderim ki Sulṭānu'l-Enbiyā *ʿAleyhi's-selām* Efendimiziñ ravża-'i muṭahharaları ḳurbına varmışım gūyā ḥücre-'i saʿādetde teslīm-i rūḥ idecegim Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı Ekber *Raḍıya'l-lahu ʿAnh* daḫī ṣaġ yanımda ṭurur o 'aralıḳda ʿAzrā'īl *ʿAleyhi's-selām* teşrīf eyledi gūyā rūḥumı ravża-'ı saʿādet derūnunda ḳabż idecek imiş

ravża-ʾi muṭahhara ḳapusını daḳ eyler ki ʾaçılsun da anda benim rūḥumı ḳabż eylesün ʾanlar daḳḳ-ı bāb eyler iken vālidem bükāʾi şedīd ile bükā eylemeye başladı. Vālidem bükā eyler iken degirmenden ḫānemizde olan ḥanbere vażʿ olmaḳ içün vāfir yük ile buġday geldi bunları görünce Ḥażret-i ʿAzrāʾīl'e derim ki sulṭanım bir zaman ṣabr eyle ʾinşāʾAllah Taʿālā vaḳti geldikde gelürem o zaman rūḥumı ḳabż eyle deyüb āgāh oldum bu maʿnāyı ifāde eyledim bu rüʾyada ʿāḳıbet ḫayrlıġına ve ḥüsn-i ḫātimeye ve selāmet-i īmāna beşāret-i ʿaẓīme vardır dirler ʾİnşāʾAllahu Taʿālā āḫir vaḳitde ʾimdād-ı ʾiʿāne-ʾi Muḥammedī ile selāmet-i imānla ḫatme delālet ider.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʾAllahu ʾaʿlem bu rüʾyā ziyāde bir ḥastalıḳ zamanında ẓuhūr eyledi idi o zaman bizim vaḳtimiz tamam olmamış lākin ʾecelim muʿallaḳ imiş vālidemiñ duʿāsına taʿlīḳ olunmuş vālidemiñ rıżāsında oldıġımdan ʿāliyen duʿā eyledi ʾAllah Taʿālā bizi o berzaḫdan berekāt-ı duʿā-i ʾümm ile geçirüb bir müddet daḫī ʿömr kerem eyledi zīrā buġday ḳısmetdir ve rıżā-ʾi vālideyn ṭūl-i ʿömre sebeb oldıġı mübeyyendir. ʾAllah Taʿālā vālideme ʾaṭval-i ʿömr ʾiḥsān eyleyüb bizi duʿāsıyla dāʾimā dilşād eyleye Āmīn .

Rüʾyā-yı miftāḥ: ʿĀlem-i maʿnāda müşāhede eylerim ki bizi ʿazīziñ ḥużūrına getürüb gūyā ʾüstād iderler gibi belime bir meşīn ḳuşatdılar ve kütübḫāneniñ miftaḥını elime verdiler āgāh oldum. Ḥużūr-ı devletlerine bu rüʾyāyı ifāde eyledim ʾİnşāʾAllah ẓāhiren ve bāṭınen ceddiñ ḫānedānını kemāl üzre sen ʾiḥyā eylersin ve seniñ yüzüñden nām ve şān kerāmet feşānları āfāḳ-gīr olur buyurdular nuṭḳ-ı ʿazīzi bizde ḳabūl eyledik.

Rüʾyā-yı ʾevliyāʾiʾl-lāh: Sālikān-ı ṭarīḳātdan biri ʿālem-i maʿnāda Mekke-i Mükerremeye varub Kaʿbeniñ taḥtına dāḫil olur görür ki ʾekṣer-i ʾevliyā efendilerimiz beytuʾl-lah taḥtında medfūndur ibtidā Ḥażret-i Mışrī *Ḳuddise Sırruhuʾl-Ālī* Efendimize teṣādüf idüb Şeyḫ-i Ekber *Ḳuddise Sırruhū* ḳandedir deyū suʾāl ider Ḥażret buyurur ki Şeyḫ Muḥyiʾd-dīn bunda yoḳdur ʾanlar

Medīne-ʾi Münevvere'dedir deyü ḫaber aldıḳda Medīne'ye ʿavdet idüb Ḥażreti Şeyḫi baʿdeʾl-müşāhede ʿazīzim ḳandedir deyü suʾāl ider işte sondadır deyü ḫaber verirler görürki Sulṭan ʾEmīr Buḫārī Ḥażretleriniñ maḳamına ḳarībanlara cār olmuşlar bu maʿnāyı ʿazīze ifāde eyledikde şöyle taʿbīr olunur ki ʾevliyāʾuʾl-lah ḥażerātından ẕāt-ı ʾaḥadiyyetde fānī ve bāḳī olan ẕātlar Mekkeʾi viṣālde ḳalurlar, Ẕāten baʿdeʾl-vuṣlat ḥāḳāna ʿavdet idenler ve ʾirşād-ı ʿāmme ile meʾmūr olanlar Medīneʾi ʾirşāda resīde olurlar. Bir velī ẕāt-ı ʾeḥadiyyetde bāḳī ḳalursa ʿāmme-i mürşid olmazlar ve anlardan çoḳ kimse feyż almaya ḳādir olmaz bir ya iki ya üç beş kimse feyż alabilür zīrā ẕāt-ı eḥādiyyetde ʾistiġrāḳı sebebiyle irşada vaḳitleri olmaz ama ṣıfata ʿavdet idüb daʿvet-i ʿāmme ile meʾmūr olurlarsa ʾanlarıñ yüzünden çoḳ kimse feyż-yāb olur ama bu rütbeler büyük küçüge gelmez kümmel-i ʾevliyāʾuʾl-lahdan dāʾire-ʾi kübrā ricālinden ẕāt-ı eḥadiyyetde ḳalmış nice kimseler vardır Bāyezīd Bistāmī ve anıñ ʾemṯāli .

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Ẓāhirde bunuñ miṯāli vardır baʿżı ʿallāme-ʾi cihān vardır ki kemālāt-ı ʿilmiyyesi cihangīr olmuş kürsiye çıḳub ḫalḳa vaʿẓ naṣīḥat eyleme mümkün olmaz ve ḫalḳa vaʿẓ içün kürsiye çıḳsa bildigini ġāʾib idüb mebhūt olur, o ʿālimiñ şākirdi rütbelerinde bir āḫarı kürsüye çıḳub vaʿẓ u teẕkīr eyledikde ḫalḳı ḫayran ider. Kürsi maḳām-ı daʿvet-i ʿāmmedir, tedrīs maḳām-ı daʿvet-i ḫāṣṣadır kemāl ile degildir belki dār-ı Ḥaḳ ve ʾiḥsān-ı feyyāż-ı muṭlaḳdır. Bu taʿbīrden münfehim olan Mekke-ʾi Mükerreme ẕāt ile taʿbīr olunur, Medīne-ʾi Münevvere ṣıfatla taʿbīr olunur. Keẕālik Mekke cemʿa Medīne cemʿuʾl-cemʿa, Mekke vuṣlata , Medīne irşāda delālet ider *Vaʾl-lahu Yeḳūlüʾl-Ḥaḳḳu ve Huve yehdiʾs-sebīl* .

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾEyyām-ı sülūkda her ne görsem tevḥīd görüb her ḳanḳī şadā ʾistimaʿ ʾeylesem tevḥīd

şadāsı ʾistimaʿ eyler idim cümle eşyāyı tevḥīd ve cümle şadāyı tevḥīd görür ve işidir oldum bu ḥāli Ḥażrete ifāde eyledim buyurdular ki buña keşf-i ḫayālī derler kendinde olan ʾistiġrāḳ tevḥīd-i müşāhid olan eşya ve istimāʿ olan şadāya teʾsīr ider. ʾAṣıl keşf-i ṣaḥīḥ her şeyiñ ḳıyāmına sebeb olan ʾesmāyı ve eşyānıñ maẓhar oldıġı esmāsını ferāde ferāde fehm ve ʾistimaʿ eylemekdir buyurdular zīrā her şeyde bir ism vardır o şey ʾanı ẕākir ve ism ile ḳāʾimdir.

Ḥikāye Der Ḳaḍā-ʾi Ḥavāʾic: ʾEbuʾl-Ḥasen Şāzelī *Ḳuddise Sırruhuʾl-ʿĀlī* bir kimseniñ maṣlaḥatı içün sulṭān-ı Mıṣr'ı teşrīf buyurdular. ʾİḳtiḍā-ʾi maṣlaḥat bir günde üç beş defʿa gelüb gitme lāzım geldi. ʿAzīz-i müşārun ileyh defeʿātla o maṣlaḥat içün gelince sulṭan ḫazīnedārına ʾemr eyledi ki ġāliba Ḥażret-i Şeyḫiñ bu günlerde ḳalenderligi olub ṣāḥib-i maṣlaḥat bir miḳdar şey vaʿd eylemek gerek var bir ṣurre ʾerişdir dediginde ḫazīnedār bir ṣurre alub şeyḫiñ verāsından binek ṭaşında ʾerişüb ṣurre-ʾi şāhı şeyḫe taḳdīm eyleme murād eyledikde buyurmuşlar ki ʿazīzim biz buraya ṣurre içün ve ḫalḳdan ʾaḳçe ve rüşvet ʾalma içün gelmedik ancaḳ Server-i ʿĀlem *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* Efendimiz *ʾİnneʾl-lāhe yuḥāsibüʾr-racüle ʿan cāhihī kemā yüḥāsibü ʿan mālihī ev ḳāle yuḥāsibüʾr-racüle ʿan cāhihī kemā yuḥāsibü ʿan mālihī* buyurmuşdur insana rūz-i cezāda malından suʾāl olunub malı içün muḥāsebe olundıġı gibi cāhından daḫī suʾāl muḥāsebe olunur. Ḥaḳ Sübḥānehū ve Taʿālā ʾumūr-ı ʿibādı şaha ifāde idecek nüfūz ve cāhı bize ʾiḥsān eylemişdir ve ʾaḥvāl-i maẓlūmānī ifāde idecek ḳudret vermişdir biz melike bir kerre ifāde eyleme ile meʾmūruz. *Mā ʿalaʾr-Rasūli illaʾl-belāġ* mefādınca sulṭan ister ʿamel eylesün ister eylemesün altuna iḥtiyācımız yoḳdur deyüb binek ṭaşına naẓar idüb *kün ẕeheben* buyurdıġı ʾanda binek ṭaşı ṣāfī ʾaltun oldu ḫazīnedāra ʾaltun lāzım ise ʾişte ʾal deyüb

maḳām-ı şerīflerine teşrīf buyurdular. Ḥikāye-ʾi şerīfeden maʿlūm ve ḥadīs̱-i laṭīfeden münfehim oldu ki bir kimse vüzerāya mülūka ḥükkāma ve sāʾir ẓābitāna bir maẓlūmıñ ḥali söyleyecek ḳadar ʿilmen, cāhen, mālen, nüfūẕen Ḥaḳ Taʿālā ḳudret iḥsān iderse ol nüfūẕ-ı ʿaẓīme-ʾi İlāhiyyedir ʾemvāl-i maʿneviyyedendir ʾanı ʾehlinden dirīġ eyleme cāʾiz degildir eger dirīġ iderse yarın rūz-i cezāda muʿaẓẓeb olur. ʾAllah içün Ḥaḳ sözü dirīġ eyleme malınıñ zekātını vermeme gibidir nüfūẕ-ı kelāmıñ zekātı liʾl-lāh fiʾl-lāh ʿibāduʾl-lahıñ derd-mendleriniñ ʾiʿānelerine ṣarf eylemekdir, ʾama söyler de ṭutulmaz ise o zaman vizrinden ḫalāṣ olur günāhını ser-kārda olan çeker.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥażret-i Loḳman oġluna buyurmuşlar ki kelimāt-ı ḥikmetden dört yüz bin kelām ḥıfẓ eyledim bu dört yüz biñ kelām-ı ḥikmet dört kelām-ı ḥikmetde cemʿ olmuşdur ol dört kelāmıñ ikisini dāʾimā ṭutmaḳ gerek ikisini ʾunuṭmaḳ gerek dāʾimā der-ḫaṭır idecek iki kelām budur: ʾAllah Taʿālā'yı ʾunuṭma, mevti ebedī ḫaṭırıñdan çıḳarma. Ve ʾunuṭulacaḳ iki söz budur bir ādeme iyilik iderseñ ʾanı ʾunuṭ ve bir ādem saña kemlik iderse ʾanı da ʾunuṭ. Cemʿi dünya ve āḫiret saʿādeti şu dört kelimede münderic olmuşdur ve bu kelimāt-ı ʾerbaʿa fikr olunduḳda maʿnāsında insan baḥr gibi müstaġraḳ olur *ʾiẕā cāʾeke raculün ḳad saḳaṭa ʿaniʾd-devleti ve ʿaraẓaʾl-ḥācete ʾileyke ʾev rāmedehū ḫubze nafaḳatin yevmin vāḥidin Liʾenne suḳūṭahū ʿan devletihī lā yaḫlū ʿaniʾl-ḥikmetiʾl-ʾilāhiyyeti . ʾİnne ʾaʿṭāhu ziyādeten kāne müteʿarriżan li-ḥikmetiʾl-lāhi Taʿālā ve min fiʿli hākeẕā min ʾehliʾl-ḥaḳīḳati yekūnü ḥālehū hākeẕā ve ʾemmā men lem yaʿrif el-ḥaḳīḳate fe huve maʿfuvvün ʿan hāẕā ve hāẕāʾs-sırru lā yefşī ʾilā ʿavāmiʾn-nāsi fī beyāni ḫidmetiʾş-şeyḫi ve nefʿihī.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Mürīd-i ṣādıḳa lāyıḳ olan ẓāhiren ve bāṭınen şeyḫiniñ ʾesrārını ketm eyleye sırrı sır iden mürīd sırra sırdāş vāḳıf-ı esrār olur sırrı sır eylemeyen sırra vāḳıf olmaz.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Mürīdiñ mürşidi yüzünden feyż taʿayyün idüb ʾeb-i rūḥānīsi

oldığı ve yüzünden kendiye feyż-i ʾİlāhī ʾiḥsan oldığı ẓāhir olduḳda ol mürīde lāyıḳ olan malını bedenini ruḥunı ve sırrını şeyḫiñ yoluna ve ḫidmetine bezl eyleye ḥattā ki kendüye ʾiḥsān olacaḳ füyūżāt-ı ʾİlāhiyye ḳuvvede ḳalmayub cümlesi fiʿle çıḳa zīrā böyle dört el ile ṭutub cān u bāşla ḫidmet eylemez ise her ne ḳadar feyż müteʿayyin ise ḳuvvede ḳalub fiʿle çıḳmaz beyān-ı saʿy u ġayret idüb ez dil ü cān şarılub müstaġraḳ-ı feyż olmaya ġayret eyleye. Bir mürīd mürşidi ʾuġruna ve ṭarīḳat yoluna malını ṣarf ve bezm iderse ol mürīd ʿāḳıbetüʾl-ʾemr ʾerbāb-ı tecemmül ve ʾeġniyāʾi şākirīnden olur ʾamma lā ġaraż velā ʿıvaż ḥasbeten liʾl-lāh fī sebīliʾl-lāh bezl eylemek gerekdir bu maḳāleʾi müʾeyyed āyet-i kerīme vardır . *Kemā Ḳāle ʾl-lāhu Taʿālā ʾEllezīne yünfiḳūne ʾemvālehüm fī sebīliʾl-lāhi ke meṯeli ḥabbetin ʾenbetet sebʿa senābile fī külli sünbületin miʾetü ḥabbeh vaʾl-lāhu yuḍāʿifü li men yeşāʾü vaʾ-lahü vāsiʿun ʿalīm* bu ʾāyet-i kerīmeden ve sāʾirinden maʿlūm olur ki fī sebīliʾl-lāh ʾinfaḳ olan mālik ʿAllah Taʿālā ʾeżʿāfını ʿiḥsān ider gerek min ciheti ʾl-ʾecr gerek min ciheti ʾl-ḫalf ġazā-yı ʾaṣġar olan cihāda ṣarfda birine yedi yüz mükāfāt olduḳda ġazā-yı ʾekber yoluna ṣarf olana bi-ġayri ḥisāb mükāfāt olacaġı evlādır mürşide ve ṭarīḳat yoluna ṣarf ġazā-yı ekber ṭarīḳına ṣarfda ʾanda daḫī ziyāde oldığı bi lā şekdir ʿama ʿazīzim zengin olayım deyü ṣarf eyleme ʾAllah yoluna ʾAllah Taʿālā ʿaṭıyyesi olan devleti ṣarf iderim mal da Ḥaḳḳıñ ḳul da Ḥaḳḳıñ. Beyt

Māl rā ker-beher dīn bāş ḥamūl¿

Niʿme māl ṣāliḥ güfteş Rasūl¿

Ve daḫī bir mürīd ve cevrini ve bedenini mürşid ḫidmetine ṣarf eylese ol sālik ne ḥasta olur ne baş ʾaġrır ve ne ʿalīl olur mürşid yoluna istiʿmāl olan vücūd yevmen fe yevmen ḳavī olur Ḥaḳ Taʿālā ʿilel ve ʾemrāżdan ḥıfż ider ekser sālike ʾirtikāb-ı ẕenbe vaḳt u mesāġ olmaz min ciheti ʾl-beşeriyye

kendinden bir zenb şādır olsa āb-ı ḥayāt naẓar-ı ʾaḳdes-i pīr ile taṭhīr olub ḫalāṣ bulur. Ve ḫidmet-i şeyḫi ʾiltizam iden şaḥīḥuʾl-mizāc olub ʾebedī ʿubūdiyyetden ḳalmaz ʿubūdiyyetle ber-ḳarār olanda günah dedikleri dīvāne eylenmez. Ve daḫī bir mürīdiñ ḳalbi şeyḫ muḥabbetiyle ālūde olsa anıñ ḳalbi cemī-ʿi ʾaḫlāḳ ve ḫavāṭır-ı reddiyye ve ʿılel-i maʿneviyyeden sālim ve şaḥīḥ ḳalb sālik bu vechle ṭahāret ve ṣalāḥa mālik olduḳda cemīʿu ʾaḥvāli ṣalāḥ üzre olub dīni ve dünyāsı maʿmūr olur. ʾAḫlāḳ-ı ḥasene ve ʾevżāʿu müstaḥsene ricālinden olur nitekim Sulṭanuʾs-Şeḳaleyn Nebiyyuʾl-Ḥarameyn *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* Efendimiz buyururlar ki ādemiñ cesedinde bir mużġa vardır eger ol et pāresi ṣāliḥ olursa cemīʿu beden ṣāliḥ olur fāsid olursa cemīʿu beden fesāda varır ol et pāresi ki ḳalbdir şol meme ʾaltında şekl-i şanevberī taʿbīr olunur.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Yaʿnī ʿazīzim ḳalbde ʾefkār-ı fāside olur ʾaʿżā-yı cevāriḥ ol cānibe meyl ider, ʾefkār-ı ṣāliḥa olur sāʾir ʾaʿżā daḫī ṣalaḥda olur. Meselā ḳalbde ʿiffet olsa göz muḥarrimāta naẓardan ʾictināb ider ḳalbde ḫıyānet olsa göz dāʾimā ḥarama naẓar ider ḳalbde fikr-i fısḳ olsa ʾayaḳ fısḳ yoluna gider ṣalāḥ olsa ayaġı mescid ve medāris ve mecālis-i mürşidāna gider ve ḳussa ʿalā zālike. Ve daḫī bir mürid dāʾimā rūḥāniyetle mürşide ʾiʿāne eyleyüb zikr u fikr ve ḫufy ve celī ile teveccühde ḳuṣūr eylemez ise anıñ ruḥu ḳavī olur refte refte rūḥāniyyeti cismāniyyete ġalebe idüb şol rütbeye vāṣıl olur ki ṣūret-i cismiyle deryāda gezer havada ṭayerān iden rūḥāniyetiyle ʿālem-i melekūta ʿurūc ider. Ḥażret-i Mevlānā, Şeyḫ-i ʾEkber emsāli ʿarşda etek sürürler. ʾAllahümme yessir lenā ʾaḥvālehüm bi ḥürmetihim. Ve daḫī bir sālik sırrını dāʾimā mürşide teveccüh ile ʾinfāḳ idüb teveccüh-i ʿazīzinde müstaḳīm olsa vāḳıf-ı ʾesrār-ı ʾilāhī ve nāʾil-i maʿārif-i nā-mütenāhī olur ve maḳṣadı ʾaḳṣā-yı ḫalḳte

nev-ᶜi beşer olan maᶜrifetuᵓl-lāha vāṣıl olur ᶜazīz ᵓancaḳ maᶜrifetuᵓl-lāha vuşlat sırrıyla mürşide teveccüh olursa olur ve illā felā.

Der Kemāl-i Mürīd bi ḳadri ḫidmet: ***Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū*** Bir mürīdiñ mürşidine ḫidmeti ve muḥabbeti ve bezli ne miḳdar olursa feyżi daḫī o ḳadar olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bir mürīdᵓānifen ẕikri mürūr iden ādāb-ı mürşidi tefekkür idüb ānıñ ile ᶜamel eylese ḳırḳ günde feyż-i Ḥaḳ mertebe-ᵓi ricāliᵓl-lāha vāṣıl olur şek ve şübhe yoḳdur.

Der Ḥaḳḳ-ı Mürşid-i Kāmil: ***Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh*** Mürşid ḥaḳḳı dünyāda degil āḫiretde daḫī dükenmez. ***Ḳultü*** Yā Senedī Ḥaḳḳ-ı ᵓebeveyn-i şūrī ve eb-i cismānī ödenmek mümkün olmāyor ki ᵓanlar bu esfel-i sāfilīne gelmemize sebeb oldular ya eb-i rūḥānī olan mürşid ᶜālem-i ᶜaliyyesine ᶜurūca sebebdir ki ᵓanıñ ḥaḳḳı nice dükenir didim ᵓāferin ne güzel ne güzel buyurdular.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bir faḳrdan ḫavf ve iḥtiyacdan ḥazer iderse elinde olandan ve saᶜy miḳdarı ṭarīḳı fuḳarası ḳarındaşları içün mürşid yoluna bezl eylesün her ne bezl iderse ᵓednā biriniñ yerine yedi yüz ᵓiḥsān olur ve ol mürīd ebedī kimseye muḥtac olmaz.

Der Maᶜreke-i Cinnī Maᶜa ᵓİmam Şaᶜrānī

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ᵓİmam Şaᶜrānī Ḥażretleri baᶜżı müᵓellifātında taḥrīr buyururlar ki bir gice ᶜālem-i ᵓaġyārdan ḫālī iken camiᶜi şerīfe varub şadırvandan ᵓabdest ᵓalma murād eyledim bir ᶜifrīṭ cāmus ṣūretine temeṣṣül idüb gelüb şadırvana ṭaldı ve bir zürrāᶜ ḳadar şu telef eyledi git şuradan beni meşġul eyleme deyü ᵓistiᶜāne eyledim bir vechle söz kār eylemedi nihāyetüᵓl-ᵓemr miyānıma bir piştemāl bend idüb şadırvana girdim ḥavż içinde ḳuvvet-i ḳudsiyye-ᵓi rūḥānī ile ᵓüzerine bindim ol ḳadar başdırdım ki helāk rütbesine geldi bir taḳrīb ile elimden ḫalāṣ olub firar eyledi bārekeᵓl-lāh ne ḳuvvet ve ne ḳudretdir nefsi ᶜifrīṭine ġālib olan ᵓerler ẓāhir ᶜifrīṭine daḫī böyle ġalebe ᵓiderler.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Şaᶜrānī Ḥażretleri

buyururlar ki bir zaman ḫanemize cin musallaṭ oldu gice olduḳda bir büyük keçi ṣūretine temeṯṯül idüb geşt ü güzār eyler ve ev içinde olanlara hücūm ider bu ḥalden ʾevlād u ʿıyālim bī-ḥużur oldum. Kendimiñ daḫī teveccühüme ḫalel ṭārī oldu ḥāṣıl bir gice kendimde setr idüb müteraşşıd oldum yine ẓuhūr eyledi gezer iken hemen bir ʾayaġı elime geçdi iyüce ṭutdum feryāda başladı bir vechle ṣalıvermedim ol ḳadar elimde küçüldü ki bir ḳıl ḳadar ḳaldı yine bıraḳmadım nihāyetü ʾl-ʾemr bir daḫī ḫānemize gelmemeye tevbe virüb baʿdehū küşād verdim.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bu ṭāʾife-ʾi cinnī ʾevliyāʾu ʾl-lah efendilerimize ziyade musallaṭ olurlar sünnīleri ʾaḫz-i feyż içün gelürler kāfirleri teveccühüne mānīʿ olmaḳ içün muṣallaṭ olurlar. ***Ḳultü*** Yā Seyyidī *Hel ḫuliḳaʾş-şeyṭānu min Nebiyyinā ʿAleyhiʾs-selām Ḳāle neʿam Kemā Ḳāle ʿAleyhiʾs-selām ʾevvelü mā ḫalaḳaʾl-lahu nurī velākin ʿaṣāʾl-cüzʾü ilā küllihī liʾenneʾl-ʾervāḥa vāḥıdün ve lākin yüfsidü bi fesādi teʿayyeneʾl-vücūdu ke māʾiʾl-ʿayni ilā ferġın ilā ẓurūfin müteʿaddidin yekūnü ṭaʿmuhū müteʿaddidetün maʿa hāẕā ʾillā vāḥidün velākin yā ḥükmün ḳarīnuhū ve ẓarfuhū ve keẕāʾ-feyżu vāḥidün veʾl-feyyāżu vāḥidün yeteġayyaru bi taġyīriʾl-ʾeṣḥāṣı.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Sehl-i Tüsterī Ḥażretleri ile şeyṭan bir gün teṣādüf idüb ʿazīz ile mübāḥaṯeye ʾiġāz eyledi ki ben daḫī Allah Taʿālā raḥmetine vāṣıl olurum zīrā şeyden ḫāric degilim elbet her şey raḥmet-i ḥaḳḳa vāṣıl olur ben daḫī olurum ne buyurursuz deyince Sehl-i Tüsterī Ḥażretleri cevab bulmaġa ḳādir olmadı şeyṭan ġāʾib oldu *La ḥavle velā ḳuvvete ʾillā biʾl-lāh.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾİmam Şaʿrānī Ḥażretleri buyururlar ki her devr ve zamanda dāʾire-ʾi kübrā ricālinden rūy-ı ʾarżda yirmi ṭoḳuz nefer ẕāt-ı şerīf mevcūd bulunur bu yirmi ṭoḳuz ẕāt müstaġraḳ-ı tecelliyāt-ı ẕāt-ı baḥtdır feyżleri bilā vāsıṭa ẕāt-ı pāk-i ʾeḥadīden olur bunlar içün vāsıṭa olmaz ve bu dāʾire-ʾi kübrā ricāli müsteʿıd olan insanı naẓar ile terbiye iderler bunlar müsemmā-ʾi naẓarları iksīr-i ʾaʿẓam ve kübriyet-i ʾaḥmer miṯālidir. Necmuʾd-dīn Kübrā miṯāli

Beyt

Yek naẓar fermā¿ müstesnā¿ şūm ebnā-ʾi cins

Se ¿ ki şed manẓūr Necmuʾd-din saña sırr-ı devlet ¿

Mışraʿ kāfire ḳılsa naẓar maẓhar-ı imān olur. ***Ve Ḳāle*** gāhī ḳuṭb-ı zaman bu ẕātlardan olur ʾammā tertīb u resm-i ʾilahī üzre olursa ʾimam yesār ḳuṭb olur ʾimam yemīn ʾimam ʾimam yesār olur. ʾEvtād u ʾerbaʿadan olur.

Ḳāle Baʿżuʾl-kümmeli dāʾire-ʾi kübrā ricālinden olan yirmi ṭoḳuz ẕāt dāʾire-ʾi ʿilm-i ḳuṭbdan ḫāricdir zīrā bunlar feyżi ḫāṣṣāten bilā-vasıṭa feyż-i ʾaḳdesden alurlar bināʾenʿaleyh ḳuṭbıñ ʿilminden ḫāric olurlar. ʾİmam Şarānī *Ḳuddise Sırruhū* buyururlar ki bu kelām müslim degildir zīrā ʿilmi Server-i ʿÀlemden ḫāric bir nesne yoḳdur ḳuṭb ise vāriṣ-i kāmil-i Muḥammedīdir elbed vāriṣ-i kāmiliñ ʿilminde cümle evliyā mevcūd olur bu taḳdirce cümlesi ḳuṭbıñ taḥt-ı ḥükmünde mündericdir.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Bu iki ḳavliñ beynini mīzān mümkündür, bu dāʾire-ʾi kübrā ricālinden olan ẕāt-ı kerīmler her ne ḳadar taḥt-ı ʿilm ʾiḥāṭa-ʾi ḳuṭbda ise ḳuṭbıñ nevmlerde taṣarrufı cārī degildir belki bunlar ḳuṭbdan benceredir ḳuṭub bunları bilür bunlar ḳuṭbu bilmez. Nitekim melāʾike-ʾi muḳarrebūn ḥazerātı ḥālā ḫılḳat-i ādemi bilmez ādemden ḫaberleri yoḳdur kemāl-i tecellī-i ẕāta müstaġraḳ olduḳlarından tecelli-i nūr-ı żātdan ġayrı bir şey bilmezler.Keẕālik nev-ʿi beşerde daḫī bu zümre müstaġraḳ-ı nūr-ı ẕātdır. Nitekim Ḥażret-i Şeyḫ *Ḳuddise Sırruhū ve nefeʿaneʾl-lahu bi berakāt-i feyżihī Fütuḥāt-ı Mekkiyye ʾevāʾilinde Sevāʾun ʿaleyhim ʾeʾenẕartehum em lem tünẕirhum lā yüʾminūn ḫatemeʾl-lāhu ʿalā ḳulūbihim ve ʿalā semʿıhim ve ʿalā ʾebṣārihim ġışāvetün ve lehum ʿaẕābun ʿaẓīm* āyet-i kerīmesiniñ ḥaḳīḳati müstaġraḳān-ı nūr-ı tevḥīd-i ẕāt olan ẕevāt-ı kirāmdır ki ʾanlar ʾinzār ve tenzīr ve tebşīrden ḫaberleri yoḳdur zīrā anlarıñ gözleri ḳulaḳları ve ḳulūbları tecellī-ʾi nūr-ı ẕātla ḫatm ve temhīr olunmuşdur buyurduḳları taḥt-i ḥükm-i ḳuṭb-ı cihāndan min vech-i ḫāric ve min vechi ʿilm-i ḳuṭb muḥīṭ oldıġına şehādet ider.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lāh Sā'il su'āl eyler ki 'e yā ḳuṭb-ı zamanıñ taḥt-i ḥükmünde kendinden 'efḍal ve 'a'lem velī var mıdır? belli vardır ẓāhirde sulṭan olan cümle 'üzerine ḥākim ve mālikdir lākin taḥt-i ḥükm-i sulṭanda sulṭandan fāḍıl ve 'a'lem kimseler bulunur. Sulṭanıñ ra'ıyyetinde kendinden 'a'lem bulunmaḳ manṣıb-ı salṭanat-ı ṣūriye muḫal olmadıġı gibi ḳuṭb-u zamanıñ daḫī taḥt-i ḥükmünde kendinden 'a'lem velī olmaḳ manṣıb-ı ḳuṭbiyyete muḫal değildir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lāh Bir beldeniñ ve her ülkeniñ bir ḳuṭbu vardır binā'en'aleyh 'aḳṭāb çoḳdur. 'Ammā ḳuṭbu'l-'aḳṭāb cümlesiniñ sulṭanıdır.

Yeḳūlü'l-Faḳīr Bir memleketde olan 'evliyā'u'l-lah efendilerimiziñ cümlesiniñ ḳavī ve 'efḍāl ḳanḳısi ise cümlesiniñ ḳuṭbı ol olur ve cümle velīler anıñ ḥükmünde olub o beldede ṣāḥib-i taṣarruf o ẕāt olur. Cemī-'u memālikde olan 'aḳṭāb ḳuṭb-ı cihānıñ ḥükmünde olurlar. Ba'ẓı memleketde ḳuṭb-ı mecāzib u müstaġraḳ ẕātlar olur ba'ẓında 'erbāb-ı ṣaḥv olur eger ḳuṭb-ı belde müstaġraḳ olursa o beldede fiten ve ġavġa ve 'ahālīsinde 'istiġraḳ-ı 'aḥvāl olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū 'Eızze-'i kirām ve 'evliyā-'i 'ıẓām efendilerimiziñ tekellüm buyurduḳları kelimāt-ı ḳudsiyye cān memesinde şir-i sükkerīndir ṭālib-i Ḥaḳ olan mürīd-i ṣādıḳ cān u dilden ṭālib olub göñlünden ṣorarsa çıḳar ve 'illā çıḳmaz ve her kimseye kelimāt-ı ḥikmet söylenmez ve söyleyemezler.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *'eş-Şeyḫ şeyḫun fi'l-'ezeli velā yekūnü e'l-meşīḫatü ve'l-mürşidiyyetü bi't-taḥṣīli bel yesbiḳu 'irādete'l-'ezeliyyeti lehū ce'alnā 'Allahu Ta'ālā minhum li 'ennehum.* ***Yeḳūlü'l-Faḳīr*** *Veraṣetü'l-enbiyā'i li 'enne'n-Nübüvvete lā yekūnü bi't-taḥṣīli ve'l-velāyetü yekūnü bi't-taḥsīli ve li ẕālike yekūnü'l-velāyetü bi't-taḥṣīli velā yekūnü'l-mürşidiyyetü bi't-taḥṣīli 'ammā ra'eytü 'inne'l-'insāne yekūnü veliyyen bi's-sa'yi ve'l-ġayreti 'ammā lā yekūnü mürşiden ḥāṣıluhū küllü mürşidün yekūnü veliyyün ve küllü veliyyün lā yekūnü mürşiden Li'enne maḳāme'l-irşādi ḫaṣṣaten min 'aṭıyyete'l-'ilāhiyyeti Yessir lenā 'Allahu Ta'ālā bi ḥurmetihim*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Maḥrūse-i Burūsa ḥısnı dāḫilinde saray-ı cedīd ḳurbında ṣaray oġlu ḳonaġında sākin ve ẕikr-i tevḥīd ile meşġul iken ʾemrāż-ı mühlikeden bir maraż-ı müstevlī olub ziyāde ʿalīl oldum şol rütbeye resīde oldum ki ḥaremde dörder ḫātūn ʾiʿāne ile mā-beyn ḳapusına götürüb ṭaşradan daḫī dört kimse ḳoltuġuma girüb tevḥīd olan oṭaya götürürler idi bu ḥāl üzre yine ʾevḳāt-ı ḫamsede cemāʿate ḥāżır olub ve ẕikr-i seḥeri terk eylemedim ḥattā ʾaḥbābdan baʿżı bize merḥamet idüb efendim ḥāliñiz pek perīşandır vücūduñıza zaḥmet virmeyiñ namazı ḥaremde ʾedā idiñ didiler faḳīr didim ki oġullar ben bu marażdan ölecegim bārī ölür isem ẕikirde ya namazda seccāde üzerinde vefāt iderim ve illā döşekde ölmem deyüb bu ḥāl ile yine ẕikr u fikr ve ṣalāta ʾihtimam eyledim buyurub bu ṭarīḳat-i ʿaliyyede bizler böyle saʿy u ġayret ve ʾihtimam u tāmla kesb-i feyż eyledik olur olmaz ʾemrāżla ḥasta olduḳda āyīn-i pīrānı terk eylemeyiñ ẕikr u fikre ḫalel vermeyiñ buyurmuşlardır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bu zaman zamān-ı fesāddır ve bu devriñ mürīdānı zümre-ʾi baṭṭāliyendendir. Biz bunlara ʾeslāf-ı kirāmıñ sālik olduḳları emṡāl-i sülūk idüb leyl u nehār ẕikr u fikr ile oluñ dinmez lākin hiç olmaz ise ʿavām u nāsdan farḳ lāzımdır. ʿAvām u nāsla sālik beyninde farḳ olmadıḳca dervişim dimeniñ ne fāʾidesi vardır, bütün gice ẕikr ve ʿibādet olmaz ise bārī ṡülūṡ-i aḫīrde āgāh olub dergāh-ı Ḥaḳḳ'a teveccüh ve niyazda olmaḳ lāzımdır eger bu ḳadar da olmaz ise aña derviş dimek cāʾiz olmaz.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *eʾẕ-Ẕikru ʾefḍalün mineʾl-ġazāʾi veş-şehādeti* Ẕikr ġazādan ve şehādet-i ṣūriyeden ʾefḍaldir zīrā ẕikr cihād-ı ʾekberdir eger ġāzī ve şehīd hem ġazāda olub hem ẕākir olursa ol zaman sāde ẕākirden ʾefḍaldir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Āḫiretde ehl-i īmānıñ

cemāl-i Ḥaḳḳ'ı müşāhedeleri namazları ḳuvvetine göredir her kim namazı rütbe-ʾ i ʾiḥsāna resīde iderse cemāl-i Ḥaḳḳ'ı müşāhede ider maʿāẕeʾl-lāh ṣalātı rütbe-ʾi ʾiḥsāna vāṣıl olmayan cemāl-i Ḥaḳḳ'ı müşāhededen maḥcūb olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ṭarīḳ-ı necāt ve selāmet ikidir, biri muḥabbet-i ʾevliyāʾillāh, biri ʾevliyāʾul-lahdan olmaḳ. Necmuʾd-dīn Kübrā Ḥażretleriniñ ʾaʿẓam ḫulefālarından Mecduʾd-dīn Ḥażretleri giceler tā ṣabaḥa ḳadar dergāh-ı Ḥaḳḳ'a tażarru-ʾu niyāz iderler idi Yā Rab bu ʿabd-i ʿācizi ya ʾevliyāʾulʾ-lah zümresinden eyle yāḫud kemāl-i şevḳle ol ẕātlara muḥib olanlardan eyle, ʾüçüncü fırḳadan eyleme buyururlar idi ḥattā üçüncü fırḳa ki velī degil ve ʾevliyāʾuʾl-lah efendilerimiziñ muḥibbi de degil bu üçüncü fırḳadır bu fırḳa-ʾi ḍalāletden muḥafaẓa olmasını ṭaleb her ẕī ʿaḳla lāzımdır. *Ḥukiye ʿaniʾş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū* ʿUşşāḳ-ı ʾilāhiyyeden bir ẕāt-ı kerīm Mışr Ḳāhire ḳurbında bir ṭaġda ʾinzivā ve ʿibādetle meşġūl olub yedi sene ʾihtimām-ı tāmla ẕikr u fikre meşġūl oldu sırr-ı ḥaḳīḳat perdesi kendüye ʾaçılmadı ve dāʾire-ʾi ḥaḳīḳate vāṣıl olmadı bu ʾendişede iken bir gün serine bir ḫıṭāb gelür ki eger maḳṣūd sırr-ı ḥaḳīḳate vuṣlat ise bu cebelden nüzūl idüb Mışr'a dāḫil ol ve bir zaman suʾāl ile meşġūl ol buyurdular bu ẕāt der-ʿaḳab ol maḳāmı ve ʿızzu inzivāyı terk idüb şehr-i Mışra dāḫil oldu kendüye muḥib olan ẕātlar ʾistiḳbāl idüb her biri ḫānesine daʿvet eyledi. ʿAzīz-i merḳūm birine ʾiltifāt eylemeyüb yedine bir keşkül alub ḫalḳdan suʾāle mübāşeret eyledi ve suʾālinde ḫalḳı taʿcīz ider idi yevmen mineʾl-eyyām Emīr-i Mışrıñ sarayına defeʿātle varub itticahle¿ (veya ilhamla)¿ suʾāl eyledi üçüncü defʿa da mīr-i Mışr yā şeyḫ taʿcīz eylediñ deyū ḫıṭāb ve ʿıtāb idüb taḥḳīr idince şeyḫ āh yā emīr ben kendi rıżām ile gelmem suʾāle ve ilhamla¿ meʾmūr oldum deyince melik vāḳıf-ı ḥāl

olub şeyḫiñ keşkülüne istediginden ziyāde altun ḳoyunca şeyḫ bā-ʾilhām-ı ʾİlāhī keşkülü yere ʾurub çıḳub kendi ol vaḳt kendüye ʾilhām olundu ki ya şeyḫ kesr-i nefs idüb ʾelʾān rütbe-ʾi ʿirfāna ḳarīn dil u cānıñ oldu bundan soñra seccād-ʾi irşāda cālis ol ve senden dünyā ṭaleb idene seccāde ʾaltundan ʾiḥsān eyle deyü ʾemr olundu ve şeyḫ Ḥażretleri daḫī bir maḳam ʾittiḫāẕ idüb ʾanda ʾirşad eyler idi. Ṣıġār u kibār kendinden her ne ṭaleb eyler ise seccāde ʾaltından ʾalub verir idi maḳām-ı maʿrifete vuṣlat kesr-i nefs ve bilā-terbiye-ʾi mürşid olmaz ʾama kesr-i nefsde ʾancaḳ ʾirāde-ʾi mürşid ile olur zīrā ṭabāyi-ʿi beşer muḫtelifdir kimi ʿız ile vāṣıl olur kimi zel ile yol alur ġayru bu babda ḥekīm-i ḥāzıḳ olan mürşid ne güne rāy iderse ʾanıñ ile ḥareket olunur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Buyurmuşlardır ki mürābaḥa ẕünūbıñ ḳubḥ-ı ḳabāyiḥındandır *Ḳemā Ḳāleʾl-lāhu Taʿālā ʾEḥalleʾl-lāhuʾl-beyʿa ve ḥarremeʾr-ribā* ʾammā ʿulemānıñ devr-i şerʿla muʿāmelāt-ı nās içün ruḫṣatı ʾancaḳ ḥākimuʾş-şerʿ ḥużūrında daʿvā iderse devr sebebiyle ol murābaḥaʾi ʾaḫẕe vesīle olur ve ʾillā ḥürmetinden ʾiḫrāc olmaz yaʿnī ʿulemā-i müteʾaḫḫirīn cevazlarıyla olan devr ile murābaḥanıñ ḥurmeti zāʾil olmaz belki yine ẕātında olan ḥürmeti bāḳīdir ḫuṣūṣan ʾehl-i ṭarīḳ olan ẕevāta semm-i ḳātildir dünyalarını ve āḫiretlerini ḫarāb ider *kemā ʾenne ḫānedāneʾl-ʾEşrefiyye veʾl-Üftāde ʾifteraḳa ve ḫarabe biʾr-ribā ve ḳaṭaʿa sülāletehum ḥafeẓaneʾl-lāhu Taʿālā* her kim ribā meslegine sālik olub mürābaḥa ile ticārete heves iderse kendi ḫānedānınıñ çerāġını söndürür.

ʿAzīzim bu söz ḥaḳdır ve mücerrebdir bu faḳīr ʾotuz seneden berü tecrübe ʾeyledim bu Burūsa'da iki yüzden mütecāviz murābıḥ ʾaġniyā gördüm ki her biri beşer yüz biñ kīse ʾaḳceye mālik idi ve ʾiçlerinde ʾüç dört biñ kīse ʾaḳçelü ādem var idi her biri vefātında kimi ḥayāʾtında perākende ve perīşān

oldu ve ᵓekşeriniñ ᵓevlādı faḳiruᵓl-ḥāl oldu ve kiminiñ ᵓevlādı faḳir ve sāᵓil olub sürüne sürüne ᵓöldü ᵓişte efendim biz bunları gözümüz ile gördük ḥāṣıl ribā ile ālūde olan kimseniñ ᵓelbed ocaġı söner ve ḫānedānı ḫarāb olur. ᵓAllah Sübḥānehū ve Taᶜālā *Yemḥaḳuᵓl-lāhüᵓr-Ribā ve Yurbiᵓṣ-ṣadeḳāt* buyurdu ḥelāl olan malı var ise ribā ᵓanı da maḥv ider. ᶜUlemā-ᵓi müteᵓaḫḫirīniñ ᵓonu on bire devr-i şerᶜī ki ᵓiḫtilāf ve meclis-i yed-i şülüşdür cevāz virdikleri ᵓemvāl-i vaḳf ve māl-ı ᵓeytām ve ᵓemvāl-i ᵓerāmil ve ᵓemvāl-i ṭalebe-i ᶜulūmdur bunlar ki kār ve kesbe ḳādir degildir ᵓiḫtilāf-ı meclis yed-i şülüş ile devr olunmasına ve ᵓaᶜmāline cevāz verdiler ᵓama bu da şurūṭına riᶜāyetle olur her ne ḳadar olsa ᶜāḳıbetüᵓl-ᵓemr murābaḥa naḳdi ᵓelbed telef olur celāl *Yemḥaḳuᵓl-lāh* nārı ḫas ü ḫāşāk ribāyı ᵓelbed yaḳar kül ider *Kemā Ḳāle ᶜAleyhiᵓs-selām Mā ᵓeḥadü ᵓekşeru mineᵓr-ribā ᵓillā kānet ᶜāḳıbetü ᵓemrihi ilā ḳallihī Ve Ḳāle Ṣallaᵓl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem eᵓr-Ribā sebᶜūne ṣavben ᵓeyseruhā ᵓen yenkiḥaᵓr-racülü ᵓümmihī* yaᶜnī ribāda yetmiş günah vardır ᵓednāsı vālidesiyle zinā ᵓeylemek gibidir. *Ḳāle ᶜAliyyün Kerremeᵓl-lāhu Vechehū Ḳāle Ṣallaᵓl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem Küllü ḳarżın cerru menfeᶜatin fe huve ribā ve Ḳāle ᶜAleyhiᵓṣ-Ṣalātu veᵓs-Selāmu Leᶜaneᵓl-lāhu ᵓekleᵓr-ribā ve muvekkilehū ve şāhidehū ve kātibehū* yaᶜnī ᵓAllah Sübḥānehū ve Taᶜālā ribā yiyene ve yedirene ve şāhidine ve kātibine laᶜnet eyledi. ᵓİşte ᶜaẓīzim bu bir semm-i ḳātildir ve buna mübtelā olan felāḥ bulmaz lākin ne çāre mübtelā olan daḫī ebedī mütenaşşıḥ olub ferāġat eylemez ḫuşūṣan bu zamanda söz teᵓṯīri mümkün degildir. Süᵓiᵓlet

Ḳāle ᵓAżīzim ᵓİbnuᵓl-Ḥacer Ḥażretleri *Sübḥāneᵓl-leẕī ᵓesrā* āyet-i kerīmesiniñ taḥḳīḳında yetmiş biñ tevḥīd-i şerīfiñ feḍāᵓilini beyān buyurmuşlar lākin yetmiş biñ tevḥīd feḍāᵓilinde olan ḥadīṯ-i şerīf ḥadīṯ degildir kelām-ı kibārdır buyururlar lākin ᵓİbn Ḥacer ḥadīṯ-i ṣaḥīḥdir buyurur siz ne buyurursuz deyū suᶜāl eyledim buyurdular ki ṣaḥīḥ

ḥadīs̱-i ṣaḥīḥdir lākin ʾerbāb-ı ẓāhirden olan muḥaddis̱īn-i kirām ḥażerātı bir ḥadīs̱-i şerīfiñ senedini bulamazlar ise mevżūʿdur deyū ʾittifaḳ iderler lākin ʾerbāb-ı bāṭın olan ẕevāt-ı kirām senedini bulamadıḳlarını ḥadīs̱-i şerīfiñ ṣıḥḥatini biʾẕ-ẕāt Server-i ʿĀlem *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* ʾEfendimizden suʾāl iderler bu ḥadīs̱-i şerīf daḫī biʾẕ-ẕāt Server-i Ālem'den suʾāl olunmuşdur ḥadīs̱ ṣaḥīḥdir buyurdular. Nitekim *Men ʿarafe nefsehū feḳad ʿarafe Rabbehū* ḥadīs̱inde daḫī şübhe oldu Ḥażret-i Şeyḫ *Ḳuddise Sırruhū* Server-i Ālem *ʿAleyhiʾs-selām* 'dan suʾāl buyurdular ṣaḥīḥ olduġını taṣīḥ eyledi bu daḫī o ḳabīldendir buyurdular.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾEvliyāʾuʾl-lah Efendilerimiziñ ʾiḥyā ve ʾimāte himmet ve ġaḍabda iki ḥalleri vardır gāhī bilā żārūre ẓuhūr ider nitekim bir kimse Ḥażret-i Mevlānā *Ḳuddise Sırruhūʾl-ʿĀlī* Efendimize geldi ve didi ki efendim siziñ içün bir baġ ġars idecegim didi bir zamandan ṣoñra geldi efendim baġıñız kemāl buldu bir temāşā idiñ deyū baġa daʿvet eyledi Ḥażret daḫī mürīdānıyla baġa teşrīf buyurdular naẓar eylediler ki iki baġ ʾirişdürmüş biri Ḥażret-i Şeyḫ içün biri kendi içün lākin şeyḫ içün olan baġ maʿmūr ve tımarlı degil şöyle mehmā ʾemken kendi içün olan baġ ġāyetde ʾaʿlā idi Ḥażret bu ḥalden münfeʿil olub bī-mer¿ bī-mer¿ yaʿnī öl öl buyurduḳda ol bāġ ṣāḥibi ānīde şu ḥarḳı kenārında vefāt eyledi bu söz Ḥażretden bilā şuūr ẓuhūr eyledi. Yine mervīdir ki Cāmī Ḥażretlerine bir kimse gelüb şöyle ʾifāde-ʾi ḥāl ider ki Efendim bu bendeñiz bir ġanī kimseʾim lākin ʾevlādım yoḳ ʾAllah Taʿālā bir ʾevlād ʾiḥsān eyledi o da ʾaʿmādır kerem idiñ ḫānemize teşrīf buyurub şunuñ gözleri küşāde olmasına bir duʿā idiveriñ deyū ricā ʾeyledi ʾAḥmed Cāmī Ḥażretleri ey kişi bu Ḥażret-i ʿĪsā *ʿAleyhiʾs-selām* 'a maḫṣūṣ bir muʿcizedir ben ʿĪsā degilim benim elimden gelmez buyurdu

baᶜdehū pabūşlarını giyüb ol kimseniñ żiyāfetine teşrīf buyurdular ḫāneniñ ḳapusına vardıḳda şeyḫ mürīdleri şeyḫden bir şadā ᵓistimāᶜ ᵓeylediler ki *men hemān mīkūnem men hemān mīkūnem* buyururlar yaᶜnī ben daḫī eylerim yaᶜnī ben daḫī eylerim didiler ve ol menzile dāḫil olub ṣadede geçüb oturub ol ᵓaᶜmā olan ṣabīyi getürüñ buyurdu ānīde Ḥażret-i Şeyḫiñ ḥużūrına getürdüler Ḥażret mübārek barmaḳlarını ol ᵓaᶜmānıñ gözüne ḳoyub *ᵓUnẓur bi ᵓiẕniᵓl-lāhi* buyurdu ol ᵓaᶜmānıñ gözleri ᵓaçıldı ve başīr oldu mürīdler suᵓāl eyledi efendim ᵓibtidā benim vüsᶜımda degil buyurdıñız şoñra ben de ᵓiderim deyü ᵓaᶜmā gözünü ᵓacdıñız ne ᵓesrārdır Ḥażret buyurdular ki ᵓibtidā benim vüsᶜımda degil dedigim ᵓAḥmed Cāmī lisānından idi şoñra Cenāb-ı Rabbiᵓl-ᵓerbāb ᵓilhām idüb benim duᶜā ᵓeylemem ile şifā bulacaġı keşf olduḳda bende eylerim deyü lisān-ı Ḥaḳ'dan söyledim ᶜacz maḫlūḳ-kārīdir ḳudret Ḥaḳḳıñdır ᵓevliyāᵓuᵓl-lah efendilerimiz ẓuhūr-ı ḳudret-i Ḥaḳḳa ālet olduḳda min ġayri şuᶜūr kendilerden kelām ve kerāmāt-ı bāhire ẓuhūr ider.

Ḥikāye: ᵓEvliyā-i kirāmdan Kemāl Ḫacendī Ḥażretlerini bir maḥalle daᶜvet eylediler Ḫacendī Ḥażretleri teşrīf buyurdu meclisde şuᶜarāᵓ ᵓālūde rāminātden¿ biri var idi. Ḥażret-i Şeyḫ'e ᵓistihzāᵓen *ᵓez gecāyı ᵓez gecāyı* ¿ ᵓeyyi lūned¿ didi Ḥażret daḫī luṭf idüb *ᵓez Ḫacendim ᵓez Ḫacendim* ᵓez Ḫacend buyurduḳda ol şāᶜir didi ki bu şaḫṣ keşiruᵓl-lıḥye mülḥıddir deyince Ḥażret-i Şeyḫ şāᶜir-i merḳūma heybetle bir kere naẓar eyledikde fücᵓeten şāᶜir geberdi.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Yaᶜnī ᶜAzīzim ᵓevliyāᵓuᵓl-lah öyle çoḳluḳ laṭīfeye gelmez ve ᵓevliyāᵓuᵓl-lahıñ nişāneleri yoḳdur ḥālini ve ḫuyunı bilmediginiñ ẕāta laṭīfe eyleme.

Ḥikāye: ᵓĪmam Zeyneᵓl-ᶜÀbidin Ḥażretlerini Şam meliki daᶜvet ᵓeyledi meclisde bir şāᶜir ve lehze-gūy¿ kimse var idi şāhıñ reᵓyi ᵓişmāmıyla Ḥażret-i ᵓĪmam'a ṭaᶜām ider iken ᵓistihzā

kevn laṭīfe eyledi meger oturdığı döşemeniñ maḳʿadı üzerinde bir mücessem ʾarslan resmi var idi.Ḥażret-i ʾİmam buyurdu ki ey ʾarslan-ı müessem şu melʿūnı yuṭa deyince ol meclisde olan ʾarslan ḥarekete gelüb şāʿiri ānīde ekl eyledi ve nā-būr-nā peydā oldu nitekim ʿaṣā-ʾi Mūsā *ʿAleyhiʾs-selām* 'da ẓuhūr eyledigi gibi ʾAllah Taʿālā ġaḍab-ı pīrāndan ḥıfẓ eyleye Āmīn bi ḥürmet-i Nebiyyiʾl-Emīn.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Meşāyıḫ-ı ʿıẓām mürīde feyż ʾaʿṭāsına ḳādir degildir zīrā feyż-i Ḥaḳḳ ezelīdir bir kimseye ezelde feyż-i Ḥaḳ ʾiḥsān olunmaz ise bu ʿālemde daḫī verilmez ama mürşidi-i kāmile ʾirāde getürüb seyr u sülūk riyāżāt ve mücāhedātıñ fāʾidesi ẕātında biʾl-ḳuvve ezelī olan feyż-i Ḥaḳḳ'ıñ fiʿle ve ẓāhire ʾiḫrācına sebeb olur. Zīrā ʾinsan içün iki ḥāl vardır biri fısḳ biri ṣalāḥ. Fısḳ fiʿl ile olur ṣalāḥ biʾl-ḳuvvedir mürşid-i kāmil olan mürīdiñ biʾl-ḳuvve olan ṣalāḥını ḫārice ʾiḫrāc idüb biʾl-fiʿl olan fısḳını ve meyl-i nefsi bāṭına ve ḫafāya ʾidḫāl ider ve şehevāt-ı ʾenfāsını ḥıcābāt-ı ṭarīḳatla setr idüb meyl-i nefse mesāġ virmeyüb nūr-ı feyż ile tenvīr buyururlar. Ḥāṣıl-ı kelām sālik-i ṭarīḳat olan mürīdiñ feyż-i Ḥaḳ ḳabūlüne ʾistiʿdād-ı ʾezeliyyesi var ise feyż-yāb olur *ve ʾillā fe lā* ẕātımda var ise bir gün ẓāhir olur deyü ʾezele maġrūr olma zīrā niceleriñ ẕātında olan feyż bāṭında ḳalub heman bir saʿādetle selāmet bulub maʿrifetuʾl-lah'a resīde olmadılar her insanda taʿallüm-i ʿulūm ve fenn-i kitābete ʾistiʿdād vardır lākin bir ʾüstāẕdan taʿallüm idüb ʾögrenmedikden şoñra ḫārice çıḳmaz fenn-i ʿilm-i maʿrifetuʾl-lah daḫī böyledir. Ḥattā kibār-ı ʾevliyāʾuʾl-lah ʾaʿṭā-ʾi feyż-i ʾaḳdese ḳādir olsalar ʾevlādlarına ʾiḥsān iderler idi. ʾİmam Şaʿrānī *Ḳuddise Sırruhū* yevmen mineʾl-eyyām oġullarına buyurdular ki ʾoġlum eger feyż-i Ḥaḳḳ'ı ʾaʿṭā benim yedimde olaydı seni

şarāb-ı feyżle ḳandırır idim lākin ne çāre ʾelimde degildir ve ḳādir degilim didiler.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr *Kemā Ḳāleʾl-lahu Subḥānehū ve Taʿālā ʾinneke lā tehdī men ʾaḥbebte velākinneʾl-lāhe yehdī men beşşe* ʿAzīzim bir ḳula ki ʾezel-i ezālde feyż-i Ḥaḳḳ'a ḳābiliyyet erzānı buyurulmaya bu ʿālemde olmaz. *Lā tebdīle li ḫalḳıʾl-lāh* . Saʿādet ve şaḳāvet ezelde verilmişdir. Ṭarīḳat-i ʿaliyyeye bir mürīd sālik olduḳda būte-ʾi ṭarīḳat āteş-i riyāżetde müneffeḥa-ʾi ẕikr ile ʾanı ḳāl idüb māye ve ʾistiʿdādında ve her ne var ise ʾanı ẓāhire ʾiḫrāc ider görmezmisiñ ki baʿżı kimse sālik-i ṭarīḳat olub nihāyetde mülḥid ve zındıḳ ve kāfir olur *Neʿūẕü biʾl-lāhi Taʿālā* . Ve baʿżı fāsıḳ ṭarīḳate sülūk idüb ʿāḳıbeti ḫayr olub rütbe-ʾi velāyete resīde olur. Bu bābda ḥekīm-i ḥāzıḳ maḳāmında olan bir mürşid-i kāmil gerekdir ki kendüye ʾirāde getüren mürīdiñ nabż-ı ʾaḥvālinden māyesini bilüb aña göre devā eyleye. Māyesinde mīzācında şaḳāvet ve fesād olan mürīde çoḳluḳ ʾesmā ve riyāżāt virmek gerekmez. Zīrā ʾevrād u ʾeẕkār ḥarāretiyle nefs-i bed-nām şevḳa gelüb māyesinde olan şaḳāveti ʾiẓhār ider. Hemān böyle māyesi fāsid olanları ṣūfiyāna meslek ile ḳolṭuḳ degnegi ile leng-i lūk islāk idüb sırr-ı ʿaşḳdan ve bāb-ı ḥaḳīḳatdan söz ʾaçmayub zühd ile sālik idüb āḫir vaḳitde selāmet-i īmānına himmet gerekdir. Ḥekīm-i ḥāzıḳ olanlar kemāl-i ʿillet mīzacdan żaʿīf olan merīża şiddetlü ve kimyevī ʿilac virmezler zīrā bunları şedīd ve kimyevī ʿilāc verilse ānīde helāk olurlar bunuñ gibi mīzācında ʿillet-i şaḳāvetle ʿalīl olan mürīde müheyyic-i ʿaşḳ olur rütbelerde ʾesmā ve riyāżet taʿlīm eylemek ʾanlarıñ helāk-i maʿneviyye ile helāk olmalarına sebeb olur. ʿAzīzim mürşid-i kāmil kimyā-ʾi ʾekberdir ʾAllah Taʿālā cümle ṭāliblere ʾiḥsān eyleye Āmīn* .

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Sālik-i rāḥ-ı Ḥaḳ olan mürīd kimseniñ ʾumūrına taʿarruż idüb duʿā ʾeylemek

---

* Mışrī Ḳuddise Sırruhū

Kibir ve ¿¿¿ ʿilletinden ḳurtulub şaġ olmaġa
Bil ṭabībiñ maʿnīde şeyḫiñ seniñ Loḳmān gerek

ve himmet eylemek maḥż ḫaṭādır. *Yefʿalüʾl-lahu mā yeşāʾü ve yaḥkümü mā yürīd* maḳāmında ḳāʾim olub ʾancaḳ kendü ʾaḥvālini mülāḥaẓa idüb kendi selāmete baḳmaḳ gerekdir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *ʾEsʾile* nām kitabdan şöyle tefhīm buyurdular ki ḥavādiṯāt-ı kevniyyeden bir ḥādiṯe ẓuhūrunda mürīd-i ṣādıḳ olan ẕāt bu mādde böyle olmasa idi güzel olurdu dise yaʿnī yaġmur yaġsa yaġmasa güzel olur diye yāḫūd bir muṣāʾib ya ḳaḥṭ ya bir āḫar mevād ẓāhir olduḳda bu ḥādiṯe olmasa daḫī güzel olur dise ṭarīḳaten kāfir olur zīrā Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ʾemrine ve fiʿline ʾiʿtirāż idüb begenmemiş olur zīrā ḳahr da luṭf da Cenāb-ı ʾAllah her ne işler ise bi-ḥikmetin ve li-maṣlaḥatdır. Gūyā ʾemr-i Ḫudā'ya taʿarruż iden mürīd kendi ʿaḳl-ı ḳaṣīrince Ḥaḳḳ'ıñ Rabbāniyet ve ʾUlūhiyyetini begenmeyüb ʾiʿtirāż eyleme sebebiyle ṭarīḳat-ı küfre resīde olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Sādāt-ı Naḳşbendiyye Ḥażerātı buyururlar ki bir kimse ġanī ʾiken faḳīr ve muḥtāc olsa ʾaña merḥamet idüb ʾinʿām-ı keṯīre eyleme cāʾiz olmadı zīrā ālet-i elbet ʾanıñ ġınādan faḳra düçār olmasına bir sebeb ve nā-maʿḳūl bir ʿamel olub cezāsı ʾAllah Taʿālā aña cezā idüb faḳrı musallaṭ ʾeylemişdir. ʾeger ʾanı bu belādan ḫalāṣ ideyim deyü çoḳ ʿaṭıyye ʾiḥsān iderse ʾanıñ muḳābili kendi daḫī faḳr belāsına giriftār olur zīrā bunda daḫī ḥikmet-i Ḫudā'ya taʿarruż vardır. Faḳaṭ *Ve ʾemmeʾs-sāʾilü felā tenhar* ʾemrine ʾimtiṯālen bir günlük nafaḳa virmek lāzımdır. Bir günlük nafaḳadan ziyāde virmezler ki maʿnen ḥikmet-i Rabbīniye taʿarruż olmasun içün.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʾAmmā ʿazīzim bu söz rütbe-ʾi ḥaḳīḳate vāṣıl olan ricāluʾl-lah ḥaḳḳındadır ʾerbāb-ı ẓāhir olan ʿavām nās ister çoḳ virsün ister ʾaz anlara żararı yoḳdur.

Ḳāle ʾeş-Şeyḫ Ḳıṣṣa-ʾi żervan¿ Sūre-ʾi Nūn'da meẕkūr olan żervān¿ ḳıṣṣasını naḳl

buyurdular diyār-ı Yemen'de żırvān taᶜbīr olunur bir ḳarye var idi. ᵓAnda Benī ᵓİsrāᵓīl ṣāliḥlerinden bir kimseniñ bir ᶜaẓīm baġçesi var idi senede ḥadīḳa-ᵓi merḳūmede nābit olan meyve kemālini bulduḳda münādī nidā itdürüb fuḳarāᵓi cemᶜ idüb fuḳarā ile maᶜan baġa varub ḥāṣıl olañ maḥṣūlüñ ᵓekserini fuḳarāya virüb baḳāsı ile bir sene kendi taᶜayyüş ider idi vaḳtā ki bu ādem göçdü on iki ᵓevlādı ḳaldı baġçeniñ meyvesi kemāl buldu birbirleriyle meşveret ᵓeylediler ki eger bizler de pederimiz miṣāli idüb fuḳarāya ᵓinfāḳ ᵓider ᵓisek ṣoñra taᶜayyüşde zaḥmet çekeriz hemān bir gün ᶜaleᵓl-ġaflet seḥerī varub baġçeniñ maḥṣūlünü cemᶜ idelim deyū ᵓittifaḳ eylediler ve fiᵓl-vāḳıᶜ böyle idüb fuḳaraya ḫaber vermezden ᵓevvel bir gün vaḳt-i seḥerde cümlesi baġçeye geldiler gördüler ki baġçede meyveden ᵓeṯer yoḳdur yanmış ḫarāb olmuş ᵓeyā bizim baġçe degilmidir yolu yañıldıḳ deyū ᵓeṭrāfa tecessüs ᵓeylediler gördüler ki kendi baġçeleridir ᵓammā cezā-yı ᵓaᶜmālleri ile ḳahr-ı ᵓilāhī ḫarāb eylemiş oldıġı taḥaḳḳuḳ idince birbirlerine senden oldu benden oldu deyū levm eylediler ḥāṣıl ṣoñra cümlesi bir yere gelüb ᶜaᶜmāl-i ḫabīṯelerinden oldıġını ıḳrar ve muᶜterif olub eger baġçemiz heyᵓet-i ᵓaṣlıyyesine rücūᶜ iderse yine kālāvvel fuḳaraya ᵓinfāḳ idelim deyū niyet idüb tevbe ve ᵓistiġfār eylediler ol gice ᵓemr-i Ḥaḳ'la Cibrīl-i Emīn gelüb ol baġçeᵓi maḥrūḳa-ᵓi ᵓiḳlīm-i Şām'a naḳl idüb Şam ḳurāsından ᵓaᶜlā ve müṯemmir baġçe ol maḳāma naḳl eylediler. ᵓİbn Mesᶜūd *Radıyaᵓl-lahu ᶜAnhu* Ḥażretleri rivāyet ider buyururlar ki ᵓAllah Taᶜālā ol baġçeᵓi ᵓandan ḫayırlı bir baġçeye taḥvīl eyledi ve bir salḳım ᵓüzümü bir baġla yük olur idi. ᵓEbū Ḫālid el-Yemānī Ḥażretleri buyururlar ki ol baġçeᵓi ben gözüm ile gördüm bir salḳım üzüm bir siyah zengī gibi ṭurur idi, yāḫud her ᵓüzüm salḳımı bir ādem ᵓaṣılmış gibi ṣallanur

idi, çünkü ʾAllah Taʿālā bu ʾiḥsānı idüb baġçeniñ yerine ʾandan ʾaʿlāsı ʾiḥsān oldu ʾanlar daḫī babalarınıñ ʾeyledigi gibi ʾekserī maḥṣūlüni fuḳarāya bezl ʾeylemeye şürūʿ eylediler *Kemā Ḳāleʾl-lāhu Taʿālā Kemā belevnā ʾaṣḥābeʾl-cinni* . el-Āyet bu ḳıṣṣa ḫıtāmında buyurular ki her kim ki ʾerbāb-ı ḥıyel olur ḥāli böyle olur ve her kim ḥīleden ṣıdḳla rücūʿ ider yine ḥāli bunlarıñ ʾemṣālidir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Ḳāle Mevlānā Ḳaddeseʾl-lāhu Sırrahū* Beyt

ʾOlam ḫam şīkest u sırr ki ber taḫt¿

Men nekfetm¿ ki īn ziyānım gerd¿

Ṣad ḫam¿ şehd-i ṣāfī? ¿¿¿

ʿUżvum dād u şād mānem gerd¿

beyt-i şerīfleriñ ḫulāṣa-ʾi maʿnā-yı ẓāhiri oldur ki ʾibtidāʾen kübüm ḳırıldı ve sirkem döküldü ben ziyān eyledim dimedim ʾanıñ ʾarḳası şıra yüz küb ṣāfī bal ʾiḥsān ʾidüb bir küb sirkeye ʿıvaż idüb beni şādumān eyledi. Maʿnā-yı şerʿiyyesi oldur ki her kim Ḥaḳ yolunda bir küb sirke ʾiḥsān ʾide ʾAllah Taʿālā anıñ birine yüz küb şehd-i ṣāfī ʾiḥsān ʾider yāḫud bir kimseniñ *bi ḳaḍāʾiʾl-lāhi Taʿālā* malından bir şeye żarar ʾiṣābet idüb telef olduḳda *ʾİnnā Lillāhi ve ʾİnnā ʾileyhi rāciʿūn* deyü ṣabr eylese Ḥaḳ Taʿālā anıñ mükāfātı yüz ḳatını ʾiḥsān ider.

Suʾāl ʿAniʾş-Şeyḫ Efendim bu beyt-i şerīfleriñ ḥaḳīḳat maʿnāsı nedir deyü suʾāl eyledim buyurdular ki her kim ki nefs-i ʾemmāre küküni şīkest idüb ʾaḫlāḳ-ı zemīme sirkesini maḥv eylese ʾAllah Taʿālā ol kimseye ʾaḫlāḳ-ı ḥamīde ile memlū yüz ʿaded ḫam-i rūḥānī ʾiḥsān ider nitekim Ḥaḳ Taʿālā'nıñ ṭoḳsan ṭoḳuzu ẓāhir biri bāṭın yüz ʾesmāsı vardır her biri ḫuluḳ-ı ḥaseneden birine işāretdir nefs-i ḫamını ḳırana ḫam-ı rūḥānīden yüz ʾaḫlāḳ-ı ḥamīde ʾiḥsān olur ki her biri şehd-i ṣāfī rūḥānī ile memlūdur baʿdehū vücūd ve mevhūb u ʾİlāhī ʾiḥsān olub ol vücūd ve mevhūb üzerine yüz ʾaḫlāḳ-ı ḥamīde ḳaftanı giyüb *Teḫalleḳū bi ʾaḫlāḳıʾl-lāhi*

sırrına vāṣıl olur *ʾAllahümme yessir lenā ve licemīʿi ʾiḫvāninaʾl-leẕīne ʾt-tebeʿū ṭarīḳatināʾl-müsṭaḳīm* .

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Maḳām-ı şıddīḳıyyet ile rütbe-ʾi nübüvvet mā-beyninde bir mertebe vardır ki ʾaña rütbe-ʾi ḳurbet taʿbīr olunur. Ḥażret-i ʾEbā Bekr eʾş-Şıddīḳ *Raḍıyaʾl-lahu ʿAnhu* zamān-ı saʿādetde ol mertebeye vāṣıl olub rütbe-ʾi ḳurbeti ḳurbeti ʾiḥrāz eyledi. ʾEvliyāʾuʾl-lah efendilerimiz şıddīḳıyyet rütbesine vāṣıl olurlar lākin mertebe-ʾi ḳurbete vuṣlat mümkün degildir. Şıddīḳ-ı ʾEkbere ḫāṣ bir maḳām-ı ʿālīdir. *Kemā Ḳāleʾl-lahu Taʿālā ʾÜlāʾikeʾl-leẕīne ʾenʿameʾl-lahu ʿaleyhim mineʾn-Nebiyyīne veʾş-Şıddīḳīne veş-şühādāʾi veʾş-ṣāliḥīn* bu sırra vāḳıf olmayan bu ʾāyet-i kerīmeniñ ḥaḳīḳat-ı ḥaḳāyiḳına vāṣıl olmaz.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Meşāyıḫ-ı ʿıẓām *Ḳaddeseʾl-lahu ʾErvāḥahum* ḥażerātı *Mūtū ḳable en temūtū* sırrına vāṣıl olduḳda ʿıbāduʾl-lah ʾumūrından bir ʾemre taʿarruż eylemezler ve emr-i Ḥaḳ'dan bir ʾemre ʾiʿtirāż ʾeylemezler lākin her kim ki ṣıdḳ-ı ḫulūṣla ʾanlarıñ dāmen-i devletlerine teşebbüs eyleyüb muḥabbetlerinde ola Ḥaḳ Taʿālā ʾanlara muḥabbet üzre olanlara felāḥ virüb her ʾumūrlarını āsān ider. Her kim ʾevliyāʾuʾl-lāhı severse ʾAllah Taʿālā daḫī ʾanları sever zīrā sevdiklerini seveni ʾAllah daḫī sever muḥabbet ʾider her kim ki ʾAllah sever dāreynde selāmetde olur ve her kim ki ʾevliyāʾuʾl-laha buʿż ider ʾAllah Taʿālā daḫī ʾanlara buʿż ider her kim ki ʾAllah Taʿālā buʿż idüb mebġūż-ı ʾİlāhī ola iki ʿālemde ḫażelānda ḳalur. ʾEvliyāʾuʾl-lah Efendilerimiz ne kendilerini medḥ idene ʾiltifāt iderler ve ne ṭaʿn idene ʾiʿtirāż iderler ʾanlarıñ dāʾimā teveccühü Ḥaḳḳ'a olur lākin ṭaʿn iden ʾelbed ṭaraf-ı Ḥaḳ'dan bir belāya giriftār olur medḥ iden bir luṭf-ı Ḫudā'ya maẓhar olur bunlar ki maḥbūb-ı Ḫudā'dır, ʾAllah Taʿālā'nıñ sevdiklerini sevme cümle ẕeviʾl-ʿuḳūle lāzımdır meger mecnūn ola.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʾEvliyāʾuʾl-lahdan baʿżına ṭaʿn iden kimselere mecnūndan

ġayrı bir şey dinmez neᶜūẕü biʾl-lāhi Taᶜālā. Bu ḳadar keşf u kerāmātı menḳūl ve eserleri meydanda olan ʾevliyāʾuʾl-lah ḥażerātınıñ cümle kemālātını görmeyüb baᶜżı kelām remzlerine taᶜarruż idüb levm ʾeyleme iki şeyden ḫālī degildir ya cünūndur yaḫūd neᶜūẕü biʾl-lāhi Taᶜālā ᶜalāmet-i şaḳāvetdir. *Ḥamluʾl-müʾmini ᶜaleʾş-ṣalāḥı* var iken *ʾÜẕkürū mevtāküm biʾl-ḫayri* ʾile meʾmūr iken böyle nāzenīn dergāh-ı ʾulūhiyyet olan ʾeᶜızze-ʾi kirāma lisān ʾuzatma bu ḥükmiyyetdenden ḫālī degildir.

Ḥażret-i Şeyḫ Muḥyiʾd-dīn ᶜArabī *Ḳuddise Sırruhū* ʾEfendimiz'e daḫl ʾidenler neᶜūẕübiʾl-lāhi Taᶜālā fuḥşiyyātla rüsvāy-ı ᶜālem olur. Ḥażret-i Mışrī *Ḳuddise Sırruhū* Efendimize ṭaᶜn ʾiden ekserī mefᶜūliyyet-i mübtelā olub ve baᶜżınıñ ᶜırḳı kesilür. Vāriş-i Muḥammedī olan ẕevāta ṭaᶜn ʾidenleriñ verāşeti sırr-ı ʾEbū Cehilyān olub ᶜırḳı münḳariż olur *ḥafeẓaneʾl-lāhu Taᶜālā min sūʾiʾl-ʾedeb Āmīn . Kemā Ḳāle Şeyḫuʾl-Ekber Ḳuddise Sırruhū Ḳad ḳīle ʾİnneʾl-lāhe ẕū veledin ve liʾr-Rasūli ḳad¿ mā ¿¿ ʾAllahu veʾ-Rasūli ve keyfe nüncinā min lisāniʾl-veriyyi.¿*

Ḥukiye: eş-Şeyḫ *Ḳuddise Sırruhū* Mülūk-i māżīden biriniñ muḥibb-i ṣādıḳ bir vezīri var idi bir gün meşāliḥ-i ᶜıbāda dāʾir bir ʾalay ᶜarż-ı ḥāl virildi ʾanları cebine ḳoyub ḥużūr-ı pādişāha dāḫil oldu ve şāha kemāl-i muḥabbetinden kemāl-i cemāline ḫayrān olub ḳaldı padişah muḳarreblerine ʾemr eyledi ki vezīrim ʾumūr-ı ᶜıbāduʾl-lāhı ruʾyete meʾmūrdur baḳıñ yanında bir meşāliḥe dāʾir kāġıd var mıdır buyurdu melik muḳarrebleri veziriñ cebinden ʾumūr-ı ᶜıbāda dāʾir bir ṭaḳım kāġıd çıḳardılar pādişah ol ʾevrāḳa naẓar idüb vezīrden her ne ʾilticā olundu ise cümlesini bilā-suʾāl revā görüb her birini murādına nāʾil eyledi. ʾEvliyāʾuʾl-lāhıñ daḫī ʾaḥvāli böyledir sırr-ı ḥaḳīḳate vāṣıl olduḳlarından gerçi çūn ʾu çirā ʾidüb bir şey söylemezler ve ḥużūr-ı Ḥaḳ'da ve leẕẕet-i münācāt feyyāż-ı muṭlaḳda

ʾiken kimse ḫāṭırına gelmez ve kimseniñ ʾumūrını mühim edinmez lākin her sitem ʾanlara ʾistinād idüb göñülleri cebine dāḫil olursa anıñ murādatı ḫayr ile ʾiḥsān olunur.

Yeḳülüʾl-Faḳīr ʿAzīzim hemān ʿāmil iseñ saʿy u ġayret ʾidüb ʾAllah Taʿālā ʿındinde maḳbūl olan ẕātıñ göñlüne girmeye himmet eyle. Bunuñ ẓāhirde bir ʾaʿlā miṡāli vardır bir kimse muḳarreb-i padişāh olsa herkes aña iltifat ve ʾikrām ʾidüb bir dostluḳ peydā idüb anıñ göñlüne girmeye saʿy ider ki şāyed ki bir gün ola bir işim düşe yāḫud biʾl-münāsebe beni pādişāha tavşıye idüb şāhıñ baña daḫī meyl ve raġbetine vesīle olur meʾmūliyle muḳarrebān-ı mülūkıñ ʾenvā-ʿı ʾeẕāsına ve teklīfātına taḥammül ʾiderler bu böyle olunca sulṭānuʾs-selāṭīn olan Rabbuʾl-ʿĀlemīn'e muḳarreb olanlara ʾintisāb bundan ʾaʿlā oldıġı *ʾaẓharu mineʾş-şems* dir lākin ʿazīzim münāfıḳāna müdāhene-ʾi şūriye ile ʾehluʾl-lah ḳalbine dāḫil olunmaz zīrā ʾanlar ʾaṣḥāb-ı ḳulūbdur ʾinsanıñ ḳalbine naẓar iderler ʾanlara teveccüh ve muḥabbet ḳalben ve ḳālıben ve ḫālişan olmaḳ lazımdır. Belki müdāhene-ʾi şūriyye ʾehluʾl-lāhıñ bāʿiṡ-i nefreti olub muḥabbet eylesün der iken daḫī ziyāde ictināb ve nefretine sebeb olur ʾerenler ile laṭīfe olmaz ʾanlara ʿarż-ı ḫulūş iden bu ẕāt ʿındeʾl-lah maḳbūl ve sevgilüdür elbed Ḥaḳḳ'ıñ maḥbublarını sevme bize de lāzımdır *el-Merʾu maʿa men ʾeḥabbe* deyüb liʾl-lāh fiʾl-lāh ez-dil ü cāna ʿarż-ı muḥabbet gerekdir. Bu da ʿazīzim ʿināyet-i Ḥaḳḳ'a muḥtacdır eger ʿālem-i ʾervaḥda rūḥıñ münusebeti var ise bu şevḳ ḥāṣıl olur, ʾimtizāc-ı ʾervāḥ yoġsa ne çāre zīrā her bir ʾervāḥ-ı ḫabīṡe ʾöyle velī kāmil maḥbūb-ı ʾilāhī olan ẕevātıñ ʾervāḥ-ı ʿulviyye ve nūrānīyyesiyle ʾimtizāc idemez *el-cinsü maʿal-cins* fehvāsınca ʾelbed ʾünsde cinsiyyet şarṭṭır cins olmayınca ʾüns olmaz *el-ḫabīṡātü liʾl-ḫabīṡiyyīne veʾṭ-ṭayyibātü liʾṭ-ṭāyyibīne* gāhī baʿżılarıñ

ḫabāṣetleri ʿārıżī olub ol emrden ʾevliyāʾuʾl-lāha muḥabbet idemez ʾüns ile kendinde olan ḫabāṣet ʿarıżī himem-i ḳudsiyyeleriyle refʿ olub soñradan meyl ider bu da vardır. Baʿżılarıñ saʿādeti ʿarıżī olub ol ʿazīzlere meyl ve muḥabbet ider şoñra ḫabāṣet-i żātiyye ẓāhir olub yüz çevirüb ʾiʿrāż ider *neʿūẕü biʾl-lāhi Taʿālā* saʿādeti ẕātī olursa ʾanlarıñ ḥubbundan cudā olmaz veʾs-selām.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Ḳāle Mevlānā Ḳuddise Sırruhū fiʾl-Meṣnevī beyt*

Kāse-i çeşm-i ḥarīṣanpür neşed

Tā ṣıdḳ- ḳāniʿ neşd pürdür neşd?

Sürūrī Ḥażretleri bu ḳıṣṣanıñ şerḥinde buyururlar ki ṭavāʾif-i mülūkden biri ṣayd ve şikār dāʿıyesiyle bir ḳaryeye teşrīf buyurmuş ḳarye ḫalḳı ʾistiḳbāl eylemiş melike ġāyet ḫoş gelüb ʾemr eyler ki şu ḳavme ḫaber veriñ bu ṣaḥrada her ne bulurlar ise ʾalub getürsünler ḥacer u mederden māʿadā ʾaġrınca ḫazīnemden ʾaltun alsunlar buyurdular herkes bir şey bulub getürdü ʾaġrınca ʾaltun alub götürdü bir ʾaʿmā pīr daḫī bu ḫaberden āgāh olub eliyle yeri ararken bir ṭırnaḳ ḳadar şey eline geçdi ḫazīneye geldi ḫazīnedār alub pīre buyurdu ki bu bir ʾaltun çekmez sana bir ʾaltun vereyim git didi, pīr daḫī ḫayır sulṭanım ʾulūʾl-ʾemre iṭaʿat lāzımdır elbet bu vezn alunub mevzūnıʾaʿṭā olunmaḳ lāzımdır deyüb ʾıḍrār eyledi elinden alub teräziye vażʿl idüb bir ʾaltun daḫī muḳābiline ḳoydular bir ʾaltundan ʾaġır geldi, bir daḫī ḳoydular nihāyetüʾl-ʾemr biñ altun ḳoydular yine ol kemik paresi aġır geldi bu ḥāle ḫayret gelüb melike ʿarż eylediler melik daḫī ḥużūrında vezn itdirdi biñ altun ḳoydular aġır geldi meger bu pīr-i sāḥirdir didiler ʾiḫtiyār daḫī ḫayır sulṭanım ben bir ʿāciz kişiyim siḥir benim işim degildir lākin ʾaradım bunu buldum ḥāl nedir bilmem didi melik ʿulemā ve ḥukemāsını cemʿ ʾeyledi her biri bu sırra ḫayran oldular ve ne īdügünü bilmediler

ve bir şübhe-ʾi ʿaẓīme oldu nihāyetüʾl-ʾemr bu müşkili ḥal idemez meger ki ʾEbā Yezīd Bisṭāmī Ḥażretleriniñ türbedārı bir ʿārif ẕātdır o ḥal ider deyü ʾittifaḳ olunub ol kemügi ve ʾaltunla terāziyi bir tātā¿ tīz-reftāra virüb ʾirsāl eylediler. Tatar gelüb türbedārı bulub ʿarż eyledi türbedār ḥużūrında biñ altunla vezn olundu yine ʾaġır geldi türbedār teraziniñ bir kefesine ol kemügi ḳoydu bir kefesine bir ʾaltun ḳoyub altun üzerine bir miḳdarca türāb ḳoydu ol zaman kemik ḫafīf olub altun kemikden ziyade ʾaġır geldi türbedār buyurdu ki şaha bizden selām eyle bu kemik bir ġāyetle dünyaya ḥarīṣ ṭamaʿkār ādemiñ gözünüñ köküdür dünyayı bütün ḳoysalar yine bu kemik aġır gelür bunı bir miḳdar tobraḳ ṭoyurur deyüb tatarı ricʿat itdirdi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Nisan raḥmeti nüzūlünde deryāda ṣadef, ḳarada ḥayye ʾaġızlarını açarlar ḥayye ʾaġzına düşen raḥmet semm-i ḳātil olur, ṣadef ʾaġzına düşen ḳaṭre-ʾi raḥmet ʾincü olur. ʾEger ṣadef ʾaġzına düşen raḥmetden bir ḳaṭreye ḳāniʿ olursa cevfinde bilenüb morvārīd olur iki tāneye ḳāniʿ olursa dürr-i şehvār olur, daḫī ziyāde olursa ʾandan dūn olur her ne ḳadar ziyāde olursa incüsü ufaḳ olur, ādem oġlanı da böyledir ḥuṭam-ı dünyeviyyeden şey-ʾi ḳalīle ḳāniʿ olur ḳadri morvārīd gibi ʿālī olur ṭamaʿ idüb ziyāde celb-i dünyāya heveskār olursa ḳadr-i dūn olur ṣadef miṡāli.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Ṣoḥbet üç nevʿidir, ṣoḥbet-i Ḥaḳḳānī, ṣoḥbet-i rūḥānī, ṣoḥbet-i cismānī. Ṣoḥbet-i Ḥaḳḳānī oldur ki ʾezelde ʿināyet-i ʾİlāhiyye ḥaḳḳında ʾerzānī buyurulub ʾervāḥ u ecsād vāsıṭasından ʿārī olaraḳ feyż-i ʾaḳdes-i ṣamedāniye nāʿil olub bilā delīl maḳām-ı cemʿe vāṣıl olur belki cemʿuʾl-cemʿe yol bulur

lākin bu şoḥbet-i Ḥaḳḳānī ricāli ʾeḳallu mineʾl-ḳalīldir ʾekserī meczūb-i ʾİlāhī olub sermest ve ḥayrān olur. Şoḥbet-i rūḥānī oldur ki rūḥı ʿālem-i ʾervaḥda bir velī-ʾi kāmiliñ rūḥıyla āmirziş idüb bu ʿālem-i dünyāda her ne ḳadar mülāḳāt-ı cismānīye olmaz ise daḫī rūḥ-ı ḳudsiyye-ʾi velī-i kāmil ʾanıñ rūḥāniyetine esr idüb terbiye ider ve rūḥundan rūḥ-u sālike feyż ʾiḥsān olur. Veys Ḳarenī ve Ferīdüʾd-dīn ʿAṭṭār ve Ḥasan Efendi emsāli Ḥażret-i Veys feyż-i rūḥ-u ʾaʿẓām Server-i ʿÂlem *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* 'den ʾaḫz eyledi. Ferīdüʾd-dīn ʿAṭṭār feyżi rūḥu Ḥāllāc-ı Manṣūr'dan ʾaḫz eyledi. Ḥasan Efendi feyżi rūḥu Şaʿbān Efendi'den ʾaḫz eyledi. ʾİşte ʿaẓīzim buna şoḥbet-i rūḥānī taʿbīr iderler bu şoḥbet-i rūḥānī ricāline Veysiyyūn taʿbīr olunur. Lākin şoḥbet-i rūḥānīye maẓhar olanlardan ʾaḫz-i feyż müşkil olur ve kendüleri daḫī ʾaḫz-i feyżi rūḥānīde zaḥmet çekerler ve bunda mühlike-ʾi ʿaẓīme vardır ḫaṭırātı ehline maʿlūmdur, ifāde olunsa taṭvīl-i kelāma bāʿiṣ olur. Şoḥbet-i cismānī şāh-ı rāhdır ki bir mürşid-i kāmil dāmenine teşebbüs idüb anıñ terbiyesiyle seyr u sülūk iderek vāṣıl ileʾl-lāh olur.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim işbu şoḥbet-i selāseniñ üçü de ḥaḳdır lākin üçüne daḫī ʾistiʿdād gerekdir bilā-ʾistiʿdād taḥṣīl olmaz bunlara ʾistiʿdād kemāl üzre zühd ve veraʿ ile şer-ʿi şerīf ve sünnet-i Seyyidiʾl-Mürselīn'e ʾittibāʿdır gāhī şoḥbet-i Ḥaḳḳānī bilā-ʾistiʿdād ẓuhūr ider *kemā ḳıs¿ dād¿ Ḥaḳḳ rā¿ ḳābiliyyet şarṭ-ı nīst, bilki şarṭ-ı ḳabiliyyet dād ost¿*

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh ʿÂlem-i berzaḫ ġāyet de ʿāmiżdır ḥaḳīḳat-ı ʿālem-i berzaḫı ʾAllah Taʿāla'dan ġayrı kimse bilmez. ʾİmam Şaʿrānī Ḥażretleri buyururlar ki ʿilm-i ʿālem-i berzaḫı kimse bilmez ʾilleʾl-lāhu Taʿālā ʿālimdir. ʿÂlem-i ʾervāḥı bilmek sehldir ʿālem-i berzaḫı bilmeden, zīrā ʿālem-i berzaḫ bir ʿālemdir ki rūḥāniyyūn ve cismāniyyūn ve cennet ve nār cümlesi ʾandadır, her kim

ḥaḳīḳat-ı ʿālem-i berzaḫa vuḳūf ʾiddiʿā iderse ḫaṭādır ve ʿālem-i berzaḫda olan ẕevātı gāhī ruʾyet eyledim diyen daḫī ḫaṭā ider mervīdir ki ʾAḥmed Bedevī Ḥażretleri her kim rūḥundan ʾistimdād ṭaleb iderse ʾimdādına irişüb ẓuhūr ider ve görünür lākin ol görünen ʾAḥmed Bedevī kendi degildir belki anıñ ḥürmetine Bedevīniñ miṡāli yāḫud anıñ şeklinde bir melek ẓuhūr idüb feryād ress-i mülteci olur buyurulmuşdur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Demişlerdir ki Ḥaḳ Sübḥānehū ve Taʿālā Şeyḫ-i ʾEkber *Ḳuddise Sırruhūʾl-ʾAṭhar* Ḥażretlerine bir ḳuvvet ve ḳudret ʾiḥsān eylemişdir ki ʾervāḥ-ı ʾenbiyā ve ʾevliyāʾ ve müʾminīnden her kimi ister ise üç vecihle ʾanlara mülāḳī olub ṣoḥbet eylemeye ḳādir idiler biri kemāl-i teveccüh ile maṭlūbları olan ẕātıñ rūḥuna müteveccih olub anı ʾinzāl ve celb idüb ṣoḥbet iderler. Biri rūḥāniyetle semāya ṭayerān idüb maṭlūbı olan ẕātıñ rūḥını bulub ʾanıñ ile ṣoḥbet-i rūḥānī iderler idi. Biri de kendülere ġaybūbet ve ʾinsilāḥ gelüb vaḳt-i ġaybūbetde ʾervāḥa mülāḳī olurlar idi Bāredeʾl-lāhu Taʿālā. Bu ʾaḥvāller vāriṡ-i kāmil ʾesrārıdır. Ḥażret-i Şeyḫ bilā-rayb velā şek vāriṡ-i kāmil-i esrār-ı Muḥammedīdir *Ḳaddeseʾl-lāhu Sırrahū.*

Ḥikāye Mineş-Şeyḫ: Sālik-i rāḥ-ı Ḥaḳ olmaya heveskār bir kimse bir ʾümmī kāmil şeyḫe geldi şeyḫ daḫī ʾaḫşam namazına ḳāmet idüb ʾimam oldu Fatiḥa-ʾi Şerīfede *el-Ḥamdü liʾl-lāh* maḳāmında *el-Hemdü liʾl-lāh* tilāvet eyledi ol kimse kendi kendüye şol kimse ki *el-Hemdü* ile *el-Ḥamdü* beynini farḳ eylemeyen Ḥaḳ'la baṭıl beynini nice farḳ ider deyüb şeyḫden ʾiʿrāż eyledi ve ḫāne-ʾi şeyḫden çıḳdı ānide ʾönüne bir ʾarslan çıḳdı ʾarslandan ḫavf idüb yine şeyḫe rücūʿ eyledi. Şeyḫ ḳapuya gelüb ʾarslana ḫıṭāb idüb ey ḥayvan ben sana her zaman benim misāfirimi ʾiḫāfe eyleme dimez miyim deyince şeyḫiñ

heybet-i ḳudsiyyesinden ʾarslan firar eyledi. ʿAzīz müşārun ileyh ol misāfire teveccüh idüb sulṭanım siz ʾelfāẓ-ı ẓāhireyi tezyīn idersiz ʾarslandan ḫavf idersiz biz maʿnāmızı tezyīn ideriz ʾarslan bizden ḥazer ider ḳalıb-ı ʾelfāẓa naẓar eyleme maʿnāya naẓar eyle buyurunca nādim olub tāʾiben Ḥażret-i Şeyḫiñ dāmenine teşebbüs eyledi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʿAbduʾl-lah Ḥacendī Ḥażretleri ʿālem-i maʿnāda cennete dāḫil olub Ḥażret-i Mevlānā'yı gördü ki ʾābdeste ḥāẓır olmuşlar bir ḥūri meh-pāre daḫī ʾelinde bir ʾibrīḳ ile ʾābdest şuyu ʾiḥḍār ider Ḥacendī, Ḥażretden *īn kīst ?* yaʿnī bu kimdir deyü suʾāl eyledi Ḥażret-i Mevlānā *āftābīst āftābe bedeset* yaʿnī bu āftāb mānendī bir ḥūr-i pür nūrdur elinde olan daḫī ābdest ibriġidir deyü cevāb verdiler. Āftābe ʾabdest ibriġine dirler, ānı da Ḥacendī ḳāfiyeye riʿāyet idüb ʿalā ṭarīḳıʾl-laṭīfe buyurdular ki *īn çinīn dest āftābe bedest ¿* yaʿnī böyle dest-i laṭīfde āftāba şeḳīldir böyle ḫidmete şāyeste degildir didi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh ʾEyyām-ı şitāda Burūsa ve sāʾirede ḳudret-i ʾīlāhiyye ile teshīn olan şular üzerinde olan ḳablucalara gitme ʾinsana mużırdır zīrā ʾeyyām-ı şitāda ḳudret ḥamamlarınıñ şuyu vücudu bālūde gibi ider ḥamamdan çıḳınca ḥıfẓ ġāyet de müşkildir ol zaman vücūd bürūd-ı şitāyı mıḳnaṭıs miṣāli cezb ider bir derde devā olursa āḫar üç beş ʾemrāżın ḥudūşüne sebeb olur ḥāṣıl-ı kelām ʾeyyām-ı şitāda ḳablucalara gitmeye ʾizn virmezler idi ve Burūsa ḫalḳınıñ ʾemrāż-ı muḫtelife ile ʾekşeriniñ merīż olmalarına ḳablucalar sebebdir buyurub menʿ iderler idi. Ḫuṣūṣan ʾeyyām-ı şitāda muʿālece-ʾi muʿarriḳ merīża mużırdır gerçi ḳablucalar vücūd-ı ʾinsanda baʿżı ʿillete nāfiʿdir lākin muʿālece-ʾi muʿarriḳa nevʿindendir

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḥukemā ʾeyyām-ı şitāda muʿarriḳ devā virmezler sırrına ve çūb-i çīn ʾemṡāli, zīrā ʾeyyām-ı şitāda derlenürse ol der ile ʿillet defʿ olur ama azacıḳ hava alub bürūdet-i şitā ʾistişmām iderse neʿūẓü biʾl-lāhi Taʿālā bir devāsı ʿaşere derde ḥādiṡ olub zaḥmet çeker.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾİnsanda olan ʾemrāż ya cildinde olur yāḫud bāṭında olur, yāḫud ʿumḳ-ı bedende olur. Eger ʿillet cild-i insanda olursa aña muʿarriḳ ʿilāc verirler bāṭında olursa ana mübevvil virüb ʿurūḳ ve meṡāneʾi taṭhīr iderler. ʿUmḳ-ı bedende olursa müshilātla ʿilāc olunur.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿİllet derece-ʾi evvelde olub havadan ʿārıż oldu ise daḫī ʾinsanıñ cildindedir aña muʿarriḳ virüb bir miḳdar derleme ile defʿ olur, eger teʾḫīr olunub bāṭına taḥvīl iderse mübevvil virüb defʿ olunur daḫī teʾḫīr olunursa ʿumḳ-ı bedene taḥvīl idüb ʿumḳda bir ʿillet ʾiḥdāṡ ider o zaman ʾishāl ile ve müleyyin ile ʿilāc olunur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Keṡret-i mücāmeʿat insanı ʾemrāż-ı mühlikeye giriftār idüb vücūdını ḥarab ider nihāyeti ya bir devāsı bulunmaz derde mübtelā olur yāḫud helāke müʾeddī olur keẕālik bāṭınını daḫī ḫarab ider ʿaşḳ u şevḳ u Ḫudā'yı ʾıṭfā ider.

Taʿbīruʾl-Menām: ʿĀlem-i maʿnāda bizim dergāhda cemāʿat-ʾı keṡīre ile ẕikr ider idim bir ḳavim daḫī ḫalḳa-ʾi ẕikriñ ḫāricinde ʾādāba muḥal ḥareket iderler idi ʾayaḳ ʾuzatma ve şürb-i duḫān ʾemṡāli faḳīr bu ḥāli görünce ẕikri ḳaṭʿ idüb ey ʾümmet-i Muḥammed size meclis-i ẕikriñ ʾaḥvālini beyān ideyim. ʾÜmmet-i Muḥammed'den bir ḳavim cemʿ olub ẕikr ider iken Ḥaḳ Taʿālā Ḥażretleriniñ bir ḳavim seyyāḥīn melekleri vardır ʾehl-i ẕikriñ 'eṭrāfını ʾiḥāṭa idüb ḳanadlarını birbirine lef ʾidüb semāya ḳadar cemʿ olurlar ol meclis tamam olduḳda melāʾikeler ʾandan ʿarşa ʿurūc ider Ḥaḳ Taʿālā

ey benim melāʾikelerim ḳanden gelürsüz deyince melāʾikeler daḫī Yā Rab sen bizim ḥālimizi bizden ziyāde bilürsün filān diyarda filān maḥalde ümmet-i Muḥammed'den bir ḳavim cemʿ olub seni ẕikr iderler deyü cevāb verince Vācib Taʿālā buyurur ki ol ḳullarımıñ beni ẕikr eylemeden maḳṣūdları nedir? Melāʾike derler ki Yā Rab raḥmetiñi meʾmūl iderler cennet isterler cehennem ḫavfından saña ṣığınurlar. Ḥaḳ Teʿālā yine buyururki ʾanlar cenneti ve cehennemi gördüler mi? Melāʾike derler ki ḫayır görmediler lākin görmüş gibi īmān ve ʾiʿtiḳādları vardır eger görseler idi daḫī ziyāde ictihād iderler idi. Ḥaḳ Taʿālā buyurur ki ey melāʾikeler şāhid oluñ ol meclis-i ẕikrde olan ḳullarımıñ cümlesiniñ ẕünūbını ʿafv idüb ʾanlara raḥmet eyledim deyü ʾehl-i ẕikre olan ʾelṭāfını melāʾike ʾiʿlān idince melāʾike bu ʾelṭāfıñ ʿumūmuna vuḳūf ḳaṣdıyla şöyle suʾāle teşaddī iderler ki Ya Rab ol cemʿ olan bendeleriñ mecmūʿı ḥālişan li vechike ẕākir degildi baʿẓı daḫī li ecliʾl-emel gelmişdir kimi berā-yı maṣlaḥat kimi tefrīḥ-u ṭabīʿat içün deyince Perverd-gār-ı ʿālem buyurur ki *Hum ḳavmün la yüşḳā celīsühüm* yaʿnī bu ʾehl-i ẕikr bir ḳavm-i şerīfdir ki bunlar ile celīs ve ʾenīs olanlar şaḳī olub raḥmet-i Ḥaḳ'dan baʿīd olmazlar deyüb cümlesine raḥmeti ʿām oldığını ʾiʿlām ider bu ẕikr meclisi böyle bir mübārek meclisden herkes ʾelinden geldigi ḳadar ʾedebe riʿāyet ʾeyleme lāzımdır deyü bu ʾaḥvāli ve ḥadīs̱-i şerīf meʾālini ifāde idüb agāh oldum bu rüʾyāyı ʿAzīzim Ḥażretlerine ifāde edince buyurdular ki ġālibā ẕikr-i şerīfde size ḫavāṭır-ı sūʾ ʿāriż olmuş anı defʿ idiñ.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh ʾEhl-i naẓar ʿindinde ẕākiriniñ ekṣeri kāfirlerdir zīrā ḳalb-i ẕikr maḥāllidir ẕikr-i maḥallī olan ḳalbe ẕikr iderken dünyā fikri ḥulūl idüb lisān-ı ẕikr-i Ḥaḳ'la ḳalb fikr-i sivā ile olmaḳ ehl-i naẓar ʿindinde küfr meṣābesindedir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Meşāyiḫ-ı ṣūfiyye Ḥażerātından küfr nedir deyü suʾāl

olundu küfr bir şey-ʾi mevżiʿiniñ ġayrine vażʿa dirler ḫulāṣaʾi ẕikriñ mevżiʿi ḳalbdir her kim aña ḥubb-i dünyā fikrini ʾimlā iderse ʾehluʾl-lah ʿindinde kāfir olur.

Ḥukiye ʿAniʾş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah Ḥażret-i Mışrī *Ḳuddise Sırruhuʾl-ʿĀlī* ʾEdirne'ye teşrīf eyledikleri hengāmda bir ʾaḫşam Ḳādirī-ḫāne şeyḫiniñ ziyāretlerine teşrīf buyurmuşlar meclis-i ḫāṣṣuʾl-ḫavāṣ olub ḥaḳāyiḳ-ı ṣoḥbeti ider iken Mışrī Ḥażretleri buyurmuşlar ki sulṭanım biz bir ḳaç senedir gece ve gündüz ḫāʾbı ġāʾib eyledik ʾuyḫu ḳande ḳaldı deyince Ḳādirīler şeyḫi buyurmuşlar ki oġlum Mışrī Efendi biz on dört senedir geceʾi ġāʾib eyledik Ḥaḳ Taʿālā *Ve ceʿalneʾl-leyle libāsen* buyurdu ʾuyḫu ṭaraf-ı leyldir siz bize leyli buluñ biz de size ʾuyḫuyu bulalım deyü cevab verdiler. ʿAzīzim Ḥażretleri buyurur ki bu kelāmı ben Ḥażret-i Mışrī ve ḳoca Ḳādirīler şeyḫiniñ lisānından ʾistimaʿ idenden işitdim ki daḫī ṣabī ʾimiş Ḥażret-i Mışrī ṣoḥbet-i ḫavāṣ eyleme içün beni meclisden defʿ eyleme istedi Ḳādirīler şeyḫi mānīʿ degildir ṣabīdir ġayr-ı mükellefdir siz sözüñüzi söyleyiñ didiler bināʾenʿaleyh o gice bizden kelām ʾıḫfā eyleyüb bu esrār sözlerini tekellüm eylediler deyü bana naḳl eyledi deyü efendim naḳl eyledi.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr *el-Ḥamdü liʾl-lāhi hāẕā min faḍli Rabbī* Pīr-i ṭarīḳatim ʿAzīz destgīrim Mışrī Ḥażretleriniñ böyle ṣoḥbet-i devletleri bir vāsıṭa ile bu faḳīre resīde oldu ki bu esrārı istimaʿ idenden sāmiʿ olan ẕāt ʿālī-ḳadr lisānından bu ʿabd-i ʿāciz daḫī ʾistimaʿ eyledim *ṣümme ve ṣümme el-Ḥamdüliʾl-lāhi Taʿālā*

Seʾeltü ʿAniʾş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah Muḳarribān-ı dergāh-ı ʾulūhiyyet olan ẕevātdan ne zaman nevm selb olur ve ne zaman geceʾi ġāʾib ider ***Ḳāle*** buyurdular ki sālik-i rāḥ-ı Ḥaḳ olan simā-ʾı ʾevvel rütbesine vāṣıl olub maḳāmı ol maḳāma resīde olursa ol zaman nevm selb olur ve ṣıfat-ı ḳayyūmiyyetle muttaṣıf

olur, mādemki sālik-i semā'i ol rütbesine resīde olmaya teraḳḳīsi ḳadrine mehmā 'emken gicede ve gündüzde nā'im olur. Semā'i 'evvel-ī ḳameriyye menāzilini sebḳat idince 'uyḫu yanar tamam olur. Dördüncü semāya resīde olub maḳām-ı şemse vāṣıl olursa *lā ṣabaḥ velā mesā'* 'anıñ içün gice ve gündüz yoḳdur gice gündüz bir olur ya'nī giceniñ ẓulmeti ru'yet-i nūr-ı başīrete 'aşla ḥā'il olmaz *Yessir lenā'l-lāhu hāẕihi'l-merātibe'l-'aliyye.*

Ḥukiye 'Anhu 'ş-Şeyḫ Ḥażret-i Süleyman *'Aleyhi's-selām* bir gün dārāt ve salṭanatla bir ḳarye 'üzerinden mürūr ider idi bir 'ārif bi'l-lāh şeyḫ-i fānī dihḳān bunu görüb Ey 'İbn Dāvūd ne güzel ni'metdir ki 'Allah Ta'ālā saña 'iḥsān eyledi demiş bu sözü rüzgār Ḥażret-i Süleyman *'Aleyhi's-selām* kūşine 'ilḳā eyledi. Ḥażret-i Süleyman bu sözü 'istima' idüb ve ṭaraf-ı Ḥaḳ'dan me'mūren 'avdet eyledi ve ol dihḳānı ḳocanıñ yanına gelüb *ki yek dem ẕikr-i Ḥaḳ gerden be ez mülk-i Süleymānī* deyü tebşīr eyledi ya'nī ey pīr-i fānī seniñ zirā'atle ve kesble olub bir dem ḫulūşla Ḥaḳḳ'ı ẕikr eylemeñ mülk-i Süleymāndan efḍaldir buyurdu.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū 'Ehl-i ṭarīḳdan bir ẕāt Burūsa'da 'ālem-i ma'nāda bir mekān-ı mübārekeye varıranı görür ki Burūsa'da her ne ḳadar 'evliyā'u'l-lah medfūn ise cümlesi ol maḳāma cem' olmuşlar ve 'Eşref Rūmī Ḥażretleri bir kürsī üzerinde cālis olmuşlar bu ẕātlar dünyada 'eyledikleri 'a'māl-i ḫayriyyelerini birbirinden su'āl iderler idi ve her biri āḫarına ben dünyada şöyle sa'y eyledim ve ben böyle 'ibādetle ġayret eyledim derler iken cümlesi birden 'Eşref Rūmī Ḥażretlerine su'āl eylediler 'Eşref Rūmī *Ḳuddise Sırruhū* buyurdular ki ben dünyada iken yevmiyye yetmiş biñ ṣalāvāt-ı şerīf oḳur idim deyince yine ol ẕātlar çünki rūḥ-ı Rasūl *'Aleyhi's-selām* 'a bu ḳadar hediyye 'ihdā eylediñiz dünyāda Server-i 'Ālem *Ṣalla'l-lāhu 'Aleyhi ve Sellem* 'i ḳaç def'a ru'yet ve müşāhede

eylediñiz deyü suʾāl olunduḳda Ḥażret-i ʿAbduʾl-lah Rūmī *Ḳuddise Sırruhūʾl-ʿĀlī* el-Ḥamdüliʾl-lāhi Taʿālā Sulṭānuʾl-ʾEnbiyā *ʿAleyhiʾs-selām* 'ıyetmiş defʿa müşāhede ile müşerref oldum deyü cevāb verdiler.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāhu Taʿālā Bir kimse dünyāda cennet-i ʿirfāna dāḫil olub ruʾyet-i cemāl-i Muḥammedī ile müşerref olmaz ise yarın āḫiretde daḫī müşāhede-ʾi cemālden maḥrūm olur *Kemā Ḳāle Taʿālā Men kāne fī hāẕihī ʾaʿmā fe huve fiʾl-āḫireti ʾaʿmā ve ʾeḍallü sebīlā* Beyt:

Bugün ʾaʿmā olan bunda yarın ʾaʿmā olur elbed

Cā¿ gör cān gözün kim bī-başar nādānı neylerler ¿

Suʾāl ʿAnhu ***ʾEş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū*** ʾEşref Rūmī *Ḳuddise Sırruhū* ʾilāhiyātında tecelli-ʾi şevḳ u didārıñ beni mest eyledi ḫayrān, maṭlaʿı ile olan nuṭḳ-ı şerīfleri maḳṭaʿında benim ol dāʾim el-Bāḳī göründüm ṣūretā ʾinsan buyurdular. Bu kelām-ı feyż-i ʾencāmıñ ḥaḳīḳat maʿnāsında ḳīl u ḳāl ve kelām ehl-i ḳāl ve ḥāl vardır, Efendim ne buyurursuz deyü suʾāl eyledim buyurdular ki o sır ʾinsandır zīrā ʾinsanıñ sırrı şarāb-ı mevti nūş eylemez. Bir sālik rütbe-ʾi sırra vāṣıl olduḳda lisān-ı sırdan dāʾim el-Bāḳī deyü ṣadu gelür ol ẕāt-ı kirām ki cesed ve ruḥdan geçüb şarāb-ı ʿaşḳı içüb mertebe-ʾi sırra resīde olalar tecellī-i nūr-ı tevḥīdi mirʾāt-ı dilde ʾaʿyān görüb Ḥaḳ'dan ġayrı bir şeyi müşāhede eylemezler bu maḳama *Lā Mevcūde ʾillaʾl-lah* maḳamı taʿbīr iderler bu rütbeye varub nūr-ı ẕātı āyine-ʾi ḳalbinde gören ʿāşıḳ-ı Ḥaḳ ġayriñ müşāhedesinden maṣrūf olub *Lā mevcūde ʾillāʾl-lah* der ve lisān-ı sırdan böyle kelām-ı ġāmiż tekellüm ider ve bu sır taʿbīr olunan esrār *Ve nefaḫtü fīhi min rūḥī* sırrından ẓuhūra gelmiş bir sırdır, ve sırr-ı derūn-ı ruḥda mestūrdur cesed rūḥuñ ẓarf ruḥ sırrıñ ẓarfıdır. Māḳām-ı sırra vuṣlat mürşid-i kāmile irāde getürüb ʿibādet u ṭāʿat ve riyāżet ve perhīz iderek

sırr-ı sırra vāṣıl olurlar. Sırr-ı sırra ʾerbāb-ı esrārdan ġayrı kimse vāḳıf degildir diyen bilmez, bilen dimez buyurmuşlar ve bu rütbe ʿilm ve ʿirfān ve daʿvā ile ḥāṣıl olmaz belki cidd ve ʾihtimam ve terbiye-ʾi mürşid ile olur. *Allahümme yessir lenā ve li cemīʿiʾl-ʿuşşāḳı Āmīn.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Mervīdir ki her zaman bāb-ı ravża-ʾi Seyyid-i Kāʾināt ʿAleyhi efḍaluʾt-taḥıyyāt da ʾevliyāʾuʾl-lahdan bir bevvāb taʿyīn olunub cemīʿu ʾevliyāʾuʾl-lah ʾanıñ ʾiẕn ve delāletiyle ravża-ʾi saʿādet sulṭānuʾl-ʾenbiyā ʿaleyhi ʾefḍalüʾt-taḥıyyāya dāḫil olurlar yevmen mineʾl-ʾeyyām ʾAḥmed Bedevī Ḥażretleri ziyāret-i Seyyidiʾs-Sādāta geldi bevvāb ʾiẕn olmadıḳca seni ḳoymam didi Bedevī Ḥażretleri bevvāba ʾaṣlā ʾiltifat eylemeyüb duḫūl-i ravżaya sürʿat eyledi bevvāb yaḳasından ṭutdı ḳoymamaḳ murād idüb mücādeleye ʾiġāz eylediler ol zaman Ravża-ʾi Saʿādet Ḥabībuʾl-Mennāndan bir ṣadā geldi ki degme o benim maḳbūlümdür kimseye ʾiltifat eylemez ve bize mülāḳāta delīle ʾiḥtiyācı yoḳdur buyurunca bevvāb ḳaṭ-ʿı ʿalāḳa eyledi ve Bedevī Ḥażretleri dāḫil-i ravża oldular.

Ve Ḳāleş-Şeyḫ Bedevī Ḥażretlerine *ʾEbūʾl-Liṣāmeyn* taʿbīr iderler liṣāme niḳāb maʿnāsınadır mübārek yüzlerinde birbiri üzerine iki niḳāb var idi ʾaṣlā cemālini kimse görmez idi ḥattā mürīdlerinden biri cemāllerini görmeye ġāyet müştāḳ olub ref-ʿi niḳābla görmeye ricā-mend oldu Ḥażret daḫī neylersin terk eyle bizim cemālimi görmeye taḥammül olmaz didi çāre olmadı kemāl üzre ʾıḳdām idince niḳābıñ birini refʿ eyledi bir niḳabdan lemʿa-feşān olan nūra ṭaḳat getüremeyüb ol mürīd ānide Ḥaḳḳ'a vāṣıl oldu.

Ve Ḳāleş-Şeyḫ Ḥażret-i Bedevī ḳadem-i Mūsa *ʿAleyhiʾs-selām* 'da idi her ḳanḳī velī ki Mūsa *ʿAleyhiʾs-selām* sırrına vāriṣ ola anıñ cemālini görmeye beşer ṭāḳat getürmez meger yine kendi ḳademine varmış olalar.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah Sālik-i ṭarīḳat olanlar sevdām ṣabiyye beñzerdir

bir şabiy vālidesinden tevellüd ider *Ve'l-vālidātü yurżi'ne evlādehünne ḥavleyni kāmileyni* mü'eddāsınca iki veya iki buçuk sene vālidesi 'aña süd verir tamam kendi ekl ve şürbe nev'an muktedir olur ol zaman südden kat' olunur kezālik mürīd daḫī velādet-i ma'neviyye ile sırr-ı ṭarīkat üzre şulb-i sırr-ı mürşidden telkīn-i tevḥīd ile tevellüd eyledikde tā ḫıtām-ı raḍā-'ı feyże kadar ḫidmet-i mürşide devām idüb feyż-i Ḥak müşīrīnden 'irvā olmak gerek eger ḫıtām-ı raḍā'ından 'evvel mürşidi āḫirete teşrīf 'ider ise 'istiḫāre-'i şaḥīḥa ile bir āḫar mürşid-i murḍı'aya daḫī muḥtāc olur eger yine tamam-ı feyżden evvel o da göçerse bir 'āḫara daḫī muḥtāc olur ḥāṣılı 'eyyām-ı rāḍā'ı tekmīl olub kendi loḳma-'ī feyż-i 'aḳdesi bi'l-fi'il celbe ḳādir olunca birinden birine 'intiḳāl ider tā ki meblaġ-ı ricālu'l-lāha bāliġ ola. 'Eşref-zāde 'Abdu'l-lah Rūmī *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretleri meblāġ-ı ricālu'l-laha bāliġ olunca on sekiz mürşide irāde getürdi. Oğlum bu zamanıñ mürīdānına biz bu 'esrārı tefhīm idemedik. Benim şeyḫim büyük żāt idi 'anıñ ḳuvvet-i rūḥāniyyesi bañā kāfīdir deyüb oldığı yerde ḳalur, ne çāre her ne ḳadar 'aẓīmü'l-ḳadr ise 'ālem-i berzaḫa teşrīf idince elbed bir muḳteżā-yı beşeriyyet sana mürşid-i ḥayy gerekdir ki vesā'is-i 'enfāsı ve Ḥaḳ yolunu ifāde ile irşād eyleye.

Yeḳūlü'l-Faḳīr 'Azīzim eger sen der iseñ ki ben şeyḫime 'irāde getürüb sāye-'i ḥayātında oldum bittim kemāl mi buldum? bu ḫuṣūṣa delil gerekdir ṭarīḳ-ı 'aliyyeye sālik olub mürşid-i kāmil ḳabżasına geçen sālik her ne ḳadar zaman ḳalīl ḳabża-'i mürşidde olsa yine yol ve 'erkān ve vuṣlat-ı Ḥaḳ ne oldığını fehm idüb kendi ādem oldu mu olmadı mı 'anı 'idrāk ider bunıda ta'aḳḳul idmez ise bu yolda menzil alan sālik ve vāṣıl ile'l-lah olan pīrān ne ḥāldedir 'anı ṣūfiyye ḥażerātı kitablarında taḥrīr buyurmuşlar 'anlarıñ āsārı güzel miḥekk-i imtiḥandır.

bir kerre kendiñi ʾanlarıñ ʾimtiḥān miḥekkine ʾur ve erenler terāzisi ile ṭarṭıl ḳalbiñ ve ʾeksigiñ ānide ẓāhir olub daʿvāñıñ ṣıdḳ u kizbi meydāna çıḳar, dilde ki daʿvāya elde ḥuccet ve burhan gerek bu yolu elbed bu ʿālemde bilür vardır ʾehl-i Ḥaḳ münḳariż olmaz ʾerenlere suʾāl ʾile kāmil ve ʿārif olanlar baḫīl olmazlar heman sen ʿaşḳla ṭālib-i ṭarīḳ-ı Ḥaḳ olub ʾanlardan suʾāl eyler ʾiseñ bilā-ġaraż velā-ʿıvāż yoluñ rāstını ve kelāmıñ ḥaḳḳını sana ʾifāde idüb seni saña bildirirler ʿazīzim bu yolda ʿār olmaz ʿār eyleyen bī-kār olur ʾenāniyet ve kibir fāʾide eylemez ol kibir ve enāniyyet ʿavām nās kārıdır seniñ sālik-i Ḥaḳḳım dersin sende kibir ne gezer, arayıcı ol ḥaḳ yolu aramaḳ ile bulunur şormaḳ ile bulunur her gördügini Ḫıżır bilüb andan Ḥaḳḳ'ı ara şor eger bilür ṭaḳımdan ise aramanıñ fāʾidesi olub aramaḳ ile aradıġı anda bulursun yoḳ bilmez ise yine suʾālin żararı yoḳdur. ʾEşref Rūmī Ḥażretleri on sekiz şeyḫe ḫidmet eyledim on dördü benden feyż-yāb oldu ben dördünden feyż-yāb oldum buyurdular. ʿAzīzim ʾarayan bulur ve aramaḳ maḥviyyetden gelir maḥviyyet daḫī teraḳḳiden olur kāmiller her ne ḳadar kemāl bulsa yine kendinden ekmel birini bulmayı ṭaleb iderler *Ve fevḳa külle ẕī ʿilmin ʿalīm* aramamaḳ baṭāletden ve ʾenāniyetden gelür baṭālet meẕmūmdur, ʾenāniyet şeyṭan işidir. *Her ki çünīde izīn dr¿ nr¿ bī-maḳṣūd¿* Beyt

Erenler yoludur ince bilinmez degme şorunca

Göñül mülküne erince ḳul olam aña olunca.

ʿAzīzim bu bir yoldur ki tā vuṣlat-ı Ḥaḳ olub kemāl bulub mükemmel oluncaya ḳadar bir nefes-i mürşid sāyesinden devr olmaḳ mühlike-ʾi ʿaẓīme¿ beyt

Yek demi ṣoḥbet be merdān-ı Ḫudā.

Bihter ez ṣad sāl¿ būden der taḳā¿. *

Ḳāle eş-Şeyḫ *Ḳile Ṣāḥibü ʾl-virdi melʿūnün tārikü ʾl-virdi melʿūnün*

---

* ***Yeḳūlü ʾl-Faḳīr*** Baʿżı ʾaḥmaḳ sālikler mürşidi ibtidā-i sülūk eyledigi ṭarīḳ ricālinden ararlar meselā ben Ḫalvetiyye'denim yine baña mürşid Ḫalvetiyye'den gerekdir deyü orada bağlanur bu ise ḳāʿide degildir belki lāzım olan bir mürşid-i kāmildir ḳanḳī ṭarīḳdan olur ise olsun maṭlūb olan vuşlat yoluna rāhī olmaḳdır. Ṭaleb-i mürşid bir ṭarīḳa ḥaṣr eyleme cehldendir cümle ṭuruḳ sülūku birdir ʾesmāsında ʾiḫtilāf var ise de müsemmāda ʾiḫtilaf yoḳdur faḳaṭ mürşidi giderse bir āḫar mürşide ʿumyen bende olmaya ancaḳ ʾistiḫāre idüb üç defʿa ʾistiḫāresinde şaḥīḥan mürşidi ẓuhūr iderse ol zaman bağlana ve emrine rām ola yāḫud ricāl-i ġayb delālet ide. Mürşidi bulduḳda ʿalāmeti cān u dilden min ġayri taşneʿ muḥabbet idüb babası ya anası gibi göñlünden muḥabbetiñ cüş eylemesidir bu olmaz ise yine tecdīd-i ʾistiḫāreye muḥtacdır . *Vallahu yeḳūlü ʾl-Ḥaḳḳu*

tāriküʾl-vird melʿūn oldığı müsellemdir lākin şāḥibuʾl-vird neden melʿūn olur zīrā şol şāḥibuʾl-vird ki ẕikr u fikr ile ālūde iken lisān-ı Ḥaḳḳ'ı ẕikr idüb göñlü muḥabbet-i sivā ile merbūṭ ola ol zaman melʿūn olur zīrā ḳalb-i beşer ḫulāṣa-ʾi ẕikr olan fikr-i sırr-ı maʿrifet-i Perverd-gārı içün ḫalḳ olundu anı fikr-i sivā ile mülevveṡ eyleme ile melʿūn olur.

Ve Ḳaraʾeş-Şeyḫ Raḥimehuʾl-lah Burūsa'da Ḥażret-i ʾÜftāde türbesi rehgüzārında Ḳaṣabbaşı merāḳıdı dimekle ʿarīf buḳʿa-ʾi mübārekede medfūn ʿAbduʾr-Raḥman Bisṭāmī nām ẕāt-ı kerīmiñ teʾlīfātından *Şemsüʾl-Maʿārif* 'e naẓīre olaraḳ *Şemsüʾl-Āfāḳ* nām ʿilm-i ḥurūf ve maʿrifet-i evfāḳdan kitāb-ı şerīfden tilāvet buyurdular ki ḥurūfātıñ her biri bir iki ʾüç beş ʾesmā-ʾi ʾİlāhiyyeniñ miftāḥıdır. Ḥarf-i mīm ʾesmā-ʾi ʾİlāhiyyeden ḳırḳ esmāya dāḫil ve miftāḥ olmuşdur buyururlar vāḳıʿā bir ġarīb kitāb-ı şerīfdir ki ḳuvvet-i mükāşefe ile levḥ-ı maḥfūẓı müşāhede idüb ḥurūfat levḥde nice resim olundu ise levḥde naḳş oldığı vech üzre ḥurūfātı taḥrīr ve beyān eylemişdir bunı Ḥażretleriniñ *Şemsüʾl-Maʿārif* 'inden ziyāde fāʾidelü bir kitāb-ı şerīf idi ḥattā bu ṭılsım ʾandan taḥrīr olunmuşdur ki bir kitābıñ ẓahrına sāʿatiyle taḥrīr olunsa ol kitāba ebedī żarar ʾişābet eylemez buyurmuş ve *Şemsüʾl-Āfāḳ* ẓahrında muḥarrer idi üç yüz sene olmuş güve yaḫud bir āḫar żarar işābet eylememiş idi ṣıḥḥatine delildir teberrüken bu maḳamda beyān olundu.

Bir kimse sāʿatinde taḥrīr idüb üzerinde ṭaşısa cemīʿu mehālik ve müziyyātdan emīn olur. Daḫī fevāʾidi keṡīrdir veʾs-selām.

Suʾāl ʿAniʾş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḳurbiyyātdan suʾāl eyledim buyurdular ki ḳurb ikidir, biri ḳurb-ı ferāʾiż, biri ḳurb-i nevāfil. Ḳurb-ı ferāʾiż ḳurb-i nevāfilden ʾefḍaldir. Sālik ḳurb-ı nevāfil rütbesine vāṣıl

olduḳda Ḥaḳ ḳula ālet olur. Ḳurb-i ferāʾiże vāṣıl olduḳda ḳul Ḥaḳḳ'a ālet olur *Kemā Ḳāle Taʿālā fī ḥadīs-i ḳurbiʾn-nevāfili Lā yezālü ʿabdī yeteḳarrabü ileyye biʾn-nevāfili ḥattā ʾaḥbebtühū fe ʾiẕā ʾaḥbebtühū küntü lehū semʿan ve baṣaran ve yeden ve lisānen fe bī yesmeʿu ve bī yubṣıru ve bī yebṭışü ve bī yenṭıḳu .*

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah *Ḳāle Mevlānā Ḳuddise Sırruhū*

Mīkūft der beyān-ı mürūr hel derīde¿

ʿĀrif-i Ḫudā nedār dāvenīst ¿

Şu beyt-i şerīf ḳurb-ı ferāʾiże resīde olan ʿārif biʾl-lāhıñ ḳurb-ı ferāʾiż lisānından tekellüm buyurdıġı sözdür zīrā ḳurb-ı ferāʾiże vāṣıl olan sālikde ne rūḥ ve ne cesed ḳaydı ḳalur ʾancaḳ rütbe-ʾi sırra vāṣıl olur sırrıñ sırrı bundan ʾaḳdemce beyan olunmuş idi. Mertebe-ʾi sır ve rütbe-ʾi ḳurb-ı ferāʾiże irişen muḳarribān-ı Ḥaḳḳ'a ʾālet olub ʾaṣlā kendinde irādeden eser ḳalmaz her ne söyler ise lisān-ı Ḥaḳ'dan söyler bu taḳdirce lisān-ı Ḥaḳ'dan tekellüm eyleyen ʿārif Ḥaḳḳ'a ʾāletdir. Ḥaḳ Ḫudā¿ nedārdır¿ bu rütbe bundan ziyāde īżāḥ olma mümkün degildir ve mutaṣavvıfede bu rütbeyi kimse īżāḥ eylemedi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Ḥaḳīḳat üzre sālik olan mürīd-i muḥıḳḳ mürşidi ziyārete geldikde maʿıyyetinde āḫar kimse götürmeye ve ḫılāf-ı cins olsun olmasun şeyḫini ziyāretinde tenhā eylemeye saʿy eyleye.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lāh Bu zamanda ṭarīḳ-ı Naḳşbendiyye sālikānındanım deyü ʾiddiʿā idenleriy ekṣeri ṭarīḳ-ı Naḳşbendiyye ne dimekdir bilmeyüb Naḳşbendiyye ḫatm-i ḥācegāndan ʿibāretdir ẓan iderler belki Naḳşbendiyye dimek ẕikr-i ḳalble müdāvim ve ẕākir dimekdir ẕikr-i ḳalbe mālik olan Naḳşbendī'dir olmayan degildir bināʾenʿaleyh mürīd-i mübtedīye yevmiyye on iki biñ ẕikr-i ḳalbī ile emr olunur, mütevaṣṣıṭ olursa yirmi dört biñ ile emr olunur, müntehī içün ʿaded yoḳdur zīrā müntehī bir ān ẕikrden ġāfil olmaz anlar ẕikr-i dāʾimīdedir.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim Naḳşbendī ne dimekdir bu kelāmdan fehm olundu ise böyle ẕikr u fikre cidd ve ihtimam eyleyen kimseye Naḳşbendī ricāli

taʿbīri ṣaḥīḥ olmaz belki ṭarīḳ-ı Naḳşbendīyye muḥibbi ʾıṭlāḳ olunur. Keẕālik ṭarīḳ-ı Ḫalvetiyye Ḫā-ʾi muʿceme ile ricālinde olanlar dāʾimā ḫalḳdan ʿuzlet idüb leyl u nehār ʾekṣer-i ʾevḳātı ḫalvetde geçüb dāʾimī Ḥaḳla olmaḳ gerekdir şol müddeʿī ki ben Ḫalvetiyye ricālindenim deyüb gice gündüz ḫalḳla olub belki tenhāsında daḫī ḫalḳı fikr ide her ne ḳadar da ṭarīḳ-ı Ḫalvetiyye ricālinden ʾaḫẕ-i dest eylemiş ise daḫī aña Ḫalvetiyye ricāli ʾıṭlāḳı ṣaḥīḥ olmaz belki ṭarīḳ-ı Ḫalvetiyye muḥibbi ve müntesibi taʿbīr olunur. Keẕālik Cīm-i muʿceme ile ṭarīḳ-ı Celvetiyye ricāli daḫī ʾevḳātınıñ ʾekṣeri ḫalvetde olub ḫalḳla olduḳlarında daḫī ẕikr-i Ḥaḳ'dan ġāfil olmaya bunlarıñ āyīn-i ẓāhireleri ṭuruḳ-ı cehriyyeye müşābihdir, sülūkleri ṭarīḳ-ı ḫafiyyeye müşābihdir zīrā ʾaṣlı ṭarīḳ-ı pīr-i emīrdir Ḫıżır Dede'den ʾÜftāde Ḥażretleri müstaḫlef olub ṭoḳuz yüzden soñra bu ṭarīḳ-ı Celvetiyye ʾictihād olundu. Ẕātında meşreb zemāne-ʾi niseb bir ṭarīḳ-ı nāzenīn idi lākin ʾelān ricāli münḳariż olub bir resmi ve bir ismi ḳaldı ḥaḳīḳati kūm oldu her kim ki ẓāhirī cehrīyye ve bāṭını ḫafiyye ṭarīḳ-ı sülūke riʿāyet ider ol Celvetī'dir ve ʾillā Celvetiyye muḥibbidir. ʾAma ṭarīḳ-ı Ḫalvetiyye tā zaman-ı saʿādetden süre gelmiş bir ṭarīḳdır. ʾİbtidā ḫalvetde ẕikr ile Ḥażret-i ʿAli *Kerremeʾl-lahu Vechehū* Efendimiz *ʿAleyhiʾs-selām* ṭarafından meʾmūr olub Ḫalvetiyye Ḫā-ʾi muʿceme ile anlardan ḳaldı ve ʾel-ʾān ve ʾilā āḫiriʾd-devrān Ḫalvetiyye ricāli bāḳīdir. Her devirde Ḫā-ʾi muʿceme ile ṭarīḳ-ı Ḫalvetiyye'den bir mürşid-i kāmil bulunur ve Ḫalvetiyye ricālinde her zamanda bir müʾellif ve muṣannif ve mürşid-i ʾekmel mevcūd olub Ḫalvetiyye ʾerenlerine ḳıyāmete ḳadar ʾinḳırāż gelmez. Nūrī Ḥażretleri ve sāʾir kümel-i ʾevliyāʾuʾl-lah üzerine ʾittifaḳ eylediler ve bu daʿvāyı ʾiden her ne zaman eyler ise ʾiṯbātında ʿāciz ḳalmaz ki *Keʾş-Şemsi fī vasaṭıʾn-nehāri* bir pīri gösterme mümkin olur zīrā Ḫalvetiyye Ḫā-ʾi muʿceme ile Ḫalvetī ʾeyyām-ı ʾirhāṣāt

Nebeviyyeden olmuşlardır ki ḳableʾl-vaḥy Server-ʾi ʿÀlem *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* Ġār-ı Ḥırāʾda ḫalvet idüb altı ay ol ġar-ı mübārekede ḫalvet ile muṭmeʾinneden sülūk buyurdular şol bir meslek-i şerīf ve ṭarīḳ-ı laṭīf ki ʾesrār-ı ʾefʿāl-i Muḥammedīden ʾaḫz oluna elbed ol pāyidār olur ve cemīʿu ṭuruḳ-ı cehriyye ṭarīḳ-ı Ḫalvetiyye'den bir şuʿbedir. Ṭarīḳ-ı Ḳādiriyye'niñ ʾaṣlı daḫī Ḫalvetiyye'dir Sulṭan ʿAbduʾl-ḳadir Geylānī Ḥażretlerine vāṣıl olduḳda ʾanlar ṭarīḳ-ı Ḫalvetiyye'de baʿżı rüsūmāt ve āyīn ictihād eylemeleri sebebiyle Ḥażret-i Şeyḫ'e nisbet olunub ʾictihād-ı meẕkūre ile temyīz olunan Ṭarīḳ-ı Ḳādiriyye taʿbīr olundu. ʿAzīzim maḳṣūd olan ʾuṣūl ve fürūġ ṭarīḳı beyandır yoḫsa ṭarīḳat-ı sāʾireye lisān-ı derrāzlıḳ degildir cümlesi feyż-i maḥbūb-ı feyyāż-ı muṭlaḳ olan Server-i ʿÀlem *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* 'den olur, her kim ʾeser-i Muḥammedī ve şer-ʿı ve sünnet-i ʾAḥmedī üzre olursa ol vāṣıl ileʾl-lah olur her ḳanḳī ṭarīḳdan olursa olsun meslek-i Muḥammedī üzre olmaz ise ṭarīḳ daʿvāsınıñ ne fāʾidesi vardır bu yol ṭarīḳ-ı daʿvā ve ʾiddiʿā degildir ʾancaḳ ʾefʿāl yoludur ʾAllah cümlemizi ḥoş ḥāl eyleye Āmīn.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Büṭün ʾarżda maʿādin yedidir teymūr, tūc, bāḳır, ḳalay, ḳurşun, gümüş, ʾaltun. ʾİbtidā ẓuhūr iden teymūr maʿdenidir, teymūr terbiye-ʾi ʾİlāhiyye ile tūc olur, ṣoñra tūc terbiye olub bāḳır olur, bāḳır terbiye olub ḳalay olur, ḳalay terbiye olub ḳurşun olur, ḳurşun terbiye olub gümüş olur, gümüş terbiye olub ʾaltun olur ḥaḳīḳatde mürebbī-ʾi ḥaḳīḳī ʾAllah Taʿālāʾdır. Mürūr-ı zaman ile her biri maʿdeninde terbiye olunub bir ḥāl kesb ider ʾaltun gümüşde bulunur, ḳurşun maʿādindeʾaltuna cümlesinden ʾaḳrebdir. Ḳurşun terbiye ile gümüş olub gümüş terbiye ile ʾaltun olur keẕālik ʾinsan daḫī böyledir ʾibtidāsı

ḥadīd miṣālidir eger ṭarīḳ-ı ʿaliyyeye sülūk idüb terbiye olub maʿrifeti-i sırr-ı tevḥīde vāṣıl olma murād ider ise terbiye-ʾi mürşid-i kāmil ile teymūr iken tūc olur, bāḳır olur şoñra ḳalay olur, ḳurşun olur, şoñra ʾaltun olur, gümüş olur mertebesi nihāyet bulur.

Yeḳūlü ʾl-Faḳīr ʿAzīzim maʿden yedidir, ʾeflāk yedidir, seyyāre yedidir, ʾenfās yedidir, ʾesmā yedidir, sālik her ʾesmāda bir nefs terbiye olunur ve semādan bir semāya resīde olur ve seyyāreden biriniñ tecellisini bulur ve terbiye ile ẕātī bir maʿden olur, ʾemmāre dāʾiresinde olan teymūrdur, levvāmeye vāṣıl olan tūc olur, mülhimeye resīde olan bāḳırdır, muṭmeʾinne maḳāmına ʾiren ḳalaydır, raḍıyye-ʾi nefsiyyeʾe dāḫil olan ḳurşun gibidir, merḍıyye-ʾi nefse iren gümüş gibidir, ṣāfiyye mertebesinde cevelān iden zer-i ḫālişuʾl-ʿayār olub ḍarb-ı sikke-ʾi sulṭān-ı selāṭīne müstaḥaḳ olur ol zaman maʿnevī sikke-ʾi velāyet kendüye ʾiḥsān olunur. Ḥaḳīḳatde ʾerenler sikkesine ṣāfīyye derecesine vāṣıl olan müstaḥaḳ ve lāyıḳ olur. Gāhī rütbe-ʾi merḍıyyede iken sīm-i vücūd-ı sālike sikke ḍarb olunur, ama bunuñ biñi altunuñ birine ancaḳ bedel olur ṣūret-i ẓāhirde sulṭān sikkeʾi sīm u zerre ʾurur ʾama elbed altūn gümüşden ḳıymetlü olur bir ʾaltun biñ gümüş māḳāmına ḳāʾim olur. Gāhī sulṭān-ı ẓāhir bāḳır üzerine daḫī sikke ḍarb ider ʾama altūn ve gümüş bulunmaz ise ol zaman taʿṭīl-i ʾumūr-ı ẓāhiriyye olmasın içün bāḳır sikke ḍarb idüb ʾaltun ve gümüş yerine baḳırı ʾistiʿmāl iderler bunuñ gibi mürşidler daḫī zer-i ḫālişuʾl-ʿayār gibi dervīş bulamaz ise sim gibi müridāna ʾilbās-ı kisve-ʾi pīrān iderler. Sim ḳıymetlü mürīdān bulunmaz ise ol zaman bāḳır mānendi dervīşāna vaż-ʿı sikke iderler lākin ḥaḳīḳatinde sikke-ʾi zer-i ḫālişuʾl-ʿayār ʾemṯāli ʿazīzleriñ oldu bu taḳdirce sāʾir

mürīdāna ve nefs-i ṣāfiye derecesine varmış sāliklere sikke münāsib degildir şu ḳadar ki ṭarīḳ-ı ʿaliyyelerine ʾintisāb idüb o yoluñ eri ve ʿazīzleriñ bendeleri olduḳları içün teberrüken başlarına sikke ḳoyarlar ḥaḳları olaraḳ degildir teberrüken ve teyemmünendir *feʾfhem teʿarref cidden*. ʿAzīzim eger bu zamanda herkes ḥaḳḳı olaraḳ tāc ve sikke giysin dinürse her beldede ya bir ya iki ya hiç bulunur ṭarīḳ-ı ʾevliyāʾuʾl-lah kūm olur. Biz ḥaḳḳı olaraḳ giymeden geçdik bārī yollarınıñ ʾednā mübtedī sāliki olsalar yine maḳbūlümdür. Allah cümle sālik-i ṭarīḳ olan mürīdānı feyż-yāb eyleye Āmīn. ***Ma Ḳāle-ʾi Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū*** Yevmen mineʾl-ʾeyyām Eşref Rūmī Ḥażretleriniñ tecellī-ʾi şevḳ u dīdāriñ maṭlaʿı ile şems-i ḥaḳīḳat lisān-ı sırrından ṭulūʿ iden ḳaṣīde-ʾi münevverelerini faḳīre taḥrīr itdirdiler ve ḥużūrlarında ḳırāʾet olunduḳda *Bārekeʾl-lah* Ḥażret-i Pīr bu ʾilāhī-ʾi şerīfi lisān-ı ḥaḳīḳat-i Muḥammedī'den buyurmuşlardır ḥaḳīḳat-i Muḥammediye cāmiʿatüʾl-cemʿdir ve daḫī taʿayyün-i ʾevvel taʿbīr olunur *Kemā Ḳāle Şallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem ʾEvvelü mā ḫalaḳaʾl-lāhu rūḥī* yaʿnī *ʾevvelü mā ḳaderuʾl-lahi rūḥī* zīrā rūḥ maḫlūḳ degildir ve rūḥ-ı Muḥammedī cemīʿu maḫlūḳı cāmiʿdir cemīʿu milel rūḥ-ı Muḥammedīde münderic idi taʿayyün-i ṯānīde tefrīḳ olundu* . Teşrīf-i Muḥammediden evvel vāriṯ-i sırr-ı ḥaḳīḳat-ı Muḥammedī olanlar ʾenbiyā ve mürselīn oldu. Server-i ʿĀlemden ṣoñra verāṯet-i Muḥammedī ile gelenler ʾevliyāʾuʾl-lahdan oldular. *ʾiẓā vaṣaleʾs-sālikü ilā rütbeti ḥaḳīḳatiʾl-Muḥammediyye yekūnü ʿındehū cemīʿuʾl-mileli sevāʾün liʾennehüm ḫuliḳū minhu kemā Ḳāle ʾl-Mıṣrī Ḳuddise Sırruhū liʾeḫīhī ʾAḥmed Efendi hel naẓarte ʾilā firaḳın ṣelāṯe ve sebʿīne bi-naẓarin vāḥidin* buyurduḳları ḥaḳīḳat-i sırr-ı Muḥammediye vāṣıl olduñmı? deyü suʾāldir. Şu kelimāt-ı ḳudsiyyeniñ vürūdı 1224 Muḥarremuʾl-Ḥarām ġurre***Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū*** Ḥaḳḳı merḥūm ṭarīḳ-ı Ḫalvetiyye ricālinden Ḫalvetī ne dimekdir fehm ʾeylemediginden lisān dırāzlıḳ eyler. Mıṣrī'niñ ʾAḥmed Ġazzī *Ḳuddise Sırruhū* gibi ḫalīfesi var ise benim de Müvecceh-zāde ʿAbduʾr-raḥman vardır deyü

---

* *Kemā Ḳāle Taʿālā Ḳuliʾr-rūḥu min ʾemri Rabbī* ḥaḳīḳat-ı ruḥdan Sulṭānuʾl-Enbiyā ʿAleyhiʾs-selām daḫī ḫaber vermedi maḫlūḳ eṣer-i emīrden tekevvün iden ʾeşyādır bu ʾise nefs-i ʾemr oldıġı āyet-i kerīme ile ṣābitdir. Ḥaḳīḳatini Ḥaḳ'dan ġayrı kimse bilmez. *Vaʾl-lāhu Yeḳūlüʾl-Ḥaḳḳu ve Huve yehdiʾs-sebīl Li-Muḥammed Faḳīr*

Ḥażret-i Ġazzī'ye ᶜAbduᵓr-Raḥman Efendiᵓi muḳābil ṭūtar buyurduḳlarında bu faḳīre ġayret gelüb efendim Müvecceh-zāde kimdir belki ᵓAḥmed Ġazzī, Ḥaḳḳı'dan bālādır hiç Müvecceh-zāde Ġazzī gibi bir ᵓarslana muḳābil mi gelür belki biᵓl-fiᶜl Ḥaḳḳı muḳābil olamaz ẓan iderim gerçi bunlarıñ rütbeleri rütbe-ᵓi maᶜneviyyedir ᵓama ᶜalāyim anı gösterir şu ḳadar ki var ki Ḥaḳḳı'nıñ ᶜavām-pesend bir ᵓālay teᵓlīfātı var ama yine aña muḳābil ᵓAḥmed Ġazzī Ḥażretleriniñ bir gürūh müᵓellefātı vardır didim. ᶜAzīzim Ḥażretleri buyurdular ki vāḳıᶜā ᵓoġlum bir ṭaḳım teᵓlīfātı vardır lākin ᵓistifāde mümkün degil ᵓinsan muṭāᶜleᶜa ider iken ṣafā-yāb olur ṣoñra bir şey naḳl ideyim dise ḫāṭırdan selb olur ᵓama teᵓlīfātında kümel-i ᵓevliyāᵓuᵓl-lah kelāmından baᶜżı kelām naḳl iderse ᵓanıñ fāᵓidesi olur kendi kelāmında fāᵓide yoḳdur. ᵓAḥmed Ġazzī *Ḳuddise Sırruhuᵓl-ᶜĀlī* Ḥaḳḳı'dan fersaḫ fersaḫ rütbesi ᶜālī ekmel-i kümel-i ᵓevliyāᵓuᵓl-lahdan buyurdular. Cümle kemālātından biri ᵓaṣlā kimseye daḫl eylememişdir ve taᶜarruż eylemez rütbe-ᵓi ᵓaᶜlāda velāyete resīde olan ᶜazīzleriñ ḫalḳ ile taᶜalluḳı ḳalmaz ḫalḳı bilmez ki ᶜuyūblarını görüb daḫl eyleye söz de budur be hey ḳardeş biz bu ᶜāleme ḫalḳla ᵓuġraşmaya mı geldik bize lāzım olan Ḥaḳ'dır, ᵓama ṭarīḳ-ı müstaḳīm ile ṭarīḳ-ı ṣeḳīmi beyān eyleme ise yoluñ ṭoġrusu budur egrisi bu deyüb yaz çiz herkesiñ ḥāline ḳanḳısi elverir ise aña rāhī olsun. Şām-cennet-meşāmmda sāye endāz-ı kerāmet ᶜAbduᵓl-ġanī Nablūsī gibi ẕāt-ı ᶜālīḳadr ki Şeyḫ-i ᵓEkberiñ neḳḳādıdır ḥaḳḳında söyledikleri sözü insan ᵓağzına almaya ḥazer ider, ᶜAbduᵓl-Ġanī Ḥażretleri anlara bir şey söylemez idi.

Mervīdirki Şeyḫ Murād Naḳşbendī Burūsa'da sākin iken bir ᶜīd-i şerīfde ṣuleḥādan bir kimse Şeyḫ Murād Efendi'niñ ziyāretlerine varub dest-būs eyledi, baᶜde ᵓAḥmed el-Ġazzī Ḥażretlerine gelüb dest-i şerīflerini būs idüb baᶜdehū Ḥaḳḳı Ḥażretlerine varub

ʾanlarıñ daḫī dest-i şerīflerini būs idüb el-Ḥamdülilʾl-lāh deyüb oturdu Ḥaḳḳı merḥūm ḥamdiñe sebeb nedir? buyurunca efendim kibār-ı ʾevliyāʾuʾl-lahdan bugün üç ẕāt-ı şerīfiñ dest-i şerīflerini būs eyleme ile ʿīd bir bālā-yı ʿīd eyledim ʾaña ḥamd iderim dedikde ʾanlar kimlerdir? buyurdu. ʾEvvel-i zāʾirede biri Şeyḫ Murād Efendi eʾn-Naḳşbendī, biri Şeyḫ ʾAḥmed el-Ġazzī el-Ḫalvetī, biri de cenāb-ı devletiñizdir deyince kemāl-i ʿunfle lākin getürüñ elimi telvīs eyledi deyüb elini ġusl eyledi. Zāʾir-i merḳūm bu ḥāle ḫayret-zede olub der-ʿaḳab Ceddim Ḥażret-i Ġazzī *Ḳuddise Sırruhuʾl-ʿĀlī* Cenāblarına gelüb tekrar dāmenlerini taḳbīl idüb mā-cerāʾı ʿalā-mā-cerā ḥikāye eyledikde Ḥażret buyurdular ki Ḥaḳḳı keşfi küşād ẕātdır ʾehluʾl-lah ʿindinde fikr-i dünyā cīfe maḳāmındadır ʾAllahu ʾaʿlem siz bizim elimizi öpdüginizde fikr-i sivā ile ālūde olmaḳ gerek beşeriyyet ḥāli gāh nefs yol bulub ʾinsana fikr-i sivā iġvāsıyla ḥulūl ider deyü kemāl-i ḥażm ile tevʾīl buyurduḳları ḥikāyātlarında meẕkūr ve meşhūrdur *Feʾfhem teʿarraf cidden* .

Lākin ʿazīzim selefde mürūr iden ẕevātıñ birbiriyle vāḳıʿ olan ḳīl u ḳāllerine naẓar idüb şāyed bir ṭarafı iltizam idüb ṭaraf-ı āḫara levm ve ṭaʿn eylemeden ḥazer gerekdir zīrā anlarıñ her biri ʿālem-i ʿuḳbāya sefer eylemişdir. ʾĀḫirete teşrīf iden ʿavām-ı müʾminīni daḫī ḫayr ile yād idüb müşāvīlerinden keff-i lisān eylemeye meʾmūruz. *Ḳāle ʿAleyhiʾs-selām ʾŪẕkurū mevtāküm biʾl-ḫayri* şu ẕikri mürūr iden ḳīl u ḳāl rüteb-i ʿaliyyeleriniñ tefāvütlerine ʾişāretdir yoḫsa maḳṣūd ʾiʿtirāż degildir.

Vaʾl-lahu yeḳūlüʾl-Haḳḳu ve Huve yehdiʾs-sebīl

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah Ṣalāt-ı münciye bir kāmil ve mükemmel duʿādır dünyā ve āḫiret meṭālibiniñ cümlesi ʾanda mündericdir. Ṣalāt-ı münciye duʿā maḳāmında oḳunsa bir āḫar duʿāya ḥācet yoḳdur. İnsanıñ dünya ve āḫiret de Ḥaḳ'dan maṭlabı olan şeyʾiñ mecmūʿı ṣalāt-ı münciyede mündericdir.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Lākin ʿazīzim gerek bu ṣalāt-ı şerīf ve gerek sāʾir muḫtaṣar müfīd olan

duʿālar ile ʾiktifā iden kimse maʿnāsını bilmek lāzımdır ki *ʾinnemāʾl-ʾaʿmālü biʾn-niyyāt* mefhūmınca ne söyledigini ve Ḥaḳ'dan ne ṭaleb eyledigini bile ve ʾöyle isteye Fatiḥā-ʾi şerīf de böyledir ve cemīʿu duʿā Fatiḥa'da mevcūddur. Ṣālāt-ı münciyyeden ʾeblaġdır lākin maʿnāsını bilüb ʾaġzından çıḳanı ḳulaġı işidüb ḳalbi fehm ve ʾidrāk eyleme lāzımdır ḥattā Ceddim Senedim ʿAzīzim Ġazzī-zāde Şeyḫ Muṣṭafa bin ʿAbduʾl-laṭīf bin ʾAḥmed el-Ġazzī el-ʾEzherī bu ʿabd-i faḳīre hengām-ı ṣabāvetimde namaz ḳıldıḳda duʿā yerine Fātiḥa tilāvet eyle tamam Fatiḥa duʿādır ʾandan ʾaʿlā duʿā olmaz buyururlar idi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Ḳāle Mevlānā Ḳuddise Sırruhū*

Şems men ve Ḫudā-yı men, ez tū baḥḳ¿ resīde ʾum¿

bu beyt-i şerīfde ḥaṣr-ı maṭlaba işāret vardır, mürīd-i muḥıḳ olan dünyā ve āhiret cemīʿu meṭālibinde şeyḫine ḥaṣr-ı maṭlab idüb benim ʾiʿmār-ı dāreynim ʾancaḳ bu ẕātıñ yüzündendir deyū gice ve gündüz teveccüh ve muḥabbetinde ṣebāt ʾüzre olub ḥayyen ve meyyiten şeyḫinden ġayra göñül bend eylemeye. Şeyḫ bu vechle göñül virüb baġlanınca ʾAllah ve Rasūl'e bend olmaz imiş zīrā sālik Ḥaḳḳ'ı ve Rasūli şeyḫ vāsıṭasıyla bilecekdir. Rehber ʾizinden ʾayrılan yolda ḳalur gicelerde yolā rāhī olan ʾönünde olan ḳılavuzdan gözünü ʾayırmayub dāʾimā naẓarı ḳılavuzda olur ise yol alub Kaʿbe-ʾi maḳṣūda nāʾil olur. Ḥażret-i Pīriñ bu kelāmında ḥaṣr maṭlab bundan kināyedir yoḫsa baʿżı melāḥideniñ sū-ʾi ẓann ve ʾiʿtiḳād ġayr-ı lāyıḳları degildir. *Feʾfhem teʿarref cidden* . ***Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū*** Bir şeyḫiñ iki mürīdi olsa biri dāʾimā kendi ḫalvetde leyl u nehār ʿibādetle meşġūl olsa, biri daḫī ʾedā-i ferāʾiż ve ʾimtiṣāl-i emr-i mürşid ile gice ve gündüz ṣoḥbet-i şeyḫe mülāzim olub şeyḫiniñ ṣoḥbetini ve meclisini ʾiḫtiyār ʾidüb ḥużūrda olsa bunuñ ḳanḳısi efdāldir. ʾElbed ḥużūr-ı mürşidi ʾiltizām idüb ṣoḥbet-i şeyḫe mülāzemet idüb ol ḫalvetde olan zāhidden çoḳ ʾefḍaldir Nitekim Ḥażret-i Mevlānā *Ḳuddise Sırruhū*

sāye-ʾi merdān be¿dest ez ẕikr-i Ḥaḳ buyurmuşlardır. Ḫalvetde ẕikr ile meşġūl olmadan mürşid ḥużūrında naẓar-ı şeyḫde olmaḳ elbed evlādır ki böyle mülāzim iken bir gün vaḳt-i feyże teşādüf idüb mürşidiñ ḥüsn naẓarına düş olursa dāneynde felāḥ bulur her ne ḳadar da edeb-i şeyḫe riʿāyet idmez ise yine mülāzemetde fāʾide çoḳdur. *Ḳemā Ḳāle Mevlānā Min küllilʾl-vücūhi evvelā¿ edeb ḫāżır zeġāşeb¿ bihter ist¿ ḫalḳa gerçi¿ gizbed¿ amā birdest¿* her ne ḳadar ḫalḳa egri ise yine ḳapūya mülāzimdir, her geleniñ işi anıñ ile biter, bu kelām ḫıtāmında Ḥażret-i Şeyḫ Muḥyiʾd-dīn el-ʿArabī *Ḳuddise Sırruhuʾl-ʿĀlī* Efendimiziñ bu kelām-ı şerīflerini taḥrīr eyle deyü ʾemr buyurdular kelām-ı şeyḫ budur *Men lem yekün ḫalfeʾd-delīli ve seyrihī keşurat ʿaleyhi ṭarāʾiḳuʾl-ʾevhām* yaʿnī bir sālik mürşidiniñ dāmenin elden bıraḳub meslekine sālik olmaz ise anıñ ḥaḳḳında ʾevhām yolları çoġalub ʿāḳıbet kendüyi bir mühlikeye ʾilḳā ʾider. Beyt *Kemā Ḳīle rāh-ı pīr ḫavfist dizdāndır kimīn¿ rehberi bir tānmāndır zemīn¿.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥażret-i ʿAli *Kerremeʾl-lahu Vechehū Raḍıyaʾl-lahu ʿAnhu* Ḥażretlerinden suʾāl olundu *Mā li-vācib ve māʾl-ʾevceb , māʾl-ʿaceb , ve māʾl-ʾaʿceb, māʾl-ḳarīb ve māʾl-ʾaḳreb, māʾş-şaʿbü ve māʾl-ʾaṣʿab* Ḥażret buyurdular ki vācib günahdan tevbe eylemek evceb günah eylememek, ʿaceb dünyādır ki ẓıll-i ḫayāldir ʾaʿceb böyle bī-vefā olan dünyaya meyl ve muḥabbet eylemeñdir, ḳarīb yevm-i ḳıyāmetde ʾaḳreb mevtdir, ṣaʿb ḳabirdir ki ʾanda ʾinsan ferīd ve vaḥīd ḳalur ne dünyadan ve ne āḫiretden fāʾide yoḳdur, ʾaṣʿāb ḳabre ʿamelsiz yāḫud şer ʿamel ile gidüb ʾo ṣaʿb maḳamda ʿaẕāb-ı ʾaṣʿaba giriftār olmaḳdır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Āḫir zaman ʿalāmetindendir ʾeyyām ve ʾezmānıñ sürʿat-ı seyr ile bereketi selb olmaḳ vāḳıʿuʾl-ḥāl her şeyʾiñ bereketi selb oldıġı gibi gice ve gündüzleriñ daḫī bereketi selb olunmuşdur ʾAllah ʾamāl-i ḫayriyyelerimize bereket ʾiḥsān eyleye Āmīn.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Ḳāle Mevlānā Ḳuddise Sırruhū cümle ᶜālem berf-gerdir ser-teser¿ ¿¿¿ tāb ḫūr ¿¿ ¿¿* cümle ᶜālem başdan başa ḳar olursa yine ḥarāret-i şems ānı yek naẓarda eridir maḥv ider. Bu beyt-i şerīfde vaḥdet-i vücūda teşbīh-i belīġ vardır. *Li ᵓenneᵓs-selce leyse ᶜaynuᵓl-māᵓi veᵓl-māᵓu leyse ᶜaynuᵓs-selci liᵓenneᵓl-māᵓe ᵓiẕā nezele min taḥtiᵓl-ᶜarşi yekūnü berḳariz¿ bürūdāt-ı ᵓİlāhī baᶜde ᵓiz¿ yekūnü ᵓāyā ᵓez ḥarāret¿ ¿¿ Ve yekūnü küllleᵓl-ᵓinsāni fiᵓl-vücūdi bel cemīᶜiᵓl-maḫlūḳāti nevᶜan vāḥiden sümme yekūnüne bi-tecellīyyātiᵓl-ᵓesmāᵓiᵓl-ᵓİlāhiyyeti mütenevviᶜan ve yelbisūne ᵓilbāseᵓt-tecelliyyātı fiᵓt-taᶜayyünātı sümme yerciᶜūne ilā ᵓuṣūlihim .*

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Vaḥdet-i vücūd taᶜbīri bir ġāmiż-i kāmildir şöyle fehm olunub ṭarīḳ-ı ṣavābdan bu nehc üzre ifāde olunur ki taᶜayyün-i ᵓevvel ki *zamān-ı ᵓemr-i kün* dür, ol zamanda cümle maḫlūḳāt ᵓemr-i kün de dāḫil ve cümlesi bir vücūd idi şoñra ᶜālem-i ᵓervāḥda taᶜayyün-i ṣānīye resīde olub her birine bir kevn-i tecellī-ᵓi İlāhī irüb tenevvuᶜāt-ı ᵓeşḫāṣ ve ᵓefᶜāl ve ᵓaḫlaḳ olmuşdur. ᶜAzīzim bu bir ᵓeshel cevābdır bunā ḳāᵓil olan olur ᵓehl-i ṣavāb feyż-i feyyāż birdir ᵓiḫtilāf-ı edᶜıyye ve ᵓeşḥāṣla tenevvuᶜ kesb eyledi ve bu māruᵓẕ-ẕikr beyt-i şerīfde saᶜat-i raḥmet-i ᵓİlāhiye daḫī işāret vardır yaᶜnī defter-i ᵓaᶜmāl-i beşer bir vādī bī-pāyāndır eger vādī bī-pāyān defter-i ᵓaᶜmāl nev-ᶜi insānı berf-i ẕünūb u taḳṣīr ile ser-tā-ser memlū olsa bir kerre raḥmet-i Ḫaḳḳ'a taᶜarruż idüb Perverd-gār-ı Ġaffāra müteveccih ve ẕünūbına muᶜterif olduḳda bir dem naẓar-ı raḥmet-i Ḫudā'ya manẓar olursa naẓar-ı feyż-i raḥmet-i Ḫudā ᵓanı ānīde maḥv ider, *Lā taḳneṭū min raḥmetiᵓl-lāh .*

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lah *Ḳāle ᶜAli Kerremeᵓl-lāhu Vechehū Vesᵓel ᶜammen şiᵓte feᵓinneke ᵓesīruhū, ve ᵓeᶜṭı ᶜammen şiᵓte feᵓinneke ᵓemīruhū, veᵓsteġın ᶜammen şiᵓte feᵓinneke naẓīruhū,* maᶜnā-yı şerīfi ᵓAllahu ᵓaᶜlem budur ki *Vesᵓel ᶜammen şiᵓte feᵓinneke ᵓesīruhū* ᵓey ᶜāḳıl sen Cenāb-ı Ḫaḳḳıñ ḳulusun ve esīrisin her ne ister iseñ Allah Taᶜālā'dan iste saña ᵓandan ġayrı kimseden

fā'ide yoḳdur. *Ve 'eṭı 'ammen şi'te fe'inneke 'emīruhū* ya'ni sen mālik olduġıñ māl-ı dünyānıñ ḥayatda iken emīrisin 'andan Ḥaḳ yoluna 'infāḳ eyle zīrā bir gün olur mevt gelür sen ol malın 'imāretinde ve taşarrufundan 'azl olursun fırşatı ġanīmet bilüb hemān eliñde olan ile āḫireti ma'mūr eylemege ġayret eyle. *Ve'steġın 'ammen şi'te fe'inneke naẓīruhū* ya'nī sen de Benī Ādemsin sā'ir Benī Ādeme göñül virme 'anlar da seniñ naẓīriñdir naẓīriñ olan maḫlūḳdan bir şey ilticā eyleme her ne ister iseñ 'Allah Ta'ālā'dan iste zīrā *mine'l-bāb 'ile'l-miḥrāb* melik ve vezīr ġanī ve faḳīr cümle 'anıñ ḳuludur herkese 'aṭā ve 'iḥsān Ḥaḳ'dan olur mal ve mülk cümlesi Ḥaḳḳıñdır cümleye ol verir hemān sen de her ne diler iseñ 'anıñ ḳapusından dile ve iste.

Ḥikāye: Meşhurdur ki bir gün 'evliyā'u'l-lahdan birine beşeriyyet 'ārıż olub vaḳtiñ melikinden bir miḳdar şey ṭalebinde sarayına gelmiş ki melik daḫī namaz ḳılmış ve seccāde üzerinde du'ā ider idi bu ḥāli görünce āgāh olub 'avdet eyledi. Mürīdānı efendim niçün 'avdet buyurduñız maṭlūbıñızı ṭaleb eylemediñiz didiler. 'Azīz-i müşārun ileyh buyurdular ki meger anlar da ḳuldur gördüm ki o da benim ḳapusına bende oldıġım kerīm pādişāha el açub andan maṭlūbını ister öyle olunca melikden istemeye ne ḥācet ben de 'Allah'dan isterim deyü bu münāsebet ile mürīdānını īḳāż ve irşād idüb cemī'u maṭālibi Ḥaḳ'dan ṭaleb eylemeye teşvīḳ buyurdular.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ādem *'Aleyhi's-selām* 'ebu'l-enbiyādır cümle enbiya ve mürselīniñ babası Ḥażret-i Ādem'dir. Bu 'ümmet-i merḥūmada daḫī cümle 'evliyā'u'l-lāhıñ babası Ḥażret-i 'Ali'dir binā'en'aleyh Ḥażret-i Ādem ebu'l-enbiyā Ḥażret-i 'Ali ebu'l-'evliyādır. *Lā şekke fīhi.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Ḳāle Mevlānā Ḳuddise Sırruhū 'inne pīr-i benīhi¿ rūz-ı şeb heme şeb-i tāb-ı rūz bāniñ kend çün ḫarū kefş gühen hist. el-Murād mine'l-yüsr 'Allahu Subḥānehū ve Ta'ālā li'enne 'iẕā tecellā bi'l-kemāli yetecellā bi-ṣıfāt*

eş-şābbuʾl-merd kemā Ḳāle ʿAleyhiʾs-selām Raʾeytü Rabbī fī ṣūreti şābbiʾl-merdi ve huve tecellāʾl-cemāli ve li ẕā hāẕā ʿan tecelliʾl-cemāli. Yüsrden murād tecelli-i cemālden kināyedir. Pīne-dūz eskici ve eski dikici dimekdir bundan murād tecellī-ʾi raḥmāniyetdir kefş-gühen eski pābūş dimekdir bu da eski günahdan yāḫud günāhına sebeb Ḥaḳ'dan tefriḳadan kināyedir ḥāṣıl-ı maʿnā ol ġaffār olan Allah Taʿālā'yı giceler tāb-ı ṣabaḥ melāʾike lisanından günah sebebiyle Ḥaḳ'dan ve raḥmet-i feyyāż-ı muṭlaḳdan cudā olanlar ḳandedir ʾistiġfār ʾeylesünler günahlarını ʿafv idüb raḥmet-i Ḥaḳḳ'a anları muttaṣıl ideyim deyü ḫıṭāb ider. Ḫulāṣa-ʾi beyt Ḥaḳ Taʿāla'nıñ raḥmetini beyāndır. Ḫurūs ẕikrinden murād taḫt-i ʿarşda ḫurūs ṣūretinde bir melek vardır o ʾemr-i Ḥaḳḳı melāʾikeye ʾiʿlān ider her ne zaman o emirden bir emir ẓuhūr ide ol ḫurūs şeklinde olan melek ʾanı ʾiʿlān içün nidā eyler ḥattā yer yüzünde olan ḫurūslarıñ daḫī sırrına bu ʾesrār-ı ṣadā-yı melek resīde olub cümleten nidā iderler ve bu fıḳra ḥadīs̱-i şerīfiñ ḫulāṣasıdır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Rābiʿā-ʾi ʿAdeviyye Cenābları bir kimseden suʾāl buyurdular ki bu ʿālem ḫalḳınıñ ʾehl-i tevḥīdi leyāli-ʾi mübārekelere niçün ḥürmet idüb sāʾir gecelere raġbet eylemeyüb Ḳadir ve Berāt ve Reġāʾib ve ʾemsālinde ʿābid ve ṣāʾim olub ʿubūdiyyetde ʾictihād eylemeye saʿyi beliġ eylemeniñ ʾaṣlı nedir dedikde ol kimse daḫī efendim bu giceler āyāt ve eḥādīs̱ ile müdellel şereflü gicelerdir bināʾenʿaleyh göñülleriñ ḳapusı küşād olub duʿālar dergāh-ı Ḥaḳ'da ḳabūl olur anıñ içün ḫalḳ taʿẓīm ve ʿibādete ġayret iderler deyü cevābında Rābiʿa-ʾi ʿAdeviyye *Raḥımehāʾl-lāh* buyurdu ki ne ʿacīb şeydir göñüller ḳapusı ḳapandıġı ve duʿālarıñ ḳabul olmadıġı geceʾi ben görmedim bu her gice olur deyüb sükūt eyledi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Semāvāt ḳapularınıñ leyāli-ʾi mübārekede küşād olması ʿavām-ı müʾminīn içindür, ḫavāṣṣ ve muḳarrabīn içün dāʾimā küşāddır lā teşbīh ʾebvāb-ı selāṭīn

ve dīvān-ı ḥavāḳīn miṣāli ᶜavām nāsa gāhī duḫūl-i ᵃebvāb-ı sulṭana ᵃizn olur ᵃama ḫavāṣ olanlar her ne zaman dīler ise dāḫil olur ᵃanlar içün ᵃaçılma ḳapanma yoḳdur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Ḳāle ᶜAli bin ᵃEbī Ṭālib Raḍıyaᵃl-lahu Taᶜālā ᶜAnhu eᵃz-Zikru beyneᵃz-zikrayni* Ḥażret-i Şāh-ı merdān buyururlar ki zākiriñ zikri iki zikr beynindedir Allah Taᶜālā'nıñ zikr eylemege tevfīḳı Ḥaḳ ṭarafından bir zikrdir şoñra zikri dergāhında ḳabūl eylemesi de bir zikrdir. Ḳuluñ bir zikri Ḥaḳḳ'ıñ iki zikri beyninde vāḳıᶜ oldu. Ḥaḳḳıñ zikri tevfīḳ ve ḳabūldür ḳuluñ zikri zikr u tevḥīd ve şükr-ᵃinᶜām-ı Rabb'ı vaḥīddir. Nitekim *Feᵃzkürūnī ᵃezkürküm* buyurmuşdur yaᶜnī ḳullarım siz beni ᵃemrime ᵃimtiṣāl iderek zikr ve şükr ve ᶜibādet idiñ ben de siziñ zikr ve şükr ve ᶜibādetiñizi ḳabūl ideyim dimek olur.

Yeḳūlüᵃl-Faḳīr Ḥażret-i ᶜAli'niñ bu kelāmında rumūzāt-ı keṣire ve ibhāmāt-ı vefīre vardır cümleden biri Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a bend-i ḳavī ile bende olmaya işāret vardır biri de Ḥaḳḳ'ıñ vüsᶜat ᵃiḥsānını beyāndır ki müᵃmin henüz daḫī Ḥaḳḳ'ı zikr eylemezden evvel raḥmet-i ᵃilāhī sebḳat idüb ᵃanı tevfīḳ-ı Rabbānī ile zikr-i şerīfe teşvīḳ ider. Bir remzī de budur ki sāliki ᵃenāniyyetden muḥāfaẓadır ki ey sālik ben Ḥaḳḳ'ı zikr ediyorum ben zākirim deyü ᵃenāniyyet eyleme ᵃancaḳ Ḥaḳ Taᶜālā tevfīḳ eylemedikce sen Ḥaḳḳ'ı zikr idemezsin ve bu ᵃālet-i cevāriḥda seniñ ᶜalāḳa ve medḫaliñ yoḳdur mürīd-i ḥaḳīḳīḤaḳ'dır ᶜināyet ve ᵃiḥsānı sebḳat idüb zikr ve ᶜibādetine saña ḳuvvet ve ḳudret ᵃiḥsan eylemez ise sen ḳande zākir olursun cümle ḳuvvet ve ḳudret Ḥaḳḳ'ıñdır saña bu ḳuvvet ve ḳudreti ve ᵃaᶜżā ve cevāriḥi ᵃiḥsān idüb zikr ve ᶜibādete tevfīḳ girmesinden şoñra dergāhında ol zikr ve ᶜibādeti ḳabul idüb muḳābilinde nice ᵃecr ve derecāt daḫī ᵃiḥsān ider. Kemāl-i luṭf-ı laṭīfi seyr eyle ki cümle vücūd ve ᵃaᶜżā ve ḳudreti ᵃiḥsān idüb ḳulu zākir

ider yine ol zikre icrā ʾiḥsān ider. Zikr-i māliyeden bir ḳula bir çoḳ mal ʾiḥsān ider ve ol malı ʾinfāḳ ile emr ider ol ġanī olan malı fuḳarāya ʾinfāḳ ve ʾedāʾi ḥacc ve zekāt ile ʿindeʾl-lah nāʾil-i ʾecr olub nice rüteb-i ʿāliye ʾiḥsān olunur. Maʿa hāzā mal daḫī Ḥaḳḳ'ıñ bir taṣarruf-ı ʿāriyet ile bu ḳadar ʿināyet eyler. Bu kelām ʾİbn ʿAmm-i Seyyidiʾl-Enām'da kemāl üzre cümleʾi terk idüb Ḥaḳḳ'a teveccüh-i tām eyleye işāret vardır ki böyle bir ʾEkremüʾl-Ekremīn olan Ḥaḳḳ'ıñ dergāhı var iken āḫara göñül verme ne lāzım. Cāmī küft bā-ġayr o ʾiżāfet şāhı būd-ı canān ki¿ biriñ¿ düçūb pāre-ḍi şaṭr¿tām şāh¿ Cemī-ʿu ʿibādāt-i māliyye ve bedeniyye ve ʿilmiyye ve ʿameliyye vardır cümlesine zikr ʾıṭlāḳı ṣaḥīḥ olur ve Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ niʿam-ı ṣūriye ve maʿneviye ve māliye ve bedeniye her ne ḳadar dünyada ve āḫiretde olmuş ve olacaḳ ʾiḥsānı var ise cümlesine ṭaraf-ı Ḥaḳ'dan zikr ıṭlaḳ olunur *Veʾs-selāmu ʿalā meniʾt-tebeʿaʾl-Hüdā*

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah Ehluʾl-lah'dan¿ biri ʿāşıḳāndır yek nefs devʿīd¿ künend¿ buyurduḳda bir sālik ʾistimāʿ idüb Azīzān Ḥażretlerine geldi efendim zümre-ʾi ʿuşşāḳdan filān zāt ʿāşıḳlar bir nefsde iki ʿīd iderler buyurduḳda ʿazīzān Ḥażretleri buyurdular ki *se ʿīd künend* yaʿnī üç bayram iderler deyince ol sāʾil didi ki efendim ben iki ʿīde ʾistiġrāb ider iken siz üç ʿīd ider buyurdıñız bir nefsde üç ʿīd nice olur deyü suāl eyledi ʿAzīzān buyurdular ʾoġlum ʿāşıḳlar her nefes zikr-i Ḥaḳ'dan ġāfil olmazlar her nefes zikr-i Ḥaḳḳ'a Ḥaḳḳ'ıñ tevfīḳı bir ʿīddir. Ḥaḳḳı zikr eyleme bir ʿīddir Ḥaḳḳ'ıñ zikri ḳabūl eylemesi bir ʿīddir. Bu taḳdirce ʿāşıḳlar bir nefesde üç ʿīd iderler *ʾAllahümme Yessir lenā ve li cemīʿiʾl-ʿuşşāḳı Āmīn.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah ʾEhluʾl-lah-ı ʿıẓām Ḥażerātından ẓāhiri ḥavṣale-ʾi beşerden ḫāric olaraḳ ẓuhūr iden kelimāt-ı ḳudsiyye ḥaḳḳında bir kelām tā siz dime lāyıḳ degildir. Zirā ʾanlar

nāzenīn-i dergāh-ı ᶜulūhiyyetdir ve anlara ve anlarıñ ṭavr ve ṭarz ve sözüne üzerine bir şey dinmez.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr ᶜAzīzim ᵓehl-i Ḥaḳḳ'a ve ᵓerbāb-ı ᵓinfāḳa lāyıḳ olan ᵓehluᵓl-lah efendilerimiziñ sözlerinden ve baᶜżı ᵓaṭvārında ṭabᶜa nā-mülāyim şey görür ise eger ḳādir ise teᵓvīl eylesün teᵓvīle ḳādir degil ise benim ᶜaḳlım ve ᶜilmim bu sözü ve bu ḥāli ᵓidrāke ḳādir degildir deyüb sükūt eylesün zīrā bilmedigi şeyi bilmem deyüb *lā-edrī* ile cevab virme daḫī ᶜilm ve ᶜirfāndır. Ḥażret-i Cāmī *Ḳuddise Sırruhū* Ḳuds-i Şerīf'de *Fütuḥāt-ı Mekkiyye* oḳurlar idi baᶜżı maḥallinde müşkil söz geldikde Ḥażret-i Şeyḫ'iñ bu kelāmını ᵓidrākden bizim ᶜaḳlımız ḳāṣırdır deyüb anı bıraḳub āḫar baḥṣe geçerler idi böyle eyleme Ḥażret-i Cāmī'ye naḳṣ īrās eylemez ᵓama nefs dāᵓiresinde olan kimseler ᵓehluᵓl-lahı daḫī kendülere ḳıyas idüb lisān-dırāzlıḳ iderler ve sāᵓir kemālātını görmeyüb neḳāᵓişa dāᵓir olan ᵓaḥvālini görürler ne çāre anlar da olduḳları ᵓaḥvālinde maᶜzūrlardır. ***Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū*** ᵓErbāb-ı ġaflete ᵓişbu ᵓebyāt güzel tehdīd ve īḳāżdır ki Ḥażret-i Mevlānā *min külliᵓl-vücūh* olan *Meṣnevī*'de buyururlar Beyt

Cevr u devrān ve her ān ¿¿ ¿¿ ¿?

Sehlterāz¿ baᶜde Ḥaḳḳ u ġafletest ¿¿¿

Zān¿ anhan güzār ¿¿¿ ¿¿¿

Devlet ᵓen¿ dār¿ ki¿ ānā cān birde¿¿

ḫulāṣa-ᵓi maᶜnā-yı ᵓebyāt oldur ki devr ve zamānıñ cevr ve ezāsı her ne ḳadar ziyāde olsa ᵓelbed bir gün olur o ᵓiżṭırāb mündefiᶜ olur lākin Ḥaḳ'dan baᶜīd ve ġāfil olma bir ᶜaẕāb-ı rūḥānīdir ki ebedī olub ᵓinsanıñ bāşından gitmez zīrā ᵓinsan ġaflet sebebiyle Ḥaḳ'dan baᶜīd olursa ve ol ġaflet ile ᶜālem-i ᶜuḳbāya sefer ᵓiderse ᵓanıñ ᶜaẕābı ve ᶜömrünü hevā ile telef eylediginiñ pişmāniyyeti ᵓebedī zāᵓil olmaz. Devlet-i ᵓebediyye ol kimse nāᵓil olur ki āgāh olaraḳ Ḥaḳḳ'a vāṣıl ve teslīm-i rūḥ eyleye.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lah kilīd-i genc saᶜādet ḳabūl ᵓehl-i dilinde

mebāş¿ kes¿ ki derīn nükte verīb künend¿¿

Yeḳūlü'l-Faḳīr Ya^cnī bir [']ehl-i dil mürşid-i kāmiliñ melik bir mürīdi ḳabūl eylemesi sa^cādet-i ebedīyye miftāḥıdır eger bir sāliki mürşid kemāl ile āz dil u cān ḳabūl iderse ol sālik sa^cādet ḫazīnesiniñ miftāḥına mālik olub [']elṭāf-ı Ḫudā'ya nā[']il olur olmaya ki bir kimse bu söze şek ve şübhe eyleye *eş-şeyḫu fī ḳavmihī ke[']n-nebiyyi fī [']ümmetihī* mefādınca bir mürīd ki [']ez cān u dil mürşidine bende olub [']emrine rām ḥükmüne fermān-ber olub rıżāsında kemer-beste ola [']elbed mürşid daḫī leyl u nehār ol sālike himmet ve du^cā [']eyler bu taḳdirce ol derviş sa^cādet-i dāreyne nā[']il olur. ^cAzīzim vaḳı^cā maḥall-i şübhe degildir ^cavām u nāsdan bir kimseniñ göñlüni ve du^cāsını [']almaḳda ne ḳadar fevā[']id vardır bu [']ise ḫavāṣṣ-ı muḳarrebīnden ola var bundan ḳıyās eyle *Ḳāle Ṣalla[']l-lāhu ^cAleyhi ve Sellem Du^cā[']u'l-vālidi bi-veledihī ke du^cā[']i[']n-nebiyyi li-[']ümmetihī* babanıñ du^cāsı Nebiyy-i Ẕī-Şān'ıñ [']ümmetine du^cāsı gibidir. [']Elbed mürşid mürīdiñ terbiye-[']i rūḥāniyye cihetiyle [']eb-i rūḥānīsidir her ne ḳadar mürşid de himmet ḳudret olmasa du^caya söz yoḳdur ve du^cāsı mürīd ḥaḳḳında ^cınde'l-lah maḳbūl olur. *Ḳāle Ṣalla[']l-lāhu ^cAleyhi ve Sellem Men yekün fī ḥāceti [']aḫīhi yekün [']Allahu fī ḥācetihī* bir mü[']min mü[']min ḳarındaşınıñ [']Allah içün [']umūrını ru[']yetde olursa [']Allah Ta^cālā daḫī [']anıñ murādını [']iḥsān ve meṣāliḥine [']i^cāne ider ve her [']umūrı āsān vechle fetḥ olur bunda iki [']işāret vardır sālik mürşidiñ [']umūrını idāre ider iken [']aña [']Allah Ta^cālā nice [']iḥsān [']idüb dünya ve āḫiret murādlarını ḥāṣıl ider. Bir işāret de budur ki bir kimse bir kimseye [']i^cāne eyleme de yükünü alub [']anıñ ḳalbine feraḥ [']ilḳā eyleme vardır. ^cAvām-ı mü[']minīniñ ḳalbini [']i^cmār [']eylemede olan [']ecr-i diniyye ḫavāṣṣıñ ḳalbini ta^cmīr eylemeniñ fevā[']idini muṭāle^ca gerekdir. *[']Allahümme veffiḳnā*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥażret-i Mevlānā *Ḳuddise Sırruhū* buyururlar ki sāliki ʾülfet ʾerbāb-ı hevā ḫışīn ider ʾerbāb-ı ḥāl ülfet mülāyim ider yaʿnī sālik-i ṭarīḳat olan kimse ʾerbāb-ı hevā ile ülfet eylerse ḳalbine ḫuşūnet ve ḳasvet gelüb feyż-i Ḥaḳḳ'ı ḳabūl ve cezbe mānīʿ olur. ʾAṣḥāb-ı ḥāl ile ülfet eyleme ḳalbine mülāyemet getürüb feyż-i ʾilāhī nüzūlüne müsteʿıd olur.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Ḥażretiñ bu kelāmından münfehim olur ki sālik-i ṭarīḳat ve rehber ve bādiye-ʾi ḥaḳīḳat olan ẕātlara ʾerbāb-ı hevā ile ülfet cāʾiz degildir bir muḳteḍā-yı beşeriyyet nefs ṭālib-i ülfet ve ʾünse raġbet iderse yine kendi cinsinden ehl-i derd ve ʾaṣḥāb-ı ẕikr-i derd ile ülfet ve himemdār ola ki ẕātında olan ḥarāret-i ẕevḳ u tevḥīd zāʾil olmayub belki daḫī ziyāde şuʿle-dār ola.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾEmr-i dünyā ile ʾemr-i ʿuḳbā rıżā-yı Ḥaḳ'la rıżā-yı nefs bir yere cemʿ olsa emr-i dünyā üzerine emr-i ʿuḳbā taḳdīm ve emr ve rıżā-yı Ḥaḳ rıżā-yı nefs üzerine taḳdim olunur meselā emr-i dünyadan bir maṣlaḥat ẓuhūr eylese o anda ʾeẕān oḳunub namaz vaḳti ḥāżır olsa sālike lāyıḳ olan ʾibtidu namazı ʾedā idüb baʿdehū emr-i dünyāyı ruʾyet eyleye. ʿİbādetinde hem rıżā-yı Ḥaḳ vardır ve hem emr-i āḫiretdendir maṣlaḥat-ı dünyada hem ʾemr-i maʿāyiş ve hem rıżā-yı nefs vardır *feʾfhem teʿarraf* āḫari daḫī bunuñ üzerine ḳıyas eyle.

ʿAzīzim Üftāde-zāde Seyyid Şeyḫ Muṣṭafa Efendi Ḥażretleri daḫī ʾibtidā faḳīre bu vaṣıyyeti eylemişdir ve sālike bu ḳāʿide-ʾi külliyyedir bu ḳāʿideye riʿāyet iden sālik iki ʿālemde ber-murād olur *bilā-şek velā-şübhe*

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah ʾAllah Sübḥānehū ve Taʿālā ʾevliyāʾuʾl-lahdan baʿżına ʾesrār-ı fātiḥāʾi ʾiḥsān eylemişdir dünyevī ʾuḫrevī her ne murādları olursa fātiḥa-i şerīfi ḳırāʾet iderler ve maṭlūbları ḥāṣıl olur.

Ve Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ṭarīḳ-ı Naḳşbendiyye ricāline

Fātiḥa-ʾi Şerīfi tertīb üzre yevmiyye yüz kerre ḳırāʾet eyleme lāzımdır buyurdular. Fatiḥa ʾİmam Ġazalī Ḥazretleri'niñ beyānı üzre bu vechledir ki beyān olunur. *ʾAllahümme yessir lenā eʾd-devāmu veʾt-teʾsīru Āmīn .*

Fī Beyān-ı Tertīb-i Fātiḥatiʾl-Kitāb

Ṣabaḥ namazından ṣoñra	*Baʿde Ṣalātiʾẓ-ẓuhr*	*Baʿde Ṣalātiʾl-ʿaṣr*
ʿAded 21	ʿAded 22	ʿAded 23
Baʿde Ṣalātiʾl-maġribi	*Baʿde Ṣalātiʾl-ʿIşāʾi*	
ʿAded 24	ʿAded 10	

ʾEbyāt fī Feḍāʾiliʾl-Fātiḥa biʾt-tertībi Li-ʾİmam el-Ġazzālī Ḳuddise Sırruhū

ʾİẕā mā künte multesemeʾr-rızḳ¿ Ve neyluʾl-ḫayẓ min ʿabīdin ve ḥürre¿

Fefātiḥatiʾl-kitāb feʾinne fīhā ¿¿?kübrā ʾeyyi sırran¿¿

Telāzım der sehā fī külli yevmin ʾİleʾt-taʿyīn tetbeʿuhā yaʿşuru

Te¿¿ mā şiʾte min ʿızz u cāhin Ve ʿaẓm-ı mehābet ve ʿulüvvü ḳadr

Ve ʿışte munʿımen fī ṭūli ʿumrin ʿAlā ṭūl ʾelmeddī¿ maʿa ṭūl-ı dehr¿¿¿¿

Bu duʿā-ʾi şerīf her ʿaḳīb-i ṣalātde ʿaded üzre fātiḥa ḳırāʾet olunduḳda ḫıtāmında tilāvet oluna. *ʾAllahümme yā māliku mülūkeʾl-ʿavālimi Lā ʾİlāhe ʾillā ʾente sübḥāneke ʾinnī küntü mineʾẓ-ẓālimīn Rabbi dārekni raḥmeteke ve neccinī mineʾl-ġammi bi-ḥaḳḳı ʾiyyāke naʿbüdü ve ʾiyyāke nesteʿīn ve Ṣallallahu ʿAlā Seyyidinā Muḥammedin ve ʿAlā Ālihī ve ṣaḥbihī ʾecmaʿīn .*

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lahi Taʿālā Sūre-ʾi Tevbe āḫirinde olan āyeteyni kerīmeteyn ki cümleniñ faḍlında ʾittifāḳı vardır her kim ʾaḫşam ḳırāʾet iderse ṣabaḥa ḳadar helākden ve cemī-ʿu mehālikden emīn olur ṣabaḥ tilāvet iderse ʾaḫşama ḳadar maṣūn ve maḥfūẓ olur ʾeceli daḫī gelmiş ise ʾAllah Taʿālā bu āyet-i ḥürmetine ʿömrünü med idüb ʾimhāl ider ḥattā mervīdir ki ʾevliyāʾuʾl-lahdan bir ẕāt ʿaleʾd-devām her şām u seḥer tilāvet ider idi ʿömrü ʾaltmış sene idi tamam yüz ḳırḳ sene muʿammer

oldu bir gice ᶜālem-i maᶜnāda serrine ḫıṭāb geldi ki ey kişi nice beri bu āyetle devām idüb dünyā-ᵓi denide eylenürsün bizim raḥmetimize vāṣıl olmayı teᵓḫir idersin denildi ve ertesi gün terk eyledi ve raḥmet-i Ḥaḳḳ'a vāṣıl oldu. Vāḳıᶜā bir muḳteḍā-yı teᵓsīr ḳudret-i āyet ecel muᶜallaḳı ḳuvvet ve ḳudret-i Ḥaḳ'la teᵓḫīr ᵓitdirir ᵓama yine vaḳt-i mübrimen geldikde velev nisyānen olsun terke söz yoḳdur āyet-i kerīme budur: *Bismiᵓl-lāhiᵓr-raḥmāniᵓr-raḥim Leḳad cāᵓeküm Rasūlün min ᵓenfüsiküm ᶜazīz ᶜaleyhi mā ᶜanittüm ḥarīṣun ᶜaleyküm biᵓl-müᵓminīne raᵓūfün raḥīm. Feᵓin tevellev feḳul ḥasbiyeᵓl-lāhu Lā ᵓilāhe ᵓillā hū ᶜaleyhi tevekkeltü ve Huve Rabbuᵓl-ᶜarşiᵓl-ᶜaẓīm Ṣadaḳaᵓl-lahu Mevlānāᵓl-lᶜaẓīmuᵓl-kerīm* .

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lah ᵓİblīs *ᶜAleyhi mā yüstaḥaḳḳu* Şaᶜrānī *Ḳuddise Sırruhūᵓl-ᶜĀlī* Ḥażretlerine suᵓāl ider ki ben de ᵓeşyā-ᵓi maḫlūḳadan bir şeyim ne içün raḥmet-i Ḥaḳ'dan maḥrūm olurum. Şaᶜrānī buyurdu ki vāḳıᶜuᵓl-ḥāl sen de şeysin ve maḫluḳsun lākin ᵓevvel-i ḫilḳatde ve taᶜayyün-i ṯānīde şeḳāvet üzre ḫalḳ olundığıñ raḥmetden mehcūriyyetiñe sebeb oldu. Şeyṭan bir gün dergāh-ı Ḥaḳḳ'a niyāz idüb Ya Rabbi beni niçün ᵓaṣḥāb-ı şer ve ᵓerbāb-ı şaḳāvetden ḫalḳ eylediñ? Vācib Taᶜālā buyurdu ki ᶜālem-i ecsāmda senden ẓuhūra gelecek ᵓefᶜāl-i ḳabīḥaya ᶜālim olduġımdan ve ᵓefᶜāliñ şeḳāveti ᵓiḳtiżā idüb bināᵓenᶜaleyh şaḳī ḫalḳ eyledim deyü red olundu. Server-i ᶜĀlem *Ṣallaᵓl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem* Efendimiz ᶜālem-i bāḳī ve āḫiretiñ ve cennetiñ ᵓiᶜmārına sebeb oldığı gibi şeyṭan daḫī dünyānıñ cehennemiñ ᶜimāriyyetine sebebdir *ve Huve ᶜalā külli şeyᵓin ḳadīr* bināᵓenᶜaleyh ehl-i cehennem serdārıdır caḥīm, āteş kürsī ᵓüzerine çıḳub ḫalḳa levm ider.

Mebḥaṯ Fī Beyāni Ḫıżır ᶜAleyhiᵓs-selām

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḫıżır *ᶜAleyhiᵓs-selām* ᵓelᵓān ḥayatdadır kibār-ı muḳarribāndardır müᵓminīne deryāda ᵓiᶜāne ider. Ḥażret-i ᵓİlyās ḳaradadır o daḫī ᵓehl-i īmānıñ mużṭarr olanına ᵓiᶜāne buyururlar. Şeyḫ-i ᵓEkber *Ḳuddise Sırruhū*

ḫırḳa-ʾi ṭarīḳati Mekke-i Mükerreme'de Ḥażret-i Ḫıżır *ʿAleyhiʾs-selām* 'dan giydi. ʾİmam Şaʿrānī Ḥażretleri buyururlar ki ṭarīḳ-ı Ḥaḳ'da bir ḳaç mürşidim vardır cümlesiniñ ʾefḍal ve ʾekmeli Ḫıżır *ʿAleyhiʾs-selām* 'dır ***Ve Ḳāle*** Ḫıżır *ʿAleyhiʾs-selām* bir kimseʾi sever ve muḥabbet iderse kendüyi aña gösterir ve kemāl-i kereminden ʿulūm-i ʾilāhiyye-ʾi ledünniyeʾi taʿlīm ider ***Ḳāle*** Bir kimsede ʾüç ḥaṣlet bulunursa dāʾimā Ḫıżır ile muṣāḥib olur ve ekser mülāḳī olub ṣoḥbet ider. Ammā bu beyan olacaḳ ʾaḥvāl-i selāse bir kimsede bulunmaz ise her ne ḳadar görse ve fāʾimend olsa bilmez ve bilmeyerek mülāḳī olur. Şarṭ-ı evvel budur ki ʾaḫşām ṭaʿāmını yedikden ṣoñra ṣabaḥa dāne-ʾi ḥardal zaḫīresi olmaya nitekim Ḥażret-i ʾÜftāde *Ḳuddise Sırruhū* Efendimiziñ zamanında her ṣabaḥ vekil-i ḫarc da zenbili alub çarşūya gelüb dergāh-ı pīre her ne lāzım ise ṭuz ve sirkeye varıncaya alub götürüb o gün ṣabaḥ ve ʾaḫşam fuḳarā yer içer ʾaḫşam ṭaʿāmından ṣoñra ṣabaḥa dāne-ʾi ḫardal ḳalmaz idi irtesi gün yine bu üslūb üzre iderler idi biz bī-çāreler bugün degil bu yıldan ṣoñra gelecek yılı da tefekkür ideriz. İkinci şarṭı üzerinde ḳavlinde, fiʿlinde ʾaṣlā bidʿate dāʾir şey olmaya ḥarekāt ve sekenāt ve ḳavl ve fiʿili tamamı sünnet-i seniyye üzre ola, ve üçüncü şarṭı ḳalbinde buġż, ʿadāvet, kin u küdūret, nefsāniyyet olmaya. Bir ādem yevm-i cedīd rızḳ-ı cedīd olub kendinde bidʿat olmayub ḳalbi daḫī kibr ve kinden pāk olursa Ḫıżır'ı bile bile görmege lāyıḳ olur ve illā fe lā görse daḫī bilmez. Nitekim baʿżı kimseler teveccüh-i tām ve ıḳdām ve baʿżı ʾaʿmāle devam ile Ḫıżır'ı görürler lākin Ḫıżır oldığını bilmez görür görüşür yanından ʾayrıldıḳdan ṣoñra Ḫıżır oldığını bilür ama bulamaz. Meşhurdur ki Burūsa'da vāḳıʿ Cāmi-ʿi Kebīr'de minberiñ ṣağ ṭarafında mesṭūr yeşil vāv taʿbīr olan vāv-ı kebīr önünde ḳırḳ gün ṣabaḥ namazını ʾedā ʾeylese Ḫıżır'ı görür imiş çoḳ kimseler bu sevdā ile

devām iderler ve ekseri müşāhede ider ama şerā'iṭ-i ru'yet-i kāmile kendülerde olmadığından müşāhede ider ama bilemez.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū 'İmam Şa'rānī Ḥażretleri buyururlar ki Ḫıżır *'Aleyhi's-selām* Ḳur'ān semāya ref' oluncaya ḳadar ḥayatdadır 'Allahu 'a'lem Ḳur'ān ref'inde 'anlar da baḳāya rıḥlet buyururlar. Bu faḳīr çoḳ kerre mülāḳī oldum ve kendülerden 'envā-'ı 'ulūm-i nāfi'a ta'allüm eyledim. Ḥattā meẕāhib-i 'erba'a üzre fıḳh-ı şerīfden te'līf buyurduḳları *Mīzān-ı Ḫıżriyye* nām kitābları Ḫıżrıñ ta'līmī ve tertībi ile olmuşdur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Vāṣıl ile'l-lah olub şerā'iṭ-i ru'yet kendinde mevcūd olan evliyā'u'l-lah Ḫıżır'ı ẓāhiren görürler. Meslek-i vaṣılīne sālik olan mürīdler rü'yāda müşāhede iderler. Zīrā Ḥażret-i Ḫıżır'da olan kemāl-i ḳuvvet-i ḳudsiyyeye mürīdān bī-çāre-gān taḥammül idmezler kemāl-i ẕāta maẓhar oldığından ru'yetine beşeriyetde olan tāb-āver olmaz. Nitekim Bedevī Ḥażretleri ve sā'ir Mūseviyyu'l-ḳadem olan 'azīzler yüzlerine niḳāb ṭutub yüzüni 'avām-ı nāse göstürmedikleri bu sırdandır 'anlar rūḥāniyyeti ġālib olan ẕātlar müşāhede ider. 'Eger su'āl olunursa ya muḳaddem 'avām-ı nās bilmezlige görürler denildi ebedī bu söz anı münāḳıż olmaz mı? biz aña cevāb veririz ki 'avām nāse taḥammül idecekleri ṣūrete temeṣṣül idüb görünürler ve 'illā ṣūret-i Ḫıżriyetde görünmezler ki aña taḥammül olmaz. Cibrīl-i Emīn'iñ ṣūret-i beşerde ẓuhūrı miṣāli.

Ḳāle Ba'żılar za'm ider ki Ḫıżır'dan ta'allüm-i 'ilm-i ledün iden Musā Kelīmu'l-lah olan Mūsa Benī 'İsrā'īl degildir bir başḳa Mūsa'dır dirler lākin ġalaṭdır. *Ve Ḳāle* 'Aliyyü'l-Ḳārī' Raḥımehu'l-lah Ḥażret-i Ḫıżrıñ 'irtiḥāline ẕāhib olmuşdur bu da ġalaṭdır. Ceddim Ḳuṭb-ı Dā'ire-i Velāyet Şeyḫ 'Aḥmed el-Ġazzī *Ḳuddise Sırruhū* zamanında her gün ṣabaḥ ẕikrinden ṣoñra yirmi otuz legen şūrba çıḳub fuḳārā-'i dergāh ve züvvār şürb iderler idi ol şūrba legenlerinden biri içün Ḥażret-i Pīr 'Aḥmed Ġazzī buyurmuşlar ki

şu legenden Ḥażret-i Ḫıżrıñ dört defʿa şūrba yedigini gördüm ve ʾelʾān ol legen mevcūd olub baʿżı cemʿiyyetde ʿāşūre ve şūrba ḳonsa derūnunda olan şūrba dükanmek bilmez ve bu ʾaḥvāl ʿAzīz Ḥażretleriniñ kelāmına dālldir ve Ḫıżır *ʿAleyhiʾs-selām* nev-ʿi beşerden oldıġına sebeb her ne ḳande cihet ḥalāldan ʾıṭʿām-ı ʿām olursa ʾiḳtiżā eyledigi zaman ʾandan tenāvül buyururlar. Ḥażret-i Mıṣrī'niñ ʿavām-ı nās beyninde Ḥaseneyn peyġamberdir buyurduḳları ḫalḳ ʾistimāʿ āyet-i ḫatm-i nübüvveti ʾinkār eyledi deyū beni ḳatl idüb rütbe-ʾi şehādet-i şūrīyeʾi ʾiḥrāz ideyim içündür ve ʾillā ḫatm-i nübüvvet Server-i ʿĀlem'de oldıġını ʾanlar ʿayneʾl-yaḳīn bilürler ve murād-ı şerīfleri Ḥaḳ'dan ḫaber verici dimekdir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Şeyḫuʾl-ʾİslām vaḳtinden biri suʾāl ider ki efendim Ḥaseneyn peyġamberdir diyene ne buyurursuz Mıṣrī'den ġayrı her kim söylerse ise ḳatle fetvā veririm lākin Mıṣrī Ḥażretleri söylerse ʾaḥsen vechle teʾvīlini bilür anlara bir şey dinmez buyurdular ḥattā sulṭān-ı zaman ḫalīfe-ʾi ḥabībüʾl-mennān Sulṭan ʾAḥmed Ḫān Ḥażretleri bu maḳāleʾi istimāʿ eyledikde Mıṣrī'den ġayrı her kim Ḥaseneyn peyġamberdir der ise dilini ḳaṭʿ ʾidiñ buyurmuşlardır.

Burūsa'da medfūn ʾİsmāʿīl Ḥaḳḳı Ḥażretleri *Vāridāt-ı Kübrā* 'sınıñ ʾevāʾilinde taḥrīr ider ki bir gün seḥer vaḳtinde ʿālem-i maʿnāda baña dirler ki sen rasūlsün vāḳıʿuʾl-ḥāl ben rasūlüm ama risāletim teşrīʿī degildir tebliġīdir ʿıbāduʾl-lāha şer-ʿi şerīfi tebliġ ile rasūl oldıġımda şübhe yoḳdur buyururlar. Ve ʾekṣer teʾlīfātında ve ḫuṣūṣan işbu mecmūʿada kendi ḫaṭṭı ile Mıṣrī Ḥażretleri *Risāle-ʾi Ḥaseneyn* 'e ẓāhib oldu ḍāl ve muḍıldır şerʿan ḳatli vācibdir deyū fetvā daḫī taḥrīr ider. ʿAzīzim kendi risāletiñi teʾvīl idersin seniñ risāletiñ teʾvīl ḳabūl eyledigi vaḳit ya sıbṭeyn-i muḥteremeyn-i ʾevlād-ı nebiyyüʾl-ḥarameyn Ḥasaneyn Efendilerimiziñ risāleti nice teʾvīl ḳabul eylemez bu da kelām-ı dāʾire-i fütüvvet

ve ʾinṣāfdan nice merḥale devr u ʿamelden mehcūrdur Ḥaḳḳı Ḥażretleriniñ rütbesi ḳande rütbe-ʾi ʿulyā-yı Mışrī *Ḳuddise Sırruhū* ḳande zīrā Ḥaḳḳı Ḥażretleri sālikān-ı zāhidāndandır, Ḥażret-i Mışrī şaṭārāt-ı ʿāşıḳāndandır bu taḳdirce zāhidiñ rütbe-ʾi kemāli ve nihāyeti ʿāşıḳıñ bidāyetidir.

Ve Ḳāle Buyurdular ki oğlum Ḥażret-i Mışrī'niñ *Divān* 'ından bir ʾilāhīsi mīzānıñ bir kefesine ḳonsa Ḥaḳḳı'nıñ cemīʿu müʾellifāt-ı mülteḳāyı bir kefesine ḳonsa Mışrī Ḥażretleriniñ bir nuṭḳı cümlesine muḳābil belki ʾağır gelür zīrā ʾenṭāḳ-ı Ḥaḳ ve kelām ʿaşḳdan ʿindeʾl-lah her ḥarfiniñ ṭūr ḳadar ḳadri vardır ġaraż taḥḳīr degildir belki taʿdīldir ḫilḳat-i nev-ʿi beşer böyle her biri bir yoldan sālik olur ve her mālikiñ māye-ʾi ʾezeliyyesinde olan ʾistiʿdādına göre olur *Lā tebdīli li ḫalḳıʾl-lāh*

Ve Ḳāle Bir kimse bir şeyʾe daḫl iderse elbet başına gelür *Kemā cāʾe fī ʾeḫīhi min ġayrı eḫāhu bi ẕenbin vaḳaʿa fīhi* suʾāl eyledim ki efendim her daḫl idüb nehy ʿaniʾl-münker ʾidene bu sır vāḳıʿ olur mı? buyurdular ki eger nefs ve hevā ile daḫl idüb lisān-ı nefsden ṭaʿn ve levm iderse anıñ daḫī daḫl eyledigi ʿamel başına gelür eger rūḥıyla lisān-ı Ḥaḳḳāniyetden şer-ʿi şerīfe iʿāne ʾiçün daḫl ve levm iderse mānīʿi yoḳdur zīrā lisān-ı rūḥdan bir emr-i mekrūhı daḫl iden ẕāt-ı kerīm o ʾemr-i şerʿiyye ile emr idüb nevāhī-ʾi şerʿiyyeden menʿ ve nehy ider ve emr ve nehy lisānān-ı ruḥdan olub ḳalbinde sırr-ı ḳaderi ḥıfẓ ider. ʿAzīzim efendim ʾevliyāʾuʾl-lah efendilerimiz ṭayerān iderler mi? neʿam ṭayerāna ḳādirlerdir. Semāya ʿurūc iderler mi deyü suʾāl eyledim buyurdu ki beyneʾs-semāʾi veʾl-erḍı murād eyledikleri maḥalle uçub giderler ve ḥīn u ṭayerānda kendüleri maḳāmında ṭurur ẓan ider maʿa-hāẕā ʾoturur gibi ʾuçarlar suʾāl şol bir velī ki kendinde beşeriyyet ḳalmaya ol velī ʾuçmaya ḳādir olur cesed-i cismānīleri ṭayerāna mānīʿ olmaz. Suʾāl eyledim ki efendim baʿżı kütüb-i ṣūfiyyede

taḥrīr olunmuş ḫuṣūṣan Mevlānā ᶜAbduʾr-Raḥman Cāmī *Ḳuddise Sırruhū* Efendimiz'iñ *Nefeḥātüʾl-ʾÜns* 'lerinde Sulṭan ᶜAbduʾl-ḳadir Geylānī *Ḳuddise Sırruhū* ḥikāyātında her māh tecdīd olduḳda gelüb ben filan māhım yarın ṭulūᶜ idecegim deyü ḫaber verirler deyü beyān eylemiş buna esrārdır didim saᶜādetle buyurdular ki her şeyiñ bir heyʾet-i maḫṣūṣa ve şekl-i miṡālīsi vardır ẓuhūr idecek oldıġı zaman kendüye maḫṣūṣ olan şekl-i miṡāliye teşekkül idüb ẓuhūr ider seneler ile haftalar, günler, şifā ve maraż leyl u nehār sırr ve ᶜalāniye, ᶜibādet ḳabaḥat, ʾevrād, ʾeẕkār, ʾesmāʾ, suver-i Ḳurʾāniyye, āyāt-ı Furḳāniyye, ᶜilm ve ᶜamel ḥāṣıl şekl-i miṡālīsi olmadıḳ bir şey yoḳdur. Bunuñ ḥaḳīḳati şer-ᶜi şerīfde daḫī ẓāhirdir. Herkesiñ ʾaᶜmāl-i ḫayriyye ve şerriyyesi temeṡṡül idüb ḳabrinde kendüye refīḳ olur deyü şerᶜda beyān olundu ve emṡāli fikr olsa ḳatī vāfir bulunur.

Ḳāle Her ᶜamel-i ḫayriyye ᶜāmil olana lāyıḳ olan ādāb ve ʾerkān ve uṣūline riᶜāyet idüb noḳṣan ʾişlememeye zīrā noḳṣan ʾişlerse şekl-i miṡālī nāḳıṣ olur. ʾEẕkār-ı ehl-i īmāndan melāʾike ḫalḳ olunub ḥaşre ḳadar ẕikr idüb ṡevābını ẕākir olana hediye eylemesi bundan kināyedir. Mervīdir ki Meşhūruʾl-Āfāḳ Şeyḫ Yaᶜḳūb Efendi *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretleri bir ʾaḫşam ṣalāt-ı ᶜışāyı ʾedā ʾeyledi görür ki ḥużūrında bir güzel ḳız ṭurur ʾama üzerinde libāsı yoḳ ᶜuryān ve mekşūfüʾl-ᶜavret ᶜazīz görünce yüzünü çevirir ve gözünü yumar baᶜdehū gözünü açar yine görür ḥāṣılᶜāciz ḳalur o zaman ol ḳız ᶜazīze ḫıṭāb idüb efendi benden niçün rū-gerdān olursun ben seniñ namazıñım deyince ᶜazīz buyurmuşlar ki ya sen niçün böyle ᶜuryansın buyurdıġında benim libāsım farż ile sünnet beyninde sükūt eylemedir siz bu ʾaḫşam beyneʾl-farż veʾs-sünnet sükūt eylemeyüb dünyā kelāmı

söylediñiz binā'en'aleyh ben böyle 'uryan ḳaldım ve yevm-i ḥaşre ḳadar beyne'l-a'māl maḥcūb oldum deyü ḫaber virdi bu taḳdirce şalātıñ şūret-i miṡāline seniñ libāsı beyne'l-farż ve's-sünnet ḥuḍū'la sükūt eylemek oldu ve her şeyiñ şūret-i miṡālisi içün kendüye münāsib libāsı daḫī olur. Bu ḳıṣṣa Şeyḫu'l-Ḥarem Sinan Efendi'niñ oġlu naḳl eylemiş. 'Azīz-i müşārun ileyh Sulṭan Murād-ı Rābi' zamanında Şeyḫu'l-Ḥarem olmuşlar ba'dehū Ḳoca Muṣṭafa Paşa āsitānesine şeyḫ olmuş o zamanlarda şeyḫu'l-ḥarem meşāyıḫ-ı kirāmdan olur idi ba'dehū ba'de ḫādim aġalardan ta'yīn olundı.

Yeḳūlü'l-Faḳīr Bir zaman bu faḳīr 'ilel-i mütenevvi'a-'i muḫtelife ile nā-mizāc oldum ḥukemā 'āciz ḳaldı nihāyetü'l-emr bir tebdīl-i hava olsa belki ifāḳate yüz ṭutar deyü ittifaḳ eylediler Burūsa'dan āsitāne-'i 'aliyyeye sefer eyledik büġaz içinde kesb-i hava gāhī devā iderek evān-güzār iken bir gün 'aḥbābdan biri Küçük Şu'ya da'vet eyledi aḫşam anda ḳaldıḳ ba'de'ṭ-ṭa'ām 'Allahu 'a'lem beyne'l-'ışā'eyn oturur iken bu faḳīre müstevlī olan 'illet-i müstaḳılle vücūdumdan ayrılub tecessüm idüb şöyle şol yanıma ṭurub kemāl-i ḥüzn ile bize 'Allah'ı 'ışmarladım seni deyü vedā' eyleyüb gitdi *Ve Huve 'alā külli şey'in ḳadīr* . 'Azīz Ḥażretleriniñ marażıñ daḫī şūret-i miṡālisi vardır buyurduḳlarını el-Ḥamdüli'l-lāh Sübḥānehū ve Ta'ālā ra'ye'l-'ayn müşāhede eyledik.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū İmam Ş'rānī Ḥażretleri *Sünen-i Yevāḳīt* nām kitāb-ı şerīflerinde taḥḳīḳ buyururlar ki Ḥażret-i Ādem Ṣalavātu'l-lāhi 'Alā Nebiyyinā *'Aleyhi's-selām* Efendimiz teşrīf buyurduḳları cennet-i berzaḫ ve cennet miṡālī idi zīrā cennet-i kübrāya dāḫil olan bir daḫī çıḳmaḳ mümkin degildir, ve cennetu'l-me'vā ve kübrāya 'ilḳā-'i fiten-i şeyṭan daḫī 'adīmu'l-'imkāndır ve zelle ṣudūrı daḫī olmaz.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *el-Ḳabru ravżatün min riyāżı'l-cenneti ev ḥufratün min ḥuferi'n-nīrān* meyyitiñ rāḥatından ve 'adem-i rāḥatından kināyedir

bir meyyitiñ ᶜamel-i ṣāliḥ olursa ḳabirde raḥatı olursa ᵓanıñ ḳabri ravża-ᵓi cennetdir. *Neᶜūẕü biᵓl-lāh* ᶜameli şer olur rāḥatı olmaz ise ḥufra-ᵓi nīrāndır ve her ᶜālimiñ bir cenneti ve bir nīrānı vardır istiraḥāt-i cennetdir ᶜaẕāb-ı nīrāndır ve her ᶜavālimiñ cennet ve nīrān-ı cennet-i kübrāya ve cennet-i kübrānıñ vuḳūᶜına delālet ider. ***Sü'ilet*** Azīzim cennet-i irfān deyü neye dirler? Buyurdular ki cennet-i ᶜirfāna maᶜrifetuᵓl-lah ve tecelliyāt-ı ᵓenvār-ı ᵓİlāhiyye ᵓistiġraḳdır gerek tecelli-i ẕāt gerek ṣıfat ᶜārifler cennet-i kübrāyı tecelliyāt-ı ᵓİlāhiyye içün ṭaleb iderler. Eger cennetde tecelliyāt-ı ᵓİlāhī olmasaydı her nerede ise anı ṭaleb idüb cennete daḫī iltifatları olmaz idi. Kemā Ḳāle ᵓEşref-zāde ᶜAbduᵓl-lah Rūmī *Ḳuddise Sırruhū* Beni vaṣlıñdan ırağ eyleyüb cennetde ḳoma deyü iñledim zārına ḥūr-i cinān ōda yanar.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Dünyada cennet-i ᶜirfan ḥaḳdır her kim ᶜirfāna vāṣıl olsa cennetdedir ve ehl-i cennetdir. Dünyanıñ cehennemi cehldir ᶜulūm ve maᶜārif-i ᶜirfānīyeden bī-behre olan caḥīmdedir ehl-i caḥīmdir *Feᵓfhem teᶜarref cidden* Beyt

¿¿¿¿

¿¿¿¿

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Felāk-i sebᶜa yedi ᵓarż üzerine nāẓırdır. Felāk yedidir, ᵓarż yedidir, ᵓaḳṭāb daḫī yedidir. Bu ᵓaḳṭāb-ı sebᶜaya ᵓabdāl taᶜbīr olunur ve bu ᵓarż-ı sebᶜanıñ dört köşesinde birer ẕāt vardır anlara ᵓevtād-ı ᵓerbaᶜa taᶜbīr iderler dünyanıñ maᶜnen dört köşesinde bunlar dört çividir. ᵓAḳṭāb-ı sebᶜa yedi ᵓiḳlimiñ her birinde biri sākin olur sāᵓir maḳamlar ve bilād u ḳurā ᵓevliyāᵓuᵓl-lahdan ḫālī degildir ḥattā iki evlü bir köyde bir velī bulunur küffār vilāyetinde daḫī ᵓevliyāᵓuᵓl-lah vardır ᵓehl-i imāna ᵓiᶜāne içün ᵓāsāyiş iderler, ᵓerbāb-ı ᶜadalete ᵓiᶜāne iderler.

Ḳāle Ḥaḳ Sübḥānehū ve Taᶜālā Ḥażretleriniñ ṭoḳsan ṭoḳuz ᵓesmāsı vardır her isim biñ velī kāmil terbiye ider ve ol ismiñ terbiyesinde olan ᵓevliyāᵓuᵓl-lah taḥt-ı terbiyesinde oldıġı ism-i şerīfiñ ḥāli ve ḫuluḳı ile taḫalluḳ ider iderler, her isim terbiyesinde biñ velī olur her ḳanḳīniñ

ol isim ile taḫalluḳı ziyāde olursa sā'irlerine "uṭb olur bu taḳdirce taḥt-i esmāda ṭoḳsan ṭoḳuz biñ ẕāt terbiye olur ve ṭoḳsan ṭoḳuz "uṭb olur bunlara 'aḳṭāb-ı 'esmādan cā'izdir. ***Ve Ḳāle*** Deryānıñ ḳa'rında daḫi 'evliyā'u'l-lah vardır deryada olan maḫlūḳa 'i'āne iderler ve sükkān-ı baḥre terbiye buyururlar *Ve Huve 'alā külli şey'in ḳadīr.*

Ve Ḳāle 'Ekser merāḳıd-ı 'aḳṭāb mestūrdur kimse bilmez ḥayatlarında āşikār olmadıḳları gibi merāḳıdları daḫi nā-ma'lūm olur.

Ve Ḳāle 'Evliyā'u'l-lah *Ḳaddese'l-lahu 'Esrārahum* üç ḳısımdır suġrā, vüsṭā, kübrā. Ekseriyā 'inde'n-nās meşhūr olan vüsṭā ricālidir. Dā'ire-i kübrā ricāli gözden nihān olmuşlardır ḳıbāb-ı Ḥaḳ'da mestūrdur. Dā'ire-i şuġra ricāli de derecesinde suḳūṭ ḥazerinden kendüyi āşikār idemez. Ortada olanlarıñ 'ekseri āşikār olur şuġrā, kübrā ricālinden āşikār olanlar nādir olur.

Ve Ḳāle Ḳuṭb-ı 'ālem bir olur ve ḳuṭbu'l-'aḳṭāb vekīl-i nebiyyi āḫiri'z-zaman *'Aleyhi's-selām* 'dır. 'Aḳṭāb-ı sā'ireniñ imdādı ekseriyā sā'ir 'enbiyā ḳademinden olur. Ḳuṭb-ı 'ālemiñ feyżi ve imdādı Server-i 'Ālem *Ṣalla'l-lāhu 'Aleyhi ve Sellem* 'den olur ve ḳuṭb-ı 'ālemiñ ṣāġ ṭarafından bir vezīri vardır aña imām-ı yemīn ta'bīr iderler, ṣol cānibinde bir vezīri vardır aña imām-ı yesār ta'bīr olunur. 'İmām-ı yemīn melekūta nāẓırdır 'imām-ı yesār 'ālem-i mülke neẓāret ider. Ḳuṭb-ı 'ālem nūr-ı tevḥīde vāṣıl olsa 'İmam-ı Yesār ḳuṭb-ı 'ālem olur, 'imām-ı yemīn 'imām-ı yesār olur. 'Evtād-ı 'erba'adan biri gelüb 'imām-ı yemīn olur 'evtāddan imam olanıñ yerine ḳuṭb-ı seb'a ve 'abdaldan biri gelür abdal-ı seb'adan evtād olanıñ maḳāmına nücebā-'i tis'adan biri teşrīf ider keẕālik ṭoḳuz nücebādan abdal olanıñ maḳāmına nuḳabā-'i 'aşereden biri gelür. 'On iki nuḳabādan nücebā olan ẕātıñ maḳāmına ḳırḳlardan biri teşrīf ider, anıñ maḳamına üç yüzlerden biri gelür anıñ yerine 'üçlerden biri teşrīf ider bu taḳdirce üçler iki ḳālur anıñ

yerine ṭaşradan ʾistiʿdādı ve ḳābiliyyeti olan bir ẕātı alurlar ʾaṣıl tertīb bu veche üzeredir lākin gāhī bu tertīb teḫallüf idüb ḳuṭb ve ʾimām-ı sāʾire erbāb-ı kemālden olan ʾevliyāʾuʾl-lahdan biri olur *Tüʾtiʾl-mülke men teşāʾü* sırrı ẓāhir olur.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʾAllahu ʾaʿlem gāhī bu tertibiñ teḫallüfüne sebeb oldur ki bu ʿāleme bir velī-i kāmil teşrif ider ḳuvvet ve ḳudret-i ḳudsiyyede cümleye fāʾiḳ gelür eger tertīb üzre ḳuṭb olmaḳ lāzım gelse vāfir ʿömre muḥtāc zīrā ḳuṭb-ı ʿālem ve ʾanıñ muḳarrebleri ṭavīlüʾl-ʿömr olur o ḳadar ẕevāt ʿālem-i ʿuḳbāya teşrīf idinceye ḳadar ʿömrüñ taḥammülü yoḳdur. Ḳuṭb-ı ʿālem rıḥletinde daḫī mevcūd olan ʾevliyāʾuʾl-lahda kendinden ḳuvvetlisi bulunmaz ise o zaman ḳuṭb-ı ʿālem olur ya kendinden ʾaḥaḳḳ varsa ʾimam olur bu da bir sırr-ı muʿallaḳdır. ʾAllah Taʿālā ʾesrarlarına nāʾil, himmetlerine vāṣıl eyleye. Āmin.

Ḳāle Kevākib-i sebʿadan zuḫal, ʿuṭarid, müşterī, merīḫ, şems, ḳamer, zühre. Bunlarıñ her biriniñ ʾarż-ı dünyāda bir ʾiḳlīm naẓarı vardır her ʾarżıñ ḳuṭbı semā ve göginiñ feyż ve ḥāliyle taḥt-i ḥükmünde olanları terbiye ider ve ʾifāża-ʾi feyż buyurur.

Ve Ḳāle Ḳuṭb-ı ʿālem yedi ʾiḳlimi mā-lā-māl eylemişdir ḳuṭb-ı vücūd mevhūb-ı rūḥāniyyesiyle ʿālem ṭolıdır ve ʿilm-i ḳuṭb-i ʿālemden ḫāric cihānda bir şey yoḳdur ʾiḥāṭa-ʾi kāmilesi vardır.

Ve Ḳāle ʾEvliyāʾuʾl-lah Efendilerimiziñ her biri bir ḥicābla tesettür idüb ḫalḳa ekẓeriyā kendüleri bildirmedikleri kemāl-i merḥametlerinden ve raḥm-i Ḥaḳ'dandır zīrā velāyetlerini ʾıẓhar buyurduḳlarında ḫalḳı şarāḥaten ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a daʿvet eyleme lāzım gelür. Böyle velāyeti ẓāhir olub daʿvet iden ẓātlarıñ daʿvetlerine icābet olunmaz ise dünyada ve āḫiretde ḫaẓelāt ¿ üzre ḫaẓelman¿ olduḳdan mā-ʿadā ol velīyy-i zī-şān daʿvetine raġbet olmadığı ʾecilden muġberuʾl-ḫāṭır olur ʾanıñ münfaʿil ve muġber olması maʿāẓeʾl-lāhi Taʿālā insanıñ dünyā ve āḫiretini ḫarāb iderler bināʾenʿaleyh bu ʿāciz ʿavāma raḥm içün mestūr oldular.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾOġlum bugün

dāruʾs-salṭanat-ı ʿaliyye olan ʾİslambol'da ḳuṭb-ı ʿālem baḳāya sefer eyledi imām-ı yesār ḳuṭb oldı cenāzesi namazına cemīʿu ʾervāḥ-ı ʾenbiyā ve ʾevliyā ḥāżır oldular himmetleri üzerimize ḥāżır olsun.

Ḳāle eş-Şeyḫ *Hāzeʾl-kelāmu fī yevmiʾs-selāseti sāliseü ʿaşere min şehri cumādeʾl-āḫiri fī seneti sebʿa ve ʿışrīne ve miʾeteyn ve elf min hicrihī men lehūʾl-ʿızzü veş-şerefi.*

Ve Ḳāle Cemīʿu ʾevliyāʾuʾl-laha feyż ḳuṭb-ı ʿālemden olur. Ḳuṭb-ı ʿāleme feyż ḫazīne-ʾi ʾeḥadiyyetden ʾiḥsān olub andan ʾimāmeyne verilür, andan ʾevtāda, andan ʾabdala, andan nücebāya, andan nuḳabāya, andan üç yüzlere, andan sāʾir ʾevliyāʾuʾl-laha anlardan daḫī fuḳāra-ʾi ṭarīḳate, anlardan sāʾir ʿavām-ı nāsa taḳsīm-i feyż-i ʾİlāhī olunur. Keẕālik belā daḫī böyledir ġāyet de ziyādesini ḳuṭb-ı ʿālem çeker anlardan şoñra tertīb üzre cemīʿu ʾevliyāʾuʾl-laha taḳsīm olunub bir nebẕe baḳāya ḳālursa anı da ʿavām-ı nāsa ʾiḥsān iderler. ʿAvām ol zerre belāya taḥammül idemeyüb feryādları āsumāna resīde olur bunuñ ʾemṡāli ḫalīfe-ʾi rūy-i zemīn olan pādişāh-ı ʿāleme şebīhdir. ʾAllahu Sübḥānehū ve Taʿālā mülki ve umūr-ı mülkiyyeʾi pādişāha iḥsān eyledi mülkiñ devleti de anıñ derdi de anıñ, anlardan sāʾir vüzerā vükelāya ta köy ketḫudāsına varınca şafā-ʾi cāh ve belā-i tebāh vardır. ʿAvamıñ cāhda ʿalāḳası olmadığından belāda daḫī emni ekṡer olur. Ḫalīfe-ʾi ʾİslām ḳuṭb maḳāmındadır sāir ḳurenā ve vükelā ve vüzerāsı ʿaleʾt-tertīb ʾevliyāʾuʾl-lah maḳāmındadır.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim maʿlūm ola ki padişāh-ı ʿālem-penāh ʾİslām ẓāhir gāh ḳuṭb-ı ʿālem kendi olur gāh ḳuṭbıñ vekīli olur ḥāṣılı ḳuṭbiyyet feyżi kendülere ʾiḥsān olub ẓāhiren ḳuṭb-ı ālet olurlar ve dāʾimā ḳuṭbıñ naẓarı ve ḥimāyesi anlarıñ üzerine olur. ʾİmām-ı yemīniñ vekili şeyḫuʾl-ʾislāmdır ki dāʾimā umūrına ʾanı ālet ider şeyḫuʾl-ʾislām pādişāh-ı ʾİslām'a meded ʾimām-ı yemīnden olur. ʾİmām-ı yesāriñ ḫalīfe-ʾi ṣūriyesi vekīl-i muṭlaḳ ṣadr-ı ʾaʿẓamlar olur ve maḳām-ı ṣadāret-i ʿuẓmāda olan ẕevāta

ʾİmām-ı yesār meded buyurub tesviye-ʾi ʾumūr-ı ʿibāda ʾiʿāne iderler eger anlarıñ ʾiʿāneleri olmaz ise ne mümkündür ki ʾidāre-ʾi mülk oluna. ʿAzīzim eger bu bāṭın erenleriniñ her biriniñ taḥt-i terbiyesinde ve ḫulefā-i şūriyeleri olan vüzerā ve vükelāyı tafṣīl eylesem bir mücelled siyer olur ʾama bu nebẕe-i beyāniye ile daḫī ʾerbāb-ı fiṭnat taʿaḳḳul iderler ḫulāṣa-ʾi kelām ʾümmet-i Muḥammed'den her ne ḳadar ʾümmet-i Muḥammed'iñ maṣlaḥatına taʿyīn olunmuş kimse var ise her birisi bir velīden feyż-i şūrī alub ʾimdād ve ʾiʿānesiyle tesviye-ʾi ʾumūr-ı ʿibād ider. ʾEger meʾmūr oldıġı maṣlaḥatda ʾistiḳāmet idüb ʾinṣāfāne ḥareket iderek bir miḳdar ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a daḫī ṭālib olursa taḥt-i ḥükmünde oldıġı velīniñ feyż-i şūrīyyesine nāʾil oldıġı gibi feyż-i maʿneviyesine daḫī maẓhar olub refte refte kendī de muḳarrebān-ı dergāh-ı ʾulūhiyyetden olur. Ẓāhirde miṡāli bir vezīre her ne ḳadar kimse ḫidmet idüb ruʾyeten maṣlaḥat-ı ʿibāduʾl-lah iderse cümlesiniñ nüfūzı vezīrden olur ve vezīriñ ḳuvvetiyle maṣlaḥat ruʾyet olunur bu ḳadar ḫademe içinde baʿżı müstaḳīmuʾl-ʾaḥvāl, ʿāḳıl, ṣādıḳ, umūr-dīde, ʾehl-i ʾinṣāf kimse bulunur. Vezīriñ anlara teveccühi ziyāde olub ekṡeriyā ʾumūr-ı cesīmiyye taʿyīn iderler kemāl üzre ṣadāḳati ve ʾademiyyeti āşikār olduḳda vezīr anı kendüye muḳarreb ve maḥrem idüb ḥāṣıl āni de ṭuġ ve ʿalem ile bekām eyleyüb vezīr edince himmet ider. Velāyet-i ẓāhire böyle oldıġı gibi velāyet-i bāṭına ricāli bundan daḫī ʾaḳvādır. ʿAzīzim heman her ḥalde ʾinsāniyyeti elden bıraḳma ʾinsan olan yabanda ḳalmaz ol bütün gün depelenüb ʾayaḳlar altında ḳalub sefil ve ser-gerdān sürünenler insan degildir her biri bir ḥayvandır şūret-i beşerde beşer içün bu ʿāleme geldi. Rabbım cümle insanları şerlerinden emīn eyleye Āmīn. Ama ʿazīzim bu muḥaḳḳar olanlar şer-ʿi şerīfiñ taḥḳīr ve żābiṭānıñ tekdīr ve ehl-i tevḥīdiñ

terzīl eyledikleridir ki ʾaʿmāl-i nā-meşrūʿa ile meşġūl olurlar ve ʿıbāduʾl-laha yed ve lisanlarından müteʾeẕẓī olurlar.

Ḳīle Ḳuṭb-ı ʿālem rütbelerine resīde olub tertīb ile ile olursa zaḥmeti az olur, min ġayri tertīb olursa bir miḳdar raḥmeti ziyāde olub umūr-ı mülkiyye ve melekūtiyye ʿayneʾl-yaḳīn vāḳıf olunca irade gāhī mülkde herc u merc olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥālen Burūsa'da medfūn meşhūruʾl-āfāḳ muḳarreb-i ḳurb-i ḫalāʾiḳ Şeyḫ ʾAḥmed el-Ġazzī *Ḳuddise Sırruhuʾl-ʿĀlī* Efendimiz bir gün kürside vaʿẓ ider iken biʾl-münāsebe buyurmuşlar ki bir gün ʿaẓīzim Ḥażret-i Mıṣrī *Ḳuddise Sırruhuʾl-ʿĀlī* ḥużurlarında idim ʿAzīz post üzerinde uzamaya başladı ortaya ṭavīl oldu ki mübārek ser-i devletleri āsmāna resīde olma rütbesine vardı bir zamandan şoñra küçüldi ol rütbe küçüldü ki post üzerinde ġāʾib oldu baʿdehū yine kendi heyʾet-i ʾaṣliyyelerine rücūʿ buyurdılar bu ʾaḥvalden suʾāl eyledik buyurdular ki bugün bu saʿat ḳuṭbuʾl-ʾaḳṭāb baḳāya ʿazm buyurdu eyā ḳuṭbiyyet tācını bize ʾiḥsān iderler mi deyū baş uzatdım o ʾesnāda bir papasıñ başından şabḳasını alub ḳuṭbiyyet tācını aña ʾilbās eylediler lākin tācı papas giydi şabḳa ḳande ḳaldı deyū suʾāl eyledim idi bu ʾaḫşam Ḥażreti gördüm efendim ol maʿhūd şabḳa ḳande ḳaldı didim buyurdular ki bu ʾāna ḳadar beyneʾs-semāʾi veʾl-erḍ ṭururdı şimdi filān ḥākim ḫılāf-ı şer-ʿi şerīf ḥareket eyledi bināʾenʿaleyh anıñ başına giydirdiler deyū cevāb verdi. Ḥażret-i Ġazzī bu ḳıṣṣaʾi naḳl buyurduḳlarında ol ḳāḍī daḫī meclisde idi buyurdular.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Şeyḫ ʾEbuʾl-Ḥasen Şāzelī Ḥażretleri buyurmuşlardır ki bizim ḫalḳa bilinmemizde żararımız fāʾidemizden ziyāde olur zīrā bir kimse bizim ḥaḳīḳat üzre velāyetimizi bildikde sözümüz ile ʿamel idüb ṭarīḳatimize gitmez ve bize kemāl üzre riʿāyet eylemez ise

ḫasiraʾd-dünyā veʾl-āḫiret olur.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Ḫalīfe-ʾi ʾislām tebdīl olub gezer iken ḫalḳıñ muʿamelātına ʾiltifāt eylemez tevḳīr olsa olmazsa mühimleri olmaz ve yüzlerine tatsız söz söyleyeni ʿafv iderler ama salṭanat ile teşrīf ider iken bir kimseden ʾednā ḫılāf-ı resm ḥareket ẓuhūr eylese teʾdīb olunur ʾevliyā efendilerimiziñ mestūr olması padişahlarıñ tebdīline āşikār olması salṭanata müşābihdir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bāyezīd Bisṭāmī Ḥażretlerine didiler ki *ʾinne baṭşe Rabbeke le şedīd* Bayezīd buyurdu ki *ʾinne baṭşe Rabbeke leşedīd* zīrā baṭş-i ʾilāhī luṭf ile memzūcdur her ne ḳadar ḳahr eylese yine luṭfı vardır ama baṭş-ı maḫlūḳ reʾfet ve merḥametden berīdir *neʿūẕü biʾl-lāh* anlarıñ ġaḍabından ʾAllah Taʿālā'ya şığınmaḳ lāzımdır.

Fī ʾAḥvāliʾl-Mürşidi veʾl-Mürīdi ve ʾAdābıʾṭ-Ṭarīḳı

Ḳāle Mürşidi bulmaḳ ve bilmek maʿrifet degildir belki mürşidi bulub bildikde aña teslim olub rıżāsını gözedüb ʾirşādı ve terbiyesi üzre ʿamel eylemekdir. ʾEger mürşidi bulduḳda rıżāsında olmaz ise bulmamaḳ daḫī ʾevlādır ḳuru şūfīlik aña kāfīdir. ʿAẓīzim baʿżı kimsede vücūb ġālib olur baʿżısında ʾimkān ġālib olur. ʾEger bir sālikde ʾimkān ġālib olursa anıñ sülūki ġāyet de güç ve terbiyesi şuʿūbetlü olur, ama vücūb ġālib olursa sülūki ve terbiyesi āsān olur. Vücūb rūḥāniyetden kināyedir, ʾimkān cismāniyetden kināyedir bu taḳdirce rūḥāniyet ġālib olursa ʾednā sülūk ve himmet ile taʿalluḳāt-ı beşeriyyeden tīz ḫalāş olub maṭlūbına serīʿan vāṣıl olur ve mürşidden eyyām-ı rıḍāʿī az olur zīrā maʿrifetuʾl-laha vuşlat ġalebe-ʾi rūḥāniyet mevḳūfdur her ne ḳadar rūḥı ḳavī olursa ol ḳadar sürʿatle merāmına nāʾil olur. Ama sālikiñ rūḥunda żaʿf olursa o zaman ḳuvvet-i rūḥāniyyet peydā olur idince çoḳ zaḥmetler çeker. Mürşidleriñ sāliki yerden yere ʾurub bu ḳadar

meşaḳḳatleri taḥmīl idüb ʾenvā-ʿı riyāżāt ve mücāhedāt ve seyāḥatler virmeleri ʾimkān ṭarafı ġālib oldığındandır ama vücūbı ġālib olsa bu zaḥmetlere ḥācet yoḳdur nitekim Ḥażret-i Mıṣrī *Ḳuddise Sırruhuʾl-ʿĀlī* Efendimiz buyururlar ki ʾenvā-ʿı riyāżāt ve mücāhedāt ve çilelerden murād olan ʾinsan-ı kāmil sözüni anlamaġa kesb-i liyāḳat içündür. Bir kimse riyāżāt ve mücāhedātsız insan-ı kāmil sözüni añlarsa anıñ ʿirfānı ʿayn-ı mücāhededir.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim bu ġalebe-i vücūb ve imkān büyüge küçüge gelmez baʿżı kibār-ı evliyāʾuʾl-lah efendilerimiz ḳableʾs-sülūk ʾimkān ṭarafı ġālib olur keṯret-i mücāhede ile vücūblarını imkāna ġālib iderler baʿżıñ vücūbı ġālib olur bu ʿālem-i beşeriyyete dāʾir bir sırdır. Vücūb mı ġālib imkān mı ġālib ? bilmek dilerseñ mürşidinden ʾaḫz-i kemāli ne ṣūretle oldu naẓar olunur. Eger sühūlī ʾaḫz-i feyż eylemiş ise vücūbı ġālibdir, zaḥmetle taḥṣīl olundu ise imkānı ġālibdir. Ṣad bārekeʾl-lah o velī-i kāmile ki imkānı ġālib olub cebr-i nefs ile vücūbını imkāna ġalebe itdire, mā şāʾeʾl-lah ol merd-i ʿārife ki ẕātında olan vücūbı himmet-i mürşid ile ḳuvveden fiʿile getüre o da kemāl bu da kemāl.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥażret-i Mıṣrī *Ḳuddise Sırruhū* da imkān ṭarafı ġālib idi bināʾenʿaleyh çoḳ zaḥmetler çekdi. Ḫalīfeleri Şeyḫ ʾAḥmed el-Ġazzī *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretlerinde vücūb ṭarafı ġālib idi serīʿan ʾaḫz-i feyż idüb ʿAzīz'ine vāriṯ-i kāmil oldu ve envā-ʿı kemālātla şeyḫini sebḳat eyledi.

Ve Ḳāle Bir kimse terbiyeye ḳābil olmaz ise mürşidiñ saʿyi hebādır. Beyt

Zenā¿ ʾaṣl der en rā medārīd emīd¿

Ki zengi¿ bişesten nekr der sefīd ¿

Ḳīle Tertīb-i nā-ʾehil rācūn¿ gerderān¿ ber kenīdest¿ ḳara çalı dikeninde elma bitmez ʿazīzim veʾs-selām.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḳāle el-ʾİmām Şaʿrānī *Ḳuddise Sırruhū* insan yer yüzünde biten nebātāt ve ʾaġāclara beñzer rūy-i ʾarżda ne ḳadar ʾaġac ve nebāt varsa her biri bir ẕī-rūḥa

ve ekşeri insana müşābihdir. Otlar ḥayvānātıñ miṡālidir bu ᶜāleme gelür ot yer, ot gibi biter, ot gibi yiter rūz-i cezāda daḫī baᶜdeᵓl-ḥaşr türāb olur. ᵓİnsanuᵓl-ḥaml ḥurmaya şebīhdir. Şekilde ᶜamelde ve bir şeyi telef olmaz işe yarar ᵓerbāb-ı kemāliñ her biri bir meyve ᵓağacına beñzer, kemālden behresi olmayan meyvesiz ağaçlar gibidir. Mużırr-ı nās olanlar zaḳḳuma benzer, ᵓıḍrār ile meᵓlūf olanlar diken emṡālidir. Ḥāṣıl her bir insan bir ḥayvana şebīh olub bir ḥayvanıñ ḫalefī oldığı gibi ᵓeşcārdan daḫī bir şecere miṡāldir. Diken ağacında elma bitmez elma daḫī diken olmaz şu ḳadar var ki elma yerine ġars olmayub terbiye görmez ise elma virmez virse de kem olub işe yaramaz insan daḫī erbabına muḳārin olmaz ise anda maᶜrifet meyvesi ẓuhūra gelmez ḳışrī ẓuhūr iderse de leẕẕeti olmaz ᵓaşılı ᵓağacıñ ve yerine düşen dıraḫt meyveniñ ḥāli başḳa olur. Mürşid görmeyen insan ᵓaşısız ᵓağac gibidir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ᶜAzīzān Ḥażerātından biri kendi evlādını terbiye eylemede ġāyet ᵓıḳdām ve ᵓihtimām-ı tām buyururlar idi ve terbiye ḳabūl idüb ᶜirfāna ḳademzen olmasını Ḥaḳ'dan niyāz ider idi ᵓerbāb-ı başīretden biri buyurur ki ᶜazīzim seniñ oğluñ kelb derisine beñzer ve bost-ı kilābdır debbāġat ve terbiye ḳabūl eylemez beyhūde yere zaḥmet çekme deyū ᵓirşād eylediler.

Ve Ḳāle Bir kimseniñ necātına sebeb olub ᵓirşād eyleme de bir nebī ṡevābı vardır, ᵓiḥyā-ᵓi ᵓemvāt gibidir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Server-i ᶜĀlem *Ṡallaᵓl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem* Efendimizden beş ṡabī ᵓaḫẕ-i ᵓinābet eyledi ve sırr-ı mübāyeᶜa beş ṡabīye ẓuhūr eyledi ᵓanlar bu ẕāt-ı kerīmlerdir: ᵓİmam Ḥasan *Raḍıyaᵓl-lahu ᶜAnh*, ᵓİmam Ḥüseyin *Raḍıyaᵓl-lahu ᶜAnh*, ᶜAbduᵓl-lah bin ᶜAbbas *Raḍıyaᵓl-lahu ᶜAnhumā*, ᶜAbduᵓl-lah bin Caᶜfer *Raḍıyaᵓl-lahu ᶜAnh*, ᶜAbduᵓl-lah bin Zübeyr *Raḍıyaᵓl-lahu ᶜAnh*. Bir vaḳt ile daḫī Ḥażret-i Şāh-ı Merdān ᶜAli bin ᵓEbī Ṭālib *Kerremeᵓl-lahu Vechehū* Efendimiz daḫī ᵓaltı yaşında ᵓaḫẕ-i ᵓinābet

eyledi buyurdular bu taḳdirce ʾaltı olur. Bu ʿabd-i faḳīre ceddim Sulṭānuʾl-ʿĀrifīn Şeyḫ Muṣṭafa eʾn-Nesīb bin ʿAbduʾl-laṭīf bin Şeyḫ ʾAḥmed el-Ġazzī bin Caʿfer Paşa bin Şeyḫ Müferrec bin ʿAbduʾl-lah el-Ḥüseynī Ḥażretleri ṭoḳuz yaşında telḳīn-i ẕikr buyurdular deyü biʾl-münāsebe naḳl eyledim. ʿAzīzim daḫī vāḳıʿuʾl-ḥāl ceddiñiz muṣībdir bu daḫī sünnet-i seniyyedendir. Şeyḫ Muṣṭafa ʾEfendi Ḥażretleriniñ ʿirfānı ġālib idi sende olan ʾistiʿdādı fehm idüb māye-ʾi ṭarīḳat-i Muḥammedīʾi ʾibdāʿ eyledi ʾİnşāʾAllahu Taʿālā ceddiñ ḫanedānını ẓāhiren ve bāṭınen yeñi başdan ʾiḥyā idersin buyurub himmet eylediler bu ʿabd-i ʿāciz de böyle ʾistiʿdād yoḳdur ama kemāl-i ʿināyetlerinden olsun deyü himmet buyurdular. Allah kerem idüb māyemizde var ise himmetleriyle āşikār olaydı ʾAllah Taʿālā'dan ʾümīdimi kesmem ḳaṭ-ʿı ümīd müʾmine şāyeste degildir. rabbim ʾistiʿdād kerem eyleye Āmīn.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ṭarīḳ-ı ṣūfiyyeniñ ādābındandır ki bir sālik bir mürşide ʾirāde getürdükde eger ol mürīdiñ ḫılāf-ı ṭarīḳat baʿżı ʾaḥvāli ve ʾaḫlāḳı var ise se bu ʿameli terk eyle deyü ḫaber olunmaz belki aña ʿibādet ve ʾeẕkār ile ʾemr olunur refte refte himmet-i mürşid ve berekāt-ı naẓar-ı ʿazīzān ile ʿubūdiyyetden ẕikr ve fikrden lezzet ʾaldıḳca ʾaʿmāl-i ḳabīḥasını kendi rıżāsıyla terk ider zīrā ʾanıñ nefsi o ʿamel ile meʾlūf olmuşdur rūḥı żaʿīfdir nefs ġalebe eylemişdir kendüyi andan menʿ īdmeyüb kemāl-i zecr olduḳda ʿamel-i şerden geçmez ṭarīḳatden geçer ama bereket-i ṣoḥbet-i mürşid ve ẕikr u fikr ile rūḥāniyete ḳuvvet geldikde nefse ġālib olub żarūrī meʾlūfāt-ı nefsāniyyesinden kendi ʾistikrāh idüb ferāġat ider. ʿAvām-ı nāsa naṣīḥat teʾṯīr eylemedigi daḫī bu ʾecildendir. ʾOġlum canım bu sözü can ḳulaġıyla diñle iyü fehm eyle zīrā bu bir kelāmdır ki her ḥarfine dünyā bahā olmaz bu ḫuṣūṣda dersi nefsden ʾal ki bir ādemi belāya ʾuġradacaḳ olduḳda ʾenvā-ʿı leẕāʾiẕ-i nefsāniyyeleri aña tezyīn ider nihāyetüʾl-ʾemr bürdāʾ¿¿¿ belāya ʾibtilā ider

düşürür. Kezālik mürşide lāyıḳ olan bir sāliki terbiye idecek olduḳda ʾenvā-ʿı kelām-ı leṭāʾif ve niʿamler ile ʾiḥsān iderek bir taḳrīb-i şayd idüb ʾaşla meʾlūfāt-ı nefsāniyesine taʿarruż eylemez hemān ʾüslūb-ı ḥakīmāne rūḥa ḳuvvet virecek ʾaʿmāl-i ḥasene cānibine sevḳ ʾider rūḥ ḳuvvet bulduḳda tedrīc ile ʾaʿmāl-i fāsidesinden ḥayā idüb kendi geçer ʾama ḳābiliyet ve ẕātında māye-ʾi feyż var ise ve illā māyesinde feyż-i Ḥaḳḳ'a ḳābiliyet yoġsa biñ naṣīḥat fāʾide virmez. ʾİntisāb-ı ṭarīḳatiñ daḫī fāʾidesi yoḳdur ve bu ḫuṣūṣ çoḳ kere tecrübe idüb ʿayneʾl-yaḳīn müşāhede eyledik.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bir dervişiñ şeyḫine mālen bedenen ḫidmeti olmaz ise aña feyż yoḳdur mürşid o mürīdiñ ḫidmetine gerek muḥtāc olsun gerek olmasın ḫidmet şartdır. Nitekim Ṣaḥābe-ʾi Güzīn Efendilerimiz Server-i ʿĀlem *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* 'e mālen ve bedenen ḫidmetleriyle feyż aldılar maʿa hāẕā Sulṭānuʾl-ʾEnbiyā *ʿAleyhiʾs-selām* 'ıñ anlara ebedī ʾiḥtiyācı yoḳ idi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah ʾĀdāb-ı ṭarīḳatdendir sālik mürşidi ziyāretine gider iken ve saʿy miḳdārı ṣadaḳa eyleye ve şeyḫine velev bir varaḳ olsun hediye taḳdīm eyleye ḥattā ki beynlerinde muḥabbet ziyāde olub feyżleri mevfūr ola, sālik şeyḫi ziyāret eyledikde hediye-ʾi cismāniyye dest-i res olmaz ise hediye-ʾi rūḥānī taḳdīm ide yaʿnī hiç olmaz ise üç ʾiḫlāṣ-ı şerīf ve bir fātiḥa tilāvet idüb şeyḫiñ ṣaḥīfe-ʾi ʾaʿmāline hediye eyleye yā daḫī ziyāde ʿaʿmāl-i ḥasene-ʾi nevāfilden ṣavm ṣalāt ḥac ve ṣadaḳa ḫatm-i Ḳurʾān ve ṣalāt-i şerīf ve birr u ʾiḥsān ve ṣırrından şeyḫine hediye eylemek cāʾizdir bunlar hediye-ʾi rūḥānīdir ṭarīḳatde faḳr olanlar bu hediyyeden her ne ḳadar ziyāde taḳdīm eylese feyżi daḫī o ḳadar ziyāde olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Oġlum bu faḳīr ṭarīḳatde her neye mālik oldum ʾise Şeyḫim ʿAzīzim Muḥammed ʾĀgāh Ḥażretlerine

ḫidmet ile mālik oldum ve ʾillā bu ṭarīḳat-i ʿaliyyede tertīb üzre ve tafṣīlen sülūk görüb feyż ʾalmadım ancaḳ ʾicmālen feyż aldım ve elimden geldigi ḳadar ʿazīzim ḫidmetinde ḳuṣūr eylemedim berekāt-ı himmetleri ile feyż-i ʾicmālī cehd ve cidd u saʿy idüb tafṣīl eyledim kemāl-i tafṣīl feyżiyyeme kütüb-i ṣūfiyye muṭāleʿa idüb ʾanlar ile ʿamel oldı ḫuṣūṣan ʾİmam Şaʿrānī Ḥażretleriniñ müʾellifātı bāʿiṣ-i bedr-i feyż oldı buyurdular.

Ḳāle Bir sālik ʾedebe riʿāyet eylemeyüb mürşide gelse gitse ʾanıñ ʿamel ve ziyāreti ʿabeṣdir degirman ḥayvanı gibi döner menzil almaz buyurdular *ʾAllahümme veffiḳı ʾl-ʾedebe* ***Ḳāle*** Mürīd-i ṣādıḳa lāyıḳ olan dāʾimu ʾl-ʾevḳāt mürşide müteveccih ola ḥattā mürşid yüzünden ʾāgāh olub ḳalbi tenvīr olub Ḥaḳḳ'a yol bula. ***Ḳāle*** *Men ḳāle şeyḫahū lime lem yüfliḥ baʿdehū ʾebedā* yaʿnī bir sālik mürşidiniñ ʾaʿmāl-i beşeriyyetinden bir ʿamelini görüb göñülden yā dilden niçün dise felāḥ bulmaz.

Ḳāle Bir defʿa āsitāneden gelir iken mürīdānımızdan refīḳım Mollacıḳ-zāde ile āsitāne-ʾi ṭarīḳda bir tarlaya ʾatım uġramış merḳūm Mollacıḳ-zāde ʿAzīz ʾişbu āḫariñ tarlasına niçün ʾuġradı ḥaḳḳ-ı ʿabd oldı deyü ʾiʿtirāż eyledi bu ḳadarca ʾiʿtirāżı ʾiftirāḳımıza sebeb oldı ve baʿdehū dünyada başına çoḳ belā geldi buyurdular.

Yeḳūlü ʾl-Faḳīr ʿAzīzim mürīde daḫl cāʾiz degildir ḫuṣūṣan mürşidi daḫl ve ʾiʿtirāża ʾaṣlā cevāz yoḳdur bir muḳteżā-yı beşeriyyet mürşidden ḫılāf-ı ʾedeb bir ḥareket ẓuhür ider ise ʾaṣlā ḳalben ve lisānen taʿarruż eylemeyüb elbet bunda bir ḥikmet vardır diye. ʾEger ḥikmeti var ise ne mānīʿ yoḳ ol ʿameli sehven işledi ise ʾAllah ʿafv ider ḳaṣden işledi ise Ḥaḳ ile kendi beynindedir benim ne vaẓīfem deyüb muḥabbete fütūr vermeye. Mürīde lāzım olan mürşide ḥüsn-i teveccüh ve muḥabbetdir ġayrı ʾumūrına taʿarruż lāzım degil. ʿAzīz buyururlar ki āsitāneden Mollacıḳ-zāde

ile gelür iken tarlaya ᵓuġradığımı bilmem benim fikr u ᵓendīşem var idi müstaġraḳ idim ḥayvan kendi kendüye yoldan çıḳmış tarlaya girmiş benim ᵓandan ḫaberim yoḳ o dīvāne bunu ḳaşda ḥaml idüb ᵓiᶜtiraż eyledi ve kendiniñ bāᶜiṣ-i ᵓiftirāḳı ve felāketi oldu.

Ḳīle *ᵓiᶜtirāż şūmest ᵓiᶜtirāż künende izīn dergāh-ı maḥrūmest* yaᶜnī ᵓiᶜtiraż eyleme şūmdur ᵓiᶜtirāż edici kimse erenler dergāhından ve feyżinden maḥrumdur *Vaḳıᶜa hāẕihiᵓl-kelām fī yevmiᵓl-ᵓerbiᶜāᵓi ᵓevvel-i muḥarrem sene sebᶜa ve ᶜışrīne ve miᵓeteyn ve ᵓelf.*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Sālik-i rāh-ı ṭarīḳat içün dört rütbe ve derece vardır raḍāᶜ, fıṭām, tecemmül ve tecerrüd. Bir sālik ᵓeyyām-ı raḍāᶜī oldur ki bir mürşide irāde cān memesinden feyż-i ṭarīḳat ve maᶜrifet ve ḥaḳīḳat sütünü içmek evḳātına eyyām-ı raḍāᶜ taᶜbīr iderler. Bir sālik eyyām-ı raḍāᶜda iken mürşidi fevt olsa bir mürşide daḫī muḥtāc olur o da fevt olsa mürşid-i āḫara muḥtāc olunur rütbe-ᵓi raḍāᶜ tekmīl olub meblaġ-ı ricāluᵓl-laha vāṣıl olunca mürşide ve murḍıᶜa-ᵓi feyże muḥtāc olur süt emen ṣabī miṯāli *Veᵓl-vālidātü yurḍıᶜne ᵓevlādehünne ḥavleyni kāmileyni* mışdaḳınca bir ṭıfl eyyām-ı raḍāᶜı tekmīl idince murḍıᶜaya muḥtāc olub ḳable ᵓitmāmiᵓr-raḍāᶜ murḍıᶜası fevt olsa bir süt vālideye daḫī muḥtāc olur sālik-i ṭarīḳat daḫī böyledir ama fıṭām sālik rütbe-ᵓi ricāle vāṣıl olub mürşidinden ᵓiẕn ve ᵓicāzet alub raḍāᶜdan sāḳıṭ oldığı zaman fıṭām taᶜbīr olunur. Ama tecerrüd ve tecemmül bunlar iki ḥāldir birine faḳr birine ġınā taᶜbīr iderler sālik derece-ᵓi kemāle resīde olduḳda feyż-i Ḥaḳ ne yüzden ẓuhūr iderse aña muḫālefet eylemez kimi ehl-i tecerrüd olur kimi ᵓerbāb-ı ceml olur ḥaḳlarında her ne ᶜināyet olursa anı kerem ve iḥsān bilüb ġayra meyl eylemeyüb Ḥaḳ'dan rāżı olur. Baᶜżı sālikān ᵓevān-ı sülūkında mücerred olub baᶜdeᵓl-kemāl erbāb-ı tecemmülden olur

baʿżı ʾevān-ı sülūkında mütecemmilīnden olub kemālden şoñra kendüye tecerrüd gelür. Baʿżı sülūkında ve kemālinde tecemmül üzre olur baʿżı sülūkında kemālinde tecerrüd üzre olub mürīd-i muḥıḳ ʿaṭıyye-ʾi Ḥaḳ ne güne olursa ʾaṣlā muḫālefet eylemeyüb perde-ʾi *lā yüsʾel ʿammā yefʿal* keşfine baḳmayub ʾancak kendiniñ ʾezdiyād-ı ḳurbına saʿy u ġayret ider ʿazīzim maṣlaḥat da budur.

Ve Ḳāle ʾEyḍan fī Taḥḳīḳıʾr-Raḍā Ḥaḳ Sübḥānehū ve Taʿāla Ḥażretleri nesl-i ʾevlād-ı ādemiñ neşri içün baña asıl emr eyledi bir kimse nesliniñ ilā māşāʾAl-lah neşrini murād eylerse tezevvüc idüb racülde olan ḳuvvet-i müverriʿa¿ ve raḥm-i maderde olan ḳuvve-ʾi muṣavvera¿ beyninden bir ṭıfl ẓāhūra gelüb vālide-ʾi murḍıʿa daḫī baʿdeʾl-vilāde anı şīr¿ ile ʾirḍāʿ idüb kemālini buldurub kendi nefsine fāʿil-i muḫtār olur. Keẕālik velādet-i ṯāniye ile raḥm-i ṭabīʿatden tevellüd ve muḍāyeḳa-ʾi baṭn¿-ı nefsden ḫalāṣ olmaḳ isteyen ʿāşıḳ daḫī kendi nefsini mürşid-i kāmile ʿaḳd ve teslim idüb telḳīn-i esmā ile muḍāyeḳa-ʾi ṭabʿdan ḫalāṣ olub mürşid-i kāmil daḫī sedd-i himemden şīr-i feyż-i Ḥaḳ'la¿ anı ʾırḍāʿ idüb refte refte meblaġ-ı ricāluʾl-lāha bāliġ olur eger ḳableʾl-kemāl mürşidi ʾirtiḥāl iderse ʾistiḫāre idüb tā kemāl buluncaya ḳadar murḍıʿa-ʾi maʿneviyye şīrīnden kendüyi ḳaṭʿ eylemek cāʾiz degildir zīrā telefi¿ der-kārdır¿. Şer-ʿi şerīfde raḍā-ʿı ṣūriye iki sene ya iki bucuḳ senedir ṭarīḳatinde raḍā-ʿı maʿneviyye bir gün de olmaḳ ʾiḥtimāldir üç gün, beş gün ḳırḳ seneye ḳadar raḍāʿ olur sālikiñ ʾistiʿdādına göre olur *feʾfhem teʿarref cidden* .

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Sālik-i Ḥaḳ olan bir ʿamel-i meşrūʿa mübāşeret eyledikde ol ʿamelde niyeti Ḥaḳ'la ʾüns ve muḫālese ola ḫavf-ı nīrān ṭaleb-i cinān içün olmaya ʾancaḳ ʾaʿmāl-i ḫayriyye ile ʿāmil olduḳda ḳaṣdı Ḥaḳ'la enīs ve celīs olmaḳ ola. Bir kimse Ḥaḳ'la enīs

olmaḳ niyetiyle ᶜamel işledikde Ḥaḳ ᵓandan rāżı olur. Bir ẕātdan Ḥaḳ rāżı olduḳda dāreynde ḥimāyetuᵓl-lahda olub *ᵓElā ᵓinne ᵓevliyāᵓeᵓl-lāhi lā ḫavfün ᶜaleyhim velā hum yaḥzenūn* ḥışnına dāḫil olur ve her bir ᶜamel-i ḫayri ᶜāmil olduḳda veᵓaᶜmāl-i şerᶜiyyeye şürūᶜ eyledikde ᵓibtidāᵓen ve ḥīn-i ᶜamelde ve āḫiretde şāriᶜī mülāḥaẓa idüb ᵓAllah, Rasūluᵓl-lah benim ile berāberdir bu ᶜameli ben ḥużūr-ı Ḥaḳ ve muvācehe-ᵓi Rasūl-i feyyāż-ı muṭlaḳda işliyorum deyü fikr ve mülāḥaẓadan ḫālī olmaya ve bu ḫuşūşa *kerraten baᶜdehū ᵓuḫrā* emr u tebniyye buyurdular.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr ᶜAzīzim bir ᶜamel-i ḫayriyye ẕikr ᵓıṭlāḳ olunur *Veᵓẕkur Rabbeke taḍarruᶜan ve ḫufyeten* naẓm-ı celīlī tefsirinde beyān olunur ki müᵓmini Ḥaḳḳ'a ḳarīb ᵓiden ᵓaᶜmāl-i ḥaseneniñ cümlesine ẕikr ᵓıṭlāḳ olunur Ḥaḳ Taᶜālā *ᵓenā celīsün men ẕekerenī¿* buyurmuşdur bu taḳdirce sālik-i Ḥaḳ bu sırdan āgāh olub cemīᶜu ᵓaᶜmāl-i ḫayriyye de Ḥaḳ celīs oldıġını bilüb ve Ḥaḳ'la celīs olmaya ġayret idüb ādāb-ı ᵓaᶜmāl-i şerᶜiyyeye riᶜāyet eyleye. Nitekim *el-Ḥāc fī żamāniᵓl-lāhi muḳbelen müdebberen* ḥadīṯ-i şerīfi vārid olmuşdur ḥacc-i şerīfe rāhī olma ᵓaᶜmāl-i şerᶜiyyedendir bu taḳdirce ḥācı olan müᵓmin ḫānesirden çıḳub yine menziline dāḫil oluncaya ḳadar her ḥaṭvesi ᵓaᶜmāl-i ḥasenedendir ve ḥaṭvesinde Ḥaḳ kendi ile böyledir bir nefes ᵓiᶜāne-i Ḥaḳ kendinden ırağ olmaz, maᶜāẕeᵓl-lahi Taᶜālā bunuñ ḫılāfına her ne ḳadar ᵓaᶜmāl-i fāsideᵓi ġayr-ı meşrūᶜa var ise anıñ ile ᶜamel idenlerden Cenāb-ı Ḥaḳ ve ᵓiᶜāne-ᵓi feyyāż-ı muṭlaḳ biri olub celīs ve enīsi şeyṭan olur, bunuñ daḫī miṯāli oldur ki ***Ḳāle*** *ᶜAleyhiᵓs-selām¿ İnneᵓl-lāhe maᶜaᵓl-ḳāḍī mā lem yaḥırra¿ ve in cāᵓe¿¿ Allah ve ᵓelzemehūᵓş-şeyṭānu* Ḥaḳ Taᶜālā ḥükm-i şer-ᶜi şerīfi icrā iden ḳāḍī ile berāberdir ve ᵓanlara ᵓiᶜāne ider ᵓama ḥükm-i şerᶜda cevr eylemez ise ᵓama maᶜāẕeᵓl-lāhi Taᶜālā cevr ve ᵓeẕā ve ḥükm-i şerᶜda cānib zīġ¿ u ḫaṭāya meyl iderse

Ḥaḳ ve ʾiʿāne-ʾi feyyāż-ı muṭlaḳ andan biri olub şeyṭan ʾaña muşāḥib olur gide gide *Ve men lem yaḥküm bimā ʾenzeleʾl-lāhu fe ʾülāʾike hümüʾl-kāfirūn* taḥtında daḫil olur *feʾfhem teʿarref*

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Suʾāl olunursa ki Ḥaḳ Taʿālā yalñız insana ʾaʿmāl-i ḫayriyyede degil belki cemī-ʿi ḥālde ḥāżır ve nāẓırdır ʿilm-i ʾilāhī cümleʾi her ʾanda ve her ḥāl ve zamanda muḥīṭ olmuşdur teberrī neden olur biz cevāb veririz ki Ḥaḳ Taʿālā ḳurb ve buʿdden münezzehdir ʿilm-i Ḥaḳ'dan ḫāric nesne yoḳdur ʾancaḳ ʾaʿmāl-i ḫayriyye ile ʿāmil olana luṭf ve ʾiḥsān ile muʿāmelesine ḳurb taʿbīr olundu ʾaʿmāl-i şerriyye ile ʿāmil olana ḳahr ve ġaḍab ile muʿāmelesine buʿd ve hicrān taʿbīr olundu. Ẓāhirde pādişah olanlar ʾiḥsān eylediginde ḳarībdir, ḳahr eylediginde ḳarībdir ikisinde daḫī mülkiñ ḳurbiyyeti vardır lākin birinde ḳahren birinde luṭfen ḳarīb olmuşdur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾİnsan üç şınıfdır, bir şınıfınıñ şūreti ʾinsan bāṭını ve sīreti ḥayvandır, bir şınıfınıñ şūreti ʾinsan bāṭını ve sīreti şeyṭandır, bir şınıfınıñ daḫī hem ẓāhiri ve hem bāṭını ʾinsandır. Ṭarīḳat-i ʿaliyyeye ʾintisāb idüb nār-ı riyāżet ve teẕkiyeden maṭlūb olan bāṭınında şeyṭāniyyet ve ḥayvāniyyet var ise ʾanı terk ve ẓāhir ve bāṭını ʾinsan olmaġa sebeb olur. Baʿżı perīşān ʾaḥvāl ṭarīḳ-ı Ḥaḳ'da pür melāl olan kimseye ḥālinden meʾyūs olub çāre nedir ḳader böyle imiş deyü ḳadere bühtān eyler bū ḫaṭādır baḳalım sen bāb-ı tevfīḳı daḳḳ ʾidüb dergāh-ı Ḥaḳḳ'a niyāzda olduñ da seni ḳabūl eylemediler mi? yoḫsa yoluyla bir işe sülūk eylediñde ol murād ḥāṣıl olmadı mı? ʿAzīzim ʾinsanda her şeye ḳabiliyyet vardır Ḫudā'nıñ ʾiḥsānı çoḳdur lākin her ḥālde ḳuṣūr bizdedir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah ʾİnsanıñ ʾeyyām-ı dünyāda ʿömrü ʾebnā-yı sebīle şebīhdir

bir kimse Kaʿbe'ye ʿazm eylese yol üzerinde kāh olur düzden gider, kāh iniş, kāh yoḳuş, kāh gün bir müferraḥ yere iner ʾaḫşam ʾanda sākin olur, kāh olur bir ḍayyıḳ-ı naḳīl maḥalle nüzūl ider ḥāṣıl ʾebnā-yı sebīl bunlarıñ birine taʿarruż eylemez ve birinde bir mesken eyleme ḫāṭırına gelmez zīrā misāfirdir ʾencāmı bir günlük ya bir gecelik şeydir ʾaṣıl maḳṣūdı Kaʿbe'dir yoluñ bir ṭārına, bir gün vüsʿına firīfte olmaz. Keẕālik insanıñ dünyada ʿömrü olan her gün Kaʿbe-ʾi ḥaḳīḳat olan vuṣlat-ı Ḥaḳḳ'a bir merḥale dergāh-ı kevn-i insana bir muḳteżā-yı devr-i felek zaḥmet çeker muḍāyaḳa üzre olur kāh gün-i feraḥ ve vüsʿ üzre olur ʿāḳıl olan kimse ʾeyyām-ı muḍāyaḳaya taʿarruż eylemez *īn nīz be kuzerd* yaʿnī bu da geçer der keẕālik baʿżı gün feraḥ ve vüsʿ üzre olursa ʾaña firīfte olmaz bu da geçer der ʾaṣıl maḳṣūdı vuṣlat-ı Ḥaḳ olub dāʾimā ʾanı fikr ve mülāḥaẓadan ḫālī olmayub menzil almaya saʿy ider.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Faḳīruʾl-ḥāl olanlarıñ ʾekẖeriniñ ʿömrü āḫir olduḳda ḥāline göre kendüye ʾıḳbāl ve vüsʿat gelür ol ʾıḳbāl kendiniñ ʿömrü āḫir oldıġına ʾişāretdir ḥattā pādişahlardan biri maḥallesinde bir ʾiḫtiyār saḳā var idi ʾandan suʾāl eyler ki faḳīr olanlar çoḳ muʿammer olur, ġanī olanlar ekẖer genç vefāt ider bunda ḥikmet nedir? buyurduḳda saḳā-ʾi şeyḫ cevāb verir ki sulṭanım ġanī olanlar dünyāda ḳısmetlerini çoḳ çoḳ birden ʾalub yerler ʾiçer tiz geçerler lākin faḳīriñ naṣībi ve ḳısmeti ʾazar ʾazar gelür bināʾenʿaleyh ḳısmeti tamam oluncaya ḳadar dünyādan bezer ʾama çoḳ ʿömür sürüb gezer deyince melik bu yüzden memnūn olub saḳāya ʾüç biñ ʾaltun ʾinʿām eyledi saḳā ʾalub gitdi bir ḳaç gün saḳā göründi çend-rūz mürūrunda melikiñ maḥallinde

bir āḫar genç saḳā gördü suʾāl eyledi ki bizim ʾiḫtiyār saḳā nice oldu ḫaber verdiler ki bu saḳā ʾiḫtiyarıñ ʾoġludur ʾiḫtiyar saḳā sizden ʿaṭıyyeʾi aḫz ʾidüb ḫānesine varub ʾenvā-ʿı ʾaṭʿıme ve elbise tedārik idüb üç beş gün yeyüb içün mütaneʿʿım olub vefāt eylemiş bu saḳā yerine ḳāʾim olmuş dediklerinde Ḥaḳḳ'an saḳānıñ sözü ḥaḳ imiş dīvāne naṣībi birden ʾaldı birden gitdi buyurdular.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim dünyādan eliñe naṣīb çoḳ geçerse anıñ cümlesini kendi hevā ve hevesiñe ve libās-ı ṭaʿāmına ṣarf eyleme bir ṭarafdan fuḳaraya ve muḥtāc olana ḥiṣṣe ver tā ki ʿömrüñde bereket bulasın ekseriyā ʾehl-i ḫayr ve ʾiḥsānıñ ʿömürlerine bereket ʾiḥsānı bu sırdandır ehl-i ḫaset ve hevānıñ bereket-i ʿömürleriniñ meslūb oldıġı daḫī bu ʾecildendir bu sırra āgāh olan hemān dest-i res oldıġı tenaʿʿumāt-ı sivādan muḥtācına bezl iderler dünyāda ve āḫiretde ḫayrını görürler *Kemā Ḳāle Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem eʾṣ-Ṣadaḳatü teruddüʾl-belā ve tezīdüʾl-ʿömr, Ṣadaḳa Rasūluʾl-lah*

Der ʾAḳsām-ı Nev-ʿi Beşer Maṭlab-ı Laṭīf

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥimehuʾl-lah ʾİnsan dört ḳısım üzeredir, ḳısm-ı ʾevvel ṣūreti insan bāṭını ve sīreti ḥayvandır. *Ḳāleʾl-Mıṣrī Ḳuddise Sırruhū* sūret-i insan içi ḥayvan olursa kişiniñ ṭaşlar ile dögünüb ʾinsan bulamaz ise ne güç. Ḳısm-ı ṯānī ṣūreti insan sīreti ḥayvan *Ḳāle eʾn-Niyāzī Ḳuddise Sırruhū* yevm-i tüblādır o gün her maʿnā bir ṣūret giyer kim nebāt kimi ḥayvan kimi insan ola. Ḳısm-ı ṯāliṯ ṣūreti insan bāṭını şeyṭan *Kemā Ḳāle Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem Şeyāṭınüʾl-ʾins eşeddü min şeyāṭīnüʾl-cinni.* Ḳısm-ı rābiʿ ṣūreti insan bāṭını melek fehm-i ġālibüʾl-ʾervāḥ bir kimse kendi nefsiniñ ḳanḳī ṣınıfdan oldıġını bilmek dilerse dilerse ʾaḥvāline naẓar eylesün. Eger dāʾimā yeyüb içüb leẓāʾiẓ-i nefsāniyye ile ālūde olub

ᶜamel-i āḫiret ile ᶜāmil olmaz ise ᵓanıñ ṣūreti insan bāṭını ḥayvandır. ᵓEger dünyānıñ ẕevḳ-i nefsāniyye ve teleẕẕüẕāt-ı ḥayvāniyyesinden ẕevḳ-yāb olmaz ise ve ᶜamel-i ᵓuḫreviyyeden daḫī ẕevḳi olmaz ise nebātdır. Bu cins ādem heyūlā miṡāli olur ne ẕevḳ-i dünyā ne ᶜamel-i ᶜuḳbā birinden ṣafāsı olmaz eger fāsıḳ ve fācir olub zühd ve ṣalaḥdan behresi olmaz ise şeyṭandır, eger ẕevḳ-i ṭāᶜat ve leẕāẕiẕ-i ᶜibādetden ṣafā bulub ẕikr u fikr-i Ḥaḳ'dan ᵓüns olursa dāᵓimā ẕikr u fikr ile meşġūl olursa melekdir ev melekden ᵓefḍaldir. Suᵓāl eyledim ki ᶜazīzim şu ẕikr olan şeyṭan, nebāt, ḥayvan üç ḳısım terbiye ve riyāżet ve mürşid-i kāmile teslīm ile melek ve melekden ᵓefḍal olan mürebbi-ᵓi insaniyete vāṣıl olub maṭlūb olan maᶜrifetuᵓl-lah kendülerde ḥāṣıl olur mu? didim belli terbiye ile elbet bunlar da insan olur.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr ᶜAzīzim bu ᵓaḳsām-ı ṡelāṡeniñ her biriniñ terbiyesi bir küşedir mürşid-i kāmil bulub kendüyi teslīm eylemek şarṭ-ı ᵓaᶜẓamdır. Şeyḫ-i kāmile kendüyi teslim eyledikde anıñ irādesine teslim olur ᵓanlar ᶜilacını bulur ve terbiye idüb ᵓinsāniyyete ītiṣāl iderler meṡelā ḥayvāniyetde olan mürīde terbiye ṣıfat-ı ḥayvāniye olan ekl u şürbe müsāᶜade ve maṭlūbı olan ᵓeṭᶜıme-ᵓi nefīseᵓi kendüye ᵓiᶜāde idüb baᶜdeᵓl-ᵓekl az az anı ẕikr u ᶜibādete terġīb ile yavaş yavaş rūḥa ḳuvvet gelüb nefs zebūn olub ᵓinsan olmaġa başlar keẕālik şeyṭan olan mürşid ḳapusına bend olub ṣāliḥler ile üns iderek kendi fesādına nādim olur ama sen bu ᶜamelden fāriġ ol deyü vehle-ᵓi ülāda zecr ve menᶜ olmaz zīrā *el-İnsanü ḥarīṣun li mā müniᶜa* mefādınca menᶜ ve zecr olduḳca nefs ḳabarır fesādına revāc verir

hemān böyle şeyṭan mizāc olan sālik leyl u nehār ṣāliḥler meclisine ve mürşid-i kāmil dāʾiresine mülāzemet iderse ṣāliḥ sālikler ḥāli ve şeyḫ-i kāmil naẓarı aña teʾsīr iderek tedrīc ile mübtelā oldıġı fısḳ u fesāddan rücūʿ ider şu ḳadar var ki şeyḫ olan āḫarı yüz ṭutub üslūb-ı ḥakīmāne rumūz ile ʾaralıḳ ʾaralıḳ fısḳıñ ve Cenāb-ı Ḥaḳ rıżāsı olmayan ʾaʿmāl-i fāsideniñ ḳabāyiḥını beyān lazımdır bu ḥayvāniyet ve şeyṭaniyetle muttaṣıf olanları terbiye sehl ve ḳolaydır ġavġa nebātī olanlarda bu nebātiye ḥumaḳā taʿbīr iderler ki bunlar bir şeyden müteʾeṣṣir olmaz söz añlamazlar ẕikr u fikrden ʾüns almaz rūḥāniyet teʾṣīr eylemez bu bir belādır ki taʿrīf ve taʿbīre gelmez ḥukemā-ʾi ʾİslām bunlara bir çāre bulmuşlardır olursa böyle olur ve ʾillā ġayrī ʿilācı yoḳdur bu nebāt ṣıfat olan ādemi yolunu bulub üslūb-ı ḥakīmāne ʿaşḳa düşürülürse ʿaşḳ sebebiyle ḥayvāniyete rücūʿ idüb ʾandan rütbe-i insāniyeti bulur.

Ḥikāye Der Beyān-ı Fevāʾid-i ʿAşḳ

Ḥikāye-i Ġarībe: Mülūk-i māżiyeden biriniñ dār-ı dünyāda bir evlādı ẓuhūr eyledi lākin şāhzāde ġāyet de ʾaḥmaḳ ve taʿrīf olundıġı vech üzre nebātī mizāc idi ʾaṣlā ne dünya ve ne āḫiret ne ʿilm ne ʿamel ne ʿibādet ne ḳabaḥat bir şeyʾe meyl eylemez bir ṣūret-i bī-cān miṡāli geẕer idi. Melik bu ḥāle ġāyet elem-nāk olub ber-şumūl ḥukemā ve ʿurefāsını cemʿ eyleyüb şöyle buyurdu ki benim ʿālemde bir evlādım var yarın melik ve memleket aña mīrāṡ olur şāhzādede ʾirāde-ʾi mülk degil kendi nefsini ʾidāreye ḳudret yoḳ bu cansız bir ḳalıb gibidir buña çāre nedir? Ḥukemā ve ʿurefā ve ʿulemā bu ḥāle ḫayran olub her biri ʿaḳlı irdigi ḳadar söz söyledi nihāyetü'l-ʾemr cümleniñ tedbīr ve tertībi şunda ḳarar verdi ki şāhzādeniñ nebātiyyeti ġalebe eylemiş mizācı nebātī mizācdır bunu bir laʿible ʿaşḳa düşürüb kendinde olan ḫār u ḥāşıñ nebātiyet

belāhetini ᶜaşḳ ateşiyle ᵓiḥrāḳ idüb insāniyyet cānibine yol açmaḳ gerekdir deyü ᵓimżā eylediler pādişah daḫī cāriyeleriñ ġāyet ḥüsnā ve müstesnāsından bir gürūhını şāhzādeye musallaṭ eyledi her biri bir ṭarafdan şüyūh ve envā-ᶜı luᶜab ve ḥīle ile eṭrāfında mülāᶜabe ve laṭīfeler iderler iken yevmen mineᵓl-eyyām şāhzāde cāriyeniñ birine ᶜalāḳa eyledi melike ḫaber verdiler melik daḫī reᵓs-i ḥukemā ile ol cāriyeᵓi nihān eylediler ᵓaralıḳ ᵓaralıḳ ᵓuzaḳdan şāhzādeye görünüb yine nihān olurdı böyle böyle şāhzādede tamām ᶜaşḳ ᵓateşi şuᶜlelendi ve kendinde olan ḥamāḳat ẓarāfete tebdīl olub ᶜilm ve ᶜirfāna meyl ve raġbet eyledi melikiñ murādı ḥāṣıl oldı *el-Mecāzu ḳanṭaratüᵓl-ḥaḳīḳati* bu sırra delālet ider insanı ᶜaşḳ her şeye ḳābil ider

ᶜAşḳest ve bes der¿ dū-cihān cilve mīkūnend¿

Gāh ez libās-ı şāh ve geh ez ksvḳ¿ gedā¿

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Cāᵓe fiᵓl-ḫaberiᵓş-şerriᵓş-şirāri lā yercū keremuhū ve ḫayruhū ve lā yüᵓminü min mekrihī ve şerrihī* yaᶜnī insanıñ şerīr olanınıñ ziyāde ᵓeşerri kendinden ḫayr ve kerem meᵓmūl olmaya ve şerrinden daḫī emīn olunmaya maᶜāẕeᵓl-lāh bir ādemiñ kendinden ḫayr meᵓmūl olmaya şerrinden emīn olunmaya dünyada cümle nāsıñ şerlüsi oldur buyururlar.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lah Birgivī Muḥammed Efendi nām zāhide gelince ᵓaṣḥāb-ı ṭarīḳati kimse daḫl eylemedi ᵓibtidāᵓen ṭarīḳat-i ᶜaliyyeye daḫl ve ṭaᶜn iden anlar oldı ondan şoñra oġlu daḫl eyledi baᶜdehū ᵓÜstüvānī nām bir ẕāhid ẓuhūr idüb ᵓanlar daḫl eyledi baᶜde zamān Vānī Muḥammed Efendi ẓuhūr idüb anlar daḫl eyledi ᵓelᵓān ᵓaṣḥāb-ı tarīḳatle ᶜulemā beyninde olan ᵓiḫtilāfa sebeb bunlar oldu.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Bu ẕātlarıñ daḫllerine sebeb ᶜadem-i ᶜirfanlarıdır zīrā ᶜilm ve ᶜirfān mūcib degildir ᶜilim ḥāṣıl olur ᶜirfān bulunmaz ᶜirfān bulunur ᶜilm bulunmaz ᶜilimsiz ᶜirfān, ᶜirfānsız ᶜilim bunlarda leẕẕet olmaz eger ᶜamelle ᶜirfan bir yere cemᶜ olur ise

yareyn oldur bu ẕātlarda ʿirfān olmadıġından baʿẓı fıraḳ-ı ḍālle ricālini ehl-i ṭarīḳ ḳıyāfetinde görüb ṭarīḳate levm eylediler ʾaṣıl ṭarīḳat nedir aña ṣarf-ı zihin eylemeyüb kemāl-i ṣalābet-i dīniyyelerinden gözleri dünyayı görmeyüp ḥāl ḥātur eylediler eger bu ẕātlarda ʿirfān olaydı ṭarīḳat-i ʿaliyye ne şeydir anı fehmi ṣarf-ı zihin idüb baʿẓen ehl-i ṭarīḳ ḳıyāfetinde gördükleri ʾaṣḥāb-ı ḍalālet ehl-i ṭarīḳdan olmadıġını ve sādāt-ı ṣūfiyye bunları ḳabul eylemediklerini idrāk idüb ṭarīḳati lisanlarına ʾalmazlar ʾancaḳ fıraḳ-ı ḍālleye levm iderler idi. ʿAzīzim ṣaḥīḥ ehl-i ṭarīḳ olub meslek-i Muḥammedī üzre sālik olan derviş birine ilişme lāzım degildir eger gürūh-ı ṭāʿınīn ṭaʿnında sende ṭarīḳat ve şerīʿat ḫilāfı ʿamel var ise anlarıñ ṭaʿnını yine erenler lisanından terbiye bilüb kendi nefsiñi ʾıṣlāḥa ġayret eyle yoḳ ẕātıñda ḫılāf-ı şerʿ ve ṭarīḳ ʿamel yoḳ ise saña ne var üzerine alma işitme daḫī bundan bālā ʿirfān oldur ki bir kimseden ẕātıña bir şeyʾi kerīhe ile ṭaʿn istimāʿ eyledigiñde anı nefsiñe ʿazv eyle zīrā insanıñ nefsi her ḳubḥı mürtekibdir ve ḳabāyıḥı ġāyet de ḫafīdir anı farḳ şekl olur zümre-ʾi ṭāʿınīnden olan ṭaʿne sebeb belki benim nefsimde bir ḫılāf-ı rıżā ʿamel olmaḳ muḥtemeldir deyü münkir sözüyle levm idüb baş ḳaldırtma. ʿAzīzim ʿulemānıñ ġulāt-ı ʾehl-i ṭarīḳa levm eylediklerine gücenme zīrā anlar daḫī ḫilāf-ı şer-ʿi şerīf ḥareket idenlere ṭaraf-ı şer-ʿi Muḥammedī'den zecr ve menʿ ve levme meʾmūrlardır ʾemr-i biʾl-maʿrūf nehy-i ʿaniʾl-münker ʿulemā içindür ve tārik-i ṣalāt, şārib-i ḫamr ve mürtekib-i kebīre olub ʾAllah'ıñ emriniñ ḫılāf-ı ḥareketi ʿulemā gördükde sükūt mu eylesün elbet nehy-i ʿaniʾl-münker iderler eger sükūt iderler ise dünyāda ve āḫiretde Ṣāḥib-i Şerīʿat ṭarafından ʿıtāb ve Ḥaḳ'dan ʿaẕāb görürler şu ḳadar ki

ᶜulemāya daḫī lāyıḳ olan ehl-i ṭarīḳatiñ ictihād-ı pīrānla olan baᶜżı ḥareketleri vardır devrān gibi ẕikr-i cehrī miṡāli bunlara levm cāᵓiz degildir. Zīrā bir şeyiñ muḥammel ṣalāḥı var iken cānib-i fesādına ḥükm cāᵓiz degildir meṡelā devrānla ẕikr olunduḳda ẕikr-i Ḥaḳ'da söz yoḳdur müᵓmin olan her ḥalde ẕikr-i Ḥaḳ'la meᵓmūrdur şu ḳadar ki āyīn ve devrānlarınıñ münşeᵓ ve delāᵓilini fehm eylemezler bu ḳadar müddetden berü gürūh-ı ᶜuşşāḳ ve zāhid ve kibār-ı ᵓevliyāᵓuᵓl-lah-ı ṣūfiye bu āyini idegelmişler elbet bunda bir ḥikmet vardır zīrā bu ḳadar ᵓeᶜızze-ᵓi ṭarīḳ ḍalālete gitmez deyüb sükūt eyleme lāzımdır. ᶜAzīzim ᵓedille-ᵓi ḳāṭıᶜa-ᵓi āyin ve devrān-ı ṣūfiye Nūrī Ḥażretleriniñ *Ravżātüᵓl-Cinān* nām kitāb-ı şerīflerinde kitab ve sünnet ve fetvā ve ᵓicmāᶜı ᵓümmetle tafṣīl üzre beyān olunmuş Pīrim beyhūde daḫl idüb bu āyīn u ᵓerkānı ḳuran maḥbūb-ı Ḫudā pīrāna dil ᵓuzatma ᵓAllah diyen maḥrum olmaz.

Veᵓs-selāmü ᶜalā men ittebeᶜaᵓl-Ḫudā

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bir zaman āsitāne-ᵓi ᶜaliyye ᶜaliyyede Ḳāḍīzāde ẓuhūr idüb bir ṭaḳım müṭaᶜaṣṣıbīn-i merḳūma tābiᶜ olub sādāt-ı ṣūfiyyeᵓi ıḍlāl eylediler ṭarafeynden daᶜvālar delīller ᵓeḥadühumā ᵓuḫrā tekfīr iderek cedeller çoġaldı iki ṭarafı ᵓiltizām eyleyen ehl-i ᵓīslām'dan biri Şeyḫ ᶜAbduᵓş-şekūr Ḥażretleri ᵓAyaṣofya Cāmiᶜinde vaᶜẓ ider iken suᵓāl ider ki efendim bu gürūh-ı müṭaᶜaṣṣıbīn-i ṣūfiye daḫl ve tekfīr ider ṣūfiyye daḫī Ḥaḳ bizim yedimizdedir deyü ᵓanlar taḍlīl ve techīl ider ᵓAllah içün olsun Ḥaḳ bu fırḳadan ḳanḳīniñ yedindedir? ᶜAbduᵓş-şekūr Ḥażretleri buyurdular ki ᶜAzīzim bu iki ṭāᵓifeniñ Ḥaḳ üzre olanı ḳıyāfetinde ve sözünden bilinmez belki ᵓaḥvālinden ve ᵓaḫlāḳından bilinür gerek ṣūfī gerek derviş bundan her ḳanḳī beyāż bāldır ile ṣarı ᵓaltuna ṣabr iderse Ḥaḳ üzerine oldur buyurub ḳaṭ-ᶜı maḳāl eyledi.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr ᶜAzīzim ᶜazīz-i müşārun ileyh bir cevāb vermişdir ki

bunuñ fevḳında cevāmiʿuʾl-kelim müskit cevab olmaz zīrā cemīʿu ẕünūbıñ temeli ve ʾesāsı bu iki maddedir bir kimse bu iki ḫuṣuṣda nefsine ḥākim olub söz geçüb bilüb ṣabr iderse tamam müʾmin-i kāmil ve derviş-i mükemmeldir her ne ḳadar ẕünūb var ise bu ikiden tevellüd ider *ḥubb-iʾd-dünyā reʾs-i külli ḫaṭīʾe* güzel şāhid-i ʿādildir *Vaʾl-lahu yeḳūlüʾl-Ḥaḳḳu*.

Der Beyān-ı Feḍāʾil-i Şavm-ı Ẕiʾl-hicce

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥimehuʾl-lah ʾİmam Şaʿrānī Ḥażretleriniñ *ʿUhūd-ı Muḥammedī* nām kitāb-ı şerīfden bu faḳīre ḳırāʾet buyurdular ki bir kimse ʿaşr-ı ẕiʾl-hiccede ṣāʾim olsa her günün biñ ṣavm ṣevābı ʾiḥsān olunur, ʿarefe gün ṣāʾim olsa on biñ ṣavm ṣevābı ʿināyet-i ʾİlāhī olur ʿaşr-ı ẕiʾl-hiccede gicelerini ʾiḥyā eyleme leyle-i ḳadri ʾiḥyā eyleme gibidir. Bu kelām-ı şerīfiñ teʾyīdi żımnından ʾeḥādīṣ-i şaḥīḥa daḫī tilāvet buyurdılar tafṣīl üzre *ʿUhūd-ı Şaʿrānī*'de meẕkūrdur *Feʾrciʿ ileyhi.*

Der Beyān-ı ʾİktiḥāl-i ʿAşr-ı Muḥarrem

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Yevm-i ʿaşūrede sürme çekinmek lāyıḳ degildir lākin tezyīn içün olursa ama sünnet-i seniyye-i Muḥammedīye ʾittibāʿan olursa ve ḥadīṣ *Men ʾikteḥale yevm-i ʿaşūreye* teşebbüs iderse cāʾizdir buyurdular yevm-i ʿaşūrede kemāl üzre ʾıẓhār ḥüzn ve mātem iltizām eyleme ṭāʾife-ʾi şīʿaya teşebbüs olur ʾıẓhār-ı sürūr ve feraḥ daḫī ḳavm-i Yezīd'e teşebbüs olur müʾmin-i kāmile lāyıḳ olan beyneʾl-ḥüzn veʾl-feraḥ olmaḳ şarṭdır ki iki ḳavmden birine şebīh olmaya.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Yevm-i ʿaşūreniñ ʾiḥtirāmı ve şerefi Kitab Sünnet yaʿnī āyet ve ḥadīṣle müṣbitdir. *Kemā Ḳāle Taʿālā Veʾl-Fecri ve leyāli ʿaşrin veʾl-murādu mineʾl-ʿaşr ʿaşr-i Muḥarremuʾl-Ḥarām ruviye ʿan ʾİbn ʿAbbās Raḍdıyaʾl-lahu ʿAnhumā ʾennehū Ḳāle. Ḳāle Rasūluʾl-lah Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem Men ṣāme yevm-i ʿaşurāʾe mineʾl-Muḥarremi ʾuʿṭıye ṣevābu ʿaşere ḥaccin ve ʿumre ve ʾelfu ʾelf şehīdin ve men meseḥa bi yedihī ʿalā raʾsi yetīmin fī yevmi ʿaşūre ʾerfeʿaʾl-lāhu Taʿālā lehū bi külli şaʿrin dereceten fiʾl-cenneti ve men ʾefṭara müʾminen fī yevmi ʿāşūrā ev leyletin fe keennemā ʾefṭara ʿınde cemīʿi ʾümmet-i Muḥammedin ʿAleyhiʾs-selām*

ᵓeşbaᶜa buṭūnühüm keẕā fī Mecāmiᶜuᵓl-Cevāhir . Müᵓmin-i muvaḥḥide lāyıḳ olan yevm-i ᶜaşūreye şavm ve ṣalāt ve ṣadaḳa ve ᵓinᶜām ve ᵓiḥsān ve ᵓinfāḳ ve ẕikr ve tevḥīd ve tilāvet-i Ḳurᵓān ile ᵓiḥyā eyleyüb ḥürmet eylemek lāzımdır lākin ᵓifraṭ ve tefrīṭ eylemeyüb ṭarīḳ-ı sunnet ve cemaᶜatdan ᶜudūl eylemeye *Veᵓs-selāmu ᶜalā men ᵓittebeᶜaᵓl-Hüdā* .

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lah

Bde¿ mer¿ Ḫudāyā dāreyn¿ ḫct¿ sefer¿ Hezār ve şāhidi hezār feṭḥ ve ẓafer

Bi ḥürmeti bi ḥaḳḳı cār¿ ᶜAli bdv¿ Ḥasan Ḥüseyin ve hi¿ Caᶜfer

ᵓEᵓimme-ᵓi ᵓiṯnā ᶜaşere bu beyitde ve cemᶜ olmuşdur dördü Baḳīᶜa' da bir ḳabirde medfūndur buyurdular. ***Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū*** Ḥuẕūrında baᶜẓı mürīdlerimizden biri bize yirmi beş sene ḫidmet eyledi ve ᵓevlādım gibi idi āḫiruᵓl-ᵓemr benden ᵓiᶜrāẓ eyleyüb iftirāḳ vāḳıᶜ oldu ve benim ḥaḳḳımda sāhirdir deyü ᵓifk ve ᵓiftirā eyledi merdūd-ı ᵓehluᵓl-lah oldu.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lah Baᶜẓı kimseler benim ḥaḳḳımda kitāb üzerine cālis olub ḫalḳı tesḫīr ider dimişler *ᵓEnā berīᵓun minhu neᶜūẕü biᵓl-lāhi min ẕālikeᵓlᵓifk* ***Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū*** Baᶜẓılar daḫī ᵓaylıḳ ile bir müneccim pazar eyledi müneccim-i maᶜhūd baᶜẓı şeyi ᵓistiḫrāc ᶜazīze ḫaber verir anlar da kerāmet diyerek ḫalḳa söyler demişlerdir ne ḥamāḳatdir ki ᶜilm-i nücūma īmān idüb kerāmet-i ᵓevliyāyı ᵓinkār iderler. ***Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lah*** Baᶜẓılar dimişlerdir ki mürīdānından filān ẕātı tesḫīr idüb elinden māl-ı mülkünü almışdır deyü bühtān eylediler velev alsun.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Be hey cānım ṭarīḳat-i ᶜaliyye yoluna mürīd-i ṣādıḳ infāḳ-ı ᵓemvāl eylemek baᶜīd midir? ᵓAṣḥab Rasūluᵓl-lah zaman-ı saᶜādetde dīn yoluna ᵓemvāllerini bezl u ṣarf ve ᵓinfāḳ eylemediler mi? ᵓAllah Sübḥānehū ve Taᶜālā *Veᵓl-leẕīne yünfiḳūne ᵓemvālehüm* āyet-i kerīmesiyle Ḥaḳ yoluna malını viren ḳullarını medḥ eylemiş iken ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳı Muḥammedī ᵓuġūrına bezl-i ᵓemvāl ideni ẕem neden lāzım gelür ᵓAllah ᵓAllah.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Baᶜẓılar daḫī Keşfī nām mürīdimiz kütüb-i ḫavāṣdan baᶜẓı şeyi istiḫrāc ider. ᶜAzīz daḫī anı sāᵓir mürīdāna taᶜlīm ider

derler imiş buyurduḳlarında Şiʿir

Ḳad Ḳile ʾinne ẕū-veledin ve liʾr-Rasūli feʿʿ?

Fe keyfe nüncināʿ min lisāniʾl-veriyyiʿ

ile Faḳīr teselliyet-i cānibine meyl eyledim idi ʾama ʿAzīz-i müşārun ileyh Ḥażretleriniñ merāmları şikāyet degil idi belki bu ḥikāyātda nice rumūz ve nice teselliyāt ve muḳaddimāt beyan buyurdular ki ʿāḳıbetüʾl-emr bizim daḫī ʿaynī olmaz ise ġayrī şūretiyle bir bir gelse gerekdir ʾAllah Taʿālā şabr kerem eyleye Āmīn. Bu günlerde bir miḳdar nā-mizāc oldular ve bu beyt-i şerīfi ʿalāmet-i şifā īmāsıyla gūyā oldular

Evveldir mezāyā yārdan Ben ölmezem yāreden vāḳıʿuʾl-ḥāl şifā-yāb oldular tamam bir sene mürūrunda Ḥaḳḳ'a vāṣıl oldular *1227 Muḥarrem fī ġurre yevmi ʾerbiʿāʾ ve ḳad ʾirteḥale fī 1228 Muḥarrem fī yevm-i cumʿa* .

Der ʾAdābıʾṭ-Ṭarīḳı veʾl-Meşāyıḫ

Meşāyıḫdan olub mürşid-i kāmil olanlara lāyıḳ olan dāʾimā mürīdānıyla ve sāʾir ḫalḳla ʾiḫtilāṭ eylemeye belki gāhī gāhī eyleye nitekim ḫuṭabāʾī ḳudemā-ʾi ʿarab ʿaraben nāsla üns eylemeyüb başlarına şāl şarub ḫiṭābete öyle teşrīf iderler ḫalḳdan ictinābları ʿuyūn-ı nāsda mehīb olmaḳ içündür. Meşāyıḫ daḫī ẕū vaḳār ve ehl-i ḫalvet olur mürīdānı ve sāʾir ʿavām ve ḫavāṣ beyninde mehīb olub eyledikleri nuṣḥ u pend ziyāde teʾṯīr ider. Ḫalḳıñ gözü çoḳ gördükce mehābet zāʾil olub kelāmında ʿadem-i teʾṯīre sebeb olur.

Der Beyānı Ḥaḳḳıʾş-Şeyḫi Mineʾl-Fütūḥ

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾAdāb-ı meşāyıḫdandır ki tekyesiniñ fuḳarası içün ve sāʾir fuḳaraya ʾıʿṭā olmaḳ içün fuḳara ismiyle gelen fütūhāt ve veẓāʾifi cümleten kendi ekl eylemeye belki fuḳarā içün olan fütūḫāta ʾel ʾurmaya.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah Meşāyıḫıñ tekye fuḳarası ve ṭaʿāmiyyesi içün olan ʾevḳāfdan beşde bir ḥiṣṣeleri vardır elli ʾaḳçe meşāyıḫıñ on ʾaḳçesi vardır ḳırḳı fuḳarānıñdır. *Kemā Ḳāle Taʿālā Vaʿlemū ʾennemā ġanimtüm min şeyʾin feʾinneʾl-lāhe ḫumusehū ve liʾr-Rasūli ve li ẕiʾl-ḳurbā veʾl-yetāmā veʾl-mesākīni el-āyet* . Bir şeyḫ fuḳarānıñ ḥaḳḳını ketm idüb ʾekl eylerse bi-ḥikmetiʾl-lāh ʾenvā-ʿı ʿilele mübtelā olur

ve vücūdunda yaralar ve çıbanlar ẓuhūra gelür *neʿūẕü biʾl-lāh*

Der Beyānı ʾEdebiʾş-Şeyḫ

Ve min edebiʾş-Şeyḫ mürīdden bir ʾaʿmāl-i ḳabīḥa şudūr iderse yāḫud derviş olan Ḫaḳḳ'ıñ rıżāsınıñ ḫılāfı ʿamele mübtelā olursa zinhār meşāyıḫ yüzüne sen filān ʿamel işlersin ʾandan geç dimeye zīrā meşāyıḫ ile mürīd beyninde bir ḥicāb-ı ʾedeb vardır o zāʾil olub ol mürīde żarar tecellī eylemiş olur mürşide lāyıḳ olan mürīdānı beyninde ḳavlen fiʿilen ḥālen vaḳār-ı tām ile āsāyiş ve ʾüns eyleye ḥattā ki mürīdiñ ḳalbinde mehābet-i şeyḫ ṣābit olub kelimāt-ı ḳudsiyye teʾṣīrine vesīle şūriyye ola ẓāhir ve bāṭın birbirine lāzım melzūm ḳabīlindendir. ***Yūḳālü*** Ceddim Pīr-i ṭarīḳat maʿdenüʾl-ḥaḳīḳat Şeyḫ ʾAḥmed el-Ġazzī *Ḳuddise Sırruhū* Ṭarīḳ-ı ʿaliyyesine ṭālib olan sālikānı ʾevrād-u ʾeẕkāra meşġūl olduḳları ḥīnde yüzlerine dülbendden bir niḳāb örtüb ẕikre meşġūl olmaḳ ile ʾemr buyurub meslek-i Ḫalvetiyye'de niḳāb ʾictihād buyurmuşlardır. Efendim bunda sır ve ḥikmet nedir deyü suʾālimde buyurdular ki bu sırr-ı niḳābı ʾibtidā ʾīmam Ġazzālī *Ḳuddise Sırruhū* īcād eylemişlerdir fevāʾid-i keṯīresi vardır ʾevvelen tefriḳa-ʾi ḳalbi cemʿ eyler ve rūḥāniyet perākende olmayub müstaġraḳ-ı sırr-ı tevḥīd olur niḳābla mestūr olduḳca rūḥāniyyet daḫī sāliki setr ider ve melāʾike-ʾi kirāmıñ ʾünsine sebeb olur ḥattā ʾevāʾil-i ʾevḳātımda ben daḫī eyler idim çoḳ fāʾidesi vardır buyurub ḫatm-i kelām eylediler ḥattā Ceddim Ḫażret-i Ġazzī'niñ ʾictihādı üzre dervīşāna niḳāb-ı ʾesmā içün bir niḳāb-ı maḫṣūṣ tedārik idüb dāʾimā ẕikr ile meşġūl olduḳca yüzlerine anı pūşīde iderler idi vefātlarında daḫī kefen içinde ol niḳābı yüzlerine örtme ile vaṣıyet idüb anı cenāzelerine pūşīde itdirirler idi bārekeʾl-lāh ne güzel sünnetdir ve ne ʾaʿlā himmetdir ki dāʾimā ẕikr-i şerīf rūḥāniyetiyle ālūde olan pūşīde yüzünde niḳāb olaraḳ āḫirete teşrīf ile bunda

olan menāfiᶜiñ ḥad ve pāyānı yoḳdur bu sır ehline maᶜlūmdur nitekim ḥuccāc-ı saᶜādet-i minhāc ᵓiḥramlarını muḥafaẓa idüb āḫirete ᵓintiḳallerinde kefenleriyle böyle ᵓuzarlar yine pūşīde iderler *ᵓAllahümme yessir lenā ve li cemīᶜiᵓṭ-ṭālibīne kilāhumā bi ḥürmeti Ḥabībinā ᶜAleyhiᵓs-selām* .

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Sulṭan ᵓEmir Buḫārī *Ḳuddise Sırruhuᵓl-ᶜĀlī* buyururlar ki sālik-i rāh-ı Ḥaḳ olana ᵓehl-i ẓāhir ile selām virecek ḳadar daḫī ᵓüns cāᵓiz degildir *Selāmün ᶜAleyküm ᶜAleyküm selām* deyinceye ḳadar bir ḫaṭve yolundan ḳalur buyurmuşlardır.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr ᶜAẓīzim selām ᵓAllah Taᶜālā'nıñ emri Rasūlüñ sünneti ve şeᶜaᵓir-i ᵓİslāmdandır bundan maṭlūb olan Şāriᶜiñ emrine muḫālefet degildir belki naẓar ber-ḳadem sırrına riᶜāyet içindür zīrā ᵓİslam'dan müteraḳḳıb olma şarṭdır ᵓeṣnā-ᵓi ṭarīḳda giderken eger sen ḫalḳa naẓar idüb selāma müteraḳḳıb olursañ ḫalḳ daḫī saña selām verir *eᵓs-Selāmü yecurruᵓl-kelām* fehvāsınca selām virüb alurken naẓarıñ ḳalb üzerinden suḳūṭına sebeb olur maᶜāẕaᵓl-lah selam cerr-i kelām eylerse daḫī ᵓaşᶜab olur iyisü sālik ḥīn u sülūkında biᵓl-ᵓiḳtiżā bir maḥalle giderse ᵓeṣnā-ᵓi ṭarīḳda naẓar ber-ḳadem sırrına riᶜāyet idüb başını yere egüb sürᶜat-i seyr ile ḳademine naẓar iderek gide mecnūn gibi iki ṭarafına naẓar iderek tefriḳa-ᵓi ḳalbe sebeb olur ḫayr-ı cüzᵓī işleyim der iken şerr-i küllīye düçār olur sālike ḳalb perīşānlıġından büyük şer olmaz *ḥafeẓanaᵓl-lahu minhu*

Der Beyān-ı Kelimāt-ı Ḥaḳāᵓiḳ-ı Beyyināt

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lah Bayezid Bisṭāmī Ḥażretlerine *ᵓinne baṭşe Rabbeke le şedīd* didiler Ḥażret buyurdu ki *ᵓinne baṭşī ᵓeşeddü minhu* yaᶜnī benim ġaḍabım ve celālim celāl-i Ḥaḳ'dan eşeddir zīrā Ḥaḳḳ'ıñ celāli cemāliyle memzūcdur ᵓerḥamüᵓr-Rāḥimīndir ḳulda celāl olduḳda cemāl nādir olur buyurdular yaᶜnī *Sebeḳat raḥmetī ᶜalā ġadabī* ḥadīs-i ḳudsīsini īmā buyurmuşlardır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Tecelli-ᵓi cemāliñ kemāli cennetde olur

tecelli-i celāliñ kemāli cehennemde olur, dünyāda cemāl ẓuhūrında celāl taᶜāḳıb ider, celāl ẓuhūrında cemāl taᶜāḳıb ider geh, celāl geh cemāl olur. Ama āḫir zaman olduḳda emārāt-ı sāᶜāt-i ḳıyāmetdir ekser tecellī-i celāl yüzünden olur, ẓuhūr-ı tecelli-ᵓi celāl keṣret üzre olduḳda dünyā ḫarāb olur. *ᵓAllahümmeᵓḥfaẓnā* .

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr ᶜAzīzim her çend ġaḍabuᵓl-lah ve tecelli-i celāle dāᵓir ᶜuḳūbāt ẓuhūr ide ḥarīḳ gibi ġarḳ gibi şiddet-i rüzgār, ḥareket-i ᶜarż ᵓemṣāli bunlar ẓuhūrında ᵓistiġfār ve ṣalāvāt-ı şerīf ile meşġūl olub meded-i Ḥażret-i Muḥammedīye istināddan ġayrı çāre yoḳdur. ᵓAllah Taᶜalā ḥabībi ḥürmetine hiç olmazsa seni ḥıfẓ eyler.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lah *Ḳāle ᶜAli Kerremeᵓl-lahu Vechehu ᵓeᵓẕ-Ẕenbü beyneᵓl-farżeyn, ᵓİslām beyneᵓs-sefeyn , veᵓẕ-Ẕikru beyneᵓẕ-ẕikrayn* bunlarıñ maᶜnāsı oldur ki günāh iki farż arasındadır, ᵓİslām iki ḳılıc arasındadır, ẕikr iki ẕikr arasındadır. Ẕenb iki farż arasındadır dimek yaᶜnī irtikāb-ı ẕünūb eylememek farżdır. Ẕenbden şoñra tevbe eylemek farżdır bināᵓenᶜaleyh günah iki farż arasında vāḳıᶜ olur. ᵓİslām iki seyf beyninde dimeniñ maᶜnāsı küffāra ḍarb-ı seyf olunur müslüman olmaz ise keẕālik müslüman olduḳdan şoñra mürted olub kāfir olursa yine ḳatl vācib olur bināᵓen ᶜalā ẕālik ᵓİslām iki seyf beyninde oldu. Ẕikr iki ẕikr arasında dimeniñ sırrı budur ki Ḥaḳ Sübḥānehū ve Taᶜālā Ḥażretleriniñ ẕikre tevfīḳı ẕikrdir. Ḥaḳ ẕikre muvaffaḳ eylerse ḳul daḫī ẕikr ider ḳul ẕikr eyledikden şoñra Ḥaḳ Taᶜālā *Feᵓẕkürünī ᵓeẕkurküm* vaᶜd-i celīli üzre ḳabūl ider bu da ẕikrdir ḥāṣıl ḳulıñ bir ẕikri Ḥaḳḳ'ıñ iki ẕikri beyninde vāḳıᶜ olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Raḥmet-i ᵓİlāhī dört vech üzredir. ᵓEvvelki raḥmet-i ᶜāmme-ᵓi ẕātiyye, sānī raḥmet-i ḫāṣṣa-ᵓi ẕātiyye, sāliṣ raḥmet-i ᶜāmme-ᵓi ṣıfatıyye, rābiᶜ raḥmet-i ḫāṣṣa-ᵓi ṣıfatıyla. ᵓAma raḥmet-i ᶜāmme-ᵓi ẕātiyye īcād-ı ḫalḳdır tecellī-ᵓi raḥmet ᶜāmme-ᵓi ẕātiyyesiyle

ḫalḳ ᶜālemi İcād eyledi, raḥmet-i ḫāṣṣa-ʾi ẕātiyye tecelliyātından ʾaṣḥāb-ı saᶜādet ve ʾevliyā-ʾi ʾİlāhī ḫalḳ eyledi. Raḥmet-i ᶜāmme-ʾi ṣıfatiyyeden ḫalḳ eyledigi maḫlūḳātıñ rızḳını ʾiḥsān eyledi. Raḥmet-i ḫāṣṣa-ʾi ṣıfatıyye tecelliyātından ṭarīḳ-ı cennete hidāyet ḫalḳ eyledi tevbekār olan müʾmine maġfiret ʾiḥsān idüb ṭarīḳ-ı müstaḳīmi kendülere ʾiḥsān eyledi. Bu taḳdirce cemī-ᶜi maḫlūḳ raḥmet-i Ḥaḳ'da dāḫil oldı şeyṭan daḫī raḥmet-i Ḥaḳḳ'a dāḫil oldı *Kemā Ḳāle Taᶜālā Vesiᶜat raḥmetī külle şeyʾin* şeyṭan ve küffār raḥmet-i ẕātiyye-ʾi ᶜāmme ve raḥmet-i ṣıfatiyye-ʾi ᶜāmmede dāḫildir. Raḥmet-i ḫāṣṣa-ʾi ẕātiyye raḥmet-i ṣıfatiyye-ʾi ḫāṣṣadan ḫāricdir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾİblīs Mā yüsteḥaḳḳıñ rūḥında ᶜaẓamet ve cesāmet-i ḫabīṯe vardır zīrā cemīᶜu ʾeşḳıyānıñ ʾervāḥ-ı ḫabīṯeleriniñ mededi rūḥ-ı ʾaḫbeṯ-i şeyṭānīden olur zīrā ehl-i cehennemiñ serdārıdır. Zümre-ʾi ʾeşḳıyāda ʾandan ḳavīyyüʾr-ruḥ kimse yoḳdur bināʾenᶜaleyh tasalluṭundan Ḥaḳḳ'a ṣığınmaḳ lāzım geldi. *Kemā Ḳāle Sübḥānehū ve Taᶜālā Ḳul ʾeᶜūẕü bi rabbiʾn-nāsi melikiʾn-nās ʾİlāhiʾn-ḥās min şerriʾl-vesvāsiʾl-ḫannās ʾelleẕī yüvesvisü fī ṣudūriʾn-nāsi mineʾl-cinneti veʾn-Nās* keẕālik şirāruʾn-nās olub ʾİblīs'e ḳurbeti ziyāde olan füssāḳ ve füccār şerrinden daḫī ʾistiᶜāẕe lāzımdır belki bunlardan ʾistiᶜāẕe şeyṭandan ziyāde lāzım zīrā şeyāṭīnde ālet u cevāriḥ yoḳdur bir ḳuru vesvese ile ʾiġvā ider insan şeyṭanında ālet u cevāriḥ vardır şeyṭan ālet olub insanı ifsāda ve ʾiġvāya ziyāde ḳavī olur. *Kemā Ḳāle ᶜAleyhiʾṣ-ṣalātü veʾs-selām Şeyāṭīnüʾl-insi ʾeşeddü min şeyāṭīnüʾl-cinni* yaᶜnī insan şeyṭan cin şeyṭanından ʾeşeddir *Ḥafeẓaneʾl-lāhu min şürūrihim* Beyt

Yusufum yitirdim Kenᶜān ilinde

Yusufum buldum Kenᶜān bulunmaz

Yunus Ḥażretleri ne güzel buyurmuşdur. Suʾāl eyledim ki Yusuf nedir Kenᶜān nedir? buyurdular ki Yusuf yārdır Kenᶜān ʾaġyārdır, Yusuf'dan

murād vaḥdet, Ken^cān'dan murād keṯretdir. Keṯret-i Ken^cān'da Yusuf vaḥdet bulunduḳda cümle Yusuf olub Ken^cān görünmez. Nitekim Ḥażret-i Mıṣrī *Ḳuddise Sırruhū* bu sırra bināʾen buyururlar

Ben ṣanurdım ^cālem içre hīc bañā yār ḳalmadı

Ben beni terk eyledim gördüm ki ʾaġyār ḳalmadı

Enāniyyet Ken^cān'dır, maḥviyyet Yusuf'dur, maḥviyyet kemāle resīde olduḳda Ken^cān-ı ʾenāniyyet fānī olur.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Yusuf'dan murād ruḥdur, Ken^cān'dan murād ceseddir, Ken^cān cesedde Yusuf rūḥ-ı sır oldu görünmez ve ne maḳamda oldıġı bilinmez Yusuf'um buldum Ken^cān bulunmaz ya^cnī Yusuf rūḥ-ı bāḳīdir lākin Ken^cān cism-i fānīdir her zaman ele girmez elde iken ḳadrini bilüb ālet-i cevāriḥi Ḥaḳ yoluna ṣarf eylemek gerekdir. ***Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah*** *Ḳāleʾl-Mıṣrī Ḳuddise Sırruhū* Dört yanımdan nār u bād āb u ḫāk ide hücūm, benligim ʾanlar alub bu varlığım tālān ola. İnsan dört şeyden mürekkebdir mevtle rūḥıñ ta^calluḳı münḳaṭi^c olduḳda her biri ḥiṣṣesini alub rūḥ mücerreden enāniyetden emīn olub selāmet bulur ya^cni insanda olan nāriyet nāra, hevāsı hevāya, ābı āba, ḫāki ḫāke münḳalib olub enāniyet ^canāṣırdan ruḥ mücerred ḳalur. Ṭāġla terkībim otuz iki ḥarf ola tamam noḳṭa-i sırrım ḳamunıñ ḳamunıñ cevherine kān ola. ʾİnsan otuz iki ^cużuv üzre ḫalḳ olundu keẕālik ḥurūf daḫī otuz iki oldı her ḥarf bir ^cużuvdur. Elif, B, T, S̱, Cim, Ḥ, Ḫ, Dāl, Ẕel, Rı, Ze, Sin, Şın, Ṣad, Ḍad, Ṭı, Ẓı, ^cAyn, Ġayn, Fe, Ḳaf, Kef, Lām, Mim, Nūn, Vāv, He, Lām-elif, Y, P, Ç, J. Ba^cżılar ḥarf yirmi ṭoḳuzdur, ʾa^cżā-yı insan da yirmi ṭoḳuzdur deyüb P,Ç, J, ^cucme-i ^carabiyyede derc eylediler, ba^cżılar daḫī ḥarf yirmi sekizdir ʾa^cżā daḫī yirmi sekizdir deyüb Lām-elifi ḥarf-i lāmda derc idüb başḳa ta^cdād eylediler ʾama ^cAzīz-i Müşārun ileyh

ʾaṣḥāb-ı kemālden oldıġına sebeb kemāle zāhib olub otuz iki ḥarf diyen ḳavle ḳāʾil oldular. Ḥurufāt-ı ʾebced üzre mürekkeb olan cism terkīb, teʾlīf, ruḥla müstaġraḳ olduḳda cevher-i rūḥ ki noḳṭa-ʾi vaḥdetde ferden bāḳī ḳalur. Yevm-i tübläder o gün her maʿnā bir ṣūret giyer kim nebāt, kimi ḥayvān, kimisi insan ola, bu rivāyete göre insan üç nevʿ üzredir, biri nebāt, biri ḥayvān, biri ʾinsan dünyāda iken ḳanḳī rütbede ḳaldı ise yevm-i ḥaşrde daḫī o ḥāl üzre ḥaşr olur. Nebātiyetde ḳaldı ise her ne ḳadar ʿamel-i ṣāliḥ olsa ḥalāvet, maʿrifet ve leẕẕet ruʾyetinden maḥrūm olur. Rütbe-ʾi ḥayvāniyetde ḳaldı ise ḳabrden ḥaşre çıḳdıḳda ṣūreti ḥayvan ṣūretine taḥvīl olur ve ḥayvāniyetde daḫī her ḳanḳī ḥayvanıñ ṣıfatı kendinde ġālib ise ol ḥayvanıñ ṣūretiyle ḥaşr olur *Kemā Ḳāleʾl-lāhu Sübḥānehū ve Taʿālā Yevme yünfeḫu fiʾṣ-ṣūri fe teʾtūne ʾefvācen* . Nev-ʿi Rābiʿ şeyṭāniye-i ḥayvāniyyetde derc buyurdular. ʾEger nebātiyet ve ḥayvāniyetden ḫalāṣ olub rütbe-ʾi kāmile-ʾi insāniyyeye resīde oldu ise yevm-i ḥaşrde ẕevḳ ve şevḳ sürūr-ı ruʾyet-i cemāl kendüye müyesser olub niʿam-i celīleʾi ruʾyetuʾl-lāh ile ẕevḳ-yāb olur. Bir kimse ekl ve şürb idüb ʿulūm ve maʿārife meyl ve raġbeti olmaz ḫayra ve şerre yaramaz ise ol ʾinsan degil nebatdır ekl u şürb idüb sāʿī ḫayr olmayub ʾaḫlāḳ-ı ḥayvāniyye ile olursa ḥayvan ve şeyṭandır. Yeyüb içüb ʿilm ve maʿārif, ʿibādet ve ṭāʿate sālik olursa ʾinsandır. Bu ḫuşūşıñ tafṣīli muḳaddem mürūr eyledi *el-ʾİnsānü ʿalā ʾerbaʿati ʾevcühin* didigimiz maḥalde meşrūḥdur.

Der ʾAḫẕüʾl-Feyżi Mineʾl-Mürīdiʾl-Kāmili

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Şeyḫ-i ʾEkber *Ḳuddise Sırruhuʾl-ʾAṭhar* ʾEfendimiz buyururlar ki mürşidler kāmilüʾl-ʿaḳl veʾl-ʾistiʿdād ʿārif olan mürīdlerden feyż alurlar miṡāli budur ki mürīd mürşidden ḥaḳāʾiḳa dāʾir bir şey suʾāl ider maʿa hāẕā şeyḫ ʾanı bilmez mürīdiñ ḳuvvet-i suʾālinden cevābını

Cenāb-ı Ḥaḳ mürşide feyż ve ʿiḥsān idüb mürşid müridiñ suʾāli sebebiyle mülhem olub ol cevābı taʿallüm ider. ʾEşref-zāde ʿAbduʾl-lah Rūmī Ḥażretleri ben on sekiz şeyḫe ḫidmet eyledim on dördü benden feyż aldı ben dördünden feyż aldım buyurdular. Ḥażret-i Mevlānā *Ḳuddise Sırruhū* 'nıñ *īyn soḫen çūn şīr der bustān çāne bī kuşende ḫūdanmī¿ girded revān* ¿ Bu kelām-ı şerīfleri daḫī anı īżāḥ eyler.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Ḥażret-i Pīr'iñ bu kelāmlarını muṣaddıḳ bu ʿabd-i faḳīr pür taḳṣīrden baʿżı ḳaviyyüʾl-ʿirfān ẕevāt ḥaḳāʾiḳ ve ʾesrāra daʾir şey suʾällerinde bilā tefekkür cevābı ẓuhūr eyler ki ʾanı ne bir kitabda gördüm ne bir ẕātdan ʾistimāʿ eyledim bu bir sırr-ı ġarībdir ʾaṣıl ḳuvvet suʾāl idende *Vaʾl-lahu Yeḳūlüʾl-Ḥaḳḳu ve Huve Yehdiʾs-sebīl*.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah Bir müʾminde hidāyet-i ḫāṣṣa-ʾi ʾİlāhīniñ ʿalāmeti oldur ki ʿibādet-i Ḥaḳ ve ẕikr ve tevḥīd feyyāż-ı muṭlaḳ eyledigi zaman kendüye bir feraḥ ve sürūr ve ẕevḳ şevḳ ḥāṣıl ola ẕikr-i Ḥaḳ ve ʿibādetle feraḥ-nāk ola.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Meṣāʾib üç vech üzredir ʿuḳūbet, keffāret, ref-ʿi derecāt. Bir kimse bir muṣībete dū-çār olduḳda ʿuḳūbet midir, keffāret midir, ref-ʿi derecāt mıdır bilmek dilerse ẓuhūr-ı meṣāʾibde ḥāline naẓar eylesün. ʾEger bir meṣāʾibe mübtelā olduḳda cezaʿ u fezaʿ āh vāh iderse ʿuḳūbetdir Ḥaḳ ṭarafından, eger ṣabr ve taḥammül idüb āh vāh cezaʿ u fezaʿ eylemez ise keffāret-i ẕünūbdır.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Eger ḥāline teġayyür gelmeyüb ḥīn-i ʾibtilāda ṣafāda ve āsūde olursa ref-ʿi derecāta ʾişāretdir. ʾAṣıl kemāl muṣībetine feraḥ ʿindinde bir olmaḳdır zīrā biri tecelli-ʾi celāl biri tecelli-ʾi cemālden ẓāhir olur ikisi daḫī Ḥaḳḳ'ıñdır ve ikisinde daḫī ʾiḥsānı vardır dostdan her ne gelirse ḫoşdur nitekim ceddim senedim ʿazīzim Ġazzī-zāde Şeyḫ Muṣṭafa eʾn-Nesīb Ḥażretleri buyurmuşlardır

Ki hey luṭf-i Ḫudā'ya mübtelāyım hem ki hey ḳahra

ʾİki iḥsān bir oldu ne raḥmetdir anı bilmem

yaʿnī gehī¿ luṭf gehī¿ ḳahr ẓuhūrında luṭfı başḳa

ḳahrı başḳa görürdüm el-Ḥamdü li'l-lāh şimdi birden ẓuhūr iden iki tecelli ʿindimde bir olub ḳahr luṭf berāber oldu bundan ʾaʿlā raḥmet olur mı anı bilmem.

Der Merātib-i ʾİbtilā

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah Ḥażret-i Mışrī'niñ meşhūr mektūbında dünya olduḳca insana elem ve kederden ḫalāṣ olmaz ol derd ve elemde cezaʿ u fezaʿda mısın ṣabr-ı cemīlde misin yoḫsa gice ḳara kūsında¿ gün bulanlar gibi feraḥda mısın buyurduḳları ʾaḥvāl-i ṣelāṣe-ʾi meṣāʾib-i meẕkūra işāretdir.

Der Beyān-ı Mevṭın-ı Ṣelāṣe

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾİnsan içün üç vaṭan vardır: vaṭan-ı cismānī, vaṭan-ı rūḥānī, vaṭan-ı ʾilāhī. Vaṭan-ı cismānī ʿālem-i dünyādır, vaṭan-ı rūḥānī ʿālem-i semāvātdır, vaṭan-ı ʾilāhī ʿālem-i ceberrūtdur, ve lāhūtdur. ʾAṣıl vaṭan ʾaṣıl vaṭan–ı ʾilāhīdir *Ḥubbüʾl-vaṭani mineʾl-ʾīmān* vaṭan-ı ʾilāhī ḥayydir¿ bunuñ ʿalāmeti dāʾimā dil ẕikr ile göñül Ḥaḳ'la olmaḳdır *ʾAllahümme yessir lenā bi-ḥürmeti Nebiyyinā ʿAleyhiʾs-selām*

Der Beyān-ı Mürşid-i Ṣelāṣe

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah Şeyḫ ve Mürşid ʾüç nevʿidir: Şeyḫ-i şerīʿat, şeyḫ-i ṭarīḳat, şeyḫ-i ḥaḳīḳat. Şeyḫ-i şerīʿat ʾevāmir-i ʾİlāhī ile emr, nevāhīden zecr ve menʿ ʾidüb taʿlīm-i şerīʿatle ʾislāk iden ʾüstāẕ ve ḫoʾcadır. Şeyḫ-i ṭarīḳat sāliki terbiye ʾidüb ʾaḫlāḳ-ı seyyiʾesinden geçirüb ʾaḫlāḳ-ı seniyye-ʾi Muḥammedī'ye sevḳ eyler. Şeyḫ-i ḥaḳīḳat sālikiñ sırrını terbiye idüb Ḥaḳ'la olan muʿāmelesine ṣūret virüb maḳām-ı maʿrifete ʾīṣāl eyler. Şeyḫ-i şerīʿate mürşid-ʾi vücūd, şeyḫ-i ṭarīḳate mürşid-ʾi rūḥ, şeyḫ-i ḥaḳīḳate mürşid-ʾi sır taʿbīr olunur.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʾEvveliñ taṣarrufı ḳalıbda, ṣānīniñ taṣarrufı ḳalbde, ṣāliṣiñ taṣarrufı sırdadır lākin mürettebdir lāzım melzumdur şerīʿat olmazsa ṭarīḳat olmaz, ṭarīḳat olmazsa ḥaḳīḳat olmaz, her mevṭınıñ bir mürşidi vardır. Sālik-i Ḥaḳ olan ʾibtidā şerīʿat şeyḫinden terbiye görüb ẓāhirini ʾıṣlāḥ idüb ʾādāb-ı şer-ʿi pāk-i Muḥammedī üzre ḥareket eyleye ḥattā ki mürşid-i ṭarīḳat ḥużūrına varmaya kendinde liyāḳat ḥāṣıl ola ol zaman mürşid

ṭarīḳat daḫī ḳalbinde olan ʾaḫlaḳ-ı reddiyye ve ʾemrāż-ı seyyiʾe ʾiḫrāc ve ʾaḫlāḳ-ı merḍıyye-i Muḥammediyyeʾi ʾidrāc ile bāṭınını terbiye ider ʾandan ḥaḳīḳat mürşidine varmaya lāyıḳ olur. Mürşid-i ḥaḳīḳat daḫī sırrını ve ḥaḳīḳatini terbiye idüb maʿrifetuʾl-lāha īṣāl ider ʿazīzim bu üç madde bir żātda olmaḳ daḫī cāʾizdir. Mürşid olanlarıñ ʾişbu rüteb-i ṣelāṣede yed-i ṭūlāsı ve mahāreti olub sāliklerini ʾibtidā lisān-ı şerīʿatden terbiye iderler, ʾistiʿdād geldikde lisān-ı ṭarīḳatden terbiye iderler, kemāle müsteʿıd olduḳda lisān-ı ḥaḳīḳatden terbiye iderler bir mürşid bu üç ʿilimde māhir olursa ʾana mürşid-i kāmil dimek ṣaḥīḥ olur. ʿAzīzim bu sırrı ṭuydıñ fī zamāninā şerīʿat ve ṭarīḳatden bī-behre olub ḥaḳīḳat daʿvāsında olan ġulāt-ı ṭarīḳatiñ ḳalbazan olduḳları ve kiżblerini bilirsün ʾekṣer zamanımızda ʾirşād ʾiddiʿāsında olanlarıñ ʿulūm-i ṣelāṣeden ʿadem-i behreleri ẓāhir iken bir ṭaḳım cühele-ʾi nās daḫī kendülere ʾirāde getürür yolu ʾerkānı şeyḫ bilmez derviş bilmez bilmem bu bīçāreler ne taʿlīm ve taʿallüm iderler ʾöyle ẓan ʾiderim ki bunların muʿallim-i ḥaḳīḳileri ʾīblīs olub ʾıġvā-ʾi şeyṭāniyye ile vād-i belā ve ʾilḥāde düçār olub ḍālālet baḥrine ġarḳ olurlar meṣelā cühele-ʾi nāsdan biri ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a heveskār olub fıṭrat-ı ʾezeliyyesinde vuṣlat-ı Ḥaḳḳ'a ʾistiʿdād olma taḳarrubi kendüyi ṭarīḳate meyl itdirir şeyḫ ẓan idüb bir ʾebteriñ dāmenine teşebbüs ider o da ol çāresiz bī-çāreye ʿaḳlı ne ḥükm ʾiderse ṭaraf-ı ṭāġūtdan ne ʾilhām olursa anı söyler o derd-i mend daḫī cehli sebebiyle yol bu Ḥaḳ bu ʾimiş deyü anıñ sözüne teslim olur ʾekṣeri ʾaḥkām-ı şer-ʿi şerīfi ʾinkār idüb dervīş olayım der iken kāfir-i dīn olub fıṭrat-ı ʾaṣliyyesine ḫalel gelüb helāke varır. ʿAzīzim ṭaʿn ile daḫl eyleme sitemlerine de varma zīrā bir sırr-ı ġaybdir baʿżen böyle ṣūretde daḫī vardır şāyed filan

ve filan deyü taḫşīş-i biʾz-zikr ile levm eyledigiñ ʾanlardan biri olmuş olursa ḥal müşkil olur ṭaʿn ve daḫl olursa lisān-ı şerīʿat ve lisān-ı ṭarīḳatden olur meslek-i Muḥammedīyye ṭarīḳat-i ʾAḥmediyye üzre olan Ḥaḳ'dır ḫılāfında olan ḫuşūşen hetk-i ḥurumāt-ı şerʿa sālik olan bāṭıldır deyüb keff-i lisān eyleme lāzımdır. Rütbe-ʾi ḥaḳīḳate vāṣıl olanlar bu ḳadar da söylemez söz kelām-ı şerīʿat ṭarīḳat dāʾiresindedir dāʾire-ʾi ḥaḳīḳate resīde olduḳda söz tamam olur zīra ʾehl-i ḥaḳīḳat tenezzül idüb ġulāṭ-ı şerīʿat ve ṭarīḳate ādem dimez īb ṭaḳmaz ki ḥattā söz söyleye. Pādişāh olan baġ-çe-vānlıḳ ve ḥayvan seyisligi eyler mi anıñ ʾişi başḳadır muḳarrebān-ı dergāh-ı ʾulūhiyyet olan ʿazīzler ḥaḳīḳat sarayında pādişāh olmuş nūr-ı tevḥīd gözüni bürümüş sırr-ı vaḥdetden ġayrı aña bir şey görünmez ʾimāṭ-ı Ḥaḳ'dan bir muḳteḍā-yı ḳadem daʿvet ve ʾirşād-ı ḫalḳa meʾmūr olursa o zaman mūṭınīn-i meẓkūreyn lisānından ʾemr ve nehy ve terbiye iderler bu da kendülere vech-i āḫarla bir çile ve tāzyāne-ʾi sülūkdür. Baḳıyye-i merātib ceberrūt ve lāhūti bu ḫidmetle ḳaṭʿ iderler Rabbim bu rütbeye ḥālen vuṣlata ḳudret yoḳdur ʾaman ʾel-ʾaman bārī ḳālen ve ʾiʿtiḳāden müyesser ʾidüb ʾesrār-ı ʿaliyyelerine maẓhar eyleye bi-ḥürmeti şāḥib-i ʾesrārıʾl-ʾaʿẓām.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾīmān-ı müʾmin üç mertebe üzredir ʾimān-ı şerīʿat, ʾimān-ı ṭarīḳat, ʾimān-ı ḥaḳīḳat. ʾīman-ı şerīʿat ʾedille-ʾi ʿaḳlıyye ve naḳliyye ile Ḥaḳḳ'ı birleyüb tevḥīd eylemekdir. ʾīmān-ı ṭarīḳat maḫlūḳata naẓarda vāḥidiyyet-i Ḥaḳḳ'ı müşāhede eylemekdir. ʾīmān-ı ḥaḳīḳat nūr-i tevḥīde vāṣıl olub Ḥaḳ'la Ḥaḳ olmaḳdır.

Fī Ḳıllet-i ʾEkl

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah Ziyāde ṭaʿām yimek füyūżāt-ı ʾilāhiyyeye mānīʿ olur bināʾen ʿaleyh ʾehluʾl-lah-ı ʿıẓām efendilerimiz ṭaʿāmlarını taḳlīl buyururlar idi zīrā keṯret-i ʾekl u şürb ẓāhiren ve bāṭınen insana muẓır olur ḥattā ʾevliyāʾuʾl-lah yevmiyye bir ḥurma ya bir zeytūne ḳadar tenzīl iderler

nitekim ḳarībü'l-ʿahdde Ḳuṭbu'l-'Āfāḳ Burūsa'da medfūn Şeyḫ 'Aḥmed el-Ġazzī *Ḳuddise Sırruhū'l-ʿAlī* Ḥażretleri yevmiyye bir fincan 'arpa şūrbası şūyı ile 'emrār-ı 'evḳāt buyururlar imiş *Kemā Ḳīle Tecūʿu terānī tücerridü taşılü* vuşlat-ı Ḥaḳ ve ḳarīb-i feyyāż-ı muṭlaḳ 'aclıḳ ve ḳıllet-i ṭaʿām ile olur ḥayvan gibi çoḳ yeyüb 'içme ile olmaz. Buyurdular ki baʿżı 'evliyā'u'l-lah ḥażerātı ramażān-ı şerīfde bir 'ifṭar idüb bir 'ay yimez içmezler idi tā yevm-i ʿīd-i şerifde 'ifṭar iderler idi. Rivāyet olunur ki ʿĪsā bin Necme'd-din *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretleri bir gün ikindi namazına abdest aldı ṣalāt-ı ʿaṣrı 'edā eyleme sevdāsında iken kendüye 'istiġrāḳ gelme ʿalāyimi ẓuhur idince yanında olan dervişine buyurdu ki zinhar beni yerimden ḳaldırmayıñ tā ki vaḳtiyle ben ḳalḳarım buyurub 'istiġrāḳ buyurub serīr üzerine düşüb ḳaldı vaṣıyyetleri üzre oldıġı ḥücreniñ ḳapusını sed idüb ḥāline terk eylediler tamam on yedi sene bu ḥāl üzre ḳaldı. On yedi sene tamamında ol ḥāl refʿ olub 'ifāḳat geldi 'üzerinden geçen namazları ḳażā buyurdular.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū 'İmam Şaʿrānī *Ḳuddise Sırruhū* buyurmuşlar ki bir kimse ramażān-ı şerīfde müsāfirine ḳarnı ṭoyunca ṭaʿām yedirse ḥaḳḳında 'isā'et eylemiş olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehu'l-lah 'Eʿızze-'i Kirām Efendilerimiziñ meclisinde meşāyıḫdan biriniñ sözü 'açıldı 'aḥbābdan biri buyurdu ki güzel ʿāşıḳ ẕātdır bir miḳdār maḥbūb dostudur 'ama ʿafīfdir gerçi maḥbūbāta ʿalāḳası vardır 'ama kemāl-i ʿiffetledir deyince buyurdular ki keşki ʿafīf olmayaydı da o berzaḫda ḳalmayaydı zīrā sālik-i rāh-ı Ḥaḳ olana sāde rü'yāna 'ibtilā büyük berzaḫdır ama cemāl-i ḥüsnde müşāhede-'i şun-ʿı lem yezel olunur der iseñ muḥaḳḳaḳ olanlar sāde rü'yānda müşāhede eyledigi 'esrārı devede daḫī ve sā'ir ḥayvānāt da müşāhede ider velākin ʿāriflere bunlarıñ biri lāzım degildir ʿārif cümlesini kendi ʿirfānında bulur, ṭaşra baḳmasında istesize bul ? ...

... ...

Fī Beyān-i Baʿżı Müctehidātıʾṭ-Ṭarīḳatiʾl-ʿAliyye

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Maḥrūse-ʾi Burūsa'da sāye-ʾendāz feyż-i kerāmet Sulṭan ʾEmir Buḫārī *Ḳuddise Sırruhuʾl-ʿĀlī* Ḥażretleri sālik olduḳları ṭarīḳlarını kendi ʾictihād buyurdı. Ṭarīḳ-ı ʾEmīriyye taʿbīr olunur, ḫulefāları daḫī ol meslege sālik oldular, Ḫalvetiyye ile Naḳşbendī beyninde bir meslekdir. Baʿde zamān yine ġurub eyledi cāmi-ʿi şerīflerinde ʾel-ʾān meşāyıḫları Ḫalvetī ʾuṣūli gibi uṣūl sürerler.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾĀsitāne-ʾi ʿaliyyede Ṭobḫāne'de ʾĀsitāne-ʾi Ḳādiriyye Şeyḫi ʾismaʿīl Rūmī Ḥażretleri daḫī ṭarīḳ-ı Ḳādiriyye'de ʾictihād ʾidüb ḫīn u sülūkde devr ile ʾesmā taʿlīm buyururlar idi sālike ʾesmādan ism-i ʾevveli taʿlīm iderler anıñ nūrı ẓuhūr eyledikde ikinci ʾesmā ile meşġūl iken ism-i evveli daḫī maʿan ẕikr iderler meşelā *Lā ʾilāhe ʾillaʾl-lah ʾAllah* deyü ẕikr ʾider tā yedi ʾesmāya varınca bu ʾüslūb üzre sülūk itdirirler.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah Ḥacı Bayram Velī Ḥażretleri Ḥażretleri daḫī Ṭarīḳ-ı Bayrāmiyye müctehididir. Ṭarīḳ-ı Ḫalvetiyye ile Naḳşbendiyye'den mürekkebdir. Sāliklerini bāṭınen Naḳşbendī, ẓāhiren Ḫalvetī āyini üzre ʾislāk buyururlar idi. Ẓāhiri Ḫalvetī, bāṭın Naḳşbendī olunca Bayrāmī olur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥażret-i ʾÜftāde *Ḳuddise Sırruhū* daḫī ṭarīḳ-ı Celvetiyye müctehididir. Ṭarīḳ-ı Celvetiyye'niñ ʾaṣlı Bayrāmī'dir, Ḫıżır Dede Cenāblarından Bayrāmiyye ṭarīḳını ʾaḫẕ idüb kendüleri müctehid olub cīm-i muʿceme ile Celvetiyyeʾi ictihād eylediler.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Baʿde zaman ḥafīdleri ʾİbrahim ʾEfendi Ḥażretleri āyinlerinde devrān ʾıẓhār eylediler, ḥaḳīḳatini bilmeyenler ṭarīḳ-ı Celvetiyye'de devrān ʾiḥdāṯ eyledi deyü lisān dırāzlıḳ eylediler maʿa hāẕā aṣl-ı ṭarīḳ-ı Celvetiyye olan Bayrāmiyye'de devrān-ı Ḫalvetiyye vardır. Bir zaman ʿazīzān terk eyleyüb baʿde baʿde *külle şeyʾin yerciʿu ilā ʾaṣlihī* mefādınca yine ẓuhūra geldi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah ʾİşbu beyt-i şerīf yirmi ṭoḳuz ḥarfi cāmiʿdir *ʾEṯer-i vaṣf-ı ġamm-i ʿaşḳın ḫaṭat,¿ ne hed ḥaṭ kse cez bi ḍalāl ¿*

Ḥażret-i Mevlānā *Ḳuddise Sırruhū* ʾEfendimiziñ nuṭḳ-ı şerīfleri sırr-ı ḳaderi cāmiʿdir, *her kişi beher kārı sāḫtezi Meyl oradır dşi ʾendaḫtezi* bu beyt-i şerīfi daḫī Ḫāḳānī Ḥażretleri Feḍāʾil-i Ẕikr'de buyurmuşdur ḥaḳḳān ki güzel beyān eyledi

Cehl-i sālet īn maʿnā bi-taḥḳīḳ şed ki Ḫaḳānī

Yek dem ẕikr-i Ḥaḳ gerden be ʾez mülk-i Süleymānī

Baʿde zaman ʿazīzāndan biri Türkī'ye terceme buyurmuşlardır.

Otuz ḳırḳ yıl geçince eyledi taḥḳīḳ-i Ḫaḳānī

Ki Yek dem ẕikr-i Ḥaḳ itmek deger mülk-i Süleymānı

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Muʿāmele-i nās ḥaḳḳında buyurdular ki Ḥażret-i ʿÖmer *Raḍıyaʾl-lahu ʿAnhu* Efendimiziñ zamān-ı ḫilāfetlerinde ʿAbduʾl-lah ʾİbn ʿAbbas *Raḍıyaʾl-lahu ʿAnhumā* ʾEfendimiz henüz yirmi yaşında var yoḳ idi lākin kemāl-i farṭ-ı zekā ve ʿaḳl ve rüşdde bī-mānend oldığından Ḥażret-i ʿÖmer aña bir ṣaḥābe ʿindinde ʿAbduʾl-lah ʾibn ʿAbbāsı müsteşār ve maḥrem-i ʾesrār eylemiş idi. Bir gün pederleri Ḥażret-i ʿAbbās buyurdular ki: ʾOġlum ḫalīfe-ʾi ʾİslām seni beyneʾṣ-ṣaḥābe müsteşār ve maḥrem-i ʾesrār eyledi lākin şu üç kelāmı iyüce muḥafaẓa eyle deyü ḳavāʿid-i selāseye riʿāyet eyle, ʾevvelā yanında ʾaṣlā kizbi ʾiḫtiyār eyleme zīrā bir kerre yalanıñı ṭuṭarsa ġayri saña ʾiʿtimād eylemez medḫūl olursun, ve seniñ ile ḫalīfe beyninde olan ʾesrārı ʾaṣlā kimseye fāş eyleme, ṣālisen yanında kimseʾi ẕem eyleme buyurdular. Oġlum keẕālik vüzerā ve vükelā ve ḳurenā-ʾi devlet ile ülfet iden bu ḳavāʿid-i selāseye riʿāyet lāzime-ʾi ḥāldendir.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Bu ḫuşuşda çend kelime-ʾi lāzime daḫī vuḳūfım oldığı üzre Faḳīr beyān ideyim: Vüzerā ve kibāra bir kimseniñ maṣlaḥatını ʾifāde ve ricā idecek olduḳda ʾeṭrāfını taḥḳīḳ idüb iyüce ḫārice ʾiḫrāc eylemedikce söylenmeye şāyed o maṣlaḥat muḳaddem söylenüb taʿaffün eylemiş bir iş ise sen daḫī söylediginiñ ile ʾiġbirār-ı derūna sebeb olur ve böyle kibārdan keṣīruʾt-tevābiʿ olan kimesneleriñ ʾittibāʿınıñ birinden bir ʿayb görürseñiz ʾanı söylemeyiñ

zīrā cümle ʾetbāʿ seni ġammāz bilüb efendilerini tenfīr eylemege saʿy iderler sen gāhī görürsün ʾanlar dāʾimā yanındadır elbed bir ṭarafı bulub seni medḫūl iderler ḫayr ideyim der iken şerde vāḳıʿ olursun. Ve bir kimseʾi tavşıye eyledikde mübālaġa olunmaya yine bir ẕem olacaḳ yeri ḳālsun şāyed bir gün olur ʾiḳtiżā ider ve seniñ yanıñda bir āḫarına sırran bir söz söyleyecek olursa yanında ṭurma zīrā belki o sır fāş olursa yanımızda filan var idi andan fāş olmuşdur deyü sūʾi ẓan ider. Kibārıñ meclisine dāḫil olduḳda kemāl-i edebe riʿāyet oluna ve ʾibtidā söz ʾaçmayınca zinhār sen söze ʾiġāz eyleme zīrā bilmezsin ki ne ṭarafdan söz ister ve yanlarında çoḳ eylenme her ne ḳadar ʿādetleri ise yine ādāb-ı müsāferet üzre varınca bir miḳdar oturub baʿdehū ḳuʿūde ʾiẕn iste eger otur deyü ʾıḳdām iderse otur, dimez ise ḳalḳ git şāyed mānīʿi var ise senden mużṭarib olmasun. Gicelerde destursuz yanlarına varma, kendüleri ṭālib olmayınca ḳonaḳlarında gice ḳalma müsāfir olma, yanında olan kāġıd ve taḥrīrāt ve kitablarına şaḳın el ʾuzatma. Şāb-ı emred ʾetbāʿı olursa yüzüne baḳma, min ciheti ʾd-dünyā kendülerden bir şey isteme pek lāzım olursa rumūz ile ʾifāde eyle, bir ʿaṭıyye behiyye verirler ise ʾistiġnā ile ʾal, yanıñda ʾaḳçe sayarlarsa ʾaḳçeye baḳma ʾiltifāt eyleme ziyāde ʿacz ḥāliñden baḥs eyleme, ʾaman efendim benim senden ġayri kimsem yoḳdur dime. Mürāfeʿa ʾile daʿvā nizaʿla ḥużūrlarına varma, ʾiḳtiżā iderse şehādete gitme, ama bir ḫuṣūṣda senden ġayri şāhid yoḳ ise Ḥaḳ ʾibṭāl olacaḳ ise kātib taʿyīn olub ayaġıña gelürlerse o zaman şehādet eyle yāḫud ʾülfet var ise görüşme bahānesiyle gidüb ʾifāde eyle kimseniñ daʿvāsına vekīl olub mürāfeʿaya ṭuruşma, kibār ile ülfet iderseñ ʾerāzil-i nāsla

görüşme ḳahveḫāne ve berber dükkānına ve çoḳluḳ çarşu pazara gitme bī-ḥürmet olursun her zaman her zaman mecālis-i kibāra varma gāhī gāhī biʾl-münāsebe git. Bir meclisde olan ṣoḥbeti āḫar meclisde naḳl eyleme nāḳıl-i meclisdir deyü müstesḳıl olursun kibār yanına vardıḳda meclisde ne ṭarafa ʾemr ve işāret iderse oraya otur, yanlarında ʾenfiye çekme, sümkürme, ʾöksürük gelürse pencereden ṭaşra tükürme, ṭaʿāmlarında bulunursañ ʾaz ye ʾedeble ekl eyle āc ḳalursañ da mānīʿ degildir, aġızıñı şapırdatma, ḳaşıġı şaḳırdatma, şaḥanı ṭıḳırdatma, tebsiye ṭaʿām ve şūrba dökme, ḳaşıġı silkme, kimse ʾönünden ʾetmek çekme, ʾet ḳoparacaġım deyü iki eliñi yaġ itme, baʿdeʾṭ-ṭaʿām eliñi yıḳar iken ʾeliñiñ şuyunı ʾetbāʿ üzerine şıçratma, tīz yıḳayım deyü eliñ yaġını ḥavluya ʾilişdirme pāk yıḳa, şürb-i duḫān eyler iseñ bek şavurma, başıñı dīvāne gibi iki yanıña çevirme, ṭavana ve ʾeṭrāfa naẓar eyleme, söz söyledikde müdellel söyle, şoñra yalanıñ yañlışıñ çıḳmasun, ʾetbāʿlarına nevāzīş ve talṭīf eyle, düşdükce ḫayra sevḳ eyle, şerden ʾüslūb-ı ḥakīmāne menʿ eyle, bir şeyi ʾifādede ʾiltizām eyleme, rüşvet ve ʿubūdiyetle maṣlaḥat ricā eyleme, ʾaralıḳda münāsebetle ḥakīmāne ḫayr naṣīḥat eyle, ḫayra sevḳ ve şerden menʿ eyledikde kendüye ḫıṭāb eyleme, bir āḫarı yüz ṭutub ḥikāye gibi söyle, yanlarına ve ziyāretlerine gider iken ḳalbiñi Ḥaḳḳ'a müteveccih ʾidüb *ḫayrihī ve şerrihī mineʾl-lāhi Taʿālā* kelāmını mülāḥaẓa idüb Yā Rab ḫayran ve şerren muḥtāc eyleme deyü Ḥaḳḳ'a niyāz eyle, meclislerine duḫūlde ʾerenlere müteveccih ol kendülerden bir şey meʾmūl eyleme, ziyāretlerine varmaya bir niyet-i ḫālişa tedārik idüb ʾöylece git, ʾeger ḥākim ise ḥākim-i şerīʿatdir ziyāreti lāzımdır deyü git, vālī ise ḫalīfe-i Rasūl vekilidir deyü niyet ile ziyāret eyle, şürefādan ise ʾevlād-ı Rasūl'dendir deyü niyet eyle, ʿulemā ise vereşe-ʾi ʾenbiyādır

deyü ḳıṣṣa eyle bu bābda ʿazīzim söz çoḳdur bu ḳadarı fehm olunduḳda sāʾiri daḫī ʿirfānla ḥāṣıl olur ama ʿirfānı olmayana bir mücelled-i kebīr söz söylesem yine fāʾide eylemez ʾama sen der iseñ ki ben böyle edeb filan bilmem o da Ḥaḳ ḳulu ben de Ḥaḳ ḳulu, ḳul ḳula bu ḳadar tekellüfiñ maʿnāsı ne? der iseñ ne güzel bu taḳdirce varma, görme, görüşme ve ʾillā görüşürseñ ʾedebe riʿāyet eyle ḥattā ki şūrī maʿnevī menāfiʿini göresin, ẓāhir bāṭın birbirinden ʾayrılmaz. ʿİlm-i ẓāhir ʾüstāẕlarına ḥürmet lāzım oldıġı gibi ʿilm-i bāṭın mürşidlerine daḫī taʿẓīm lāzımdır. Vükelā-ʾi devlet ḥukkām-ı şerīʿat daḫī ʿilm-i ẓāhir, ʿilm-i bāṭın muḥāfıẓlarıdır ve ḫādimleridir ve ʾanlara bu menāṣıblar ṭaraf-ı Ḥaḳ'dan ʿaṭıyyedir bu taḳdirce ʾanlara daḫī ḥürmet lāzım oldı sen her ne ḳadar ḥürmet ve riʿāyet ʾidersin ḳalblerini yabmış olursun niyetiñ ile ʾecre nāʾil olursun *Veʾs-Selāmü ʿalā men ʾittebeʿaʾl-Hüdā*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Sālik-i Ḥaḳ olana ḥubb-i ʾeşyā ḥicābdır her ḥālde sālik ḫalḳıñ ve ʾeşyā-ʾi sivānıñ muḥabbetini terk idüb cümle muḥabbetini Ḥaḳḳ'a rabṭ eyleye ḥattā menzil ʾala eger bir sālik ʿindinde ʾeşyā ve sivānıñ vücūd ve ʿademi müsāvī olursa aña sivānıñ tecemmuʿı żarar virmez.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Baʿżı kimseniñ devleti olur muḥabbeti olmaz baʿżıñ daḫī devleti olmaz muḥabbeti olur bu cümle senden güçdür ʿazīzim seniñ māye-ʾi ʾezeliyyeñde ʾādem olmaḳ var ise Ḥaḳ Taʿālā'nıñ ʿināyeti ʾirişüb seni maḫlūḳ ve sivā muḥabbetinden bir ʾiş alur ki sen de pesendīde idersin ḫalḳ muḥabbetinden ḳaṭʿı budur ki cānıñ gibi sevdiġiñ ve kendinden ḫayr meʾmūl ʾeyleyüb dost ʾittiḫāẕ eylediġiñ kimselerden şer görmeye ve ḫıyānet fehm eylemege başlarsın ʾanlardan bir bir ḳalbiñ nefret ider dünyā bir ṭaraf olsa terk olunmaya Ḥaḳ dostlardan ʾAllah Taʿālā'nıñ murād-ı ʿaliyyesi taʿalluḳ eyledikde böyle tefrīḳ eyler. Beyt

Felek rā-ġayr ʾizīn ḫūd nīst kārı

Ki gerdān cudā yārı ziyāri ¿¿

şiʿir ve ʾiḫvān ʾaḫẕ ¿tehmūd¿ revʿan¿ *Fe Kānū hā¿ velākin*

bilā ᶜādī¿ ve ḫalnā hum sihāmen ṣāᵓibātin ve kānū hā velākin liᵓl-fevāᵓidi . ᶜAzīzim bir sālike dostları yüzünden düşmanlık ẓuhūra gelmeye başlarsa Ḥaḳ'dan ᶜināyet bilsün ki Ḥaḳ'la dost olmaya kendüye yol ᵓaçılur muḥabbet-i sivādan geçer murādı olduḳda ᵓenvā-ᶜı ᶜilel ve ᵓemrāż ve fütūr ᶜārıż olur bu daḫī bir luṭf-ı ḫafiyye-ᵓi ḥakīm-i muṭlaḳdır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Zühd deyü şer-ᶜi şerīfiñ ḥelal eyledigini ve ruḫṣat-ı şerīᶜat olanı terke dirler ve ᵓillā muḥarremātı terk zühd degildir belki her müᵓmine terk-i muḥarremāt vācibdir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lah Şeyḫ-i ᵓEkber *Ḳuddise Sırruhū* Efendimiz ᶜālem-i maᶜnāda ᵓīsmaᶜīl Ḥaḳḳı Ḥażretlerine buyurmuşlar ki ᵓakce giyme, ᶜaşāya ṭayanma, paça yeme, akce giyme yaᶜnī ᵓikilikden ḥazer ḫalḳa ḥaḳaret naẓarıyla baḳma, kimseᵓi taḥḳīr eyleme, ᶜaşāya ṭayanma yaᶜni dünyaya ve dünyalıġa ve ᵓehl-i dünyāya ṭayanma zīrā teᵓvīlātda ᶜaşā dünyadır. Paçadan ḥazer eyle yaᶜnī keṯr-i cimaᶜdan şaḳın zīrā keṯr-i cimāᶜ sālike ᵓevāᵓil-i ḥālinde māni-ᶜi küllīdir, hem rūḥāniyete ve hem cismāniyete żaᶜf īrāṯ ider ᵓama baᶜdeᵓl-vuṣūl rūḥaniyete ḳuvvet-i tāmme geldikde ᵓömür olursa ḳırḳ cāriye isterse ᵓalsun. Nitekim ᵓEsduᵓl-lāhiᵓl-Ġālib ᶜAli ᵓibn ᵓEbī Ṭālib *Kerremeᵓl-lāhu Vechehū* Efendimiz Ḥażret-i Faṭıma *Raḍıyaᵓl-lāhu ᶜAnhā* vālidemiz rıḥlet buyurduḳdan şoñra on yedi cāriye üç menkūḥa ᵓalmışlardır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥażret-i Şeyḫ-i ᵓEkber *Ḳuddise Sırruhuᵓl-ᵓAṭhar* Efendimiz bir gün yedi kimse ile refīḳ oldu bir meclisde cemᶜ olub her biri ḥaḳāyıḳdan bir söz söyledi nevbet Ḥażret-i Şeyḫ'e geldi siz de buyuruñ didiler ᵓanlar da ben bir şey bilmem buyurdu her ne ḳadar ᵓibrām olundu ise *Lā ᵓedrī* ile cevab verdikden şoñra bu ᶜāleme gelmede ve gitmede ᵓirādem yoḳdur hemān ᵓedā-ᵓi ferāᵓiż, ᵓintiẓār-ı mevtden ġayrı bir şey bilmeye dünyanıñ taḥammülü yoḳdur ve ziyādeye degmez buyurdular.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lah Dünyada cennet şafāsından bir nebze vaḳt-i seḥerdir, seḥerde Ḥaḳḳ'a münācāt eyleme cennet şafāsıdır buyurdular

Ḥaḳḳān ki böyledir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Dīnāriñ āḫiri nārdır dirhemiñ āḫiri hemmdir bir kimse dīnār ve dirhem ḳaydında olursa nār ile hemm mā-beyninde muʿaẕẕeb olur, nār ve hemmden ḫalāṣ olmaḳ isteyen dīnār ve dirhem ḳaydını terk ider, dünyā ʾaña degmez ki cefāsın çeke ādem.

Der ʾAḥvāl-i ʾEhl-i Ḥıref ve Menāfiʿihim ve Żararihim

ʾEhl-i ticāret ve ʾeṣnāf olan kimse ṣādıḳ ve munṣıf olursa elbet kār ve kesbinde bereket bulub, malı ziyāde olur ʾama ḫāʾin olub keẕẕāb ve ġaddār olursa her ne ḳadar mal cemʿ eylese ʿāḳıbetüʾl-ʾemr telef olur ya nāra yanar, ya ṣūya ġarḳ olur, ya bir ẓālim alur, ya serīḳa olunur māl ribā gibidir vefāsı olmaz kendinde telef olmazsa evlādına ḫayr eylemez.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah Bir zaman Ġalaṭa'da bir etmekci dostumuz vardı bir gün geldi ve malından şöyle şikāyet eyledi ki efendim ben bir maldār kimse idim ḥikmet-i ʾīlāhī degirmanlarımda olan ḥayvanlarım defeʿātle helāk oldı, ḳalfalarımı ḥabs eylediler ve küllü cerīmeler verdim nihāyetüʾl-ʾemr *el-ḥāletü hāẕihī rütbetü* ʾiflāsa geldim benim ḥālim nice olur dedikde ***Faḳīr*** daḫī nuṣḥ u pende ʾiġāz idüb didim ki sen günde bu ḳadar biñ ʾetmek şatarsın ve ʾuna etmege ḫıyānet ʾidüb şey ḳatarsın ve noḳṣān işlersin her gün ne ḳadar kimse senden etmek ʾalursa o ḳadar ʿıbāduʾl-lāhıñ ḥaḳḳı ʾüzeriñe geçer bu taḳdirce felāḥ bulmazsın deyince bu ḥāle nādim ve pişmān olub tevbe eyledi. Bir müddetden şoñra yine geldi efendim el-Ḥamdüliʾl-lāh ʾemriñiz üzre ṣıdḳ u ṣadāḳat üzre ḥareket ʾidüb ḫıyāneti terk eyledim Rabbım malıma bereket ʾiḥsān idüb ʾifātden ḥıfẓ eyledi felaḥ buldum ġanī oldum deyü teşekkür eyledi işte ʾoġlum ṣadāḳat iki ʿālemde münci oldıġını raʾyeʾl-ʿayn müşāhede ʾeyledik.

Ḥikāye: ʾİmam Şaʿrānī *Ḳuddise Sırruhū* Ḥażretleriniñ dervīşānından şīr u ġancı bir dervīşi var idi müflis oldı çār u nā-çār Ḥażret

kefīl olub bir kimseden vāfir susam ʾaluyordu o gice maʿnāda müşāhede buyurdu ki yaġcınıñ susamları mücef olub havaya ʾuçar ʾirkenden susam şāḥibini götürüb ādem var susamıñı ʾal ben kefāletden çıḳdım zīrā bir muḳteżā-yı ruʾyā bu yaġcı yine seniñ mālıñı telef ʾidecek buyurdu susamcı diñlemedi ʾalmadı vāḳıʿuʾl-ḥāl telef oldu yine ʾiflāsa çıḳdı. Ḥażret yaġcıyı getürüb seniñ ḫıyānetiñ nedir ki böyle malıñ telef olur didi yaġcı daḫī efendim benim hiç ḳabaḥatim yoḳdur lākin zeyt yaġı ucuzdur şīr u ġan bahalıdır zeyt yaġı ʾalub şīr u ġana ḳatarım bundan ġayrı ḳabaḥatım yoḳdur didi. Maʿlūm oldu ki bu ḳadarca ḥīle kendüyi berbād ve ḫarāb eyledi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾİmam Şaʿrānī Ḥażretleriniñ bir bezirgān dervişi var idi müflis oldı ʿazīz ḥālinden suʾāl eyledi cevab verdi ki efendim ʾaşlā kizb ḫıyānet ve ḥīle ḫudʿa ʾeylemem lākin ekser malımı āḫar tüccāra feraḫt iderim ama ġāyet bahalu feraḫt eyledigimden alan ādem elinden çıḳarınca zaḥmet çeker żarar eylemez ama kār da ītmez bundan ġayri ḳabaḥatim yoḳdur didi.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim ḳıṣṣadan ḥiṣṣe herkes oldıġı ṭarīḳda felāḥ bulub behre-yāb olmaḳ isterse ṣıdḳ u ṣadāḳati elden bıraḳmasun *eʾṣ-Ṣıdḳu sefīnetüʾn-Necāti* mefādınca ṣādıḳlar iken ʿālemde ʿazīz olur ve ṭarīḳında ṣanʿatında ḥīle eylemeyen elbet ʿazīz olur. Her ṭarīḳıñ ḥāline göre ḥīlesi vardır ʾanı ʾerbābı bilür *ḥīlekār oñmaz* iderler. Ḫuṣūṣan ʾaṣḥāb-ı ṭarīḳatden olanlar ʾevrād u ʾeẕkār ve ʿibādāt u ṭāʿāt ve muʿamelātında ḥīle ve noḳṣandan ʾictināb eyleme lāzımdır. Ehl-i ṭarīḳ olan erenleriñ ḳurduḳları āyīn ve ʾerkān ve ʾaʿmāllerine ziyāde diḳḳat ide ve her ḥālini şer-ʿi şerīfe taṭbīḳ eyleye bilmez ise mürşidinden suʾāl idüb benim bu ḥālim şu ḥālim şerʿa muvāfıḳ mıdır? deyü taṭbīḳ eyleye erenler yoluna kör kör gitmeye zīrā ʾerenler yolu cümlesi şer-ʿi şerīfe muvāfıḳdır şerʿden cüdā ve şerʿa muḫālif

olan ʾaʿmāl ʿindeʾl-lah merdūddur ʿazīzim *Veʾs-selāmu ʿalā men ʾittebeʿaʾl-Hudā*

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥimehuʾl-lah Şeyḫ-i ʾEkber *Ḳuddise Sırruhū* ʾEfendimiz buyurmuşlardır ki ʾervāḥ-ı Benī Ādem ʾecsāmları miṡāli muḫtelifdir, herkesiñ rūḥı cesedine göre muḫtelif olur .

Yeḳūlüʾl-Faḳīr Ruḥ teşekkül eylese cesedi miṡālinde teşekkül eyler şekl-i rūḥānī cemīʿu ʾelvānıyla cesed gibi teşekkül ider nitekim müşāhede-ʾi ʾervāḥ olundıġı zaman ʾecsād şeklinde görünür ʿālem-i ruʾyāda olan müşāhedāt-ı rūḥānī buna delildir. *Vaʾl-lāhu Yeḳūlüʾl-Ḥaḳḳu*

Der Beyān-ı ʾİṡābet-i ʿAyn ve ʿİlācuhū

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *eʾl-ʿAynu Ḥaḳḳun* mefādınca ʾiṡābet-i ʿayn ḥaḳdır ve vāḳıʿdır ve ʾiṡābet-i ʿayn ʾinsandan oldıġı miṡāli cinnīden daḫī ʾiṡābet-i ʿayn vāḳıʿ olur. ʾİṡābet-i ʿayn olan kimse ʾemrāż-ı muḫtelife ile ʿalīl olur ʿilac kār eylemez. ʾİṡābet-i ʿayn cinnīden mi oldu ʾinsden mi oldı ʾevvelā anı bilmek lāzımdır ki ʾaña göre devā oluna ʿalīl olan kimseniñ ḳolını ʾölçersin, eger ṣaġ ḳolı ḳıṣa gelürse ʾiṡābet-i ʿayn cānib-i cindendir, ṣol ḳolı ḳıṣa gelürse ʾiṡābet-i ʿayn ʾinsandandır. ʾÖlçmeniñ ṣūreti bir ib ile ʾibtidā ṣaġ ḳolın ʾeliniñ ʾorta parmaġı ʾucundan tā ḳolıñ ʾarḳa ṭarafında nihāyeti olan kemügiñ ʾucuna ḳadar ʾölçersin ol ʾölçüʾi nişān idüb yāḫud ipi oradan ḳaṭʿ ʾidüb baʿdehū o ib ile ṣol ṭarafı keẕālik orta parmaġından ḳolıñ ʾarḳada olan kemügi nihāyetine varınca ölçersin ḳıṣalıḳ ʾuzunluḳ andan maʿlūm olur. Eger iki ḳolı bir ʾölçüde müsāvī olursa naẓar yoḳdur başḳa ḥastalıḳdır. ʾEger ṣaġ ṭarafı ḳısa gelürse cinnī naẓarıdır, ṣol ṭarafı ḳıṣa gelürse ʾinsan naẓarıdır böyle maʿlūm ola.

Devā-ʾi Naẓar-ı Cinnī: Merīżiñ ṣaġ ḳolu ḳıṣa olub naẓar-ı cinnī oldıġı maʿlūm olduḳda *ʾEraʾeyteʾl-leẕī yükeẕẕibü biʾd-dīn* sūresini ve *Ḳul yā ʾeyyüheʾl-kāfirūn* sūresini ve *ʾİḫlāṣ-ı Şerīf* sūresini ve *Ḳul ʾeʿūẕü bi Rabbiʾl-Felaḳ* sūresini ve *Ḳul ʾeʿūẕü bi Rabbiʾn-nās* sūrelerini oḳuyub merīżiñ üzerine ʾüfüreler

lākin ḥīn-i tilāvetde tilāvet iden kimse ve ḥasta olan ẕāt ikisi de ellerini ʾarḳasına ve ʾardına ḳoyub öyle tilāvet idüb ve nefḫ eyleye diger taʿavvüẕ yāḫūd *ʾEraʾeyteʾl-leẕī* sūresinden āḫir-i Ḳurʾān'a ḳadar sekiz sūreʾi ve *Fātiḥaʾi Şerīf'* i ʾüslūb-ı sābıḳ üzre tilāvet idüb ʾüzerine nefḫ ideler bi-ʾiẕniʾl-lāhi Taʿālā şifā bulur bir gün olmazsa üçgün mütevāliyen tilāvet oluna.

Devā-ʾi Naẓar-ı ʾİnsān: Merīżiñ ḳolu ölçülüb şol ḳolı ḳışa gelüb naẓar-ı ʾinsandan oldıġı maʿlūm olduḳda *ʾE lem terā keyfe* sūresinden āḫir-i Ḳurʾān-ı Kerīm'e ḳadar on sūre ider *Sūre-ʾi Fātiḥa* ʾi ẕamm idüb üslūb-ı sābıḳ üzre ellerini merīż ve ḳāriʾī ʾarḳalarına vaḍʿ idüb on bir sūre-ʾi şerīfeʾi tilāvet idüb merīża nefḫ oluna biʾiẕniʾl-lāhi Taʿālā şifā-yāb olur. ʿİlāc-ı diger ḳāʿide-ʾi ḳadīme üzre mum dökme daḫī fāʾide ider. ʿİlāc-ı diger eger naẓarı degen ādem maʿlūm olursa elini yıḳadub şuyunı merīża içirme daḫī ḫavāṣdandır. ʿİlāc-ı diger naẓarı teʾsīr iden ādemiñ ya papūşından bir miḳdar kesüb tütsü eyleme ḫavāṣdandır, ʿilāc-ı diger bir yumurṭaʾi ḥastanıñ ʾibtidā eline ṭuta üç ʾİḫlāṣ-ı Şerīf ve bir Fātiḥa tilāvet eyleye, baʿdehū ṣaġ dirsegine ṭuta keẕālik üç ʾİḫlāṣ bir Fātiḥa tilāvet eyleye, baʿdehū şol dirsegine ṭuta keẕālik ʾüç ʾİḫlāṣ-ı Şerīf ve bir Fatiḥa ḳırāʾet eyleye, baʿdehū ṣaġ diz ḳabaġına ṭuta yine üç ʾİḫlāṣ, bir Fatiḥa oḳuya, baʿdehū şol diz ḳabaġına ṭuta yine üç ʾİḫlāṣ bir Fatiḥa tilāvet eyleye. Baʿdehū yumurṭaʾi şöyle ḳarşudan ḥastanıñ cümle muvācehesine ṭuta yine üç ʾİḫlaṣ bir Fatiḥa tilāvet eyleye baʿdehū *ʾE lem tera keyfe* sūresinden āḫir-i Ḳurʾān-ı ʿaẓīme ḳadar on sūreʾi tilāvet idüb ḥastanıñ üzerine nefḫ eyleye, baʿdehū ol yumurṭaʾi bir kāse şu ẕiçine ḳıra eger yumurta kāseye ḳırıldıḳda göz göz olur şunıñ üzerinde gözler peydā olursa naẓar oldıġı maʿlūm olur yāḫud yumurṭa fāsid olur

ʾaḳı şarusına ḳarışur bozuḳ olursa ya cılḳ gibi olursa naẓar degildir ḥastalıkdır, gerek naẓar gerek ḥastalık her ne ise defaʿātla bir ḳaç gün ʾaḫşam şabaḥ bu ʾüslūb üzre eyleseler bi-ʾiẓniʾl-lāhi Taʿālā ḥıffet gelür ve defʿ olur bir mücerreb ḫavāṣdır ʾevvelkilerden ziyāde müʾeṣṣirdir. ʿİlāc-ı diger *Ve ʾin yekādüʾl-leẕīne keferū le yüzliḳūneke bi ʾebṣārihim lemmā semiʿuʾẕ-ẕikra ve yeḳūlūne ʾinnehū lemecnūn vemā Huve ʾillā ẕikrun liʾl-ʿālemīn* āyet-i kerīmesini ḥurūf-ı muḳaṭṭaʿātla taḥrīr idüb merīża nüsḫa eyleme naẓarı defʿ eyler ve naẓar ʾişābetine mānīʿ olur bu āyet-i kerīme ile bile *ʾiẓā cāʾe naṣruʾl-lāhi* sūresini yed-i şerīkde tilāvet idüb merīża nefḫ eyleme daḫī naẓarı defʿ eyler. ʿİlāc-ı diger *ʾEʿūẕü bi kelimātiʾʾl-lāhiʾt-tāmmeh min şerri külli şeyṭānin ve hāmmeh ve min külli ʿaynin lāmmeh* duʿa-ʾi şerīfi defeʿātla oḳumaḳ ve oḳutmaḳ nāfiʿdir her şām u seḥer bu duʿaya mülāzemet olunsa naẓardan ʾemīn olunur.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah ʾİmam Şaʿrānī Ḥażretleri buyururlar ki meşāyiḫ-ı kirāmıñ cemʿiyyet-i mürīdānına daḫī ʾişābet-i ʿayn vāḳıʿ olur ḥattā şeyḫ ʾEbuʾl-Ḥasen eş-Şāzelī Ḥażretleriniñ cemʿiyyet-i mürīdānına bir defʿa naẓar ʾişābet idüb perākende ve perīşān oldı andan şoñra cemʿiyyet günlerinde cemʿiyyet ʾaḥbābını ʾaḥbābını ʾedʿiyye ile muḥāfaẓa buyururlar idi her bir şeyʾe ʾişābet-i ʿayn vāḳıʿ olur ʾAllah ḥıfẓ eyleye Āmīn.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾİnsanıñ kendi naẓarı kendüye ve malına ve ʾevlādına ʾişābet ider, malından, canından, ʾevlād ve ʾensābından birini pesendīde iderse *ʾEʿūẕü bi kelimātiʾl-lāh* ile ve sāʾir ʾedʿıye ile kendi naẓarınıñ teʾşīrinden muḥafaẓa lāzımdır ḥattā bir kimseniñ naẓarında ḥiddet var idi kendüye ve malına naẓarı ʾişābet ʾidüb kendi kendüyi ḫarāb u yebāb eyledi.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lahu Taʿālā Dervişānımızdan biri bir ḳavuḳ almış gelürken yolda biri naẓar eylemiş ḳavuḳ ikiye şaḳ olmuş.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Kibārdan biri bir ʾaʿlā İngilis bardağı alub çekmece üzerine ḳoymuş biri daḫī gelüb görünce ne ʾaʿlā bir bardaḳ imiş deyü pesendīde eylemiş ānide bardaḳ ikiye şaḳ olmuş

ḥayvana naẓar ʾişābet iderse beyān olundıġı üzre yumurṭa oḳuyub alnına çarpalar defᶜ olur, bi ʾiẕniʾl-lāh.

Der Beyān-i Fevāʾid-i Şadaḳa ve ʾiḥsān

ᶜAn ʾEbī Hureyrete Raḍıyaʾl-lāhu ᶜAnhu ʾEnnehū Ḳāle Ḳāle Rasūluʾl-lāh Ṣallaʾl-lāhu ᶜAleyhi ve Selleme ʾAᶜṭūʾs-Sāʾile velev cāʾe ᶜalā feresin , ve ruviye ᶜAniʾl-Ḥüseyin ᶜAniʾn-Nebiyyi Ṣallaʾl-lāhu ᶜAleyhi ve Selleme Liʾs-sāʾili ḥaḳḳun ve ʾin cāʾe ᶜalā feresin yaᶜnī fuḳarā ʾesb ile daḫī gelürse yine kendüye şadaḳa ve ᶜaṭıyye ʾiḥsān idiñ bunıñ ʾatı vardır deyü terk-i şadaḳa eylemeyiñ, sāʾil gelüb suʾāl eyledikde ʾatı daḫī olursa ḥaḳḳı vardır vüsᶜıñız miḳdārı kendüsine ʾiḥsān idiñ zīrā şadaḳada fāʾide-ʾi keşīre vardır sāʾili maḥrum idüb şadaḳa virmeyen şirār-ı nāsdandır *Kemā Ḳāle ᶜAleyhiʾs-selām Şerruʾn-nāsiʾl-leẕī yesʾelü biʾl-lāhi ṣümme lā yuᶜṭī* fuḳara ve ʾiḥtiyācı olmayan kimse suʾāl idüb ḫalḳdan şadaḳa alursa āteş pāresi yemiş olur *Kemā Ḳāle ᶜAleyhiʾs-selām Men seʾeleʾn-nāse min ġayri faḳrin ḳāʾimen yeʾkülüʾl-ḥacere* her kimse ḳıyāmet gününde şadaḳası gölgesinde ḥıfẓ olur *Kemā Ḳāle Ṣallaʾl-lāhu ᶜAleyhi ve Sellem Küllisʾmriʾin fī ẓilli ṣadaḳatin ḥattā yaḳḍī beyneʾn-nāsi* her gün seḥerī şadaḳa virme ve her şabaḥ ʾibtidā ᶜameli şadaḳa olmaḳ o gün ʾaḫşama ḳadar cümle belādan ʾemīn olur ḥattā ṣaḥabe-ʾi güzīn *Rıḍvānuʾl-lāhi ᶜAleyhim ʾEcmaᶜīn* efendilerimiz her şabaḥ ʾibtidā ᶜamellerini şadaḳa iderler idi velev bir ḫūr pāresi olsun ḥattā ṣaḥabe-ʾi güzīnden biri seḥerī mescide gelürken ḳoynuna bir ḳaç şoġan ḳoymuş yanında olanlar şoġan rāyiḥasından müteʾeẕẕī olub bu nedir deyü suʾāl eylediler buyurdu ki *Bākirū biʾş-ṣadaḳati* mefhūmınca ol ᶜamelim şadaḳa olmaḳ içün ʾişbu şoġanları yanıma aldım zīrā bundan ġayrı şadaḳa idecek şeyim yoḳdur deyü cevāb verdi *Kemā ruviye ᶜan ʾEnes'in Raḍıyaʾl-lāhu ᶜAnhu ᶜaniʾn-Nebiyyi ᶜAleyhiʾs-selām eʾş-ṣadaḳātü biʾl-ġudüvvāti yüẕhibne biʾl-ᶜāhāti ey el-beliyyāti* ve şadaḳa belāyı defᶜ ider bir şadaḳa yetmiş belāya siper olur *Kemā Ḳāle Ṣallaʾl-lāhu ᶜAleyhi ve Selleme eʾs-Ṣadaḳatü tesuddü sebᶜīne bāben mineʾl-belāʾiʾs-sūʾi*

ve daḫī ṣadaḳa ʿömre bereket getürür ve mevt-i reddiyyeden ḥıfẓ ider ʾinsandan faḫri ve kibri ṣadaḳa sebebiyle ʾAllah Taʿālā defʿ ʾider *Kemā Ḳāle Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Selleme Ṣadaḳatüʾl-merʾiʾl-müslimi tezīdü fiʾl-ʿömri ve temneʿu meyteteʾs-sūʾi ve yüẕhibuʾl-lāhü bahāʾeʾl-faḫri veʾl-kibri* , ve daḫī ḥasta ʾifāḳat bulmaḳ içün ṣadaḳa eylemeniñ fevāʾid-i keṣīresi vardır ḥattā ḥastalarıñıza ṣadaḳa ile devā idiñ zīrā ṣadaḳa sizden ʾemrāżı defʿ eyler ve dürlü beliyyāta siper olur *Kemā Ḳāle Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Selleme Dāʾü ʾemrāżaküm biʾṣ-ṣadaḳati feʾinnehā tedfeʿu ʿanküm̄üʾl-ʾemrāża veʾl-ʾaġrāża ʿanhu ʾibni ʿÖmera ve ʿAn ʾEbī ʾUmāme Ḳāle ʿAleyhiʾṣ-ṣalātü veʾs-selāmü Dāvū merḍāküm biʾṣ-ṣadaḳati* . ʾAġniyālarıñ ḫazīnedārı olub fuḳaraya ʾiḥsān eyleme ile meʾmūr olduḳlarında ṣafā-yı ḫāṭır ile talṭīf iderek efendisiniñ ʾemr eyledigi ʾaḳçeʾi tamāmen kāmilen virse ol ḫazīnedāra daḫī Ḥaḳ Taʿālā efendisiniñ virdigi ecr ḳadar ecr ve ṣevāb ʾiḥsān ider kendi virmiş gibi ṣevāba nāʾil olur. Ḫazīnedār olanlar bu sırra vāḳıf olub sāʾillere ʾeziyyet eylemeyeler ve virdikleri ʿaṭıyyeye ḫıyānet eylemesünler ḥattā ki ʾanlarda ecre nāʾil olsun *Kemā ruviye ʿanhu ʾEbī Mūsā ʿaniʾn-Nebiyyi Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Selleme el-Ḫāzinüʾl-müslimüʾl-ʾemīnüʾl-leẕī yuʿṭī mā ʾemera bihī kāmilen müvefferan ṭayyibeten bihī nefsehū feyedfeʿuhū ʾileʾl-leẕī ʾemera lehu bihī ʾeḥadüʾl-müteṣaddiḳīne Keẕā fī Cāmiʿiʾṣ-Ṣaġīr* . Herkes Cenāb-ı Ḥaḳ bir vechle tecellī eyledi ve her kimseniñ maẓhariyyeti taḥt-i terbiyesinde oldıġı ismindendir zīrā her şeyʾ bir ismiñ maẓharıdır fuḳarā olanlarıñ tecellīleri faḳr iledir bināʾenʿaleyh Ḥaḳ Taʿālā fuḳara ḳullarına merḥamet idüb ʾaġniyālara fuḳaraya ʾiḥsān içün emr eyledi ʾeġniyānıñ fuḳaraya ʾiḥsānı kendi ġınā-ʾi naṣībindendir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾErbāb-ı ḥaḳīḳat olanlar fuḳaraya ʾinʿām ve ʾiḥsān eyledikleri zaman ʾiḳtiżāsı ve nafaḳa-ʾi yevmiyyesi ḳadar ʾıʿṭā iderler. Suʾāl eyledim ki efendim bir kimseniñ naṣībi ḳalīl olduḳda ʾaġniyānıñ ʾiʿāne ve ʾiḥsānıyla rızḳına vüsʿat gelür mi belā eger muḳadder o yüzden ise vüsʿat gelür degil ise çāre yoḳdur buyurdılar.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuʾl-lah

şabaḥ ḳaranlıġı kilāba etmek virmek cümle ʾemrāża şifā ve her derde devādır ve āyet ʾaʿlā mücerrebdir buyurdular. Kezālik her zamanda kilāba etmek virmeniñ fevāʾid-i keşiresi vardır ḥattā ḳader ise ʿömre bereket irāş ider deyü ʾerbāb-ı ʿuḳūl beyān eylediler.

Der Beyān-ı Baʿżı Kelimāt-ı Ḳader ve Ḥikāyāt

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū *Ve Ḳāleʾl-lāhu setera¿ sırraʾl-ḳaderi min baʿżıʾl-ʾenbiyāʾi ʿalā fevḳı tecellihi¿ liʾennehū ʾiżā ʾaṭlaʿa¿ Mūsā ʿAleyhiʾs-selām sırraʾl-ḳaderi yeḳūlü Yā Rabbi mā ḫalaḳtehū¿ li Firʿavne īmānen ve teḳūlü ʾUdʿu ilā sebīli Rabbike lem ʾemartenī bhd¿¿¿ Mūsā ʿAleyhiʾs-selām ʿayūr¿ ve kemāl-i tecellübühū min ʾenvārı sırr-ı¿ ʾevḳātiʾl-celāli¿ ve lihāzā lem yaṭṭaliʿ sırraʾl-ḳaderi* ve bu ʾümmet-i merḥūmeden cemāle maẓhar olanlarıñ sırr-ı ḳadere vuḳūfları ḥālen olur ʾama ḳāl ile sırr-ı ḳadere vuḳūf memdūḥ degildir zīrā nihāyetinde Ḥaḳḳ'a ʾiʿtirāża sebeb olur zīrā ḳaderiñ ḥaḳāyıḳı vardır ḥaḳāyıḳsız ḳadere vuḳūf bāʿiş-i ilḥad olur her ḳaderde Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ nice biñ ḥikmet-i ḫafiyyesi vardır ḥükm-i ʾilāhīye kemāl üzre vuḳūf herkesiñ kārı degildir meger maʿbūdım ʾiḥsān idüb ḥāl ʾile kendi muṭṭaliʿ ʾeyleye ʿAzīzim benī ādem şer-ʿi şerīfle meʾmūrdur ḳader ile meʾmūr degildir herkese lāyıḳ olan meʾmūr oldıġı ṭarīḳ ile ʿāmil ola, sırr-ı ḳadere vāḳıf olan zevāt üç nevʿidir bir nevʿi her şey Ḥaḳ'dandır *ḫayrihī ve şerrihī mineʾl-lāhi Taʿālā* deyüb ne kimseye daḫl ider ne suʾāl sır ider dāʾimā sükūt buyururlar bir nevʿi daḫī her şey Ḥaḳ'dandır deyüb ḳadere bühtān idüb şer-ʿi şerīfe riʿāyet eylemeyüb ʾaʿmāl-i şerʿa ʿadem-i muvaffaḳıyyeti ḳadere virüb *neʿūzü biʾl-lāhi Taʿālā* ʾilḥāde düşer, nev–ʿi ṣāliş sırr-ı ḳadere kemāl ʾüzre vāḳıf olub her ẓuhūrātı Ḥaḳ'dan bilüb yine şer-ʿi şerīfi ser-mū elden bıraḳmayub şerʿla söyler, şerʿla diñler, şerʿla ʾoturur, şerʿla ḳalḳar aşla ḳaderi bilmez gibi muʿāmele ider ʾişte bu ḫaṣāʾiṣ-i Muḥammediyye ve aḫlāḳ-ı seniyye-ʾi ʾAḥmediyyedir. Server-ʾi ʿĀlem *Ṣallaʾl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem* kemāl üzre sırr-ı ḳadere vāḳıf iken ʾifşā buyurmazlar idi ve kimseniñ ʿayıbını yüzüne

ᵓurmazlar idi ve lāyıḳ olan müstaᶜid olan şaḥābe-ᵓi güzīnden baᶜżına söyledikleri oldı. ᵓEbū Hureyre *Raḍıyaᵓl-lāhu ᶜAnhu* Ḥażretleriniñ *ḥafeẓtü min Rasūliᵓl-lāhi viᶜāᵓeyni* kelāmları sırr-ı ḳaderdendir.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ᵓÜmem-i sālife zamānında Mekke-ᵓi Mükerreme'de bir ḳaḥṭ oldı ᶜalā rivāyet-i ᵓenbiyā-ᵓi ᶜıẓām *ᶜAleyhimüᵓs-Selām* Efendilerimizden yetmiş nebī ᵓaclıḳdan Ḥaḳḳ'a vuṣlat-ı tāmme ḥāṣıl oldular zīrā aclıḳ da ᶜilelden bir ᶜilletdir herkesiñ Ḥaḳḳ'a vāṣıl ve dār-ı baḳāya rāḥil olmasına bir ᶜillet sebeb olur keẕālik cūᶜ daḫī bir nev-ᶜi ᶜilletdir ᵓaclıḳdan baḳāya teşrīf eyleme şān-ı devletlerine naḳīṣa degildir keẕā *fī Silsile-nāme* ᵓİsmaᶜīl Ḥaḳḳı *Raḥımehuᵓl-lāh* ᵓenbiyā-ᵓi ᶜıẓām *ᶜAleyhimüᵓs-Selām* Efendilerimizden birine faḳr ve ᵓenvā-ᶜı ᵓibtilā ẓuhūr eyledi tamam on sene kemāl-i cūᶜ ve ᶜaṭeşle ᵓemrār-ı zamān idüb nihāyetüᵓl-ᵓemr Ḥaḳḳ'a niyāz buyurdular Rabbuᵓl-ᶜĀlemīn buyurdu ki murād seniñ midir yoḫsa benim mi? deyince murād seniñdir deyüb sükūt eyledi bir zamandan şoñra bir muḳteżā-yı ṣūret beşeriyyet ṭaḳāti ṭāḳ olub Dergāh-ı Ḥażret'e ḥikāyet eyledi ḫiṭāb-ı ᶜizzet geldi ki tecellī ḥaḳḳıñda böyle oldı muḳteżā-yı tecellīñ böyledir denildi. Bir zamandan şoñra niyāz ve tażarruᶜ eyledi şöyle ḫiṭāb oldu ki ḳaża ve ḳaderimi seniñ duᶜāñ ile taġyīr mi ideyim eger benim ḳażā ve ḳaderime rāżı olmaz iseñiz ṣaḥīfe-ᵓi ᵓenbiyādan ᵓism-i şerīfiñi maḥv eyleme muᶜamelesi olur deyü ᵓemr-i teᵓdīb ẓuhūra gelince *Ve Kāneᵓl-lāhu ḳaderen maḳdūrā* deyüb sükūt buyurdular.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh ᶜAzīzim bu ḳıṣṣadan ḥiṣṣe budur ki ᵓinsan baᶜżı ᶜavāriżāt ve beliyyāt ẓuhūrunda defᶜaten duᶜā eyleme her ne ḳadar mesnūn ise elbet şu şöyle olsun ben duᶜā ile böyle iderim şu fāᵓide celb ve bu mażarratı defᶜ iderim dime lāyıḳ degildir zīrā ḳader mübrem olursa aşla duᶜānıñ ve teveccühiñ fāᵓidesi yoḳdur duᶜā ve niyāz ve teveccühiñ fāᵓidesi ḳader-i muᶜallaḳadır. Zamāne dervīşānınıñ daᶜvā-yı bāṭıla ile ᶜazl ve naṣb ve ᵓiḥyā ve ᵓimāte ve ᵓaġniyālarıñ buṭlānı bundan maᶜlūm olur zīrā bāb-ı Ḥaḳ bāb-ı niyāzdır, bāb-ı cebr degildir. Ḥaḳḳ'ıñ mülkünde

şerīki yoḳdur murād murādi'l-lāhdir her ne dilerse 'anı işler. Ḥākimest¿ *Yef'alu'l-lāhu mā yeşā'ü*

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū 'Ama Ḥażret-i Mevlānā Efendimiziñ

Derd-i 'ārā saḫt-ı gīr ve meşḫūl¿

'Āḳıbet ber hāndet ez dest-i ġavl¿

buyurduḳları bu kelām nāḳıż degildir zīrā 'insan dā'imā niyazda ve du'āda olmaḳ lāzımdır bir 'an du'ādan münfekkk olmaya ve du'asında 'iḳdām idüb du'ayı terk eylemeye, du'āsında maṭlūbı olan şey ele geçme ḳadar da yoḳ ise o du'ā sebebiyle bir āḫar miḳdar mu'allaḳ ele geçer yāḫud bir mażarrat def'ine du'a ider de o żarar mübrem ise def' olmaz ise o sebeb ile bir āḫar żarar def' olur, yāḫud bir fā'ide-'i 'uḫrāya sebeb olur ḥāṣıl her ne ṣūret olursa olsun du'ānın fā'idesi vardır binā'en'aleyh mü'min olan dā'im niyazda olmaḳ lāzımdır.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥimehu'l-lah 'E'ızze-'i Kirām *Ḳaddese'l-lāhu 'Esrārahum* 'Efendilerimizden biri buyurmuşlar ki 'ālem-i 'ervaḥda 'a'māl-i 'ef'āl-i dünyeviyye 'ervāḥa 'arż olundı herkes bir ḥāle rāżı olub bir 'amel ḳabūl idüb bu 'ālem-i 'ecsāma geldi 'ālem-i 'ervaḥda ḳabūl eyledigi 'a'māl bunda 'işlemege mecburlardır ama 'azīzim gāhī bu sırda taḫallüf ider terbiye-'i mürşid ve ḳurenā-'i ṣāliḥ ile fāsid ise ṣāliḥ olur 'erbāb-ı hevāya muḳārenet ile ṣāliḥ ise fāsid olmaḳ daḫī vāḳı' oldıġı vardır. Rūz-i cezāda 'aẕāb ve 'ıḳāb 'ālem-i 'ervaḥda rıżā-yı Ḥaḳ olmayan 'a'māli ḳabūl eyledigi içündür ba'żılar demişlerdir ki 'ālem-i ḳader 'ālem-i 'ervaḥdan muḳaddemdir *Va'l-lāhü 'a'lemü bi'ş-ṣavābi ve 'ileyhi'l-merci'i ve'l-me'āb.*

'Azīz-i Müşārun 'İleyh Ḥażretleriniñ Maraż-ı Mevtlerinde Olan Kelimāt-ı Ḳudsiyye

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Şeyḫ-i 'Ekber *Ḳuddise Sırruhū'l-'Aṭhar* 'Efendimiz buyururlar ki 'ālem-i āḫiretde olan ẕevḳ u ṣafā ve rāḥat-ı bī-rībḥ ve bī cefāyı insan bilse her gün mevtini temenni ider idi zīrā 'anda olan ṣafaya nihāyet yoḳdur ve ṣafāsında 'aṣla cefā bulunmaz.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥimehu'l-lah Bugün bir miḳdār nā-mizāc

oldum ehl u ʿıyālim beni ölür āḫirete gider deyü ḳasāvet çekerler canım içün ʾaṣlā teʾessüf eylemeyiñ ʾinşāʾAllah ʿināyet-i Ḫaḳ'la āḫirete güle güle ṣafā-yı ḫāṭırla giderim bu ʿāleme gelmeden murād gitmedir bunda kimseniñ ḳararı yoḳdur ʾAllah Taʿālā ḥüsn-i ḫātime kerem eyleye didim buyurdular.

Ruʾyā: ʿÀlem-i maʿnāda şöyle müşāhede iderim ki leyle-ʾi ʿīd-i ʾaḍḥā imiş ʿAzīz Ḥażretleri kütübḫānede pādişah gibi dīvān eylemiş bu ʿabd-i faḳīr Ġazzī-zāde ʿAbduʾl-lāṭīf teşrīfātı naṣb eylemiş elimde bir defter ʿazīziñ yanında ṭurub ʾaḥbābıñ ʾisimlerini oḳuyub ʿAzīz'e taʿrīf ʾidüb dāmen-i devletlerini taḳbīl ʾitdiririm cümlesi tamam olduḳda bu faḳīr daḫī taḳbīl eyledim baʿdehū oġlum Ḥasīb geldi mübārek şol ellerini öpdü ṣāġ ellerini daḫī būs eyleme murād idince o baña lāzım deyüb ṣaġ yed-i şerīflerini çekdiler bu ʾüzre āgāh oldum ʾirtesi ṣabaḥ ḥużūr-ı devletlerine varub bu maʿnāyı ʾifāde eyledim bārekeʾl-lāh ne güzel size bunda beşāret-i ʿaẓīme vardır deyüb kemāl üzre bu faḳīre nevāziş idüb talṭīf buyurdular. ʾİnşaʾAllahu Taʿālā bu rüʾyānıñ muḳteżāsı ʾibtidā ʾİntisābımızda bende olan feyż-i kemāl üzre Ġazzī-zāde'ye naḳl idecek buyurmuşlar idi bu da āḫar ruʾyāmızdır ʾevvel ve āḫir tebşīrātından münfehim olan Ḥażret-i ʿAzīziñ dest-i kerem post-ı ḳudsiyyānelerinden ʾaḫz eyledigim sırr-ı ṭarīḳati ṭāliblere taʿlīm ve telḳīn eylemeye ʾişāret vardır ve ʿazīziñ kemālātını bu ʿālemde bu ʿāciz ʾiʿlān ʾeylesem gerekdir ʿīd-i ʾaḍḥā da Mekke'ye ʾişāret vardır bu taḳdirce ṭuruḳ-ı daʿvetle meʾmūr olsam gerekdir. Ḳadem-i Ḥażret-i ʾİbrāhīm'e işāret vardır ki ʾilā āḫiriʾd-dehr ẓāhir ve bāṭın ḫayrāt ve ḥasenāt ve cārī ṣadaḳāta muvaffaḳ olmaya ʾişāret vardır. Teşrīfātcı maʿrif-i ʾerkān-ı devletdir, ṭarīḳate teşrīfātcı olmaḳ ādāb-ı erkān-ı ṭarīḳat-i ʿaliyye-ʾi ʾebediʾl-ḳarārı ḫalḳ-ı ʿāleme neşre beşāret vardır ve devlet-i dāreyne tevfīḳa ʿalāmetdir, ṣaġ el ʾişāret, ṣol ʾel ṭarīḳatdir. Ol insanıñ ḥaḳīḳidir ʿazīz müşārun ileyhiñ yed-i ṭarīḳatini bu ʿāciziñ veled-i maʿneviyyem olan sırrıma ʾiḥsāna ʾişāret

vardır, şağ elini virmedikleri muḳaddem ᶜalā şeriᶜatī āḫardan taᶜallum ᵓeyledigimden añā ḥācet olmadığını ifādedir Rabbim himem-i ᶜaliyye-i ḳudsiyyeleriyle kemāl-i feyż-i Ḥaḳḳānīye maẓhar eyleye Āmīn. 1227 Ẕiᵓl-ḥicce fī 24.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Benim ḳabrime türābı cebel-i Ḥażret-i ᵓÜftāde'den getürüñ altıma üstüme ᵓÜftāde bayırı ṭobrağından ḳoyub her nereye münāsib ise oraya defn idiñ buyurdular ama muḳaddem ḥālā türbeleri olan maḳamı medfenleri olmaya ᵓişāret buyurdular idi. Fī Ẕiᵓl-ḥicce 26.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lāh Her ne kemālāt taḥṣīl olursa dünyada olur dünyada iken āgāh olub āḫiret tedāriki görmeyen teḳallübātdan berzaḫdan ḳurtulmaz hemān āgāh olmaya ġayret idiñ.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Nefs-i Raḥmānī sāl-ḫurde pīrleri tendürüst idüb civān eyler buyururlar iken kendülerebir ġaybūbet ve bir bayġınlıḳ geldi. Ceddim, Şeyḫim, Senedim, Şeyḫ Mustafa eᵓn-Nesīb Ḥażretleri vefātından bir hafta muḳaddem merḍāya taᶜvīz içün taᶜlīm buyurduḳları *Ve biᵓl-Ḥaḳḳı ᵓenzelnāhu ve biᵓl-Ḥaḳḳı nezel* āyet-i kerīmesini kendi ᵓüzerlerine tilāvete emirlerine bināᵓen yed-i faḳīrānemi mübārek sīne-ᵓi şerīflerine vaż̇ᶜ idüb defeᶜātla tilāvet eyledim el-Ḥamdüliᵓllah ᵓinşiraḥ gelüb ol ḥālet mündefiᶜ oldı ḥikmet-i ᵓilāhī Ceddim Ḥażretleri fevtinden bir hafta evvel ᵓiẕn virmişler idi ᶜazīzim daḫī bir hafta ᵓaḳdem bu āyet-i kerimeye ᵓemr ve ᵓiẕin buyurdular. Baᶜdehū şavmaᶜalarına teşrīf eylediler bu vaḳᶜa cumᶜa gicesi baᶜdeᵓẕ-ẕikr kütübḫānede sāᶜat üç buçuḳda vāḳıᶜ oldu yirmi yedi senesi ẕiᵓl-ḥicceniñ yirmi ṭoḳuzı idi vaḳıᶜa cumᶜa irtesi gün ziyāretlerine vardım mā-beyninde idiler. Meclis-i devletlerine ḥāżır olduḳ buyurdular ki bu ᵓaḫşam ᶜālem-i maᶜnāda müşāhede ᵓiderim ki bir gürūh-ı dervişān ḥużūrıma cemᶜ olmuşlar ẕikr iderler ᵓiçlerinde şerefādan bir ẕāt ᵓilāhī oḳur, bunda ṭurmayalım cennāt iline gidelim bunda ṭurmayalım cānān ᵓiline gidelim buyurur deyüb bu ẓuhūrātla ᵓirtiḥāllerini ᵓişāret buyurdular.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lah ᵓErenler ṭarafından mübşirim Ḥaḳ Sübḥānehū ve Taᶜālā

bu ᶜāciz ḳulunıñ şefāᶜatıyla yetmiş biñ kimseᵓi cennete ᵓidḫāl eylese gerekdir buyurdular.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Bu faḳīr erenlerin ḳapularında bir kilābıyım buyurub kemāl-i tenzīl-i ṭarīḳını ifāde eyledi. Muḥarremüᵓl-Ḥaram Ġurre.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lah Dünyada babaya mūnis ve ᵓiṭāᶜatlü ᵓevlāddan ulu devlet olmaz ᵓevlāda daḫī merḥametlü babadan ᵓaᶜlā devlet olmaz zīrā ᵓevlād babanıñ raḥminden munfaṣıl olmuşdur. Muḥarremüᵓl-Ḥaram 2 Fī yevmi ᵓiṯneyn.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ᵓEski pirlerden ḳalma sözdür ᵓerbāb-ı fütüvvet ve insan olan kimseye dāᵓimā ᵓevlād u ᶜıyāl ve ᵓaḳraba ve taᶜallüḳātını ve ᵓaḥbābını ve civarında olanları ḳırmaḳ ve anlara elinden geldigi ḳadar ᵓiḥsān eylemek lāzımdır deyü cümle ᵓiḫvāna ve ḫuṣūṣ ᵓoġulları ᶜUbeyduᵓl-lah Efendi'ye naṣīḥat buyurdular ve ᵓinsan böyle merḥametlü olub muᶜalleḳātını ḳırdıḳda Ḥaḳ Taᶜālā ᶜömrüne bereket ᵓiḥsān ider. Muḥarremüᵓl-Ḥarām fī yevmi ᵓerbiᶜāᵓ.

Ḳāle eş-Şeyḫ Raḥımehuᵓl-lah Bu ᶜaşr-ı muḥarrem bir mübārek eyyāmdır Ḥażret-i ᵓİmam Ḥüseyin *Raḍıyaᵓl-lahu ᶜAnhu* ᵓEfendimiz bu günlerde şehīd oldı, çoḳ erenler bu günde Ḥaḳḳ'a vāṣıl olmayı ister deyüb bükā iderek ḳıṣṣa-ᵓi Ḥażret-i ᵓİmam Ḥüseyin'i naḳl buyurdular. Muḥarremüᵓl-Ḥarām 5 Fī ḫamīs.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū Ḥacegān-ı ᶜĀlişān ekseriyā ḥāl-i ḥayātında ḫalīfe taᶜyīn buyurmazlar kezālik bizim daḫī muᶜīn ḫalīfemiz yoḳdur benden şoñra benim sırrım kimde ẓuhūr ᵓiderse ve benim ṭavrım ve meslegim ᵓüzre bendelerimden kim giderse benim vāriṯ-i kāmilim ve ḫalīfem oldur buyurdular. Vaḳᶜa cumᶜa gicesi beyneᵓl-ᶜışāᵓeyn dergāhlarına vardım cāmi-ᶜi şerīfe girdim minber ḳurbında seccāde üzerinde dergāh-ı Ḥaḳḳ'a müteveccih mübārek ser-i saᶜādetlerine bir beyāż lāhūr şāl pūşīde eylemişler ṭururlar cümle ᵓaḥbāb daḫī ḥāżır idi lākin cami-ᶜi şerīfi bir rāyiḥa-ᵓi ṭayyibe bürümüş ki bir vechle vaṣfa gelmez rāyiḥa-ᵓi cinān oldıġına şübhe yoḳ idi cāmiᶜ ḳapusında serime nidā gelür ki ᵓişte bu cennet rāyiḥası da bu ẕāt daḫī ᶜarūs-ı cināndır denilür ᶜazīzim Ḫudā ᶜAlīm. ᵓişbu *Vāḳıᶜāt*'ı tebyīż ider iken

şu maḳamı taḥrīr ider idim yine ol rāyiḥa dimāġımı pür-ʿıṭır eyledi *Ve Huve ʿalā külli şeyʾin ḳadīr* meʾmūldür ki her kim muṭāʿleʿa iderse bundan böyle ʾistinsāḫ idüb yazarsa rūḥ-ı pür fütūḥlarına müteveccih olsa ḳıyāmete ḳadar bu rāyiḥanıñ daḫī dimāġ-ı cānına vāṣıl ve ölseʾ verāsında daḫī ḥāṣıl olur meger ḫayşūm cānı revāyiḥ çerkāb-ı sivā ile kemāl ʾüzre mesdūd olmuş ola. *Vaʾl-lahu yeḳūlüʾl-Ḥaḳḳu ve Huve yehdiʾs-Sebīl* . Yatsu namazını cemaʿatla ʾedā ʾidüb ẕikr-i şerīf ve ḳāʿide üzre ḫatm olundı. Muṣāfaḥaya ḳıyamlarında ḳāʿide-ʾi ḳadīmemiz üzre ṣaġ ṭaraflarına maḫdumları girüb külliyyen bu faḳīre ṭayandılar başlarını başıma bandırub üzerime yatdılar cümle ʾaḥbāb muṣāfaḥa eyledi baʿdeʾl-muṣāfaḥa miḥrabda tekrar duʿā idüb ḳoltuḳlarında mā-beyne getürür iken oġlum seni ʾAllah'a ʾemānet eyledim ġayrı duʿā lāzım, duʿadan ʾunuṭmayıñ ʾedālarıyla kemāl-i mürüvvetlerinden bu ʿacizi talṭīf iderek ḥucre-ʾi saʿādetlerine teşrīf buyurdular. Cumʿa gün cumʿa namazına ḥāżır olmayub ḫalvetḫānelerinde meşġūl olub baʿde ʾedāʾiʾl-cumʿa ʿUbeyduʾl-lah Efendi'ye oġul ʾaḥbāba ḳahve viriñ ʾikrām idiñ raḥat eylesünler bizi ġayrı ʿafv eylesünler biz de ḥālimiz ile meşġūl olalım deyü dergāh-ı Ḥażret'e kemāl üzre müteveccih olub Ḳayyūm Ḳayyūm Ḳayyūm diyerek sāʿat sekiz buçuḳda milk-i cināna revān, vāṣıl-ı tecelli-ʾi raḥmān oldular cumʿa irtesi gün baʿdeʾẓ-ẓuhr dergāh-ı devletleri civārında kütübḫāne ḳurbında işāret buyurduḳları maḳām-ı mübārekeye vaṣıyyetleri üzre Ḥażret-i ʾÜftāde Tekyesi ḳurbunda pāk ṭobraḳ ṭaşıdub ḳabr-i şerīfleriniñ altına üstüne ol türāb-ı ʿıṭr-ı cinānı mālīde idüb nice yıllar üzerinde namaz ḳılub ẕikr-i şerīf eyledikleri gice seccāde ki mübārek ḳadem-i şerīfleri mevżiʿi fersūde ve secde-gāhları üzre ölmüş idi vaṣıyyetleri üzre ḳabirlerine ferş olunub mübārek vücūd-ı şerīfleri ʾanıñ üzerine vedīʿa olundı ḥamd bārekeʾl-lah

ne saʿādet ne ʿināyet bunca ʾüzerinde ʿibādetle ʾeskitdikleri seccādeʾi beraber alub gitdiler ʾAllahu ʿaʿlem şeyḫleri Muḥammed ʾĀgāh Efendi'den aldıḳları *Silsilenāme-ʾi Naḳşbendiyye* ʾi daḫī mübārek sīnelerine vażʿ eylediler ḥīn u ġuslde ʿāşıḳlar veled-i ḳalbleri ḥarāret ve ḥareketini müşāhede eylemişler baʿde zamān mübārek ḳabirleri üzre türbe-ʾi şerīf binā olundı ḥālen ziyāret-gāh-ı ʿuşşāḳdır *Ḳaddeseʾl-lahu Sırrahū* Ḥaḳ Taʿālā cümle ʾiḫvāna dünyada himmet ve āḫiretde şefāʿatlerini müyesser eyleye Āmīn 1227 Muḥarremüʾl-Ḥarām 27 yāḫud fī yevm-i sebtin vaşıyyetleri üzre cem-ʿi ʾaḥbāba ḳādir ne ḳadar bendeleri var ise herkes maḥallinde ʾaḥbāb cemʿ idüb yetmiş biñ tevḥīd olunub rūḥ-ı şerīflerine hediyye olundı ʿādāt-i meşuyıḫ böyledir.

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʿAzīzim meşāyıḫ-ı kirāmıñ ʿādāt-ı seniyyelerindendir ḥīn u ʾirtiḥāllerinde cümle aḥbablarına bir yetmiş biñ tevḥīd-i şerīf sipāriş iderler ġayretlü olan dostları ve mürīdleri daḫī ʾaḥbāb cemʿ idüb yetmiş biñ tevḥīd tilāvet idüb rūḥuna hediye iderler bunda ḫavāṣṣ-ı keṯīre ve menāfi-ʿi celīle vardır zīrā ḳabriñ ol gicesi ġāyet dehşetlü ve vaḥşetlü olur ʾaḥbābından nūrdan ṭabaḳalar ile tevḥīd-i şerīfiñ ṯevābı vāṣıl olduḳca anıñ ile müsteli olur ve bir muḳteżā-yı beşeriyyet bir zaḥmet ve teḳallubāt-ı berzaḫa giriftār oldu ise berekāt-ı tevḥīd ile andan selāmet bulur ve nice yıllar ẕikr-i şerīfle meʾlūf olmuşdur ḳabirde ẕikr-i şerīfden sāḳı9 olunca rūḥa ʾinḳıbāż gelüb ʾaḥbābı ẕikr idüb hediyye eyledikleri zaman rūḥāniyyetle ẕikr eylemiş olub ānıñla şafā-yāb olur keżālik ʿazīzim yalñız meşāyıḫ degil –āvam-ı nās daḫī vefāt eyledigi gice ḳudretleri miḳdarı bir ḳac yetmiş biñ tevḥīd ẕikr olunub hediyye olsa ḥāṣıl olan fāʾideniñ nihāyeti yoḳdur ḥattā Şeyḫ-i ʾEkber *Ḳuddise Sırruhū* ʾEfendimizden mervīdir ki bir kimse ne ḳadar günāhkār olsa bir yetmiş biñ tevḥīd-i şerīf çeküb rūḥına hediyye eyleseler ʾAllah Taʿālā ʿaẕāb-ı ḳabirden

emīn ᵃider ve bunda şübhe yoḳdur bir tevḥīd yüz yıllıḳ kāfiriñ küfrini maḥv ider ya bir fāsıḳ müᵃminiñ ḳabir ᶜaẕābını yetmiş biñ tevḥīd ḳaldırmaz mı? ᵃAllah Taᶜālā cümle ᶜāşıḳlara ve müᵃmin ḳarındaşlarımıza naṣīb eyleye *Āmīn bi ḥürmeti Seyyidiᵃl-Mürselīn veᵃl-Ḥamdü liᵃl-lāhi Rabbiᵃl-Ālemīn* .

Vaᵃl-lāhü yeḳūlüᵃl-Ḥaḳḳu ve Huve yehdiᵃs-sebīl.

Der Beyān-ı Fevāᵃid-i Şükr-i Niᶜmet ve ᵃĀdābuhū

Cenāb-ı Rabbiᵃl-ᶜĀlemīniñ dünyada dünyevī ᵃuḫrevī niᶜmetleri çoḳdur her niᶜmet bir vesīle ḫalḳ eylemişdir münᶜim-i ḥaḳīḳī kendidir, ᵃinsan olan ᵃinsana lāyıḳ budur ki hem münᶜim-i ḥaḳīḳīniñ ᵃinᶜāmı ḳadrini bile ḥaḳḳına riᶜāyet ide ve hem vāsıṭa ḥaḳḳına riᶜāyet ide meşelā ᵃevān-ı ṭıfliyyetde ᵃiçdigi süd Ḥaḳḳ'ıñdır lākin vālide vasıṭadır, ol vasıṭaya riᶜāyet lāzımdır *el-Cennetü taḥte ᵃaḳdāmiᵃl-ᵃümmehāt* buyuruldı mertebe-ᵃi ḥaḳīḳī Ḥaḳ'dır vasıṭa pederdir ᵃelbet ᵃanıñ daḫī ḥaḳḳı vardır ḥaḳīḳatde muᶜallim Ḳurᵃān ve ᶜilim Ḥaḳ'dır*Kemā Ḳāle Eᵃr-Raḥmānü ᶜallemeᵃl-Ḳurᵃān ḫalaḳaᵃl-ᵃinsāne ᶜallemehuᵃl-beyān* ama ᵃüstāẕlar, ḥoᵛcalar vasıṭadır ḥaḳlarına riᶜāyet lāzımdır *Men ᶜallemenī ḥarfen feḳad ṣayyeranī ᶜabden* buyurmuşlardır. Sāᵃir ṣanāyiᶜi ḥaḳīḳatde taᶜlīm iden Ḥaḳ'dır lākin ᵃüstāẕlar vāsıṭadır *Kemā Ḳāle Taᶜālā ᶜAllemeᵃl-ᵃinsāne mā lem yaᶜlem* ᵃüstāẕ ḥaḳḳına daḫī riᶜāyet vācibdir cümle maᶜārifiñ efḍali olan maᶜrifetuᵃl-lahdır ol sırra insanı vāḳıf iden Ḥaḳ'dır lākin mürşidleri vesīle ḫalḳ eylemişdir ve mürşidler ᵃeb-ᵃi rūḥānīdir ᵃanlarıñ daḫī bu yönden ziyāde ḥaḳḳına riᶜāyet lāzımdır mānīᶜᶜ ve muᶜṭī Ḥaḳ'dır insanı birbirine sebeb ḫalḳ eyledi *min ġayri ṭalebin* bir kimseniñ yüzünden bir ᵃiḥsān olursa ᵃaña daḫī vasıṭa oldıġı içün ḥürmet lāzımdır *Men lem yeşkür eᵃn-nāse lem yeşkuruᵃl-lahe* vasıṭaya ḥürmet ve riᶜāyet bāᶜiṣ-i celb-i rızḳ ve menfaᶜatdir ve ᵃedā-ᵃi şükr niᶜmetiñ kemāli vasıṭaya riᶜāyetle olur, vālideynine ḥürmet

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ᵓeylemeyen ᵓiki ᶜālemde felāḥ bulmaz, ᵓüstāẕa ḥürmet eylemeyen ᶜilimde behre-yāb olmaz, Şanᶜatda ᵓüstādına riᶜāyet eylemeyen maᶜrifetde rifᶜat bulmaz, mürşidine ḥürmet eylemeyen vuṣlat-ı Ḥaḳ'dan maḥrum olur. Kendüye ᵓiḥsān ᵓiden velī niᶜmete ḥürmet eylemeyen niᶜmet-i Ḥaḳ'dan bī-behre olur. Vasıṭa-ᵓi niᶜmet-i Ḥaḳḳ'a ya ᵓāl ile, ya māl ile, ya dil ile, ya duᶜā ile ḥürmet idüb ḥaḳlarına riᶜāyet eyleme ᵓedā-ᵓi şükriñ kemālidir her kim oldıġı ṭarīḳında ᵓüstāẕına velī niᶜmetine riᶜāyet iderse ol ṭarīḳda felāḥ bulur ve şükr-i niᶜmeti ᵓedā eylemiş olur.

Ḥikāye: Mışr Ḳāhire'de kibār-ı ᵓevliyāᵓuᵓl-lah bir mecẕūb var idi bunuñ ᶜādeti her nerede bir ṭolu ḥavuż ve bölge bulursa ᵓanı boşaldub şuyunı telef iderdi baᶜẓı kimseler efendim bu şuyu telef eylemeyiñ ᶜibāduᵓl-lah ᵓiçün bir ḫayrātdır dediklerinde bu vaḳtiñ ḫalḳı küfrān-ı niᶜmetdir Ḥaḳḳ'ıñ niᶜmetini ᵓekl idüb yine Ḥaḳḳ'a ᶜāṣī olurlar bināᵓenᶜaleyh bu niᶜmete müstaḥaḳ degillerdir buyurur idi baᶜẓılar da efendim bu şuları ḥayvanlar içer ḥayvanlarıñ ne ḳabaḥati var bārī ḥayvānlara ḥürmeten terk eyleyiñ diseler bu vaḳtiñ ḥayvanları daḫī insanlarına muᶜīn olur kimi süt verir kimi yüñlerini ṭāşır kimi arḳasında gezdirir bu ᶜāṣīler ve küfrān-ı niᶜmetlere ᵓiᶜānet iden ḥayvanlar daḫī niᶜmete lāyıḳ degildir deyü cevāb verir idi.

Yeḳūlüᵓl-Faḳīr Cenāb-ı ᵓerḥamuᵓr-rāḥimīn olan ᵓAllahu Ẕüᵓl-Celāl nice ᵓerḥamu pādişāhdır ki bizleriñ bu ḳadar ḳuşūrumuz ᵓile bile *min ġayri ᵓistiḥḳāḳ* ᵓinᶜāmını menᶜ eylemez ḳula daḫī lāyıḳ olan *min ġayri ᵓistiḥḳāḳ* elden geldigi ḳadar ᶜibādet ve ṭāᶜāt-ı Ḥaḳ'la meşġūl olmaḳdır. ***Ḳuriᵓe ᶜAleyye*** ᵓİmam Şaᶜrānī Ḥażretleri'niñ *ᶜUhūd-ı Muḥammedī* nām kitāb-ı şerīflerinden şöyle ḳırāᵓet buyurdular ki bir kimse nāᵓil oldıġı niᶜmete şükür eylemez ise ol niᶜmetden maḥrum olur ve elinden gider. *Kemā Ḳāle Taᶜālā Ve ᵓin şekertüm leᵓezīdenneküm* Beyt

Şükr-i niᶜmet niᶜmetet efzūne koned¿

Küfr-i niᶜmet ᵓez-keft bī-rūn kond¿

keẕālik vāsıṭa-ᵓi niᶜmetiñ ḥaḳḳını ᵓedā eylemez ise Ḥaḳḳ'a ᶜubūdiyyet ile şükür

vasıṭa-ʾi niʿmet olan maḫlūḳa daḫī ḫidmet ve ʾiʿānet ve duʿā ile Ḥaḳ vasıṭa-ʾi niʿmeti edā eylemez ise yine ol niʿmetden maḥrūm olur. Bir kimse Ḥaḳ vasıṭaʾi ʾedā eylemeyüb küfrān-ı niʿmet olsa niʿmet kendinden zāʾil olduḳda pīşmān olsa ol niʿmeti ʾiʿādeye vāsıṭa ḳādir olmaz zīrā ʿādet-i ʾİlāhiyye böyle cārī olmuşdur ki vasıṭaya küfrān olmaḳ Ḥaḳḳ'a olmaḳdır. Ḥaḳīḳatde vasıṭanıñ elinde bir şey yoḳdur, vasıṭa-ʾi niʿmete küfrān olduḳda beyża-ʾi ʾistiʿdāda fāsid ve pazār u ʾiḥsān kāsid olur. Beyża-ʾi ʾistiʿdāda fesād geldikde bir daḫī ʾandan ʾiḥsāna ḳābiliyyet yavrusu çıḳmaz.

Ḳāle Her niʿmet içün bir beyża-i ʾistiʿdād ḳabiliyet vardır gerek ẓāhir niʿmeti gerek bāṭın niʿmeti insan küfrān ile ol beyża-ʾi ʾistiʿdādı fāsid iderse bir daḫī o niʿmet eline geçmez meṡelā kendüye vāsıṭa-ʾi niʿmet olan ẕāta ʿadem-i riʿāyet yāḫud ḫıyānetler ḳalbini münkesir ider ʾinkisār-ı ḳalbiñ eṡeri velī niʿmetden nice müddetler geçme ile zāʾil olmaz. Beyt

Yaḳub azar-ıḳahrıñla bu dil mülkin ḫarab itme, ¿

Göñül bir şişedir cānā ḳırıldıḳda kenet tuṭmaz.¿

Yeḳūlüʾl-Faḳīr ʾİnsan cemī-ʿi niʿmet Ḥaḳ'dan vāṣıl oldıġını bilüb şükr-i niʿam-i Ḥaḳ olan ʿibādet ve zühd ve ṣalāḥ ʾüzre vasıṭa-ʾi niʿmet olan velīyyiʾn-niʿmet ya ʾüstād, ya ḫoʾca, ya mürşid bunlarıñ ḥaḳḳına ve ḳadrlerine riʿāyet ʾeylemez ise şükr-i niʿmeti tamam ʾedā eylemiş olmaz. Keẕālik ḫāṣṣaten vasıṭa-ʾi niʿmet-i Ḥaḳ olan münʿim ve ʾüstāẕ ve ḫoʾca ve mürşidi görüb bunlarıñ ḥaḳḳına riʿāyet idüb dāʾimā ḫidmetlerini ʾiltizām idüb Ḥaḳ Taʿālā'nıñ ʿubūdiyyetinde ḳuṣūr idüb vasıṭa-ʾi niʿmet olan efendi seniñ ḫidmetini ḫidmet-i Ḥaḳḳ'a mānīʿ ʾiderse yine niʿmetiñ şükri ʾedā olmaz belki bu cihetle küfrān-ı niʿmete kül olur, niʿam-i Ḥaḳ'dan maḥrūm olur ʾekṡeriyā zamānede bu cārīdir ʾetbāʿ ve şākird ve derviş ve kibāra müteʿallıḳ müteʿallıḳ

olanlar efendileriniñ ḫidmetini Ḥaḳ ḫidmetine ve ʿubūdiyyetine mānīʿ idüb efendileriniñ ḫidmetlerini güzelce eyleyüb begendirelim deyü ʿubūdiyyet-i Ḥaḳḳ'ı terk iderler be hey dīvāneʾaṣıl münʿim Ḥaḳ'dır efendi ve velīyy-i niʿmet ve üstāẕ ve mürşidler bir vāsıṭadır hiç ʿāḳıl kārı mıdır ki vasıṭaya riʿāyet idüb aṣıl niʿmet ṣaḥibini terk idesin lāzım olan Ḥaḳ'dır. Rabbim ḥaḳḳ-ı ʿubūdiyyetle ʿibādetine muvaffaḳ eyleye Āmīn.

Ḳāle eş-Şeyḫ Ḳuddise Sırruhū ʾEdā-ʾi şükr-i niʿmet Ḥaḳ kemāl-i faḍl-ı ʿināyet ve ʾiḥsānıyla min ġayri ʾistiʿdād ʾenʿām ve ʾiḥsān eyledigi ʾiçündür vasıṭa daḫī ḳaşıḳ¿ maḳāmındadır, ḫāʾn-ı¿ ʾiḥsān-ı Ḫudā'dan ḳaşıḳ¿ miṡāli mevṣıl-i niʿmet oldıġı içün riʿāyet gerekdir *Veʾs-Selāmü ʿalā men ʾittebeʿaʾl-Ḫudā Vaʾl-lahu yeḳūlüʾl-Ḥaḳḳu ve Huve Yehdiʾs-sebīl* . ʾAllah Sübḥānehū ve Taʿālā ẓāhiren ve bāṭınen ʿilmen ve ʿamelen şerīʿate ve ṭarīḳa ʿināyet ve ʾiḥsānı olan niʿmetleriniñ şükrini ʾedāya muvaffaḳ ʾeyleyüb vasıṭa-ʾi niʿmet olan efendilerimiñ ʾervāḥ-ı ḳudsiyyelerini dāʾimā şādān u ḫandān ve sīm-i feyż-i cinānı ümīdim¿ dimāġ-ı cānlarına vāṣıl ve zevḳ u ṣafā-yı rūḥānī ḥāṣıl idüb Rabbim¿ enā¿ fe enā¿ ḳurbet ve vuṣlatlarını ziyāde eyleyüb teḳallübāt-ı berzaḫdan dūr eyleye cān-ı şīrīnlerini raḥmetle sīr-āb eyleye. ʾAllah Taʿālā ʾenvā-ʿı raḥmetine ġarḳ idüb her ān ṣafā-yı rūḥānīlerini bālā-ter eyleye ʾuṣūl ve fürūʿ ʾaḳrābā ve taʿallüḳāt, ābā ve ʾecdād ve silsilelerinden mürūr u ʿubūr iden ʾehl-i tevḥīde daḫī raḥmet eyleye ʾAllahım cümlesiniñ ḫānedānlarını kemāl-i ʿızz u şerefle ilā yevmiʾl-ḳıyāme pāyidār ve ber-ḳarār eyleye. Ḫuṣūṣan bu *Vaḳıʿāt* 'ı ḥaḳāʾiḳ-ı beyyinātıñ bu ʿabd-i ʾaḥḳara vuṣūlüne vāsıṭa ve bu kelimāt-ı lisān-ı ʿazbüʾl-beyyinātdan ʾistimaʿ eyledigim Ẕāt-ı Sütüde Simāt Ḥażretlerine Ḫudā'yı lem yezel ʾenvā-ʿı faẓl u ʾiḥsānını fütū-ʿı¿ raḥmet ve ġufrānını ʾiḥsān eyleyüb ilā yevmiʾl-ḥaşri

ve'l-mīzān müterakkī derecāt-ı ḳurb-i Raḥmān eyleyüb teḳallübāt-ı berzaḫdan dūr ve dā'imā 'envār-ı raḥmetle mesrūr eyleye Āmīn *Ve Ṣalla'l-lāhu 'alā Seyyidinā Muḥammedin ve 'alā ālihī ve ṣaḥbihī 'ecma'īn ve men tebi'ahüm ilā yevmi'l-leẕī ve 'alā sā'iri'l-'enbiyā-'i ve'l-mürselīn ve'l-Ḥamdü li'l-lāhi Rabbi'l-'Ālemīn .*

Ḳad vaḳa'a el-firāġu min tesvīdi hāẕā el-Vaḳı'āt fī yevmi'l-ḫamīsi 'ınde vaḳti'-ḍuḥā fī yevmi't-tāsi' a 'aşere min şehri'l-lāhi'l-Muḥarremi'l-Ḥarāmi senete 'erba'a ve selāsīne ve mi'eteyn ve 'elf min hicreti men lehū'l'ızzü veş-şeref

'Allah Ta'ālā cedd-i 'a'ẓam ve 'ecdād-ı kirāmım pederim ve 'aḳraba ve ta'alluḳātımıza raḥmetini mebzūl eyleyüb dā'imā 'ervaḥlarına feraḥ-nāk eyleye cemī-'i 'ehl-i īmāna raḥmet eyleye Āmīn *Ve selāmün 'ale'l-Mürselīn ve'l-Ḥamdü li'l-lāhi Rabbi'l-'Ālemīn.*

1278 Ša'bān

Fī Yevmi Sebt 15

Temmet

MMM

MM

M

Ketebehū el-Faḳīr Şeyḫ 'Aḥmed-zāde e's-Seyyid el-Ḥāc 'Abdu'l-laṭīf Ḥasīb Ġufira leh